

Lionel Richard

ΝΑΖΙΣΤΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

β' εκδοση

ΝΑΖΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

LIONEL RICHARD *Le nazisme et la culture*
EDITIONS FRANÇOIS MASPERO

· Γιά τήν έλληνική γλώσσα «ΑΣΤΕΡΙ»

Έξωφυλλο: ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΥΡΟΥ

«ΑΣΤΕΡΙ»: 1980
Σόλωνος 121 – Αθήνα
Τηλ. 3606597/3619802

ΛΙΟΝΕΛ ΡΙΣΑΡ

ΝΑΖΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Μετάφραση
ΛΟΪΣΚΑ ΑΒΑΓΙΑΝΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

Πρόλογος

Στό βιβλίο αύτό, δέν σκοπεύω νά δώσω μιά έρμηνεία στό φαινόμενο τού Γερμανικού Ναζισμού. Κάτι τέτοιο θά άπαπούσε μιά σειρά έμπειριστατωμένων έρευνών πάνω σέ πολυάριθμους παράγοντες (οικονομικούς, κοινωνιολογικούς, ψυχολογικούς, πολιτικούς), πού ξεπερνοῦν τίς ειδικές μου γνώσεις.

‘Ας μήν φανταστεῖ ό άναγνώστης πώς θέλησα ν’ άποκλείσω τήν α’ ή β’ συγκεκριμένη μέθοδο, τό α’ ή β’ δόγμα. ’ Απλῶς προσπάθησα, μέ κάθε μετριοφροσύνη, ν’ άσχοληθω μέ δρισμένους τομεῖς πού βρίσκονταν μέσα στά πλαίσια τών δυνατοτήτων μου.

Προσπαθώντας ν’ άποφύγω μιά άνεκδοτολογική άναφορά τών γεγονότων, θέλησα κυρίως νά καταγράψω τίς άρχες πής ναζιστικής δράσης, στόν τομέα πής κουλτούρας. Γιατί πέρα από τά γεγονότα και τούς πρωταγωνιστές τους, έκεινο πού βασικά μετράει είναι αύτές άκριβώς οι άρχες μάς βοηθούν νά καταλάβουμε καλύτερα τό σύστημα κυριαρχίας πού έφαρμοσε ό γερμανικός φασισμός. ’ Αναφέρομαι άποκλειστικά και μόνο στό γερμανικό φασισμό. ’ Άλλά ό σύγχρονος άναγνώστης θά συγκρίνει, όπωαδήποτε, τή ναζιστική πραγματικότητα, μ’ αύτά πού βλέπει νά συμβαίνουν σήμερα γύρω του. Είναι άδύνατο νά περιορίσουμε τό ζωϊκό, τό γόνιμο δαιμόνιο τών συγκρίσεων και τών άναλογων. ’ Ο φασισμός συνεχίζεται κάτω από δλλες μορφές, χρησιμοποιώντας παρόμοιες ή διαφορετικές μεθόδους. ’ Η ιστορική του γνώση μάς βοηθᾶ νά ξεσκεπάζουμε τό παρόν, και νά τών άνακαλύπτουμε πίσω από τίς μάσκες πού φοράει κάποτε, χρησιμοποιώντας διάφορα σοσιαλιστικά συνθήματα.

1. Ἐπί τὴν ἀντίστροφη τοῦ βασιλιά Μίδα

Στίς 31 Μαΐου 1949, ὁ Ἀρειος Πάγος τοῦ Παρισιοῦ ἀκύρωσε τὴν ἀπόφαση τῆς 21ης Αύγουστου 1857, ἐναντίον τοῦ Μπωντλαίρ, πού ἐπέβαλε τὴν ἀφαίρεση ἐξι ποιημάτων ἀπό τὰ Ἀνθη τοῦ κακοῦ «ώς προσβάλλοντα τῇ δημοσίᾳ αἰδὼ καὶ τά χρηστά ήθη».

Οἱ ἔκδόσεις τοῦ Μπωντλαίρ πού περιεῖχαν τὰ καταδικασμένα ποιήματα ἔγιναν ἐπιτέλους νόμιμες. Σ' αὐτά τά μεταπολεμικά χρόνια, ὑστερα ἀπό τὴν καταπίεση τῶν Γάλλων συγγραφέων ἀπό τὸν ἀστυνομικὸ ἐλεγχο τῆς κυβέρνησης τοῦ Βισύ καὶ τῶν Ναζί κατακτητῶν, θά περιμενε τουλάχιστον κανείς, πώς θά καθοριζόταν μιά καὶ καλή ὁ δρος «ἔλευθερία τῆς τέχνης». Διυστυχῶς, δημως, κατά τῇ διάρκεια αὐτῆς τῆς δίκης ἔγινε ἀπλῶς λόγος γιά τις «ἐπιτρεπτές στάν καλλιτέχνη ἔλευθερίες» χωρίς νά διευκρινιστοῦν καθόλου ἡ φύση καὶ τά δριά τους

‘Ο σύμβουλος Φαλκό, ἐπαναλαμβάνοντας στούς συναδέλφους του τούς λόγους τῆς καταδίκης τοῦ Μπωντλαίρ, διατύπωσε τὸ πρόβλημα ως ἐξῆς: «Τὰ καταδικασμένα ποιήματα ἀποτελοῦσαν πραγματικά μιά προσθιολή τῆς δημοσίας αἰδοῦς καὶ τῶν χρηστῶν ήθων.» “Εται μονομιᾶς ή συζήτηση περιορίστηκε ἀποκλειστικά σὲ θέματα ήθικής. Παίρνοντας σάν δεδομένο πώς ὁ Μπωντλαίρ διώχτηκε γιά αιτίες ἀσχετες πρός τὴν καθαυτό λογοτεχνία, πρός τὴν καλλιτεχνική ποιότητα, ἀρνήθηκαν νά ἔξετάσουν, γενικά, τὴ φύση τοῦ καλλιτεχνικοῦ γεγονότος

Κι δημως, γιά ν' ἀποκαταστήσουν τὰ Ἀνθη τοῦ κακοῦ ἀρκοῦσε ν' ἀνατρέξουν στὸ ἄκρονθο ἀπόσπασμα δημού ὁ Μπωντλαίρ διατυπώνει ἔσκαθαρα τίς ἀπόψεις του γιά τὸ ρόλο τῆς λογοτεχνίας «· Η ποίηση ἔχει γιά μοναδικό σκοπό τὸν ἔαυτό τῆς δέν μπορεῖ νά ἔχει κανέναν ἀλ-

λον και κανένα ποίημα δέν είναι πραγματικά μεγάλο, ποιοτικά άνωτερο, πραγματικά άξιο τού όνόματός του, παρά μονάχα έκεινο πού έχει γραφεί άποκλειστικά και μόνο γιά τήν εύχαριστηση πού δίνει ή δημιουργία ένός ποιήματος»

Πράγματι, ή φράση αύτή θά τούς βοηθοῦσε νά καταλάβουν κάπως τήν ιστορική έξέλιξη τῆς κοινωνικής θέσης τοῦ συγγραφέα και τού καλλιτέχνη. Βέβαια τά "Ανθη τοῦ κακοῦ είχαν προκαλέσει μιά δίκη, άλλα τήν ίδια έποχή δ Μπωντλαιρ ύποστηριζε μιά ποιητική άποψη πού άρνισταν κάθε άξια χρήσης σπή λογοτεχνία, άποδιδοντάς της μιά άπολυτη αύτονομία. Κι αύτή δέν ήταν μιά μεμονωμένη άποψη. Είναι ή άποψη τού Θεόφιλου Γκωτιέ στόν πρόλογο τῆς Δεσποινίδας ντέ Μωπέν, καθώς και τού Φλωμπέρ και τελικά σπρωγμένη στά άκρα είναι ή άποψη τού Μαλλαρμέ πού κάνει ένα σαφή διαχωρισμό άνάμεσα στόν αισθητικό και τόν κοινωνικό ρόλο τῆς λογοτεχνίας. «Δέν κάνουμε λογοτεχνία μέ τις ιδέες, άλλα μέ τις λέξεις..»

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Κατά τό δεύτερο μισό τού 19ου αιώνα παρουσιάζεται ένα κάθε άλλο παρά άτομικό φαινόμενο: ένω ή τέχνη – λόγω τών νέων τεχνικών μεθόδων¹ πού εύνοούσαν τή διάδοσή της – κινδυνεύει² δύο και περισσότερο νά ύποδουλωθεί στά ήθικά και πολιτικά γούστα τῆς άνερχόμενης

1 Διαβάστε σχετικά τις διατριβές τοῦ Μπωντλαιρ έναντι σπήν «πρόδοο». Συγκεκριμένα τήν αντίδρασή του απέναντι σπή μεγάλη έφευρεση τῆς φωτογραφίας « Από μέρα σέ μέρα ή τέχνη χάνει τόν αυτοσεβασμό της, υποκλίνεται μπροστά σπή έξωτερη πραγματικότητα και διά ζωγραφος τείνει όλα και περισσότερο νά ζωγραφίζει αύτό που βλέπει κι δχι αύτό που όνειρευεται. Κι ομως, τό νά όνειρευεσσα είναι μιά ευτυχία κι άλλοτε ήταν μιά δόξα νά έκφράζεις τό όνειρό σου Άλλό τι λέω, Ο ζωγράφος γνωρίζει ακόμα αυτή τήν ευτυχία. Ο καλόπιστος παραπηρητής θα παραδεχτεί πως ή έφευρεση τῆς φωτογραφίας και η μεγάλη βιομηχανική τρέλλα είναι υπευθυνες γι' αυτό τό κατάντημα.»

2 Τό 1840 στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου 'Η Δημοκρατία σπήν Αμερική, διά Αλέξης ντέ Τοκβίλ έπισημαινει αυτόν τόν κινδυνο που τόν θεωρεί αυνδεδεμένο μέ τή δημοκρατία «Οι δημοκρατικές λαγοτεχνίες βριθουν πάντα από συγγραφείς που αντιμετωπίζουν τά γραμματα σάν μιά βιομηχανία και έκτός από όρισμένους μεγάλαυς αυγγραφείς, έχουμε χιλιάδες πωλητές ιδεών »

αστικής τάξης, οι καλλιτέχνες άναδιπλώνονται όλοένα περισσότερο στόν έαυτό τους και προσπαθοῦν νά διαφυλάξουν τήν αύτονομία τῆς τέχνης³.

Αύτή ή αύτονομιστική τάση, πού ξεπήδησε στό 17ο αιώνα άπό τήν έπιθυμία τῶν καλλιτεχνῶν ν' ἀπαλλαγοῦν άπό τή φεουδαρχική κηδεμονία, κατέληξε στή Γαλλία σ' αύτό πού όνομάστηκε «ἡ τέχνη γιά τήν τέχνη»⁴ και πού στό βάθος, άποτελεῖ ένα πολιτικό διαζύγιο άναμεσα στις άπαιπτσεις τοῦ καλλιτέχνη και στό κοινό του

Τό νά ύποστηρίζει κανείς τή σχετικότητα τῆς ήθικής και τοῦ «ἄσεμνου» δέν άποτελοῦσε μιά πρωτοτυπία τοῦ 1949. Στίς σημειώσεις πού έγραψε δι Μπωντλαίρ ̄υστερα άπό άπαιτηση τοῦ δικηγόρου του Σαι ντ̄ 'Εστ̄ 'Ανζ, δι ίδιος δι Μπωντλαίρ έπέμενε πολύ σ' αύτή τήν άποψη. Δείχτηκε πολύ πιό τολμηρός άπό τό σύμβουλο Φαλκό. Τουλάχιστον άποκάλυπτε τή σχέση πού συνδέει τήν ήθική μέ τήν πολιτική άφήνοντας ξεκάθαρα νά έννοηθεῖ πώς δταν ένα έργο καταδικάζεται γιά ήθικούς λόγους, στήν πραγματικότητα καταδικάζεται γιά πολιτικούς. Δέν δίσταζε νά πειργράψει τό είδος τῆς λογοτεχνίας πού μποροῦσε ν' άπαιπτσει μιά κυβέρνηση, έν δύναμι τέτοιων άρχων «Τό καινούριο ναπολεόντειο καθεστώς, ̄υστερα άπό τίς πολεμικές δόξες, ήταν υποχρεωμένο ν' άναζητησει δόξες τῶν Γραμμάτων και τῶν Τεχνῶν. Και τί είδους ήθική είναι αύτή ή σεμνότυφη, στενόμυσαλ και ένοχλητική ήθική πού τό μόνο πού καταφέρνει είναι νά δημιουργεῖ συνωμότες μέσα στούς κόλπους τῆς ήρεμης τάξης τῶν όνειροπόλων! Αύτή ή ήθική φτάνει μέχρι τό σημείο νά λέει: άπό δῶ και πέρα θά γράφονται μονάχα παρηγορητικά βιβλία πού ν' άποδείχνουν πώς δι άνθρωπος γεννιέται καλός και πώς δλοι οι άνθρωποι είναι εύτυχισμένοι. Τί έλεεινή ύποκρισία!»

Πίσω άπό τή δίκη τῶν 'Ανθέων τοῦ κακοῦ – πράγμα πού τό έθιξε και δι ίδιος δι Μπωντλαίρ – κρύβεται ένα βασικό πρόβλημα. Πρόκειται γιά

3 Ο Θεόφιλος Γκωτιέ χρησιμοποιεῖ αυτα ακριβώς τά λόγια, στόν πρόλογο τῆς Δεσποινίδας ντέ Μωπέν Δηλωνει ξεκάθαρα πως η τέχνη δέν έχει καμιά σχέση μέ τήν ήθική και τα βάζει μέ τόν «αστό» (όρος που γιά τήν ακριβεία, σημαίνει φιλισταίος) που για αυτόν αποτελεῖ τήν ένσάρκωση τοῦ αφελιμιστικοῦ πνευματος, τῆς ασχήμιας και τῆς χυδαιότητας

4 Η έκφραση αυτή, που έμεινε σαν όρος, προέρχεται από ένα σχόλιο τοῦ κριτικού και πολιτικοῦ Ιτιπόλυτου Φορτουλ (1811-1856) πάνω στή Δεσποινίδα ντέ Μωπέν

τό πρόβλημα τής Κρατικής έξουσίας καί τών συμφερόντων πού ύπηρε-
τεί

Μέχρι ποιό σημείο μά κυβέρνηση έχει τό δικαίωμα ν' απαγορεύσει
ένα καλλιτεχνικό έργο, Στ' όνομα ποιῶν ἀξιῶν παίρνει αύτή τήν ἀπόφα-
ση. Πρός ώφελος ποιῶν κοινωνικῶν ὅμαδων,...Γιά νά δοθεῖ μιά ἀπάντη-
ση σ' αύτά τά ἔρωτήματα ἀπαιτεῖται μιά ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυση τῆς
συγκεκριμένης κοινωνίας γιά νά μπορέσουμε νά καταλάβουμε τί ἀκρι-
βῶς ἀντιπροσωπεύει τό κράτος, οι διάφορες ἐπιταγές του και οι ἀντι-
φάσεις πού μπαίνουν μέσα στό παιχνίδι. Οι βασικές ἀξίες μᾶς κοινω-
νίας, πολιτικές, θρησκευτικές, ήθικές ή φιλοσοφικές δέν είναι μήτε
παγκόσμιες, μήτε ἀπόλυτες. Ἐξελίσσονται ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις
ύπακούοντας σ' ἑνα ιστορικά καθορισμένο κοινωνικό πλαίσιο. Μεταβάλ-
λοντας τή φύση, δ ἀνθρωπος μεταβάλλεται ἀδιάκοπα και δ ἴδιος. Ἐτοι
οι ήθικές ἀρχές πού, ἀνάλογα μέ τήν περίσταση, δικαιώνουν ή καταδικά-
ζουν ἑνα έργο, δέν είναι ἀμετάβλητες. Ἡ δικαστική ἀποκατάσταση τών
Ἀνθέων τοῦ κακοῦ ἀποδείχνει πρακτικά αύτή τήν ιστορική διαδικασία
τῆς ἀξιολόγησης τών ήθικών κριτηρίων.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

Τό ίδιο συμβαίνει και μέ τίς αἰσθητικές ἀξίες. Ὁ κοινωνικός ρόλος
τοῦ συγγραφέα και τοῦ καλλιτέχνη ἀλλάζει ἀνάλογα μέ τίς ἐποχές. Ἡ
αἰσθητική ἀξιολόγηση ἐξελίσσεται προσδευτικά διαμέσου τῆς ιστορίας:
δέν είναι κάτι τό ἀμετάβλητο πού ἐνυπάρχει στήν ἀνθρώπινη συνειδη-
ση. Ἀπό τίς λεγόμενες μή ὀργανωμένες κοινωνίες, μέχρι τίς ἰεραρχη-
μένες και κρατικοποιημένες κοινωνικές δομές, οι ἐννοιες τῆς τέχνης
και τῆς λογοτεχνίας δέν καλύπτουν τήν ἴδια μόνιμη πραγματικότητα.
Ἐξω ἀπό τό συγκεκριμένο χώρο και χρόνο τους, μᾶς φαίνονται ἐντε-
λῶς ἀκατανόητες.

Ἐκεῖνο πού πρέπει γενικά νά ἔξεταστεί είναι οι δεσμοί ἀνάμεσα
στήν τέχνη και τήν κοινωνία. Τό γεγονός πώς οι διάφορες διαφωνίες
μεταξύ τών συγγραφέων και τοῦ ὄποιασδήποτε μορφής κράτους ἐντυ-
πωσιάζουν πολύ ἐντονα τήν κοινή γνώμη, δέν θά πρέπει νά μᾶς κρύψει
τό ρόλο τοῦ βιβλίου μέσα στήν κοινωνία δησούν και ἀπό τήν ὄποια

ζοῦν ιδιαιτερα ὑστερα ἀπό τὸν Μπωντλαιρ παραπρήθηκε μιά τάση *in abstracto* μυθοποιησῆς τοῦ συγγραφέα Ὁμως ποῦ ἀρχίζει πραγματικά ἡ λογοτεχνία ὅταν τὸ βιβλίο ἔχει καταντῆσει ἔνα ἐμπόρευμα, Οἱ κοινωνιολόγοι ἔκαναν μιά διάκριση ἀνάμεσα στὴ λογοτεχνία τῆς μάζας καὶ στὴν καθαυτὸ λογοτεχνία, ἀφήνοντας νά ἐννοιθεῖ πώς ὑπάρχουν κάποιες ιδανικές λογοτεχνικές ἀξίες Ὁμως ἡ ἔξελιξη τῶν εἰδῶν καὶ τῶν μορφῶν τοῦ λογοτεχνικοῦ προϊόντος (τὸ πέρασμα ἀπό τὴν τραγῳδία στὸ δράμα, γιά παράδειγμα, ἡ ἀκόμα ἡ σύγκριση ἀνάμεσα στὸ μυθιστόρημα τῆς Μαντάμ ντέ Λαφαγιέτ καὶ στὸ μυθιστόρημα τοῦ Τζόου) μᾶς ἀποδειχνεῖ πώς ἡ αὐστηρή καὶ ἀπόλυτη ἐμμονή στούς κανόνες θά ἐφερνε τὸ θάνατο τῆς λογοτεχνίας Ἡ λογοτεχνία πρέπει νά γίνεται ἀποδεκτή στὸ σύνολο τῆς, σάν ἔνα κοινωνικό γεγονός.

Μὲ αὐτή τὴν ἐννοια, τὰ λογοτεχνικά καὶ καλλιτεχνικά ἔργα συνδέονται μ' ἔνα γενικό καὶ πολύπλοκο τρόπο, μέ τὸ ιδεῶδες τῶν κοινωνῶν ὄμάδων πού τά ἀξιολογοῦν καὶ μέ τὰ συστήματα ἀναφορᾶς τους. Πόσο μᾶλλον μιά καὶ ἡ αὐτονομία τῆς τέχνης είναι μιά αὐταπάτη, ἡ πρωσπικότητα τοῦ καλλιτέχνη καὶ τοῦ συγγραφέα διαμορφώνεται ἀπό τὴν περιβάλλουσα κοινωνία καὶ ὁ ίδιος ὁ καλλιτέχνης βρίσκεται σέ σχέση ἔξαρτησης μέ κάποιο κοινό⁵ Εἴτε ζεῖ κάτω ἀπό τὴν προστασία κάποιου μαικήνα ὅπως στὴν Ἰταλία τῆς Ἀναγέννησης, εἴτε ἐπιχορηγεῖται ἀπό κάποιον βασιλιά ὅπως ἐπί Λουδοβίκου 14ου στὴ Γαλλία, είναι ύποχρεωμένος νά σέβεται ἡ τουλάχιστο νά μήν ἔρχεται σέ σύγκρουση μέ τὶς συλλογικές ἀξίες τῆς ὄμάδας πού τὸν συντηρεῖ. Ἡ ἀλλαγὴ στά γοῦστα καὶ στά ἔργα, ἐπέρχεται μονάχα ὑστερα ἀπό τὴν παρέμβαση μᾶς ἀλλης κοινωνικῆς ὄμάδας ἡ ἐνός συνόλου ἀπό πολλές κοινωνικές ὄμάδες πού ἐπιβάλλουν νέες αισθητικές ἀξίες. Τελικά, καθώς ἐγραφε τὸ 1904 ὁ ιστορικός τῆς λογοτεχνίας Γκυστάβ Λανάν, ἀπελευθερώνεσαι ἀπό τὴν τυραννία τοῦ κοινοῦ, μονάχα σέ ἀναφορά μέ κάποιο ἄλλο κοινό.

Ἀπό τὸν Μπωντλαιρ καὶ μετά, ὁ συγγραφέας, υἱοθετώντας μιά ἀνητική στάση ἀπέναντι στὴν ἀξία ἀνταλλαγῆς τοῦ καλλιτεχνικοῦ προϊόν-

5 Σχετικά μέ τη φωτογραφία ὁ Πιέρ Μπουρντιέ ἔδειξε πως «τὸ συστῆμα αξιῶν καὶ η κοσμοθεωρία μᾶς ὀλόκληρης ὄμαδας» εκφράζονται διαμέσου ενός ἐλάχιστου κλισέ καὶ πως «οι νόρμες που διέπουν τὴ φωτογραφική συλληψη τοῦ κόσμου συμφωνα μέ τὸ διαχωρισμὸ αναμεσο στὸ φωτογραφήσιμο καὶ μή φωτογραφησιμο είναι αναπόσπαστα δεμένες μέ τὸ συστῆμα τῶν αξιῶν που εμπεριέχουν, αξιῶν που χαρακτηρίζουν μια ταξη ἐνα επαγγελμα ἡ μιά καλλιτεχνική ὄμαδα»

τος, προσπαθεῖ ἀλλά μάταια νά κάνει τό αἰσθητικό στοιχεῖο αὐτόνομο. Τίς περισσότερες φορές, τά άναγνωρισμένα καλλιτεχνήματα μᾶς συγκεκριμένης ἐποχῆς, τουλάχιστο μέχρι τίς ἀρχές τοῦ 20ου αιώνα (άναφερόμαστε στή Δύση) κατά ἔνα μεγάλο μέρος τους, ἀποτελοῦν μά ἔκφραση τῶν ήθικῶν της ἀξιῶν. Ἀνάμεσα στίς ήθικές καὶ αἰσθητικές ἀξίες αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ύπάρχει μά διαλεκτική σχέση πού δημιουργεῖται μέσα στούς κόλπους τοῦ ἀπέραντου συστήματος ἀξιολογήσεων πού ἀπλώνεται σ' ὅλες τίς κοινωνικές ὁμάδες ἢ τάξεις.

Στήν πρωτόγονη κοινωνία, ἡ τέχνη ἡταν ἐνσωματωμένη στήν κοινωνική ζωή δημοσίου ἐπαγγέλματος ἢ μαζικό ρόλο. Στήν παλαιολιθική ἐποχή οι καλλιτέχνες ζωγράφιζαν ἡ χάραζαν τά τοιχώματα τῶν σπηλαίων, γιά καθαρά μαγικούς σκοπούς. Ἡ πρωτόγονη κοινότητα δέχτηκε σιγά-σιγά νά συντηρεῖ τούς καλλιτέχνες τῆς, ἀπαλάσσοντάς τους ἀπό τήν ύποχρέωση τοῦ κυνηγιοῦ, μονάχα χάρη στή σημασία πού ἀπέδιδε στό σχέδιο. Τό σχέδιο είχε γιά τούς πρωτόγονους ἔνα μυθικό νόημα ἀφοῦ οι καλλιτέχνες ἔκαναν μά προβολή τῶν συλλογικῶν ἐπιθυμιῶν, πάνω στήν πέτρα, πιστεύοντας πώς ἔτσι συντελοῦσαν στήν πραγματοποίηση τους. Στά μάτια τῶν ύπόλοιπων μελῶν τῆς κοινότητας, ἡ εἰκόνα ταυτιζόταν ἀπόλυτα μέ τήν πραγματικότητα

Εἶναι γνωστό πώς στήν ἀρχαία Ἑλλάδα ἡ ἐννοια τοῦ ὥραίου, τοῦ «καλοῦ» είχε ἔνα ήθικο-θρησκευτικό νόημα. Ἡ δμορφιά καταξιώθηκε διά μέσου τῆς ήθικῆς. Ἀλλωστε χρησιμοποιοῦσαν τόν δρο καλός τόσο στήν αἰσθητική δσο καὶ στήν ήθική ἢ τά μαθηματικά. Ἡ τάξη πού κατά τόν Πλάτωνα είναι ἀπαραίτητη σ' ἔνα ἔργο τέχνης ἀποτελεῖ ἀντίστοιχο τῆς τάξης πού βασιλεύει σ' ὅλο τό σύμπαν. Αύτός ὁ ήθικός ιδεαλισμός πήρε τόσο μεγάλες διαστάσεις μέσα στά ἀξιολογικά κριτήρια τῆς τέχνης, ὥστε κατέληξαν, στή μουσική γιά παράδειγμα, νά ἀποδίδουν στήν κάθε μελωδική φόρμα, καὶ μά ἰδιαίτερη ήθική σημασία

ΜΙΑ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ

Τέτοιου εἰδους ἀντιλήψεις πού ύποδούλωναν τήν αἰσθητική στήν ήθική ἐπηρέασαν τήν ἀνάπτυξη τῶν τεχνῶν πολύ πιό πέρα ἀπό τήν Ἀρχαιότητα καὶ τίς δυτικές κοινωνίες. Ἐβαλαν τίς βάσεις τῆς λογοκρισίας

Κάθε κοινωνική ίδμάδα τή χρησιμοποιεί σάν δπλο καταπίεσης τών καλλιτεχνικών έκφρασεων πού βάζουν αέ κίνδυνο τίς θεμελιακές της άξιες. 'Η λογοκρισία γεννιέται άπ' αύτη τή θέληση γιά προστασία. Στή σύνοδο τοῦ Τρέντο, τό 1559, συντάχτηκε ό πρωτος Index librorum prohibitorum, πού είναι ένας κατάλογος βιβλίων άπαγορευμένων γιά κάθε καλοκαθολικό. Τέσσερα χρόνια άργότερα οι Πατέρες τής Εκκλησίας, γιά νά μπορέσουν νά πολεμήσουν τή Μεταρρύθμιση, άπαγορεύουν τίς εικόνες πού μποροῦν νά κάνουν μά άπλοϊκή ψυχή νά ξεστρατίσει ή τίς εικόνες πού έχουν κάποιο προκλητικό θέλγητρο. 'Η παπική έξουσία άποφασίζει πώς ή τέχνη δέν πρέπει νάναι τίποτ' άλλο, παρά μονάχα ένα δπλο έναντιον τής προτεστάντικης αίρεσης. 'Οσο γιά τούς καλλιτέχνες πού δέν θά συμμορφώνονται μ' αύτη τήν άποψη, θά δόηγούνται μπροστά στήν 'Ιερά Εξέταση.

Τό 1948 ό διάσημος έλληνιστής 'Αντρέ Μποννάρ, δικαιολογούνθε τό θεομό τής λογοκρισίας μέ τ' άκόλουθα λόγια: «Κάθε κοινωνία πού έχει όνυειδητοποιήσει πώς ένσαρκώνει καί ύπερασπίζεται πολύτιμες άξιες θά τό σκεφτεί πολύ ν' άφήσει τόν πρώτο τυχόντα συγγραφέα νά χρησιμοποιήσει αύτό πού άποκαλεί ταλέντο του γιά νά φτάσει στήν πλήρη διάλυση αύτών τών άξιών .. ». Και άναφορικά μέ τή σοβιετική 'Ενωση πού τού έδωσε καί πήν άφορμή γιά τό σχόλιό του, συμπληρώνει: «Συνεπώς ύπάρχει (στή Σ 'Ενωση) λογοκρισία δπως είναι φυσικό σέ μιά δραγανωμένη κοινωνία».

Μιά παρόμοια διατύπωση, είναι τουλάχιστον άδέξια. Τό νά ισχυρίζεται κανείς πώς ή κοινωνία έχει άφ' έαυτοῦ τής τή συνείδηση πώς άποτελεῖ μιά ένσαρκωση άξιών, είναι σάν νά παραδέχεται πώς τό όποιασδήποτε μορφής πολιτικό καθεστώς έχει κάθε δίκιο νά τίς ύπερασπίζεται. 'Εννοεί έπισης, πώς οι άξιες αύτές είναι παγκόσμιες ή κοινές σέ κάθε περίπτωση καί σ' δλες τίς κοινωνικές τάξεις τής συγκεκριμένης κοινωνίας κι έτσι άγνοει καί πήν ιστορική τους άνάπτυξη. 'Ομως άν έχετάσουμε δρισμένα άπό αύτά τά στοιχεία μέσα στό ιστορικό-κοινωνικό τους πλαίσιο θά διαπιστώσουμε πώς ή λογοκρισία δέ στηρίζεται σέ αιώνιες άλήθειες καί δέν έχει καμιά δικαίωση έξω άπό τήν κοινωνική ίδμάδα ή τό κράτος πού τήν έφαρμόζει. 'Ο Ναπολέων Α' πού είχε πρακτική πείρα τής λογοκρισίας τήν άνέλυσε τέλεια: «Τί είναι ή λογοκρισία, Είναι τό δικαίωμα νά έμποδίζουμε πήν έμφανιση τών ιδεών πού ταράζουν τήν είρηνη, τά συμφέροντα καί πήν τάξη τοῦ Κράτους. Συνεπώς ή λογοκρι-

σία έξαρται από τήν έποχή καί τίς περιστάσεις....».

‘Ακόμα καί στήν περίπτωση πού έπισημα δέν υφίσταται λογοκρισία, στήν πραγματικότητα δέν ύπάρχει σήμερα κράτος πού νά μήν τήν έξασκει είτε μέ τήν πρόφαση μας μορφωτικής πολιτικής είτε διαμέσου τού δικαστικού μηχανισμού. ’ Άλλα τό πιο ένδεικτικό χαρακτηριστικό της είναι τό γεγονός πώς δταν χτυπάει ένα έργο τέχνης στηρίζεται στό περιεχόμενο αύτού τού έργου, έπειδή μέχρι τώρα ή δικαιοσύνη δέν κατάφερε νά βασιστεί σέ καθαρά αίσθητικά κριτήρια.

Στήν άγωγή του έναντιον τού Μπωντλαίρ τό 1857, δι εισαγγελέας έφετών Πινάρ άναγνώρισε μέ άφέλεια καί άπλοτη πώς ή δουλειά του δέν ήταν νά κάνει φιλολογική κριτική: « ’Ο νομοθέτης κατέγραψε στούς κώδικές μας τό έγκλημα τής προσβολής τής δημόσιας αιδούς, καθόρισε τίς σχετικές ποινές, κι έδωσε στή δικαστική έξουσία τό δικαίωμα νά άποφαίνεται άν η ήθική έχει προσβληθεί, άν τά δρια έχουν ξεπεραστεί. ’Ο δικαστής είναι δι φρουρός πού φυλάει τά σύνορα. Αύτή είναι ή άποστολή του».

‘Αναρωτιέται λοιπόν κανείς μήπως μέ τό πέρασμα τού χρόνου ή άποτελεσματικότητα μας λογοκρισίας ή καί μας καθαρά ιδεολογικής κριτικής μοιραία χάνεται. ’Ιως θάξιζε νά έρευνηθούν οι λόγοι γιά τούς διποίους δρισμένοι συγγραφεῖς δπως δ Βερανζέρος, δ Ξαβιέ ντε Μοντεπέν, δ Κάτουλος Μαντές ή δ Ζάν Ριστέν έπεσαν σέ δυσμένεια. ’Ομως, διν σήμερα δέν τούς διαβάζουμε πιά, αύτό σίγουρα δέν διφεύλεται στό γεγονός πώς τά γραπτά τούς έχουν περάσει από πολλές δίκες ή πώς έξακολουθούμε νά τά θεωρούμε βλαβερά. ’Αντίθετα, ή δδέξα τών Γκονκούρ, τού Μπωντλαίρ, τού Φλωμπέρ, τού Μπαρμπέλ ντ’ Ωρεβιλλύ, διατηρήθηκε άμείωτη παρ’ δλες τίς κατηγορίες γι’ άνηθικότητα πού έκτοξεύτηκαν έναντιον τους.

‘Αλλωστε οι κατηγορίες αύτές συνοδεύονται πολύ συχνά από τή γελοιοποίηση. ’Ενα χαρακτηριστικό παράδειγμα παραλογισμού είναι ή περιπέτεια τών Γκονκούρ τό 1852 Κατηγορήθηκαν έξαπτίας κάποιου άρθρου πού περιείχε στίχους κάποιου Ταύρω Τούς στίχους αύτούς πού θεωρήθηκαν άσεμνοι, τούς είχαν δανειστεί από μιά άνθολογία τού Σαίντ -Μπέβ, βραβευμένη μάλιστα από τή Γαλλική Ακαδημία. ’Ο άνακριτής πού άνελαβε τήν ύπόθεση βρέθηκε σέ πολύ μεγάλη άμπχανια. ’Ηταν δυνατόν νά άσκηθει ποινική δίωξη έναντιον τού ποιητή Ταύρω πού είχε πεθάνει τό 1555. ’Η ύπόθεση άναβλήθηκε γιά τήν έπομενη έβδομά-

δα. Τελικά οι Γκονκούρ ἀπαλλάχτηκαν δταν ὅλλαξε ὁ εἰσαγγελέας και στή θέση του μπήκε κάποιος γνωστός τους.

ΟΤΑΝ ΤΟ ΩΡΑΙΟ ΚΑΘΟΡΙΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

‘Η δίκη τοῦ Φλωμπέρ ἔξαιπτιας τῆς Μαντάμ Μποθαρύ πού δημοσιεύτηκε τό 1857 στήν ‘Ἐπιθεώρηση τοῦ Παρισιοῦ μᾶς δείχνει καθαρά μέχρι ποιό σημειο μποροῦν νά μπερδευτοῦν οι ἐννοιες τοῦ ὡραίου και τοῦ καλοῦ’. Ο Φλωμπέρ δέν ἀντιλήφθηκε πώς οι ἐπιθέσεις πού δέχηται τό μυθιστόρημά του εἶχαν πολιτικό χαρακτήρα. Είδε δλη τήν ύποθεση σάν μά συνωμοσία ἐνάντια στήν ‘Ἐπιθεώρηση τοῦ Παρισιοῦ πού ή ἔξουσία τή θεωροῦνται ύπερβολικά φιλελεύθερη’. Άλλα τό ἐνδιαφέρον σημειο τῆς ιστορίας είναι τό σκεπτικό τοῦ κατηγορητήριου και τῆς δικαστικῆς ἀπόφασης. Οι δικαστές τῆς Δεύτερης Αύτοκρατορίας, παρά τά δλα δσα εἶχε πεῖ ὁ εἰσαγγελέας ἔφετῶν Πινάρ πάνω στό είδος τῆς δουλειᾶς τους, ἐπιχείρησαν νά ἐκφράσουν κάποιες ἀπόψεις σχετικά μέ τή λογοτεχνία: ήταν οι ἀπόψεις πού κυριαρχοῦνταν ἐπί Ναπολέοντος Γ’. Ο Φλωμπέρ ἀθωώθηκε ἀλλά τοῦ ἐπέρριψαν μά σοβαρή μομφή: «‘Ἐπειδή ή ἀποστολή τῆς λογοτεχνίας είναι νά δημορφαίνει και νά ἀναζωογονεῖ τό πνεῦμα, ἀναπτύσσοντας τή διάνοια και ἔξαγνιζοντας τά ἥθη, κι δχι νά ἐπιδώκει νά δημουργήσαι ἀποστροφή γιά τό κακό μέ τήν ἀπεικόνιση τῶν διαφόρων ἀνωμάλων καταστάσεων πού ύπάρχουν στήν κοινωνία.’». Η ἀποστολή λοιπόν τῆς λογοτεχνίας ήταν ή παραγωγή τοῦ καλοῦ. Ο συγγραφέας διφειλε νά κάνει μά ἐπιλογή τῶν στοιχείων τῆς πραγματικότητας, δν δέν ἥθελε νά πέσει «σ’ ἑνα ρεαλισμό πού θ’ ἀποτελοῦνται τήν δρνηση τοῦ ὡραίου και τοῦ καλοῦ».

Κάποτε οι κυβερνήσεις διαμέσου τῆς λογοκρισίας εύνοοῦν και προβάλλουν δρισμένες ἀξίες μέ τό σκοπό νά ἐπιβάλλουν μά δική τους δημοψη τοῦ ὡραίου. Άλλα σ’ αύτή τήν περίπτωση ή ἐννοια τοῦ ὡραίου βασίζεται σέ ψευτο-καλλιτεχνικά στοιχεία. Στήν πραγματικότητα τό κράτος ίκανοποιεῖ τίς πολιτιστικές ἀνάγκες τοῦ κοινοῦ ἐνῷ συγχρόνως διαφυλάει ή ἐπιβάλλει μά γενική ἀντιληψη τοῦ κόσμου. Η ἀκραία μορφή αύτῆς τῆς τέχνης είναι ή τέχνη τῆς προπαγάνδας. ‘Απ’ αύτή τήν ἀποψη ή Γαλλική Επανάσταση μᾶς δίνει ἑνα πολύ εὐγλωττο παρά-

δειγμα: ή τέχνη, ιδιαίτερα στίς λαϊκές γιορτές, χρησιμοποιήθηκε γιά πήν
έξυμνηση της έπαναστατικής ιδεολογίας. Την έποχη της Συμβατικής,
υπότερα από πρόταση του Μπουασύ ντ' Ἀνγκιλάς ψηφίστηκε ένα διά-
ταγμα που έπεβαλε στά θέατρα, «πού είχαν τόσο συχνά ύπηρετήσει πήν
τυραννία», νά παρουσιάζουν τρεῖς φορές την έβδομάδα δραματικά έρ-
γα που νά έξυμνούν τά ένδοξα γεγονότα της Ἐπανάστασης και τίς «ά-
ρετές τών ύπερασπιστῶν τῆς ἐλευθερίας».

“Οταν έξετάζουμε τό φαινόμενο τῆς αἰσθητικῆς ἀξιολόγησης ἀν-
τιμετωπίζουμε τά ἀκόλουθα ἔρωτήματα. Ποιός είναι στό α' ή β' Κράτος
ὁ βαθμός αὐτονομίας τῆς τέχνης – και γιατί; Ποιός συμβάλλει στήν ἐπι-
βολή τῶν ἀξιῶν – και πῶς;...Είναι ἀλήθεια πώς η πραγμάτωση και η διά-
δοση τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἢ λογοτεχνικοῦ προϊόντος δέν μπορεῖ νά ξεφύ-
γει ἀπό τήν ἐπιρροή τῆς κοινωνίας ἀλλά τόν πρωταρχικό ρόλο τόν παιζει
ἡ ἔξωτερηκή μορφή αὐτῆς τῆς κοινωνίας. Ἡ πολιτιστική ζωὴ σ' ἔνα κα-
θεοτώς ἀστικής δημοκρατίας, ἔχει ἐντελῶς διαφορετική μορφή ἀπό ἐ-
κείνη που θά είχε κάτω ἀπό μιά δικτατορία ἐκλεκτῶν σέ μιά δουλοκτητ-
κή κοινωνία.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΝΑΖΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΥΠΟΤΙΘΕΜΕΝΕΣ ΑΞΙΕΣ ΤΟΥ

Δέν θ' ἀναφέραμε αύτές τίς γενικές σκέψεις ἀν δέν ἀποκτοῦσαν
ἔνα ἐντελῶς ιδιαίτερο ἔνδιαφέρον σέ σχέση μέ τό θέμα τοῦ ναζισμοῦ.
Ἡθικές ἀξίες που καθορίζουν τίς αἰσθητικές ἀντιλήψεις, ἔξάρτηση τοῦ
καλλιτέχνη, ἀνελέητη λογοκρισία μᾶς πολιτικῆς ἔξουσίας που ἐπιβάλ-
λει τή δική της ἀποψη γιά τό ώραϊ, δλα αύτά τά ξαναβρίσκουμε μέσα
στήν κοινωνία που ἐπινόησαν και διαμόρφωσαν οι ναζί. Τό Τρίτο Ράϊ
πού ὑπῆρξε τό προιόν ἐνός ειδικοῦ φασισμοῦ, ἔδωσε στήν τέχνη μία τέ-
τοια θέση και τῆς ἀπέδωσε τέτοιου εἰδούς ρόλους ὥστε οι σχέσεις με-
ταξύ κοινωνίας και τέχνης πού ἀναφέραμε προηγούμενα δρατασαν στά
δρια τοῦ γελοίου. Οι σχέσεις αύτές γίνονται κατανοητές μονάχα μέσα
ἀπό τή φύση τοῦ Κράτους στά φασιστικά συστήματα. Ὁ Μουσσολίνι ἐ-
πέμενε στήν ἀναγκαία ύποταγή τῶν ἀτόμων και τῶν ὅμαδων σ' ἔνα «ά-
πολυτο» πού ὁ προσφιλέστερος του δέν είναι μονάχα νά προστατεύει και νά
ἐπιβάλλει τήν τάξη δημοσίευσης στίς φιλελεύθερες κοινωνίες, ἀλλά

νά καλύπτει δλες τίς μορφές τῆς ήθικής και πνευματικής ζωής του άνθρωπου. Για τό Χίτλερ ή άρχη τῆς έξουσίας, όπως τήν καθορίζει στό «Ο Αγών μου» προύποθετει μιά έξουσία πού δέν περιορίζεται στή διοίκηση άλλα έπιβάλλει ένα έκλεκτικό σύστημα δην τά ισχυρότερα – δηλαδή τά καλύτερα – άτομα ύποτάσσουν τίς μάζες στήν ακτινοβολία μιᾶς άρετής μέ τήν όποια τίς καλοῦν νά ταυτιστούν. Τά άποτελέσματα αύτής τῆς θεωρίας δίνονται σ' ένα λόγο πού έβγαλε ο Γκαϊμπελς τό Νοέμβρη του 1933: «Η έπανάστασή μας ήταν μιά γενική έπανάσταση. Άγκαλιασε και άναμόρφωσε ριζικά δλους τούς τομεῖς τῆς δημόσιας ζωής. Άλλαξε έντελώς κι έβαλε σέ νέες βάσεις τίς σχέσεις τῶν άνθρωπων μεταξύ τους, τίς σχέσεις τῶν άνθρωπων μέ τό Κράτος καθώς και τίς σχέσεις πού άναφέρονται σέ καθαρά ύπαρξιακά προβλήματα ...». Η φασιστική έξουσία, άντιδημοκρατική και αύταρχική, ύποτάσσει δλόκληρο τό έθνος στίς έπιπαγές της μέ τόν ισχυρισμό πώς έκπροσωπει τήν πνευματική του ένότητα, τήν «ψυχή» του κι δχι τήν κοινωνική του πολυμορφία.

Και τί άπογίνεται ή τέχνη; Άφομοιώνεται κι έκεινη μέσα στίς δομές του Κράτους. Κανένας τομέας τῆς δημόσιας ή τῆς ιδιωτικής ζωής δέν ξέφυγε άπό τήν έξουσία τῶν φασιστικῶν ίδεων και γά τήν έπιβολή τους πάνω στό κοινωνικό σύνολο έπιστρατεύτηκε κάθε καλλιτεχνικό μέσο, άπό τή φωτογραφία ως τίς συναυλίες, άπό τή μνημειακή γλυπτική μέχρι τόν κινηματογράφο, άπό τό λαϊκό θέατρο μέχρι τό είκονογραφημένο βιβλίο. Αντίθετα μέ πολλές προηγούμενες κυβερνήσεις, πού ποτέ δέν άσχολήθηκαν και πολύ μέ τήν καλλιτεχνική παραγωγή και πού προτιμούσαν τό χρηματικό κέρδος άπό τή δόξα πού θά τούς έδιναν οι πίνακες ή οι πέτρες, ή ίταλικός και ή γερμανικός φασισμός έδωσαν μιά πολύ μεγάλη προσοχή στίς τέχνες και στίς πολιτιστικές έκδηλώσεις. Άλλα παιζοντας αύτό τό ρόλο τού μαικήνα δέν είχαν σχεδόν καμιά δημοιότητα μέ τίς τυραννίες τῆς Άρχαιόπτητας ή τίς μοναρχικές δυναστείες. Σκοπός τῆς δράσης τους πού βασιζόταν σέ μιά δλοικληρωτική άντιληψη τού κόσμου, ήταν ή συστηματική διαστροφή τού ώραιού και ή χρησιμοποίηση τῆς καλλιτεχνικής συγκίνησης γιά καθαρά ιδεολογικούς σκοπούς.

Ο Γκαϊμπελς θαύμασε τό θωρηκτό Ποτέμκιν τού Αιζενστάιν τό 1933 έπειδή στό έργο αύτό πραγματώνεται θριαμβευτικά ή τέχνη τῆς σκοπιμότητας κι δσο «κακοί» κι δν είναι οι σκοποί μιᾶς προπαγάνδας μπο-

ρούν νά πετυχουν μέ τήν προυπόθεση πώς θά χρησιμοποιηθούν τά τελειότερα τεχνικά μέσα. Τό ώραϊ γίνεται ένα άπλο δργανο γοητείας, ύποβολης και ύποδούλωσης τοῦ ἀτόμου. Σέ τέτοιο σημεῖο ὠστε σέ μια τόσο λαϊκή τέχνη ὅπως είναι ὁ κινηματογράφος, ἡ ψυχαγωγική σκοπιμότητα, σύμφωνα μέ τὸν Γκαϊμπελς, ἔχει δευτερεύουσα σημασία. "Οπως τονίζει ὁ ἴδιος τὸ 1941, ἡ φαινομενική ψυχαγωγία δέν είναι παρά μιά παγιδα Χάρη σ' αὐτή μποροῦμε νά ἐπιβάλλουμε εύκολότερα τή μόρφωση και τήν ἰδεολογική γραμμή πού θέλουμε, ἐπειδή ἡ καλύτερη προπαγάνδα είναι ἑκεινη πού διαποτίζει μ' ἔνα σχεδόν ἀδιόρατο τρόπο.

Βέβαια και πρίν ἀπό τή δημιουργία τοῦ φασιστικοῦ δόγματος διάφορες ἄλλες κυβερνήσεις είχαν ύποστηριξει και διαφημίσει μιά ἐπίσημη τέχνη. Ἀλλά ποτέ ἄλλοτε στή Δύση δέν είχε παραπρηθεῖ μιά τόσο ἔντονη χρησιμοποίηση δὲν τῶν τεχνῶν στήν ύπηρεσία μιᾶς πολιτικῆς και ποτέ ἄλλοτε ὀρισμένες καλλιτεχνικές φόρμες δέν δοξάστηκαν τόσο χάρη στήν προπαγάνδα. Ἐδῶ ἔχουμε τό τελειότερο παράδειγμα μιᾶς «κουλτούρας» πού - ἀκόμα κι ὅταν δλες οἱ ἐκδηλώσεις τῆς δέν μποροῦν νά ύπαχθοῦν στό φασιστικό σύστημα ἀναφορᾶς - ύπηρξε συγχρόνως τό δργανο και ἡ ἐκφραση τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας.

Μέ εἰκόνες, σύμβολα, μύθους και ἴδεες, πού ἐφτασαν στό ἐπίπεδο ἐνός δλοκληρωτικοῦ προγραμματισμοῦ μέ ἀντικείμενό του τήν κοινωνία, ἡ ἰδεολογική συνείδηση τῶν ναζί, προβλήθηκε αὐθαίρετα πάνω στήν καλλιτεχνική και λογοτεχνική ζωῇ, πάνω στό λειτουργικό ρόλο τοῦ καλλιτέχνη. Ἡ σχετική αὐτονομία τῆς καλλιτεχνικῆς δραστηριότητας σιγά-σιγά ἔξαφανίστηκε. Ἀκόμα κι ὅτι οἱ ἀντιδράσεις μέσα στούς κόλπους τοῦ Γ'. Ράιχ ποτέ δέν χάθηκαν ἐντελῶς, ἐλαττώνονταν δλοένα περισσότερο γιατί τις ἔξαφάνιζαν αὐθαίρετα και βίαια. Ἡ δημόσια ἀξιολόγηση τῶν ἔργων, πού πήρε μιά κυρίαρχη σημασία, βασίστηκε σέ ἰδεολογικά κριτήρια

Μένει τώρα νά δοῦμε ἀπό ποιές ἀξίες ἀπορρέουν αύτά τά κριτήρια. Ὁπως θά δειξουμε παρακάτω ἐδῶ παιζουν ρόλο διάφοροι πολυαύνθετοι παράγοντες πού ἀνάγονται στήν πολιτιστική ιστορία τῆς Γερμανίας, στήν κοινωνική βάση τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος, στις ἀντιθέσεις και ἀντιζηλίες πού ἀναπτύχθηκαν μέσα στούς κόλπους του και στις ἀμεσες πηγές τῆς ἔξουσίας του. Ἐδῶ θά πρέπει ν' ἀποφύγουμε μιά μηχανηστική ἐρμηνεία πού θά ἐβλεπε σχηματικά τή ναζιστική πολιτιστική πολιτική και τόσύνολο τῶν καλλιτεχνικῶν παραγωγῶν, κάτω ἀπό τό Γ'. Ράιχ, σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιρροῆς μερικῶν θεωρητικῶν ἡ στοχαστῶν ἡ τοῦ κυρίαρχου ρόλου τῶν

προσωπικοτήτων Τό σύστημα άναφορᾶς τῶν ναζί δέν είναι παρά ένα συνονθύλευμα τῶν ἀντιδραστικῶν ιδεῶν πού διαδόθηκαν στή Γερμανία ἀπό τά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα, κυρίως ἀνάμεσα στήν ἀστική καὶ στή μικροαστική τάξη

Θά πρέπει όμως νά σημειώσουμε πώς, ἀν καὶ ἡ ἐκλογική δύναμη τῶν ναζί στηρίζόταν στίς μεσαίες τάξεις, κατάκτησαν τήν ἔξουσία μονάχα χάρη στή βοήθεια καὶ γιά τό οίκονομικό δφελος τοῦ γερμανικοῦ μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου Κι' ἐδῶ ἀκόμα δέν πρέπει νά προχωρήσουμε σχηματικά καὶ νά στηριχτοῦμε σ' αύτά τά γεγονότα γιά νά συμπεράνουμε αύτόματα πώς ὅλη ἡ πολιτιστική ζωή τοῦ Γ'. Ράιχ ἀντανακλούσε ἀπλῶς τήν εἰκόνα του Πρέπει, όπως θά προσπαθήσουμε καὶ στά ἐπόμενα κεφάλαια, νά ξεκινήσουμε ἀπό μιά συγκεκριμένη πραγματικότητα.

Από δῶ καὶ πέρα θά δεῖξουμε πώς σέ γενικές γραμμές τό ναζιστικό σύστημα, όπως καὶ ὁ κάθε φασισμός, φτάνει ὥς τά ἀκρα τήν ἑκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν ἀνθρώπο, χρησιμοποιώντας, ἐκτός ἀπό τήν ἐπίσημα καθιερωμένη βία, τήν ἀπάτη καὶ τή διαστρέβλωση τήν ἀπάτη, μέ τή μίμηση τῶν παραδόσεων, τοῦ λεξιλόγου καὶ τῶν συνθημάτων τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, μέ τόν δῆθεν ἀντικαπιταλισμό του· τή διαστρέβλωση, μέ τή χρήση τῶν παραδοσιακῶν ἡθικῶν ἀξιῶν (πνεῦμα θυσίας, αἰσθημα τῆς τιμῆς, ἡρωϊσμός, αἰσθημα ἀδελφοσύνης κ.λ.π.) μέ σκοπό τήν ἔξαπατηση καὶ τήν κατάκτηση. Οι ναζί ἔξηραν τή ζωή, μόνο καὶ μόνο γιά νά δηγήσουν εύκολότερα πρός τό θάνατο

Αν ἔξετάσουμε ἀπό κοντά τήν κοινωνική δραστηριότητα τοῦ Γ'. Ράιχ, θά δοῦμε πώς αὐτή ἡ καλλιέργεια τῆς θανατοφιλίας ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς κυριότερες πλευρές τῆς

Συνήθως οι δυτικές μας κοινωνίες βλέπουν τό θάνατο σάν τήν ἀπόλυτη μή-ἀξία καὶ οι ἡθικές μας ἀξιες προσπαθοῦν, – μέ τήν ἐγελειανή ἐννοια τοῦ όρου – νά τόν ὑπερβοῦν. Ομως ὁ ναζισμός θεώρησε αὐτή τή μή-ἀξία σάν μιά θεμελιακή ἀξία. Οι ναζιστικοί κανόνες ἔξαιρουν τή βία, τήν ἔξόντωση τῶν ἀδυνάτων καὶ τήν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀνθρώπου – φονικά Σ' ἔναν ἀπό τούς λόγους πού ἔβγαλε ὁ Χίτλερ τό 1929 διακηρύσσει πώς ἐκεῖνος πού δέν ἔχει τή δύναμη νά βυθίσει τό όπλο του μέσα στήν καρδιά τοῦ ἔχθροῦ του, δέν είναι δξιος νά δηγήσει ἔνα λαό στή σκληρή μάχη τοῦ πεπρωμένου του. Ο μόνος ἀναγνωρισμένος νόμος είναι τό δικαιο τῆς δύναμης καὶ συνεπώς τῆς αἰματηρῆς μάχης καὶ τοῦ θανάτου.

Ἐπειδή ὁ «Ἀριος» ἡ μᾶλλον αὐτό τό μυθικό πλάσμα πού ἐπινόησαν

οι ναζί, όπως δηλώνει ο Χίτλερ, έπιβεβαιώνει τήν άνωτερότητά του μονάχα διά τῆς βίας, έπρεπε νά τού δοθεί ἡ εύκαιρια νά ξαναβρεί τήν ταυτότητά του Γι' αύτό έπρεπε νά σημαστεί ὅποιαδήποτε προσφορά πού προερχόταν ἀπό τά λεγόμενα κατώτερα πλάσματα ἐπειδή ἔφερναν μέσα τους τό σπέρμα τῆς πολιτιστικής παρακμής Ἐτσι ὁ καινούριος πολιτισμός πού εύαγγελίστηκαν οι ναζί δέν μποροῦσε νά πραγματευθεί παρά μόνο μέ τό θάνατο.

Τό μαύρο κοστούμι καί ἡ νεκροκεφαλή στό πηλήκιο τῶν Ἔς-Ἐς, συμβολίζουν αύτή τήν ἀντιστροφή τῶν ἀξιῶν ἀπό τούς ναζί Ἀντιστροφή πού οι ἵπανοι φασίστες τή μετέφρασαν μέ τήν ἀντιφατική ἐκφραστή *Viva la muerte*. Σύμφωνα μέ τό ναζιστικό σύστημα, έπρεπε νά διαγραφοῦν αἰῶνες ὀλόκληροι ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ γιά νά μπορέσει νά γίνει ἡ ἐπιστροφή στίς πρωτόγονες στοιχειακές δυνάμεις Ἡ ἐπιχείρηση θάνατος διοργανώθηκε. Εἶχε τούς ὑπαλλήλους της στήν Τρεμπλίνκα, στό Ἀουσβίτς καὶ στ' ἄλλα στρατόπεδα συγκεντρώσεως.

Ο Ἀλμπερτ Σπέερ, παλιός ύπουμργός τῶν ναζί, στό ήμερολόγιο πού ἔγραψε ὅταν ἦταν κρατούμενος στίς φυλακές τοῦ Σπαντάου, παραλληλίζει τό Χίτλερ μέ τό Μίδα· μόνο πού αύτός ἀντίν ἀλλάζει αέ χρυσάφι δι τι ἀγγίζε, τοῦ ἔφερνε τήν καταστροφή καὶ τό θάνατο. Ἡ εἰκόνα αύτή δέν μᾶς λέει καὶ πολλά ἀν τήν περιορίσουμε στό πρόσωπο τοῦ Χίτλερ. Ταιριάζει αέ κάθε φασισμό καὶ ἡ δημιουργία τοῦ γερμανικοῦ φασισμοῦ δέν μπορεῖ ν' ἀποδοθεῖ μόνο στή διαβολική προσωπικότητα τοῦ Χίτλερ. Νιώθουμε δὴ τήν ἔκταση τοῦ δράματος ὅπου δδήληγες ὁ ναζισμός, διαβάζοντας τά λόγια μιᾶς γαλλιδας δημοσιογράφου μπροστά στό ὀλοκαύτωμα τῶν βιβλίων στίς 10 Μαΐου 1933 στό Βερολίνο· ἀναρωτιέται πῶς εἶναι δυνατόν, ἀνθρωποι καλλιεργημένοι – ὅπως ὁ Γκαϊμπελς «πού εἶναι προικισμένος μέ μιά ἀναμφισθήτητη ἐγκυκλοπαιδική μόρφωση, καὶ μέ μιά ὀρισμένη γνώση τῆς λογοτεχνίας» – νά φτάνουν σέ τέτοιες βαρβαρότητες⁶.

Πράγματι, τί είδους καλλιέργεια εἶναι αύτή πού ἔπειτρεψε στόν ἀρχιέκτονα Ἀλμπερτ Σπέερ, ἀνθρωπο ὁπωαδήποτε μορφωμένο, νά γίνει μάρτυρας καὶ συνένοχος τῶν ναζιστικῶν ἐγκλημάτων; Ἀνάμεσα στούς πενήντα πιό γνωστούς συγγραφεῖς τοῦ Γ' Ράιχ, οἱ τριανταοχτώ εἶχαν κάνει πανεπιστημιακές σπουδές, δυσδικούς πάει αέ ειδικευμένες σχολές

6. Irene CHEVREUSE «Ποιά βιβλια κάηκαν στό Βερολίνο», *L'illustration*, 1η Ιουλίου 1933, σελ 344

κι έξι είχαν πάρει τή μόρφωση ένός έκπαιδευτικού Μονάχα τέσσερις, άπό τους όποιους οι δυο ήταν γυναῖκες, δέν είχαν σπουδάσει. Οι γονεῖς αὐτῶν τῶν συγγραφέων άνηκαν, δύοι σχεδόν, στή μικροαστική τάξη και οι μισοί απ' αύτούς άνηκαν στόν έκπαιδευτικό κλάδο. Κι δύοι τους, λίγοπολύ, ύπηρξαν προπαγανδιστές τῶν ναζιστικῶν ιδεῶν.

Έξετάζοντας τήν προβληματική τής γραφῆς σ' έναν κόσμο όπου ή απόκτηση μάς ύποτιθέμενης κουλτούρας και μάς τεχνικής προόδου δέν έσβησε, δυστυχώς, τά βάρβαρα ένστικτα τοῦ άνθρώπου, ό Γκεόργκε Στάϊνερ τόνισε τό πάντα σύγχρονο νόημα τοῦ δράματος πού δημιούργησε ο ναζισμός. Έμεις πού τόν διαδεχτήκαμε, γράφει συνοπτικά, δέν μπορούμε πιά νά άντιμετωπίζουμε μ' ἔνα άνυποψίαστο βλέμμα τή λογοτεχνία, τή γλώσσα, τή μόρφωση. Τώρα πιά γνωρίζουμε πώς τό βράδυ μπορεῖ κανείς νά διαβάζει Γκάιτε ή Ρίλκε, νά παιζει Μπάχ ή Σούμπερτ και τήν έπομένη νά συνεχίζει μνετα τό φριχτό του έργο σ' ένα στρατόπεδο συγκεντρώσεως⁷.

7 George STEINER Πρόλογος στό «Γλώσσα και Σιωπή», Atheneum, Νέα Υόρκη, 1967

2. Ὁ ἀετός καὶ ἡ δρῦς

Οι ιδεολογικές βάσεις τοῦ ναζισμοῦ δέν δημιουργήθηκαν μαζί με τὴ γέννηση τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος. Οι δυναμικές γραμμές πού κατευθύνουν τὴν πορεία του ὁ πανγερμανισμός, ὁ ἀντιμπολεσβικισμός καὶ ὁ ἀντισημιτισμός, προηγοῦνται τοῦ 1920, ὅποτε καὶ καθιερώθηκε τὸ ναζιστικό πρόγραμμα. Πῶς δημιουργήθηκαν καὶ πῶς κατάφεραν νά εἰσχωρήσουν στὶς γερμανικές μάζες, Φαινεται, πώς σ' αὐτὸ δέν ἔπαιξαν τόσο ρόλο τὰ ἐπιστημονικά ἔργα ἢ τὰ διανοητικά κατασκευάσματα μερικῶν θεωρητικῶν ὃσο οι κοινωνικές δομές πού ἐπέτρεψαν τὴν ἐκλατήκευσή τους. Βέβαια, οἱ πολιτικές καὶ κοινωνικές ιδέες τῶν ναζί ἀπορρέουν ἀπό τὴν ἀντιδημοκρατική σκέψη τοῦ 19ου αἰώνα. Ἀκόμα κι δταν δέν ἀναφέρονται ξεκάθαρα, κάτω ἀπό τὰ ναζιστικά συνθήματα βρίσκουμε τὴ διδασκαλία τοῦ Τράγτακε τοῦ Λαγκάρντ ἢ τοῦ Λάνγκμπεν. Ἀλλά ἡ καθυστερημένη ἀποτελεσματικότητα αὐτῶν τῶν ιδεῶν ὀφείλεται μονάχα στὴν περιορισμένη δύναμή τους ἢ στὸ γεγονός πώς ἐπιτέλους βρήκαν τὸ κατάλληλο ἔδαφος ν' ἀναπτυχθοῦν;

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΩΣΣΙΣΜΟ ΣΤΟΝ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟ

ΤΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΖΩΝ

Ἄρχικά ἡ ὑποδούλωση τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ διευκολύνθηκε πολὺ ἀπό τὸν πρωσσισμό. Τὸ πρωσσικό κράτος σφυρηλάτησε τὴ γερμανική νοστροπία, κατ' εἰκόνα τοῦ πολιτικοῦ του συστήματος. Ὁ Βίσμαρκ, ἐπιβάλ-

λοντας έκ τῶν ἀνω τὴν ἔθνική ἐνόπητα μὲν σιδερο καὶ αἷμα, δημιούργησε τίς θεμελιακές ἀξιες πού θά στήριζαν διοικητικά όλόκληρο τό οἰκοδόμημά του. ἀπόλυτος σεβασμός τῆς ἔξουσίας καὶ τῶν ἱεραρχιῶν της, περιφάνεια τοῦ νά είσαι γερμανός, λατρεία τοῦ στρατοῦ, πνεῦμα θυσίας. Ὁ σωβινισμός, ὁ μυλιταρισμός καὶ τό πνεῦμα τῆς ὑπακοῆς ἐνθαρρύνθηκαν πολύ ἀπό τήν ἀστική τάξη πού ὑστερα ἀπό τήν ἀποτυχία τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1848 ἐπαψε σιγά-σιγά νά ἀγωνίζεται γιά τή δημοκρατία

Τήν ἐπομένη τῆς μάχης τοῦ 1870, ὁ Νίτσε είρωνευόταν τίς μουσικές ἰκανότητες τῶν γερμανῶν καὶ πρόβλεπε πώς κάνοντας όλοένα πιό στρατιωτικό τὸν ἔχο τῆς φωνῆς τους, θά κατέληγαν νά γράφουν καὶ νά σκέφτονται στρατιωτικά. Παρ' ὅλο πού στήν παρατήρηση αὐτή ύπάρχει καὶ κάποια νότα ἀριστοκρατικῆς περιφρόνησης γιά ἔναν δχλο κλεισμένο στή βλακεία του, δέν παύει νά είναι ιδιαίτερα εύστοχη: Ἡ στρατοκρατία τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἐπεκτάθηκε καὶ στήν πνευματική ζωή. Τό 1905, ὁ Ρομαίν Ρολλάν ἔξομολογεῖται αέ μιά φίλη του: «Κάθε φορά πού πηγαίνω στή Γερμανία νιώθω ἔνα δέος ἀνακατεμένο μὲ φόβο, μπροστά σ' αὐτή τήν ύπεροχη μηχανή: τό γερμανικό κράτος. Ὁλο αὐτό τό σύνολο είναι ἰκανό νά τρωει, νά σκέφτεται, νά ἐπιθυμεῖ καὶ νά δρᾶ σάν ἔνας ἀνθρωπος. Ἀναρωτιέμαι πῶς είναι δινατόν νά ύπαρξουν ἀτομικότητες μέσα σ' αὐτό τό φοβερό κράτος. Αύτοι οἱ ἀνθρωποι μποροῦν σέ μιά ἀπό τά πρίν συμφωνημένη ἡμερομηνία, τήν καθορισμένη ὥρα, νά ἐνθουσιαστοῦν ἀπό τή μιά ἀκρη τῆς Γερμανίας μέχρι τήν ἀλλη, γιά όποιοιδήποτε πράγμα πού θά τδχει ὑποδείξει τό κράτος».

Πράγματι, ἡ κοινή γνώμη, διαμορφώθηκε ἀπό ἔνα σύνολο σχημάτων πού μέσα ἀπό τῷ γρανάζια τῆς συλλογικῆς ζωῆς ἐπεβλήθηκαν στό μεμονωμένο ἀτομο καὶ ἐκλαίκεύπηκαν σ' ὅλα τά κοινωνικά στρώματα. Ὁ ύπερκαθορισμός τῆς πολιτικῆς συνειδήσης ἀποτελεῖ ἔνα ἀπό τά τελειότερα σχετικά παραδείγματα. Γιά πολύν καιρό, οἱ πολιτικοί πού βρίσκονταν στήν ἔξουσία ἀντλοῦσαν τά ἐπιχειρήματά τους ἀπό τά κείμενα τῶν φιλοσόφων πού ύποστήριζαν τήν ἀνάπτυξη ἐνός γερμανικοῦ κράτους, διαστρεβλώνοντας δμως τό νόημά τους γιά σκοπούς καθαρά ἴμπεριαλιστικούς. Ἡ μόνη είκόνα πού συγκρατοῦσαν ἦταν ἡ είκόνα μιᾶς Γερμανίας προορισμένης νά γίνει κατακτήτρια.

Τό ἔργο τοῦ Φρήντριχ Λίστ ύπῆρξε ἔνα ἀπό τά ντεπόζιτα τῶν ἰεδῶν ἀπ' ὅπου οἱ ἡγέτες τῆς ἐποχῆς προμηθεύπηκαν τά θέματα τῆς προπαγάνδας τους. Καὶ τί τό ἐκπληκτικά ἐνδιαφέρον κήρυττε αὐτός ὁ καθηγη-

τής τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν πού αὐτοκτόνησε τό 1846; Ὅποστήριξε πώς πλησίαζε ὁ καιρός πού ἡ γερμανική ράτσα θά κυβερνήσει τὸν κόσμο, πώς εἶχε διαλεχεῖται ἀπό τὴν Θεία Πρόνοια γιά νά ἐκπολιτίσει τὶς ἄγριες χῶρες καὶ νά ἐποικίσει αὐτές πού ἦταν ἀκόμα ἀκατοίκητες.

Μέχρι πού ἔφτιαξε ἔνα πλάνο ἐποικισμοῦ τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῶν παραδουνάβιων χωρῶν, μὲ σκοπό τὴν ἴδρυση μᾶς γερμανο-οὐγγρικῆς αὐτοκρατορίας πού θά ἐκτεινόταν ἀπό τὴν Ἀδριατική μέχρι τὸν Εὔξεινο Πόντο.

Χωρὶς νά προχωρήσει φανερά μέχρι αὐτό τὸ σημεῖο, ὁ Βίσμαρκ ὀνειρευόταν κι' αὐτός μιά Γερμανία πού θά κρατούσε κάτω ἀπό τὸ ζυγό τῆς τούς λαούς πού θεωροῦσε κατώτερους καὶ ιδιαίτερα τούς σλάβικους. Λίγο ἀργότερα ὁ Γουλιέλμος Β' ἐπαναλαμβάνει στούς λόγους του τὸ κλισέ μιᾶς ἐνωμένης Γερμανίας δησού ενσαρκώνται οἱ εὐγενέστερες ἀξίες τῆς κουλτούρας. "Οταν τό 1925 ὁ Χίτλερ στὴν πρώτη ἐκδοση τοῦ Ἀγώνα του, μιλάει γιά τὴν ἀνωτερότητα τῆς Ἀριας φυλῆς δέν ἀναγγέλλει κάτι τό καινούριο: Ἀπλῶς διατυπώνει μιά βεβαιότητα πού ἡγετικοί κύκλοι ἐπὶ δεκαετίες, προσπάθησαν ἀμεσα ἡ ἐμμεσα νά ἐντυπώσουν στὴ γερμανική συνείδηση.

Στὴ διάδοση τῆς ιδέας τοῦ πανγερμανισμοῦ μέσα στὴν ἀριστοκρατική καὶ ἀστική τάξη, συνετέλεσαν ἀποφασιστικά οἱ φοιτητικές ὄργανώσεις τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ού αἰώνα.

Ἡ ἐπιρροή τοῦ Φρήντριχ Λούντβιχ Γάιν τοῦ ἴδρυτοῦ τῶν γυμναστικῶν ἐνώσεων, ὑστερα ἀπό τὴν ἥττα τῆς Πρωσσίας στὴ Ιένα, ὑπῆρξε καθοριστική. Μὲ τὴν εἰσόδο τοῦ Ναπολέοντα στὴ Γερμανία, δημιούργησε πατριωτικές ἐνώσεις προορισμένες ν' ἀντισταθοῦν στὸν καθαϊκτηρή. Σὲ μιὰ παρόμοια ἀλλά πλατύτερη προοπτική ὁ Γιάν πλούτισε τὶς γυμναστικές ἐνώσεις μὲ παρελάσεις καὶ ἀγῶνες, ὅποτε νά περάσει κάπως ἀπαρατήρητη ἡ ἐφαρμογὴ τῶν δρῶν τῆς ουνιθήκης τοῦ Τύλαίτ, σχετικά μὲ τὸν ἀφοπλισμό τῆς Πρωσσίας. Θεωρώντας τὴ φυσική ἀγωγὴ σάν μιά στρατιωτική προετοιμασία, θέλησε νά ἐκπαιδεύσει τὴν νεότητα ἵτοι πού νά μπορέσει νά συμβάλει στὴν οἰκοδόμηση αὐτοῦ πού ἀποκαλοῦντος ἐθνική γερμανική ιδιοφυΐα. Ἡ δίκαιη μάχη γιά τὴν ἐθνική ἀνεξαρτησία χάθηκε μέσα στὶς ρατσιστικές θεωρίες. Ὁ Γιάν ἐπεδιώκει τὴν ἐπιλογὴ μιᾶς δυνατῆς καὶ ἀγνῆς ράτσας, τὴν κατάργηση τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ τὴ μίμηση τοῦ ἐλληνικοῦ ἰδεώδους. Ἀπό ἕδω προάρχονταν τὰ συνθήματα πού θά ἐπαναληφθοῦν ἀργότερα ἀπό τὸν Χίτλερ.

Κατά τήν ύποχώρηση τοῦ Ναπολέοντα στή Ρωσία, οἱ μαθητές τοῦ Γιάν κατατάχτηκαν στά 'Ελεύθερα Σώματα καὶ τό 1813 ξαναγύρισαν στά σχολεῖα καὶ τά πανεπιστήμιά τους. Ἐξακολούθησαν δικαὶοι πήν θέταν τό πνεῦμα τους; 'Ο Χάινε μάς δίνει μιὰ ἵδεα γι' αὐτό δταν μᾶς λέει πώς οἱ συμφοιτητές του συνέτασσαν καταλόγους ἀπογραφῶν γιά τήν ἡμέρα πού θ' ἀνέβαιναν στήν ἔξουσία: «Ἐκεῖνος πού καταγόταν, ἐστω κι ἄν ἀνῆκε στήν ἑβδομή γενιά, ἀπό ἓνα Γάλλο, ἔναν Ἐβραῖο, ή ἓνα Σλάβο, ἢταν καταδικασμένος αέ ἔξορια. Ἐκεῖνος πού εἶχε γράψει κάτι ἐναντίον τοῦ Γιάν, προπάντων, ή ἐναντίον τῶν τευτονικῶν γελοιότητων γενικά, εἶχε ύπογράψει τή θανατική του καταδίκη». Ὁταν αὐτή ἡ σπουδάζουσα νεολαίᾳ ἴδρυε τό 1817 τά σωματεῖα της, πραγματοποιώντας μιὰ μαζική συγκέντρωση στόν πύργο τῆς Βάρτμπουργκ, κοντά στήν Ἱένα, καίει μέ ἐνθουσιασμό σ' δνομα τῆς «γερμανικότητας» διάφορα παλιόχαρτα πού συμβόλιζαν τά ἔργα τῶν συγγραφέων πού ἢταν ἐναντίον τῆς ἑθνικῆς ἀπελευθέρωσης.

Τό κίνημα αὐτό πού ἔδινε στούς φοιτητές τό αἰσθημα τῆς ἐνωσής τους μέ τό ἔθνος, τό ἀλμα καὶ τή φυλή τους, ἢταν διαποτιαμένο μέ ἀντιστημπισμό. Τό μίσος ἐναντίον τῶν Γάλλων, τό συνδέει καὶ ἡ ἀπαίτηση γιά μιὰ γερμανο-χριστιανική τάξη πραγμάτων. Εἶχε ἥδη ρίχτει τό σύνθημα γιά ἐπιστροφή αέ μιὰ βόρεια θρησκεία καὶ στίς ὑγιεῖς γερμανικές ἀξίες. Ἔτσι, ὑστερα ἀπό τό 1815, δ πατριώτης Γιάν, δ κήρυκας τοῦ ἀντιστημπισμοῦ καὶ τῆς γερμανικότητας, τιμήθηκε πολύ ἀπό τό Γ' Ράιχ. Οἱ ναζί διεκδίκησαν τήν κληρονομιά τῶν πολεμιστῶν τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων, καὶ ἴδιαίτερα τοῦ Γιάν πού συνδύαζε τή λατρεία τοῦ κορμοῦ καὶ τῆς ἀρρενωπῆς δύναμης μέ τή θεωρία τοῦ ρατσισμοῦ. Ἀπό τό 1933 μέχρι τό 1945, ἔξυμνήθηκαν αέ μιὰ πληθώρα βιβλίων, σάν πρωτεργάτες τοῦ ξεστικομοῦ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἐνάντια στό «ξένο πνεῦμα» καὶ τόν «προγονικό ἔχθρό». Ὁταν ξαναεπιβλήθηκε ἡ ύποχρεωτική στρατιωτική θητεία ἡ ναζιστική ἐφημερίδα *Λαϊκός Παραπρητής* τῆς 17 Μαρτίου 1935, χαιρέτησε αὐτό τό μέτρο σάν τήν ἐκπλήρωση τῆς τελευταίας θέλησης τῶν πολεμιστῶν τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων.

Ο ἀντιδραστικός χαρακτήρας τῶν σωματείων δξύνθηκε πολύ ἀπό τό 1848 μέχρι τό 1870: τά μέλη τους, πού συχνά ἀνήκαν στήν ἀριστοκρατία, κατελάμβαναν δλες τίς μεγάλες διοικητικές θέσεις δημουργώντας μιὰ κάστα πού θά ύπέτασσε κάτω ἀπό τή γραφειοκρατία τῆς τήν κοινωνική

ζωή Παρ' δόλο πού δρισμένοι γαιοκτήμονες άντεδρασαν στή στρατιωτική πολιτική τοῦ Βίσμαρκ καὶ ἀκούστηκαν διάφορες ἀντιρρήσεις γι' αὐτήν, οἱ ἀριστοκράτες στὸ σύνολό τους ὑπηρέτησαν τὸν ἐκπρωσισμό τῆς Γερμανίας. Ὁπως τόνισε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Χέρτσεν, πίστευαν πώς οἱ σχέσεις τῶν Γερμανῶν μεταξὺ τους ρυθμίζονται μονάχα μὲ τὴν ράβδο τοῦ δεκανέα. Γενικά ἦταν ἔχθροι τοῦ φιλελευθερισμοῦ, τοῦ νεογέννητου ἐργατικοῦ κινήματος καὶ τῶν δημοκρατικῶν ιδεῶν.

Στίς ἀρχές τοῦ αἰώνα ἐμφανίστηκαν δρισμένες ἀναμφισβήτητες ἀλλαγές στοὺς πανεπιστημακούς κύκλους. Βγῆκαν στήν ἐπιφάνεια διάφορα μεταρρυθμιστικά, ἀκόμα καὶ ἐπαναστατικά ρεύματα. Ὁμως μέσα στήν ἐπανάσταση τῆς γενιᾶς τοῦ ἐξιπρεσσιονισμοῦ καθώς καὶ στήν ἀνάλυση τῶν σπουδαστικῶν ἔθιμων ἀπό τὸν τότε νεαρό Βάλτερ Μπένζαμιν μποροῦμε νά δοῦμε μέχρι ποῦ ἔφθανε ἡ ἐλευθερία σ' αὐτή τήν Πρωσική Σπάρτη, τό Βερολίνο Μονάχα τά μεμονωμένα ἄτομα μποροῦσαν νά ξεφύγουν ἀπό τὸν κλοιό τῶν κυρίαρχων κοινωνικῶν δομῶν. Συλλογικά, οἱ φοιτητικές ὅργανώσεις χωρίζονται σέ μερικές κατηγορίες πού δλες τους, ἀκόλουθώντας διαφορετικούς δρόμους, κατέληγαν νά ἀσπαστοῦν τὸν ἐθνικισμό, πού διαπότιζε τὰ πάντα γύρω τους: εἴτε ἀπό πίστη πρός τις φεουδαρχικές παραδόσεις, εἴτε ἀπό πνεύμα ύποταγῆς, εἴτε τέλος, παρασυρμένες ἀπό τ' ὀνειρο τῆς ἀναγέννησης τῆς ἀνθρωπότητας, πέφτουν στὸν πειρασμό νά παιξουν μέ τις ιδέες ἀντί ν' ἀρχίσουν ἐνα συγκεκριμένο ἀγώνα γιά κοινωνική ἀλλαγή.

Μέ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ή μάζα τῶν φοιτητῶν ὑποστήριξε χωρίς δισταγμό τήν προπαγάνδα τοῦ Γουλιέλμου Β'. Βέβαια ἡ στάση αὐτή δέν είναι καθόλου παράξενη ὅντας ἀναλογιστεῖ κανείς τίς πατριωτικές ἐξαρσεις τῶν Γάλλων διανοούμενων. Ἀλλά αὐτοί τουλάχιστον εἶχαν μιά δικαιολογία: ἔφευγαν, μ' ἐνα λουλούδι πάνω στὸ ντουφέκι, γιά νά ἀποκρύψουν ἐναν κατακηπή, ἐνώ πολλοί ἀπό τοὺς Γερμανούς συναδέλφους τους ὅρμούσαν στή μάχη ἐν ὀνόματι τῆς Ἰδιας τῆς ἐπιθετικότητας. Ἀπ' αὐτή τήν ἀποψη, οἱ λόγοι τοῦ Γουλιέλμου Β' δέν ἦταν καθόλου διφορούμενοι. Οἱ φοιτητικές ὅργανώσεις, παρ' δλες τίς ἀναρίθμητες ἐκκλήσεις πού δέχτηκαν ἀπό τὸ ἔξωτερικό νά ξεπεράσουν τοὺς ἐθνικιστικούς ἐγωισμούς τους, ἐμειναν πειαματικά προσκολλημένες στὸ παρελθόν.

Ὑπῆρξαν βέβαια καὶ ἔξαιρέσεις. Τό μακελειό τοῦ πολέμου εἶχε ἀνοίξει κάπως τά μάτια τῶν ἀνθρώπων. Ἀπό τό 1916 καὶ μετά, στίς τάξεις τῶν διανοούμενων εἰσχώρησαν ἐντονες είρηνιστικές, στήν ἀρχή, καὶ κα-

τόπιν σοσιαλιστικές τάσεις. Όμως τί άπόγινε μέ τίς φοιτητικές ένώσεις και μέ τή συμβολή τους στή διαμόρφωση τῶν συνειδήσεων; Τό 1920 ένώθηκαν σέ μια γενική Συνομοσπονδία κι' άκολούθσαν ένα συντρητικό δρόμο έξυμνώντας, στά έντυπα τους, τόν πανγερμανισμό, καταπολεμώντας ό, τιδήποτε σχετικό μέ τή δημοκρατία κι έκδηλώνοντας έναν άδιάκοπο άντισημιτισμό. Τό 1928 δημιουργήθηκε ένα σχίσμα οι δημοκρατικοί και οι σοσιαλιστές φοιτητές ίδρυσαν τή δική τους άργανωση. Άλλα μονάχα μιά έλαχιστη μειοψηφία προσχώρησε σ' αύτήν. Στήν πραγματικότητα, ή γενική συνομοσπονδία τῶν γερμανῶν φοιτητῶν άρχισε νά δειχνει μιά όλο-ένα αύξανόμενη συμπάθεια πρός τό ναζιστικό κόμμα: τό 1931, πάνω άπό τό 50% τῶν μελών της, συμφωνούσαν μέ τίς πολιτικές άποψεις τοῦ Χίτλερ. Μετά τίς έκλογές τῆς 5 Μαρτίου 1933, τά σωματεῖα χαιρέπησαν τή νίκη τῶν ναζί σάν μιά δική τους νίκη, μιά νίκη πού συμφωνούσε μέ τό πνεύμα τοῦ Γιάν.

Μιά άλλη πλευρά τῆς συλλογικῆς ζωῆς βοήθησε έπισης - ἀν και δχι τόσο ξεκάθαρα δυο άφορα δλες τίς κοινωνικές τάξεις - στήν άποδοχή τοῦ ναζισμού: πρόκειται γιά τά νεολαϊστικά κινήματα. Ή όμάδα τῶν 'Αποδημητικῶν Πουλῶν δημιουργήθηκε στά τέλη τοῦ 19ου αιώνα μέ τήν ύποστηριξη μεταρρυθμιστῶν παιδαγωγῶν πού ήθελαν νά έλευθερώσουν τούς νέους άπό τήν έξουσία τοῦ σχολείου και τῶν ένηλικων. Βασίστηκαν σέ μια μορφή άργανωσης πού ταιριάζει πολύ στούς νέους: τήν όμάδα Μιά άπό τίς χαρακτηριστικές δραστηριότητες τῆς όμάδας ήταν οι πεζοπορίες μέσα στή φύση. Έτσι οι μεταρρυθμιστές αύτοί άντινά βοήθησουν τούς νέους νά συνειδητοποιήσουν τήν κοινωνική πραγματικότητα, τούς παρακινούσαν νά δραπετεύσουν άπό τόν κόσμο. Ένάντια στήν πόλη και τή βιομηχανοποίηση πρόβαλλαν μιά άπλή φυγή.

Αντλώντας τίς άξεις τους κυρίως μέσα άπό τήν έπικοινωνία τους μέ τή φύση, τά νεολαϊστικά κινήματα ξαναβρήκαν τά τελετουργικά και τούς μύθους ένός φτηνού γερμανισμού. Ή άντιαστική τους έπαναστατικότητα έδωσε τή θέση της στή λατρεία τοῦ προγονικού παρελθόντος. Σ' ένα άρθρο της στήν Μερκύρ ντέ Φράνς τῆς 1ης Οκτωβρίου 1923, ή Ρεγγίνα Ζαμπλουντόβσκι, παραπηρεί πόσσο διφορούμενος είναι ό ρόλος τοῦ άρχηγού τῆς όμάδας και πόσσο αέ τελευταία άνάλυση, πλησιάζει τό πρωσσικό σύστημα. «Σ' αύτές τίς νεανικές άργανώσεις βασιλεύει μιά έξαιρετικά αύστηρη πειθαρχία. Τό μόνο πού τήν κάνει νά διαφέρει άπό τήν πειθαρχία τῶν παραδοσιακῶν άργανώσεων, είναι τό γεγονός πώς αύτή πηγάζει άπό

έναν άρχηγό πού τόν άποδέχτηκαν οι Ίδιοι οι νέοι». Στήν έποχή αυτή ύπάρχει μάλιστα γιά χαρισματικούς δύηγούς-ήγετες: «'Ο γερμανικός λαός περνάει μάλιστα δύο πού τή χαρακτηρίζει μάλιστα ηγετική άναζήτηση γιά προσωπικότητες πού θά άναλαβουν τήν πνευματική, διά όχι και πήν πρακτική ήγεσία τής χώρας και θά έπιβάλλουν τήθλησή τους στις άποπροσανατολισμένες μάζες πού διψάνε γιά ένθουσιασμούς».

Οι ναζί, όχι μόνο κατάφεραν νά χρησιμοποιήσουν, νά καναλιζάρουν αυτά τά δύοριστα συναισθήματα, άλλα και ό Χίτλερ έμφανιστηκε σέ μια τέτοια τάξη πραγμάτων, σάν ό άπροσδόκητος σωτήρας. Στό βιβλίο του 'Η έπανασταση τοῦ μηδενισμοῦ', δι Χέρμαν Ράουσινγκ δέν δίστασε νά πεῖ πώς άπό τά νεολαίστικα κινήματα, δι δρόμος δύηγούς κατευθεία στό ναζισμό και πώς δι ύποτιθέμενος έπαναστατικός δυναμισμός του πήγαζε άπ' αυτά τά κινήματα. Τόσο τά νεολαίστικα κινήματα δυο και ό ναζισμός διεπόντουσαν άπό τόν ίδιο άνορθολογισμό και μιλούσαν μιό κοινή γλώσσα πού τή διαπότιζε δι ίδιος έθνικισμός. Πράγματι, τά νεολαίστικα κινήματα τής άστικής ή μικροαστικής τάξης, άντερασαν έλάχιστα στό πνεύμα τοῦ έθνικο-οσιαλισμοῦ. Τό ρομαντισμό τους, τή λατρεία τους γιά τή φύση, τό μύθο μιᾶς άρρενωπής κοινωνίας, τή συντροφικότητά τους (άπό τό 190 αιώνα, ή έθνικιστική λογοτεχνία βρίθει άπό παρόμοια θέματα), δλα αυτά τά ξανάβρισκαν στούς ναζί πού τά είχαν οίκειοποιηθεί μέ τίς δικές τους δργανώσεις.

Αυτή ή νεολαία ήταν ιδιαίτερα έπιδεικτική στή ναζιστική δημιαγωγία, έπειδή ένα μέρος της, είχε ζήσει δρισμένα γεγονότα πού τήν είχαν εύαισθητοποιήσει ιδιαίτερα άπεναντί της. Η είκόνα πού μάς δίνει ένας Γάλλος γερμανιστής σάν τόν Ζάν-Έντουάρ Σπανλέ, σχετικά μέ τήν πολιτική του τοποθέτηση τό 1918, είναι βέβαια άπολογητική, προσπαθεί νά δικαιώσει τό ναζισμό, άλλα μάς δίνει τήν ιστορική πραγματικότητα τών χρόνων τοῦ είκοσι: «Τότε ή γερμανική νεολαία θά καταταγεί σύσσωμη στά Έλεύθερα Σώματα τής μαύρης Reichswehr κι άργοτερα στίς πολιτικές δργανώσεις μάχης διως ή Jungdo ή ή Stahlhelm. Εκείθά κατασκευαστούν τά συνθήματα μάς νέας μυστικιστικής πολιτικής, έχθρικής άπεναντί στίς φιλελεύθερες και άτομικιστικές δυτικές ίδέες, πού θά έμφυσήσει σ' αυτή τή γενιά έντελως άντιθετα αισθήματα άπεναντί στήν έξουσία, τήν αύστηρή πειθαρχία και πήν πλήρη άφομοίωση τοῦ άτόμου άπό τό σύνολο».

Στό διεθνές συνέδριο τών συγγραφέων πού έγινε στό Χαρκόβ τό 1930, δι Γιοχάννες Ρ. Μπέχερ, καταγγέλλει μάλιστα στην έξουσία, τήν αύστηρη πειθαρχία και πήν πλήρη άφομοίωση τοῦ άτόμου άπό τό σύνολο-

εῖ αὐτή τὴν ἀνάλυση, ἐπειδὴ ἀποκαλύπτει μά καθολική μόλυνση τῆς νεολαίας ἀπό τὸ μιλιταρισμό, ἀκόμα καὶ σ' ἔκεīνα τὰ τμῆματά της, πού δὲν γνώρισαν ἀμεσα τὸν πόλεμο. Μέ ἀναρίθμητα ἐργα πού πουλιοῦνται σε χιλιάδες ἀντίτυπα, ἡ ἀστική πολεμική λογοτεχνία, ἐπιβάλλεται σ' ὅλοκληρη τῇ Γερμανίᾳ, καὶ ριζώνει μέσα στὶς καρδιές τῶν ἀναγνωστῶν. Προπάντων μέσα στὴν καρδιά καὶ τὸ νοῦ τῶν νέων, πού δὲν ἔχουν προσωπική πείρα τοῦ πολέμου πού τούς τὸν παρουσιάζουν μ' ἐνα ἡρωϊκό χρῶμα. Δέν εἶναι καθόλου παράξενο πού αὐτοὶ οἱ νέοι ἐνθουσιάζονται μὲ τὸν πόλεμο καὶ τὸν βλέπουν σάν μιά ἐμπειρία πού ἀξίζει νά τῇ ζήσει κανείς».

“Ἀλλαστε, ἀπό τὴν ἐποχὴ τοῦ Βίσμαρκ, ἡ δημόσια ἐκπαίδευση, διευκόλυνε πολὺ αὐτὴ τὴν ἀποπλάνηση τῆς νεολαίας πρός δφελος τοῦ γερμανικοῦ ἴμπεριαλισμοῦ. Τό 1874, ὁ Μόλτκε δήλωνε μπροστά στὸ κοινοβούλιο πώς οι μάχες κερδίθηκαν χάρη στὸ ἔργο τοῦ Κράτους-παιδαγωγοῦ, ἐνός κράτους πού ἐπὶ ἔξηντα χρόνια διαπαιδαγωγοῦσε τὸ ἔθνος μὲ βάση τῇ σωματική ρώμη καὶ τὴν ήθική ύγεια, τὴν τάξη, τὴν πιστη καὶ τὴν ύπακοή, τὸν πατριωτισμό καὶ τὴν ἀρρενωπότητα. Αὐτό ἦταν τὸ πρόγραμμα πού θέσπισε ὁ Γουλιέλμος Β'. Ἡ γυμναστική πού τό 1842 μπήκε στὸ πρόγραμμα τῆς ἀνώτερης ἐκπαίδευσης καὶ εἰκοσι χρόνια ἀργότερα καὶ στὸ πρόγραμμα τῆς στοιχειώδους, ἐγινε ἐνα εἶδος στρατιωτικῆς ἀγωγῆς. Ἀπό τίς πρώτες μέρες τοῦ πολέμου τοῦ 1914, τό διδακτικό προσωπικό πήρε τὴν ἐντολή νά προσπαθήσει μέ κάθε δυνατό τρόπο νά κάνει τοὺς μαθητές νά ἐνδιαφερθοῦν γιά τὰ πολεμικά γεγονότα. Τό παραδοσιακό πρόγραμμα διδασκαλίας ἐλαπτώθηκε γιά νά μποῦν προπαρασκευαστικά στρατιωτικά μαθήματα. Στὶς 16 Μαρτίου 1916 ὅταν συζητήθηκε στὸ πρωσικό κοινοβούλιο τὸ θέμα τοῦ κρατικοῦ προύπολογισμοῦ γιά τῇ δημόσια ἐκπαίδευση, ὁ Κάρλ Λίμπκνεχτ καταφέρθηκε ἐντονα ἐνάντια σ' αὐτή τὴν αὐθαίρετη ἐπέμβαση τοῦ γερμανικοῦ ἴμπεριαλισμοῦ στὴν παιδεία.

Στὰ λύκεια ἀπαγορεύτηκε ἡ διδασκαλία τῶν Ἀγγλικῶν καὶ τῶν Γαλλικῶν. Ἐνας παιδαγωγός τῆς ἐποχῆς δικαιολογεῖ αὐτὸ τὸ μέτρο μέ τὸ ἐπιχείρημα πώς η κλασσικὴ καὶ σύγχρονη γερμανική λογοτεχνία ἦταν ὑπεραρκετή γιά τῇ διαπαιδαγώγηση τοῦ ἔθνικοῦ πνεύματος καὶ πώς η γερμανική τέχνη ἦταν κι αὐτή ἀρκετά πλούσια ὥστε στὸ ἔξης δέν χρειάζονταν πιά τὰ ξένα πρότυπα. Κι αὐτή δέν εἶναι μιά μεμονωμένη ἀποψη. Ὁ ίδιος σωβινισμός ἔχει κυριαρχήσει σ' δλους τούς τομεῖς τοῦ Κράτους, διαμέσου τῶν δομῶν τῆς ἐκπαίδευσης, φτάνοντας μέχρι καὶ στὴ θρησκευτική

διδασκαλία Σ' δύος τίς συνειδήσεις έχει έπιβληθεί ή ιδέα τῆς ύπεροχῆς τῆς γερμανικῆς διάνοιας, τῶν γερμανῶν συγγραφέων, τῶν γερμανῶν ζωγράφων, τῆς γερμανικῆς φύσης. 'Ο Γουλιέλμος Β' δέν διστάζει νά οίκει-οποιηθεῖ τό Θεό, βεβαιώνοντας πώς δ Θεός θέλησε τὸν πόλεμο γιά μιά γερμανική νίκη. Κι δοσι δέν συμφωνοῦν μ' αύτή τή «γερμανικότητα», οι λίγοι ειρηνιστές, οι σοσιαλιστές γύρω από τὸν Κάρλ Λίμπκνεχτ καί τή Ρόζα Λούξεμπουργκ, είναι ηδη ἔξιστρακισμένοι από τή γερμανική κοινότητα, θεωροῦνται πιά σάν μή-Γερμανοί.

Βασισμένος σ' ἓνα κοινωνικό διαχωρισμό, δ λειπουργικός ρόλος τοῦ Πανεπιστημίου, ἀνταποκρίνεται στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἴμπεριαλισμοῦ. Τὸ Πανεπιστήμιο ἔξασφαλίζει ἀποκλειστικά τή διαμόρφωση τῆς τάξης τῶν ἐκλεκτῶν, είναι δ προνομιούχος διανομέας τῆς περιφημῆς γερμανικῆς «κουλτούρας». Πέρα από τὴν διαδοποίηση τῶν φοιτητῶν μέ τὸ σύστημα τῶν σωματείων, πού ἀναφέραμε ηδη, από τό 1870 καί μετά, τὸ περιεχόμενο τῆς διδασκαλίας τους προσανατολίζεται σέ μιά ἴμπεριαλιστική πολιτική. Αύτή ή διδασκαλία έχει μιά εἰδική ἀποστολή πού δέν τῆς ἀφαιρεῖ ἄλλωστε τὴν ύψηλή ἐπιστημονική τῆς ἀξία, πού είναι πολύ πιό ἀνώτερη ἀπό τὴν ἀντίστοιχη Γαλλική: νά διαμορφώνει τό ἀτομο, νά σφυρηλατεῖ μιά συλλογική νοοτροπία. 'Επιδώκει νά διαπλάσει τό ἀνθρώπινο ύλικό, σύμφωνα μέ τό ἰδεῶδες τοῦ πανγερμανισμοῦ. 'Εται ἔχηγεται κάπως δ ἐνθουσιασμός τῶν διανοούμενων, φοιτητῶν καί καθηγητῶν, στὸν πόλεμο τοῦ 1914. 'Ηταν τόσο προετοιμασμένοι γιά τὴν ἔξαπλωση τῆς γερμανικότητας σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμο δσο θάταν καί τό ίδιο τό γενικό ἐπιτελείο.

'Εννοεῖται πώς παρόμοια φαινόμενα μποροῦν νά παρουσιαστοῦν καί σέ ὅλλες χώρες, καί συγγεκριμένα στή Γαλλία. Αύτή τή Γαλλία δπου ἔνας Μπαρρές δηλώνει πώς δ μδνος γερμανός συγγραφέας είναι ἔνας Βέλγος, δ Μαίτερλιγκ, καί δπου οι μαέστροι ἀναγκάζονται νά ἀφαιρέσουν ἀπό τά προγράμματα τῶν συναυλῶν τους τά ἔργα τοῦ Βάγκνερ. 'Αλλά σ' δ, τι ἀφορᾶ εἰδικά τή Γαλλία οι κοινωνικές ἀντιθέσεις ύπηρξαν πολύ πιό βαθιές: ἔστω καί ἀν τὴν είχαν καταπνίξει ή δημοκρατική παράδοση είχε ἐπιζήσει καί τό ἰδεῶδες τοῦ στρατιώτη-γεωργοῦ είχε ἔνα πλατύ νόημα μονάχα σέ σχέση μέ τό γερμανικό κίνδυνο κι δχι μέ μιά ἴμπεριαλιστική προοπτική. 'Ενώ ή Γερμανία ἐπρεπε νά γνωρίσει τό δημοκρατικό σύστημα μέ τό Σύνταγμα τῆς Βαιμάρης, ύστερα από τὴν ἀποκαλούμενη ἐπανάσταση τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1918, γιά νά ἀποκήσει δλη ή χώρα τά δημοκρατικά δικαιώματα, γιά νά ἐπιτραποῦν οι συγκεντρώσεις, ή ἐλευθερία

τοῦ τύπου καί ή δράση τῶν συνδικάτων. Αύτά κατακτήθηκαν χάρη στή Γερμανική ήπτα στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ἀλλά καί χάρη σέ μιά δλλη παράδοση πού παρέμενε πάντα ζωντανή, ἀν καί τραυματισμένη, ἀπωθημένη, μεταμφιεσμένη, νικημένη. Πρόκειται γιά τήν παράδοση τῆς ἐπαναστατικῆς ἐλευθερίας, πού προσπαθεῖ νά ἐκδηλώθει ἀπό τό 1525 μέ τόν Πόλεμο τῶν χωρικῶν, μέχρι τόν ξεσκωμό τῶν σπαρτακιστῶν τό 1918-1919 περνώντας ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ 1848.

Συγκεκριμένα, οἱ ἀποτυχημένες ἐπαναστατικές προσπάθειες τῶν σπαρτακιστῶν καί η ἀναστολή τῆς δράσης τῆς ἀκρας ἀριστερᾶς στή Γερμανία, δυνάμωσαν ἀκόμα περισσότερο τίς ἰδεολογικές θέσεις τῆς ἀντιδραστῆς Ἐπί τῆς Δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης, οἱ πανεπιστημιακοὶ κύκλοι ήταν σαφῶς ἔχθρικοι ἀπέναντι στή δημοκρατική ἰδεολογία. Εἶδαμε πώς οἱ φοιτητικές ὅργανώσεις σιγά – σιγά προσχώρησαν στούς ναζί. Τό ίδιο ἐγίνε καί μέ τό διδακτικό προσωπικό τῶν Πανεπιστημίων. Οι ναζί βρήκαν μέσα στό Πανεπιστήμιο, ἔναν πειθαρχημένο πυρήνα ὀπαδῶν, ἔξοικειωμένων μ' ὅλες τίς ἀποχρώσεις τοῦ ἔθνικισμοῦ. Εἶναι ἀλήθεια πώς μόλις οἱ ναζί ἀνέβηκαν στήν ἔξουσια, δέν παρέλειψαν νά ἐκκαθαρίσουν τό ἐκπαιδευτικό σῶμα: ἐκεῖνοι πού κριτικάριζαν τό καθεστώς ή ἀρνιόντουσαν νά ύποστηρίξουν τόν Χίτλερ ὁχυρωμένοι πίσω ἀπό τήν ἀπαραίτητη ἐπιστημονική ἀντικειμενικότητα, ἀπολύθηκαν ή αύτο-ξορίστηκαν. Αύτοί δημως δέν ἀντιπροσώπευαν παρά τό 20% τοῦ καθηγητικοῦ κλάδου: ή πλειοψηφία λοιπόν τῶν καθηγητῶν, συμμάχησε μέ τό ναζισμό. Σ' ἔνα ἀρθρο πού ἔγραψε ὁ Χαΐνριχ Μάν τό 1935, ἐπιμένει πολύ πάνω στόν ἐνεργητικό ρόλο πού ἐπαιξαν οἱ πανεπιστημιακοὶ καθηγητές, ὑπέρ τοῦ ναζιστικοῦ καθεστῶτος, σημειώνοντας πώς ἀκόμα κι' ἀν ὀρισμένοι ἀπ' αύτούς, ἀργότερα, ἀπογοητεύτηκαν ἀπ' τό ναζισμό είναι ἀδύνατον νά λημονηθεῖ τό γεγονός πώς ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι προπαγανδιστές του.

Σ' αὐτή τήν πλατιά διάδοση ὄρισμένων ἡθικῶν ἀξιῶν, συνέβαλε ἐπίσης καί η θέση τῶν Ἐκκλησιῶν. Τό 1871, στή Γερμανία τά δύο τρίτα τῶν χριστιανῶν είναι προτεστάντες, ἐνώ τό ἔνα τρίτο, καθολικοί. Τό ν' ἀνήκεις σέ μιά θρησκεία, γίνεται πιά θέμα θεσμοῦ. Καί οἱ δύο ἐκκλησίες ἔχουν ἔνα σεβασμό γιά τήν καθιερωμένη πολιτική ἔξουσια. Ακόμα κι ὅταν τό 1872, ὁ Βίσμαρκ τά βάζει μέ τόν καθολικισμό, προστίθωντας νά τόν ύποτάξει ἀκόμα περισσότερο στόν ἐλεγχο τοῦ Κράτους, σέ μιά διαμάχη πού ἀφορᾶ περισσότερο τήν ἐκκλησία τοῦ Πίου IX, παρά τούς

Ιδιους τους γερμανούς καθολικούς, οι τελευταίοι δέν άμφισβητοῦν τό πολιτικό σύστημα καθ' έαυτό· άπλως ύπερασπίζονταν θρησκευτικά συμφέροντα. Αύτή είναι βασικά ή θέση τού κόμματος τοῦ Κέντρου πού μέ τήν ίδρυσή του τό 1861, διακήρυξε ἐνα πρόγραμμα πού ἀποτελοῦσε μιά δόμολογία πίστης.

Η σάση αύτή ἔξηγει και τό γεγονός πώς στήν ἀντίδρασή του ἐναντίον τοῦ Βίσμαρκ, δέν περνᾶ ποτέ ἀπό τό κανάλι τῆς ἀμφισβήτησης τοῦ πολιτικοῦ κατεστημένου καί πώς συμφωνεῖ δινετα μέ τή Δημοκρατία τῆς Βαϊμάρης ἀρκεῖ νά μήν καταργηθοῦν ἐντελῶς τά θρησκευτικά προνόμια καί η θρησκευτική διδασκαλία. Μέ τόν ίδιο τρόπο και οι προτεσταντικές Ἐκκλησίες είναι ἀπό παράδοση προσκολλημένες στό καθήκον, στή νομοταγή ύπηρεσία τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας.

Μέ τήν ύποχρεωτική θρησκευτική ἐκπαίδευση καί τήν ἔξαρτησή τῆς ἀπό τό κράτος, τόσο στή μιά δσο καί στήν ἄλλη Ἐκκλησία ὁ Χριστός ἔγινε κατά κάποιον τρόπο ἀπολογητής τοῦ πατριωτισμοῦ. Ο Α' Παγκόσμιος Γόλεμιος τόνισε ἀκόμα περισσότερο αύτό τό χαρακτηριστικό, ἐντυπώνοντας στούς ιερεῖς καί στούς πάστορες, πού είχαν ἐπιστρατευτεῖ, ἐντονα ἔθνικιστικά συναισθήματα, πού συχνά ἔφταναν στά δρια τοῦ φανατισμοῦ. Ἐπί Δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης συνεχίστηκε ἡ ίδια νοοτροπία καί πολυάριθμα θρησκευτικά κείμενα δέν ἐπαυαν νά ἔξυμνοῦν τή λατρεία πρός τόν αὐτοκράτορα. Η ἐπίσημη καθολική ἐκκλησία, κράτησε μιά ἐπιφυλακτική στάση ἀπέναντι στό ναζιστικό κίνημα, ἀλλά οι Γερμανοί ἐπίσκοποι συνέβαλαν πολύ στήν ἐκλατήση τῶν μύθων τῆς ἔθνικής συλλογικότητας. Όσο γά τούς προτεστάντες, σ' αύτούς η ἐπίδραση τῶν μοναρχικῶν καί ἀντιδραστικῶν ιδεῶν ἐκδηλώθηκε μέ τήν ύποστήριξη τῆς Εύαγγελικῆς Ἐκκλησίας πρός τό στρατάρχη Χίντενμπουργκ, στίς προεδρικές ἐκλογές τοῦ 1925

ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΡΧΟ ΓΟΥΣΤΟ

Ομως κάθε ιδεολογία ἔξωτερικεύεται μέ σήματα, εικόνες καί εἰδικά κείμενα Δέν χρειάζεται ν' ἀνατρέξουμε σ' ἐνα πολύ μακρινό παρελθόν ἀν κοιτάξουμε μονάχα τό 190 αἰώνα, θά δοῦμε πώς τά τραγοῦδια, τά σχολικά ποιήματα, η λαϊκή λογοτεχνία, ἐνα περιοδικό

μεγάλης κυκλοφορίας σάν τό Die Gartenlaube ύπηρξαν τά στηρίγματα τῶν ἀντιδραστικῶν ιδεῶν στή Γερμανία¹. Βέβαια, τό νά μαθαίνει κανείς γραφή και ἀνάγνωση, είναι κάτι τό πολύ θετικό. Καμά φορά δημως, ή χρήση τους μπορεῖ νά 'ναι ἀρνητική. 'Οταν ή κατανάλωση τῶν βιβλίων ἀποβλέπει σέ κοινωνικούς σκοπούς και γίνεται ἐνα μαζικό φαινόμενο, τότε συμβάλλει στή διαμόρφωση τῶν συλλογικῶν χαρακτηριστικῶν, διαβάζοντας σύμβολα, δυναμικά πρότυπα ἀναφορᾶς, μύθους. 'Η μαζική παραγωγή δταν γίνεται ἀναπόσταστο τμῆμα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. βιβλίων και εἰκόνων, είναι σέ θέση νά ἐπηρεάσει συλλογικά τήν κοινωνική τῶν ἀτόμων. 'Αναμφιθήτητα, δρισμένα λαϊκά μυθιστορήματα, στό τέλος τοῦ 19ου αιώνα, ἀνέπτυξαν στή Γερμανία, μιά κοινωνική κριτική. 'Αλλά σέ γενικές γραμμές τό βιβλίο δέν ύπηρξε ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνα δηλο ἀπελευθέρωσης. 'Εξαπίας τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος ἦταν τό δργανο πού ἐξυπηρέτησε τή διάδοση τῆς ιδεολογίας τῶν κυρίαρχων τάξεων. Χωρὶς νά μποροῦμε νά υπολογίσουμε τό ἀκριβές μέγεθος τῆς ἐπιφροής του, συνετέλεσε στόν ἀποπροσανατολισμό τῶν δημιουργούμενων, ἀπελευθερωτικῶν κινημάτων.

Πέρα ἀπό τή δύναμη τῆς εἰκόνας και τοῦ λόγου πού ἐκφράζουν μιά δρισμένη νοοτροπία, πρέπει νά ρίξουμε ἐνα φῶς και στή δύναμη τῆς καθιερωμένης φόρμας, τοῦ ἐπιβεβλημένου τύπου, πού διαδίδεται πολύ εύκολοτερα και διαρκεῖ πολύ περισσότερο. 'Επειδή οι τύποι αύτοι, καταλήγουν ἐντελῶς φυσικά, νά γίνουν ἐνα μέρος τῶν συνηθειῶν, τῶν κοινωνικῶν συμβάσεων, τῆς γενικῆς νοοτροπίας, χωρὶς διάκριση ἀνάμεσα σέ δημάρες ή τάξεις, ἀποτελοῦν ἐνα παράγοντα ἐνοποίησης σέ μια κοινωνία. ' Ήγουντας σ' αύτούς γίνεται συχνά ἀσυνειδητή παραδοχὴ τῆς καθιερωμένης ἔξουσίας. Αύτό λοιπόν πού φαίνεται σάν μιά κοινωνική συνήθεια, στήν πραγματικότητα ἀποτελεῖ ἐνα μέσον καταπίεσης.

'Ετοι, στή Γερμανική κοινωνία τοῦ τέλους τοῦ 19ου αιώνα τά κριτήρια τῆς δημοφιάς είναι ἀναπόσταστα δεμένα μέ τις ίδεες ή ἀξίες πού συγκαλύπτουν. Στήν αισθητική, ή θεωρητική ἀπόκτηση τῆς Γερμανικῆς ἐνότητας ἐκφράζεται μέ τήν ἀναζήτηση τῆς ἀρμονίας. 'Εκεῖνο πού μετράει είναι ή ἐμφάνιση. 'Ἐνθαρρύνονται τά καλλιτεχνικά τεχνάσματα και οι σκέτες συμβατικότητες. 'Ολες οι κοινωνικές ἀντιθέσεις πρέπει νά

1) Γι αυτό τό θέμα βλέπε 'Από τή μιά 'Αποκάλυψη στήν ἀλλη, Ι Ο Ε 10/18 Παρισι 1976, όπου ἀνέπτυξα αυτή τήν ἀποψη ο ἐνα κεφάλαιο μέ τόν τιτλο « Οταν τό βιβλίο είναι ρομφαια»

σιθηστούν, νά χαθούν πισω από τήν επίχρυση μάσκα πού σκεπάζει τήν πραγματικότητα. Στίς γυμναστικές ένώσεις, στίς νεολαίστικες και φοιτητικές δργανώσεις δόθηκε μεγάλη άξια στή φυσική έμφανιση, με τή σκέψη πώς μέσα σ' ἑνα ύγιες κορμί κατοικοῦσε όπωσδήποτε μιά ύγιης ψυχή – τήν ίδια γνώμη ἀλλωστε ἐκφράζει και ὁ Χίτλερ στό «Ο άγων μου» Άρκει ή ἔξωτερική δύμορφιά γιά νά ἔξασφαλιστεί ή μπαρχη τῆς ἔξωτερικής ἀρμονίας. Ἡ ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς ἀρχῆς φτάνει μέχρι τήν επίπλωση, πού παραφορτώθηκε μέ χαλιά και βελούδα “Οπως ἔγραψε ὁ Χέρμαν Μπρόχ, τά πάντα στρέφονται γύρω από τήν ώραια ἐντύπωση, τό διάκοσμο

Ρίχνοντας μιά μάσκα πάνω σ' ὅλα τά πράγματα, ή κοινωνία αὐτή, λάτρευε τήν τέχνη τῆς σαβούρας και τῆς κακογουστιάς Ἡ τέχνη αὐτή, πού ἐπισημοποιήθηκε από τούς ίδιους τούς Γερμανούς ἡγέτες, δέν, βασιλεψε μονάχα στό Μόναχο ἐπί Λουδοβίκου Β' τῆς Βαυαρίας, ὅπότε και ἀναπτύχθηκε τό στύλ Biedermeier ἀλλά και στό Βερολίνο, ἐπί Γουλιέλμου Β'. Τά γοῦστα τοῦ αὐτοκράτορα στρέφονταν πρός ὁ, τιδήποτε τό χτυπητό Φρόντιζε σχολαστικά τίς έμφανισεις του, κρατώντας μιά ἐτικέτα πού ταίριαζε στήν ἐπιδειξιομανία του. Ἀγαποῦσε τίς στολές, πού τίς ὀλλαζει σέ κάθε εύκαιρια, και ὅταν ἔκανε ἐπιθεώρηση φρουρᾶς τό πράγμα ἔμοιαζε μ' ἑνα θέαμα, δησού σκηνοθέτης ἡταν ὁ ίδιος “Οσο γιά τόν ἀγαπημένο του συγγραφέα, μέ τόν ὅποιον τοῦ ἀρεσε νά κουβεντιάζει κι ὅπως ἐλεγει κι ὁ ίδιος, είχαν δμοιες φιλοσοφικές ἀπόψεις, αὐτός ονομαζόταν Λούντβιχ Γκάνγκχοφερ κι ἔγραψε κακά αισθηματικά μυθιστορήματα μέ ηθογραφικό χαρακήρα Αὐτή ή σύγχυση τῶν ἀξιῶν, μᾶς λέει πολλά γιά τό πνευματικό ἐπίπεδο τοῦ αὐτοκράτορα. Δυστυχῶς ὁ Γουλιέλμος ἡταν τό πρότυπο πού ἐμιμεῖτο δουλικά ὅλη ή κοινωνία, ἀποτελοῦσε ἑνα βασικό στοιχεῖο τοῦ συστήματος παραγωγῆς τῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν οι ἀντρες ἀντέγραφαν τίς στρατιωτικές του πόζες, και οι κουρείς προσπαθοῦσαν νά δώσουν στούς πελάτες τους τό μουστάκι του μέ τίς ἀνασηκωμένες ἄκρες Ὁ Γουλιέλμος Β' δέν παρέλειψε νά ἀπλώσει τήν ἔξουσία του ἀκόμα και πάνω στίς καλές τέχνες και στή λογοτεχνία Τό 1898, δήλωσε πώς τό Θέατρο πρέπει νά ἔξυψώνει τήν ψυχή και νά διδάσκει τίς ύψηλότερες ἀρετές τῆς γερμανικής πατριδας Τό Βασιλικό Θέατρο πού βρισκόταν κάτω από τήν προστασία του, ἔπαιζε τά ιστορικά δράματα τῆς ἐκλογῆς του Δέν τού ἀρκοῦσε νά παραβρίσκεται στίς πρόβες τῆς “Οπερας δέν δισταζε νά τίς

διευθύνει προσωπικά. Ή γνώμη του είχε τήν άξια τῆς ἀλάνθαστης κρίσης. Όταν στις 18 Δεκεμβρίου 1901, στό Δημοτικό κήπο τοῦ Βερολίνου ἐγκαινιάστηκε ἡ ἀλλέα τῆς Νίκης, ὁ αὐτοκράτορας δήλωσε « Η τέχνη πρέπει νά βοηθᾶ καὶ νά ἐπηρεάζει τῇ διαπαιδαγώγηση τοῦ λαοῦ, πρέπει νά δίνει στὶς χαμηλές τάξεις τῇ δυνατότηταν ἀνυψώνονται κι αὐτές πρὸς τὰ ἴδανικά, ὑστερα ἀπό τό βαρύ τους μόχθο Τά μεγάλα ἴδανικά, γιά μᾶς τούς Γερμανούς ἀποτελοῦν πά αγαθά διαρκειας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι λαοὶ λιγο—πολύ, τὰ ἔχουν χάσει».

Αὕτη ή ἀντιληψη σχετικά μέ μιά ὠφελιμιστική, ἐποικοδομητική, μὲ εθνικιστικές τάσεις, τέχνη, δηλαδὴ μιά τέχνη πού οι φόρμες τῆς χρησιμεύουν μονάχα στὴ διάδοση τῶν ιδεῶν, δόδηγοῦσε στὴν καταδίκη ἐκείνων πού δημιουργοῦσαν νέες φόρμες, ὅλων ἐκείνων πού ἔβλεπαν τὴν τέχνη σάν ἔνα σκοπό κι δχι σάν ἔνα μέσον ‘Ακριβῶς ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ κονφορμισμοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γουλιέλμου Β’ ἀντέδρασε ἡ γενιά τῶν ἔξπρεσσιονιστῶν, σπάζοντας τὶς συμβατικές φόρμες κι εύνοώντας τὴν ἐκφραση ἐνός ἀτομικοῦ Ἐγώ. Ἀντίθετα, ἡ κακογοουστιά καὶ τὸ ἀντίγραφο βασίζονται πάνω σ’ ἔνα μιμητικό, ἀναπαραγωγικό κι δχι δημιουργικό σύστημα. Σάν τέχνη βιομηχανοποιημένη, χάρη στὴ μάζικὴ παραγωγὴ ἔργων (χρωμολιθογραφίες, εἰκονογραφημένα ἡμερολόγια, ἀγαλματάκια) σάν πομπώδικος ἀκαδημαϊσμός, ἡ σάν ἀστικός ρεαλισμός πού ἀγνοεῖ τὴν ἀναπόφευκτη ἐξέλιξη τῆς ζωγραφικῆς ὑστερα ἀπό τὴν ἀνακάλυψη τῆς φωτογραφίας, ἡ φτηνή αὐτὴ τέχνη ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα στὶς ἀνάγκες μᾶς συγκυριακῆς προπαγάνδας, ἀφοῦ ἔναναρχοσι—μοποιεῖ διαρκῶς τὶς ἰδιες συνηθισμένες φόρμες πού ἔχουν ἡδη ἀφομοιωθεῖ ἀπό τὸ κοινωνικό περιβάλλον. Ἔδω, ἡ συμπεριφορά καὶ οἱ καλλιτεχνικές ἀπόψεις τοῦ Γουλιέλμου Β’ μᾶς δείχνουν πῶς λειτουργοῦσε ἡ γερμανικὴ κοινωνία σὲ σχέση μὲ τὴν τέχνη Μόνο μιά ὅμαδα ἀποδιωγμένων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν, πού πολύ συχνά παίρνουν σάν πρότυπό τους τὸν ἐπαναστάτη Νίτσε, μπαίνει στό περιθώριο τῶν μποέμ, σ’ αὐτό πού ὀνομάστηκε πρωτοπορία Οταν, στις 12 Ἀπριλίου 1913, σὲ μιά συνέλευση τοῦ πρωσσικοῦ Κοινοβουλίου, δριψμένοι βουλευτές ἀποδοκίμασαν τὴ μοντέρνα τέχνη κραδαίνοντας τὴν ἔξπρεσσιονιστική ἐπιθεώρηση Der Sturm, ἡ πλειοψηφία τῶν βουλευτῶν χειροκρήτης καὶ δέν βρέθηκε μήτε ἔνας νά διαμαρτυρηθεῖ.

Μ’ αὐτά λοιπόν τά δεδομένα, θά πρέπει νά μᾶς παραξενεύουν τά γοῦστα τοῦ Ἀδόλφου Χίτλερ; Πράγματι, δέν σοκάρει καθόλου ὅταν λέσει

πώς τοῦ ἀρέσει ἡ ζωγραφική τοῦ Χάνς Μάκαρτ, τά μυθιστορήματα τοῦ Γκάνγκοφερ ἢ ἡ μουσική τοῦ Βάγκνερ. Βρίσκεται μέσα στό γενικό πνεύμα. Είναι γελούσιος μονάχα στά μάτια λίγων διανοούμενων. Ἐκφράζει τά βαθύτερα αἰσθήματα τῆς μικροαστικῆς τάξης, τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων πού ἐβρισκαν τά πρότυπα τῆς ζωῆς τους στήν ἀπομίμηση τῆς τέχνης, στήν ἀντιγραφή τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀξιῶν. Ἡ γυναικά τοῦ Πώλ Λούντβιχ Τρόοστ, τοῦ ἀρχιπέκτονα τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος, λέει πώς σ' δι τίχει σχέση μέ τίς καλές τέχνες, ὁ Χίτλερ εἶχε μείνει στό 1890. Στόν «Ἀγώνα» του περιγράφει τόν ἐνθουσιασμό πού ἐνιωσε ὅταν ἔφτασε στό Μόναχο, πήν «Αθήνα – πάνω στόν – Ἰζαρ. Αύτό πού συγκράτησε ἀπ' αὐτή πήν «πόλη τῆς τέχνης» είναι οἱ φτήνιες πού τῆς ἀφῆσε ὁ Λουδοβίκος Β' τῆς Βαυαρίας. Τό ίδιο ἐγίνε καὶ μὲ τή Βέληνη, δου θαύμαζε μέ τίς ώρες τό Κοινοβούλιο καὶ πήν Ὀπερα, μαρτυρίες τοῦ πιο πεζοῦ κλασικισμοῦ.

“Οσο ἀφορᾶ τά λογοτεχνικά του γοῦστα, διν κρίνουμε ἀπό τίς ἐκμυστηρεύσεις του στόν Χέρμαν Ράουσινγκ, διάθιαζε κυρίως καουμόδικες ιστορίες καὶ ἀστυνομικά μυθιστορήματα ἡ πορνογραφικές ἐκδόσεις. Οι συγγραφεῖς πού θαυμάζει, ἀνήκουν δλοι στή φτηνή λογοτεχνία Σάν τόν Κάρλ Μάου πού οι ἴνδιανικες ιστορίες του ξετρέλλαναν δλόκληρες γενιές ἐφηβων Γερμανῶν. Τό παράδειγμα αύτό είναι ιδιαίτερα ἐνδεικτικό ἐπειδή, ἀναμφίβολα, στίς γερμανικές χώρες δέν ὑπῆρξε δλλος συγγραφέας μέ τόση ἐπιρροή. Ἡ προτίμηση λοιπόν τοῦ Χίτλερ δέν ἀποτελεῖ ἔνα μεμονωμένο φαινόμενο, πούθα μποροῦσε νά είναι ἐνδεικη μιᾶς ιδιαίτερης διανοητικῆς καθυστέρησης, ἀλλά ἐναρμονίζεται ἀπόλυτα μέ τήν κοινή συνείδηση. Ὁ Χίτλερ βρίσκεται σέ συμφωνία μέ τή μέση ἀντίληψη, μέ τήν ἀντίληψη πού είναι ἡ πιό διαδεδομένη στή Γερμανία καὶ μ' αύτό πού ἡ ἀντίληψη αύτή ζητᾶ ἀπό τή λογοτεχνία. Δέν είναι τυχαίο πού γοητεύτηκε ἀπό τόν Κάρλ Μάου τή σπιγμή πού γιά χιλιάδες ἀναγνώστες, οι ἥρωες τοῦ Κάρλ Μάου ἀντιπροσώπευαν τόν τύπο τοῦ τέλειου Γερμανοῦ.

Στό σύνολό τους, τά γοῦστα τοῦ Γουλιέλμου, Β' δπως καὶ τοῦ Χίτλερ, συμφωνοῦν μέ τίς ἐπιφανειακές αἰσθητικές εύαισθησίες καὶ τόν ἐποικοδομητικό αἰσθηματισμό τῶν Φιλισταίων. Ὁ Ζάκ Ντεκούρ, μᾶς δίνει μιά ίδεα γι' αύτά, δταν τό 1931 μέσα στό Philisterburg μᾶς περιγράφει τά «καλλιτεχνικά ἀντικείμενα» πού βρίσκονται συνήθως στά γερμανικά μαγαζιά: «Πρόκειται γιά μπροῦντζα ἡ ποραελάνες πού

άναπαριστάνουν μόνιμα τά ίδια πράγματα: ένα κρανιοφόρο στρατιώτη, ένα σιδερά, ένα σκύλο, τό Φρειδερίκο Β', τό Βίσμαρκ, κ.λ.π. Κάθε άντικειμένο περικλείει μά iδέα, ένα σύμβολο: τό θηρίο μέ τά αφηγημένα δόντια είναι δ 'Ηρωας· δέργάτης είναι ή 'Εργασία· τό κανίς είναι ή Πίστη· οι μεγάλοι άντρες είναι τό Γερμανικό Πνεύμα. Γιά τίς ύπηρετριούλες και τίς άπλοικές καρδιές τά κορνιζαρισμένα κακότεχνα ποιήματα μέ θέμα τή σωστή συμπεριφορά σή ζωή, ή τά άμοιβαία καθήκοντα τῶν μελῶν τῆς οίκογένειας».

'Η άνάπτυξη αύτής τῆς φτηνής τέχνης συνδέεται άδιαχώριστα μέ τήν τελειοποίηση τῆς μηχανής και τή βιομηχανική παραγωγή τοῦ τέλους τοῦ 19ου αιώνα. 'Ηδη δ Φλωμπέρ τήν άναφέρει μέσα στήν Αισθηματική 'Αγωγή περιγράφοντας τίς προσπάθειες τοῦ Ζάκ 'Αρνού νά κερδίσαι τήν κοινωνική έπιτυχία, μέ τήν έκδοση μᾶς έφημερίδας μέ τόν τίτλο «Η βιομηχανική τέχνη» και κατόπιν μέ τό έμποριο θρησκευτικῶν άντικειμένων: «Στίς δυό γωνιές τῆς βιτρίνας ύπηρχαν δυό ξύλινα άγαλματα χρωματισμένα μέ χρυσάφι, κιννάβαρι και κύανο· ένας 'κωάννης-Βαπτιστής μέ τήν προβατοπροβιά του και μά 'Άγια Γενεβιέβη μέ τριαντάφυλλα στήν ποδιά της και μά ρόκα στά χέρια της: κατόπιν άκολουθούσαν τά γύψινα συμπλέγματα: μά καλή μοναχή πού διδάσκει ένα μικρό κορίτσι, μά μητέρα γονατιστή μπροστά σ' ένα κρεβατάκι, τρία κολλεγιόπαιδα μπροστά στήν άγια τράπεζα...».

Διαμέσου αύτής τῆς φτηνής τέχνης μά δλόκληρη οίκονομική έξουσία έπιβάλλει τούς δικούς της κανόνες αέ μά δήθεν καλλιτεχνική παραγωγή και αέ πραγματικές αισθητικές άνάγκες. Σέ μά φιλελεύθερη δημοκρατία δην ή καλλιτεχνική δημιουργία μπορεῖ νά έπιβεβαιώνει τήν πρωτοτυπία της, ή τέχνη τοῦ φτηνού σχηματίζει ένα άντιθετικό σύστημα πρός τήν καθαυτό τέχνη και μ' αύτόν τόν τρόπο συντελεῖ στήν άξιολογηση κι άνάπτυξή της. Μιά ζωντανή τέχνη προυποθέτει τήν υπαρξη τῆς φτηνο-τέχνης. 'Έκείνη δημας δέν ύπακούει αέ κρητήρια δημορφιάς ή άσχημιας, δηως πιστεύεται συνήθως. Τό προϊόν τῆς φτηνο-τέχνης άποτελεῖ κυρκώς ένα ιδεολογικό στήριγμα, είτε συμβολίζει iδέες, είτε, δηως γίνεται μέ τά πορτραΐτα και τά άγαλματα, άποκρυσταλλώνει έπάνω του σύνθετα συναισθήματα ταύτισης. 'Η σχέση αύτή μπορεῖ νά προκαλεῖ διασκεδαστικά ή ειρωνικά συναισθήματα, δηως γιά παράδειγμα, αέ δριψμένους συλλέκτες. 'Αλλά τίς περισσότερες φορές, δηως άποδείχνει και ή μαζική κατανάλωση, γοητεύει και ύποτάσσει ή πιό

γενικά, άλλοτριώνει. 'Απ' αύτή την πλευρά, ή φτηνο – τέχνη, μέ την ικανότητά της νά διαστρέφει τίς άληθινές, ψυχικές άνατάσεις πρός έναν τεχνητά ίδεατό κόσμο, ύπηρξε τό ιδεολογικό βοήθημα κάθε φασισμού. 'Από τις έσταμπες και φωτογραφίες του Χίτλερ αέ σκηνές πού συχνά είναι έμπνευσμένες από τή θρησκευτική εικονογραφία, μέχρι τις διμέτρητες λαϊκές εικόνες και άφισσες πού τιμοῦν τόν κατακτητή Μουσσολίνι, ή φτηνο-τέχνη αύτή κατέκτησε τή συλλογική ζωή τῶν φασιστοποιημένων χωρῶν σάν τήν Ιταλία και τή Γερμανία.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΜΟΥ

'Από τήν άλλη μεριά, οι έθνικιστές στράφηκαν μέ ιδιαίτερη δρμή στή λογοτεχνία και τή ζωγραφική, προπάντων ύστερα από τήν ένθρόνηση του Γουλιέλμου Β'. Τό 1890, ό Ιούλιους αέ μιά άνυπόγραφη μπροσσούρα του μέ τόν τίτλο: *Ρέμπραντ δ Παδαγγώδης*, έπετεθήκε έναντιον του νατουραλισμού πού τόν χαρακτήρισε ξένο πρός τό γερμανικό πνεύμα, προερχόμενο από ένα Παρίσι πού ήταν ή πρωτεύουσα τού κακού. Κατηγορούσε τό Ζολά γιά ταραχοποιό και φορέα άπαισιοδοξίας. Ζητούσε νά θεωρηθεί αάν πηγή έμπνευσης μονάχα έκεινο πού έβρισκε μιά βαθιά άνταπόκριση στό γερμανικό λαό. 'Ο πόλεμος, γιά παράδειγμα: «'Ο πόλεμος και ή τέχνη, νά ένα έλληνικό σύνθημα, ένα σύνθημα γερμανικό, ένα σύνθημα άριο». 'Η ή ύγεια, έπιστης: «Τό ώραϊο, τό εύγενές, τό μεγάλο, τό άληθινό, συγκεντρώνονται αέ μιά και μοναδική έννοια τής υγείας. Είθε δ Γερμανός νά 'ναι ύγιης και θά 'ναι καλός». Αύτή ή άπολογία τής αύθεντικής γερμανικής ιδιοφυΐας, έμπνευσμένη έν μέρει από τόν Πλάουν ντέ Λαγκάρντ, συνοδευόταν από ένα ύμνο γιά τήν άγροτιά και τόν άντισημπτιαμό: «'Οσο ένα δαμάσκηνο μπορεῖ νά γίνει μήλο τόσο κι ένας 'Έβραιος μπορεῖ νά γίνει Γερμανός». 'Η άναγέννηση θαρχόταν μονάχα από τό «άριο αίμα», πού ήταν τό «άριστοκρατικό αίμα» και γι' αύτό θάπρεπε νά πάρουν γιά παράδειγμα τόν Ρέμπραντ: «'Ο Ρέμπραντ είναι ένας καθαρός άριος άς γεμίσει μέ τή γαλήνια και παντοδύναμη πνοή τού Ρέμπραντ κι έτσι ή γερμανική φυλή θά μπορέσει και πάλι νά άναζωογονηθεί». 'Έτσι καταλαβαίνουμε γιατί οι έθνικιστές και κατόπιν οι ναζί άναφέρονταν άδιάκοπα στό έργο τού Λάνγκμπεν μέχρι τό τέλος τού

φασιστικοῦ καθεστώτος στή Γερμανία. Ἀν μάλιστα λάβουμε και ύπόψη μας δτι τὸ 1905, η κυκλοφορία τοῦ ἔργου τοῦ Λάνγκμπεν, ἔφτασε τά 90.000 ἀντίτυπα.

Τῆς ίδιας νοοτροπίας μέ τὸν Λάνγκμπεν, ἡταν κι ἔνας ἄλλος διανοούμενος πού γνώριας δικας πολὺ μεγαλύτερη δόξα ἀπ' αὐτόν, μιά και πέθανε σέ ήλικια ὅγδοντα χρόνων, ἀφοῦ ἐζησε ὀλόκληρο τὸ Γ' Ράιχ. φορτωμένος μέ τίς πιό μεγάλες τιμές. ὁ Ἀδόλφος Μπάρτελς, ιστορικός τῆς λογοτεχνίας και συγγραφέας. Ο Χίτλερ τὸν θαύμαζε ἀπεριόριστα κι εἶχε φροντίσει νά τὸν γνωρίσει ἀπό τὸ 1926 ἥδη, στή Βαΐμάρη. Κέρδισε τὸν ἐπαίνο τῶν ναζι, κυρίως χάρη στά δοκίμιά του. Σάν ρατσιστής ὑποστήριζε τὴν ἀποψη πώς ὁ συγγραφέας εἰναι ἀνίκανος νά γράψει στά γερμανικά, ἀν πρῶτ' ἀπ' δλα δέν ἔχει γερμανικό αἷμα. Τό 1910 διατύπωσε τίς ἀρχές του μ' αύτά τά λόγια: «Ἐκεῖνος πού, στὶς μέρες μας, ἀγνοεῖ τὸ ἐβραϊκό πρόβλημα, στὴν ιστορία τῆς λογοτεχνίας, ἐκεῖνος πού δέν κάνει ἔναν ξεκάθαρο διαχωρισμό ἀνάμεσα στὸ ύγιες γερμανικό και στὸ ἀρρωστημένο διεθνιστικό ἐβραϊκό πνεῦμα, αὐτός δχι μόνο παραμελεῖ τὸ καθῆκον του ἀπέναντι στὸ γερμανικό λαό, ἄλλα διαπράττει ἔνα ἔγκλημα ἔναντίον του». Μέχρι τό θάνατο τοῦ Μπάρτελς τό 1945, τὸ ἔργο του 'Ιστορία τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας, ἐπανεκδόθηκε εἴκοσι φορές. Οσο γιά τίς ἀπόψεις του, αὐτές βρήκαν πολλούς μιμητές στό Γ' Ράιχ.

Οριαμένα περιοδικά, ἀλλωστε, προσπαθοῦν νά ἐκλαϊκεύσουν τέτοιου εἰδους θέσεις. Ὁπως τὸ *Der Kunsthwart*, πού ιδρύθηκε τό 1887 ἀπό τὸν Φερδινάρδο Αβενάριους. Ο Ἀδόλφος Μπάρτελς ἡταν ἔνας ἀπό τοὺς τακτικούς συνεργάτες του. Τά χρονικά τῆς ζωγραφικῆς τά εἶχε ἀναλάβει ἔνας ἄλλος διάσημος ἐθνικιστής, ὁ καθηγητής Σοῦλτσε-Νάουμπουργκ. Τό 1902, η κυκλοφορία του ἔφτασε τά 20 000 ἀντίτυπα. Ἀνάμεσα στούς ἀναγνῶστες του, συγκαταλεγόταν ἔνας μεγάλος ἀριθμός ἐκπαιδευτικῶν. Δημοσίευε ρεπροντυξίδια πινάκων μέ συνοδεία σχολίων και μιά λογοτεχνία βασικά τοπικιστική. Ομως ύπερηφανευόταν πώς ἀνάμεσα στούς συνεργάτες του συγκαταλέγονταν συγγραφεῖς ποιότητας, σάν τὸν Βίλχελμ Ράαμπε ἢ τὸν Κάρλ Σπίττελερ. Ἡταν τό σῆμα κατατεθέν τοῦ καλοῦ γούστου γιά μιά ὀλόκληρη κατηγορία δημόσιων και ἴδιωτικῶν ύπαλληλων, πού δικας δήλωνε και ὁ ὑπότιτλός του, φιλοδοξούσαν νά γνωρίζουν και νά παρακολουθοῦν «δλες τίς ἐκδηλώσεις τοῦ ὠραιοῦ». Μήτε ὁ ἐθνικισμός μήτε ὁ ἀντισημιτισμός του ἡταν ίδιαίτερα

δηλητηρώδεις, άλλα γιά ένα δρισμένο κοινό έπικύρωνε τις ρατσιστικές έτικέτες σχετικά με τή λογοτεχνία και τις καλές τέχνες

Τά αντιδημοκρατικά περιοδικά και έφημεριδες, αύξησαν τήν κυκλοφορία τους στό διάστημα 1929-1933 κυρίως. Όλες οι έθνικιστικές δραγανώσεις, οι έπαγγελματικές ένώσεις, τά νεολαίστικα κινήματα και σωματεία έξεδιδαν τά δικά τους έντυπα πού κυκλοφορούσαν πλατάνια άναμεσα στά μέλη. Άξιζει νά σημειωθεί ή δραστηριότητα πού άνέπτυξε σ' Έρνστ Γιούνγκερ σ' αύτόν τόν τομέα: από τό 1925 ώς τό 1929 τ' δνομά του φιγουράριζε πολύ συχνά αέ πολυάριθμα έντυπα αύτοῦ του είδους, πού είτε τά διεύθυνε ό ίδιος είτε συνεργαζόταν μ' αύτά. Άναμεσα σ' αύτά σημειώνουμε τά: *Standarte* (1925-1928), *Arminius* (1919-1927), τό *Vormarsch* (1927-1928) και τό *Kommenden* (1925-1929) πού ίδρυθηκε από τίς έθνικιστικές νεολαίες. Τό έβδομαδιαίο *Der Stahlhelm*, δργανο τής ένωσης τών Ατσάλινων Κρανών πέτυχε μά από τίς μεγαλύτερες κυκλοφορίες τού 1933. Εφτασε τά 110.000 άντιτυπα. Άπο τήν δλλη μεριά, ή βοήθεια πού πρόσφεραν στό Χίτλερ οι γερμανοί κεφαλαιοκράτες, μεταφράστηκε και αέ μά έντυπωσιακή ένίσχυση του ναζιστικού τύπου: αέ διάστημα δύο χρόνων από τό 1930 ώς τό 1932, τά έντυπα τού έθνικο-οσιαλιστικού κινήματος, από έξι έφτασαν νά γίνουν έκατόν είκοσι ένα, ένω ή συνολική τους κυκλοφορία ξεπέρασε τό ένα έκατομμύριο άντιτυπα.

Μπροστά αέ μά τέτοια έπιθεση και μέ τίς πολιτικές περιστάσεις τής έποχής, φαίνεται φυσικό πού οι διανοούμενοι κι άναμεσά τους οι συγγραφεῖς, λίγο-πολύ ύπεστησαν τόν άντιχτυπο αύτοῦ τού έθνικισμοῦ. Αν λάβουμε ύπόψη μας τήν άστική καταγγή τών περισσότερων απ' αύτούς και τή διδασκαλία πού δέχτηκαν στά λύκεια και στά πανεπιστήμια, βλέπουμε πώς δέν διέθεταν κανένα ιδεολογικό όπλισμό γιά νά πολεμήσουν μά παρόμοια προπαγάνδα. Λόγω τής δημιουργικής δουλειάς τους βρίσκονταν θέλοντας και μή έντεταλμένοι σ' ένα σύστημα παραγγής πού τούς άφηνε έλαχιστα περιθώρια έλευθερίας. Ή στάση πού υιοθέτησαν οι Γερμανοί συγγραφεῖς δταν ξέσπασε δ Α' Παγκόσμιος Πόλεμος είναι ίδιαίτερα άποκαλυπτική: στό σύνολό τους ύποστηριξαν τήν πολιτική τού Γουλιέλμου Β'. Έλαχιστες φωνές ύψωθηκαν έναντίον τού πολέμου κι αύτές μόλις πού άκουστηκαν². Τό γεγονός

2) Η άναφέρουμε τόν Χάινριχ Μάν, τήν δμάδα *Die Action* γύρω από τόν

πώς συγγραφεῖς άντιδραστικοί καί πρόδρομοι τοῦ ναζισμοῦ, σάν τούς Γκούσταβ Φρέναεν, Χέρμαν Λένς, Βάλτερ Μπλαίμ ή τόν Ἀντολφ Μπάρτελς, ἐκδηλώθηκαν μέν ἐνθουσιασμό ύπέρ τοῦ γερμανικοῦ ἴμπεριαλισμοῦ, δέν εἶναι καθόλου παράξενο. Ἀλλά σχεδόν δῆλοι οἱ ἀλλοι, κι ἀνάμεσά τους κι ἔκεινοι πού εἶχαν περιφρονηθεῖ ἀπό τοὺς ὄπαδούς τοῦ Λάνγκμπεν εύθυγραμμίστηκαν μέ τὶς ἀπόψεις τους. Πῶς δικιολόγησαν αὐτή τῇ σύμπνοιᾳ; Ὁ Τόμας Μάν καί πολλοὶ ἀλλοι τό διμολόγησαν: ἡταν ἡ ἀνάγκη νά «γίνουν ἔνα» μέ τὸ γερμανικὸ ἔθνος καί ν' ἀντισταθοῦν σπῆν καταστροφή μᾶς «κουλτούρας» κι ἐνός λαοῦ.

Ἡ ἑμπειρία τοῦ πολέμου ἔκανε πολλούς συγγραφεῖς ν' ἀλλάξουν μυαλά. Ἀλλά κατά τὴν περίοδο τῆς Δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης ἡ ἐπιρροή τῶν διανοούμενων τῆς ἀριστερᾶς καί τῆς ἀκρας – ἀριστερᾶς πάνω στὶς μάζες εἶναι ἐλάχιστη. Πράγματι, ἡ κατάπνειη τῆς ἐπανάστασης τῶν σπαρτακιστῶν ἐπέτρεψε στούς ἐθνικιστές νά διατηρήσουν τὶς ιδεολογικές τους βάσεις καί νά δεκαπλασάσουν τὴ δραστηριότητά τους. Ἡ βιβλιαγορά πλημμύρισε ἀπό πολεμικά χρονικά πού ἔξυμνοῦσαν τὸν ἡρωισμὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ 1914-1918: σάν τὸ Φωτιά καί αἷμα τοῦ Ἐρντ Γιούνγκερ, τὰ *Douaumont* καὶ *Escautade Bosemüller* τοῦ Βέρνερ Μπόύμελμπουργκ ἢ οἱ Μαχητές τοῦ Βάλτερ Μπλαίμ, γιά ν' ἀναφέρουμε μονάχα τὰ ἔργα πού ἡ κυκλοφορία τους ξεπέρασε τὰ 20.000 ἀντίτυπα. Ἀπό τὴν ἀλλη μεριά, μιὰ λογοτεχνία δεύτερης ποιότητας ἀπομάκρυνε τὶς μάζες ἀπό τὰ πραγματικά πολιτικά προβλήματα, καθὼς καί ἀπό τὰ ἔργα ἀξίας: ἀπό τὰ 600.000.000 μάρκα ποί ἀντιπροσωπεύουν τὴ συνολικὴ εἰσπραξὴ ἀπό τὰ βιβλία πού πουλήθηκαν τὸ 1930, οἱ ἐκδοτικοὶ οίκοι τῆς ἀκρας-ἀριστερᾶς εἰσέπραξαν μονάχα τὰ 6 ἑκατομμύρια.

Οἱ ἐφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας ἰσχεταὶ ἀνήκαν στὸ συγκρότημα Μόσσες. Σέρλ ή Ούλσταϊν δέν ἐνδιαφέρονταν καθόλου ν' ἀνεβάσουν τὸ πνευματικό ἐπίπεδο τῆς μάζας. Τό βασικό τους μέλημα ἡταν νά προσφέρουν στὸ κοινό, εύκολοχώνευτες ιστορίες: συνήθως

Λούντβιχ Ρούμπινερ καὶ τὸν Φράντς Πιφέμφερτ, τὸν Ἐριχ Μύχσαμ μέ τὴν ἐπιθεώρησή του Καιν, τὸν Βίλχελμ Χέρτσογκ καὶ τὴν ἐπιθεωρηση *Das Forum* Τὸν Ἀπριλίο τοῦ 1913, ὁ Φράντς Πιφέμφερτ εἶχε δημοσιεύσει ἔνα κείμενο ἐνάντια σπῆν αὔξηση τῶν στρατιωτικῶν πιστώσεων καὶ τὴν πολεμική προετοιμασία Τό μανιφέστο αυτό (*Das geistige Deutschland protestiert*) τὸ ύπεργραφαν διακόσιοι διανοούμενοι

έρωτικές ή άστυνομικές. Ή λογοτεχνία είχε γίνει ένα έμποριο. Μέ μά
άρκετά φτηνή τιμή, έξασφάλιζαν μέτριους συγγραφεῖς, πού ήταν ίκανοι
ν' αναπτύξουν ένα θέμα καθορισμένο έκ τῶν προτέρων. Ή βραδινή¹
έφημεριδα *Uhr Abendblatt*, πού είχε στραφεῖ στά σεξουαλικά και
σκανδαλώδη θέματα, μυούσε τούς άναγνωστες της στά μυστικά τῆς
κρεβατοκάμαρας. Η *Berliner Zeitung* φύλαγε τίς καλλιτεχνικές της
σπήλες γιά νά δημοσιεύει έρωτικά κουτσομπολιά. Ήδη οι φωτογραφίες
είχαν πάρει τή θέση τῶν δρθρων πού άπαπούσαν σκέψη και ή *Berliner
Illustrierte Zeitung* έφθανε τό 1.800.000 φύλλα. Η μόνη έφημεριδα πού
προσπάθησε νά κρατήσει σέ κάποιο άνωτερο έπίπεδο, τά καλλιτεχνικά
της χρονικά, ήταν ή *Frankfurter Zeitung*. Ακόμα και ο τύπος τοῦ σοσιαλ-
δημοκρατικοῦ κόμματος είχε στραφεῖ πρός τή «λογοτεχνία πού ξεκου-
ράζει».

ΕΝΑΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΕΞΑΡΤΩΜΕΝΟΣ

ΑΠΟ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Τά μεγαλύτερα κέρδη τά πραγματοποιούσε τό μονοπώλιο Χού-
γκενμπεργκ πού, συγκεκριμένα, είχε κάτω άπό τόν έλεγχό του τά
συγκροτήματα Σέρλ και Οϋλσταϊν. Τό έθνικοσοσιαλιστικό κόμμα κατά-
φερε νά τό κερδίσει μέ τό μέρος του, τό 1931, διαμέσου τοῦ Μετώπου
τοῦ Χάρζμπουργκ. Άλλα άπό τό 1927 και μετά, δ' Άλφρεντ Χούγκεν-
μπεργκ, διέθετε ένα μέσο πίεσης πολύ πιό ισχυρό και πολύ πιό
τελειοποιημένο άπό μιά άλισοίδα έφημεριδων: τόν κινηματογράφο.
Ήταν ή λογική κατάληξη τοῦ φαινομένου τοῦ συγκεντρωτισμού πού
παρουσιάστηκε στή γερμανική κινηματογραφική παραγωγή, άπό τά
πρώτα της βήματα. Άλλωστε αύτή δέν είχε άναγκη νά ένσωματωθεί στό
μονοπώλιο Χούγκενμπεργκ γιά νά γίνει ένα δργανο προπαγάνδας.
Άλλοτε φανερά κι άλλοτε καλυμμένα, δ' πανγερμανιστικός έθνικισμός
τήν είχε διαβρώσει άπό πολύν καιρό πρίν. Τήν είχε κατακτήσει άπό τή
γέννησή της σχεδόν.

Πρίν άπό τό 1914, στή διεθνή κινηματογραφική άγορά, κυριαρχού-
σαν οι γαλλικές έταιρίες παραγωγής. Έπικεφαλής τους βρισκόταν ή
Πατέ μέ πρακτορεία διανομών σέ πολυάριθμες εύρωπαικές χώρες, στίς

Η.Π.Α και στή Βραζιλία . Όρισμένοι θεωροῦσαν αύτή τήν κυριαρχία σάν ένα έμπόδιο γιά τήν άναπτυξη μιᾶς έθνικής κινηματογραφικής παραγωγής. Αύτη ήταν και η περίπτωση τής Γερμανίας, δησου τό κεφάλαιο πού θά μπορούσε νά τροφοδοτήσει αύτόν τόν οικονομικό τομέα, ήταν άνισχυρο . Έτοι βρισκόταν άναγκαστικά, κάτω από τήν έξαρτηση τής Γαλλίας.

Τό ξέσπασμα τοῦ πολέμου έδωσε μιά λύση σ' αύτή τήν κατάσταση. Η Γαλλία, τραυματισμένη οικονομικά, μιά καί οι μάχες διεξάγονταν στό δικό της έδαφος, έχασε τήν ύπεροχή της. Οι Γερμανοί, από τή μερά τους, έκμεταλλεύτηκαν αύτό τό γεγονός καί έπεδίωξαν νά δημιουργήσουν μιά πραγματικά έθνική παραγωγή . Ένω στίς άρχες τών έχθροπραξιῶν, ή Γερμανία έξαρτιόταν από τήν ξένη παραγωγή καί συγκεκριμένα από μιά δανέζικη φίρμα, πρός τό τέλος τοῦ 1917 είχε δημιουργήσει ένα μοντέρνο κινηματογραφικό όργανισμό, πού κάλυπτε καί έλεγχε ένα μεγάλο μέρος τών δραστηριοτήτων πού σχετίζονταν μέ τή δημιουργία καί τή διάθεση τοῦ κινηματογραφικοῦ φίλμ.

Έτοι γεννήθηκε ή Ούφα. Όργανικά, ήταν άποτέλεσμα τής συγχώνευσης τριών έταιριών τής Μέσσετερ, τής Νορντίσκ καί τής Ούνιον. Γιά τήν ίδρυσή της βασίστηκε σέ τραπεζικά κεφάλαια καί στήν άμεση βοήθεια τοῦ γουλιελμικοῦ κράτους ύστερα από πρωτοβουλία τών ύπουργειών . Εξωτερικών καί Πολέμου. Οι σκοποί πού έπιδιώκονταν, ήταν από τή μιά νά ξεπεράσουν τόν άνταγνωσμό τών άμερικανικών καί γαλλικών έταιριών παραγωγής κι απ' τήν δλλη νά χρησιμοποίησουν τόν κινηματογράφο γιά τή στρατιωτική προπαγάνδα. Η γραμμή πού υιοθέτησαν οι κρατικές ύπηρεσιες, άπεβλεπε στήν άκομα πιό συστηματική ένταξη τής κοινής γνώμης, τόσο τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, δσο καί τών κατοίκων τών κατεχόμενων περιοχών, μέσα στόν άπέραντο ίστό τής πανγερμανιστικής παιδείας. Υπακούοντας σ' αύτόν τόν προορισμό, μεταξύ τοῦ 1917 καί 1920, ή Ούφα, χωρίς παρ' δλα αυτά νά διαθέτει τό άποκλειστικό μονοπώλιο τοῦ γερμανικοῦ κινηματογράφου, κατάφερε νά γίνει μιά διεθνῶς άναγνωρισμένη, άν δχι διεθνῶς άποδεκτή δύναμη.

Η ιδιομορφία πού μπορεῖ νά παρουσίαζε ώς πρός τή διοργάνωσή της, μιά κι άποτελούσε μιά μετοχική έταιρία δησου συμμετείχε καί τό Κράτος, έξαλειφτηκε άμεσως μόλις έσβησαν καί οι τελευταῖες έπαναστατικές ταραχές. Άλλα ή Δημοκρατία τής Βαϊμάρης, άντι νά προχωρήσει στήν πλήρη έθνικοποίηση τής Ούφα, ώστε νά έξασφαλίσει ένα ίσχυρό δργανο έπικοινωνίας μέ τίς μάζες καί νά έπιδιώξει τή διάδοση τών

δημοκρατικῶν ιερῶν, ἀπέσυρε τό Κράτος ἀπό τὴν ἑταιρία. Τό Μάιο του 1920 τό Κοινοβούλιο ἀπέριψε κάθε πρόταση γιά ἐθνικοποίηση. Καὶ τό 1921, μὲ τὴν πρόφαση τῶν οἰκονομικῶν δυσκολιῶν, δ ὑπουργός τῶν Οἰκονομικῶν ἀποφάσισε νά σπάσει τό κρατικό συμβόλαιο μέ τὴν Οὐφα. Πράγμα πού τὴν ἀνάγκασε νά πέσει στὴν ἔξουσία τῆς Γερμανικῆς Τράπεζας, προκειμένου νά γλυτώσει τή χρεωκοπία.

Αύτή ἡ ἀλλαγὴ στὴν τάξη τῶν πραγμάτων δέν ἀλλαξε καθόλου τὴν ἀμεση πορεία τῆς στρατηγικῆς τῆς Οὐφα, ως πρός τά φανερά ἀποτελέσματα. Μόνο πού ἀπό δῶ κι ἐμπρός, ἐκτός ἀπό τή διάδοση τοῦ πανγερμανισμοῦ, ἐπρεπε νά ἐκπληρώσει καὶ μιὰ ὅλῃ ἀποστολή πού συμφωνοῦσε μέ τό εἶδος τοῦ καινούργιου συνεταιρισμοῦ: νά πραγματοποιεῖ ὁ πωαδήποτε κέρδη. Χωρὶς νά παραιτηθεῖ ἀπό τίς πολιτικές καὶ οἰκονομικές του ἐπιδιώξεις, δ γερμανικός κινηματογράφος γνώρισε, τότε, ἀναμφισβήτητες ἐπιτυχίες. Ἡ ἀναζήπηση μιᾶς κάποιας αισθητικῆς καὶ τεχνικῆς ποιότητας ἀνταποκρινόταν στίς ἀπαιτήσεις τῆς ἀγορᾶς. Ἐνα καλογυρισμένο φίλμ πουλιόταν εὔκολότερα στό ἑξωτερικό. Οι οἰκονομικοὶ ὑπεύθυνοι τῆς Οὐφα τό είχαν ἀντιληφτεῖ πολὺ καλά καὶ γι' αὐτό παραχώρησαν μιὰ σχετική αύτονομία στὸν τομέα τῆς καλλιτεχνικῆς ἐκφραστῆς.

Ἄλλα ἡ ἀποχώρηση τοῦ Κράτους εἶχε καὶ μερικά πολὺ σοβαρά ἐπακόλουθα, σχετικά μ' αὐτό πού ἀντιπροσώπευε τότε τό κράτος. δηλαδὴ μιὰ δημοκρατική τάξη πραγμάτων. Ἡ οικονομική ὑπαγωγὴ τῆς Οὐφα στὸν ἀποκλειστικό ἔλεγχο τῆς Γερμανικῆς Τράπεζας, ἐκρυβε ἔνα σαφές πολιτικό νόημα. Καὶ συγκεκριμένα. τό σχέδιο σταθεροποίησης τοῦ μάρκου, πού προσπαθοῦσε νά ἐφαρμόσει ἐκείνη τὴν ἐποχὴν ἡ Γερμανική Τράπεζα, στηριζόταν στὴν κατάργηση τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ καὶ στὴν ἐγκαθιδρυση μιᾶς δικτατορίας πού νά συγκεντρώνει δλες τίς ἔξουσίες καὶ ν' ἀποτελεῖται ἀποκλειστικά ἀπό κτηματίες, βιομήχανους καὶ τραπεζίτες. Ἡ τακτική τῆς ἦταν φανερά ἔχθρική ἀπέναντι σ' αὐτό πού ἀπέμενε ἀπό τίς ἐπαναστατικές μάχες τοῦ 1918–1920, ἰδιαίτερα ἀπέναντι στίς κοινωνικές κατακτήσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης. δπως τό ὄκταρο γιά παράδειγμα. Καὶ πιὸ γενικά ἀκόμα, ἐκμεταλλεύσαν τή ουμακία πού ἀρχίζε νά συνάπτεται ἀνάμεσα στά μονοπωλιακά συμφέροντα καὶ τά κρατικά δργανα. Ἡ ὑπαγωγὴ τομέων πού τελοῦν κάτω ἀπό μιὰ ουλογική διοίκηση (Κράτος, περιοχές ἡ πόλεις), σε ἴδιωτικές οικονομικές ὅμαδες ἀποτελεῖ μιὰ τυπική πορεία αὐτῶν τῶν

χρόνων τής οίκονομικής άσταθειας. Ένω ένα μέρος τής Γερμανικής άστικής τάξης, διπώς δι Γιόζεφ Βίρτ και οί δικοί του, προσπαθούσε νά βρει τίμες λύσεις γιά τήν έξυγιανση τοῦ νομίσματος, οι έπιχειρηματικοί κύκλοι έπωφελούνταν άπό τήν κατάσταση γιά νά αύξησουν τόν οίκονομ-κό συγκεντρωτισμό.

Φυσικά, οι τάσεις αύτές θά έκδηλωθούν και στή δράση τής Ούφα. Πίσω άπό τήν πρόσωψη ένός άληθινοῦ δημιουργικοῦ όργανου, καλύ-φτηκαν διάφορα μέτρα πού τής έξασφάλισαν τή μονοπώληση τοῦ κινηματογραφικοῦ τομέα. Στήν άρχη άπορρόφησε διάφορες μικρές έταιρες σάν τήν Ντέκλα-Μπιοσκόπ τοῦ Ἐριχ Πόμμερ. Κατόπιν ά-ναδιοργανώθηκε πάνω σέ νέες βάσεις πού τήν δόθηγησαν στό συγκεν-τρωτισμό τής έκτελεστικής έξουσίας. Τόν Ὁκτώβριο τοῦ 1923, έχει δημιουργηθεί ένας κεντρικός όργανοισμός γιά τήν κινηματογραφική βιομηχανία πού περιλαμβάνει δλες τίς συναφεῖς έπαγγελματικές ένώ-σεις: τῶν αιθουσαρχῶν, τῶν ιδιοκτητῶν τῶν κινηματογραφικῶν ἐργαστη-ρίων, τῶν πρακτορείων διανομῆς κ.λ.π. Ἡ ίδια τακτική έφαρμάζεται κι άπεναντι στούς ύπαλλήλους. Δημιουργεῖται ένα είδος συνδικάτου δην ύπαγονται δλοι δσοι άσχολούνται μέ τόν κινηματογράφο. Ἔτσι μέ τόν διπληστοῦ ήγεμονισμό τής ή Ούφα άποτελεῖ ένα πολὺ μεμονωμένο παράδειγμα σέ σύγκριση μέ τίς άλλες χώρες. Ἡ Γερμανική κινηματο-γραφική παραγωγή είναι σχεδόν άπολυτα ύποταγμένη σ' ένα κονσόρτι-ουμ πού θυμίζει τά κονσόρτιουμ τῶν κλασσικῶν βιομηχανιῶν.

Μέχρι έκεινη τή στιγμή, ή οίκονομική άσταθεια είναι εὐεργετική γιά τό γερμανικό κινηματογράφο, πού βγάζει άνετα τά έξοδά του χάρη στίς εύκολιες τῶν έξαγωγῶν. Ἀλλά ή σταθεροποίηση τοῦ μάρκου τδ 1924 δημιουργεῖ μιά κρίση. Ξένα κεφάλαια, κι άνάμεσά τους τ' ἀμερικάνικο, εἰσχωρούν σέ μιά παραγωγή πού γίνεται δλο και πιό διεθνής. Ἡ Ούφα ύπέστη τίς οίκονομικές έπιπτώσεις αύτῆς τής καινούριας κατάστασης. Οι Ούλσταϊν και Μόσσες δέχονται προτάσεις γιά έξαγορά τῶν μεριδίων τους, ἀλλά δηλώνουν άναρμδιες νά πάρουν μιά άπόφαση. Τέλος μιά δμάδα βιομηχάνων και τραπεζιῶν κάτω άπό τήν προεδρία τοῦ Ἀλφρεντ Χούγκενπεργκ, άποφασίζει τό 1926 νά άγοράσει τήν Ούφα, μέ τήν έπισημη πρόφαση πώς έτσι θά διατηρήσουν αύτό τό άνωτερο πολιτιστικό όργανοισμό μέσα στά πλαίσια τής έθνικής ιδέας. Ἡ Γερμανική Τράπεζα συγκαταλέγεται, πάντα, άνάμεσα στούς μετόχους Δίπλα στούς καινου-ριοφερμένους σάν τόν Τύσαεν, τό κονσόρτιουμ τύπου τοῦ Χούγκεν-

μπεργκ έξακολουθεῖ νά κρατά τήν πλειοψηφία Σ' ἐνδειξη αὐτῆς τῆς ύπεροχῆς, δι Λαύντβιχ Κλίτς, δι ἐμπιστος τοῦ Χούγκενμπεργκ περιεβλήθη-
κε μέ νέες ἔξουσιες. σάν ἐπικεφαλῆς τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἑκδόσεων Σέρλ, πέρασε στή θέση τοῦ προέδρου τῆς διοικητικῆς
ἐπιτροπῆς τῆς Ούφα

'Η ἀμεσητή ύπαγωγή τῆς Ούφα στὸν "Αλφρεντ Χούγκενμπεργκ,
στήμαινε πώς στὸ ἔξης θάρχιζε μιά ἀκόμα πιὸ ἐντονη ἐκστρατεία ύπερ
τῶν ἔθνικιστικῶν ιδεῶν. Γι' αὐτό τὸ σκοπὸ ή Ούφα ἐπιδιώκει νά
έξασφαλίσει τήν ἐπιβολὴ μιάς ιδεολογίας, μέ δυὸς τρόπους· βασικά
διαμέσου τοῦ ὀργανωτικοῦ ἐπιπέδου (παραγωγή, ἐκμετάλλευση, διάθε-
ση τοῦ φίλμ) καὶ κατόπιν μέ τήν δσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη ἐπανάληψη
τῶν συνθημάτων ἀπό τίς ἡδη ἐλεγχόμενες ἐφημεριδες Τό περιβάλλον
τοῦ "Αλφρεντ Χούγκενμπεργκ, ποντάρει ίδιαίτερα πάνω στὰ κινηματο-
γραφικά ἐπίκαιρα· στίς ἐντεκα ἑταῖριες πού παράγουν ἐπίκαιρα, μονάχα
δυὸς εἰναι ἀνεξάρτητες ἀπό τήν Ούφα 'Ο παλιός αὐτός τομέας εἰναι
τέλεια ρονταρισμένος. 'Από τὸ 1920 καὶ μετά ἀκόλουθεῖ ξεκάθαρα πήν
πολιτική τοῦ ἀντιδραστικοῦ συντρητισμοῦ: ύποστηριξη τῶν Ἐλεύθερων
Σωμάτων, τόνωση τοῦ ἔθνικου αἰσθήματος μπροστά στήν κατεχόμενη
Ρηγαναία, καλλιέργεια ἐνάς ἑκδικητικοῦ πνεύματος

"Ἐνα ἀπό τὰ μέλη τοῦ ἔθνικογερμανικοῦ κόμματος, ἀναφέροντας τὴν
δραστηριότητα τοῦ κονσόρτιουμ Χούγκενμπεργκ δὲν κρύβει καθόλου
τούς ἐπιδικάδενους στόχους Δηλώνει ξεκάθαρα πώς τὸ 1928, ή Ούφα,
ἔχοντας τακτοποιήσει τά οἰκονομικά τῆς, βρίσκεται στήν ύπηρεσία τοῦ
ἔθνικοισμοῦ δπως καὶ τό συγκρότημα τῶν ἑκδόσεων Σέρλ. Καὶ ξεσκεπάζει
μέ κυνισμό τήν τακτική πού υιοθέτησε ή Ούφα. γιά νά κερδίθει σίγουρα
ένα κοινό πού ἄλλιῶς κινδύνευσαν νά τόχάσουν τά ἔθνικιστικά συνθήματα
ἐπρεπε νά σερβιρονται μέσα σ' ἐνα ψυχαγωγικό πλαισιο. Γι' αὐτό τὸ
λόγο ή Ούφα, δὲν περιορίζεται στήν παραγωγή φίλμς μέ ίδιαίτερα
τονισμένο ἔθνικιστικό χαρακτήρα, παρ' δλο πού ἔξακολουθεῖ νά ύπηρε-
τεῖ τήν πανγερμανιστική προπαγάνδα Μιά μελέτη τῶν κινηματογραφικῶν
ἐπικαίρων ἐπί Δημοκρατίας τῆς Βαΐμάρης, πού δημοσιεύτηκε τὸ 1970,
συμφωνεῖ μέ τήν περιγραφή αὐτῆς τῆς τακτικῆς. Σέ μιά ταινία διαρκείας
10 λεπτών, δχρόνος πού ἀφιερωνόταν στήν πολιτική ἀντιστοχοῦσας μόνο
στά 10 μέ 15% τοῦ συνολικοῦ χρόνου προβολῆς Τό ύπόλοιπο ήταν
ἀφιερωμένο στή μόδα, στά σπόρ καὶ στίς διασκεδάσεις.

Στά χρόνια τοῦ τριάντα, δι σοβιετικός συγγραφέας Ήλια Ερεμ-

πουργκ σκιαγράφησε τή σταδιοδρομία τοῦ Ἀλφρεντ Χούγκενμπεργκ. Βέβαια αύτή ή ειρωνική περιγραφή, δέν ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα στήν ιστορική πραγματικότητα, ἀλλά μᾶς ἀνοίγει τήν εἰσασθο ἐνός κόσμου: τοῦ κόσμου δημοποιεῖται τά ἔμπορικά φίλμς, καθώς καὶ τίς ἀντιδράσεις τοῦ μικροαστικοῦ κοινοῦ, ἀπέναντι σ' αὐτά. Εἶναι μά μαρτυρία πού μᾶς δείχνει τό μειονέκτημα τοῦ νά 'σαι ἐπιδερμικός, καὶ τό πλεονέκτημα τοῦ νά 'σαι σύγχρονος.

Τά ψυχολογικά μέσα πού χρησιμεύουν στό διαποτισμό τῶν συνειδήσεων μέ τό ἑθνικιστικό δηλητήριο, περγράφονται μ' ἔνα συναρπαστικό τρόπο, παρ' δλο πού ή χρονική ἀπόσταση μπορεῖ νά τόν δείχνει κάπως ὑπερβολικό, ἐπειδή μᾶς δίνει τήν ἐντύπωση πώς η διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης βασίζεται σέ μιά ἀπλή ἐπιχείρηση προπαγάνδας. Ὁ Χούγκενμπεργκ παρομοιάζεται μ' ἔνα στρατάρχη πού διοικεῖ ἔνα ἐργοστάσιο ψυχῶν καὶ – διαμέσου τοῦ κόλπου τῶν κινηματογραφικῶν ἐπικαίρων – κατορθώνει νά ἐπιβάλλει στό σύνολο τῶν Γερμανῶν τό δικό του φάρμακο-θαῦμα. Παρ' δλα αύτά δμως, ὁ ἀδιόρατος τρόπος μέ τόν δποῖο δ ἑθνικισμός γλιστρήσε μέσα στό δίχτυ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἔχει παραπτηθεῖ πολὺ σωστά. ἀπαρατήρητος σχεδόν, γλιστρούμεσε ἀνάλαφρα πίσω ἀπό ἔνα παραβάν, ἔνα φιλί ή μιά ἐπίδειξη μαννεκέν σάν κάτι τό αὐτονόητο, κάτι τό καθημερινό Ἔτσι, ή μάζα ἐνός ὀλόκληρου μικροῦ ἴκανοποιημένου κόσμου, ἀποθαύμαζε τόν ἐαυτό τῆς μέσα στήν ίδια τῆς τήν εἰκόνα. Καὶ οἱ ἀθώοι θεατές, πού δέν εἶχαν ἀκόμα πειστεῖγι' αύτό τό εἰδωλο πού τούς πρόσφεραν, καλούνταν μ' ἔναν πολὺ λεπτό τρόπο νά προσαρμοστοῦν στά μέτρα τοῦ κονφορμισμοῦ.

Ἡ ἀφθονία τῶν μέσων πού διέθετε ή Ούφα, φαίνεται καλύτερα σέ ἀντιπαράθεση μέ αύτό πού ὑπῆρχε γύρω τῆς. Οι ἄλλες ἔταιριες παραγωγῆς δέν ἤταν σέ θέση νά συναγωνιστοῦν τήν ὄργάνωση καὶ τή λάμψη τῆς. Οι συγκεκριμένες λύσεις πού θά μποροῦσαν νά μειώσουν ἀποτελεσματικά τήν ἐπιρροή τῆς ή παρουσιάστηκαν πολὺ ἀργά, ή ἀπλῶς δέν ἐφαρμόστηκαν καθόλου. Ἐνώ τό θέατρο, χάρη στήν ἔλλειψη ἐνός παράμοιου οἰκονομικοῦ καταναγκασμοῦ, καὶ χάρη στήν παρουσία δρισμένων ισχυρῶν προσωπικοτήτων, μπόρεσε νά δειξει μιά πολιτική ριζοσπαστικότητα, ὁ κινηματογράφος τῆς Δημοκρατίας τῆς Βαΐμάρης βρισκόταν κάτω ἀπό τήν ἔξουσία τῆς πιο ἀντιδραστικῆς δεξιᾶς. Ἡ ιστορία αύτοῦ τοῦ κινηματογράφου είναι γεμάτη ἀπό ἀλλαγές στό σενάριο, χωρίς τήν

έγκριση τῶν συγγραφέων, ἀπό λογοκρισίες, κοψίματα, καταστροφές φίλμς καὶ δίκες.

‘Οταν δὲ Μπρέχτ μήνυαε τὴν Ούφα γιά τὴν κινηματογραφική ἐκδοση¹ τῆς ‘Οπερας τῆς πεντάρας ή κινηματογραφική ἐπιθεώρηση πού πατροναριζόταν ἀπό τὸν ‘Αλφρεντ Χούγκενμπεργκ καὶ τὴν Ούφα, ἔγραψε καθαρά πώς ἂν κάποιος ἥθελε νά βρει μιά θέση στὸν κινηματογράφο, θά πρεπει νά ύποταχτει στοὺς ισχύοντες δρους. Μ’ ἀλλα λόγια, δὲ Μπρέχτ θά πρεπει νά θεωρει τὸν ἑαυτό του τυχερό, πού τὸ ἔργο του διαλέχτηκε νά διασκευαστει γιά τὸν κινηματογράφο. Τοῦ ἀρνήθηκαν τὸ δικαιώμα νά έκφρασει όποιαδήποτε ἀντίρρηση, μέ τὴ δικαιολογία πώς: ἐκεῖνοι πού τοποθετοῦν τεράστια κεφάλαια στὸν κινηματογράφο πρέπει φυσικά γιά νά μήν χάσουν τά λεφτά τους, νά πετύχουν σέ χιλιάδες αἰθουσας. ‘Επρόκειτο γιά μιά ξεκάθαρη δύμολογία, γιά τὸ δεσμό πού ύπηρχε ἀνάμεσα στὴν κινηματογραφική παραγωγή καὶ σ’ ἓνα σύστημα πού καθόριζε τὴ φόρμα καὶ τὸ περιεχόμενό της, ἀπό μιά ἀναγκαιότητα πού παρουσιάζοταν σύμφυτη μέ τὴ φύση της.

Παρ’ ὅλη αὐτή τῇ γενική κατάσταση τῶν πραγμάτων, ἔγιναν κι δρισμένες προσπάθειες ἔξω ἀπ’ αὐτήν. Προσπάθειες πού δέν πρέπει νά παραβλέψουμε. Συγκεκριμένα, ἀξίζει ν’ ἀναφέρουμε τὴν περίπτωση τοῦ Χάνς Ρίχτερ, γιά τὶς προσπάθειες του ν’ ἀναπτύξει αὐτό πού – σέ ἀντίθεση μέ τὴν ἐπίσημη παραγωγή – ἀποκαλοῦσε κινηματογράφο τῆς πρωτοπορίας. Γι’ αὐτό τὸ οκοπό μάλιστα, ἴδρυσε καὶ μιά λίγκα ἀνεξάρτητου κινηματογράφου. Τὸ πρόγραμμά της βασιζόταν στὴν ἀρχὴ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς κάμερας. Τὸ φίλμ ἐπρεπει νά ξεπεράσει ὅλα τὰ ἐμπόδια πού τὸ περιόριζαν: τά ύλικά συμφέροντα, τοὺς πολιτικούς περιορισμούς καὶ τὸ μικροαστικό γοῦστο. ‘Αλλά δὲ ίδιος δὲ Χάνς Ρίχτερ παραδέχτηκε πώς αὐτό τὸ κινηματογραφικό εἶδος δέν κατέκτησε ποτὲ ἔναν ψηλό κοινωνικό στόχο καὶ πώς πολὺ συχνά παραδόθηκε σέ φορμαλιστικά παιγνίδια ἀντί νά ἐπιδοθῇ στὴ συστηματική ἐπίθεση ἐναντίον τῶν κατεστημένων δομῶν.

‘Από τὴν πλευρά τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς ἀριστερᾶς, ή Ούφα δέν ἀντιμετώπισε κανένα ἀξιόλογο ἀνταγωνισμό. Τὸ σοσιαλ-δημοκρατικό κόμμα, χωρίς νά ἀναλύσει τὰ πράγματα βαθύτερα, καὶ χωρίς νά προσφέρει μιά ἐποικοδομητική ἀντιπρόταση, είχε τὴν τάση νά κολλάει στὴν ἀποψη σύμφωνα μέ τὴν όποια δὲ κινηματογράφος ἐμπόδιζε τὴν πνευματική ἀνάπτυξη τοῦ ἀτόμου, ἐπειδή είχε κάπι τὸ πολὺ φευγαλέο,

τό έπιφανειακό, πού δέν βοηθούσε στή συγκρότηση τοῦ μυαλοῦ. Μαζί με τά καμπαρέ και τίς συναυλίες τῆς τζάζ άνήκε στίς άνθυγιενές διασκεδάσεις τῆς πόλης, πού ξεστράτιζαν τίς έργατικές μάζες ἀπό τό δρόμο τῆς κουλτούρας. Παρ' δλα αὐτά, τό 1928, τό έποισμο έντυπο τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, ένδιαφέρεται γιά τήν ύπερβολική δύναμη τῆς κινηματογραφικῆς βιομηχανίας και προτείνει νά ύποβληθεῖ σ' ἑνα δημόσιο ἔλεγχο. Ἐπάλληλα πέρα ἀπό μερικές δειλές ἀπόπειρες πού ἐκανε ἡ σοσιαλδημοκρατική προπαγάνδα, νά μπει στά ἐπίκαιρα τῆς ἑταίριας Ἐμέλκα, δέν καταρτίστηκε κανένα ἀλλο ἀξιόλογο πρόγραμμα δράσης.

"Οσο γιά τούς κομμουνιστές, αύτοί ἀντιληφτηκαν πολύ γρήγορα τίς καινούργιες κι ἐντελῶς ιδιαίτερες δυνατότητες τοῦ κινηματογράφου. Τό 1922 μέ μιά προειδοποίηση πού ἀποτελούσε μιά ἐκκληση γιά ἀντίδραση, τό δργανο τοῦ γερμανικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος εἶναι κατηγορηματικό: ἐκεῖνοι πού θά διευθύνουν τόν κινηματογράφο, θά διευθύνουν συγχρόνως και τήν ιδεολογία τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Καὶ τονίζει τόν κίνδυνον ἐνός κινηματογράφου ἐξαρτιμένου ἀπό μιά βιομηχανία πού ύπακούει στούς νόμους τῆς καπιταλιστικῆς ἀγορᾶς. Ἀπό αὐτή τήν ἐποχή, ὁ Μπέλα Μπάλαζ προτείνειν ἀντιμετωπίσουν τήν κατάσταση, δχι κριτικάροντας τίς προβαλλόμενες ταινίες, ἀλλά προσπαθώντας νά γυρίσουν ἐπαναστατικές ταινίες. Ἐνθουσιώδης καὶ ὀπτιμιστής, εἶναι σίγουρος πώς ἡ πρωτοβουλία αὐτή θά μπορέσει νά σταθεῖ οἰκονομικά. Τήν ίδια χρονιά, μά διάλεξη πάνω στούς στόχους τῆς παιδείας καθορίζει ἑνα πρόγραμμα πού περιλαμβάνει και τόν κινηματογράφο.

"Ἐνας τομέας ειδικά έπιφορτισμένος μέ τή μόρφωση και τήν προπαγάνδα ἀναλαμβάνει νά μοιράσει στούς ἀγωνιστές ἐνα ύλικό μάχης, προσαρμοσμένο στή σύγχρονη τεχνολογία, δπως τό φίλμ δίπλα στή φωτογραφία, τήν ἀφφίσα και τήν κάρτ – ποστάλ.

Δυστυχῶς, τ' ἀποτελέσματα ἡταν πολύ μικρότερα ἀπό τίς προσδοκίες τους. Τό 1925 ὁ Βίλλυ Μύνζενμπεργκ παρακάλεσε τό προλεταριάτο νά ριχτεῖ στήν κατάκτηση τοῦ κινηματογράφου, ἀλλά ἐπρεπε νά ἐρθει τό 1927 γιά νά δημιουργηθεῖ ἡ προοπτική τῶν συμπαραγωγῶν. Τό σχέδιο αὐτό ὑπῆρχε στήν πολιτική γραμμή, ἀπό τότε πού οἱ διανοούμενοι κομμουνιστές εἶχαν πάρει τήν ἐντολή νά προωθήσουν πρός τή βάση ἐνα κοινό μορφωτικό μέτωπο, εισχωρώντας στίς ἐκπολιτιστικές δργανώσεις τῆς μάζας. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς στρατηγικῆς, ἡταν ἡ δημουργία ἐνός Λαϊκοῦ Κινηματογραφικοῦ Συνεταιρισμοῦ, τό 1928. Πράγματι, ὁ

Συνεταιρισμός προσπάθησε νά πρωθήσει τήν έκμετάλλευση τών προσδευτικών φίλμ. Άλλα άναγκάστηκε νά περιοριστεί στήν παραγωγή μερικών έπικαιρων πού γυρίστηκαν όλλωστε αέ απάντηση τής προπαγάνδας τής Ούφα, άρχιζοντας από μιά όλλιώτικη παρουσίαση τών εικόνων ἡ μέ τή διαφήμιση τών ρώσικων φίλμ.

Τά ταλέντα πού δέν μπόρεσαν νά τακτοποιηθούν άνάλογα μέ τίς πολιτικές τους πεποιθήσεις, άναγκάστηκαν νά δουλέψουν γιά τόν έμπορικό κινηματογράφο ἡ νά παραπτηθούν από κάθε δημιουργικότητα. Είναι χαρακτηριστικό τό παράδειγμα τοῦ Πισκάτορ. Μέλος τής διευθύνουσας έπιπροπής τοῦ Λαϊκού Συνεταιρισμού πού άναφέραμε, είχε μά απεριόριστη έμπιστοσύνη στίς δυνατότητες τοῦ κινηματογράφου. Τό 1930, μέ τήν άνακάλυψη τοῦ διμιούντος κινηματογράφου, έκανε μιά ένθουσιώδη έκκληση ύπερ τής χρήσης αύτοῦ τοῦ καινούριου μέσου.

Δέν δοκίμασε δμως τό έπαγγελμα τοῦ σκηνοθέτη στή Γερμανία, άλλα στή Σοβιετική Ένωση, δπου γύρισε τή διασκευή τοῦ μυθιστορήματος τής "Αννας Σέγκερς" «Η έπανάσταση τών ψαράδων τής Αγίας-Βαρθάρας». Καὶ παρ' δλα τά σχέδιά του, αύτό δημεινε καὶ τό μοναδικό του φίλμ.

ΠΡΟΝΑΖΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Οι άντιδραστικοί δέν άρκέστηκαν στό ν' άπομονώσουν τούς άξιολογους καλλιτέχνες καὶ συγγραφεῖς από τίς λαϊκές μάζες, έπειμβαινοντας στά μέσα έκφρασης. Δέν άρκέστηκαν μήτε στήν προώθηση μιᾶς βρώμικης λογοτεχνίας, μιᾶς φτηνής τέχνης ἡ ένός κινηματογράφου προπαγάνδας. Χρησιμοποίησαν έναντιον τους δλα τά δπλα πού τούς πρόσφερε δ νόμος. Ο νόμος πού ψηφίστηκε στίς 21 Ιουλίου 1922 γιά τήν προστασία τής Δημοκρατίας. "Υστερα από τό φόνο τοῦ Ρατενάου, χρησίμευαε δχι μόνο στήν κατάπνιξη τής λαϊκής άντιδρασης έναντια στά κινήματα τής δεξιάς, άλλα καὶ στή λογοκρισία τών δημοσιευμάτων τής άριστεράς. Στίς 3 Δεκεμβρίου 1926 ψηφίστηκε ένας νόμος γιά τήν προστασία τών νέων από τά σκανδαλώδη καὶ πορνογραφικά κείμενα, παρ' δλη τήν άντιδραση τών συγγραφέων. Ο νόμος δμως έφαρμόστηκε περισσότερο έναντιον τής έπαναστατικής λογοτεχνίας, παρά έναντιον

τῆς πορνογραφικῆς Τά βιβλία τῶν Γιοχάννες Ρ. Μπέχερ, Μπέρτα Λάσκ και Κούρτ Κλαΐμπερ, ἀπαγορεύτηκαν. Στίς 28 Ιανουαρίου 1927, οι βιβλιοπώλες Ντόμνικ και Ράιμαν, σύρθηκαν στὸ δικαστήριο τοῦ Λειψίας ἐπειδὴ διέθεσαν στὴν ἀγορά τὸ μυθιστόρημα τοῦ Μπέχερ: *Levisite ή* δύνος δίκαιος πόλεμος.

Μέ τὴν οἰκονομικὴν κρίση τοῦ 1929, οἱ ἐπιθέσεις ἐνάντια στὴν ἐλευθερίᾳ τῆς ἑκφραστῆς, πήραν ἀκόμα μεγαλύτερη ἔκτασην. Ὁλες οἱ προσδευτικές ἑκδηλώσεις τῆς πολιτιστικῆς ζωῆς, βρέθηκαν κάτω ἀπό ἓνα σύστημα καταπίεσης. Μιά καινούρια περιόδος ἀρχίζε γιὰ τὴ λογοτεχνία. Μέχρι τότε ἔνα βιβλίο, μποροῦσε νά θεωρηθεῖ σάν ἀπαγορευμένο, μονάχα κατόπιν δικαστικῆς ἀπόφασης: ἀπό δῶ και πέρα, δικας, ἀρκοῦσε ἓνα ἀστυνομικό ἐνταλμα. Εἶναι φανερό πώς αὐτὴ ή αὔξηση τῆς ἀντιδραστικῆς δύναμης ἀπεικονίζει τὴν ἀρρωστημένη κατάσταση δησού βιθιζόταν ἡ Δημοκρατία τῆς Βαϊμάρης. Ἡ ἐλευθερία κίνησης τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων ἀρχίσει νά περιορίζεται διολέντα περισσότερο. Τά προεδρικά διατάγματα πού δημοσιεύτηκαν στὶς 28 Μαρτίου και 17 Ιουλίου 1931, αὔξησαν τίς αύθαιρεσίες σὲ βάρος τῶν ἀριστερῶν συγγραφέων: τὸ σατιρικὸ περιοδικὸ *Eulenspiegel* καθὼς καὶ συγγραφεῖς δικαὶος οἱ Βάλτερ Χάζενκλέβερ, οἱ Βήλαντ Χέρτσφέλντε και οἱ Κούρτ Τουχόλσκι, καταδικάστηκαν γιά «βλασφημία» (δρος αὐτός ύπηρε τὸ ἀντικείμενο μᾶς εἰδικῆς παραγράφου στὰ διατάγματα) Κατά τοὺς πρώτους ἔξι μῆνες τοῦ 1931, πενήντα περιοδικά ή ἐφημερίδες ύπεστησαν διάφορους περιορισμούς Οι Φρήντριχ Βόλφ, Κάρλ φόν Όσσιέτσκι και Λούντβιχ Ρέν, καταδικάστηκαν σὲ φυλάκιση.

Αὐτὴ ή φασιστοποίηση ἔδωσε πολὺ ἀέρα στοὺς ἔθνικιστικούς συγγραφεῖς και στὶς ἔθνικιστικές ὄργανώσεις. Στὶς 23 Φεβρουαρίου 1929 ἐγίνε η πρώτη δημόσια ἑκδήλωση μᾶς Λίγκας. Ἀγώνα γιά τὴν προστασία τῆς γερμανικῆς κουλτούρας: ἐπρόκειτο γιά μιά διάλεξη τοῦ φιλόσοφου Οτμαρ Σπάν στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Μονάχου. Ἡ καινούρια αὐτὴ ὄργανωση πού περιελάμβανε ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς πολλούς καθηγητές πανεπιστημίου, δέν δήλωνε ἀνοιχτά τούς δεσμούς τῆς μὲ τὸ ἔθνικοσσιαλιστικὸ κίνημα. Παρ' ὅλα αὐτά ή οὐδετερότητα τῆς δέν γινόταν και πολὺ πιστευτή στὰ μάτια ὅποιουδήποτε κάπως διορατικοῦ διανοούμενου πού γνώριζε πώς ο ἰδρυτής τῆς ἦταν ο Ἀλφρεντ Ρόζενμπεργκ. Τὸ ναζιστικὸ κόμμα πού τὸ 1928 εἶχε προσπαθήσει νά δημιουργήσει μιά πολιτιστικὴ ὄργανωση καθαρά ἔθνικοσσιαλιστικὴ

προσπαθοῦσε τώρα νά κερδίσει μ' ἔνα πλάγιο τρόπο, τά ἀντικομμουνιστικά στρώματα. Διαμέσου τῆς λογοτεχνίας και τῶν καλῶν τεχνῶν ἐπεδίωκε νά ἐνοποιήσει τά διάφορα ἔθνικιστικά ρεύματα Γιά νά κερδίθει ἡ προσοχή και ἡ ὑποστήριξή τους, μπήκαν σ' ἐνέργεια μεγάλα μέσα δημιουργίας ταξιδευαν σ' ὀλόκληρη τῇ Γερμανίᾳ ζωγραφικές ἐκθέσεις μεταφέρονταν ἀπό τή μιά πόλη στήν ἄλλη. Ἀρχισε μιά ἐκστρατεία ἐναντιον τῆς νέας ἀρχιτεκτονικῆς ὁ Λέ Κορμπούζιέ θεωρήθηκε ὑπευθυνος γιά τήν πολιτιστική παρακμή τῆς Δύστης κι ἔνας «σπεσιαλίστας». ὁ Ἀλέξανδρος φόν Σένγκερ ἀπαίτησε μιά «ἔθνική δικτατορία γιά τά καλλιτεχνικά θέματα» Τήν Πεντηκοστή τοῦ 1930, στή Βαΐμαρη ἔγινε μιά ἐκδήλωση μέ πρόδρο τὸν Βίλχελμ Φρίκ. Ψηφίστηκε μιά πρόταση πού ζητοῦσε τή λήψη δραστικῶν μέτρων ἐνάντια στίς «καταστροφικές γιά τό λαό ἐπιφροές», στὸν τομέα τοῦ θεάτρου, τῆς φιλολογίας, τῶν καλῶν τεχνῶν και τῆς ἀρχιτεκτονικῆς Συγχρόνως, ἔνα δελτίο πού κυκλοφόρησε ἀνάμεσα στά μέλη τῆς συγκέντρωσης, κατανόμαζε δλους τούς διαφθορεῖς τῆς γερμανικῆς τέχνης: τὸν Ἐριχ Καϊστνερ, τὸν Κούρτ Τουχόλσκυ, τὸν Τόμας Μάν, τὸν Μπέρτ Μπρέχτ, τὸν Ζώρζ Γκρόλ, τό Βασίλη Καντίνσκυ και ὄλους. Ὁ «πολιτιστικός μπολσεβικισμός» δεχόταν ἀδιάκοπες βίαιες ἐπιθέσεις.

Ἐτοι ἡ Λίγκα τοῦ Ἀγώνα κατάφερε νά προσεταιριστεῖ τούς ἔθνικιστικούς πολιτιστικούς κύκλους. Μέ τήν ὑποστήριξη τῆς γερμανικῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐνωσης συγκέντρωσε περίπου 250.000 μέλη. Ἀπό τήν δλλη μεριά, και μέ τή βοήθεια τῆς τελευταίας, δημιουργήθηκε ἔνας δραστικός ὄργανισμός, ἐπιφορτισμένος μέ τό συντονισμό δλων τῶν ἔθνικιστῶν, πολιτιστικῶν και καλλιτεχνικῶν ὄργανώσεων. Ἐκδόθηκε ἔνα περιοδικό τό Blldkunst ὅπου συνεργάζονταν ὁ Ρόζενμπεργκ, ὁ Σοῦλτζε-Νάουμπουργκ και ὁ Χάνς Φ.Κ. Γκύντερ Μοιράστηκε δωρεάν ἔνα καλλιτεχνικό δελτίο μέ τόν τίτλο Deutsche Kunstdkorrespondenz. Κατά τό 1931 και 1932, ἡ συρροή τῶν ὀπαδῶν – ἴδιαίτερα ἐκπαιδευτικῶν – ἤταν τόσο μεγάλη, ὥστε ιδρύθηκαν διάδεις ειδικοπήτων: μουσικῆς, καλῶν τεχνῶν, λογοτεχνίας κ λ.π. Ἀπό δῶ και στό ἔξης, τό ναζιστικό κόμμα είχε στή διάθεσή του ἔναν ὄργανισμό ἵκανό νά ἐπιβάλλει στούς μικροαστικούς διανοουμενίστικους κύκλους τίς ἀπόψεις του γιά μιά τέχνη πού τήν ἀποκαλοῦσε αύθεντικά Γερμανική.

Καὶ τό τί ἀκριβῶς σήμαινε αὐτό, τό ἔδειξε ἔνα πείραμα πού ἔγινε στή Θουριγγία τήν ίδια ἐποχή. Οι ναζί, πού τό 1929 συμμετείχαν σε μιά

κυβέρνηση συνασπισμού, φρόντισαν νά δοθεί τό ύπουργειό Παιδείας στόν Βίλχελμ Φρίκ πού άρχισε άμεσως διάφορες μεταρρυθμίσεις μέσα στό πνεύμα τού έθνικοσσιαλισμού. Διάλεξε γιά καλλιτεχνικό σύμβουλο τόν καθηγητή Σούλτζε-Νάουμπουργκ κι έξασφάλισε μά εδρα στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἱένας γιά τό θεωρητικό τού ρατσισμοῦ Χάνς Φ. Κ. Γκύντερ. Τό βιβλίο τού Ρεμάρκ, «Ούδεν νεώτερον ἀπό τό δυτικόν μέτωπον» απαγορεύτηκε. Τό ίδιο έγινε καὶ μέ τά φίλμς τῶν Πουντόβκιν, ἈΙΖενστάϊν καὶ Πάμπστ. Τέρμα στά κοναέρτα πού (ὅπως λέει καὶ δ Χάνς Σεβέρους Ζήγκλερ) έχουν στό πρόγραμμά τους μπολαεβίκους μουσικούς σάν τόν Χίντεμιτ καὶ Σταβίνακο. Στά μουσεία οι μοντέρνοι ζωγράφοι άποκλείστηκαν ἀπό τίς αἰθουσες πού ήταν ἀνοιχτές στό κοινό.

Τά μέτρα αύτά ξεσήκωσαν ἑνα κύμα διαμαρτυριῶν στή Γερμανία, ἀνάμεσα στούς συγγραφεῖς καὶ τούς καλλιτέχνες. Τελικά, δ Βίλχελμ Φρίκ – προκειμένου νά βλάψει τήν ύπόληψη τού έθνικοσσιαλιστικοῦ κόμματος αέ μιά ἐποχή πού τό κόμμα ἀγωνίζοταν νά κερδίσει τούς διανοούμενους πού δέν συμπαθούσαν τή Δημοκρατία τῆς Βαΐμαρης – ἀναγκάστηκε νά παραπηθεῖ. Ὁμως ή διαρκείας ἐνός χρόνου καὶ κάτι ναζιστική ἔξουσία απόδειξε περίτρανα τίς ἱκανότητες τῶν ὄπαδῶν τοῦ Χίτλερ, στόν πολιτιστικό τομέα Ὁ Ρόζενμπεργκ, δ Γκαΐμπελς καὶ οι ζηλωτές τους μποροῦσαν νά πάρουν ἑνα μάθημα ἀπ' αὐτό τό ἐπεισόδιο: ἀπέναντι αέ μιά ἀδύνατη, ἐπειδή ήταν διαιρεμένη, πολιτική ἀντίσταση, μέ μιά στρατηγική πού βασιζόταν πάνω σέ οίκονομικές ἡ πολιτικές διεκδικήσεις, πρακτικά, τούς ήταν ἐπιτρεπτά δλα δσα ἀνήκαν στή αφαίρα τῶν λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν δραστηριοτήτων. Ἐλάχιστα δργανωμένοι, στό σύνολό τους σχεδόν ἀκομμάτιστοι, ἀποκλεισμένοι σ' ἑνα ἀτομιστικό σύμπαν κι ύποφέροντας ἐντονα, κι αὐτοί ἀπό τήν οίκονομική κρίση, οι «δημιουργοί ήταν ιδιαίτερα τρωτοί.

Ἀπό τό τέλος, λοιπόν τού 19ου αιώνα, ἑνα ὀλόκληρο πολιτιστικό ρεύμα δείχνει νά φτάνει στό ἀπόγειό του μέσα στό ναζισμό. Τό ἀνθάταν δυνατόν νά ἐμποδιστεῖ ή δινοδος τού ναζισμοῦ στήν ἔξουσία, είναι μιά δλλη ιστορία: είναι φανερό, πώς τό Γ' Ράιχ δέν ἀποτελεῖ τή λογική κι ἀναπόφευκτη κατάληξη μιᾶς δρισμένης γερμανικής κουλτούρας. Τό μόνο πού μποροῦμε νά διακρίνουμε σ' αὔτήν, – ἔχοντας ύπόψη μας τήν Ιστορία μιᾶς δλόκληρης κοινωνίας – είναι ή παρουσία δυνάμεων καὶ τάσεων πού προδιέθεταν στήν ἀπόδοχή τού ναζισμοῦ. Οι καθαυτό πολιτιστικοί θεάμοι δέν παιζουν ἐδώ ἑνα βασικό ρόλο στήν κοινωνική

έξελιξη. Γιά παράδειγμα, είναι πολύ δύσκολο νά καθορίσουμε δν τά φίλμς τής Δημοκρατίας τής Βαΐμάρης έσπρωξαν άποφασιστικά τίς μάζες πρός τό Γ' Ράιχ. Άλλα αύτή ή γερμανική κουλτούρα περιέκλειε δρισμένες δυνατότητες πού μάς βοηθοῦν νά κατανοήσουμε τήν πορεία της μετά τό 1933.

3. Σχετικά μέ μιά ναζιστική αίσθητική

Έχει άναφερθεί συχνά πώς δν οι πραγματικοί καλλιτέχνες έξοστρα-
κιστηκαν από τό ναζιστικό Κράτος κι δν ή τέχνη, γενικά, γνώρισε μά
ποιοτική πτώση κάτω από τό Γ' Ράιχ, αύτό θά πρέπει νά όφειλεται, στήν
κυριαρχία τών άκαλλιέργητων μικροαστών μέσα στή γερμανική κοινωνία.
Μέσα στήν άφέλειά του δ ζωγράφος Έρνστ Λούντβιχ Κίρχνερ πού,
άλλωστε, λίγο άργοτερα σπρώχθηκε στήν έξορια και στήν αύτοκτονία,
γράφει, γιά παράδειγμα, στόν άδελφό του στίς 25 Δεκεμβρίου 1933:
«Καθώς κανένας από τούς σημερινούς ήγέτες δέν καταλαβαίνει, τίποτα
άπό τέχνη, έχουν βγεί στήν έπιφράνεια δλοι οι άσχετοι άνικανοι» Τό 1936,
δ Γκόττφριντ Μπέν, σ' ένα γράμμα του στόν Φράνκ Μαράουν, δείχνει
πήν έκπληξή του γιά τό γεγονός πώς ή ναζιστική κριτική άνεβάζει στά
ούράνια μά άστημαντη λογοτεχνία και προσθέτει πώς είναι πραγματικά
κρίμα πού δ έθνικοσσιαλισμός άνέθεσε πήν καλλιτεχνική άξιολόγηση σε
τόσο κακά χέρια

Ακούγοντας απόψεις αύτοῦ τοῦ είδους, βγάζουμε τό συμπέρασμα
πώς δ ναζισμός καθεαυτοῦ δέν είναι ύπευθυνος γιά τίς αισθητικές
άντιληψεις πού κυριάρχησαν στή Γερμανία από τό 1933 μέχρι τό 1945.
Αύτές δέν όφειλονται σ' ένα συγκεκριμένο πολιτικό κλίμα, άλλα στήν
έπιρροή πού έξάσκησαν δρισμένα στενόμυαλα και χωρις καλλιτεχνι-
κή εύαισθησία άτομα Κι άντιστροφα, ή πολιτιστική πολιτική τοῦ Γ' Ράιχ
δέν ύποβιθάζει τό Γ' Ράιχ σάν πολιτικό καθεστώς Θά μπορούσε κανείς
νά φανταστεί ένα φασιστικό ούστημα που νά διαθέτει ένα μεγάλο έρεισμα
άνάμεσα στούς καλλιτέχνες χωρις νά τούς καταπιέζει καθόλου

ΦΟΥΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΑΣΙΣΜΟΣ

Γενικά, γιά νά ύποστηρίζουν αύτή τήν άποψη, προβάλλουν σάν
έπιχειρημα τό παράδειγμα τού ιταλικού φασισμού πού άντι νά καταδικά-
σει τή μοντέρνα τέχνη, τήν προσεταιρίστηκε και τήν έπισημοποίησε
“Ετοι έγινε μέ τό φουτουρισμό. ‘Αλλά κάνοντας αύτή τήν τόσο
άφηρημένη σύγκριση άνάμεσα στήν Ιταλία και τή Γερμανία τού μεσοπο-
λέμου, παραβλέπουμε τήν ιστορική μορφοποίηση τού καθ’ ένός ἀπ’ τά
δυο θέτη, καθώς και τήν ιδιάζουσα, τή συνδεδεμένη μέ μιά συγκεκριμέ-
νη κατάσταση, φύση τού κάθε φασισμού. ‘Απ’ τήν ἀλλη μεριά ξεχωρίζει
τόν ούσιωδη χαρακτήρα τού ίδιου τού φουτουριστικού κινήματος. Και,
τέλος, δέν λαβαίνουμε καθόλου ύπόψη μας τίς πραγματικές σχέσεις
άνάμεσα στό φασιστικό Κράτος τού Μουσσολίνι και στίς δραστηριότητες
τών συγγραφέων πού αύτοαποκαλοῦνται φορεῖς τής λεγόμενης πρωτο-
πορίας.

‘Ο Μουσσολίνι, άντιθετα μέ τόν Χίτλερ, δχι μόνο προσπαθοῦσε νά
έπιβάλλει ένα *modus vivendi* άκόμα και μέ τούς έπαναστατικούς διανοού-
μενους, ἀλλά και ν’ ἀποδείξει πώς τό φασιστικό καθεστώς ήταν αέ θέση
νά τούς άφομοιώσει. Μιά δψη τής πολιτικής πού υιοθέτησε άπέναντι
τους ήταν νά τό παιζει έπιδεξια, μιά στό καρφί και μιά στό πέταλο. “Οσο
δέν ξεπερνοῦσαν τά δρια ένός σαλονίστικου άντιφασισμού ή ένός
άντιφασισμού περιορισμένου στά πλαίσια τών περιοδικών γιά μυημένους,
δσο ή άντιδρασή τους δέν έβρισκε καμιά άνταπόκριση στίς μάζες, τό
κράτος δέν έπενεβαίνει καθόλου. Πολλά περιοδικά δπως, γιά παράδειγ-
μα, τό *Le Critica* πού διεύθυνε ο Κρότας, έκδήλωναν μιά άμφισθητηση,
πού δέν ήταν και πολύ δυσάρεστη στά άνωτερα φασιστικά κλιμάκια. Αύτή
χάριζε στό φασισμό τή φιλελεύθερη πρόσωψη πού τού ήταν άπαραιτηη
γιά νά καλύπτει τήν καταπιεστική του έξουσία. “Αλλωστε ο φασισμός δέν
ξεδεχήνει κανένα οίκτο στούς διανοούμενους πρύ κρίνονταν έπικινδυνοι:
σ’ αύτή τήν περίπτωση άκολουθούσε κατά κανόνα, τή μέθοδο τής
φυσικής έξαφάνισης ή τής άπομόνωσης.

Οι προσπάθειες πού έκανε ο Μουσσολίνι γιά νά φασιστοποιήσει τήν
κουλτούρα άπετυχαν, άπό τήν άποψη τού δτι δέν κατάφερε νά ισο-
πεδώσει τούς συγγραφεῖς και καλλιτέχνες πού παρέμειναν στήν Ι-
ταλία. Και οι προσπάθειες τού καθεστώς νά δώσει μιά λάμψη στό
φασισμό, διαμέσου έργων πού θά τόν έξυμνούν, άπεδωσαν έλάχιστους

καρπούς. Δέν κατάφερε ποτέ νά βάλει κάτω άπό τόν άπόλυτο έλεγχό του τά δργανα διάδοσης τής κουλτούρας, παρ' όλο πού διέθετε νόμιμα δόλα τά μέσα γιά κάτι τέτοιο. Οι έκδοτικοί οίκοι, οι έφημερίδες και τά σχολεία, ποτέ δέν έξασφάλισαν άπόλυτα, τή διάδοση τών κυρίαρχων ιδεῶν.

Παρ' όλα αυτά δέν πρέπει νά συμπεράνουμε πώς ή πολιτιστική δραστηριότητα τοῦ ιταλικοῦ φασισμοῦ ήταν σχεδόν μηδαμινή καί καθόλου άποτελεσματική. Παρά τίς σχετικές άποτυχίες της, διέθετε τεράστια μέσα έπιφροής, μέ τίς μαζικές έκδηλώσεις, τίς γιορτές, τά θεάματα, χωρίς νά παραλείψουμε και τίς δημόσιες έμφανίσεις τοῦ Μουσαολίνι καί τή λατρεία πού δργανώθηκε γύρω άπό τό πρόσωπό του. Μέ λέξεις και εικόνες, τό μή-λογικό έφτασε στό ύψος μιᾶς συλλογικής διαστροφής. "Αλλωστε δέ Μουσαολίνι δέν έγκατέλειψε ποτέ τήν ίδέα πώς οι τέχνες πρέπει νά προσαρμόζονται μέ άκριβεια στίς φασιστικές έπιδιώξεις. Σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ "Ελιο Βιττορίνι, θάθελε νά δημιουργήθει ένα φασιστικό στύλ άκριβώς δημιουργήθηκε ένα στύλ Λουδοβίκου XIV. Κι όλα τά μέσα ήταν καλά, άπό τό ντύσιμο μέχρι τό τραγούδι, άπό τό καραμελλόκουτο μέχρι τό ποίημα, κι άπό τό φίλμ στό καλαντάρι, προκειμένου νά έπιβληθεί αύτό τό φασιστικό στύλ. Στήν πραγματικότητα είναι άδυνατο νά δούμε μέ εύνοϊκό μάτι, αύτόν τόν άναγκαστικό και περιστασιακό φιλελευθερισμό τής κυβέρνησης τοῦ Μουσαολίνι. "Ετοι κινδυνεύουμε νά συγχωρήσουμε τό φασιστικό καθεστώς γιά μερικά άπό τά τυπικότερα χαρακτηριστικά του: τήν διμετρη προσπάθειά του νά ύποδουλώσει τίς τέχνες στήν πολιτική του, βοηθούμενο ύπό τήν παθητική συναίνεση πάρα πολλών καλλιτεχνών, ή μᾶλλον άπό τήν πρόθυμη δουλοπρέπειά τους.

"Οσο γιά τούς ιταλούς φουτουριστές, αύτοί, στίς άρχες τοῦ αιώνα, ήρθαν αέ ρήξη μέ τήν κατεστημένη λογοτεχνία, μιά άριστοκρατική και έστετίστηκη λογοτεχνία πού άγνοούσε τό λαό και λεπουργούσε βασισμένη αέ μιά κούφια ρητορική. 'Απορρίπτοντας τόν παραδοσιακό κλασικό λυρισμό, τή μυθολογία τοῦ περασμένου ρωμαϊκοῦ μεγαλείου, τό συμβολισμό και τήν τέχνη τής παρακμῆς, παρουσιάστηκαν σάν γκρεμιστές τών ειδώλων και συνεπώς σάν οι πρόδρομοι πού θά έτοιμαζαν τό έδαφος γιά τή δημιουργία μιᾶς καινούριας σχέσης άναμεσα στό συγγραφέα και τό λαό.

Τό 1913, στή Φλωρεντία, δέ Ζάν-Ρισάρ Μπλόχ, παρακολουθεῖ άπό κοντά τό θρίαμβο τοῦ Μαρινέττι και τών συντρόφων του: «Κάθε

καλλιτεχνική βραδυά πού προγραμματίζουν οι φουτουριστές, λέει ο Μπλόχ, είναι και μά βραδυά έντατικής κινητοποίησης γιά τήν τοπική άστυνομία. Στίς 12 Δεκεμβρίου 1913, γέμισαν και οι έπτα χιλιάδες θέσεις τοῦ θέατρου Βέρντι, στή Φλωρεντία, καὶ τὸ πλῆθος τσαλαπατίσταν μπροστά στίς πόρτες, κάτω ἀπό τὰ βλέμματα τῶν ἀνίσχυρων καραμπινιέρων¹.

‘Αλλά ἐκεῖνο πού ἔξι’ ἀρχῆς χαρακτηρίζει ιδεολογικά τὸν ιταλικὸν φουτουρισμὸν, τουλάχιστον ἐκεῖνον πού ἐκπροσωπεῖται ἀπό τὸ Μαρινέττι, είναι ἔνας ἀναρχισμός συνδεδεμένος μὲ τὸν ἑθνικισμό. ‘Ο ἑθνικισμός αὐτός ἔχει γιά ἐνδεικτικό του τὴν διεκδίκηση τῆς «ἰταλικότητας». Τὸ ἔνατο ἄρθρο τοῦ φουτουριστικοῦ μανιφέστου τοῦ 1909, ὅριζε: «Θέλουμε νά δοξάσουμε τὸν πόλεμο, τὴν μοναδική ύγιεινή ἀγωγή τοῦ κόσμου, τὸ μιλιταρισμὸν, τὸν πατριωτισμὸν, τὸ καταστροφικό κίνημα τῶν ἀναρχικῶν, τίς ώραιες ἴδεες πού σκοτώνουν καὶ τήν περιφρόνηση τῆς γυναικας»

Στήν πολιτική, ὁ Μαρινέττι είχε, ἀπό τὸ 1910, ἐκδηλώσει ἀπόψεις πού συμφωνοῦσαν ἀπόλυτα μὲ τίς βλέψεις τοῦ ιταλικοῦ ἴμπεριαλισμοῦ. δηλώνει ἔχθρός τῶν δημοκρατικῶν κομμάτων καὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστῶτος. ‘Ἐνα χρόνο ἀργότερα δικιολογεῖτὸν πόλεμο τῆς Λιβύης καὶ δημοσιεύει, ἀπό τήν Τρίπολη γιά τήν ἀκριβεια, ἔνα δεύτερο πολιτικὸ μανιφέστο. Σ’ αὐτό ἐπιπλέται ἐναντίον τῶν εἰρηνιστῶν καὶ διαλαλεῖ τὸν ἐνθουσιασμὸ τῶν φουτουριστῶν γιά «τὸν κίνδυνο καὶ τὴν βία, τὸν πατριωτισμὸ καὶ τὸν πόλεμο». Τὸ πρῶτο «πολιτικό πρόγραμμα» πού χρονολογεῖται ἀπό τὸν ‘Οκτώβρη τοῦ 1913 ἐπαναλαμβάνει μὲ μά παραδειγματικὴ πιστότητα τίς ἴδεες ἀπαιτεῖ ἰσχυρότερο στρατό, μά ἐπεκτατικὴ ἀποικιακὴ πολιτικὴ καὶ τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐλεύθερης ἐπιχείρησης, ἔτοι ὥστε ἡ ‘Ιταλία νά μπορέσει νά ἐντατικοποιήσει τή γεωργία, τήν οἰκονομία καὶ τὸ ἐμπόριο τῆς.

Παρά τὸν ἀντικληρικαλισμὸ τῶν φουτουριστῶν οἱ φασίστες, μπροστά σὲ τέτοιου εἰδούς προγράμματα, βρήκαν σ’ αὐτούς τούς φυσικούς τους συμμάχους. ‘Ἄλλωστε στίς ἐκλογές τοῦ 1919 κατέβηκαν μὲ κοινούς συνδυασμούς. Ἀκόμα καὶ τὸ μίσος πού ἔτρεφαν οἱ φουτουριστές γιά τήν παράδοση καθώς καὶ τὴ «μοντερνολατρεία» τους, ἥταν πράγματα χρήσιμα γιά τὸ Μουσσολίνι, στὸ μέτρο πού τούς χάριζαν τή συμπάθεια τῆς μάζας

1) Jean-Richard BLOCH, “Les raisons d’un futuriste et les nôtres”, μέσα στὸ Carnaval est mort, Gallimard, Paris, 1920, σελ 102 - 113

πού στίς εικονοκλαστικές τους έκδηλώσεις έβλεπε μιά άντιθεση στήν κατεστημένη ακαδημαϊκή κουλτούρα. Τό 1923, ο Τζουζέππε Πρετζολίνι σημειώνει στήν ‘Επιθεώρηση τῆς Γενεύης: «Θά μπορούσαμε σχεδόν νά πούμε πώς δι φασισμός είναι τό προϊόν τῆς ένωσης τοῦ έθνικιαμοῦ μὲ τό φουτουρισμό. Πράγματι στό φασισμό ξαναβρίσκουμε αύτό τό δυναμικό στοιχεῖο έξαρσης καὶ βίας, παραλογισμοῦ καὶ θρασύτητας πού συναντά κανείς στό φουτουρισμό»².

‘Ο Ένταουάρντο Σανγκουνέτι, στά σχόλιά του πάνω στήν πρωτοπορεία, ύπογράμμιας καὶ μερικές δλλες πλευρές αύτῆς τῆς ιδεολογικῆς διμοιότητας μεταξύ φουτουρισμοῦ καὶ φασισμοῦ: «‘Απ’ τή μιά μεριά βλέπουμε μιά ἀρνηση τῆς ιστορίας, μιά τάση καταστροφῆς τῆς ιστορίας, πού πηγάζει ἀπό τήν ἐπιθυμία τους νά ξεπεράσουν τή μουσειακή τέχνη, τήν τέχνη πού είναι προορισμένη νά γεννᾶ ἔρειπα καὶ συγχρόνως ἐπιδιώκουν ν’ ἀναπτύξουν μιά ἐντελῶς καινούρια καὶ μέ νέο περιεχόμενο εύαισθησία. ’Αλλά, τελικά, δλα αύτά παρασύρουν τό φουτουρισμό πρός τήν πλευρά τοῦ φασισμοῦ. ‘Απ’ τήν δλλη μεριά, ύπάρχει καὶ μιά δεύτερη τάση πού σπρώχνει τό φουτουρισμό στό φασισμό είναι ή ἀναγκαστική θεοποίηση τῆς βιομηχανίας, δηλαδή τοῦ μεγάλου κεφάλαιου³».

Παρ’ δλη αύτή τή συγγένεια καὶ τόν κοινό ἀγώνα πού συνέδεε τό φασισμό μέ τό φουτουρισμό, ή ιστορική ἀλήθεια μᾶς ύποχρεώνει νά πούμε πώς δν οι φουτουριστές δέν κυνηγήθηκαν, αύτό δφεύλεται στ’ δτι ύποτάχητηκαν σ’ δλες τίς ἀποφάσεις τοῦ Μουσσολίνι καὶ στ’ δτι παραιπήθηκαν ἀπό τίς αἰσθητικές τους ἀντιλήψεις Δέχτηκαν ἀφθονες τιμές, ή ‘Ακαδημία τούς δνοιξε τίς πόρτες τῆς ἀπό τή στιγμή πού ιδρύθηκε καὶ τά ἔργα τους μπήκαν στά μουσεῖα καὶ στίς βιβλιοθήκες. Στά μουσεῖα καὶ στίς βιβλιοθήκες πού ήθελαν νά έξαφανίσουν! ‘Ετοι ἐπάληθεύτηκε ή προφητεία τοῦ Τζουζέππε Πρετζολίνι, πού ἀφοῦ ἐδειξε τήν ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν έξαρση τῶν παραδοσιακῶν ἄξιῶν ἀπό

2) Giuseppe PREZZOLINI, «Φασιστες συγγραφείς», άρθρο γραμμένο στά γαλλικά στήν Επιθεωρηση τῆς Γενεύης, №39, Σεπτέμβριος 1923, σελ 362-371

3) Μέσα στήν Κοινωνιολογία τῆς πρωτοπορίας, από τή συζήτηση πού διοργανωθήκε στις 21-23 Μαΐου 1969 στις Βρυξέλλες πάνω στά προβλήματα τῆς μεθοδολογίας στην κοινωνιολογία τῆς λογοτεχνίας, *Littérature et Société*, ἐκδοση τοῦ Ινστιτουτού Κοινωνιολογίας, Ελευθερο Πανεπιστήμιο τῶν Βρυξελλῶν, 1967, σελ 15

τό φασισμό, και τό σπάσιμο τῆς φόρμας ἀπό τό φουτουρισμό, ἔγραψε: «Πιστεύω πώς ή φουτουριστική όμάδα θ' ἀναγκαστεῖ σύντομα ν' ἀλλάξει θέση και νά στρέψει τήν ἑξελικτική της πορεία πρός τίς σταθερές ἀξίες, τή λογική λογοτεχνία, τούς ἐντεχνους πίνακες, μιά πορεία πού τήν ἀκολούθησαν ἡδη γιά λογαριασμό τους ἄλλες προσωπικότητες τῆς πρωτοπορίας σάν τόν Παπίνι, τόν Σοφφίτσι, τόν Καρρά, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς πολιτικές τους ἰδέες⁴».

Η φουτουριστική αἰσθητική βαλσαμώθηκε γιά νά ζήσει μιά ὅλη τέχνη μέ πιό κλασική φόρμα και πιό κατάλληλη γιά νά ύπηρετήσει τήν ιδεολογία τοῦ φασισμοῦ πού είχε ἀνέβει στήν ἑξουσία. Οι αἰσθητικοὶ νεωτερισμοὶ τῆς μοντέρνας τέχνης ύπηρξαν ἑξουδετερωτικοί γιά τό φουτουρισμό. Υποστηρίχτηκε ἐπίσημα ή ἐπιστροφή στήν παράδοση και τή λατρεία τοῦ παρελθόντος, δόθηκε ἀξία στή βαρύγδουπτή τέχνη, προσπάθησαν ν' ἀναβιώσουν ἐνα τοιμοθάνατο φολκλόρ, ἐνθάρρυναν τόν ἔρωτα πρός τά κλασικά ἔρειπα και κατασκευασαν ἀψιδες θριάμβου. Έτσι ή πρωτοπορία τῆς ἐποχῆς περιοριστήκε στή μιμηση τοῦ Λέ Κορμπούζιέ στήν ἀρχιτεκτονική και τῶν σουρεαλιστῶν στή ζωγραφική. Στήν καλύτερη περίπτωση κατέληξε σέ μιά τέχνη ἐπιγόνων και σ' ἔνα νέο ἀκεδημαϊκισμό.

Οι μοντέρνιστικές ἀπόπειρες ἦταν ἀρκετά ἐπιτρεπτές ὅλλα ή χρησιμοποίησή τους, πού ὀφειλόταν στήν ιδεολογική συγγένεια, ἦταν πρόσακιρη και ύποταγμένη στή γενική στρατηγική τοῦ φασιστικοῦ κινήματος.

Ασφαλῶς οι σχέσεις τῶν φουτουριστῶν και τῶν φασιστῶν δέν ύπηρξαν πάντα εύκολες. Μάλιστα μεταξύ 1937 και 1938, ή συμμαχία τους ἐσπασε: «Ο Μαρινέττι δέχτηκε τίς ασφοδρές ἐπιθέσεις τῶν συντηρητικῶν, πού στήν ἐποχή τοῦ ἀξονα Ρώμης-Βερολίνου δέν μποροῦσαν πιά ν' ἀνεχθοῦν τίς γελοίες φαντασιώσεις του, δημος, γιά παράδειγμα, νά ζητᾶ ἀπό τής γυναικες νά βάφουν τά νύχια τους μέ τά χρώματα τῆς ιταλικῆς σημαίας. Άλλα ο ίδιος ο Μαρινέττι δίνει ἔνα παράδειγμα δταν φεύγει γιά τό Ρωσικό μέτωπο τό 1942. Έτσι ἀπόδειχνε ἔμπρακτα αύτό πού οι ὅλλοι ἀρνίσθνταν νά δεχτοῦν: πώς μποροῦσε κανεὶς νά ναι φουτουριστής και φασίστας συγχρόνως.

«Αν λοιπόν είναι ἀλήθεια πώς ο ιταλικός φασισμός ἀφησε ἐ-

4) Μέσα ἀπό τό ἀρθρο πού ἀναφέραμε προηγουμένως, «Ἐπιθεώρηση τῆς Γενεύης»

λεύθερο το δρόμο γιά όριαμένες αισθητικές άναζητήσεις πού θα μπορούσαν να ένταχθούν κάτω από τή σημαία τής πρωτοπορίας. Άνεστειλε έντελώς τήν άνατρεπτική τους δύναμη. "Αλλωστε αύτές οι άναζητήσεις ήταν έξαιρετικά περιορισμένες. Είναι άδύνατο νά δούμε σ' αύτές τίς κυραρχικές μορφές έκφρασης τής έποχής. Ή σχετική άνεκτικότητα τού καθεστώτος, ήταν ή άνταμοιβή τής πρωτοπορίας γιά τήν ύποταγή της. Δέν πρέπει δημος νά κρύβει από τά μάτια μας τό ξεχειλισμα τού νεοκλασικισμού και τής λατρείας τής παράδοσης ο' δλα τά είδη. Πράγματι ο ιταλικός φασισμός δέν άποτελεί τό πρότυπο ένός φασισμού πού έχει άποδεχτεί και άφομοιώσει τέλεια τόν καλλιτεχνικό μοντερνισμό. Αντίθετα, δημος κι δλοι οι φασισμοί, παρέλυσε τήν πρόδοδο τών αισθητικών άναζητήσεων. Τίς καθήλωσε. Ή πρόφαση τών άναζητήσεων έξυπηρετούσε μά διπλή σκοπιμότητα: από τή μά πιστοποιούσε τό φιλελευθερισμό τού φασισμού κι από τήν άλλη τού πρόσφερε τό άπαραίτητο πολιτικό έρεισμα γιά ν' άποδειξει τό πνευματικό του μεγαλεῖο.

ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

"Αν οι ναζί δέν κράτησαν άκριβῶς τήν ίδια στάση, τόσο ώς πρός τά χρησιμοποιηθέντα μέσα, δσο και ώς πρός τά άποτελέσματά τους, αύτό δφείλεται στό γεγονός πώς στή Γερμανία έπικρατούσαν διαφορετικές συνθήκες κι' δχι στό δτι οι άρχες τού ιταλικού φασισμού και τού έθνικοσσαταλισμού, πάνω στά λογοτεχνικά και τά καλλιτεχνικά θέματα, παρουσίαζαν τόσο ριζικές διαφορές. Οριομένοι ίστορικοι λόγοι έμποδίζαν τούς ναζίνα χρησιμοποιήσουν διποτελεσματικά τή μοντέρνα τέχνη. Στους κύκλους τών έξηπρεσσονιστικών έπιθεωρήσεων, *Der Sturm* και *Die Aktion* ή πρωτοπορία ήταν πολύ έπιδεκτική σέ κάθε ξένη έπιφροή στίς άρχες τού αιώνα. Αργότερα, ή Δημοκρατία τής Βαϊμάρης παρ' δλες τίς άδυναμίες της έπέτρεψε σ' αύτή τή διεθνιστική πορεία νά ένταθει άκόμα περισσότερο: στά χρόνια τού είκοσι, έγιναν πολλές γόνιμες άνταλλαγές ίδιαίτερα άναμεσα στούς Γερμανούς και τούς Ρώσους καλλιτέχνες. Σέ κάθε καλλιτεχνικό τομέα, ή δημιουργία μάς νέας αισθητικής συναδεύευσταν άπιο μά ρήξη μέ τά ιδανικά τών έθνικαστι-

κών δυνάμεων καὶ τῶν πολιτιστικῶν ἀναφορῶν τους.

Οι ναζί στὴν ἀρχὴ τοῦ κινήματός τους ή μᾶλλον τῆς ἐξουσίας τους, δέχτηκαν ἀνάμεσα στὶς γραμμές τους μερικούς ἐκπροσώπους τῆς πρωτοπορίας. Τούς χρειάζονταν ἀπό τὴν μά σάν κράχτες γιὰ τοὺς διανοούμενους κι' ἀπό τὴν ὄλλη γιὰ ν' ἀποδεῖξουν τὶς καλές τους προσθέσεις ἀπέναντι στὶς τέχνες. Στὴ λογοτεχνίᾳ, διαμέσου τοῦ Μπέν καὶ τοῦ Γιόστ προσπάθησαν νά τραβήξουν κοντά τους ἑνα μέρος τῶν ἔξι πρεσσιονιστῶν, ἐκείνους τουλάχιστον πού δὲν ἦταν μήτε ἐβραῖοι μήτε μπολσεβίκοι, κι' ἡ ἀλήθεια εἶναι πώς ὁ ἀριθμός τους ἦταν ἀρκετά μικρός. Στὴ ζωγραφική ἐγγυήθηκε γι' αὐτοὺς ὁ Ἐμīλ Νόλντε. Σύντομα δημαρχὸς ἀποδείχτηκε πώς δὲν μποροῦσαν νά σύρουν τὴ μοντέρνα τέχνη πίσω ἀπό τὸ ἄρμα τῆς ναζιστικῆς ιδεολογίας. Πρώτα-πρώτα, καθαρά γιά λόγους τακτικῆς, τούς ἦταν ἀδύνατον νά ἐνθαρρύνουν μά τέχνη πού δὲν εἶχε καμιά λαϊκή βάση, ἐνῶ ἐκεῖνο πού μετροῦσε περισσότερο γι' αὐτούς, ἦταν νά ἐπιβάλλουν τὶς ιδέες τους στὶς μάζες. Καὶ δεύτερο καὶ κυριότερο, ὁ ναζισμός πού δὲν δημιούργησε καμιά ἀληθινά νέα ιδεολογία, ἀκολουθεῖ τὴ γραμμή τῶν προδρόμων του τόσο στὴν αισθητικὴ δύο καὶ στὴν πολιτικὴ. Μέ τὴν ἀνοχὴ τους ἀπέναντι στὴ μοντέρνα τέχνη οι ναζί κινδύνευαν νά παραβοῦν τὶς βασικές τους ἐθνικιστικές ἀρχές⁵⁾.

Ἐνα γράμμα τοῦ Ἐμīλ Νόλντε μᾶς δείχνει πώς καὶ σ' αὐτὸν τὸν τομέα ὅπως καὶ στούς ὄλλους, οἱ ναζί ἐδειχναν ἐλάχιστο οἰκτο ἀκόμα καὶ στούς ιδίους τούς ὄπαδούς τους:

«Κύριε Ὑπουργέ, γράφει ὁ ζωγράφος στὸν Γκαϊμπελς, σᾶς παρακαλῶ νά εύδοκήσετε νά σταματήσετε τὴ δυσφημηστικὴ ἐκστρατεία πού ἔχει ξεσπάσει ἐναντίον μου. Εἶναι, εἰδικά γιά μένα, πολὺ ἀκληρή καὶ λέω εἰδικά γιά μένα ἐπειδὴ ἀπό τὶς ἀρχές τοῦ ἐθνικοσσαλιστικοῦ κινήματος ὑπῆρξα σχεδόν ὁ μοναδικός γερμανός καλλιτέχνης πού ἀρχισε ἐναν ἀνοιχτό ἀγώνα, ἐνάντια στὴν εισβολὴ τῶν ξένων στοιχείων μέσα στὴ γερμανικὴ τέχνη, ἐνάντια στὸ ἀνήθικο ἐμπόριο τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἐνάντια στὶς ραδιουργίες τῆς ἐποχῆς τῶν Λιμπερμαν καὶ Κασσίρερ, ἐναν ἀγώνα μὲ τεράστιες καὶ ἰσχυρές δυνάμεις πού ἐπί χρόνια μοῦ ἐφερε μονάχα ἡθικές καὶ ύλικές ζημιές.

5) Ο ἐθνικισμός, συντηρητικός στὴν πολιτικὴ του, εἶναι ἐπισης συντηρητικός καὶ στὴν τέχνη ὅπου ευνοεῖ τὶς παραδοσιακές φόρμες. Εδῶ θά μπορούσαμε νά κάνουμε μά σύγκριση μὲ τὶς λογοτεχνικές καὶ αισθητικές ἀντιλήψεις τοῦ Σάρλ Μωρρά στὴ Γαλλία

“Οταν ό όθινος οικτρά προσάπτει σ’ έμένα και πήν τέχνη μου τούς χαρακτηρισμούς «έκφυλιμένος» και «παρακμιακός» νιώθω οικτρά παραγνωρισμένος έπειδή κάτι τέτοιο δέν είναι σωστό. ή τέχνη μου είναι μά γερμανική τέχνη. Ρωμαλέα, σκληρή και φλογερή».

“Ομως κι’ ό ‘Εμιλ Νόλντε παρ’ δλο πού έδωσε τόσες άποδειξεις γιά πήν πίστη του στό ναζισμό και πού παρ’ δλες τίς άπογοητεύσεις του, στό γράμμα του αύτό δηλώνει και πάλι πήν άφοσιάση του στις ναζιστικές ιδέες, δέν γλύτωσε, τό 1941, πήν άπαγόρευση τής ζωγραφικής του. Έκεινος, πού είχε προσχωρήσει στό θέντικοσσιαλιστικό κόμμα από τό 1920, βρέθηκε, μέ λίγη καθυστέρηση μονάχα, στήν ίδια μοίρα μέ τούς έκπροσώπους τής «έβραικής» τέχνης και τοῦ απολιτιστικού μπολσεβικισμοῦ.» Άναμφιβολα αύτός ό «καταλύπτης τής θέντικής φόρμας» δέν θάχε διαβάσει καλά τό πρόγραμμα τού κόμματός του ή μάλλον θά τού διέφυγε τό βαθύτερο νόημα τής παραγράφου πού άπαιτούσε πήν καταδίκη κάθε καλλιτεχνικής έκφρασης πού διαφθείρει πήν θέντική ζωή. Κι’ δμως οι πραγματείες τῶν καθηγητῶν Αντολφ Ζίγκλερ και Σούλτζε-Νόουμπουργκ και τά πρότυπα πού πρόβαλλαν, καθόριζαν πολύ πρίν από τό 1933 τό άκριβές νόημά της. Άρκούσε έπισης ν’ άκούσει τούς λόγους τοῦ Αδόλφου Χίτλερ. «Νά ‘σαι γερμανός σημαίνει νά ‘σαι σαφής’, λέει, γιά παράδειγμα, στό συνέδριο τοῦ κόμματος τό 1934, πράγμα πού σημαίνει νά ‘σαι κατανοητός σέ δλους και άποτελεσματικός.

Οι σιγγραφείς και οί καλλιτέχνες πού γνωρίζουν πώς τό χαρακτηριστικό τής ιδιοφυΐας είναι νά έκφράζει μέ μά συναρπαστική συντομία βαθιές και μεγάλες σκέψεις, δέν είχαν παρά νά συγκρατήσουν αύτή τή

6) Ο Νόλντε κατάγγειλε τό Ρούντολφ Ρεχστάιν γιά έβραιο, πράγμα πού δέν ήταν άληθινό. Υστερά από τόν πόλεμο ό Κάρλ Χόφερ παρουσιάσει τό Νόλντε σάν έλαχιστα αξιοσέβαστο πρόσωπο που στις άρχες τού Γ’ Ράιχ ύπτηρε καταδότης

7) Αργότερα έπανέλαβε αυτα τά λόγια, σ’ ένα λόγο του στις 25 Ιανουαρίου 1936, γιά τή δέκατη έπετεια τής Λιγκας τῶν ναζι φοιτητῶν Τότε καθόριζε τή σαφήνεια σάν μιά λογική σκέψη και πράξη, πράγμα πού χαρακτήριζε και τόν ίδιο, καθως έλεγε, δταν έδινε στό γερμανικό λαό ένα σύνταγμα πού θά τόν έκανε ισχυρό Ξαναχρηματοποιεί άκριβώς τά ίδια λόγια στις 19 Ιουλίου 1937, κατά τά έγκαινια τοῦ Οίκου τής γερμανικής τέχνης, στό Μόναχο Τότε δίνοντας τόν όριασμό τής σαφήνειας χρησιμοποιησε τους δρους «λογική» και «άληθεια» συμφωνώντας έτοι μέ τόν Λάνγκμπεν που έλεγε πως τό νά είσαι γερμανός σημαίνει νά είσαι άληθινός!

μικρή φράση, περιέκλειε μὲς ἀκρίβεια τούς αισθητικούς κανόνες πού δφειλαν ν' ἀκολουθοῦν.

ΠΟΙΟ ΩΡΑΙΟ;

Είναι ἀξιοσημείωτο γεγονός πώς οι Ναζί δέν ἔξεδωαν κανένα βασικό ἔργο αισθητικῆς. Γιά νά γνωρίσουμε τις ιδέες τους πάνω στις διάφορες κατηγορίες τοῦ ὡραίου, θά πρέπει νά καταφύγουμε στούς λόγους τους ή στά γενικῆς φύσης δοκίμια πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἔθνικοσσιαλιστική κοσμοθεωρία. Κι' αὐτό ἐπειδή ή αισθητική σάν ἔρευνα πάνω στήν καλλιτεχνική φόρμα, δέν τούς ἔνδιαφέρει. Στό Λαϊκό Παρατηρητή τῆς 5 Ιουνίου 1935, δ Φρίτς Χέλκε γράφει: «Σήμερα, δtan μιλάμε γιά τή γερμανική ποίηση, δέν ἔνδιαφερόμαστε γιά τά προβλήματα τῆς αισθητικῆς. Τό νά πολεμάμε γιά τή φόρμα, ἀπό όποιοδήποτε πνευματικό ἐπίπεδο κι' δν βλέπουμε τά πράγματα, δέν μᾶς ἔνθουσιάζει καθόλου. Ὁταν τό κυριάρχο ἔρωπτμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ αύτή τή στιγμή είναι τό πεπρωμένο τοῦ ἔθνους μας, δέν ύπάρχει καμιά θέση γιά κουβέντες τοῦ σαλονιοῦ γύρω ἀπό ἓνα φλυτζάνι ταῦτι».

Ἡ ἀντίδρασὴ αὐτή ἐνάντια στὸν αισθητισμό ὑποστηριζεται μὲ φαινομενικά πιό ἐπιστημονικά ἐπιχειρήματα, ἀπό τὸν Ρόμπερτ Σόλτς, μιά ἀπό τίς μεγαλύτερες αύθεντίες τοῦ ναζισμοῦ ἀφοῦ διεύθυνε τά περιοδικά *Die Völkische Kunst* καὶ *Die Kunst im Dritten Reich*: «Σύμφωνα μὲ τό νέο μας ιδεώδες, ή αισθητικὴ δέν είναι κάτι πού μπορεῖ νά συνοψισθεῖ σέ κανόνες θατερα ἀπό τή δημιουργία τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου ἐνός ἀτόμου. Μήτε μά γνώση, πού είναι προϊόν μᾶς ψυχολογικῆς ἀντίδρασης ἀπέναντι σ' αὐτό πού βλέπουμε δέν είναι μιά ύποκειμενική ἀξία πού προστίθεται ἐκ τῶν θατέρων, ἀλλά μιά πίστη κι' ἔνας οκοπός πού ἀντλοῦν τή βεβαιότητα τους, ἀπό μιά κοσμοθεωρία πού βρίσκεται ἔξω ἀπ' τίς αισθητικές νόρμες».

Μ' ὅλα λόγια, μήτε ἐκείνος πού δημιουργεῖ τό καλλιτεχνικό ἔργο, μήτε ἐκείνος πού τό ἀπολαμβάνει δέν μποροῦν νά καθορίσουν προσωπικά τά κριτήρια τοῦ ὡραίου. Ἡ «μεγαλοφύτα» καὶ ή «καλαισθησία» βασίζονται σέ συλλογικά δεδομένα πού προηγοῦνται τῆς καλλιτεχνικῆς

δημιουργίας. Όσο γιά τή φόρμα, έκει δέν ύπάρχει αισθητική. Μορφικά ώραιο είναι αύτό που θεωρεί ώραιο, που άποδέχεται σάν ώραιο, ή «αυλλογική ψυχή». Έδω έχουμε γιά μοναδικό κριτήριο τή «λαϊκή παράδοση».

‘Απ’ αύτά πρέπει κατ’ άρχην νά καταλάβουμε πώς οι ναζί προσαρμόζουν τίς αισθητικές τους άποψεις μέ τίς άποψεις τοῦ λαοῦ. Ήτοι λοιπόν, ή πολιτιστική ύποδούλωση τῶν μαζῶν στά μονοπώλια διαμέσου αὐτῆς τῆς άποβλάκωσης πού τήν έπιδικουν πάντοτε τά ήγετικά στρώματα, δόδηγησε στήν έκλασικευση τῆς τέχνης τοῦ παρελθόντος μέ τίς νέες μεθόδους παραγωγῆς και μέ τή μαζική κατασκευή χρωμολιθογραφιῶν πού παρίσταναν τοπία, προρτραίτα ή άγροτικές σκηνές. Παράλληλα, προτοῦν ἀνέβουν οι ναζί στήν έξουσία, είδαμε τόν Ρόζεμπεργκ νά διοργανώνει μά όλόκληρη έκστρατεία πού παραμόρφωσε τή μοντέρνα τέχνη στά μάτια τῶν μαζῶν. Αύτή ή διαφήμιση γιά τίς φόρμες πού είχαν πιά έπικυρωθεῖ ἀπό τή χρήση, ὥθει τό κοινόνά πάρει γιά πρότυπο δηλη αὐτή τή μπακατέλλα μέ τήν όποια έχει έξοικειωθεῖ και πού τοῦ είναι ἀμεσα κατανοητή: ζωγραφική τῆς καρποστάλ, λαϊκά τραγούδια και λογοτεχνία τοῦ καζαμία. Πρόκειται γι’ αύτό πού ό Γκαιμπελς προσπαθεῖ νά έξηγήσει στόν Βίλχελμ Φουρτβαΐνγκλερ σ’ ἔνα γράμμα του πού δημοσιεύτηκε στήν έφημερίδα Local-Anzeiger τῆς 11ης Απριλίου 1933: ή μόνη τέχνη πού είναι ἀξια γι’ ἀναγνώριση είναι έκεινή πού ή έμπνευσή τῆς πηγάζει ἀπ’ τό λαό και συνεπῆς γίνεται κατανοητή ἀπ’ αὐτόν.

Γιά τούς ναζί ή καλλιτεχνική φόρμα δέν είναι παρά ἔνα υποκατάστατο. Έκείνο πού τούς ἀπασχολεῖ είναι πώς νά χρησιμοποιήσουν αύτό πού βρίσκεται μέσα στήν καρδιά τῆς μάζας ώστε νά μπορέσουν νά τήν ύποτάξουν καλύτερα. Ή πλαστοποίηση τῶν μεγάλων συγγραφέων τοῦ παρελθόντος, άποβλέπει σ’ αύτό τό σκοπό: ό Σίλλερ, ό Μπύχνερ και ό Χαιλντερλιν γίνονται πρόδρομοι τοῦ έθνικοσσατισμοῦ. Γιά νά δελεάσουν τήν έργατική τάξη, πού τόσον καιρό βρισκόταν κάτω ἀπό τήν έπιφροή τῆς σοσιαλδημοκρατίας, οι ναζί ύποστηριζαν μά λογοτεχνία πού έξιμνει τό έργοστάσιο και τή δουλειά τοῦ έργατη, μά λογοτεχνία πού ξαναχρησιμοποιεῖ τά σχήματα και τό λεξιλόγιο τῆς σοσιαλίζουσας λογοτεχνίας. Τυπικό παράδειγμα αύτοῦ τοῦ είδους, είναι τά έμβατήρια τῆς Χιτλερικῆς Νεολαίας και τῶν Ταγμάτων. Εφόδους όπου πολύ συχνά ἀκούμε νά τραγουδιώνται καινούρια λόγια προσαρμοσμένα στό σκοπό

τῶν παλιών ἐργατικῶν ἡ ἐπαναστατικῶν τραγουδιῶν

‘Ομως ἀφοῦ τό iδανικό τοῦ ὥραιού δέ βασιζεται στή φόρμα, πάνω σέ ποιές ἀξίες τό μεταφέρουν οι ναζί, Οι θεωρητικοί τους τό λένε και τό ξαναλένε πάνω σέ βιολογικές ἀξίες’ Ο ‘Αλφρεντ Ρόζεμπεργκ μᾶς δίνει τό κλειδί τῆς βασικῆς τους ακέψης δταν γράφει πώς ἡ ἑθνικοσσοια-λιστική κοσμοθεωρία βασίζεται στήν πεποίθηση πώς τό αἷμα και ἡ γῆ συνιστοῦν τήν οὐσία τῆς γερμανικῆς κοινόπτητας, και πώς μέ βάση αύτά τά δυσ στοιχεία πρέπει νά ἀναπτυχθεῖ μιά ὀλόκληρη αισθητική και μορφωτική πολιτική. Μέ τόν δρο «αἷμα» ύποδηλώνεται ἡ ἐννοια τῆς «φυλῆς» μονάχα ἔκεινος πού ἀνήκει βιολογικά στήν «έθνική κοινόπτητα» δηλ ο ἄριος ἀνθρωπος, μπορεῖ νά διεκδικήσει τό προνόμιο τῆς δημιουρ-γίας μιᾶς γερμανικῆς τέχνης. Πράγματι, ο ἀληθινός καλλιτέχνης, βρίσκει τή φυσική ἐκλαμψη τῆς ἐμπνευσης μονάχα σ’ ἓνα εἰδος μυστικιστικῆς ἐννωσης μέ τό λαό του. Ο Χίτλερ διατύπωσε αύτή τή βασική ἀρχή στό 8ο συνέδριο τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος δηλώνοντας πώς κανένα ἀνθρώπινο πλάσμα δέν μπορεῖ νά συνδέεται στενά μ’ ἓνα πολιτιστικό ἐπίτευγμα, ἀν αύτό δέν βασίζεται στά δεδομένα τῆς ίδιας του τῆς γενιάς ‘Οσο γιά τόν δρο «γῆ», αύτός ἔκφραζει τό σύνδεσμο μέ τήν προγονική γῆ και τίς προγονικές δοξασίες. Γιά νά ‘ναι λοιπόν κανεὶς πραγματικός Γερμανός δέν ἀρκεῖ νά διαθέτει όρισμένα φυλετικά χαρακτηριστικά πρέπει ν’ ἀφομοιωθεῖ μέ τό παρελθόν, νά γίνει ἓνα μέ τή γῆ

Στό δνομα αύτῶν τῶν βιολογικῶν ἀξιῶν, οι ναζί τίμησαν τήν Ἑλληνική τέχνη. Μέσα στόν πολιτισμό τῆς ‘Ελλάδας ο Ρόζεμπεργκ διακρίνει μιά δύψη τοῦ «βόρειου ἀνθρώπου». Η ‘Ελλάδα πού νοσταλγεῖ δί Χίτλερ, είναι ή ‘Ελλάδα πού ύπηρξε φορέας τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ἔκεινη πού έξασφάλισε τήν ύπεροχή τῆς λευκῆς φυλῆς πάνω στούς Βάρβαρους. Πιστεύει πώς μέσα ἀπό τήν Ἑλληνική παράδοση ἔκφραζεται ἔνας ὀλόκληρος λαός μέ τίς δοξασίες, τίς συλλογικές χαρές και τίς πολεμικές ἀξιες του Τό γεγονός πώς ἀκόμα και ἡ φόρμα τοῦ Ἑλληνικοῦ κλασικι-σμοῦ ἀποτελεῖ πρότυπο γιά μίμηση, δύφειλεται στό δτι ἀνταποκρίνεται σέ βιολογικά δεδομένα, οι αισθητικοί κανόνες δηλαδή ἀντιστοιχούν ἀπόλυ-τα στήν ἀρμονία τοῦ ἀνθρώπινου κορμιοῦ. Η Ἑλληνική τέχνη ἔκφραζει τήν εἰκόνα τοῦ «βόρειου ἀνθρώπου». Η ἀπλότητά της, οι καθάριες γραμμές της, ἐναρμονίζονται τέλεια μέ μιά σπάνια ἀποτελεσματικότητα. ‘Οταν ἀναπαριστάνει τό ἀνθρώπινο πλάσμα, είτε πρόκειται γιά ἄντρα

είτε γιά γυναίκα, βρίσκουμε σ' αύτό τήν «άπόλυτη άκριβεια» τών βασικών ζωϊκών λειτουργιών. «Έτσι ή είκόνα τοῦ ἀντρα είναι ἡ ἀκριβῆς ἐκφραστής πιό ύψηλῆς ἀρσενικῆς ἀρετῆς καὶ συνεπῶς σύμφωνη μὲ τὴν οὐσία του καὶ τὸ φυσικό προορισμό του. Όσο γιά τὴν είκόνα τῆς γυναίκας, αὐτῆς είναι ἔνας ὑμνος πρός τὸν ὥριμο καρπό τῆς ζωῆς καὶ τῇ μητέρᾳ ποὺ ἀφοσιώνεται στὸν ὑψηλότερο σκοπό της. Τό ὑψιστο κρητήριο τῆς δύμορφιᾶς βρίσκεται μέσα σ' αὐτῆς τὴν ἀποτελεσματικότητα ποὺ ἔχει παρατηρηθεῖ καὶ ἀποδούθει μὲ μιὰ τόσο μεγάλη ἀκριβεια». Από αὐτές τις βιολογικές ἀξίες βγαίνει τὸ συμπέρασμα πώς δημοσ δέν ἀνήκει στὴν δρια φυλή, ἀφοῦ είναι ἀνίκανος νά νιώσει τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς λαχτάρες τῆς ἔθνικῆς κοινότητας, νοθεύει τὴ γερμανική τέχνη. Τά ἔργα του είναι φθοροποιά.

Όπως τονίζει καὶ δί Χίτλερ στὸν πρώτο λόγο ποὺ ἔβγαλε σάν ἔνας πολιτικός ἀφοσιωμένος στὴν τέχνη, ἐκεῖνο ποὺ διακρίνει τὸν καλλιτέχνη είναι ἡ χαρισμένη ἀπό τὴ Θεία πρόνοια ἰκανότητά του νά ἐκφράζει τὴν «ψυχή ἐνός λαοῦ». Πρέπει νά ἔχαρθει τὸ «ύγιες αἰσθητήμα» αὐτοῦ τοῦ λαοῦ. Τριά χρόνια ἀργότερα τὸ ἐπαναλαμβάνει τὸ ἰδεῶδες τοῦ κάλλους γιά τούς Γερμανούς πρέπει νά 'ναι ἡ ὑγεία!

Οι «Ἐβραῖοι» καὶ οἱ «νέγροι» είναι οἱ βασικοὶ αἴτιοι τῆς νόθευσης τῆς ἀληθινῆς γερμανικῆς τέχνης. Οι Ἐβραῖοι λόγω τοῦ δτι είναι διεθνιστές, φιλοχρήματοι καὶ διεφθαρμένοι. Θέλουν νά κυριαρχήσουν ἐνῷ είναι ἀπό τὴ φύση τους καταλύτες κι' ὅχι δημιουργοί: δ ἐβραϊκός λαός, δηλώνει καπηγορηματικά δί Χίτλερ, δέν είχε ποτέ του καμιά καλλιτεχνική αἰσθηση. Στὴ λογοτεχνία δ ἐβραϊος δέν μπορεῖ νά ἐκφραστεῖ σέ μια αὐθεντικά γερμανική γλώσσα: αύτό δέν τοῦ τό ἐπιτρέπει ἡ ἰδιαίτερη δομή τῶν γλωσσικῶν του ὄργανων. Όσο γιά τούς νέγρους πού ἀνήκουν κι' αὐτοὶ σέ μια κατώτερη φυλή, είναι κρίμα πού οι πρωτόγονες φόρμες τῆς δῆθεν τέχνης τους δηκώς είναι ἡ τζάζ, εισήχθησαν στὴ Γερμανία⁸⁾.

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΤΥΠΟΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ

Κι ἔτσι φτάνουμε σ' ἔναν νέο δρισμό τοῦ «καλλιτέχνη». Ή

8) Είναι ευνόητο πως εδώ αιτιώς μεγαφέρω τα λόγια τοῦ Χίτλερ καὶ ταῦ Ρόζενμπεργκ

καλλιτεχνική προσωπικότητα δέν έκφράζει πιά τό ατομικό της. Έγώ σύμφωνα μέ τόν Ρόζενμπεργκ άποτελεί τό σύμβολο τοῦ βαθύτερου δεσμού μέ τήν ψυχή καὶ τό αἷμα ἐνδός θνους. Τό πάθος πού δημαουργεῖ τό ἔργο, εἶναι μιά αὐθόρμητη δρμή, πού γεννιέται ἀπό τή βαθά ἐπικοινωνία τοῦ καλλιτέχνη μέ τό λαό του. Ή αἰσθητική εύχαριστη πού μᾶς χαρίζει τό ἔργο διφεύλεται σ' αὐτή τήν ἐπιστροφή στίς πηγές. Μᾶς καλεῖ νά ξαναβρούμε τίς δημαουργικές δυνάμεις πού δλες τους προέρχονται ἀπό τά Γερμανικά φύλα ή μᾶλλον ἀπό τόν Αριο. Μέ διάφορους τρόπους μᾶς παροτρύνει στή δημαουργία, στό δυναμισμό.

Συνεπώς, στήν κοινωνία πού ἐπινόησαν οι ναζί, ὁ καλλιτέχνης παιζει ἔναν πρωταρχικό ρόλο. Καταπνίγοντας κάθε τό καθαρά προσωπικό, βάζει τή δουλειά του στήν ύπηρεσία τῆς ἐθνικῆς κοινότητας. Ἐχει διπλή ὑποχρέωση νά ἐκπληρώσει τό ἔργο πού τοῦ ἔχει ἀναθέσει τό Κράτος: τόσο σάν πολίτης, δσο καὶ σάν δημαουργός. Ο μοναδικός κριτής τῆς δουλειᾶς του, εἶναι ή ἐθνική κοινότητα. Η ιδιότητα τοῦ καλλιτέχνη δέν τοῦ προσφέρει κανένα ίδιαίτερο προνόμιο, ἀφοῦ δικαίωτης είναι κι' αὐτός ἔνας πολίτης σάν δλους τούς ἄλλους. Ο Γκαϊμπελς ἐπιμένει πολύ στήν ἀποψη πώς ή ἐλευθερία τῆς τέχνης δέν είναι παρά ή ἐλευθερία τῆς ὑπακοῆς στίς πολιτικές ἀρχές. Πράγμα πού σημαίνει πώς δικαίωτης διφεύλει νά υποτάσσεται στό Κράτος πού ἀπορρέει ἀπό τήν ἐθνική κοινότητα.

Η τέχνη γίνεται λοιπόν ἔνα δργανο προπαγάνδας στά χέρια τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας. Στόν Αγώνα του, δι Χίτλερ είχε ἥδη σκιαγραφήσει τό δρόμο μᾶς προσανατολισμένης αἰσθητικής. Ανάγγειλε πώς ἀπό τό θέατρο, τίς καλές τέχνες, τή λογοτεχνία καὶ τόν κινηματογράφο θά ἔξοστρακιστεῖ κάθε δημαουργία πού θ' ἀποτελεί τό προϊόν ἐνδός σάπιου κόσμου, γιά ν' ἀντικατασταθεῖ ἀπό μιά τέχνη πού θά ύπηρετεί τό Κράτος καὶ τήν ἡθική. Όταν ἀνέβηκε στήν ἔξουσία, ξεκαθάρισε τίς προθέσεις του μπροστά στό Κοινοβούλιο, στίς 23 Μαρτίου 1933, δηλώνοντας πώς ή κυβέρνηση θά προχωρούσε στήν πλήρη ἔξυγίανση τοῦ κόινωνικοῦ δργανισμοῦ ἔτσι πού τό αἷμα καὶ ή φυλή νά ξαναγίνουν ή πηγή τῆς καλλιτεχνικῆς ἔμπνευσης.

Ποιός είναι ἀπό δῶ καὶ πέρα δικαίωτης γιά τόν δικαίωτο πρέπει νά δουλεύουν οι καλλιτέχνες; Η βασική τους ἀποστολή είναι νά συντελέσουν στήν πραγμάτωση ἐνδός δικαίωτον δικαίων αυνόλου. Οι Γερμανοί πρέπει νά νιώσουν ἐνωμένοι σέ μιά φυσική θρησκευτική καὶ πολιτιστική

κοινότητα. Ύποτίθεται πώς ή κοινότητα αυτή έκπροσωπεῖται από τόν έθνικοσσιαλισμό καὶ πρέπει νά ἀποκήσει μά καλλιτεχνική ύπόσταση. Ακόμα, σύμφωνα μέ τούς ναζί ἡγέτες, τά πολιτιστικά ἔργα δέν μπορεῖ ν' ἀφεθοῦν στήν ἀτομική φαντασία καὶ πρωτοβουλία. Ἐπαναλαμβάνουν διαρκῶς πώς δλοι οἱ τομεῖς τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς πρέπει νά ύπαχθοῦν σε μά πολιτιστική διοίκηση καὶ πώς ή τέχνη, ύποταγμένη στήν ἀποκλειστική ύπηρεσία τοῦ Κράτους, δφείλει ν' ἀντανακλᾶ σφαιρικά τό έθνικοσσιαλιστικό δράμα τοῦ κόσμου.

"Ετοι, κάθε καλλιτεχνική δημιουργία πρέπει ν' ἀναφέρεται ξεκάθαρα στίς ηθικές ἀξίες πού πρεσβεύουν οι ναζί: πατριωτισμό, ήρωισμό, ύπακοι, ἀγάπη πρός τίς μάζες, τήν ἐργασία, τόν ἀρχηγό καὶ τόν πόλεμο. Η ζωή τοῦ θέμους πρέπει ν' ἀποθανατιστεῖ καλλιτεχνικά ἀκόμα καὶ στίς πιό καθημερινές τῆς δραστηριότητες. Η λογοτεχνία, η ζωγραφική, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἔχουν τήν ἀποστολή νά ἐκφράσουν ἀρμονικά αὐτό τό τεράστιο οἰκοδόμημα τῆς έθνικοσσιαλιστικῆς Γερμανίας. Η καινούρια ἀρχιτεκτονική κατέχει μά ἐντελῶς ιδιαίτερη θέση: Οἱ στρατώνες πρέπει νά είναι καθαροί, εύάεροι, φιλόξενοι κι' ἀνοιχτοί στή φύση ἔξασφαλίζοντας τήν ύγεια τοῦ γερμανοῦ στρατώπη. Τά ἐργοστάσια πρέπει νά ἐκφράζουν τήν όμορφιά τῆς ἐργασίας καὶ τή χαρά τοῦ ἐργάτη. Μιά ἐγκύκλιος τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος, τονίζει: « Η βασική ἀρχή τοῦ καινούριου στύλου καθορίζεται ἀπό τήν ἀρχή τοῦ ήρωισμοῦ τῆς έθνικοσσιαλιστικῆς κοινωνίας. Η ἀπλότητα καὶ ή εὐθύτητα τῆς σκέψης, ἀπαιτοῦν μά ὀδρή καὶ ἀπλή ἀρχιτεκτονική ἐκφραση. Η ὁργανική δομή καὶ ή αύστηρη παράταξη τῶν στρατιωτικῶν σειρῶν ἀνταποκρίνεται στήν ὁργανική καὶ αύστηρη τάξη ἐνός ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδίου».

Σ' αύτή τήν καλλιτεχνική καὶ αισθητική ύπόθεση, ἀνώτατος κριτής θεωρεῖται ὁ Φύρερ, ή τέλεια ἀντανάκλαση τῆς «έθνικῆς κοινότητας». Σπή ναζιστική μυθολογία ὁ λαός ἀναγνωρίζει τόν ἑαυτό του σ' αύτόν: είναι ὁ μεσσίας του. Η εἰκόνα τοῦ Φύρερ είναι ή σημαία πού δόηγει τό ἀληθινό γερμανικό πνεῦμα. Άλλωστε κανείς δέν σκεφτόταν ν' ἀμφισβητήσει τό γεγονός πώς ὁ Χίτλερ ἦταν πλασμένος γι' αύτή τήν ύψηλή ἀποστολή. « Οταν καταδικάζει τό φουτουρισμό ἡ τόν κυβισμό, ἐνεργεῖσαν νά 'ναι καλλιτέχνης κι' ὁ ίδιος. Τοῦ ἀποδίσουν τ' ἀκόλουθα λόγια. « Αν ή Γερμανία δέν ἔχανε τόν πόλεμο, δέν θά γινόμουν πολιτικός ὄλλη ἐνας μεγάλος ἀρχιτέκτονας, κάτι σάν τόν Μιχαήλ-Ἀγγελο».

Οι αυγγραφεῖς, οι ιστορικοί, οι σχολιαστές και οι άπομνημονευματογράφοι του ναζισμού, έπερεασμένοι από τις προπαγανδιστικές εικόνες, έχουν τήν τάση νά ύπερτιμον τίς άντιθέσεις πού δημιουργήθηκαν μέσα στήν ήγεσία του Γ'. Ράιχ. "Εφτασαν νά πούν πώς άν δ Γκαϊμπελς ήταν δ μόνος πραγματικά ύπεύθυνος στόν καλλιτεχνικό τομέα ή μοντέρνα τέχνη θά είχε διαπρήσει τή θέση της στή Γερμανία. Τό ίδιο κι' άν στή θέση αυτή βρισκόταν δ Μπάλντουρ φόν Σίραχ, πού ήταν άκόμα πιό προοδευτικός από τόν Γκαϊμπελς δν κρίνουμε από τις έκθεσεις πού διοργάνωνε στή Βιέννη. "Οσο γιά τόν Γκαϊρινγκ, ήταν πασίγνωστη ή άγάπη του γιά τό θέατρο και τήν καλή ζωγραφική. Μένουν λοιπόν δ Χίτλερ και δ Ρόζενμπεργκ: Αύτοί θεωρούνται οι πραγματικοί ύπεύθυνοι δλης τής ναζιστικής πολιτιστικής πολιτικής.

Βέβαια οι άντιθέσεις δέν δλειψαν από τό Γ'. Ράιχ. άντιθέσεις πού δξιζουν τήν προσοχή μας. 'Αλλα μιά τόσο μονόπλευρη θέση, μᾶς δδηγεί στό συμπέρασμα πώς δ Χίτλερ ύπήρξε δ μοναδικός άληθινός ένοχος: έται δ Χίτλερ γίνεται ένα μεφιστοφελικό πρόσωπο, ένας παρανοϊκός έγκληματίας πού ξεγέλασε τή Γερμανία και τήν παρέσυρε στό χαμό της. 'Έται δ φασισμός γίνεται ένα καθαρά άπόκρυφο σύστημα, ή μάλλον: άθωώνεται. Πράγματι δρισμένα μυαλά έχουν διαποτιστεί μέ τήν ιδέα πώς μέ τόν Γκαϊμπελς ή τόν Μπάλντουρ φόν Σίραχ θά μπορούσε νά γίνει ένας «καλός» φασισμός. Κι' επικαλούνται - νοθευμένο, δπως δειξαμε - τό παράδειγμα τού Μουσσόλινι και τού φουτουρισμού.

Είναι γεγονός πώς σ' δλη τή διάρκεια τής ζωῆς τού Γ'. Ράιχ δέν σημειώθηκε καμά λιποταξία στούς κόλπους τών ήγετών του. Είτε λόγω τών προσωπικών φιλοδοξιών τού καθενός από αυτούς, είτε λόγω μᾶς πολιτικής πεποίθησης πολύ πιό ισχυρής από τις διάφορες ιδεολογικές άποκλίσεις, είτε λόγω μᾶς βασικής ένόπτητας άπόψεων, παρ' δλες τίς περαστικές άντιθέσεις. 'Αρα δ ναζισμός σάν σύστημα λεπτούργησε τέλεια. Σ' αυτή τήν άπλουστευμένη εικόνα έξ' άλλου, έχουν παραλειφθεί δυό τουλάχιστον στοιχεία: από τή μιά ή δημιουργία τού ναζιστικού κόμματος και οι θεωρίες του πού άναπτύχθηκαν πρίν από τό 1933 και πού δέν άφήνουν καμά άμφιβολία γιά τις προθέσεις του άταν θ' άνεβαινε στήν έξουσία κι' από τήν δλλη τά κοινά σημεία αύτής τής πολιτιστικής πολιτικής, μέ τό γούστο πού κυριαρχούσε στή Γερμανία.

“Οταν δ Σαιντ-Έξυπερύ, θέλοντας νά διαπιστώσει μέ τά ίδια του τά μάτια τή ναζιστική πραγματικότητα, ταξίδεψε μέ τ’ αύτοκίνητο πέραν τοῦ Ρήνου τό 1939, έγραψε στίς σημειώσεις του τήν άκολουθη παρατήρηση, πού συνοψίζει τή μέθοδο πού άκολουθούσαν οι ναζί άπεναντί στήν αισθητική: «περνούν τούς έργατες τῆς Ρούρ μπροστά άπό ένα Βάν Γκόγκ, ένα Σεζάν καί μιά χρωμολιθογραφία. Φυσικά οι έργατες ψηφίζουν ύπερ τῆς χρωμολιθογραφίας. Κλείνουν σ’ ένα στρατόπεδο συγκεντρώσεως τούς ύποψήφιους Σεζάν, τούς ύποψήφιους Βάν Γκόγκ, δλους τούς μεγάλους άντικονφορμιστές καί τροφοδοτούν μέ χρωμολιθογραφίες μιά ύποταγμένη άγέλη».

Τό γεγονός πώς ή τέχνη πού ύποστηριζαν οι ναζί είχε τήν άποστολή νά προβάλλει ιδεολογικά θέματα, αύτό είναι κάτι τό συνηθισμένο ή μᾶλλον φυσικό, άφού ή τέχνη έντάσσεται στό μηχανισμό μιᾶς προπαγάνδας. Τό νόημά τῆς έπρεπε νά γίνεται άμεσως άντιληπτό χωρίς ν’ άφηνει περιθώρια γιά ότιδήποτε τό διφορούμενο. Μονάχα ή πτώση τοῦ Γ’ Ράιχ έκανε τά νοήματά τῆς νά φαίνονται κάπως άκατανόητα μερικές φορές, έτσι πού τώρα ή άναλυσή τῆς πρέπει νά ξεκινά άπό τή γραμμή σκέψης καί δράσης τῆς ναζιστικής πολιτικής. Μέ τήν εύκαιριά θά πρέπει νά πούμε πώς ή όμοιόμορφα έπαναλαμβανόμενη καλλιτεχνική άπόδοση ένός θέματος μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου διαφοροποιήθηκε, λόγω μιᾶς μεταβολής τῆς πολιτικής στρατηγικής⁹⁾. Ή άπόδοση αύτή πού είναι άπλως ένα μέσο οποδούλωσης έξαρτάται άδιάκοτα άπό τή συγκυρία πού κι’ αύτή καθορίζεται άπό τήν προπαγάνδα. Ή καλλιτεχνική άπόδοση καλείται νά συμβάλλει στήν έξαπάτηση.

Μεγαλύτερη σημασία έχει ή διαπίστωση πώς ο ναζισμός βασίζεται πάνω σέ άπολιθωμένες φόρμες. Στό λόγο πού έβγαλε ο Χίτλερ στά έγκαινια τοῦ Οίκου γερμανικής τέχνης τό 1937, έκφράζει τήν άποψη πώς ο ναζισμός έπικυρώνει μονάχα τό «μόνιμο», τό «αιώνιο». Αύτό σημαίνει πώς άναγνωρίζει μονάχα αύτό πού έχει γίνει άναντίρρητα

9) Σ αυτή τήν περιπτώση ανήκει καί η απεικόνιση τῆς γυναικας. Στά πρώτα χρόνια τοῦ ναζιστικοῦ καθεστώτος, μέχρι τό 1936, οι γυναίκες έπρεπε ν ασχολούνται μέ τό νοικοκυρίο καί τήν αναπαραγωγή. Στέλνοντάς τες στίς κουζίνες τους, απελευθέρωναν έπαγγελματικά πόστα, καταπολεμώντας έτσι τήν ανεργία. Η δημόσια δραστηριότητα άπαγορεύτηκε στίς γυναίκες που ήταν κότω από τριανταπέντε. Γιά τα γιατρικά έπαγγέλματα θεσπιστήκε ένα περιοριστικό διάταγμα, ένω δ δικαστικός κλάδος απαγορευτήκε έντελως γιά τις γυναίκες

άποδεικτό, αύτό πού είναι πιά νεκρό, άνικανο νά προκαλέσει διχογνωμίες, αύτό πού δέν σοκάρει πιά τόν πολύ κόσμο και πού άνήκει συλλογικά «στή ζωή τών λαών». Μ' όλλα λόγια ή μοναδική ζωντανή τέχνη γιά τούς ναζί ήταν η ήδη νεκρή τέχνη· ή τέχνη πής όπισθιδρόμησης και πής άντιγραφής κι' δχι πής δημιουργίας και πής άνακάλυψης. Ή πορεία πού έδινε ξεκάθαρα ό Χίτλερ όδηγονσε στόν άστικό ρεαλισμό και στό πομπώδες υφος τού 19ου αιώνα 'Επρόκειτο γιά τή δουλική άπομιμηση τών φορμών τοῦ παρελθόντος σύμφωνα μ' ένα άκαδημαϊκό κώδικα. Πράγματι, όποιοσδήποτε νεωτερισμός στή φόρμα κινδύνευε νά σπάσει πήν τεχνητά κατασκευασμένη όμογένεια μᾶς κουλτούρας πήν όποια οι Γερμανοί δφειλαν ν' άποδέχονται άνεπιφύλακτα γι' ένα πρόσθετο λόγο. δέν τούς έθετε πιά έρωτήματα και δέν τούς άνάγκαζε νά σκέφτονται.

"Ετσι, αύτό πού χαρακτηρίζει πήν έπίσημη ζωγραφική τοῦ Γ' Ράιχ, είναι η τυπική χρησιμοποίηση δλων τών παραλλαγών πής θεματικής ζωγραφικής, πής ζωγραφικής τού είδους: τοπία, σκηνές κυνηγιού, μητρόπτητες, οικιακά ζώα, χωρικοί πού δουλεύουν, γυμνά, πορτραΐτα. "Όπως έγινε καί μέ πήν πομπώδικη τέχνη τού 19ου αιώνα, τό «θέμα είναι μυθολογικό», άλληγορικό, συμβολικό (γυμνά, πορτραΐτα), ή διακρίνεται άπό έναν τεχνητό και πεζά φωτογραφικό ρεαλισμό (άγροτικές σκηνές). Σέ μά άπολογητική μπροσούρα τοῦ 1941, δπου ό Φρίτς Άλεξάντερ Κάουφφιμαν κάνει έναν κατάλογο αύτών τών «θεμάτων» χρησιμοποιεί τή λέξη - κλειδί πού χαρακτηρίζει πήν τυποποιημένη τεχνοτροπία τους: πρόκειται γιά τόν κλασικισμό 'Επίσης τό 1942 ό Άλμπερτ Σπεέρ, στό είσαγωγικό του σημείωμα γιά ένα έργο όφιερωμένο στήν καινούρια άρχιτεκτονική γράφει: «Οί πλαστικές τέχνες τοῦ καιροῦ μας ξαναγύρισαν στήν κλασική άπλοτητα και καθαρότητα και συνεπώς στό άληθινό και τό ώραιο».

Στίς γενικές πης γραμμές, η αίσθητική τοῦ Γ' Ράιχ δέν είναι καθόλου, δπως πολύ συχνά έχει ύποστηριχτεί, παράλογη και ύποταγμένη σέ μιά άναρχική έξελμη. Αντίθετα, δείχνει ν' άποτελεῖ τμῆμα ένός όμοιογενούς συνόλου. Σύμφωνα μέ πήν άποψη τών ναζί ήγετών, η γερμανική κοινωνία έπρεπε νά γίνει ένα έργο τέχνης. Είναι μέ τόν τρόπο τους, έστετ. Άλλωστε πρεσβεύουν μιά άπό τίς θεμελιακές άρχες τοῦ έστετισμού τοῦ τέλους τοῦ αιώνα: τό έργο τέχνης δέν όφειλε ν' άναπαριστά τή ζωή, όλλα ή ζωή όφειλε νά γίνει ένα έργο τέχνης. Δέν είναι έκπληκτικό πού όρισμένοι Εύρωπαιοι διανοούμενοι, όπαδοι τοῦ

έστετισμοῦ, προσχώρησαν στις τάξεις τῶν φασισμῶν

· Ιδεολογικά, ή αισθητική αὐτή περικλείει διες τίς πολιτικές ἀρχές τοῦ γερμανικοῦ ἡμεριδισμοῦ: πανγερμανισμό, ρατσισμό, αύταρχικό συγκεντρωτισμό καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς αὐταπάτης στὶς μάζες, πώς καταργήθηκαν οἱ κοινωνικές τάξεις.

Πρακτικά, τὸ μόνον πού ἀπαιτεῖ εἶναι μάι ἰκανότητα, μάι ἐπαγγελματική ἐπιδεξιότητα, μάι κι' ἔκεινο πού μετράει δέν εἶναι ή ἐπινόηση ἀλλά ή ἀναπαραγωγή. Τόσο τὰ θέματα δοσ καὶ ή φόρμα ἔξυπηρετοῦν τὸν ἴδιο σκοπό: τὴν ὑποταγὴν τοῦ διθνους αὲ μάι τάξην πραγμάτων, πού χαρακτηρίζεται ἀπό τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τὸν ἀνθρώπο.

· Εχθρικός ἀπέναντι στὴ δημοκρατία καὶ τὸ μαρξισμό ή «ἰούδαιο-μπολσεβικισμό», στραμμένος πρός τὸ παρελθόν, αὲ μάι χρυσή ἐποχὴ δησου φαίνεται πώς δέν ὑπῆρχαν κοινωνικές ἀντιθέσεις, ὁ ναζισμός ἀρνεῖται πρῶτα-πρῶτα δλα δοσ δημιούργησαν οἱ δημοκρατικοὶ θεσμοὶ τὴν ἐπομένη τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Σύμφωνα μέ τὸν Χίτλερ, ή Δημοκρατία τῆς Βαΐμάρης ἀποδιοργάνωσε τὴν πολιτιστική ζωὴ μέχρι τὸ σημεῖο νά καταστήσει τὴ χώρα ἀνίκανη νά κυβερνηθεῖ. Μονάχα ή δικτατορία, ὑποστηρίζει, μπορεῖ νά ἐπιτρέψει τὴν πραγμάτωση μᾶς τέχνης καὶ μᾶς κουλτούρας πού ν' ἀνταποκρίνονται στὶς ἐπιθυμίες τῆς κοινότητας.

Μάι κι' ὁ ναζισμός λόγω τῶν ἀρχῶν του, εἶναι ἀρνητής κάθε ἐλευθερίας, δέν μποροῦσε βέβαια ν' ἀποδεχτεῖ τὴν καλλιτεχνική ἐλευθερία. Γιά νά ἐπιβάλλει τὶς αισθητικές του ἀπόψεις, δχι μόνις ἐνθάρρυνε μάι τέχνη προπαγάνδας, ἀλλά μέ διάφορα πολιτικά μέτρα παρεμπόδισε τὴν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῆς τέχνης. Τά μέτρα αὐτά ἀποτελοῦν τμῆμα ἐνός πλατιοῦ ἀναδιοργανωτικοῦ προγράμματος, πού ούσιαστικά τὸ ἀνέλαβε ὁ Γκαιμπελς. Μέ ἀθρόες ἀπαγορεύσεις, συλλήψεις καὶ δημόσιες ἐκδηλώσεις οι ναζί κατάφεραν νά δημιουργήσουν μάι τέχνη λιγο-πολὺ ὑποταγμένη στὴν πολιτική τους. · Εκεῖνοι πού δέν συμφωνοῦσαν δέν είχαν παρά νά διαλέξουν ἀνάμεσα στὴ σιωπή ή τὴν ἔξορια. Οἱ ἄλλοι, πού δέν ἦταν παρά μετριότητες, ὑμνησαν τὴν ἀθάνατη δόξα τοῦ μεγαλοφυοῦς ἥγετη καὶ τῶν θεωριῶν του κερδίζοντας διάφορες ἀμοιβές καὶ τιμητικές διακρίσεις χάρη στὴ δουλική ὑποταγὴ τους.

4. Ὁ φοίνικας τοῦ καινούριου πνεύματος

Οι προσωπικότητες ή τά ρεύματα πού προανάγγελναν μέ τίς θεωρίες του τήν πολιτιστική πολιτική ἐνός καινούριου Ράιχ βρήκαν μά κάποια ἀνταπόκριση ἀπό πολλούς Γερμανούς διανοούμενους. Ἀλλά οι τότε περιστάσεις δέν τούς ἐπέτρεψαν νά διαπιστώσουν τήν ἀποτελεσματικότητά τους στήν πράξη. Τό περβάλλον τοῦ Ἀντολφ Μπάρτελς και ἡ Λίγκα τοῦ Ἀγωνα γιά τή γερμανική κουλτούρα είχαν μονάχα μά πρόσκαιρη ἐπιρροή στήν ἔξελιξη τῆς λογοτεχνίας καί τῆς τέχνης. Ἀντίθετα, μέ τήν ἀνοδο τοῦ Χίτλερ στήν καγκελλαρία, στίς 30 Ἰανουαρίου 1933, προσφέρθηκε ἑνας ἐννομος μηχανισμός πού θά ἐφάρμοζε σ' ὀλόκληρη τήν ἐπικράτεια τό πείραμα πού είχε ἥδη ἐπιχειρήσει ἡ κυβέρνηση Φρίκ στήν Θουριγγία.

‘Από τήν 1η Φεβρουαρίου 1933, μέ τή διάλυση τοῦ Κοινοβουλίου, ὁ Χίτλερ δήλωσε πώς ἡ βασική του ἐπιδιώξη ἦταν ν’ ἀποκαταστήσει τήν πνευματική ταύτιση τοῦ λαοῦ μέ τίς παλιές ἀξίες, πού είχαν φθαρεῖ ἀπό τή Δημοκρατία τῆς Βαΐμάρης: τό χριστιανισμό, τήν οἰκογένεια, τό σεβασμό γιά τό ἐνδαιχο γερμανικό παρελθόν, τήν περηφάνεια τῶν παραδόσεων. Μετριοπαθή λόγια, πού ὁ ὑπολογισμός τους θά φανερώνει τάν ἀργότερα, ιδιαίτερα μέσα ἀπό τή ναζιστική πολιτική ἀπέναντι στίς ἐκκλησίες. Οι περιστάσεις ἐπέβαλλαν ἀκόμα κάποια ἐπιφυλακτικότητα. Τότε ὁ Χίτλερ δέν ἦταν παρά πρόεδρος μιᾶς κυβέρνησης ἐθνικῆς ἐνότητας. Ἡδη δημως κάτω ἀπό μιᾶ πρωτόλεια καί ἐπιθετική γλώσσα πού ἀνακάτευε δλες τίς ἐννοιες δηως γίνεται καί μέ τή γλώσσα ἐνός κακοῦ μαθητῆ πού χρησιμοποιεῖ τίς λέξεις στήν τύχη, χωρίς νά γνωρίζει πραγματικά πή σημασία τους, ἀρχίζε νά διαφανεται ἡ τρομοκρατία. Ἡ

Γερμανία διακήρυξε ό νέος καγκελλάριος, δέν ἔπρεπε νά σαπίσει μέσα στόν «άναρχοκομουνισμό». Ή κυβέρνηση ἀναλάμβανε τό ἔργο νά «κηρύξει εναν ἀιμεὶλικτο πόλεμο στόν πνευματικό, πολιτικό και πολιτιστικό μηδενισμό».

Η προσπάθεια τῆς ἀναγωγῆς τῆς ἔθνικῆς συλλογικῆς ζωῆς αέραχαικά πρότυπα, συνοδεύεται ἀπαραίτητα κι' ἀπό συγκεκριμένα μέτρα. Εἶχε ἐρθει ἡ ὥρα τῶν πράξεων πού θά ἐπέβαλλαν μιά σχηματοποιημένη ἔξωτερικευση τῆς ναζιστικῆς κοσμοθεωρίας. Οι ναζί ἡγέτες δέν ἔκρυβαν πιά τίς προθέσεις τους. Ἐνώ ἡ κυβέρνηση τοῦ Χίτλερ εἶχε μόλις ἀρχίσει νά λειτουργεῖ ὁ Ρόζενμπεργκ ἀρχίζε τήν ἐπίθεση. Στό Λαϊκό Παρατηρητή τῆς 2ας Φεβρουαρίου 1933 ἔκανε ἐκκληση γιά κάθαρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς κι' ἀπαιτούσε τήν καταδίκη δλων τῶν «πραδοτῶν κι' ἔγκληματῶν» πού είχαν συμφωνήσει και συνδεθεῖ μέ τό ρεπουμπλικανικό σύστημα. Ἀρχίζε ἡ συμμόρφωση τῶν κομμουνιστῶν, τῶν ἑβραίων, τῶν δημοκρατῶν, τῶν συγγραφέων και καλλιτεχνῶν τῆς ἀριστερᾶς ἢ ἐκείνων πού στήν αισθητική φαίνονταν ν' ἀκολουθοῦν τήν ίουδαιομαρξιστική γραμμή.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΜΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η Λίγκα τοῦ Ἀγώνα γιά τή γερμανική κουλτούρα ἦταν τήν ἐποχὴν αύτή ἡ μόνη δργάνωση πού πάνω τῆς θά μποροῦσε νά στηριχθεῖ κανείς, γιά νά καθορίσει μιά δόμοιογενή πορεία στά γράμματα καίστις τέχνες. Πάνω σ' αύτην πόνταρε ὁ Ρόζενμπεργκ. Όμως ὁ Χίτλερ και ὁ Γκαϊμπελς δέν ἔκτιμούσαν καί πολύ τήν ἀποτελεσματικότητά τῆς. Ἀνάμεσα σέ δλαλα τρωτά τῆς καταλόγιζαν πώς δέν εἶχε ἀρκετά λαϊκή βάση κι δι τέ έιπρωσωπούσε παραπάνω ἀπ' δσο ἔπρεπε, μιά ἐλίτ ἔθνικιστικῆς μειονότητας. Όσο γιά τό τμήμα προπαγάνδας τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος, πού ἀπό τό 1930 τό εἶχε ἀναλάβει ὁ Γκαϊμπελς, εἶχε βέβαια τίς διακλαδώσεις του σ' δλη τή χώρα ἀλλά ἡ δράση του περιορίζοταν στήν πρόκληση πολιτικῶν ταραχῶν. Ἀλλωστε καμιά κρατική ύπηρεσία δέν ἀγκάλιαζε τήν πολιτιστική ζωή στό σύνολό τῆς. Μήτε ἀκόμα και τό παραδοσιακό ύπουργειο τῆς δημόσιας Παιδείας Πράγματι, ἡ ἐσωτερική διοίκηση τῆς Γερμανίας ύπαταν σ' ἓνα δόμοσπονδιακό σύστημα. Και τά δόμοσπονδα Κράτη είχαν δρι-

σιμένα δικαιώματα πάνω στήν κεντρική διοίκηση. Οι πιό μεγάλες δυακολίες προέρχονταν άπό τήν ήγεμονική θέση τοῦ Πρώσσικοῦ Κράτους, πού δημιουργοῦσε ἐναν ἀνυπέρβλητο δυαδισμό ἀνάμεσα στήν πρωσσική καὶ τή γερμανική πολιτική.

Σέ τέτοιο σημεῖο, ώστε στίς ἀρχές Φεβρουαρίου 1933, ἐνῷ τίποτα δέν εἶχε ἀλλάξει ρεζικά, μέσα στίς κρατικές δομές, στὸν πολιτιστικό τομέα παραπρήθηκε μιά σύγχυση ἔξουσιῶν παρά μιά σταθερή γραμμῇ. Παρ' δλες τίς παραλλαγές τῶν ἀπόψεων καὶ τίς ἀποκλίσεις τακτικῆς, οἱ ναζί συμφωνοῦσαν ὡς πρός τὰ μέτρα πού ἐπρεπε νά ληφθοῦν: πρώτα ἐπρεπε νά «ἀποεβραιοποιήσουν», νά «ἀποκομμουνιστοποιήσουν», νά ἐπιβάλλουν ρατσιστικά κρητήρια. Ἀλλά οἱ ἀπαγορεύσεις καὶ οἱ περιορισμοὶ πού ἐπέβαλλε τό κάθε ὅμοσπονδο Κράτος στούς τομεῖς πού ὑπάγονταν στή δικαιοδοσία του, πήγαν ἀπό τίς πιό διαφορετικές αἵτες: Ιδιωτικές καταγγελίες, ἐπεμβάσεις τῶν Ταγμάτων Ἐφόδου, πιέσεις τοπικῶν ὄργανώσεων, δημόσια καταγγελία πού τήν εἶχε ὑποκινήσει ἡ Λίγκα τοῦ Ἀγώνα, διαδηλώσεις ἢ βιαιοπραγίες. Τότε δέν μποροῦσαν νά βασιστοῦν σέ ρατσιστικούς νόμους πού δέν ὑπήρχαν ἀκόμα ἐπίσημα. Ἐπινοοῦσαν ψεύτικες ἀφορμές Ἡ κατάσταση γινόταν ἀκόμα πιό θολή, μά καὶ ὀρισμένα διοικητικά στελέχη, δπως συγκεκριμένα, τῆς ἀστυνομίας, δέν ἦταν ὀπιασθήποτε ναζί. Ἀκόμα καὶ οἱ ἴδιοι ὑψηλά ιστάμενοι ναζί προτιμοῦσαν γά τήν ὥρα νά ὀχυρωθοῦν πιστά ἀπό μιά ἐπίφραση νομμόποτας μέχρις δτου νά σταθεροποιήσουν τίς τόσο πρόσφατα ἀποκτημένες ἰσχυρές θέσεις τους.

Πολλοί, λοιπόν, τόσο στή Γερμανία δσο καὶ στό ἔξωτερικό, πίστεψαν στή σοφαρότητα τής κυβέρνησης τοῦ Χίτλερ, στήν ἐπιθυμία του νά θεραπεύσει τό γερμανικό μαρασμό καὶ στίς διαβεβαιώσεις του γιά ειρήνη. Τό ναζιστικό κόμμα προσπαθοῦσε νά περάσει σάν ἐνα ὑπεύθυνο κίνημα καὶ ὁ Χίτλερ φορούσε τό ὑφας τοῦ συνετοῦ πολιτικοῦ. Οἱ δυνάμεις τής ἀντιπολίτευσης ἔξακολουθοῦσαν νά είναι νόμιμες. Ὁμως παρ' δλο πού ὑπήρχε αύτή ἡ αύταπάτη, τό νά δηλώνει κανείς δημοκράτης ἢ φιλελεύθερος ἔγινε πιά κάτι τό ἀσυγχώρητο.

Μέ τήν ἀνοδο τοῦ Χίτλερ στήν καγκελλαρία, δ ναζισμός στρώθηκε στό ἔργο του. Βέβαια δέν μποροῦσε ἀκόμα νά προβλέψει κανείς τή μαζική ἔξόντωση τῶν ἔβραιων. Κι είναι φυσικό τό δτι δέν ἔγινε ἀμέσως ἀντιληπτό πώς δ ναζισμός δδηγοῦσε κατευθείαν στόν πόλεμο. Ἀλλά ἡ θεωρία καὶ ἡ πρακτική τοῦ φασισμοῦ ἦταν ἡδη γνωστές. Οἱ Γερμανοί δοκίμα-

σαν τόν τρόπο διακυβέρνησής του στούς πρώτους μήνες τοῦ 1933. Τό νά ισχυρίζεται κανείς τό άντιθετο διαπράττει μά ιστορική άπάτη μέ σκοπό νά δικιολογήσει διάφορες άδυναμίες καί άνανδριες, διάφορους συμβιβασμούς καί συνθηκολογήσεις.

“Ενα άπό τά πρώτα προεδρικά διατάγματα τῆς Δημοκρατίας, ἐκδόθηκε στις 2 Φεβρουαρίου 1933. Σύμφωνα μ’ αὐτό, τό ύπουργειο ‘Εσωτερικῶν ἐπρεπε ν’ ἀπαγορεύει κάθε δημοσίευμα πού διέδιε ἀνακριβεῖς πληροφορίες. Είναι εύνόητο πώς τό θέμα τῆς ἀνακριβείας ἔξαρτιόταν ἀπό τήν κρίση τῶν ἀρχῶν. Οι δημοσιογραφικές ἐνώσεις – μέ μόνη ἔξαίρεση τίς ναζιστικές πού ἐσπευσαν νά χαιρετήσουν αὐτό τό μέτρο σάν ἑνα σημάδι ἑθνικῆς ἀνανέωσης – διαμαρτυρήθηκαν. Μάταια δμως. Στις 15 Φεβρουαρίου 1933 δ Γκαϊμπελς φούσκωνε ἀπό εὐχαρίστηση βλέποντας πώς ἀπό τούς δρόμους είχαν ἔξαφανιστεῖ ἐκείνες οι ἐφημερίδες πού ἐπί τῆς Δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης είχαν κάνει τόσο κακό στό ναζιστικό κίνημα.

“Ἐνα δλλο διάταγμα πού δῆθεν προστάτευε τό λαό καί τό Κράτος δηκως καί τό προηγούμενο προχώρησ ακόμα μακρύτερα. Θεσπίστηκε τήν ἐπομένη τῆς πυρκαϊδός τοῦ Κοινοβουλίου. Ὑπογράφηκε ἀπό τόν Χίντενμπουργκ μαζί μέ πολλές ἄλλες ἀποφάσεις πού τοῦ είχε παρουσιάσει ὁ Χίτλερ, καί πού τίς ύπέγραψε χωρίς νά τίς διαβάσει. Μέσα σέ μιά νύχτα, τέσσερις χιλιάδες δινθρωποι ρίχτηκαν στις φυλακές. Τρία διατάγματα μέ τά ἐπισυναπόδηνα ἔγγραφά τους δικαιολόγησαν αύτές τίς ουλλήψεις κι ἔγκαθίδρυσαν τή δικτατορία. Ἡ κυβέρνηση, βασιζόμενη στό δρόμο 48 τοῦ Συντάγματος τῆς Βαϊμάρης, ιδιοποιήθηκε τό δίκαιο, κηρύσσοντας δικυρες τίς βασικές ἀλευθερίες καί ιδιαίτερα τήν ἀλευθερία τοῦ τύπου.

“Ἐτσι δρχισε νά ἀναπτύσσεται ἑνα σχέδιο πολιτιστικοῦ καταναγκασμοῦ, παράλληλα μέ τήν πολιτική δισκηση μιᾶς αύθαίρετης ἔξουσίας. Ἡ πυρκαϊά τοῦ Κοινοβουλίου, πού τήν ἔβαλαν οι ναζί μέ ἀπώτερο σκοπό ν’ ἀποκτήσουν τήν ἀπόλυτη ἔξουσία ἔξαφανίζοντας τούς ἀντιπάλοις τους μέ τό πρόσχημα μιᾶς συνωμοσίας ἐναντίον τοῦ Κράτους, ύπῆρξε τό σινάλο γιά ν’ ἀρχίσει μιά τέλεια όργανωμένη καταπίεση. Οι συγκεντρώσεις ἀπαγορεύτηκαν. Οι ἐρευνες νομιμοποιήθηκαν. Ὁλος δ κομμουνιστικός τύπος, καθώς κι ἑνα μέρος τοῦ τύπου πού ἐλεγχαν οι σοσιαλδημοκράτες, ἀπαγορεύτηκαν. Τά τυπογραφεια τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος καί τῶν ἐργατικῶν όργανώσεων κατελήφτηκαν ἀπό τούς ναζί.

Οι κατάλογοι τών προσώπων πού θεωροῦνταν έπικίνδυνα γιά τήν κρατική άσφαλεια, δέν είχαν συνταχτεί άπό τίς ναζιστικές ύπηρεσίες, άλλα κάτω από τή Δημοκρατία τής Βαϊμάρης. Όταν ό Γκαίρινγκ έγινε ύπουργός τών Έσωτερικών στό Κράτος τής Πρωσίας, τούς βρήκε έτοιμους μέσα στά άρχεια. Δεκάδες συγγραφεῖς φιγουράριζαν σ' αύτούς. Τούς έκλεισαν σέ στρατόπεδα συγκεντρώσεως δημοτικού τράβηξαν τά πάνδεινα. Ό Κάρλ φόν Όσσιέτσκι, ύπεκυψε τό 1938 λίγο ύστερα από τήν άπελευθέρωσή του χάρη σέ μια διεθνή έκστρατεια. Οι ταλαιπωρίες τόν σκότωσαν. Ό Έριχ Μύσαμ ήνα πρωΐνδο τού Ιουνίου τού 1934 βρέθηκε νεκρός στό στρατόπεδο τού Όριάνενμπουργκ: οι βασανιστές του τόν είχαν κρεμάσει μέσα στ' άποχωρητήρια.

Πολλοί, κι άνάμεσά τους ό Μπρέχτ και ό Τόλλερ, γλύτωσαν τή σύλληψη μόνο και μόνο χάρη στήν έγκαιρη φυγή τους.

ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ

Άλλα οι ναζιστικές έπιθέσεις δέν στράφηκαν μονάχα έναντια στά δτομα. Συγχρόνως, ή άναμόρφωση άποκτούσε μιά άνάληψη δράσης και μιά άνατροπή τών νόμων. Πρώτα-πρώτα άσχολήθηκαν μ' έκείνους πού τούς φαίνονταν σάν προπύργια τού φιλελευθερισμού τής Δημοκρατίας τής Βαϊμάρης. Έπρεπε όπωδήποτε νά τούς άλλάξουν. Οι ένώσεις τών δημοσιογράφων και τών συγγραφέων, οι καλλιτεχνικές σχολές, οι άκαδημίες και τά μουσεία πέρασαν άπό άναγκαστικές άργιες, δώξεις προσωπικοτήτων, δρκους πίστης στό καθεστώς και άνασχηματισμούς. Όσο μακρόχρονη κι άν την ή διαδικασία, (ή κατάργηση τού *Bauhaus* γιά παράδειγμα άποφασίστηκε έπίσημα μονάχα τόν Απρίλιο τού 1933) ή μάχη δράχιζε χωρίς καθυστέρηση. Ό Βίλχελμ Φρίκ, τώρα πιά ύπουργός τών Έσωτερικών, πρόσφερε μιά έπισημη κάλυψη στήν κάθαρση τής πολιτιστικής ζωής, μέ τή βοήθεια μιᾶς όμαδας συμβούλων γιά τά καλλιτεχνικά θέματα.

Τό μουσικό τμήμα τής Λίγκας τού Αγώνα γιά τή γερμανική κουλτούρα, φρόντισε νά άποκλειστούν άπό τίς δρχήστρες δλοι οι έβραιοι μαέστροι και νά διαλυθοῦν δλοι οι μουσικοί σύλλογοι πού είχαν έπικεφαλής τους έβραιούς. Άπό τήν άλλη μεριά, οι συνθέσεις μοντέρνας

μουσικής και τζάζ άντιμετωπίστηκαν μέ βιαιότητα. Στίς 10 Φεβρουαρίου 1933, η *Völkischer Beobachter* (Λαϊκός Παραπρητής) διαδήλωνε τη χαρά της για τό έπεισόδιο που έγινε στήν ιδιωτική συναυλία του συνθέτη Πάουλ Γκραΐνερ δου εισέβαλαν μέλη της Λίγκας του 'Αγώνα για νά παρακινήσουν τούς παραβρισκόμενους νά διαμαρτυρηθούν γιά τήν άξιοθρήνητη κακοφωνία μέ τήν όποια ταλαιπωροῦσε τ' αύτιά τους μά τάξη της 'Ανώτερης Σχολής της Μουσικής. 'Ο πρόεδρος της Λίγκας του 'Αγώνα Χάνς Χίνκελ διορίστηκε κρατικός σύμβουλος στο Πρωσικό ύπουργειο Παιδείας. 'Εκμεταλλεύτηκε τή θέση του γιά νά άπαιτησε τήν έξαλεψη του διανοούμενιστικου μπολσεβικισμού άπό τό χώρο τῶν σπουδαστῶν της μουσικής.

Στήν ύπόθεση αύτή είχε και τή βοήθεια του συναδέλφου του Μπέρναρντ Ρούστ ύπουργού θρησκευμάτων της Πρωσίας πού είχε τίς ίδιες άπόψεις μ' αύτόν, στό θέμα της Σχολής Καλών Τεχνῶν. Τό Φεβρουάριο, πάντα, η Σχολή καταλήφτηκε άπό ένα ναζιστικό άπόσπασμα, μέ άποτέλεσμα διάφορες φοιτητικές ταραχές. 'Ο Ρούστ ήταν άποφασισμένος νά σπάσει μέ κάθε θυσία, προπάντων τόν πολιτιστικό μπολσεβικισμό πού κυριαρχοῦσε σ' αύτή τή σχολή. 'Ακολούθησε μιά παρωδία άνακρισεων. Τό πόρισμα έλεγε πώς δρισμένοι καθηγητές έξασκούσαν μιά καταστρεπτική έπιφροή στούς φοιτητές. Δυσ άπ' αύτούς, δ Γκέοργκ Τάππερτ και δ Κούρτ Λάχς, άπολύθηκαν.

Μιά παρόμοια κάθαρση έπιβλήθηκε μέ βιαιότητα και στά θέατρα, έτσι πού ή γερμανική τέχνη νά έρμηνεύεται έπιπτέλους μονάχα άπο γερμανούς καλλιτέχνες, καθώς τό άπαιτούσε και ή Λίγκα του 'Αγώνα. Διευθυντής του Κρατικού θεάτρου του Βερολίνου, ήταν δ Χάντς Τίτζεν. Αύτός δ πρώην διευθυντής του φεστιβάλ του Μπαύρούτ, κρίθηκε άνικανος γιά μιά θέση άπό τήν όποια έξαρτιόταν ή πορεία μιᾶς αύθεντικά γερμανικής κουλτούρας. Αύτό άποδειχνόταν άπό τό γεγονός πώς χάρη σ' αύτόν είχαν προσληφθεί άρκετοι έβραιοι ήθοποιοί. 'Ο Τίτζεν άντικαταστάθηκε άπό τόν Φράντς Λούντβιχ Ούλμπριχ, πού σάν ύπευθυνος του 'Εθνικού θεάτρου της Βαϊμάρης, είχε γίνει διάσημος, περιλαμβάνοντας στό ρεπερτόριο και ένα έργο του Μουσσολίνι. Του έδωσαν γιά καλλιτεχνικό διευθυντή τόν παλιό έξπρεσσιονιστή Χάνς Γιόστ, πού σάν πιστός ναζί άνέλαβε μιά θεατρική άποσταλή μέ τόσο μεγάλο πολιτικό και έθνικό ένδιαφέρον.

'Αλλά δ κυριότερος στόχος της μεταρρύθμισης ύπηρξε ή πρωσική

‘Ακαδημία τῶν Τεχνῶν. Ἰδρυμένη ἀπό τὸν πρίγκιπα ἐκλέκτορα Φρειδερίκο Γ’ τὸ 1696, ἐπέτρεψε κατ’ ἀρχὴ σπῆν αὐλή τοῦ Βραδεμβούργου νὰ συγκεντρώσει δοσις καλλιτέχνες χρειαζόταν γιά τὰ ἔξωραιστικά τῆς ἔργα. Γιὰ τὸν ίδιο σκοπὸν τῆς πρόσθεσαν καὶ μιὰ σχολὴ καλῶν τεχνῶν. Ἀργότερα, τὸ 1809, ὑστερα ἀπό πρωτοβουλία τοῦ Γκατέ, ὑπέρ τοῦ φύλου του συνθέτη Ζέλτερ, μιὰ νέα μουσικὴ διδασκαλία, δδήγησε σπῆν Ιδρυση ἐνός ειδικοῦ τμήματος. ‘Οσο γιά τοὺς συγγραφεῖς μερικοὶ ἔγιναν τιμητικά δεκτοὶ σ’ αὐτὴν κατά τὴ διάρκεια τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰώνα. ‘Ομως ἀνάμεσα στοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς ζωγράφους τῆς ἀντιδραστικῆς Πρωσσίας ὑπῆρχε ἓνα τεράστιο χάσμα. Ἐνῷ χρησιμοποιοῦσαν καὶ τιμοῦσαν πολὺ τίς εἰκαστικές τέχνες, κρατοῦσαν τὴ λογοτεχνία στὸ περιθώριο. Μονάχα μετά τὴν κατάργηση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ καθεστώτος τὸ 1918, δημουργήθηκε τὸ λογοτεχνικό τμῆμα τῆς ‘Ακαδημίας. ‘Αλλωστε ἡ ἐπίσημη ἔγκαθδρυσή του ἦταν ἀκόμα πρόσφατη, ἀφοῦ ἔκανε τὴν πρώτη τῆς συνεδρίαση τὸ 1926. Ἀνάμεσα στὰ πρώτα μέλη τῆς ἦταν οἱ: Λαύντβιχ Φούλντα, Γκέραρτ Χάουσπερ, Ἀρνο Χόλτζ, Τόμας Μάν. Σύντομα ἐφτασαν στὸν ἀρθρό τῶν τριάντα δύο. Ἀνάμεσά τους ὑπῆρχε καὶ μιὰ γυναικά, ἡ μυθιστοριογράφος Ρικάρντα Χούχ. Σὲ μάχώρα πού εἶχε τόσα χρόνια περιφρονήσει τὰ γράμματα, ἔταξαν σκοπὸν τους νὰ ἐργαστοῦν γιά νὰ ξυπνήσουν τὸ αεβασμό τοῦ κοινοῦ ἀπέναντι στὴ λογοτεχνικὴ συνείδηση. Ὁ πρῶτος τους πρόεδρος ὁ Βίλχελμ φόν Σόλτζ, στὸ λόγο τῶν ἔγκαινών, καθόρισε τὴν ἀποστολή τους: νὰ ἔξασφαλίσουν τὰ πνευματικά ἀγαθά, καταπολεμώντας κάθε ἀπόπειρα ἐναντίον τῶν ἐλευθεριῶν.

‘Αργότερα, ὁ Ἱδιος ὁ Βίλχελμ φόν Σόλτζ δὲν ἔμεινε καθόλου πιστός στὰ λόγια του. Μπροστά στοὺς ναζί τὰ ἀπαρνήθηκε.

‘Αλλά ὁ πλούτος τῶν συζητήσεων πού ἔγιναν ἀνάμεσα στοὺς καινούριους ἀκαδημαϊκούς, ἀπό τὸ 1926 μέχρι τὸ 1933, βριακόταν στὸ θύρως τοῦ ἀξιώματος πού τοὺς περιέβαλλε. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1929, στὰ διακοσάχρονα τῆς γέννησης τοῦ Λέσσιγκ, ὁ Τόμας Μάν τίμησε τὸ συγγραφέα τοῦ Νάθαν τοῦ Σοφοῦ δείχνοντας πώς ὁ πρωταγωνιστής τοῦ αἰώνα τοῦ Διαφωτισμοῦ εἶχε ἀρχίσει ἓνα ἄγώνα πού δὲν τέλειωσε ποτέ: τὸν ἄγώνα τοῦ δρθοῦ λόγου ἐνάντια στὸ σκοταδισμό. Κατά τὸ ψήφισμα-νόμο τοῦ Αύγούστου τοῦ 1931 πού καθιέρωνε τὴ λογοκρισία, ἡ ‘Ακαδημία Εεσποκώθηκε ἐνάντια στὰ μέτρα πού περιόριζαν τίς ἐλευθερίες τῶν «μῆτ-ύγιως σκεπτομένων» συγγραφέων. Στὸ τέλος τοῦ 1932, ὁ Χάινριχ

Μάν άνέλαβε νά συντάξει μά άναφορά δπου καλούσε τούς συναδέλφους του νά πάρουν μιά θέση: ήθελε νά καταδικαστούν ρητά, παίρνοντας γιά παράδειγμα ένα πρόσαφτο βιβλίο του Πάουλ Φέχτερ, οι μέθοδοι τών έθνικιστών, πάνω στή λογοτεχνική κρητική. Μέ δυό λόγια, ή μέχρι τότε συμπεριφορά αύτών τών άκαδημαϊκών, δέν είχε καμά σχέση μέ τήν άπομόνωση σ' ένα χρυσελεφάντινο πύργο.

Βέβαια ή 'Ακαδημία περιελάμβανε έπισης καί όπαδούς τοῦ έθνικο-σοσιαλισμοῦ, μέ έκπρόσωπό τους τό γενικό πρόεδρο τῶν τμημάτων, μουσικούνθέτη Μάξ φόν Σίλλινγκς. 'Αλλά στά μάτια τῶν ναζί, τό φιλολογικό τμῆμα άποτελούσε τήν πιοτή άντανάκλαση τοῦ πνεύματος τῆς Δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης. 'Αλλωστε σ' αύτήν δφειλε καί τήν άνάπτυξή του. 'Ο ναζισμός δέν διέθετε καμά σταθερή βάση σ' αύτό τό τμῆμα. Μάλιστα τούς άπασχολούσε άκόμα περισσότερο, έπειδή άπό τό 1930, προεδρευόταν άπό τόν Χάινριχ Μάν, ζηλωτή μιᾶς δημοκρατίας άλλα γαλλικά.

'Όταν στίς 5 Φεβρουαρίου 1933, ο Χάινριχ Μάν μαζί μέ τή ζωγράφο Κέτε Κόλλβιτς ύπεγραψαν ένα μανιφέστο πού ζητούσε τό σχηματισμό ένός ένιαλου άριστερού μετώπου ένάντια στό ναζισμό, οι ναζί βρήκαν τήν άφορμή πού περίμεναν. Τό κείμενο αύτής τῆς έκκλησης τοιχοκολλήθηκε στό Βερολίνο κατά τήν προεκλογική έκστρατεία γιά τίς έκλογές τοῦ Μαρτίου. Τά άνττοινα δέν άργησαν. 'Ο Ρούστ ζήτησε τήν παραίτηση τῶν δυό άκαδημαϊκών. Στήν περίπτωση πού θ' άρνιόνταν, ή 'Ακαδημία θά δικαλυόταν. Γάλ νά δικιολογήσει αύτή τήν άπόφαση, δύ ύπουργός Ισχυρίστηκε πώς ή 'Ακαδημία δφειλε νάναι άπολιτική, καθώς τό δριζε δ κανονιαμός τῆς. 'Υπογράφοντας λοιπόν μιά δημόσια δήλωση, δ Χάινριχ Μάν καί ή Κέτε Κόλλβιτς, είχαν σύμφωνα μέ τόν Ρούστ έκθεσει άλλοκληρη τήν 'Ακαδημία. 'Ο συλλογισμός αύτός αήκωνε πολλή συζήτηση άλλα οι Χάινριχ Μάν καί Κέτε Κόλλβιτς μή θέλοντας νά δημιουργήσουν προβλήματα στούς συναδέλφους τους, προτίμησαν νά παραπτηθούν. Αύτή ή μεταμφιεσμένη άποπομπή, τούς κοινοποιήθηκε στίς 15 Φεβρουαρίου, άπό τόν πρόεδρο Μάξ φόν Σίλλινγκς. 'Από άλληλεγγύη, δ Βερολινέζος άρχιπέκτονας Μάρτιν Βάγκνερ άποφάσισε κι αύτός νά έγκαταλείψει οίκειοιθελῶς τήν 'Ακαδημία.

Χτυπώντας δυό τόσο διακεκριμένα μέλη, οι ναζί σκόπευαν νά δημιουργήσουν μιά κρίση. Στήν έπιθεώρησή του *Deutsches Volkstum*, δ Βίλχελμ Στάπελ άφησε νά διαφανούν οι προθέσεις τους, γράφοντας πώς

ἡ ἡθική ἀναγκαιότητα ἐπέβαλλε τὴν παραίτηση δλων τῶν Ἀκαδημαϊκῶν πού ἔφεραν τὸν Χάινριχ Μάν στὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τοῦ φιλολογικοῦ τμῆματος. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Φεβρουάριου, δλος ὁ τύπος ἐκτός ἀπό ἐλάχιστες ἔξαιρέσεις, διυφήμιζε κι ἔσερνε στῇ λάσπῃ τ' ὄνομα τοῦ Χαῖνριχ Μάν. Ἀλλά ἐπειδὴ ἡ κρίσις δὲν ἐρχόταν ἀπό τὸ ίδιο τὸ ἐσωτερικό τῆς Ἀκαδημίας, οἱ ναζί πέρασαν στὴν ἐπίθεση προχωρώντας αὐταρχικά στὴν ἀναδιοργάνωσή τῆς.

Ο Γκόττφριντ Μπέν, πού δυστοιχία νωρίτερα εἶχε πλέξει τὸ ἐγκώμιο τοῦ Χαῖνριχ Μάν μὲ τὴν εὔκαιρια τῆς ἐξηκοστῆς ἐπετείου τῶν γενεθλίων του, πρόσφερε τὴ βοήθειά του στὸν ύπουργό Ρούστ και παρουσιάστηκε σάν ύπευθυνος τῆς καινούριας γραμμῆς. Σ' δλα τά μέλη τοῦ λογοτεχνικοῦ τμῆματος, στάλθηκε μά ἐπιστολὴ μ' ἔνα ἑρωτηματόλγιο "Ἐπρεπε ν' ἀπαντήσουμεν μ'" ἔνα ναι ἢ ἔνα δχι, ἀν ἦταν πρόθυμοι νά συμμετάσχουν μαζί μὲ τὴν Ἀκαδημία, στὸ καινούριο πολιτιστικό τῆς ἔργο, πράγμα πού ἀπέκλειε φυσικά, ἦται καθόριζε τὸ γράμμα, δποιαδή-ποτε ἀνάμεη στὶς κυβερνητικές ύποθέσεις. Οι Τόμας Μάν, Ἀλφρεντ Ντέμπλιν και Ρικάρντα Χούχ, μῆθελοντας ν' ἀπαντήσουν καταφατικά, ἀποχώρησαν μὲ τὴ σειρά τους ἀπό τὴν Ἀκαδημία. Στὸ μεταξύ ἀποφασίστηκε ἡ ἀποπομπὴ δλων τῶν στοιχείων πού εἶχαν ἐβραΐκη ρίζα, ἢ ἀπλῶς δήλωναν εἰρηνιστές. Ἀνάμεσα σ' αὐτά τά καινούργια θύματα συγκαταλέγονται οι Φράντς Βέρφελ, Λέοναρντ Φράνκ, Φρίτς φόν Ούνρουχ, Γιάκομπ Βάσσερμαν.

Τελικά, ἀφοῦ δὲν ἐκπροσωποῦσε τίποτα πιά τὸ λογοτεχνικό τμῆμα τῆς Ἀκαδημίας διαλύθηκε και ἀνασυστάθηκε ὀλόκληρο. Τό Μάιο τοῦ 1933, ἀπέκτησε νέα μέλη, μέτριους ἢ μικρούς συγγραφεῖς ὡς ἐπί τὸ πλειστον, δπως τούς: Χάνς Καρόσσα, Πάουλ Ἐρνστ, Βίλχελμ Σαιφερ, Ἐμιλ Στράους, Βίλλ Φέσπερ, και Ἐρβιν Γκουντντο Κολμπενέγιερ.

Ἐν τούτοις διατηρήθηκε ὁ θεσμὸς τῆς ἀποδοχῆς στὴν Ἀκαδημία, ὑστερα ἀπό ἐπιλογὴ τῆς συνέλευσης. Αὐτό ἦταν μονάχα μά πρόσωψη. Ὑστερα ἀπό διαπραγματεύσεις μὲ τίς υπηρεσίες τοῦ ύπουργοῦ Ρούστ ἔγινε δεκτός ἔνας κατάλογος ἐκλέξιμων. Πάνω σ' αὐτὸν κλήθηκαν νά ἐκφράσουν τὴ γνώμη τους οἱ λίγοι ἐναπομείναντες ἀκαδημαϊκοί. Ἀπ' αὐτὸν τὸν προκατασκευασμένο κατάλογο, δ μόνος πού ἀπορρέφτηκε, ἦταν δ ῥατσιστής δραματικός συγγραφέας Ὄττο Ἐρλερ. Αὐτοὶ πού πήραν μέρος στὴν ψηφοφορία δὲν ἀγνοούσαν πώς τὸν ύποστήριξαν σημαντικά πρόσωπα. Δέν εἶχαν δμως διαβάσει τὸ ἔργο του και στὴ

φροντίδα τους νά προχωρήσουν γρήγορα στή δουλειά τους, ισχυρίσπει-
καν πώς δέν είχαν τόν καιρό νά τό μελετήσουν έμπειριστατωμένα. Ὁλοι
οι άλλοι βαθτοί ύποψηφοι, έξελέγησαν παμψηφεί. Τόν Ὀκτώβριο τού
1933 έγινε καί μιά συμπληρωματική άποδοχή. Ἐτσι μπήκαν στήν
Ἀκαδημία οι Χέρμαν Κλαούντιους, Γκούσταβ Φρέναεν καί Χάινριχ
Λέρες. Τήν ίδια έποχή έγινε καί μιά πρόταση στόν Ἔρνστ Γιούνγκερ.
Ἐκείνος δικας ἀρνήθηκε εύγενικά. Ἀπό τό 1914, ή ίδια ή φύση τών
γραπτῶν του, τόν έκανε νά νιώθει πώς βρίσκεται σέ μιά κατάσταση
γενικῆς ἐπιστράτευσης, διπάς ἀκριβῶς ἔνας στρατιώτης καί δέν ἐπιθυ-
μοῦσε καθόλου νά ύποταχθεῖ σέ ύποχρεώσεις πού θά τοῦ δεδίναν τήν
ἐντύπωση πώς μπήκε στό μουσείο. Σ' ἔνα γράμμα του πρός τόν Βέρνερ
Μπόύμελμπουργκ δηλώνει πώς στό ἔξης, παρ' ὅλες τίς κάποιες
δυσχέρειες, σάν τήν πρόσφατη ἔρευνα πού διενεργήθηκε στό σπίτι του,
είναι πρόθυμος νά συνεργαστεῖ θετικά μέ τό καινούριο Κράτος

Ὁ Στέφαν Γκεδρύκε δέχτηκε ἐπίσης μιά παρόμοια πρόταση. Τόν
σκέφτηκαν μάλιστα γά πρόεδρο. Πράγματι τόν θεωροῦσαν σάν ἔναν ἀπό
τούς διακεκριμένους ἀπόστολους τοῦ ναζισμοῦ. Ἐπί πλέον δ' Γκαϊ-
μπελς είχε καθήγητη στό Πανεπιστήμιο τόν Φρήντριχ Γκούντολφ πού
ἀνήκε στό στενό κύκλο τοῦ ποιητή κι ἡταν ἔνας ἀπό τούς φλογερότε-
ρους σχολαστές τών ἔργων του. Ὁλα λοιπόν ἔδειχναν, πώς δ' Στέφαν
Γκεδρύκε θά δεχόταν, κι ἔτσι ή προσωπική του ἀκτινοβολία θ' ἀν-
τανακλοῦσε πάνω στήν Ἀκαδημία καί στήν ἑθνικοσοσιαλιστική πο-
λιτική. Ὁρισμένα ποιήματά του πού γράφτηκαν πρίν ἀπό τό 1933,
είχαν δημιουργήσει μιά σύγχυση σχετικά μέ τό ποιές ἡταν οι καθαρά
πνευματικές ἐπιδιώξεις του: ἀφηναν νά διαφαίνεται μιά δικρούμενη
ἔκκληση γιά ἑκδίκηση καί τρομοκρατία, μιά ἀπολογητική τοῦ πολέμου καί
τών ἀρσενικών ἀρετῶν, ή ἀναμονή ἐνός Μεσσία πού θά ἔσωζε τή
Γερμανία...Τό 1928, στή συλλογή του πού ἔφερνε τόν τόσο προφητικό
τίτλο, Τό Νέο Ράιχ, ύμνοντας τόν ἔρχομό ἐνός διδάσκαλου πού θάταν
ἀληθινός διδάσκαλος καί μιᾶς τάξης πού θάταν πραγματικά τάξη.

Ἄλλα δ' Στέφαν Γκεδρύκε, τυλιγμένος μέσα σέ μιά ἀριστοκρατική
μοναξιά, κράτησε σέ ἀπόσταση τό ναζισμό καί τό χυδαίο όχλο του. Ἀπό
τό 1920 ἀλλωστε δέν καταδέχτηκε νά ξεστομίσει ούτε μιά λέξη ὑπέρ
τους. Ὁ ἀντισημιτισμός τους καί ή προσήλωσή τους σ' ἔναν αἰσχρό¹
πρωσσισμό, τόν ἀπωθοῦσαν. Μάταια δ' Γκαϊμπελς ἔξυμνοντας δημόσια
τήν ἀξία του, στέλνοντάς του στήν ἔξηκοστή πέμπτη ἐπέτειο τών γενε-

θλίων του ένα τηλεγράφημα διπου χαιρετούσε στό πρόσωπό του τόν καλό Γερμανό και τόν όραματιστή ποιητή, τόν προάγγελο τού Γ'. Ράιχ. 'Ο Στέφαν Γκεόργκε κλείστηκε αέ μιά περιφρονητική σκωπή.' Ανοιχτά δέν έκανε καμιά έπικριση. Γιά ν' άποφύγει τό διακοσμητικό ρόλο πού του πρόσφεραν οι ναζί, προτίμησε νά μεταναστεύσει στήν Έλβετία Πέθανε κοντά στό Λοκάρνο τό Δεκέμβρη τού 1933.

Οι ύπόλοιπες όργανώσεις συγγραφέων άντιμετώπισαν περίπου τά ίδια προβλήματα μέ τήν Πρωσική Ακαδημία Τεχνών. 'Ετοι έγινε και μέ τή Γερμανική Ένωση τών άνθρωπων τών γραμμάτων. 'Ανάλογα μέ τίς έπιθέσεις πού γίνονταν έναντια στήν έλευθερία τής έκφρασης, ή ένωση αύτή γιά μερικά χρόνια ύπήρξε πολύ δραστηρία. Οι περισσότεροι άριστεροι συγγραφεῖς ήταν μέλη της. Οι βερολινέζοι άντιπροσώποι της άγωνιζονταν άπό τό 1931, δοτας αέ διάσταση μέ τά τμήματα τών έπαρχιών, νά κάνουν τόν κόσμο νά συνειδητοποιήσει τίς δυσκολίες πού άντιμετώπιζαν οι λογοτέχνες. Σάν όπαδοι τού άντικρασιστικού μετώπου στίς 7 Φεβρουαρίου 1933 δημοσίευσαν ένα φυλλάδιο πού έξηγούσε πώς οι συγγραφεῖς έπρεπε νά μπούν άμεσως στή μάχη, ειδάλλως κινδύνευσαν νά πεθάνουν άπό τήν πείνα, ή νά άποκτηνωθούν ήθικά.

'Αλλά ο άναστατικός μηχανισμός βρισκόταν ήδη στή θέση του. Στίς 10 Μαρτίου αέ μιά συνέλευση τής διευθύνουσας έπιτροπής τής 'Ένωσης οι ναζιστές συγγραφεῖς ύποχρέωσαν τούς άντιπάλους τους νά παραιτηθούν. 'Ο ναζί Μαντάου-Σαντίλα άναφέρει πώς στήν άρχη άπέκλεισαν δλους τούς γνωστούς κομμουνιστές. 'Υστερα συγκροτήθηκαν έπιτροπές πού άνέλαβαν τίς καινούργιες έγγραφές και τόν αύστηρό έλεγχο τών καταλόγων τών μελών. Στίς έπόμενες δεκαπέντε μέρες ή κάθαρση συμπληρώθηκε. 'Ολοι άφοι ήταν γνωστοί γιά τά άντεθνικιστικά τους αισθήματα καθώς οι δοσοι έδειχναν πώς δέν θά συμμορφωνόντουσαν μέ τό καθεστώς τής νέας Γερμανίας, διαγράφτηκαν. 'Ορισμένοι συγγραφεῖς πού δήλωναν άπολιτικοι, κατέλαβαν ύπεύθυνες θέσεις. Στίς 8 Μαΐου έγινε παμψηφεί δεκτό τό καινούργιο καταστατικό. 'Η ένωση τών άνθρωπων τών γραμμάτων έπαψε πιά νάναι συνδικάτο, κι έγινε μά δπλη έπαγγελματική όργάνωση. Και στίς 12 Ιουνίου πήρε μά άλλη θνομασία. 'Εγινε ή 'Ένωση τών γερμανών συγγραφέων τού Ράιχ. Μέ πρόεδρο τόν Γκαϊτς. 'Οττο Στόφρεγκεν ένα παλιό μέλος τών 'Ελεύθερων Σωμάτων, κάλυψε σχεδόν δλες τίς ύπάρχουσες λογοτεχνικές δημάδες.

Αύτά τα μέτρα γίνονται κατανοητά μονάχα μέσα στά πλαίσια τής γενικής άπομονωσίας των πρώτων μηνών του 1933. Ιδιαίτερα μάλιστα πρέπει νά λάβουμε ύπόψη μας και τήν ίδρυση ένός ύπουργειου έντελως καινούριου είδους, από τὸν Χίτλερ: Τό ύπουργειο γιά τή λαϊκή Πληροφόρηση και Προπαγάνδα. Ιδρύθηκε έπιστημα στις 13 Μαρτίου 1933. Άλλα ή ιδέα είχε ήδη συλληφθεί από τίς άρχες Φεβρουαρίου. Ύπουργός διορίστηκε ό Γκαϊμπελς. Ήταν έφτασε σέ μια θέση άντάξια τῶν φιλοδοξιῶν και τῶν ραδιουργιῶν του. Κατά τό δευτέρῳ δεκαπενθήμερο τοῦ Μαρτίου διόληρη ή Γερμανία κατακλύστηκε από παράφορες έκδηλώσεις συλλογικού ένθουσιασμού, έκδηλώσεις τέλεια δργανωμένες, μέ τήν ίδια πάντα σκηνοθεσία: στις πόλεις δλλαξαν τά άνομα τῶν δδῶν κι ἔγιναν λαμπαδηφορίες μέ φανφάρες και παρελάσεις τῶν Ταγμάτων Έφόδου. Ή ψυχολογική έντυπωση ήταν τεράστια. Τότε, πολλοί Γερμανοί προσχώρησαν αύθόρμητα στούς ναζί, είτε από οπποτουνισμό είτε από φόβο. Αύτό άκριβῶς έπεδίωκε και ό Γκαϊμπελς, πού στις 16 Μαρτίου 1933 αιτιολόγησε τήν ίδρυση τοῦ ύπουργειου του μέ τό έπιχειρημα πώς ήταν άπολυτη άνάγκη νά έξασκηθεί μιά έπιρροή πάνω στις μάζες έτσι πού νά προετοιμαστούν γιά τά μεγάλα έθνικά έργα και νά καλλιεργηθεί ό δρόμος γιά μιά πνευματική έπανάσταση.

Μιά και τό ύπουργειο αύτό, ήταν τό πρώτο έπιστημο δργανο τῶν ναζί, ύστερα από τήν άνοδο τοῦ Χίτλερ στήν έξουσία, θέλησαν νά άνταποκρίνεται απόλυτα στήν έθνικοσσιαλιστική κοσμοθεωρία. Αφού κάλυπτε δλους τούς τομεῖς τής δικανόησης θεωρήθηκε αάν ένα δργανο διοκληρωτισμού. Ή κατάκτηση τοῦ Κράτους απαριθμεῖσε πιά μιά δλλου τύπου ιδεολογική μάχη: δέν ύπηρχε θέμα άνταγωνισμού, άλλα ύποταγής. Τό διάταγμα πού ύπέγραψε ό Χίτλερ μόλις στις 30 Ιουνίου 1933, άναθέτει ειδικά στόν Γκαϊμπελς ότιδήποτε σχετίζεται μέ τήν πνευματική δράση μέσα στό έθνος.

Τό απότελεσμα ήταν νά δημιουργηθεί μιά σύγκρουση άρμοδιοτήτων πού λίγο πολύ κράτησε σ' δλη τή διάρκεια τοῦ Γ'. Ράιχ. Πράγματι, από τίς 8 Μαρτίου ό Γκαϊμπελς σημειώνει στό ήμερολόγιο του, πώς σκοπεύει νά δργανώσει τό ύπουργειο του αέ πέντε τομεῖς, πού θ' ασχολούνται άντιστοιχα μέ τή ραδιοφωνία, τόν τύπο, τόν κινηματογράφο, τό θέατρο και τό γενικό προσανατολισμό τής προπαγάνδας. Οι δραστηριότητες δ-

μως αύτές ύπαγονταν σε ήδη ύπαρχουσες ύπηρεσίες. "Επρεπε λοιπόν λίγο-λίγο, νά παζαρεύει μαζί τους. "Έτοι άνελαβε τή λογοτεχνική, καλλιτεχνική και ραδιοφωνική λογοκρισία πού μέχρι τότε άνήκε στήν άρμοδιότητα τοῦ ύπουργειού Έσωτερικῶν. Τό ίδιο έγινε και μέ πήν ύπηρεσία πληροφόρησης τῶν ξένων χωρῶν πού άνήκε στό ύπουργειο Έξωτερικῶν. "Οοσ γιά τό ύπουργειο τῶν Ταχυδρομείων αύτό έχασε τό μονοπώλιο τῶν τουριστικῶν δημοσιευμάτων, ένω τό ύπουργειο Οικονομίας έχασε τίς οικονομικές έκδόσεις. "Έτοι όλα τά μέσα πού μπόρουν νά διαμορφώσουν τή νοοτροπία τοῦ κοινοῦ, βρέθηκαν στή διάθεση τοῦ Γκαϊμπελς. "Από δώ και πέρα είχε τή δυνατότητα νά διαλέγει γιά λογαριασμό τῶν Γερμανῶν, αύτό πού έπρεπε νά ξέρουν, νά διαβάζουν και νά σκέφτονται.

Στίς 19 Μαρτίου 1933, έβαλε έπικεφαλῆς τῆς ραδιοφωνίας τόν "Ολυκεν Χανταμόβσκου πού ύπήρξε έπι χρόνια στενός συνεργάτης του στόν τομέα τῆς προπαγάνδας τοῦ ναζιστικού κόμματος. "Η θεωρία αύτοῦ τοῦ έπαγγελματία τοῦ ψυχολογικοῦ πολέμου, ήταν άπλη: έπρεπε νά γίνει ένας συνδυασμός τῆς βίαιης μαζικῆς καταπίεσης μέ μιάν άσφαλτη ιερολογική πίεση. "Η τρομοκρατία πού έφαρμόστηκε πάνω σ' όλους δοσις θεωρήθηκαν έχθροί τοῦ ναζισμοῦ, συνοδευόταν πάντα κι άπο ένα λεκτικό δηλητήριο πού έξηγούσε τή σωτήρι γραμμή τῆς ναζιστικῆς πολιτικῆς. Στίς 23 Μαρτίου ή συνεδρίαση κατά τήν όποια τό Κοινοβούλιο άνεθεσε όλες τίς έξουσίες στόν Χίτλερ, άναμεταδόθηκε μέ μιά άνευ προηγουμένου μεγαλοπρέπεια. Στίς 20 Απριλίου, άλλοκληρο τό ραδιοφωνικό πρόγραμμα ήταν άφιερωμένο στά γενέθλια τοῦ Φύρερ. Και στήν Πρωτομαγιά τοῦ 1933 μπήκαν σ' ένέργεια τά πιό ύπουλα δημαγωγικά τεχνάσματα πρός τιμήν τῆς Γιορτῆς τῆς Έργασίας, πού έπινόθας ό Γκαϊμπελς γιά νά υφοπλίσει τό έργατικό κίνημα.

Είχε σημειωθεῖ μά στροφή: τά συγκεχυμένα κι άσυντόνιστα μέτρα, τά διαδέχτηκε μά πραγματική μεταρρύθμιση όλης τῆς πολιτιστικῆς ζωῆς τῆς Γερμανίας. Στ' όνομα τῆς έθνικής κοινόποτας και τῆς γερμανικῆς φυλής, έπιβληθηκαν νέα κριτήρια πού θά βοηθούσαν στήν άναγέννηση μιᾶς τέχνης γνήσια γερμανικής. Στίς 27 Μαρτίου 1933 ό πρωθυπουργός τοῦ Κράτους τῆς Έσσης Φέρντιναντ Βέρνερ έδωσε τήν κατευθυντήρια γραμμή, οι συγγραφεῖς και οι δημοσιογράφοι δφειλαν νά ύπακούνε σε δέκα παραγγέλματα. "Ενα άπό αύτά όρχε πώς έκεινος πού δέν είχε πάνω στό γραφείο τό βιβλίο «'Ο Αγών μου», άθετούσε τά καθήκοντά του πρός τό λαό και πρός τό έπαγγελμά του. "Ο ίδιος ό Γκαϊμπελς στίς

άρχες Μαΐου τού 1933 αέ μιά συγκέντρωση δου είχαν κληθεῖ προσωπικότητες τού θεάτρου και τού κινηματογράφου διευκρίνισε πώς ή πολιτική του έπεδίωκε τήν άποβολή τού διεθνισμού άπό τήν τέχνη, τήν έξουδετέρωση τών έβραιών πού ήταν οι πράκτορες αύτού τού διεθνισμού και τήν άναγωγή τού έθνικισμού αέ μεγάλη κατευθυντήρια ιδέα τής πολιτιστικής ζωής

“Οταν διώχτηκαν διάσημοι έβραιοι σάν τόν Μάξ Ράινχαρτ, τόν Μπρούνο Βάλτερ και τόν “Οπτο Κλέμπερερ πού είχαν προσφέρει πολλά στήν καλλιτεχνική φήμη τής Γερμανίας, άκούστηκαν μερικές διαμαρτυρίες πού πνίγηκαν πολύ γρήγορα. ‘Ο διευθυντής όρχήστρας Βίλχελμ Φούρτβαινγκλερ σ’ ένα γράμμα πού έστειλε στόν Γκαϊμπελς στίς άρχες ‘Απρίλιου 1933, προσπάθησε φέρνοντας σάν άποκλειστικό έπιχειρημα τό συμφέρον τής μουσικής και τόν κίνδυνο πού διέτρεχε ν’ άπογυμνωθεί άπό τά καλύτερα στοιχεία της, νά πετύχει νά δοθεῖ χάρη στούς πιό διάσημους και πιό προικισμένους καλλιτέχνες. Πρότεινε νά χαραχτεί μιά και μοναδική διαχωριστική γραμμή. έκεινη πού χωρίζει τήν τέχνη άπό τήν μπακατέλλα. ‘Ο ύπουργός Προπαγάνδας τού άπάντησε πώς άπο δώ και πέρα ήταν άπαραδεκτο νά θεωροῦν τήν τέχνη σάν κάτι τό άπολυτο, διπος γινόταν στά χρόνια τής φιλελεύθερης δημοκρατίας. Πώς μιά τέχνη ήταν καλή μονάχα δταν συνδεόταν μέ τό λαό χάρη τού όποιου και έχει δημιουργηθεί. Πρόσθεσε άκομα πώς ή πολιτιστική ζωή τής Γερμανίας είχε χάσει τό δρόμο της μέσα σ’ ένα στείρο πειραματισμό, ξένο πρός τίς λαϊκές καταβολές και πρώτ’ άπ’ δλα έπρεπε νά δοθούν δυνατότητες έκφρασης στούς δληθινούς γερμανούς καλλιτέχνες πού είχαν καταδικαστεί αέ σιωπή άπό τό 1919.

“Ετοι ή μετάβαση άπό τούς θεσμούς τής Δημοκρατίας τής Βαϊμάρης στούς θεσμούς τού Γ’ Ράιχ σημειώνεται πολύ φανερά. Τό μόνο πού έλλειπε άπό τό καινούριο ύπουργειο ήταν ένα μεγαλόπρεπο συμβάν πού θά διασφάλιζε τήν άκτινοβολία του Τό άπόκτησε μέ τό δλοικαύτωμα τών βιβλίων στίς 10 Μαΐου 1933. Κατά τό δεύτερο δεκαπενθήμερο τού Μαρτίου τό ύπουργειο έκπόνησε συστηματικά τίς σχετικές προπαρασκευαστικές δδηγίες. Πρώτα συντάχτηκαν οι μαύρες λίστες. Τή δουλειά αύπη τήν έκαναν οι άρμόδιοι ύπαλληλοι τού ‘Επιμελητηρίου τών βιβλιοθηκών. Κατόπιν οι λίστες αύτές διαβιβάστηκαν στή Λίγκα τού ‘Αγώνα γιά τή γερμανική κουλτούρα, γιά νά τίς συμπληρώσει. Και τελικά διανεμήθη-

καν στις φοιτητικές ένώσεις δλων τῶν ἀνώτατων ἑκπαιδευτικῶν ίδρυμάτων

· Αρκετοί λόγοι πού ἀπαρούσαν μιά κάθαρση τῆς ἔθνικής κουλτούρας, λόγοι πού δὲ Λαϊκός Παραπρητής τούς ἀναδημασίευε ἐπίμονα ἀπό μερικά χρόνια ήδη, ἀφηναν νά προβλεφτεῖ μιά συνταρακτική πράξη τέτοιου εἰδούς. Πιὸ πρόσφατα ἀκόμα, τὰ σχετικά προμηνύματα εἶχαν πληθύνει. Στίς 3 Φεβρουαρίου, δὲ Βίλχελμ Βαΐς, ἀπαριθμώντας ηδη τούς συγγραφεῖς πού ἐπρεπε νά ἔξαφανιστοῦν, ὡρυόταν ἐνάντια στὴν φεύτικη λογοτεχνία τῆς πρωτοπορειας πού εἶχε μεταβάλει τὴ γερμανικὴ πατρίδα σέ «μια θυρυβώδη ρωμαϊκή ἀγορά δλων τῶν προδοτῶν τῆς χώρας καὶ τοῦ στρατοῦ» Διυδὲ μῆνες ἀργότερα ἡ Λιγκα τοῦ Ἀγώνα, ἐκανε ἐκαληση γιά κάθαρση τῶν βιβλιοθηκῶν ἀπό τὸ «ιουδαιο-άσιατικό δηλητήριο» καὶ δὲ Χάνς Σέμι ἀποφάσισε ἀμέσως νά βάλει σέ πράξη αὐτὸ δὲ παράγγελμα στὴ Βαυαρία δην εἶχε γίνει ύπουργός θρησκευμάτων.

· Η πυρετική δραστηριότητα τῆς Λίγκας τοῦ Ἀγώνα ἐκδηλώθηκε θεαματικά στὸν τομέα τῆς ζωγραφικῆς. Στὴν Καρλαρούτη πήρε τὴν πρωτοβουλία νά διοργανώσει μάν ἐκθεση, «· Ή τέχνη πού ύποστήριζε ἡ κυβέρνηση ἀπό τὸ 1918 ὥς τὸ 1933» πού λειτούργησε σάν μιά χιονοστοιβάδα. Σ· αὐτὴν ἐκτέθηκαν χαρακτηριστικοί πίνακες τοῦ «καλλιτεχνικού μπολσεβικισμοῦ». Πάνω σέ κάθε πίνακα ἦταν κολλημένη ἡ τιμὴ πού πλήρωσε τὸ μουσείο γιά τὴν ἀγορά του, ἐτοι πού δὲ ἐπισκέπτης σχημάτιζε τὴν ἐντύπωση πώς κατά τὴ Δημοκρατία τῆς Βαΐμάρης, τὸ δημόσιο ταμείο ἔξανεμίστηκε γιά τὴν ἀγορά βρώμικων, πορνογραφικῶν ἡ χωρίς κανένα νόημα ἔργων. Σέ ἀντίθεση μ· αὐτὴν, ἀπό τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1933 διοργανώθηκαν περιοδεύουσες ἐκθέσεις γιά νά διαφημίσουν τὴ λεγόμενη γνήσια γερμανική ζωγραφική · Ανάμεσα στά μέλη τῆς Γέφυρας* ἡ τοῦ Γαλάζου Καβαλλάρη* καὶ στοὺς Χάνς Τόμα, Βόλφ Βίλλριχ, · Αντολφ Ζήγκλερ, ἀνάμεσα στὶς «ἀποσυνθεμένες» φόρμες τοῦ Καντίνσκου, τοῦ Κλέε ἡ τοῦ Φράντς Μάρκ καὶ τὴ «σοβαρότητα τῆς γερμανικῆς φύσης», τὸ κοινὸ ἐκαλεῖτο νά διαπιστώσει τὴν ἀναμφισβήτητη ἀνωτερότητα τῶν πιστῶν στὸ γερμανικό πνεύμα ζωγράφων.

* Εξπρεσιονιστικές διμάδες

Ο ΓΚΑΙΜΠΕΛΣ ΚΑΙ Η ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ

Γιατί δημιώς, άντι νά στηριχτούν στούς φοιτητές, δέν άνεθεσαν τήν έτοιμασία τῆς περίφημης 10ης Μαΐου 1933 στή Λίγκα τοῦ Ἀγώνα, πού είχε άρχισει τόσο καλά μέ τήν καλλιτεχνική κάθαρση. Αύτό δφειλεται στήν τακτική τοῦ Γκαϊμπελς τή βασισμένη πάνω στήν άντιθεσή του μέ τόν Ρόζενμπεργκ. Ἐκείνος είχε μείνει στούς άγῶνες πού άφορούσαν ειδικά τή λειτουργία τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος, και διαμέσου τῶν όργανώσεών του προσπαθούσε νά έξασφαλίσει έναν κυριαρχικό ρόλο στήν έθνική ζωή τοῦ τόπου, άνεξάρτητα από τίς δομές τοῦ Κράτους. Ἀντίθετα δ Γκαϊμπελς ἐπεδίωκε τήν κατάκτηση τοῦ Κράτους μέσα στό ὅποιο δφειλε νά ένωματωθεῖ και τό κόμμα. Στήν ύπηρεσία αύτῆς τῆς στρατηγικῆς ένέτασσε και τήν κουλτούρα. Ἀπό δώ λοιπόν δρχιζε ἡ σύγκρουσή του μέ τόν Ρόζενμπεργκ πού προσπαθούσε νά δώσει στή Λίγκα τοῦ Ἀγώνα τήν άρχηγία τοῦ κινήματος τῆς πνευματικῆς άνανέωσης.

Καὶ πράγματι δ Ρόζενμπεργκ άναγκάστηκε νά ύπερασπιστεῖ τόν ήγετικό του ρόλο δταν ένιωσε νά τόν περιορίζουν.

Μέ τήν ἀνοδο τοῦ Χίτλερ στήν καγγελλαρία δέν κέρδισε καμιά σημαντική κρατική θέση. Ἀπλώς ὀνομάστηκε ύπερεύθυνος τῆς ἔξωτερηκής πολιτικῆς τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος, θέση οὐσιαστικά ἀσήμαντη, μιά και ύπηρχε δ ὑπουργός Ἑξωτερικών. Ἡ μόνη ἔξουσία πού τοῦ παραχωρήθηκε ύστερα από ἐντολή τοῦ Ρούντολφ Ἐς τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1933, ήταν νά συνενώσει δλες τίς καθαρά ναζιστικές πολιτιστικές όργανώσεις, ἀρχιζόντας από τή Λίγκα τοῦ Ἀγώνα. Δέν είχε τό δικαίωμα νά ἐπέμβει σέ καμιά δλλη κατηγορία από τίς όργανώσεις πού ύπηρχαν, και ἡ ίδια η Λίγκα τοῦ Ἀγώνα, δέν είχε ἀκόμα άναγνωριστεῖσάν ἐπίσημος ἐκπρόσωπος τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος: ἡ σχετική ἀπόφαση πάρθηκε μόλις κατά τά τέλη Μαΐου 1933 κι ύστερα από πολλές αἰτήσεις.

Ἐχει είπωθεί πώς δ Ρόζενμπεργκ περιορίστηκε μέσα σέ τόσο αύστηρά καθορισμένα πλάσια, ἔξαιριας τῆς ἀσυνεπούς διαγωγῆς του, τῆς ἐλλειψης ἐνημέρωσης και τῆς ἀδιαφορίας πού δειξε ἀπέναντι στήν πολιτιστική πολιτική τῆς κυβέρνησης Φρίκ στή Θουριγγία. Τό γεγονός είναι πώς στίς 31 Δεκεμβρίου 1930, δ Χίτλερ διορίζει έναν δισημο ἀγωνιστή τόν Χάννο Κόνοπατ ύπερεύθυνο ἐνός τομέα τοῦ κόμματος πού ἀσχολείτο μέ τά θέματα τῆς ψυχῆς και τῆς κουλτούρας. Ὁ Ρόζενμπεργκ είχε παραμεριστεῖ φανερά. Τήν ἐποχή ἔκεινη στό πρόσω-

πό του άμφιοβητεῖτο ή Λίγκα τοῦ Ἀγώνα καὶ ἡ τάση τῆς γιὰ ἐπικράτηση.
Ἡ κατάσταση αὐτή ἀλλαξεῖ ἀπό καθαρά ἔξωτερικές συνθῆκες: δὲ τομέας πού ἀναφέραμε ἀπόδυναμάθηκε καὶ χάθηκε ὑστερα ἀπό διάφορα προβλήματα πού ἀντιμετώπιας ὁ Κόνοπατ στήν ιδιωτική του ζωὴ

Ἀπό τὸν Ἰανουάριο λοιπόν τοῦ 1933 ὁ Ρόζενμπεργκ συνωμοτεῖ γιὰ νά τοῦ δοθεῖ κάποια ἔξουσία πού πιστεύει πώς τοῦ ἀξίζει καὶ πού ἀρνοῦνται ἐπίμονα νά τοῦ τὴν παραχωρήσουν Προσπαθεῖνά δημιουργήσει μιά θέση ισχύος. Ἡ στρατηγικὴ του ἀποβλέπει στή συνένωση τῶν πολιτιστικῶν ὄργανώσεων πού ἐλέγχονται ἀπό τοὺς ναζί, ἔτσι πού νά πάρουν ἔνα μαζικό χαρακτήρα. Ἐπιζητεῖ ἀμεσα τή συνεργασία τῶν ναζί δικαστικῶν, ιατρῶν, ἐκπαιδευτικῶν καθώς καὶ τῆς χιτλερικῆς νεολαίας.
Ἐρχεται σ' ἐπαφή ἀκόμα καὶ μέ τὸν Ραιμ, μέ τὴν πρόθεση νά συντονίσει τίς πολιτιστικές δραστηριότητες τῶν Ταγμάτων Ἐφόδου. Μοιραία οἱ προθέσεις του συναγωνίζονται τὴν πολιτική τοῦ Γκαϊμπελ. Ἡ παλιὰ ἀντίζηλια τῶν δυό ἀντρῶν (τό 1925 στὸ Λαϊκό Παραπρητήρ ὁ Ρόζενμπεργκ είχε κατηγορήσει τὸν Γκαϊμπελ γιὰ μπολαεβική ἀπόκλιση) δεξύνθηκε ἀπό τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν ἀρμοδιοτήτων τους.

Ἡ προετοιμασία τοῦ δλοκαυτώματος τῶν βιβλίων στὶς 10 Μαΐου 1933 εἶναι μιά εύκαιρια πού ἐκμεταλλεύτηκε ὁ Γκαϊμπελ γιά νά καταπνίξει τίς διεκδικήσεις τῆς Λίγκας τοῦ Ἀγώνα καὶ τοῦ Ρόζενμπεργκ πάνω στήν πολιτιστική ζωὴ Ἀύτό τὸ δείχνει καὶ ἔνα ἀλλο χαρακτηριστικό αὐτῆς τῆς προετοιμασίας τὸ ύπουργείο Προπαγάνδας δὲν στηρίχτηκε στὴ Λίγκα τῶν ναζί φοιτητῶν ἀλλά στὶς φοιτητικές ὄργανώσεις. Βασιζόμενος σ' αὐτές, ὁ Γκαϊμπελ ἀποσκοποῦσε αέ μιά δπλή νίκη. Σὲ πρώτη φάση, ὑποσκέλιζε τὸν Ρόζενμπεργκ Δεύτερο, ἔτσι βοηθούσας στὴ χειραγώγηση τῶν φοιτητικῶν ὄργανώσεων βάζοντάς τες νά συμμετάσχουν αέ μιά τόσο σημαντική πράξη. Ἐπρεπε νά δειξουν πώς ἡ Γερμανία είχε ξεχάσει τὶς διχόνοιες τοῦ παρελθόντος δὲν ἦταν παρά μιά καὶ μοναδικὴ φωνὴ πίσω ἀπό τὴ μορφὴ τοῦ Φύρερ. Κι αύτὸ θά τὸ πετύχαιναν μονάχα δὲν προσαρτοῦσαν τὶς μαζικές ὄργανώσεις.

Ἄν ἡ γενική συνομοσπονδία τῶν φοιτητῶν ρίχτηκε τόσο πρόθυμα σ' αὐτή τὴν ἐκστρατεία πού μηχανεύτηκε τὸ ύπουργείο Προπαγάνδας, αὐτό δὲν ἔγινε μόνο καὶ μόνο ἐπειδή οἱ φοιτητικές μάζες πίστευαν ἀκράδαντα πώς οἱ πανεπιστημιακοὶ θεσμοί χρειάζονταν μιά ἔξυγιανση. Οἱ ἡγέτες τῶν φοιτητῶν πίστευαν προπάντων, πώς δὲν ἀπόδειχναν δτὶ διακατέχονταν ἀπό ἑνα ὑψηλό πνεῦμα ὑπευθυνότητας δὲν θά χρειαζό-

ταν ή διμεση προσφυγή στή Λίγκα τών ναζί φοιτητών γιά νά έπιτευχθεῖ ή έπιβολή τών ιδεών τού καινούργιου κράτους στά πανεπιστήμια. Έτσι προσπάθησαν νά προλάβουν τήν έπιθυμία τών ναζί, μέ τό ακοπό νά διαφυλάξουν τήν αύτονομία τών φοιτητικών όργανώσεων. Ή συνέχεια τών γεγονότων άπεδειξε πώς είχαν πέσει σέ παγίδα. Οι δυο πρώτες έγκυκλοι πού άναγγειλαν τό κάψιμο τών βιβλίων, μέ τήν ήμερομηνία 6 και 8 Απριλίου 1933, προέρχονταν κατευθείαν από τή γενική συνομοσπονδία φοιτητών. Πουσθενά δέ γινόταν λόγος γιά μιά συνεργασία μέ τό ναζιστικό κόμμα. Άλλα παίρνοντας ειδηση αύτή τήν πρωτοβουλία και βραχυκικλώνοντάς την, ή Λίγκα τών ναζί φοιτητών κάλεσε δλα τά μέλη της, από τις 11 Απριλίου, δχι μόνο νά κινητοποιηθούν άλλα νά πάρουν στά χέρια τους τή διεύθυνση τών έπιχειρήσεων. Στίς 22 Απριλίου ο Λαϊκός Παραπρητής δημοσίευε μιά άνακοίνωση δπου σημειώνονταν μέχρι και οι ώρες και τά μέρη δπου μπορούσαν ν' άφήσουν τά βιβλία πού προορίζονταν γιά κάψιμο. Ήταν τό πρώτο στάδιο τής γενικής άπορροφησης τών φοιτητικών όργανώσεων πού θά συντελείτο στούς έπομενους μήνες.

Είναι άληθεια πώς ή Γενική Συνομοσπονδία φοιτητών, ύπηρε δξια τής τύχης της Μέσα στήν ίδεολογία της είχε περιβάλει και τίς ναζιστικές άρχες. Ή πρώτη από τίς έγκυκλιους της ήταν άκόμα άδριστη απλώς άναγγειλε τήν έτοιμασία μᾶς δημόσιας έκδήλωσης πού θά γινόταν από τις 12 Απριλίου μέχρι τις 10 Μαΐου 1933. Ή δεύτερη δμας ήταν άρκετά κατατοπιστική, μέ τό κάψιμο τών βιβλίων θά έδιναν μιά άπάντηση στήν έπαισχυντη έκστρατεία τού παγκόσμιου Ιουδαϊσμού, ένάντια στή Γερμανία. Κάθε φοιτητής δφειλε ν' άδειάσει τήν προσωπική του βιβλιοθήκη από τά έργα πού έφερναν τό μίασμα τού έβραικού πνεύματος. Στίς 13 Απριλίου 1933, μέ πρωτοβουλία πάντα τής Γενικής Συνομοσπονδίας φοιτητών, σ' δλόκληρο τό Βερολίνο τοιχοκολλήθηκε μιά άφισσα μέ τόν τίτλο «Ένάντια στό μή-γερμανικό πνεύμα». Σ' αύτήν άναφέρονταν δώδεκα προτάσεις πού δικαιώναν τήν πράξη πού έπροκειτο νά συντελεστεί. Ή έβδομη, συγκεκριμένα, ζητούσε νά θεσπιστεί μιά λογοκρισία γιά τά έβραικά έργα, ν' άπαγορευτεί στούς έβραιους συγγραφείς νά έκφράζονται στή Γερμανική γλώσσα και νά έξοστρακιστεί τό μή-γερμανικό πνεύμα, από τίς δημόσιες βιβλιοθήκες.

Τήν περίοδο αύτή, σημειώνεται ένα περιστατικό πού φανερώνει τήν άντιθεση πού ύποβόσκει άναμεσα στόν Γκαϊμπελς και τόν Ρόζενμπεργκ

Στίς 6 Απριλίου 1933, ή Γενική συνομοσπονδία τών φοιτητῶν ἔστειλε ἕνα γράμμα στὸν Ρόζενμπεργκ καὶ αἱ καμάé ἔξηνταριά συγγραφεῖς ὅπου τοὺς ἀνακοίνωσε τὶς προθέσεις τῆς. Ἐπειδὴ ἡ συνομοσπονδία ἀπέβλεψε σὲ μιά πλατιά δημοσιότητα (διαμέσου τοῦ ραδιοφώνου, τοῦ τύπου, παννῶ καὶ προκτρύξεων) τοὺς ζήτησε νά συνεισφέρουν ὅπως μπορούσαν στὴν ἐπιτυχία τῆς ἐκστρατείας. Ὁ Ρόζενμπεργκ δμως δέν ἀπάντησε σ' αὐτό τὸ γράμμα καὶ μονάχα τέσσερις προσωπικότητες φρόντισαν νά στείλουν ἕνα κείμενο, ἐνῶ μερικοὶ ἀπό τοὺς ὑπόλοιπους ἀρκέστηκαν νά διαβεβαιώσουν τοὺς φοιτητές γιά τὴ ουμπαράστασή τους.

ΕΝΑ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ

“Ολες οἱ ἐπιχειρήσεις τῆς 10 Μαΐου 1933 εἶχαν μιά ἔντονη μεγαλοπρέπεια μὲ τελετουργίες δανεισμένες ἀπό τὴν παράδοση τῶν φοιτητικῶν ὄργανώσεων. Μόλις στήθηκε ἡ πυρά τῶν ἀπαγορευμένων βιβλίων, ἐννιά κήρυκες προχώρησαν ὁ ἔνας ὑστερα ἀπό τὸν ἄλλον, ἐπαναλαμβάνοντας μὲ μορφὴ δρου καταδικαστικές, ἔξαγνιστικές καὶ ἡθικοπλαστικές φράσεις. Καθένα μὲ τὴ σειρά του, τὰ ὄνδρατα μεγάλων συγγραφέων καὶ στοχαστῶν (Μάρξ, Φρόιντ, Χάϊνριχ Μάν) γίνονταν βορά τοῦ μίσους. Μέ μιά κίνηση πού σήμαινε ἀπό τὴν μιά ἀρνηση κι ἀπό τὴν ἄλλη δημιουργικὴ κατάφαση, τὸ δημοκρατικό παρελθόν τῆς Δημοκρατίας τῆς Βαΐμαρης πετιόταν μακριά στ' ὅνομα μᾶς ἀναγέννησης πού στὴν οὐσίᾳ ἦταν μιά ἐπιστροφὴ στὶς αὐτοκρατορικές ἀξίες. Τὰ συνθήματα στηρίζονταν πάνω αὲ φτιαχτές καὶ ἀπόλυτες ἀντιθέσεις ὅπου οἱ λέξεις-κλειδιά, θύμιζαν τὶς λέξεις πού διάνθιζαν τοὺς λόγους τοῦ Γουλιέλμου Β': ὁ ἐθνικισμὸς ἐνάντια στὸ μαρξισμό, ὁ σκοταδισμὸς ἐνάντια στὴν ἐπιστήμη, ὁ ἰδεαλισμὸς ἐνάντια στὸν ύλισμό, ὁ μιλιταρισμὸς ἐνάντια στὸν εἰρηνισμό. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ὄπισθιδρόμηση διάβαζε κανεὶς τὴν ἀρνηση μᾶς ὀλόκληρης κοινωνικῆς ἐξέλιξης, κι ἐβλεπε νά διαγράφεται τὸ πρότυπο ἐνός παγιωμένου, καθησυχαστικοῦ κόσμου τὴν οἰκογένεια, τὸ Κράτος, τὴ γλώσσα ἔτοι δηως εἶχαν κωδικοποιηθεῖ πρὶν ἀκόμα παρουσιαστούν ἡ βιομηχανικὴ ἀναταραχὴ καὶ ἡ ἀναστάτωση τοῦ Πρώτου Παγκόσμιου Πόλεμου.

Εἴκοσι χιλιάδες τόμοι κάηκαν τότε στὴν πλατεία τῆς Ὀπερας, στὸ

Βερολίνο. Ή τελετή τού όλοκαυτώματος θύμιζε έξιλαστήρια θυσία. Οι φοιτητές ήταν ντυμένοι κατάλληλα γιά τήν περίπτωση, μέ τό έπισημο κοστούμι τού σωματείου τους. Κρατούσαν έπισης και πυρασούς. Αύτοί ήταν οι ιερεῖς πού έπιτελούσαν τή συμβολική πράξη, ένω τό πλήθος έμενε παράμερα και συμμετείχε στή δράση μέ άμαδικά ξεφωνητά όπως σέ μιά θρησκευτική τελετή. Άλλωστε και ή έκλογή τής ώρας ήταν ένδεικτική: περιμεναν νά βραδιάσει. Ή νυχτερινή μαγεία έκανε πιό έντονο τό συναίσθημα τής προσμονής, τής περισυλλογής, τής γοντείας "Εδινε τήν άπαραίτητη θρησκευτικότητα στήν δλη τελετουργία.

Αύτή ή καταφυγή στή φωτιά και τή νύχτα, πέρα από τόν παραδοσιακό της χαρακτήρα, έγινε σχεδόν θεαμός στίς ναζιστικές γιορτές. Τά νυχτέρια πού οι λαμπαδηφορίες άποτελούσαν συνήθεια τής Χιτλερικής Νεολαίας. Τό 1932 ένας τόμος μέ δύνητες γιά άγνωστές ναζί, άπαριθμεῖ δλες τίς γιορταστικές εύκαιριες, άπο τά γενέθλια τού Φύρερ μέχρι τίς τυπικά γερμανικές γιορτές, έπιμενοντας στή νυχτερινή τελετουργία: ή σικηνή, ή βωμός ή τό βήμα, πρέπει νά βρίσκονται στό μισσοκόταδο και νά πλαισιώνονται άπό μαυρες κουρτίνες. Ή νύχτα, αύτή ή έπιστροφή στίς ρίζες, θεωρείται σάν πηγή ένός μελλογέννητου κόσμου, σάν πηγή άνανέωσης. Ή φωτιά είναι στενά συνδεδεμένη μ' αύτην. Είναι έξαγνιστική, άναγεννητική, στοιχείο τής ήλιακής λατρείας. Είναι ή ζωή πού ξαναγεννιέται. Ο ναζισμός χρησιμοποίησε πλατιά τή φωτιά και τίς φλόγες σάν σύμβολα δύναμης, αίματος και ήρωισμού. Σ' ένα τραγούδι γιά τίς γιορτές τού θερινού ήλιοστάσιου, ο Γεράρδος Σούμαν, άναφέρεται σ' αύτή τή σχέση άναμεσα στή νύχτα και τή φωτιά δταν μιλάει γιά πλάσματα, πού σχηματίζοντας μιά φλόγην άλωσίδα ξεπηδούν μέσα άπο τήν άρχεγονη νύχτα γιά νά μπούν στήν αίωνιότητα.

Η μουσική και οι υμνοί, κατέχουν έδω μιά έξεχουσα θέση, δπως και αέ κάθε λειτουργία. Τό 1943 ένας άπο τούς ύπευθυνους τών έκπολιτιστικών ύπηρεσιών τού Ρόζενμπεργκ έξιμνούσε τό ρόλο τών Ταγμάτων Έφόδου στή δημουργία νέων μουσικών άξιων και συνέχαιρε τόσο αύτά δσο και τή Χιτλερική Νεολαία, γιατί έκαναν δλόκληρο τό γερμανικό λαό δνα λαό-τραγουδιστή. Τά όλοκαυτώματα τών βιβλίων δέν ξεφεύγουν απ' αύτό τό γενικό κλίμα. Παντού ύπηρχαν φανφάρες. Άναγγειλλαν τήν καινούρια θρησκεία, έφερναν και τόνιζαν τό στοιχείο τής ιερότητας. Ίδιαίτερα οι τυμπανοκρουσίες έδιναν τήν άκουστική έκφραση τού δυναμασμού πού θά κυριαρχούσε άπο δω και στό έξης. Κάθε φορά πού οι

ναζί έκαναν τή δημόσια έμφάνισή τους στά ουνέδρια, τίς συγκεντρώσεις ή τίς παρελάσεις συνοδεύονταν από τραγούδια και φανφάρες.

Τό ίδιο ύποβλητικές ήταν και οί τελετές τής νεολαίας. Σέ απειρους λόγους του πρίν από τό 1933 ό Γκαϊμπελς παρουσίαζε τό ναζισμό σάν ένα κίνημα πού έξέφραζε τούς πόθους τών νέων, τήν έξέγερση, τήν άπογοήτευσή τους και τήν έπιθυμία τους νά κάψουν κάθε δεσμό μ' αύτούς πού άποκαλούσε άποκοιμιστές καθώς και μ' δσοις έπωφελήθηκαν από τή Δημοκρατία τής Βαΐμαρης. Οι νέοι άποτελούντην δύοπορούσα πτέρυγα τής καινούριας Γερμανίας. Αύτη ή άποθέωση τής νεότητας σάν μιά καθαυτό άξια, φαινόμενο πού χαρακτηρίζει δλόυς τούς φασισμούς τής έποχής, βοηθά στήν έπιβολή μιᾶς ήρωικής άντιληψης τής ζωής πάνω στήν όποια ή Γερμανία βασίζει τό μέλλον της. Μέσα στήν έξέγερσή τους ένάντια στό διανοουμενισμό, οί νέοι προσφέρουν στόν Γκαϊμπελς και στούς ναζί τό είδωλο τής έπαναστατικής έλπιδας

"Ενά άλλο στοιχείο μᾶς δείχνει πόσο προσεκτικά διοργανώθηκε στό Βερολίνο ή δλη έκδήλωση. Τά βιβλία μεταφέρθηκαν μέ καμιόνια και ραντίστηκαν μέ βενζίνη γιά νά λαμπαδίσουν εύκολότερα. Έπιστρατεύτηκαν άκόμα και τεχνικοί, γιά τήν περίσταση, πυροσβέστες. Άξιζει νά σημειώσουμε ιδιαίτερα αύτές τίς λεπτομέρειες, μιά και σέ δλλες πόλεις ή μορφή τής τελετουργίας ύπηρξε πολύ διαφορετική. Στή Φρανκφούρτη τά βιβλία φορτώθηκαν σ' ένα κάρο πού τό έσερναν βόδια δηγούμενα από χασάπηδες μέ δστρες ποδιές. Βριακόμαστε πιό κοντά στήν παρέλαση τού Καρνάβαλου παρά στήν έξιλαστήρια πυρά. Στήν πρωτεύουσα πού θά έδινε και τό παράδειγμα δύπουργός Γκαϊμπελς, προβιβασμένος σε σκηνοθέτη τών ναζιστικών έσορτων, συνδύασε τήν παράδοση μέ τήν τεχνική τελειότητα. Αύτό τό άνακάτωμα τού παλιού μέ τό καινούριο, τού παράλογου μέ τό λογικό θά έξακολουθήσει νά χρησιμοποιεῖται μόνιμα και θά άποδειχτεί φρικιαστικά άποτελεσματικό κάτω από τό Γ' Ράχ

Σ' ένα λόγο του πού έκλεισε τήν τελετή τού όλοκαυτώματος τών βιβλίων, ό Γκαϊμπελς μίλησε μ' ένθουσιασμό γιά τήν άποφασιστική καμπή πού περνούσε ή Γερμανία. Στό μεγαλειώδη πίνακα πολιτιστικής άνανέωσης πού παρουσίασε στούς φοιητές δέν γινόταν λόγος γιά τούς θαλάμους άεριων. Κι' όμως έδινε ήδη τό μελλοντικό πρόσωπο τής λεγόμενης ναζιστικής έπαναστασης. Τήν άποκαλούσε ένσάρκωση τού Κράτους και ύπογράμμιζε τήν άπολυτη άκτινοβολία της. «Δέν ύπάρχουν έπαναστάσεις πού νά έφεραν μιάν άναταραχή μονάχα στήν οικονομία,

μονάχα στήν πολιτική ή μονάχα στήν πολιτιστική ζωή. Οι έπαναστάσεις φέρνουν μαζί τους καινούρια αντίληψη γιά τόν κόσμο».

Μέ λόγια καλυμμένα και μέ άδριστες δήθεν πνευματικές έπιδιώξεις τό μέλλον τῆς γερμανίας είχε πιά χαραχτεί. Κολακεύοντας ταπεινά τούς φοιτητές γιά τόν ένθουσιασμό και τή διαύγεια τους, ο Γκαϊμπελς τούς ζητούσε νά ταχθούν νόμιμα και μέ πνεῦμα ύπευθυνότητας, πίσω από τήν καινούρια έξουσία. Πράγμα πού έδειχνε ίσσουπτικα, τό άμεσο μέλλον τῶν φοιτητικῶν όργανώσεων δηλ. τήν ύποχρεωτική ύποταγή τους και τήν ένταξή τους σ' ἕνα άπό δῶ και πέρα ναζιστικό Κράτος. Τόν 'Ιανουάριο τού 1934, θά ύποταχθούν άπολυτα στούς ναζί.

Ἡ ιδέα τῆς άνανέωσης και τῆς άναγεννητικῆς πυρᾶς ύποβληθήκε από τόν Γκαϊμπελς διαμέσου ένδος συμβόλου πού ἀφοῦ ἐγίνε κλισέ μᾶς άποκαλύπτει τόν κόσμο τῆς ψεύτικης κουλτούρας δην ζούσε τό ναζιστικό καθεστώς: ὁ φοίνικας τοῦ νέου πνεύματος, ἔλεγε, στόν όποιο θά δώσουμε δρισμένα ἀποφασιστικά χαρακτηριστικά, θά ξαναγεννηθεῖ μέσα από τίς στάχτες του. Αύτό τό σύμβολο τοῦ φοίνικα βρίσκεται σ' ὅλες τίς μυθολογικές κοινοτύπιες μέ τίς όποιες οι ναζί διάνθιζαν τίς πράξεις τους γιά νά τούς προσδώσουν ἔναν ἀπατλό ήρωιθμό. Ἔται τό άλοκαυτώμα τῆς 10ης Μαΐου συγκαταλέχτηκε ἀνάμεσα στίς προγονικές τελετουργίες τοῦ θάνατου και τῆς άνάστασης. Ἀκόμα καί ἡ ἐποχή κατά τήν όποια ἐγίνε τό άλοκαυτώμα, τό βοηθᾶ νά ἐνταχτεῖ στόν ἐποχιακό κύκλο τῆς φύσης δην ή άναγέννηση ἐπιτελεῖται τήν ἀνοιξη. Πάνω στήν είκόνα τοῦ φοίνικα διαγραφόταν η εικόνα τῆς Γερμανίας. Μίας Γερμανίας μαραμένης πού έχοντας γιά πεπρωμένο τήν άθανασία, ξεπηδοῦντας σπινθηροβόλα και ξανανιωμένη μέσα από τίς φλόγες.

ΜΙΑ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΠΟΥ ΙΣΟΔΥΝΑΜΕΙ ΜΕ ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ

Μιά από τίς λίγες έφημερίδες πού δδειξαν ἐπιφυλακτικότητα στό θέμα τοῦ άλοκαυτώματος τῶν βιβλίων, ήταν ἡ *Frankfurter Zeitung*. Στίς 16 Μαΐου 1933, ὁ θεατρικός τῆς κριτικός Μπέρναρντ Ντίμπολντ δέν διστάζει νά ἐπιτεθεῖ στήν πολιτιστική πολιτική τοῦ Γκαϊμπελς, νά ύπεραμυνθεῖ τοῦ Τόμας Μάν και νά ειρωνευτεῖ τά ἀπαγορευτικά μέτρα πού ύποχρεώνουν τούς Ἐβραίους νά ἐκφράζονται στά ἐβραϊκά, τή στιγ-

μή πού οι περισσότεροι τους τ αγνοοῦν Γενικά δήμως οι διαμαρτυρίες ύπηρξαν έλάχιστες. Ακόμα και οι καθηγητές πήραν μέρος στήν κάθαρση. Πολλοί, δίχως νάναι ναζί, ήταν εύτυχισμένοι πού ξανάβρισκαν τήν «έθνική περιφάνεια». Η έλλειψη ούσιαστικής άντιστασης δείχνει πόσο δυνατοί είχαν γίνει οι ναζί Πόνταραν πάνω στό φόβο και τή συμβιβαστικότητα πού γεννά στά άτομα ή βία, στήν έννοια τους μήπως χάσουν τίς δουλειές και τήν κοινωνική τους θέση και τόν τρόμο πού μπορεί νά προκαλέσει σέ μιά οικογένεια, μά όποιαδήποτε πράξη άποδοκιμασίας.

Τόν Όκτωβριο τοῦ 1817, οι γερμανοί φοιτητές είχαν ξανακάψει βιβλία στήν Ιένα. Ήταν ή έποχή πού είχε χαθεί κάθε έλπιδα έθνικής ένόπτητας, ύστερα από τό μεγάλο πόλεμο έναντια στόν Ναπολέοντα. Οι φοιτητές θέλησαν νά δημιουργήσουν μιά συγκεντρωτική κίνηση γιά νά συνεχίσουν τή μάχη στ' όνομα τής γερμανικής πατριδας. Παίρνοντας γι' άφορμή τόν έορτασμό τών τριακοσίων χρόνων τής Μεταρρύθμισης, συγκεντρώθηκαν δλοι στόν πύργο τοῦ Βάρτμπουργκ όπου είχε καταφύγει ο πατέρας τοῦ προτεσταντισμού ύστερα από τή δίαιτα τοῦ Βόρμς. Κι έπαναλαμβάνοντας συμβολικά τήν κίνηση τοῦ Λούθηρου πού έριξε στή φωτιά τή βούλλα τοῦ Πάπα, δναψαν μάφωτά μ' δλα τά κείμενα πού τούς φαίνονταν έχθρικά άπέναντι στό πρόγραμμα τής έθνικής άπελευθέρωσης. Ένας χρονικογράφος άναφέρει πώς τό όνομα τοῦ κάθε συγγραφέα διαβαζόταν δυνατά από ένα κήρυκα και πώς οι παραβρισκόμενοι έπαναλάβαιναν δμαδικά τό σύνθημα νά ριχτεί στή φωτιά. Ο Χάινε, δντας δραματιστής, είχε προβλέψει από τότε τόν κίνδυνο. έκει όπου καίνε τά βιβλία, έγραψε, θά καταλήξουν νά καίνε άνθρωπους.

Ομως άνάμεσα στήν έκδήλωση τοῦ 1817 και τήν άντιστοιχή τῆς τοῦ 1933, ύπάρχουν σημαντικές διαφορές. Η δεύτερη ύπηρξε λιγότερο αύθρομητη, μιά άπλη τελετουργική άντιγραφή τής πρώτης. Και κάτι ακόμα πιό ένδεικτικό: τό 1817, δέν κάηκαν πραγματικά βιβλία. Άλλα σωροί από παλιόχαρτα πού πάνω τους είχαν γράψει τούς τίτλους τών βιβλίων και τά όνόματα τών συγγραφέων. Οι ναζί έδωσαν μιά δλλη δυναμική διάσταση στό γεγονός. Τό σύμβολο γίνεται δυναμικό, γίνεται πράξη. Έδω έχουμε μ' ένα τυπικό παράδειγμα τής λειτουργικότητας τοῦ σήματος, τοῦ συμβόλου, μέσα στήν κοινωνία τοῦ Γ'. Ράιχ. Τό κάψιμο τών άληθινῶν βιβλίων άνοιγει τό δρόμο γιά τή φυσική έξόντωση τοῦ άντιπάλου Πράγματι, ή διοργάνωση αύτοῦ τοῦ όλοκαυτώ-

ματος, συμπίπτει λίγο-πολύ, μέ τό άνοιγμα τοῦ πρώτου στρατοπέδου συγκεντρώσεως στή Γερμανία. Ἐπίσης, στίς 10 Μαΐου 1933 ίδρυθηκε τό Ἐργατικό Μέτωπο δην ήταν ύποχρεωμένος νά έγγραφει μέλος κάθε γερμανός πού έκανε μά χειρωνακτική ή διανοητική έργασια. Τά παραδοσιακά συνδικάτα καταργήθηκαν. Στίς 2 Μαΐου 1933, τά Τάγματα έφδου συνδικάτων κατέλαβαν δλα τά κτίρια πού στέγαζαν συνδικάτα, και πολυάριθμοι έργατοι ήγέτες συνελήφθησαν. "Ολες οι ιδιοκτήσιες τῶν συνδικάτων τυπογραφεία, έφημεριδες, άθλητικές έγκαταστάσεις, βιβλιοπωλεία, βιβλιοθήκες, πέρασαν στά χέρια τῶν ναζί. Οι άγωνιστικές δυνατότητες πού τό έργατικό κίνημα κατόρθωσε ν' ἀποκτήσει ύστερα ἀπό προσπάθειες χρόνων, έκμηδενίστηκαν. Οι τελευταίες ασσιαλδημοκρατικές έκδοσεις πού άπόμειναν μεταμφιεσμένες κάτω ἀπό τή μάσκα τοῦ ἀπολιτικισμοῦ, καταργήθηκαν.

Μέσα αέ τρεις μῆνες ὁ φασισμός στερέωσε γερά τήν έξουσία του. Δημιουργήθηκε ἔνας σαφής διαχωρισμός ἀνάμεσα στούς «καλούς» και τούς «κακούς» συγγραφεῖς. Γιά δρισμένους ἀρχίζε ήδη ὁ ξενιτεμός. Ἄλλοι φυλακίστηκαν. Πολλοί ἀναγκάστηκαν νά σωπάσουν. Ἡ συμμόρφωση τῶν πολιτῶν ἀπαιτοῦσε ἀκόμα ἐνα γερό νομικό ὅπλοστάσιο, ἐτοι πού νά φιμώνεται ὅποιαδήποτε διαμαρτυρία, ἀλλά οι πρῶτες προσπάθειες γιά συγκεντρωτισμό τῆς έξουσίας στίς τέχνες και τά γράμματα είχαν πάει πολύ καλά, σύμφωνα μέ τό πολιτιστικό πρόγραμμα τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος. Στίς 13 Μαΐου 1933, ὁ Μπέρναρντ Ρούστ ἀνάγγειλε θριαμβευτικά στούς ἀντιπρόσωπους τῶν φοιτητικῶν και διδασκαλικῶν ὄργανωσεων πώς ὁ τομέας τῆς κουλτούρας κατακτήθηκε ὀλοκληρωτικά. Σπήλην τόσο ὀξειδερκή κρίση τοῦ Χάινε, τοῦ Χάινε πού τά έργα του ήταν τώρα πιά ἀπαγορευμένα, ἐρχεται σάν διπλωμη τή φράση ἐνός ἀπό τούς ήρωες ἐνός έργου τοῦ Γιόστ μέ τόν τίτλο «*Schlageter*» πού παίχτηκε τόν Ἀπρίλιο, γιά τά γενέθλια τοῦ Φύρερ: "Οταν ἀκούω τή λέξη «κουλτούρα» βγάζω τό περίστροφό μου!".

1) Πρόκειται γιά μιά φράση που πολυ συχνά αποδόθηκε εἰτε στόν Γκαιμπελς εἰτε στόν Γκαιρινγκ. Είναι ἀλήθεια πώς σιγουρα θα πρέπει νά τήν ἐπανέλαβαν τόσο ἀ ένας δσο και ἀ ἀλλος και πως θά γνώρισε μεγάλη ἐπιτυχια κάτω από τά Γ Ράιχ ἐπειδή είχε θεωρηθεὶ τρομακτικά εύστοχη και ἐντυπωσιακή! Ο Ἀλμπερτ Λέο Σλάγκετερ γεννημένος τό 1894, είχε υπηρετήσει στόν Α. Παγκόσμιο Πόλεμο σαν ἀξιωματικός Μετά τά 1918 κατατάχηκε στά Ελεύθερα Σωματα και προσχωρησε στό ναζιστικό κόμμα τό 1929 Τό 1923 είναι μέλος τῆς ὄργανωσης Χάιντς πού ἐπι-

5. "Ένας πόλεμος έξυγίανσης

Οι ναζί δέν άρκεστηκαν ν' άπαγορεύουν όρισμένα βιβλία, νά ύποστρεψουν μιά λογοτεχνία προπαγάνδας και νά έμποδίσουν τούς καλλιτέχνες ή συγγραφεῖς πού έκριναν σάν «φιλελεύθερους», «μπολαεβίκους» και «μή-γερμανούς», νά έξασκήσουν όποιαδήποτε έπαγγελματική δραστηριότητα. Άντιδημοκρατικό στις άρχες του, τό Κράτος έπρεπε νά ύποτάξει δλάκλητη πήν κουλτούρα στις έπιπταγές του. Σύμφωνα μέ τή ναζιστική άντιληψη, οι καλές τέχνες και ή λογοτεχνία δέν μπορούσαν νά θεωρηθοῦν σάν αύτόνομα στοιχεῖα: δφειλαν νά ένωματωθούν στόν κρατικό μηχανισμό. Τό Γ' Ράιχ έπρεπε νά δίνει μιά εικόνα συνολικότητας, μάς κατασκευής τέλεια λειτουργικής και όμογενούς.

"Ολοι οι θεωροί από τά συνδικάτα μέχρι τίς Έκκλησίες έφτασαν οιγά-σιγά αέ μιά ισοπέδωση πού τούς προσάρμοσε στις ναζιστικές ιδέες και τό σχήμα πού έπεβλήθηκε στή Γερμανία ήταν τό σχήμα ένός Μεγάλου Έργου άρχιτεκτονικού τύπου. Έπικεφαλής τού Κράτους βρισκόταν ο ψυστος καλλιτέχνης: ο Χίτλερ. Ένα πλήθος ύποδεεστερων έπιστατούσε, διαμέσου τού έθνικοσσιαλιστικού κόμματος, τήν πραγμάτωση τού έργου. Κάτω απ' αύτούς βρίσκονταν τά έκατομμύρια τών σκλάβων πού ή δουλειά τους ήταν άποκλειστικά παραγωγική και κατά

διδεται σ' άνταρτοπόλεμο ένάντια στά γαλλικά στρατευμάτα κατοχής τής Ρούρ Κατηγορήθηκε σάν ύπευθυνος αιδηροδρομικών σαμποτάζ, καταδικάστηκε αέ θάνατο άπο ένα γαλλικό πολεμικό δικαστήριο και έκτελέστηκε τό Μάιο τού 1923. Στά έργο τού Χάνς Γίστ, ή παραπάνω φράση τοποθετείται στά στόμα τού Φρήντριχ Τιμαν πού τόν έπαιξε ο Φαίτ Χάρλαν *Wenn ich "Kultur" höre, entsichere ich meinem Browning!*

συνέπεια ἐπρεπε νάχουν ύποστεί τήν ἀνάλογη πλύση ἐγκεφάλου πού τούς στερεῖ κάθε προσωπικότητα. Μιά παρόμοια διοργάνωση θυμίζει τό φίλμ τοῦ Φρίτς Λάνγκ «Μητρόπολς», πού θαυμάστηκε πολύ ἀπό τὸν Γκαιμπελές καὶ πού ἀπό τὸ 1927 περιγράφει προφητικά τήν τεχνητὴν συμφιλίωση, τήν κερδισμένη μὲ τῆ χρησιμοποίηση τοῦ συναισθήματος, ἀνάμεσα σέ κυριαρχους καὶ κυριαρχούμενους καὶ μὲ τήν ἀποδοχὴν ἀπό τὴν μεριά τῶν τελευταίων, μιᾶς αὐταρχικῆς ἔξουσίας πού διαφυλάσσει καὶ ἀναπτύσσει ἓνα σύστημα οἰκονομικῆς ἐκμετάλλευσης.

Πράγματι, ἀπό τὸ σχῆμα αὐτὸ δέν ἡταν δυνατό νά λειψει ἑνα οὐσιαστικό μέρος ἀπό τίς ἀπαρχές τοῦ φασισμού οὔτε καὶ ἡ κοινωνικὴ του δράση. Ἡ δομοιομορφοποίηση τῆς Γερμανίας ἀπό τοὺς ναζί τόσο στίς δομές τῆς δσο καὶ στοὺς ἴδεολογικούς τῆς προσανατολισμούς σχετίζεται στενά μὲ τίς ἐγγυήσεις πού ἔδωσε ὁ Χίτλερ στὴν ὅμαδα τῶν βιομηχάνων, τῶν τραπεζιτῶν καὶ τῶν τοκφλικάδων πού τὸν ἀνέβασαν ἀμεσα στὴν ἔξουσία, μιὰ κι ἔχει ἀποδειχτεῖ ἱστορικά πώς ἐκεῖνοι εὐθύνονται γιά τήν ἀνοδό του στὴ θέση τοῦ καγκελλάριου¹⁾. Μιά ἀπό τίς λέξεις-κλειδιά τῆς κοινωνικῆς ἀπάτης δλων τῶν φασισμῶν, είναι ἡ λέξη «ἔργασία». Διαμέσου αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται ἡ ύλική καὶ ήθική ὑποδούλωση σε μιά οἰκονομική τάξη βασισμένη πάνω στὴ συστηματική ἐκμετάλλευση τού ἀτόμου.

“Αν ἔξετάσουμε τή γενική πορεία τοῦ Γ’ Ράιχ θά δούμε πώς τά γερμανικά μονοπώλια ἡταν ὁ μόνος τομέας πού ὠφελήθηκε πραγματικά ἀπό τὸ ναζισμό. Τήν πρωτομαγιά τού 1933 θεσμοποιώντας τή Γιορτή τῆς Ἐργασίας, ὁ Χίτλερ ἀνάγγειλλε πώς ἡ γιορτή αὐτή συμβόλιζε ἐπίσημα τή

1) Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1931 στό Μέτωπο τοῦ Χάρταμπουργκ, γύρω από τούς ναζί τραπεζίτες καὶ βιομηχάνους, συγκεντρώνονταν ἡδη διάφορες «έθνικόφρονες» προσωπικότητες γιά ν’ ἀπαιτήσουν τή δημιουργία κινέρνησης πού θά περιελάμβανε τὸν Χουγκενμπεργκ καὶ τὸν Χίτλερ. Στίς 20 Οκτωβρίου 1932, ὁ Τύσαν καὶ ὁ Χίτλερ παραβρισκόνταν σε μιὰ συνάντηση βιομηχάνων τῆς Ρούρ, που ἐγινε στὸν πύργο τοῦ Λάντομπεργκ. Σ αυτή αποφασιστηκε ἡ οἰκονομική ὑποστήριξη τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος στὶς προσεχεῖς ἐκλογές. Τό Νοέμβριο τοῦ 1932 ἡ ἕδια ὅμαδα βιομηχάνων ζητοῦσε ἀπό τὸν Χίτλερ πάνω στὸν Χίτλερ στὴν καγκελλαρία. Αύτές οι ἀργές προσεγγίσεις, ἔφτασαν σ’ ἓνα αποφασιστικό σημείο, στίς 4 Ιανουαρίου 1933, στὴν Κολωνία, στὴν κατοικία τοῦ βαρώνου Κουρτ φόν Σρέντερ. Ο Φόν Πλάπεν ἔκανε τὸ μεάζοντα ἀνάμεσα στὸν Χίτλερ καὶ τοὺς βιομηχάνους. Οι διάφορες ἵντριγκές του εἶχαν γά ἀποτέλεσμα τήν κλήση τοῦ Χίτλερ ἀπό τὸν Χίτλερ μπουργκ στὶς 30 Ιανουαρίου 1933.

συσπείρωση τῶν Γερμανῶν γύρω από τὴν ιδέα πῆς ἐθνικῆς ἐργασίας και διευκρίνιζε ἀπερίφραστα και κυνικά πώς δοι θά δυστροποῦσαν θά ἀναγκάζονταν μὲ τῇ βίᾳ νά ἐνταχθοῦν στὸ σύνολο. Στή ναζιστική Γερμανία, παντοῦ και διαρκῶς μέχρι τὸ 1945, ἡ ἐργασία θά παρουσιάζεται σάν τὸ τέλειο μέσον πού θά δώσει ἔναν ὅμογενή χαρακτήρα στὴ γερμανική κοινότητα.

ΤΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ

Μέσα στήν ίδια προοπτική, ἡ πολιτιστική ζωή, δέν ξέφυγε κι αύτή ἀπό τήν ύποδούλωση και τήν δύμοιομορφοποίηση. Δημουργήθηκε ἔνα καινούριο δργανο καταπίεσης, ἔνα δργανο ειδικά γ' αύτήν: τὸ Ἐπιμελητήριο πῆς Κουλτούρας. Ὁ νόμος πῆς 22 Σεπτεμβρίου 1933 πού ἐπικύρωνε τήν ίδρυσή του δέν προερχόταν ἀπό τὸ ύπουργειο Παιδείας, ἀλλά ἀπό τὸ ύπουργειο Προπαγάνδας. Αύτό ἀποτελοῦσε μιά ἀπόδειξη πῆς ἀναγνωρισμένης ἔξουσίας τοῦ Γκαϊμπελς πού ἀπό τότε πού ίδρυθηκε τό ύπουργειο του, φρόντισε νά πάρει στὰ χέρια του τὸ διοικητικὸ ἔλεγχο πῆς γερμανικῆς κουλτούρας, γιά νά περιορίσει ἔτσι τήν ἐπιφροή τοῦ Ρόζενμπεργκ. Ἐγκαθιδρύθηκε ἐπίσημα μιά σχέση ἐξάρτησης ἀνάμεσα σ' αύτό πού ἀποκαλοῦμε πολιτιστικές δραστηριότητες και στήν προπαγάνδα. Ἡ καλλιτεχνική δουλειά δηλαδή, δφειλε νάναι χρήσιμη στήν προπαγάνδα και ἀντίστροφα ἡ προπαγάνδα ἀνυψώθηκε στό ἐπίπεδο πῆς τέχνης, δπως είπε και ὁ ίδιος ὁ Γκαϊμπελς.

Παλιά τό ύπουργειο Παιδείας περιελάμβανε και ἔνα καλλιτεχνικό τμῆμα. Τό διατήρησε ἀλλά περιορισμένο σ' ἔνα ύλικό, κυρίως, πλαίσιο και μονάχα ἀναφορικά σέ μερικούς τομεῖς δπως τά μνημεῖα, τά μουσεῖα, τίς σχολές μουσικῆς και σχεδίου και τίς λαϊκές βιβλιοθήκες²⁾. Πράγματι, ἡ διεύθυνση πῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς ἀπό ἐδῶ και πέρα βρίσκεται

2) Ἀλλωστε τό 1934 τό υπουργειο αυτό ἔχασε ἔναν από τους ορους που ουνέθεταν τόν ἐπισημό τίτλο του από ύπουργειο τῶν Επιστημῶν πῆς Τέχνης πῆς Αγωγῆς και πῆς Παιδείας, ἔγινε πιό όπλο, υπουργειο τῶν Επιστημῶν, πῆς Αγωγῆς και πῆς Παιδείας

όλοκληρωτικά στά χέρια τοῦ Γκαϊμπελς. Ἐπειδὴ τά δρια ἀνάμεσα στίς ἀρμοδιότητες τοῦ κάθε ύπουργείου ή στίς δικαιοδοσίες τῶν διαφόρων προσωπικοτήτων πού κατεῖχαν μιά ἀνώτερη θέση δέν ἦταν ἀπόλυτα ἔκεκαθαρισμένα, οἱ ἔξωτερικοὶ παραπρητές εἶχαν καμά φορά τὴν αὐταπάτη πώς οἱ καλλιτέχνες καὶ οἱ συγγραφεῖς μποροῦσαν ἀκόμα νά ύπολογίζουν αέ μιά σχετική ἐλευθερία. Ἀντίθετα δημως, οἱ ἀνταγωνισμοὶ αὐτοὶ, ἀντί νά διευκολύνουν αὐτή τὴν ἐλευθερία, αὔξαιναν ἀκόμα περισσότερο τίς ύπηρεσίες ἐλέγχου καὶ μείωναν τά περιθώρια διαφυγῆς

Οἱ λόγοι πού ἐπικαλέστηκε ὁ Γκαϊμπελς γιά νά δικιολογήσει τὴν ἴδρυση ἐνός Ἐπιμελητηρίου τῆς κουλτούρας, ἦταν οἱ ἀκόλουθοι: ἐπρεπε νά καταπολεμήσει τά στοιχεία πού ἦταν βλαβερά γιά τό Κράτος καὶ νά ἐμφυσήσει μιά κοινή θέληση στούς καλλιτέχνες. Ἰσχυριζόταν πώς ή πρόθεσή του ἦταν ἀπλῶς νά σβήσει τὴν ἀποκαλούμενη πολιτιστική ἀναρχία, ἀνασυντάσσοντας συγκεντρωτικά δλες τίς ἐπαγγελματικές δργανώσεις. Στήν πραγματικότητα οἱ τέχνες καὶ τά γράμματα βρέθηκαν κάτω ἀπό μιά δικτατορία. Η ἐννοια τῆς γερμανικῆς κουλτούρας ἦταν ἀνώθεν προκαθορισμένη δίχως οἱ ἀμεσα ἐνδιαφερόμενοι, οἱ συγγραφεῖς, νάχουν τό δικαίωμα νά δικτυώσουν όποιαδήποτε γνώμη. Πολλοὶ ἀπό τούς συγγραφεῖς πού δέν ἦταν μήτε Ἐβραίοι, μήτε κομμουνιστές, πού δέν θεωροῦνταν δηλαδή βλαβερά στοιχεία καὶ συνεπώς πίστευαν πώς δτι καὶ νά συνέβαινε, ἐκείνοι θά μποροῦσαν πάντα νά ζοῦν ἀπό τήν πέννα τους, ἀναγκάστηκαν δτο ἐκ τῶν ύστέρων, νά σωπάσουν.

Στό ἑσωτερικό τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Κουλτούρας, πού ἀποτελοῦσε ἔνα ἀπλό τομέα τοῦ Ἐργατικοῦ Μετώπου, μιᾶς αωματειακῆς δργάνωσης πού εἶχε γιά σκοπό τή δημιουργία μιᾶς ἐθνικῆς κοινότητας³, ἔξι ἐπιμελητήρια ἦταν ἀφιερωμένα ἀντίστοιχα, στή λογοτεχνία, τό θέατρο, τή μουσική, τή ραδιοφωνία, τόν τύπο καὶ τίς καλές τέχνες. Ἀπό τις 14 Ιουλίου 1933 ύπῆρχε ἡδη ἔνα δλλο ἐπιμελητήριο τοῦ κινηματογράφου Τά δεδομένα αύτά ὀλοκληρώθηκαν μ' ἔνα διάταγμα τῆς 1ης Νοεμβρίου 1933 πού δριζε συγιεσκριμένα πώς δσοι σχετίζονταν μέ τήν παραγωγή, τήν ἀναπαραγωγή, τή διανομή ἡ τή διαφύλαξη τῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν,

3) Τό Γερμανικό Ἐργατικό Μέτωπο ὄριστηκε δικαστικά, μέ μιά διαταγή τοῦ Φυρερ στις 21 Οκτωβρίου 1934, σάν μιά δργάνωση δπου ἐγγράφονται υποχρεωτικά σάν μέλη δλοι οἱ Γερμανοὶ πού ἐπιτελοῦν μιά χειρωνακτική ἡ πνευματική ἐργασία. Η ευθυνη αυτῆς τῆς δργάνωσης ανατέθηκε στό Δόκτορα Ρόμπερτ Λέυ που εἶχε ἐπιφορτιστεῖ καὶ μέ τήν πολιτική διοργάνωση τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος

ήταν ύποχρεωμένοι νά έγγραφούν σ' ένα άπό αύτά τά ειδικά έπιμελητή-
ρια. Τό άποτέλεσμα ήταν πώς ο άπλος πωλητής κάρτ ποστάλ ή ο
έφημεριδοπώλης δφείλε νάνια μέλος τού Έπιμελητηρίου τής Κουλτού-
ρας, άκριβώς δπως και ο δημοσιογράφος, ο ζωγράφος, ο κινηματογραφί-
στής ή ο συγγραφέας. Ήταν καθιερώθηκε η άπολυτη λογοκριαία.

Η έπιστημη παρουσίαση τού καινούριου θεαμού, έγινε στις 15 Νοεμβρίου στό Βερολίνο, παρουσία τού Χίτλερ. Ήξηγώντας τό νόημά του ο Γκαϊμπελς δήλωσε πώς συγκεντρώνοντας όλους τούς δημιουρ-
γούς έξασφάλιζε στήν κουλτούρα έναν άμοισγενή πνευματικό χαρακτή-
ρα και βοηθούσε νά καλυφτεί τό άπελπιστικό χάσμα πού χώριζε μέχρι
τότε τούς καλλιτέχνες τού Γερμανικού έθνους από τίς δυναμικές του
δρμές. Ο ύπουργός Προπαγάνδας δέν παραδέχτηκε πώς ακόπευε νά
παρεμποδίσει τήν έλευθερη άναπτυξη τής πολιτιστικής ζωής, άντιθετα
ισχυρίστηκε πώς αύτά τά μέτρα βοηθούσαν στήν πρόοδο τής τέχνης.
Σύμφωνα μ' αύτόν τό Κράτος-Μαικήνας άναλάμβανε πιά νά προστατεύει
και νά κατευθύνει τήν τέχνη. Πρώτα έπειδή ή καλλιτεχνική δημιουργία
άποτελούσε μά κοινωνική άνάγκη και συνεπώς ήταν άδικο νά τήν
νέμονται έγωιστικά μονάχα λίγοι φιλότεχνοι. Κι έπειτα έπειδή ο καλ-
λιτέχνης έπρεπε νά αισθανθεί τίς χαρές και τίς λύπες τού λαού του
γιά νά δουλέψει άποτελεσματικά. Μ' αύτή τήν έννοια λοιπόν, μονάχα τό
Κράτος ήταν Ικανό νά κατευθύνει τήν τέχνη σύμφωνα μέ τό λαϊκό
αίσθημα άφοῦ τό ίδιο τό Κράτος άποτελεί άπόρροια τής έθνικής
κοινότητας.

Οι προβαλλόμενες νομικές δικαιολογίες (νά ένωθούν σέ μά και
μοναδική δργάνωση διάφορες καλλιτεχνικές διάμεσες) μέσα σ' αύτό τό
κονφούζιο τών έπιχειρημάτων, έσβησαν γιά νά παρασχωρήσουν τή θέση¹
τους σέ καθαρά πολιτικές δικαιολογίες: κατ' άρχην, δπως δήλωσε ο
Χίτλερ στό συνέδριο τού ναζιστικού κόμματος τό 1936, μά έθνικοσσαι-
λιστική έποχή δέν μπορούσε νάχει παρά μά έθνικοσσαιλιστική τέχνη.
Γιά τόν Γκαϊμπελς ή κουλτούρα άποτελούσε τήν πιό τέλεια έκφραση τών
δημιουργικών δυνάμεων ένός λαού και ή άποστολή ένός καλλιτέχνη δέν
μπορούσε νά έκπληρωθεί έξω άπό τό άξιολογικό πλαίσιο τής λαϊκής
κοινότητας. Μιά κι ήταν δεδομένο πώς ο έθνικοσσαιλισμός ήταν ο
θεματοφύλακας τών λαϊκών άξιών, ο καλλιτέχνης δφείλε λογικά νά
άποδεχτεί τίς άπόψεις τους.

Η έλευθερία τού δημιουργού, τής όποιας ο Γκαϊμπελς παριστάνει

τόν ἀπόστολο, ἐγίνε νοητή μονάχα μέσα στά πλαίσια αύτών τῶν ἀλυσιδωτῶν συλλογισμῶν, ή γιά νῦμαστε πιό ἀκριβεῖς, ή ἐλευθερία αὐτή καταργήθηκε ἐντελῶς. Ὁ Γκαϊμπελς δηλώνει πώς ή τέχνη είναι ἐλεύθερη μέ τὴν πρὸδυπόθεση δμως πώς ή ἐλευθερία τῆς δέν νοεῖται ἔξω ἀπό τὰ ἐπιβεβλημένα δρια, δρια πού καθορίζονται ἀπό τοὺς ζωτικούς καὶ ἔθνικούς νόμους τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἡ ύποταγή τοῦ καλλιτέχνη, ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ ὁ Γκαϊμπελς, δέν ἐπιβάλλεται ἀπό τίς ἀποφάσεις τῶν ἐντεταλμένων ναζί, ἀλλά ἀπό τὴν ἱστορική ἀναγκαιότητα, ἀπό τὸ πεπρωμένο τῆς λαϊκῆς θέλησης, πού ἔναντινέται αὐτή τὴν ἐποχή.

Οι βασικές διατάξεις τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Κουλτούρας ὑπακούουν σ' αὐτή τὴν τόσο παράδοξη ἀποψη τῆς ἐλευθερίας τοῦ δημιουργοῦ. Ἐπικεφαλῆς του ἔχει γιά πρόεδρο τὸν Ἰδιο τὸν ὑπουργό Προπαγάνδας. Ὁσο γιά τὰ ἐπιμέρους εἰδικά ἐπιμελητήρια, ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Κουλτούρας διορίζει κατά πήν κρίση του καὶ χωρίς νά προηγηθούν ἐκλογές, τὸν ἐκάστοτε πρόεδρο τους. Ἐκεῖνος προσλαμβάνει ἔνα προεδρικό συμβούλιο πού τὰ μέλη του ἔχουν κι αὐτά ἐπιλεγεῖ ἀπό τὸν πρόεδρο τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Κουλτούρας κι ἔνα διοικητικό συμβούλιο πού τὰ μέλη του διορίζονται ἀπό τὸν Ἰδιο. Ἀπό τήν ἀλλή μεριά, στὸ κάθε εἰδικό ἐπιμελητήριο ὑπάγονται δλες οἱ ὄργανώσεις πού οἱ δραστηριότητές τους σχετίζονται ἀμεσα ή ἐμμεσα μ' αὐτό. Ἔτοι τὸ λογοτεχνικό Ἐπιμελητήριο περιλαμβάνει τὴν Ἐταιρία γερμανῶν συγγραφέων, ἀλλά καὶ διάφορα ἀλλα σωματεῖα, πού ἀσχολούνται μὲ τὴ διανομὴ τῶν βιβλίων· τὸ Σωματεῖο γερμανῶν βιβλιοπωλῶν, τὴν Ἐνωση βιβλιοφίλων, τὸ Σωματεῖο ὑπαλλήλων βιβλιοπωλείων, κ.λ.π. Ἔτοι σέ γενικές γραμμές ή πολιτιστική ζωή ἔξαρτᾶται ἀπό τὸ σκηνοθέτη πού κινεῖ τά νήματά της: τὸν ὑπουργό Προπαγάνδας.

Γά δ, τι ἀφορᾶ τὴν καθαρή δημιουργία, ἵσως φανεῖσέ κάποιον πώς τὸ νά ζωγραφίζει ή νά γράφει κανείς γιά τὸν ἔαυτό του ἀσχετα ἀπό δποιοδήποτε κοινό, είναι κάπι τὸ ἀπλό. Ἀλλά πέρα ἀπό τὸ δπι κάπι τέτοιο είναι οικονομικά ἀδύνατο αέ δρισμένους καλλιτέχνες, μά παρόμοια στάση ἰσοδυναμεῖ μ' ἔνα ειδος αὐτοκτονίας. Πράγματι, τὸ κάθε καλλιτεχνικό προϊόν (βιβλίο, μουσική σύνθεση, πίνακας) παίρνει μά ἐμπορική ἀξία αέ συνάρπηση μέ τὸ κοινωνικό σῶμα. Πρέπει νά βγεῖ στὴν ἀγορά ἀν ἡ καλλιτέχνης θέλει νά συνεχίσει, νά ζει σάν καλλιτέχνης. Ὁμως, μέσα στὸ ναζιστικό σύστημα, κάθε ἐργάτης τοῦ πνεύματος δχι μόνο δφειλε

νάναι μέλος του έπιμελητήριου πού άνταποκρινόταν στις δραστηριότητές του, άλλα δέν έβρισκε κι έντελως έλευθερη τήν είσοδο α' αύτο: ή εισδοχή του έξαρτιόταν άπό τη συγκατάθεση του προέδρου του συγκεκριμένου έπιμελητηρίου. Γι' αύτό το σκοπό, τό ύποψηφριο μέλος δηφειλε νά συμπληρώσει ένα λεπτομερές, έρωτηματολόγιο. "Υστερα απ' αύτό άρχιζε μιά έρευνα γύρω από τό άτομό του. Ή παράγραφος 10 τού δικαίγματος τής 1ης Νοεμβρίου 1933 πού θέσπιζε τήν ίδρυση τού 'Επιμελητηρίου τής Κουλτούρας δριζε πώς ή αίτηση έγγραφής σ' ένα ειδικό έπιμελητήριο μποροῦσε ν' άπορριφθεῖ, ή κάποιο άπό τά μέλη του νά άποκλειστεί, άν τά γεγονότα άποδειχναν πώς τό συγκεκριμένο πρόσωπο δέν διέθετε τίς άπαραίτητες ίκανότητες γιά τήν έξασκηση του έπαγγέλματός του.

Σέ τί βασιζόταν ή έννοια τής ήθικότητας κάτω άπό τό Γ' Ράχ: Πρώτα απ' δλα πάνω σέ ρατσιστικά κριτήρια και κατόπιν έξαρτιόταν άπό τό βαθμό συμπάθειας άπεναντι στις έθνικοσσιαλιστικές θεωρίες. Ή καλλιτεχνική δημιουργία βρέθηκε όριστικά κάτω άπό τήν έξουσία τού αύθαιρετου. Ο συγγραφέας πού δέν είχε γίνει δεκτός στό Λογοτεχνικό 'Επιμελητήριο, δέν είχε πιά τό δικαίωμα ν' άπευθύνεται σ' ένα κοινό έκτος άν έπρόκειτο γιά ένα στενό κύκλο φίλων. Ο καλλιτέχνης δέν μποροῦσε πιά νά έκθέτει ό ίδιος τά έργα του, νά πουλάει τά βιβλία του ή νά έκτελει ό ίδιος τίς μουσικές του συνθέσεις. Ή παραγωγή του δέν είχε πιά καμά έμπορική άξια στά μάτια τού νόμου. Δέν μποροῦσε πιά νά θεωρηθεί σάν τέχνη.

Ο ΕΞΟΣΤΡΑΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΤΕΧΝΗΣ

"Όλη η πολιτιστική δραστηριότητα τής Γερμανίας πέρασε σιγά-σιγά στά χέρια τού ύπουργού Προπαγάνδας. Κατά τήν περίοδο 1934-1935, πολυάριθμοι νόμοι ρύθμισαν διαδοχικά τή διοργάνωση τού κινηματογράφου, τού θεάτρου, τής μουσικής και τής λογοτεχνικής κριτικής. Σέ κάθε τομέα ή κατευθυντήρια γραμμή δράσης άπεβλεπε στήν έλλαπτωση τής σχετικής αύτονομίας πού άπεμενε, έτσι πού νά έξασφαλιστεί ή καλύτερη δυνατή προπαγάνδιση τών ναζιστικών ιδεών. Τό πιό άκραιο παράδειγμα είναι ή περίπτωση τού τύπου δηπου οι ύπηρεσίες τού Γκαιμπελς - άφου

διφορσαν γιά τήν πρόσωψη μόνο, γιά τήν έντυπωση πού θά προκαλούσε στό έξωτερικό, μά μικρή πρωτοβουλία σέ μά ποιοτική έφημερίδα σάν τήν *Frankfurter Zeitung* – διαμοίραζαν τά κύρια ἄρθρα τής ήμέρας ύποδειχνοντας και τή μορφή μέ τήν όποια ἐπρεπε νά παρουσιαστούν.

Σ' αύτά τά χρόνια πού έγκαθιδρύεται τό Γ'. Ράιχ, σημειώνεται ἔνα γεγονός πού βάζει σέ ιδιαίτερη δοκιμασία τή ναζιστική πολιτιστική πολιτική. Πρόκειται γιά τήν ἐκθεση τής «φουτουριστικής ἀεροζωγραφικής» πού ἔγινε στό Βερολίνο τό Μάρτη τοῦ 1934. Στήν ἐφορευτική ἐπιτροπή, φιγουράρουν οι Γκαϊμπελς, Ρούστ, Γκαιρινγκ, και οι τρεῖς τους μέλη τής κυβέρνησης, δι πρόεδρος τού ἐπιμελητηρίου καλών τεχνών Εὐγένιος Χαινιγκ και δι Βιττόριο Τσερρούτι, πρεσβευτής τής φασιστικής Ἰταλίας. Ἡ ἐκθεση ἔγκαινιάζεται ἀπό τόν ίδιο τόν Μαρινέττι. Δίπλα του δι ποιητής και δραματουργός Ρουτζέρο Βαζάρι ἔγκαταστημένος στό Βερολίνο ἀπό τήν ἐπομένη τοῦ Β'. Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς και δύο γερμανοί σύντροφοι πού ἀποτελούν ἐγγύηση γιά τήν ἐξπρεσσιονισμό τῆς, δι Ρούντολφ Μπλύμνερ και δι Γκόττφριντ Μπέν πού τότε ἦταν ἀντιπρόεδρος τής ἐπίσημης Ἐταιρείας τῶν συγγραφέων (R.D.S.).

Ύστερα ἀπό τή δυσφημωσική ἐκστρατεία ἐνάντια στούς συγγραφεῖς και τούς καλλιτέχνες πού φαίνονταν νά ἐκπροσωπούν τόν «πολιτιστικό μπολσεβικισμό» Ὕστερα ἀπό τήν αύθαιρετη συγκέντρωση στό Ἑπιμελητήριο Κουλτούρας, δλων ἐκείνων πού ἔξασκοῦσαν μιά πολιτιστική δραστηριότητα, ἡ ἐκθεση αύτή δημιουργοῦσε διάφορα ἔρωτηματικά. Ἡ δλη ὑπόθεση δέν ἀφορούσε τόσο τόν ιταλικό φουτουρισμό, δσο τήν τύχη τής μοντέρνας τέχνης στή ναζιστική Γερμανία. Μήπως ἀπό δῶ και πέρα δι γερμανικός φασισμός θάφηνε ἐλεύθερη μά δρικαμένη καλλιτεχνική πρωτοπορεία;

Αξίζει νά φωτίσουμε τό πίω πλάνο αύτής τής βερολινέζικης ἐκθεσης γιά νά μπορέσουμε νά κατανοήσουμε πού δδηγεῖ. Τό καλοκαίρι τοῦ 1933, μιά όμαδα ναζί φοιτητῶν, ἀντιδρούν στά περιοριστικά μέτρα ἐνάντια στή μοντέρνα τέχνη. Οι φοιτητές ἀντιδρούν στό σνομα τής «έθνικής» παράδοσης και τής «βόρειας» ιδιοφυίας, δηλώνοντας πώς οι ζωγράφοι τής Γέφυρας και τοῦ Γαλάζιου Καβαλλάρη θάπρεπε νά συνδέονται μ' αύτές τίς ἐννοιες κι δχι μέ τόν «πολιτιστικό μπολσεβικισμό». Δυσό νεαροί ζωγράφοι είναι τά φερέφωνα αύτής τής τάσης: δι «Οττο Αντρέας Σράιμπερ και δ Χάνς Βάιντεμαν πού ἔχει ἥδη ἔνα πλούσιο παρελθόν ναζί πολιτικοῦ ἀγκιτάτορα. Ἀποδοκιμάζουν, γιά

παράδειγμα, τίς έπιθέσεις έναντια στούς Μπάρλαχ, Κίρχνερ, Νόλντε, Σμίτ-Ρόττλουφ. Στις 29 Ιουνίου 1933 ή "Ενωση τών ναζί φοιτητών διοργάνωσε μά εκδήλωση στό πανεπιστήμιο τού Βερολίνου. Ο "Οττο Αντρέας Σράιμπερ καταγγέλλει, μέσα σε ένθουσιάρη χειροκροτήματα, τήν έσφαλμένη τακτική άτομων πού δέν έχουν σχέση μέ τήν καλλιτεχνική δημιουργία, νά έπιβάλλουν δόγματα στήν ιστορία τής τέχνης.

"Η πολεμική γίνεται δημόσια. "Ενα τρήμα τής φυλετεύθερης μπουρζουαζίας άντιδρα μ' αίσιοδοξία. Πιστεύει πώς οι πιέσεις πού δημιουργήθηκαν άπό τίς ύπερβολές τής ναζιστικής πολιτιστικής πολιτικής, θά χαλαρώσουν. Βασικά δέν είναι έχθρικά διατεθειμένοι άπεναντι στό ναζιστικό καθεστώς, όλλα θάθελαν νά τό έβλεπαν νά έξανθρωπίζεται λιγάκι. Ή έπισημη άπάντηση τών άρμόδιων ναζί δίνεται διαμέσου τού Ρόζενμπεργκ. Καταγγέλλει τόν "Οττο Αντρέας Σράιμπερ σάν έναν ύπερ-έπαναστάτη, στό στύλ τού "Οττο Στράσσερ. Και δ' άμφισθητίας μας, φοβούμενος μήπως δένει τήν κατάσταση άναγκάζεται νά ύποχωρήσει. Στις 14 Ιουλίου 1933, στήν έφημερίδα Deutsche Allgemeine, άπολογείται στόν Ρόζενμπεργκ τονίζοντας πώς δέν είχε τήν πρόθεση νά προσβάλλει τίς προσωπικές του άπόψεις. Κι' ένας άναγκαιός έλγυμός: στις 22 Ιουλίου 1933, κάτω άπό τήν αίγιδα τών ναζί φοιτητών, στή γκαλερί Φέρντιναντ Μαΐλερ τού Βερολίνου, σχεδιάζεται τό δνοιγμα μάς έκθεσης μέ τόν τίτλο «Τριάντα Γερμανοί καλλιτέχνες» πού ουγκεντρώνει γύρω άπό μερικούς νέους ζωγράφους τούς μή έβραίους έξπρεσσιονιστές (Μπάρλαχ, Μάκε, Νόλντε, Πέχσταϊν, Ρόλφς, Σμίτ-Ρόττλουφ). Ή έκθεση άνοιγει πράγματι. Άλλα κλείνει τρεις μέρες άργοτερα ύστερα άπό διαταγή τού ύπουργού Εσωτερικών Βίλχελμ Φρίκ.

Πραγματικά πρόκειται γιά έναν πόλεμο τάσεων, πού διεξάγεται μέσα στούς κόλπους τού ναζιστικού κινήματος. Στις 24 Ιανουαρίου 1934, δ' Χίτλερ δημιουργεῖ μά ύπηρεσία έλέγχου πάνω σ' δλες τίς πνευματικές δραστηριότητες τού κόμματος κι έμπιστεύεται τή διοίκησή της στό Ρόζενμπεργκ. Τήν έποχή αύτή δ' Γκαϊμπελς έκπροσωπεί ένα ρεύμα πού τείνει νά ουμφιλώσει μέ τό ναζισμό, τούς άστούς συγγραφείς και καλλιτέχνες άκόμα και τούς «μοντερνιστές». Ο ύπουργός Προπαγάνδας πού κολακεύθαν νά πιστεύει πώς ήταν κι έκείνος συγγραφέας θυμάται μέ τήν εύκαιρια, τό δικό του «έξπρεσσιονιστικό» παρελθόν. Αντίθετα, δ' Ρόζενμπεργκ έκπροσωπεί τήν «έθνικοτική» πτέρυγα. Οταν δ' Χίτλερ τόν διορίζει γενικό λογοκριτή, φανερώνει καθαρά ποιά είναι

ή άποψη πού προτιμά. 'Αλλά ή μόνιμη τακτική του ιδιαίτερα μάλιστα σ' αυτά τά χρόνια τῆς έντασης (ή έξόντωση τοῦ Ραιμ ἐγίνε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1934) ήταν νά ύποθάλπει τούς έσωτερικούς ἀνταγωνισμούς κι ἀντιζηλίες, στὴν ἀνάγκη καὶ νά τούς προκαλεῖ, ἔτσι πού νά παρουσιάζεται σάν διαιπήτης πού βρίσκεται πάνω ἀπό τὶς φατρίες καὶ πού στὴν ἔξουσία του ὀφείλει τελικά νά ύποταχτεῖ δλος δ κόδωμος.

'Η κατάσταση αὐτή ἔξηγει τό γεγονός πώς λίγους μῆνες μετέρα ἀπό τὴν ἀποτυχία τῆς «Ἐξπρεσσιονιστικῆς» ἐκθεσῆς στὴ γκαλερί Φέρντιναρντ Μαϊλλερ οἱ 'Οττο Ἀντρέας Σράιμπερ καὶ Χάνς Βάιντεμαν διοριστῆκαν ἀπό τὸν Γκαϊμπελς σὲ πολὺ ὑπεύθυνες θέσεις στὴν ὄργανωση τῆς ἐργατικῆς ψυχαγώγησης «Ἡ Δύναμη διὰ τῆς Χαρᾶς». Στὰ τέλη Ὁκτωβρίου τοῦ 1933, δ 'Οττο Ἀντρέας Σράιμπερ εἶναι σὲ θέση νά ἐκδόσει καὶ μιὰ διμήνη ἐφημερίδα μὲ κυκλοφορίᾳ πέντε χιλιάδων φύλλων περίπου, τὴν «*Kunst der Nation*» πού ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπιση τῆς ἀποκαλούμενης πρωτοπορειακῆς τέχνης. Καὶ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1934, μὲ τὴν προτροπή του, ἐκτέθηκαν στὸ Βερολίνο τά ἔργα τῶν Μπάρλαχ, Φάινινγκερ καὶ Νόλντε. Μέχρι ἐκείνη τῇ στιγμῇ στὸ Λαϊκό Παρατηρητή ἔχουν διατυπωθεῖ μονάχα ὄριομένες καταγγελίες ἐνάντια στὴν «*κλίκα τῶν σαιμποτέρ*» πού χαλοῦσε τὸ πολιτιστικό πρόγραμμα πού καθόρισε δ ἕτερος στὸ συνέδριο τῆς Νυρεμβέργης τὸ 1933. Βλέποντας αὐτή τὴν ἐλλειψὴ ἀποτελεσματικότητας, δ ῥόζενμπεργκ ἔγραψε ἐνα γράμμα στὸν Ρόμπερτ Λέυ ὑπεύθυνο τῆς ὄργανωσης «Ἡ Δύναμη διὰ τῆς Χαρᾶς» γιά νά τοῦ ἐπισημάνει πώς ἐπρόκειτο γιά ἐναν πολιτιστικό προσανατολισμό ἀπόλυτα ἀντίθετο μὲ τὶς ἀρχές γιά τὶς διοίες τὸ ναζιστικό κόμμα ἀγωνιζόταν ἐπὶ δεκατέσσερα χρόνια.

Τίποτα δικαίως δέν ἐγίνε ἀφοῦ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1934 ἡ γκαλερί Φέρντιναρντ Μαϊλλερ ἐκθέτει ἀκόμα – πράγμα πού η *Kunst der Nation* χαιρετίζει μ' ἐνθουσιασμό – πάνω ἀπό ἔξηντα ἀκουαρέλλες καὶ λιθογραφίες τοῦ Νόλντε. Αὐτὴ τῇ φορᾷ δ ῥόζενμπεργκ γράφει στὸν ίδιο τὸν Γκαϊμπελς γιά νά παραπονεθεῖ πώς οἱ ἀρχές τῆς ναζιστικῆς κοσμοθεωρίας κλονίζονται διαρκῶς ἐξαπίας του. Παρ' δλα αὐτά ἡ ὑπόθεση λύθηκε μονάχα τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1934 στὸ νέο συνέδριο τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος μετέρα ἀπό παρέμβαση τῆς ἀνώτατης ἔξουσίας. 'Ο Χίτλερ ἀποφάνθηκε κατηγορηματικά πάνω στὸ θέμα καταγγέλλοντας τούς δυὸς κίνδυνους πού ἀπειλοῦσαν τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικό κίνημα. 'Ο πρώτος ἀντιπροσωπευόταν ἀπό τούς «διαφθορεῖς τῆς τέχνης» πού δηλητηρία-

ζαν τό ύγιες σώμα τοῦ ναζισμοῦ δηλαδή τούς φουτουριστές, κυβιστές, ντανταϊστές κ.λ.π. Ὁ δεύτερος προερχόταν από τούς νοσταλγούς τοῦ παρελθόντος. "Ετοι στ'" δνομα τῆς έθνικοσσιαλιστικῆς ἀγνόητας, ὁ Χίτλερ ἀποφαίνεται ἐναντίον τοῦ Γκαϊμπελς καὶ ἐναντίον τοῦ Ρόζενμπεργκ συγχρόνως.

"Οπως ἀποδείχνει καὶ ἡ ναζιστική πολιτική στά ἐπόμενα χρόνια, οἱ προσωπικές ἀπόψεις τοῦ Χίτλερ τόν ἐκαναν νά κλείνει μᾶλλον πρός τὸν Ρόζενμπεργκ παρά πρός τὸν Γκαϊμπελς. Ἀλλά ἡ στρατηγικὴ του στὸν τομέα τῆς κουλτούρας ἔξαρτιόταν κι ἀπό τὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα. "Οταν δικαιώνει τὸν Ρόζενμπεργκ ἐνάντια στούς «μπολσεβίκους τῆς κουλτούρας» σκοπεύει στὴν ὑπέρ-έπαναστατικὴ πτέρυγα τῶν ναζί ἀπ' ὃπου ἐπιδιώκει νά ἀπομακρύνει τοὺς ὑποτιθέμενους ὅπαδούς τοῦ Ράιμ καὶ τοῦ Γκρέγκορ Στράσερ. Καὶ διαμέσου τῶν ἐπιθέσεών του ἐνάντια στὶς ὑπέρ-ἀντιδραστικές τοπικιστικές τάσεις προσεταιρίζεται τοὺς συντρητικούς έθνικιστές τοῦ Φόν Πάπεν καὶ τοῦ Ἀλφρεντ Χιούγκενμπεργκ. Τυχαίνει λοιπόν ὁ φουτουριαμός νά συνδυάζει μέσα του καὶ τίς δυό τάσεις πού πρέπει νά καταπολεμηθοῦν (πρός δφελος μᾶς τρίτης, ἐκείνης τῆς ύψηλῆς οἰκονομίας καὶ τῆς βαρειάς βιομηχανίας): ἀπό τῇ μά δημιουργεῖ στὸ ἑσωτερικό τῆς Γερμανίας ἐναν πυρήνα ταραξιῶν πού ἀμφισβήτησον πολιτικά τὸ καθεστώς· ἀπό τὴν ἄλλη μεριά ὁ Μουσσόλινι τὸν ἀφομοιώνει μέσω τοῦ Χίτλερ πού τὸν συνάντησε στὶς 14 καὶ 15 Ιουνίου 1934 καὶ μέσα στὶς προτάσεις του ἀναγνώρισε τὴν πολιτικὴ γλώσσα τῆς φατρίας τοῦ Φόν Πάπεν.

Μ' αὐτή τὴν ἐπέμβαση τοῦ Χίτλερ δλα μπαίνουν σέ τάξη. Ὁλος ὁ κόσμος ἀποφασίζει τελικά νά συμμορφωθεῖ. Κατά κάποιον τρόπο, τόσο ὁ Γκαϊμπελς δσο καὶ ὁ Ρόζενμπεργκ ὑποχωροῦν δ καθένας ἀπό τὴ μεριά του, προπάντων δ Γκαϊμπελς. Ἡ ἐπονομαζόμενη μοντέρνα ἡ ιουδαιο-μπολσεβική τέχνη παραμερίζεται δριστικά. Ἡ ἐφημερίδα *Kunst der Nation*, ἀπαγορεύτηκε στὶς ἀρχές τοῦ 1935. Οἱ Ὀττο Ἀντρέας Σράιμπερ καὶ Χάνς Βάλντεμαν ὑποτάχτηκαν καὶ συνέχισαν τὸ δρόμο τους μὲ τὴ «Δύναμη διά τῆς Χαρᾶς». Ὁ δεύτερος μάλιστα ἀνέλαβε καὶ νέα καθήκοντα δπου ἐσυρε μαζί του καὶ τὸ φίλο του: τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1935 ὀνομάστηκε ἀπό τὸν Γκαϊμπελς, ἀντιπρόεδρος τοῦ κινηματογραφικοῦ Ἐπιμελητηρίου.

ΕΝΑΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ

Βέβαια, οι άντιζηλιες άνάμεσα στους ναζί ήγέτες πού κατείχαν ύπεύθυνες θέσεις στόν τομέα τής κουλτούρας συνεχίστηκαν στά κρυφά. Ο Ρόζενμπεργκ δπως είπαμε, όνομαστηκε άπό τόν Χίτλερ, υστερα άπό πρόταση τοῦ Λέυ, έντεταλμένος τοῦ Φύρερ στόν έλεγχο τής ιδεολογικής διαμόρφωσης. Έτοι περιεβλήθηκε έπιπλους μιά έξουσία πού τοῦ έπειτρεπε νά έπτερεάζει τις άποφάσεις άναφορικά μέ τήν κουλτούρα. Πέρα άπό τά γεγονότα πού άναφέραμε σχετικά μέ τήν ύπόθεση τοῦ φουτουρισμοῦ πολλές άλλες παρεμβάσεις του κατά τήν περίοδο 1934-1936 μαρτυρούν πώς ήταν αέ θέση νά τροποποιεί τις άποφάσεις τοῦ Γκαϊμπελς. Τόν Νοέμβριο τοῦ 1934 διαμαρτυρήθηκε μ' έπιπυχλα, έναντια στήν παρουσίαση τοῦ Πάουλ Χίντεμιτ στά προγράμματα τών συναυλιών. Προκάλεσε σκάνδαλο γύρω άπό τό δνομα τοῦ Ρίχαρντ Στράους και τήν άπόλωσή του άπό τήν προεδρία τοῦ μουσικοῦ έπιμελητηρίου τόν 'Ιούλιο τοῦ 1935, έξαιρίας τής φιλίας του μέ τόν «Εβραϊο» Στέφαν Τοβάιχ. Τόν 'Οκτώβριο τοῦ 1935 άπομάκρυνε άπό τήν προεδρία τοῦ λογοτεχνικοῦ έπιμελητηρίου τόν Χάνς Φρήντριχ Μπλούνκ και τόν άντικατέστησε μέ τόν Χάνς Γιόστ, έπειδή έβγαλε ένα λόγο δπου πρότεινε τή σύναψη ένός κονκορδάτου μεταξύ ναζί και Γερμανοεβραίων, άναλογου μ' έκεινο πού είχε ύπογραφεί μέ τήν καθολική έκκλησία. Άλλα άπό τό 1936 και πέρα, δ' Γκαϊμπελς προσπαθεῖ νά μετριάσει τις διαφορές του μέ τόν Ρόζενμπεργκ. Παράδειγμα αύτής τής προσέγγισης είναι άκριβώς ή ένότητα άπόψεων πού δημιουργεῖται στγά-στγά μεταξύ τους, δπως κι άνάμεσα σ' δλούς τούς ναζί ιθύνοντες, άπεναντι στά θέματα τής μοντέρνας τέχνης. Δυό έκθέσεις ζωγραφικής πού έγκαινιάστηκαν τό 1937 στό Μόναχο, τόπο συμβολικό μιά και θεωρεῖται σάν ή μητρόπολη τού ναζιστικοῦ κινήματος τόνισαν αύτή τή φαινομενική σύμπτωση άπόψεων. Ή μά ήταν άφιερωμένη στήν έπονο-μαζόμενη γνήσια γερμανική τέχνη. Η άλλη στήν έντελως άντιθετή της τή λεγόμενη έκφυλιομένη τέχνη. Παρ' δλο πού στή δεύτερη δ' Ρόζενμπεργκ δέν είχε καμά άναμιξη, και θά μπορούσε νά βρει σ' αύτήν πολλές άφορμές γιά κριτική, δέν διατύπωσε καμά διαμαρτυρία. Και παρόλο πού δ' Γκαϊμπελς μέχρι τήν άνοιξη τοῦ 1937, προσπαθούσε νά έπινοήσει κάποιες άλλες έκδηλώσεις πέρα άπό τις έκθέσεις ζωγραφικής οί περιστάσεις τόν άναγκασαν ν' άποφασίσει άπό μόνος του τή διώξη

τῶν μοντέρνων ζωγράφων: ἐγκαινίασε προσωπικά τήν ἐκθεσην τῆς ἐπονομαζόμενης ἑκφυλισμένης τέχνης.

Όπως καὶ τὸ ὀλοκαύτωμα τῶν βιβλίων τὸ 1933, ἡ ἐκθεση αὐτῆς ἀποτελεῖ μιά κορυφαία στιγμὴ στήν ἔξελιξη τῆς Γερμανίας. Ἀντιπροσωπεύει μά νίκη ἐνάντια σ' αὐτό πού ὁ Χίτλερ στὸν «Ἀγώνα» του τὸ ὄρλει σάν διανοητική διαφθορά, ἐκπόρνευση τῆς τέχνης, ἐκκεντρικότητες τρελλῶν καὶ παρακμακῶν. Ἀπό τή μιά ὡς γερμανικός λαός μποροῦσε νά θαυμάσει τίς ἀξίες πού θεωροῦνταν δημουργικές κι ἀπ' τήν ἀλλή νά πάρει μιά ιδέα γιά τή ζωγραφική πού κυριαρχοῦσε στήν ἐποχή τῆς Δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης, νά περιδιαβάσει ἔνα «μουσείο φρίκης» μέ τά διάφορα τμήματά του πού ἐφερναν ὑποβλητικές ἐπηγραφές ὅπως: «Ἐκδηλώσεις τῆς ἐβραϊκῆς φυλετικῆς ψυχῆς», «Ἡ εἰσβολὴ τοῦ μπολσεβικισμοῦ στή τέχνη», «Ἡ γελοιοποίηση τῆς γερμανίδας γυναικας», «Ο χλευασμός τῶν ἡρώων», «Οι γερμανοί χωρικοί ὅπως τούς βλέπουν οι ἐβραίοι», «Ἡ τρέλλα πού ἀνυψώθηκε στὸ ἐπίπεδο τῆς μεθόδου», «Ἡ φύση ὅπως τή βλέπουν τά ἀρρωστημένα μιαλά». Οι καλλιτέχνες πού ἐφτιαξαν αὐτές τίς ὅθιλες μουτζούρες (σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Ἀντολφ Ζήγκλερ, Προέδρου τοῦ Ἐπιμελητηρίου καλῶν τεχνῶν), ὀνομάζονταν, μεταξύ τῶν ἀλλών, Φράντς Μάρκ, Γκεόργκιε Γκρός, Ἐρντ Μπάρλαχ, Πόουλ Κλέε, Βασσίλι Καντίνου.

Τελικά ὁ Ρόζενμπεργκ καὶ ὁ Γκαιμπελς δειχνοῦν νά συμμερίζονται τήν ἀποψη τοῦ Χίτλερ πού πίστευε πάς ωστερα ἀπό τέσσερα χρόνια ἔξουσίας ἡταν πιά καιρός νά ξεχαστούν οἱ διαφωνίες πού εἶχαν ἀλλωστε δευτερεύουσα σημασία μπροστά στίς βασικές ἀρχές, καὶ νά ληφτοῦν δραστικά μέτρα πού θά ἐφερναν τόν ἀπόλυτο θράμβο τῶν ναζιστικῶν ἀπόψεων. Αὐτό τό νόημα εἶχαν τά λόγια τοῦ Φύρερ καὶ σίγουρα δέν εἶναι καθόλου τυχαία ἡ ἐπίμονη ἀναφορά του στὸν «πόλεμο» δταν στίς 18 Ιουλίου 1937, ἐγκαινάζει ἐπίσημα τόν Οἴκο τῆς Γερμανικῆς τέχνης στό Μόναχο: «Ἀπό ἐδῶ καὶ στό ἔξης θά κηρύξουμε ἔναν ἀμείλικτο πόλεμο ἔξυγίανσης, ἔναν ἀμείλικτο ἔξοντωτικό πόλεμο ἐνάντια στά τελευταῖα διαλυτικά στοιχεῖα τῆς κουλτούρας μας».

ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΒΙΒΛΙΑ ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΑ

Οι συγγραφεῖς πού ἔχθρεύονταν τόν ἔθνικοσσιαλισμό, ἀλλά παρ' δλα αὐτά ἤθελαν νά παραμείνουν ὅπῃ Γερμανία ἀντί νά ξενητευτοῦν, δέν

είχαν κάν τη δυνατότητα νά καταπιαστούν μέ πήν παιδική λογοτεχνία. Πράγματι, ή νεολαίστική λογοτεχνία ύποτάχτηκε σέ κανονισμούς ἀκριβώς δηκώς και ή ύπόλοιπη λογοτεχνική παραγωγή. Τόν 'Ιούνιο του 1933, μέ πήν εύκαιρια τοῦ συνέδριου τῶν Γερμανῶν ἐκπαιδευτικῶν πού διοργανώθηκε στό Μάγκντεμπουργκ, προτάθηκε ἑνα σχέδιο γιά τή δημιουργία ἐνός «γραφείου προορισμένου νά ἐλέγχει τά κείμενα πού ἀπευθύνονται στή νεολαία». Ἀπό τό 1933 μέχρι τό 1935, τό ἐπεξεργάστηκαν διάφορες ἐπιτροπές μέ ἀποτέλεσμα πήν ίδρυση σαρανταένα κέντρων ἐπιφορτισμένων μέ τόν ἐλεγχο τῶν παιδικῶν βιβλίων, κάτω ἀπό πήν αἰγίδα τῆς Λίγκας τῶν ἔθνικοσσιαλιστῶν ἐκπαιδευτικῶν. Συντάχτηκαν κατάλογοι μέ τά βιβλία πού ἐπρεπε νά ἀπαγορευούν.

Ἡ Χιτλερική Νεολαία ἀπό πήμεριά της, ἔξεδιδε ἀπό τό 1927 μερικά περιοδικά πού τά διέθετε στά μέλη της. Ἀλλά μέ πήν ἐγκαθίδρυση τοῦ ναζισμοῦ και σέ συνάρτηση μέ τό ύπουργειο Παιδείας, ὁ ρόλος της στόν πολιτιστικό τομέα ἐγινε πολύ πιό σπουδαῖος. Τό Δεκέμβριο τοῦ 1934, διαμέσου πής Ἐργατικῆς Κοινότητας τῶν Νέων Καλλιτεχνῶν πού είχε ίδρυσει ὁ Μπάλντουρ φόν Σίραχ, προσπάθησε νά καθορίσει τά καθήκοντα τῆς νέας γενιᾶς ἀπέναντι στήν ἀνάπτυξη μιᾶς ζωντανῆς, γνήσιας και γερμανικῆς κουλταύρας. Ὁχι μόνο φρόντισε νά ἐκδώσει δέκα καινούργια ἐντυπα (ἀθλητικά περιοδικά κ' ἐφημερίδες σάν τό Sport der Jugend, ἡ πολιτικά δηκώς τά Wille und Macht και Das Junge Deutschland) ἀλλά τό 1935 ίδρυσε μιά ἐπιτροπή πού ἀνέλαβε νά κάνει μιά ἐπιλογή ἀνάμεσα στά βιβλία πού προορίζονταν γιά τούς νέους. Αύτό τό «γιγάντιο ἔργο» ἰδεολογικῆς διαπαιδαγώγησης ἀνατέθηκε ἐντελῶς φυσικά, στή Χιτλερική Νεολαία, «γιά πήν ικανότητά της νά διοργανώσει κοινοτικά τή γερμανική νεολαία, ικανότητα στήν διοία ὁ Χιτλερ είχε ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη». Οι ἰγέτες της τό τόνισαν ἀπειρες φορές: «πρέπει νά γίνει ἐντελῶς σαφές πώς η Χιτλερική Νεολαία ἀκπροσωπεῖ τή θέληση τῆς γερμανικῆς νεολαίας, ἀκόμα και στόν τομέα πής νεολαίστικης λογοτεχνίας».

4) Τά λόγια αυτά τά ἀπανέλαβε και ὁ Φριτς Χέλκε, ἀλλά τό 1937

‘Η κατήχηση και ή ύποβολή μέ κάθε είδους έποικοδομητικό βιβλίο, έφαρμοζόταν σ’ δλες τις έκδηλωσεις τής συλλογικής ζωῆς . Άκόμα και οι έντηλικες ύφισταντο τήν πίεση τής πολιτιστικής προπαγάνδας διαμέσου τής δργάνωσης « ‘Η Δύναμη διά τῆς Χαρᾶς», πού ήδη άναφέραμε. ‘Η ψυχαγώγηση τῶν γερμανῶν γινόταν βάσει σχεδίου ‘Ιδρυμένη στις 17 Νοεμβρίου τοῦ 1933, ή Δύναμη διά τῆς Χαρᾶς έπεδίωκε νά κάνει προσιτή στούς έργαζόμενους δλη τήν καλλιτεχνική και πολιτιστική κληρονομιά τοῦ γερμανικοῦ έθνους δπως τουλάχιστον ισχυρίζονταν οι ναζί. ‘Ετοι συνεργάζόταν στενά μέ τό ‘Επιμελητήριο τῆς κουλτούρας. θμαδικές έπισκεψεις αέ μουσεία, περιοδεύουσες έκθεσεις ζωγραφικής και γλυπτικής, διαλέξεις γνωστῶν συγγραφέων, έργα τέχνης γιά δλα τά βαλάντια κλπ . Οπως είπε και ὁ Δάκτορας Λέυ σ’ ἓνα λόγο του στις 28 Νοεμβρίου 1938 ἡ έργασία ἐπρεπε νά έξωραίστει μέ τή χάρη τῆς τέχνης, οι πόρτες τῆς τέχνης ἐπρεπε ν’ ἀνοίξουν διάπλατες γιά τὸν έργατη, τὸν άγροτη, γιά δλο τό λαό, ἐται πού δλος ὁ κόσμος νά μπορεῖνά συμμετέχει στό ώραιο!

‘Ετοι η καλλιέργεια έγινε ένα καθήκον γιά τό σύνολο τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. ‘Η ίδια ή μέθοδος δέν ήταν κακή, στήν έφαρμογή τῆς δμως άποτελούσε ένα άποκλειστικό δργανο στήν ύπηρεσία τῶν ναζιστικῶν ιδεῶν. Σέ μιά προπαγανδιστική μπροσούρα γραμμένη στά γαλλικά μέ τόν τίτλο Τό πνεῦμα και οι ἐπιπεύξεις τοῦ έθνικοσσαιαλισμοῦ, κάτω άπό μιά φωτογραφία πού δείχνει έναν έργατη καθισμένο μπροστά σ’ ἓνα τραπέζι περιτριγυρισμένο ἀπό ράφια φορτωμένα μέ βιβλία σ’ ἓνα δωμάτιο λουσμένο στό ἄπλετο φῶς ἀπό ένα μεγάλο παράθυρο, δπου κυριαρχεῖ μά ἀτμόσφαιρα περισυλλογής μπορούμε νά διαβάσουμε τά έξης «Στίς βιβλιοθήκες τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, οι έργαζόμενοι μπορούν νά βροῦν μορφωτικά και ψυχαγωγικά βιβλία». Τί βιβλία δμως, ‘Αμέσως μᾶς ἔρχεται στό νοῦ ένα τεράστιο παννώ πού διαφημίζει τό βιβλίο τῶν βιβλιών, τό έργο πού δέν πρέπει νά λείπει ἀπό καμιά βιβλιοθήκη. Είναι τό «Mein Kampf». «Τό βιβλίο - ρομφαία τοῦ πνεύματος», διαλαλεῖ ένα ὄλλο παννώ. Τί σημαίνουν αύτά τά λόγια, Αύτό μᾶς τό έξηγει ὁ Βίλχελμ Μπάουρ ὁ ἀντιπρόδρος τοῦ λογοτεχνικοῦ ἐπιμελητηρίου «Τό βιβλίο είναι ένα δπλο, τά δπλα βρίσκονται στά χέρια ἐκείνων πού μάχονται και τό νάναι κανείς έθνικοσσαιαλιστής, σημαίνει πώς μάχεται γιά τή Γερμανία».

Στήν πραγματικότητα, ή Δύναμη διά τῆς Χαρᾶς ύπηρξε πιστή άντιγραφή τῆς Dopolavoro τῆς ιταλικής φασιστικής δργάνωσης γιά τήν ψυχαγώγηση. Άλλα ή δράση της ύπηρξε πολύ πιό συστηματική από τήν ιταλική, έπειδή τό γερμανικό περιβάλλον ήταν πιό πρόσφορο γιά κάτι τέτοιο. Ο άντικειμενικός της σκοπός ήταν νά κατακτήσει τίς έργατικές καρδιές κι δλα τά μέσα της άνταποκρίνονταν σ' αύτόν. Στόν ταξιδιωτικό τομέα έγιναν μερικές πολύ έντυπωσιακές έκδηλώσεις. Ένα έπιβατικό πλοιο καθελκύστηκε έπισημα, παρουσια τοῦ Φύρερ στις 5 Μαΐου 1937 στό Αμβούργο και σύντομα προστέθηκαν σ' αύτό, άλλα δέκα. Σύμφωνα μέ τά έπισημα στοιχεῖα, τό 1934, δύο έκατομμύρια Γερμανοί πήραν μέρος σέ κρουαζιέρες και τό 1937, εξι έκατομμύρια. Ανάμεσα στή Γερμανία και τήν Ιταλία γίνονταν τακτικές άνταλλαγές χάρη στίς συμφωνίες πού είχαν συνάψει οί δυο δργανώσεις ψυχαγώγησης. στούς άδειούχους Ιταλούς έργαζόμενους προσφερόταν διαμονή μιᾶς έβδομάδας στή Γερμανία ένω μέ τίς κρουαζιέρες κάθε χρόνο τράντα χιλιάδες γερμανοί έργαζόμενοι ταξίδευαν στή Γένοβα, τή Νάπολη, τό Παλέρμο και τή Βενετία.

Τό Γραφείο Έξωραϊσμού τῆς Έργασίας, πού ύπαγόταν στή Δύναμη διά τῆς Χαρᾶς, διέθετε έπιθεωρητές πού δλεγχαν·τίς έκδηλώσεις. Τό πρόσχημα ήταν ή βελτίωση τοῦ τόπου έργασίας και τῆς ποιότητας τῆς ζωής. Ο Μπρέχτ σατίρισε αύτή τήν προσπάθεια σέ μιά άπό τίς εικόνες τοῦ Τρόμος και άθλιότητα τοῦ Γ' Ράλ. Εδειξε μέ ποιόν τρόπο διαμέσου αύτής τῆς προσπάθειας έπιχειρούσαν νά προσαρτήσουν τήν έργατική τάξη στό σύσημα τῆς καπιταλιστικής έκμετάλλευσης. Δεδομένου ότι οι συμμετοχή στή Δύναμη διά τῆς Χαρᾶς ήταν ύποχρεωτική, οι έργατες χρηματοδοτούσαν τήν έντατικοποίηση τῆς ίδιας τους τῆς έκμετάλλευσης, μιά και οί προτεινόμενες βελτιώσεις δέν άπεβλεπαν παρά στήν αὔξηση ή τήν άποτελεσματική διατήρηση τῆς παραγωγικότητάς τους.

Η προοπτική ήταν διπλή νά τραβήξουν κοντά τους τό λαό χάρη στή βιτρίνα μιᾶς ήθικότητας και ν' άναπτύξουν δρισμένους παραγωγικούς τομεῖς χάρη στίς υλικές βελτιώσεις. Έτοι, στίς 13 Οκτωβρίου-3 Νοεμβρίου 1937 τό Γραφείο Έξωραϊσμού τῆς Έργασίας διοργάνωσε μιά έκθεση δου έπιδείχτηκαν έσωτερικές διαρρυθμίσεις διαμερισμάτων και έπιπλα πού νά ίκανοποιούν τίς μοντέρνες άπαιτήσεις τών έργατικών κατοικιών. Τό 1939 σχεδιάστηκε ή σέ μεγάλη κλιμακα παραγωγή ένδις λαϊκοῦ αύτοκινήτου (Φόλκοβάγκεν) πού θά τό άγόραζαν

οι έργάτες και οι ύπαλληλοι χάρη σ' ένα σύστημα έβδομαδιαίων κρατήσεων έπι τοῦ μισθοῦ τους Βέβαια ἡ ήμερομηνία λήξης αὐτοῦ τοῦ σχεδίου ήταν πολύ μακρινή, ἀφοῦ ἡ κατασκευὴ τῶν ἐργοστασίων δὲν θά διλοκληρώνοταν πρὶν ἀπό τὸ τέλος 1945. Ἡ πρωτοβουλία αὕτη γνώρισε πολὺ μικρή ἐπιτυχία στὴν ἀρχῇ. Ἀργότερα δὲ πόλεμος παρεμπόδισε τὴ γενικευσή τῆς. Γιὰ τὸ 1945, ὁ Δόκτορας Λέυ εἶχε προκαθορισεῖ μάτι-σια παραγωγὴ πάνω από ενα ἑκατομμύριο αὐτοκινητά

Ἡ ύγιεινή καὶ ἡ καθαριότητα ήταν ἡ μόνιμη φροντίδα τῆς Δύναμης διά τῆς Χαρᾶς. Ὁ Δόκτορας Λέυ, πού ἦταν ἀλκοολικός, ήταν φανατικός διπαδός τῆς προστασίας γιά τὴ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος. Τό Γραφεῖο Ἐξωραϊσμοῦ τῆς Ἐργασίας διοργάνωνε οἰκολογικές ἐκστρατείες τοῦ τύπου, μιά ύγιεινή ἀτμόσφαιρα σ' ἔνα υγιεινό περιβάλλον. Ἔγιναν διάφορες ἐπιστημονικές μελέτες γιά νά ύπολογιστεῖ πόσα κυβικά μέτρα σκόνης ἀνέπνεαν οἱ κάτοικοι τοῦ Βερολίνου καὶ πόσα μικρόβια κατάπιναν καθημερινά οἱ μαθητές μέσα στὶς αίθουσες διδασκαλίας. Ὁσο γιά τὰ ἐργοστάσια, οἱ μελέτες ἀπόδειχναν πώς τὰ κακοσχεδιασμένα, κακοερι-σμένα καὶ κακόγουστα κτίρια ἐβλαπταν ἀνυπολόγιστα τὴν ύγεια τοῦ ἐργάτη καὶ αὐτές τελευταία ἀνάλυση, τὴν ἔθνική παραγωγή. Ἡ κοινωνική ύγιεινή τῆς ἀτμόσφαιρας, αὐτοὶ ήταν οἱ χρησιμοποιούμενοι δροι, ἐπρεπε νά γίνει μά ἀπό τὶς βασικές φροντίδες τῆς ἔθνικῆς κοινότητας, ἀνήθελε νά ξεαφαλίσει τὴ σωτηρία τῆς. Κι ἐδῶ ἀκόμα ἡ ἀπότερη σκέψη δὲν πήγαζε ἀπό ἀνθρωπιστικές ἀρχές ἀλλά ἡ ἀναφερόμενη σωτηρία συνδεόταν μὲ τὴν ἐπιβίωση τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ τὴν καπιταλιστική ἐκμετάλλευ-ση.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Σιγά-σιγά, ἄμεσα ἡ ἐμμεσα, οἱ ἑκδοτικοὶ οἴκοι πέρασαν κάτω ἀπό τὴ διοίκηση ἡ τὸν ἐλεγχό τῶν ναζί. Μὲ αὐτές τὶς συνθῆκες τὶ μποροῦσε ν' ἀπογίνει ὁ συγγραφέας. Τὶ μποροῦσε ν' ἀπογίνει ἡ λογοτεχνία. Τό 1935 ἐνας ἀπό τοὺς κόλακες πού ἔξυμνοῦσαν τὸ καθεστώς δὲ Χάνς Φρήντριχ Μπλούνκ, ισχυριζόταν πώς ποτὲ δέν ὑπῆρξε μεγαλύτερη ἐλευθερία καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, καὶ πώς ἡ κυβέρνηση τοῦ Χίτλερ ἦταν ἡ πρώτη πού ἔδειξε ἔνα τόσο γενναιόδωρο ἐνδιαφέρον γιά τὶς τέχνες. Δέν

τόν άπασχολούσαν καθόλου τά βιβλία πού είχαν άπαγορευτεῖ καί καεῖ: σύμφωνα μ' αὐτὸν δέν ήταν παρά φθιτοροποιά κείμενα.

Η έξελιξη τῆς μορφής τοῦ συγγραφέα κατά τά πρώτα χρόνια τοῦ Γ'. Ράιχ γίνεται ιδιαίτερα έμφανής μέσα από τά μετάλλια έργασίας. Πράγματι σ' αὐτά βλέπουμε μέσα ποιόν τρόπο οί ναζί προσαρμόζουν τά διάφορα σήματα πού χρησιμοποιούν επίσημα στις ταξικές σχέσεις, έτοι διπάς τίς φαντάζονται έκεινοι, σχέσεις πού πάνω τους σκόπευαν νά δρθώσουν τό οικοδόμημά τους καί νά έπηρεάσουν τίς μάζες.

Τό μετάλλιο τῆς 1ης Μαΐου 1934 παριστάνει στό κάτω μέρος του ένα άετό μ' ἔνα δρεπάνι κι ἔνα σφυρί στό κάθε φτερό του. Στό κέντρο ψηλά ἔνα πορτραϊτό άνφασ· τοῦ Γκαίτε ή ἄλλου συγγραφέα. Μ' αὐτὸν τόν τρόπο συγκεντρώνονται μαζί χωριάτες, έργατες καί διανοούμενοι. Η ισοπέδωση πού έπιβάλλει ἡ έξουσία κρύβεται πίσω από μιά μιθοποίηση πού έπαναχρησιμοποιεῖ τά σύμβολα τοῦ έργατικού κινήματος διαστρέφοντάς τα. Οι ναζί, λοιπόν, έπιδιώκουν νά ένταξουν στό σύστημά τους τίς διάφορες κοινωνικές τάξεις, ιδιαίτερα τήν έργατική καί τά διανοούμενα στρώματα τῆς φιλελεύθερης άστικής τάξης.

Ένα χρόνο άργότερα ἡ ἐνταξη αύτή πραγματοποιήθηκε. Τό μετάλλιο τοῦ 1935 δείχνει ἔναν έργατη μ' ἔνα σφυρί στόν ώμο, ἔνα συγγραφέα πού τυλίγει μιά περγαμηνή κι ἔναν άργότη πού κουβαλά ἔνα δεμάτι στάχια. Η εικόνα δείχνει μιά όπισθιοδρόμηση, μιά έπιστροφή στό άπωτερο παρελθόν σέ μιά έποχή όπου δέν ύπήρχε ἡ πάλη τῶν τάξεων. Οι τρεῖς σιλουέτες κλίνουν σέ μιά πορεία πρός τά μπρός καί βρίσκονται άκριβώς στό ίδιο υψος, κάτω από τά φτερά ἐνός άετού. Τό μετάλλιο ύποβάλλει τήν ίδεα μᾶς θμοιομορφοποίησης, μᾶς πειθαρχημένης έργασίας γιά ἔναν κοινό σκοπό

Τέλος τό 1936 στό μετάλλιο δέν ἀπεικονίζεται πιά καμιά άνθρωπινη μορφή. Τά σύμβολα έχουν ύποστει μιά μεγάλη άφαίρεση: ἔνα άρωτρο, ἔνα σφυρί, ἔνα σπαθί. Ο συγγραφέας ἀντιπροσωπεύεται μονάχα ἀπ' αὐτό τό ξίφος. Έχει ταυτιστεῖ μέ τό στρατιώτη. Η δημιουργική διάνοια δέν είναι πιά παρά ἔνα όπλο ύποταγμένο στόν άετό πού συμβολίζει τήν αιώνια Γερμανία. Είναι ἐπίσης χαρακτηριστικό τό ότι τό σπαθί δέν πάνει πιά τό κέντρο τοῦ μετάλλιου, δημοσιεύονταν στά δυό προηγούμενα μέ τό συγγραφέα τώρα άκολουθεῖ τό άρωτρο καί τό σφυρί. Η ἀπαίτηση πού διατύπωσε ὁ Χάνς Γιόστ τήν ἀνοιξη τοῦ 1933 είχε ικανοποιηθεῖ στήν κοινωνία πού έπινόησαν οι ναζί, οί συγγραφεῖς δέν είχαν ἀλλη ἀποστολή.

άπό τό «νά είναι οι πολιτιστικοί στρατιώτες τοῦ ‚Αδόλφου Χίτλερ»

Αύτό δέν άφορούνε μονάχα τούς συγγραφεῖς άλλά δους δσους έξασκούσαν κάποια πνευματική δραστηριότητα. γιατροί και καθηγητές, έξασκούσαν κάποια πνευματική δραστηριότητα γιατρούς και καθηγητές, φυσικους και δικαστές, οπως μᾶς δειχνεί και ό Μπρέχτ στό Τρόμος και στή θέληση τῶν μαζῶν πού ένσαρκωνταν στό Φύρερ Τά έργα τους έπρεπε νά ύπηρετούν και νά έκφραζουν τό «γερμανικό δν». Μ' άλλα λόγια ή έργασία τους δέν ήταν πά πρωτότυπη δημιουργία κι άναζήτηση άλλά μιά έργασία άπολογητική κι έξυμνητική μένα από τά κατάβαθα τοῦ είναι τους έβγαζαν στήν έπιφάνεια και άνέπτυσσαν τά θεωρούμενα ώς μόνα βιολογικά ένστικτα τῆς άριας φυλῆς

6. Έγχρι κατά

Οι συγγραφεῖς άναγκάστηκαν νά πάρουν όπωαδήποτε μιά θέση απέναντι στό ναζιστικό καθεστώς; Στίς άρχες δέ φαίνεται νά έγινε κάτι τέτοιο. Μονάχα οι καθαρά πολιτικοποιημένοι συγγραφεῖς είχαν μιά πλήρη συνειδηση τοῦ τί θά συνέβαινε μέ τίς τέχνες δταν οι ναζί θά έπαιρναν τήν έξουσία. Ή στάση τῶν ύπόλοιπων έξηγεται, βασικά, ἀπό τήν πνευματική ζωή τῆς ἐποχῆς, ἀπό τήν ἀγωγή τους καὶ ἀπό τίς φιλοσοφικές ἐπιρροές πού δέχτηκαν. "Αν ορισμένοι αἱ̑ αὐτούς κατά τά δυσδ πρώτα χρόνια τοῦ Γ' Ράιχ προσχώρούν στό ναζιστικό στρατόπεδο ἐνῷ ἀλλοι ἀποφασιζουν νά ἔγκαταλείψουν τή Γερμανία, αὐτό δέν γίνεται τόσο ἐν ὀνόματι τῆς τύχης πού περιμένει τήν ίδια τή λογοτεχνία δσο ἔξαιτίας ἐνός πολύ πιό πλατύτερου συνόλου δπου νιώθουν πώς ἀνήκουν καὶ πού στό βάθος δέν είναι παρά ή κοασμοθεωρία τους. Μονάχα δταν ή πολιτική έξουσία έθεσε κάτω ἀπό τόν ἔλεγχό τους δλη τή λογοτεχνική παραγωγή οι συγγραφεῖς πού τό 1933 ἔμειναν στή Γερμανία, ἀρχισαν σιγά-σιγά νά ἀντιλαμβάνονται πόσο ὁ ναζισμός καταπίεζε τίς τέχνες· μπροστά στούς διάφορους περιορισμούς, τούς ήταν σχεδόν ἀδύνατο νά ζήσουν ἀπό τήν πέννα τους ἐκτός ἀν τά θέματα τῶν ἔργων ἔξυπηρετούσαν τήν ἐπίσημη προπαγάνδα.

"Ενας ἀλλος λόγος πού τά συνειδησιακά προβλήματα δέν παίδεψαν καὶ τόσο ορισμένους συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες, είναι τό γεγονός πώς φαινομενικά, τό Γ' Ράιχ ἔδειχνε νά ἐνθαρρύνει τήν ἀνάπτυξη τῆς «κουλτούρας». Ο Μπάλντερ "Ολντεν¹⁾ πού αύταεξορίστηκε τό 1933,

1) Συγγραφέας, κριτικός καὶ δημοσιογράφος (1882-1948) συνεργάστηκε μὲ

μάς έξηγει πολύ καλά πώς θά μπορούσε νά συνεχίσει νά ζει στή Γερμανία άκριβώς δπως και πριν άν δέν είχε άντιληφτεί πήν πολιτική άποψη τής κατάστασης . Επειδή ήταν παλιός μαχητής τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου, καθαρός «Αριος» και συνεργάτης άρκετών άστικών έφημεριδων οι ναζί δέν θά τόν είχαν ένοχλήσει καθόλου στήν άρχη τοῦ Γ' Ράιχ. Άλλωστε, ένω βρισκόταν στήν έξορία, δεχόταν άκομα γράμματα δπου έφημεριδες πού στό μεταξύ είχαν συμμορφωθεί μέ πήν κατάσταση, τοῦ ζητούσαν νά τούς στείλει άρθρα.

Τελικά τό διντικείμενο τής φασιστικής πολιτικής τών ναζί δέν ήταν τόσο ή λογοτεχνία ή ή τέχνη: ήταν ό δινθρωπος. Γιά νά καταλάβουμε πραγματικά, πήν διντιδραση τών γερμανών συγγραφέων μπροστά στό ναζισμό, δέν άρκει ν' αναλύσουμε πήν τεχνική τους, νά έξετάσουμε τίς δομές τους, έστω κι άν ή φόρμα είναι άδιασπαστα δεμένη μέ τό θέμα, μέ τό ίδιο τό περιεχόμενο τών βιβλίων τους. Πέρα απ' αυτό ό καθένας άποτελει μιά προσωπική περίπτωση και ή ένταξή του αέ μιά γενική τάση όφειλεται αέ δρισμένα στοιχεία πού δέν έπιδέχονται μεταβολές. Άλλα μέσα στά δρια αύτής τής συνολικής παρουσίασης τής ναζιστικής πολιτιστικής πολιτικής θελήσαμε νά δώσουμε μέ μιά κριτική περιγραφή τή βασική πορεία τών στάσεων πού γενικά υιοθετήθηκαν

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΜΙΑΣ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ

Ό πρώτος μύθος πού πρέπει νά καταρριφτεί είναι έκεινος πού λέει πώς μέχρι τό 1933 ό έθνικοσσιαλισμός ήταν ένα καθεστώς πού έπιδεχόταν ύπεράσπιση όλλα έπαιψε νά είναι τέτοιο, μερικά χρόνια άργότερα· μάς είναι δύσκολο νά συμφωνήσουμε μέ τόν Γκόττφριντ Μπέν πού σ' ένα γράμμα του υστερα από τό 1945, γράφει πώς ό έθνικοσσιαλισμός ύπηρξε μά γνήσια και θεμελιακή προσπάθεια νά σωθεί ή κλυδωνιζόμενη Δύση, δυστυχώς δημας άργότερα έχασε τό δρόμο του

τά περιοδικά τών έμιγκρεδων *Neue Deutsche Blätter*, *Das Wort* κλπ Πέθανε στό Μοντεβιντέο Βλέπε *Neue Deutsche Blätter* No 3 1933 σελ 139-141 Τό περιοδικό αυτό επανεκδόθηκε στό πανομοιότυπο από τις εκδόσεις *Aufbau* (Ανατολική Γερμανία)

έξαιτιας έγκληματικών και άχαρακτήριστων στοιχείων². Ο έθνικοσσιαλισμός και ή καταστροφική του βία ήταν πράγματα γνωστά σ' διοικητικούς τούς Γερμανούς και ιδιαιτέρα στούς διανοούμενους, από τό 1933 (αύτό τό μαρτυράει ό τύπος τῆς ἐποχῆς) Τό νά έπικαλεῖται κανείς, σάν τόν Μπέν, μιά μοιραία πορεία γιά νά έξηγήσει τά μέτρα στά όποια κατέφυγαν άργετερα οι ναζί, δείχνει, άπλα, πνευματικό τσαρλατανισμό Πέρα από κάθε έπιστημονικό κριτήριο, τήν έπομένη τοῦ πολέμου, μιά όλοκληρη κατηγορία συγγραφέων πού είχαν ύποστηριξει τόν Χίτλερ, προσπαθούν νά δικιολογήσουν τή συμπεριφορά τους.

Στό *Der lautlose aufstand*, ένα από τά πρώτα έργα του πού άναφέρονται στή γερμανική άντισταση, ό Γκύντερ Βάιζενμπορν δείχνει πώς τό 1933 τήν ἐποχή τῆς «συμμόρφωσης» οι διανοούμενοι μποροῦσαν νά διαλέξουν άνάμεσα σέ τρεις τρόπους συμπεριφορᾶς: είτε νά μπούν στήν άντισταση, είτε νά έξοριστούν (στό έξωτερικό ή στό έσωτερικό), είτε νά προδώσουν τόν έαυτό τους και νά ταχθούν μέ τήν πλευρά τού Χίτλερ. Πολλοί διμάς συγγραφεῖς δέ χρειάστηκε κάν νά προδώσουν τόν έαυτό τους Στή Γερμανία ύπήρχε μιά φασιστική λογοτεχνία πολύ πριν από τήν διαδικασία των ναζί στήν έξουσία, και οι έκπρόσωποι της (διπάς δειξαμε προηγουμένως δταν άναφερθήκαμε στή άναδιοργάνωση τῆς Πρωσικής Ακαδημίας τῶν τεχνῶν και τῆς γερμανικής Ένωσης τῶν άνθρωπων τῶν γραμμάτων) ύποστηριξαν τό χιτλερικό καθεστώς μ' δλη τους τή διαύγεια. Στήν περίπτωσή τους δέν μποροῦμε νά μιλάμε γιά συνθηκολόγηση άφού δέν άντεδρασαν καθόλου. Ο Χάνς Φρήντριχ Μπλούνκ πού προτού παραχωρήσει τή θέση του στόν Χάνς Γιόστ ύπήρξε πρόεδρος τῆς Πρωσικής Ακαδημίας τῶν τεχνῶν πού άνασύστησαν οι ναζί, ο ένα βιβλίο άπομνημονευμάτων πού δημοσίευσε τό 1952, γράφει πώς αύτός και οι σύντροφοι του είχαν πιστέψει άπόλυτα στόν έθνικοσσιαλισμό κι έπιμένει πώς ποτέ άλλοτε τά διάφορα κοινωνικά στρώματα δέν βρέθηκαν τόσο κοντά τό ένα στό δλλο, δσο τήν ἐποχή τοῦ Γ'. Ράιχ. Όσο γιά τό διατάξιμο τῶν βιβλίων τό 1933, δηλώνει κυνικά πώς τέτοιες «φήμες» δέν πρέπει νά προκαλοῦν καμιά άνησυχία και πώς παρόμοια πράγματα συνοδεύουν, κατά τή γνώμη του, κάθε έπανάσταση³. Ο Μπλούνκ δέν ήξερε τίποτα και δέν είχε δεῖ τίποτα. Είχε δεῖ τόν

2) Γράμμα στόν Μάξ Νιντερμαγιερ, 6 Απριλίου 1949 (Βλεπε την αλληλογραφία τού Μπέν από τις έκδσεις Limes Verlag

3) Η αιωπηλή εξεγερση, Rowahlt

έθνικοσσιαλισμό σάν ένα κίνημα πού έπεδίωκε τό καλό και τήν πρόοδο τού άνθρώπου, οι δικιολογίες αύτού τού τύπου πού ύπηρξαν πολυάριθμες μετά τόν πόλεμο γυριζουν τελικά ένάντια σ' έκεινον πού τίς έπικαλείται, άν έξετάσουμε σοβαρά τό πολιτικό κλίμα τής έποχής. Είναι άληθεια πώς άναμεσα στούς συγγραφεῖς πού ύποστηριξαν τόν Χίτλερ, ύπηρξαν και καιροσκόποι⁴. 'Ανάμεσα σ' έκεινους πού τό 1932 ζητοῦσαν νά σηθεί ένα μνημείο τού Χάινε στό Ντύσαελντορφ, βρίσκουμε μερικούς πού ένα χρόνο άργοτερα ύπόγραψαν τή «δήλωση νομιμοφροσύνης πρός τόν καγγελλάριο Χίτλερ», δήλωση πού αναβιώνε τό περιφρέμο «Μανιφέστο τών 93» επί Γουλιέλμου Β'. Άλλά ό καιροσκοπισμός αύτός μπορεί νά θεωρηθεί σάν δικιολογία;.... Διαπιστώνει κανείς πώς σε γενικές γραμμές, αύτό συνέβη μέ δεύτερης κατηγορίας συγγραφεῖς πού δέν κατάφερναν νά τραβήξουν τό ένδιαφέρον τού κοινού κι έλπιζαν πώς τό ναζιστικό καθεστώς θά τούς περιέβαλλε μέ τίς τιμές πού τόσο λαχταρούσαν. Είναι φανερό πώς γιά νά πετύχουν κάτι τέτοιο δέν έπρεπε νά φανούν έχθρικοι άπεναντί σ' ένα «πεπρωμένο πού διαδέξει μόνος του⁵». Οι συγγραφεῖς αύτοί δέν είναι διπλά κατακριτέοι;...Κι άν άκόμα δεχτούμε πώς τό έργο τους δέν κηλιδώθηκε από τή ναζιστική έπιφροή, ή άξιοπρέπεια αύπη είναι άρκετή γιά νά σθήσει τή δημόσια συμπεριφορά τους;.... Έδω τίθεται τό πρόβλημα τής ήθικής εύθυνης τού συγγραφέα. Είναι πολύ άμφιβολο πώς ή διαρκής λογοτεχνική δδεξα, σ' όποιαδήποτε κοινωνία και νά πρόκειται περνά μέσα από τό ψέμα, τήν άνειλικρίνεια, τήν ύποκρισία και στήν άκραία περίπτωση άπό τήν έξύψωση τού έγκλήματος.

Συγγραφεῖς πού μέχρι τότε είχαν καταφύγει στόν αισθητισμό άνακάλυψαν μέσα τους συναισθήματα πού τούς έσπρωχναν πρός τήν «έθνική έπανάσταση» Δέν ύφισταται πιά θέμα καιροσκοπισμού: οι

4) Ο Χάνς Χάιντς Έβερς, γιά παράδειγμα, που έγραψε τή βιογραφία τού Χόρστ Βέσσελ Τάν κατηγόρησαν πως έγραψε έργα σκανδαλιστικά και πορνογραφικά Ο Γκαιμπελς ένοχλήθηκε που έμπιστευτηκαν τή συγγραφή τής βιογραφίας τού «παραδειγματικού» και «έναρετου» Χόρστ Βέσσελ σ' έναν «αποτυχημένο» σάν κι αυτόν Οσο γιά τόν Αντολφ Μπαρτελς, αυτός τόν θεωρεί σάν έναν από τους πρωτεργάτες τής «διαστροφικάτης και τού έρωτιομού τής εποχής» Και έπισημαινει τό παρελθόν του τό 1912 έγραψε τόν πρόλογο ο ενα μυθιστόρημα τού «παλιού του φιλου Ισραελ Ζάνγκβιλ» μέ τόν τίτλο Η φωνή τής Ιερουσαλήμ!

5 Η φράση αυτή ανηκει στόν Γκόττφριντ Μπέν

ιδεολογικοί λόγοι πού έκαναν τούς μαθητές τοῦ Στέφαν Γκεόργκε νά ύποστηρίζουν τούς ναζί ξεκινοῦσαν από πολύ βαθιά. Ἡ «έστετίστικη» στάση ἀντιπροσωπεύει μιά δρηση τῆς σύγχρονης κοινώνιας, τῆς πεζά ύλιστικῆς τῆς πραγματικότητας. Ἡ ἀπομόνωση σέ πνευματικά ὑψη ἀπρόσιτα γιά τις μάζες, ή ἀριστοκρατική περιφρόνηση γιά τὸ χυδαῖο και κοινό, καταλήγουν σέ μια ἀρνηση τῆς δημοκρατίας και στό κάλεσμα μᾶς «νέας τάξης» διου τά ἐκλεκτά πλάσματα θ' ἀναλάβουν τίς εὐθύνες τῆς ἔξουσίας. Ὁ ίδιος δ Στέφαν Γκεόργκε κρατήθηκε μακριά ἀπό τὸν ἔθνικοσσιαλισμὸν και αὐτοεξορίστηκε στὴν Ἐλβετία, ὡστόσο παρουσιάζει ἐνδιαφέρον νά δούμε αὐτό πού είδαν οἱ θαυμαστές του μέσα στὸ ἔργο του. Ὁ ποιητής και καθηγητής Ἐρνστ Μπέρτραμ, γιά παράδειγμα, βλέπει μέσα σ' αὐτό τὴ συμφιλίωση τριῶν κατευθύνσεων: μιά κλασική ποίηση, ἐλληνικής, ή γερμανικῆς ἐμπνευστῆς, πού είναι μιά ποίηση δραματική μιά τέχνη πού ομίγει τὸ γερμανικό μέ τὸ δωρικό στοιχεῖο τέλος κι αὐτό είναι τὸ σπουδαιότερο, ἔνα καινούριο κρατικό ιδεῶδες καμωμένο ἀπό «άνώτατη ἔξουσία» και «ύπτρεσία», ἀπό «δικτατορία» και «πιστη κι ύπακοή». Αύτές οι τελευταίες ἔννοιες πού δείχνουν ναζιστική ιδεολογία, δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση πώς δ οριστοκρατισμὸς τοῦ Στέφαν Γκεόργκε βρίσκει τὴν τελείωσή του μέσα στὸ χιτλερικό Κράτος.

Μιά ἄλλη ἔρμηνεία τοῦ ἔργου τοῦ Στέφαν Γκεόργκε, ή ἔρμηνεία πού δίνει δ Γκότφριντ Μπέν, τονίζει κυρίως τὴ σχέση πού ύπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτὸν τὸν αἰσθητισμὸν πού πηγάζει ἀπό τὴ νιπεική φιλοσοφία και τὴ ναζιστική διακυβέρνηση μιά και γιά τὸν καλλιτέχνη ἀκριβώς δπως και γιά τὸ Κράτος, δημιουργία σημαίνει τὸ πλάσιμο μᾶς μορφῆς. Ὁ Γκότφριντ Μπέν προσθέτει πώς γιά τὸν Γκεόργκε η δημιουργία βρίσκεται στὴ μορφή και καθορίζει τὶ πρέπει νά ἔννοοῦμε μέ τὴ «μορφή»: κάτω ἀπό τὴν πέννα του γλιστράνε λέξεις δπως «καθυπόταξη», «τάξη», «πειθαρχία», λέξεις πού ἔχουν γίνει κοινές, ἐπειδή, δπως ύπογραμίζει δ ίδιος, τὸ νέο ιστορικό κίνημα τίς σημάδεψε μέ τὸ ἀποτύπωμά του.

Ὑπάρχουν πολλά κοινά σημεῖα ἀνάμεσα σ' αὐτή τῇ στάση και τῇ στάση τῶν ἐκπροσώπων τοῦ «νεο-ἔθνικισμοῦ»⁶ πού ἀναπτύχτηκε ἐπί

6 Τὸ ρεῦμα τοῦ «νεο-ἔθνικισμοῦ» περιλαμβάνει τους ὄπαδους τῆς συντηρητικῆς ἐπανάστασης (Μαϊλλερ βάν ντέν Μπρούκ και τὴν ὄμάδα τοῦ περιοδικοῦ Die Tat), τους ἔθνικο-ἐπαναστατες (ἰδιαιτέρα τους ἀδελφους Γιούνγκερ και τὸ μυθιστοριογράφο Ἐρνστ φόν Σάλομον) και τὴ νεο-γερμανική Τάξη γυρω από τὸν Ἀρτουρ Μαχράουν

Δημοκρατίας τῆς Βαΐμάρης. Πέρα ἀπό τις διάφορες τάσεις πού ύπήρχαν στὸ ἑσωτερικό τοῦ κινήματος, μποροῦμε νὰ διακρίνουμε σ' αὐτό μερικές κυριαρχεῖς ιδέες πού τοῦ δίνουν ἐνα σχετικά ὁμοιογενή χαρακτήρα. Οι συγγραφεῖς πού ἐπηρεάστηκαν ἀπ' αὐτό τὸ ρεῦμα, δημοσιεύονται στὸ Στέφαν Γκεόργκε, δέχτηκαν μιά πολὺ βαθιά ἐπιδραστὴρά τοῦ Νίτας. Δέν εἶναι τυχαῖο πού ὁ Ἐρνστ Μπέρτραμ ἀφιερώνει ἐνα βιβλίο γιά τὸ Νίτας, δημοσιεύει τοῦ θεοφάνειας τῆς Εθνικο-έπαναστατικῆς ιδεολογίας. Ἐπιπλέον, τόσο οι μὲν δοσὶ καὶ οἱ δέ, τὰ βάζουν μὲ τὸ θετικισμό καὶ τὸ ἀφιδνατωμένο βασιλεῖο τῆς ἐπιστήμης. Τέλος οι ἀμοιβαῖες ἀπόψεις τους γιά τὸ Κράτος, δέν παρουσιάζουν ιδιαίτερα ξεκάθαρες θεωρητικές διαφορές.

Τυχαίνει νὰ ύπάρχει ἐνα πρόσωπο πού μοάζει ν' ἀποτελεῖ μιὰ σύνθεση τοῦ ἑστειασμοῦ καὶ τοῦ νεο-έθνικισμοῦ ὁ κόμης φῶν Στάουφφενμπεργκ. Ὁντας ἀξιωματικός, αὐτό τὸ παλιό μελός τοῦ κύκλου τοῦ Στέφαν Γκεόργκε, ύπήρξε ὁ πρωτεργάτης τῆς ἀπόπειρας τῆς 20ης Ἰουλίου 1944 ἐνάντια στὸν Χίτλερ. Ἡ ἔξελικτική πορεία τοῦ Στάουφφενμπεργκ εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἐπειδὴ, στὶς γενικές της γραμμές, μαρτυρᾶ μ' ἐνα παραδειγματικό τρόπο τὶς ἐπιρροές πού τὸν διαμόρφωσαν. Στήν ίδια ἀρνητική κατέληξαν καὶ ὁ Γκόττφριντ Μπέν καθὼς καὶ οἱ ἀδελφοί Γιούνγκερ πολὺ ἀργότερα βέβαια, καὶ χωρὶς νὰ φτάσουν μέχρι τὸ σημεῖο ν' ἀντιταχτοῦν διμεσα στὸν Χίτλερ. Στήν πραγματικότητα δέν ἀποδοκίμαζαν τόσο τὴν ἔθνικοσσιαλιστικὴ θεωρία, δοσὶ τῇ μορφῇ πού πήρε ἡ ναζιστικὴ ἐξουσία. Αὐτὴ ἡ ἐξουσία ἐπρεπε – σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἐντγκαρ Γιούνγκ – νὰ ἀσκεῖται, τουλάχιστον, στὸ δνομα τῆς διάνοιας.

Οι ναζὶ πού τὴν ἐκμεταλλεύτηκαν δέν διστασαν νὰ ἐπιτεθοῦν σ' αὐτές τὶς δυνάμεις τὶς ἀκρας-δεξιάς. Δέν ἐμπιστεύονταν διοικητικές θέσεις παρά μονάχα στούς ἔθνικιστές πού ύπάκουαν στὶς ἐντολές τους. Ὁ Ἐντγκαρ Γιούνγκ δολοφονήθηκε κατά τὴν ἐξόντωση τοῦ Ραϊμ οἱ ἀδελφοί Γιούνγκερ ἐγκατέλειψαν τὴν πολιτικὴ σκηνὴ, ἀρνούμενοι τὶς τιμές πού τούς προσφέθηκαν καὶ ἐξέδωσαν βιβλία καὶ ποιήματα πού θεωρήθηκαν ἔχθρικά γιά τὸ ναζιστικό καθεστώς ὁ Ρούντολφ Πέχελ κλείστηκε σὲ στρατόπεδο συγκεντρώσεως τὸ 1942· ὁ Βίλχελμ Στάπελ, μποχρεώθηκε νὰ διακόψει τὴν ἐκδοση τοῦ περιοδικοῦ του *Deutsches Volkstum* πού εἶχε ώστόσο προσφέρει πολλά στὴ μάχη ἐνάντια στὴν

τέχνη και τή λογοτεχνία τῆς πρωτοποριας ὁ Χάνς Ζέχρερ διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ *Die Tat* ἀναγκάστηκε σχεδόν σ' δλη τή διάρκεια τοῦ Γ'. Ράιχ, νά ζήσει περιορισμένος στό ἔξοχικό του σπίτι. Ἀλλά οι συγγραφεῖς αὐτοί μπορεῖ νά θεωρηθοῦν «ἀντιστασιακοί»; Δέν εἶναι κάπως δισχημο νά φωνάζει κανεὶς «φωτιά», ἀφοῦ πρώτα βοήθησε ὁ ίδιος στό ἀναμα τῆς πυρκαϊᾶς.

ΠΟΙΟΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΟΙ.

Ἐτοι τίθεται τό ἐρώτημα, σέ τι συνίστατο ἀπό τό 1933 μέχρι τό 1945, ἡ ἀντίσταση τῶν συγγραφέων ἐνάντια στό ναζισμό καί τή ναζιστική πολιτιστική πολιτική. Σ' ἔνα προηγούμενο κεφάλαιο ὑπογραμμίσαμε τήν ἀντίθεση τοῦ διευθυντή ὄρχηστρας Βίλχελμ Φούρτβενγκλερ τό 1933, στά ἀντισημιτικά μέτρα τοῦ Γκαϊμπελς ἀπέναντι στούς ἑβραϊκής καταγωγῆς μουσικούς. Ἄς ὑπογραμμίσουμε ἐπίσης τή δημόσια ὑπεράσπιση τοῦ Γκόττφριντ Μπέν γιά τό ἔξπρεσσιονιστικό κίνημα ὑστερα ἀπό ἓνα ἀρθρο πού ἐγραψε ὁ Μπέρρις Φόν Μυνχάουζεν, πάνω στόν «ἀντεθνικό», «αντιλαϊκό» καὶ «ἀνήθικο» χαρακτήρα τοῦ ἔξπρεσσιονισμοῦ⁷. Ἀλλά αὐτές ἤταν μονάχα ἀτομικές πράξεις χωρίς μακρόχρονη ισχύ. Ὁ Φούρτβενγκλερ ὑποτάχηκε καὶ συνέχισε νά δουλεύει σχεδόν κανονικά, κατω από τό Γ'. Ράιχ. Οσο γιά τόν Μπέν, ἡ ἀπαγόρευση νά δημοσιεύει

7 Τό ἀρθρο αυτό τοῦ Μπέρρις φόν Μυνχάουζεν, πρωτοδημοσιευτήκε σπή Deutscher Almanach auf das Jahr 1934, Reclam-Verlag, Λειψία, 1933. Αναδημοσιευτήκε στό Die Garbe, Ausgewählte Aufsätze, Deutsche Verlagsanstalt, Στουτγκαρδη, 1933. Στην ἕκδοση αυτή τό ἀρθρο είχε ὑποστεί μιά μικρή αλλαγή συγκεκριμένα από τόν καταλογα τῶν ἔξπρεσσιονιστῶν συγγραφέων, λείπει τό δονομα τοῦ Γκόττφριντ Μπέν¹. Οι επιθέασις τοῦ Μπέρρις φόν Μυνχάουζεν, βρήκαν μεγόλη απηχηση στους ἔθνικιστους κυκλους. Ο μόνος ἔξπρεσσιονιστής που τοῦ ἀπαντήσεις ἤταν ὁ Γκόττφριντ Μπέν. Τό ἀρθρο του δημοσιευτήκε γιά πρώτη φορα στην Deutsche Zukunft τής 5ης Νοεμβρίου 1933. Πρόκειται για μιά πολυ αναλαφρη υπερασπιση ταῦ εξπρεσσιονισμοῦ γιατί δηκως και νάχει τό πράγμα, δ Γκόττφριντ Μπέν φροντίζει νά εγκωμάσει τήν πολιτιστική πολιτική τῶν ναζι¹. Ἄς αημειωσουμε ακόμα πιως δ Γκαϊμπελς, προτοῦ ἀνέβει στήν ἔξουσια, τόν καιρό πού είχε τό φωνιο τοῦ ανθρωπου τῶν γραμμάτων, είχε δηλωσει ἔξπρεσσιονιστής. Ἀλλώστε φαίνεται πως σ' αὐτόν τόν ταμέα δ Γκόττφριντ Μπέν, ἀν κρινουμε απο τήν αλληλογραφια του είχε εμπιστοσύνη στόν Γκαϊμπελς.

τοῦ κοινοποιήθηκε τό 1938, ώστόσο δυνατός δεν προσχώρησε σέ κανένα άντιστασιακό δίκτυο.

Κατά τ' ἀλλα, οι δραγανώσεις τῶν συγγραφέων πού δούλευαν στήν παρανομία, τά κατάφεραν γιά ένα πολύ μικρό διάστημα, πολύ σύντομα άποδεκατίστηκαν ἀπό τή Γκεστάπο Στό Βερολίνο, ή θάνατο τῶν «προλεταριακῶν ἐπαναστατικῶν συγγραφέων» μπόρεσε νά βγάζει ἐπί δύο χρόνια, μέχρι τά μέσα τοῦ 1935, ένα δωδεκασέλιδο πολυγραφημένο περιοδικό τό *Stich und Heib*.⁸ Υπεύθυνος σύνταξης ήταν ο Γιάν Πέτερεαν Ἐβγαζέ περίου πεντακόσια ἀντίτυπα. Αναγκάστηκε δύναμις νά διακόψει τήν ἐκδοσή του, ἐπειδή μερικοί ἀπό τούς συνεργάτες του συνελήφθησαν ἐνώ οἱ ὑπόλοιποι ἀναγκάστηκαν νά πάρουν τό δρόμο τῆς ἔξοριας. Στό τέλος τοῦ 1934, ο Γιοχάνες Ρ Μπέχερ πού προσπαθοῦσε ἀπό τό ἔξωτερικό νά δραγανώσει τήν ἀντίσταση τῶν συγγραφέων μέσα στό ἴδιο τό ἔσωτερικό τῆς Γερμανίας ἔκεινώντας συγκεκριμένα ἀπό τά ἀπομεινάρια τῆς Ἐνωσης τῶν προλεταριακῶν συγγραφέων και τή γερμανική Ἐνωση τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, ἀναγκάστηκε νά αναγνωρίσει πώς οἱ δυσκολίες ήταν ἀνυπέρβλητες⁹.

Ωστόσο εἶναι ἀναμφισβήτητο πώς ἀργότερα και μέχρι τή χιτλερική ἥπτα, ὑπῆρξαν συγγραφεῖς πού ἀγωνίστηκαν μέσα σέ ἀντίστασιακά διχτυα (Γκύντερ Βάιζενμπορν, Ρικάρντα Χούχ κλπ) αλλά τά κινήματα στά όποια συμμετεῖχαν εἶχαν ἐλάχιστη σχέση μέ τή λογοτεχνία ή τήν τέ-

8 Φαινεται πως στήν αρχή δ Μπέχερ νόμισε πως θά μποροῦσε νά δραγανώσει μιά αποτελεσματική αντιδραση μέσα στή Γερμανία Βασικά προσπάθησε νά δημιουργήσει ενα ἐνιαίο αντιφασιστικό μέτωπα και νά ἐμποδισεί τους «προλεταριακούς ἐπαναστατικούς συγγραφεῖς» ν αποκοπούν από τούς ἀστους συγγραφεῖς. Εφτασε μάλιστα νά τους αυστηρίσει νά ἐγγραφοῦν ὅπην αναγκή στό Επιμελητήριο τῆς Κουλτουρας τοῦ Ράιχ γιά νά παρακολουθοῦν τι συνέβαινε ἐκεῖ και γιά ν αποκτήσουν τήν ταυτότητα τοῦ μέλους που θά τους ἐπέτρεπε δχι μόνο νά ἐργάζονται ἀλλά και νά ταξιδέψουν στό ἔξωτερικό. Εται ο Γιάν Πέτερεαν μπόρεσε νά πάει στό Συνέδριο γιά τήν υπεράσπιση τῆς Κουλτούρας που ἔγινε στό Παρισι τό 1935

Ο λόγος του διαβάστηκε από τόν Zint και ο ἴδιος παραβρέθηκε ἐκεῖ μεταμφιεσμένος γιά νά μήν συλληφθεὶ αργότερα από τή Γκεστάπο Τελικά δύνας δέν μπόρεσε νά ξαναγυρισει στή Γερμανία και ἐζησε στήν ἔξορια, μέχρι τό 1945. Ολες αυτές τις πληροφαριες τις πήραμε ἀπό τόν ίδιο τόν Γιάν Πέτερεαν που κατορθώσαμε νά τόν συναντήσουμε λιγο πριν πεθάνει. Διέθετε ἐνα ἔξαιρετικά πλουσιο ἀρχειο σχετικά μέ τήν παράνομη ἐργεσία τῶν συγγραφέων που ἐμειναν στή Γερμανία και μέ τόν αγωνα που διεξήχθηκε, αργότερα στήν ἔξορια

χνη. Μέσα στούς κόλπους τών περιοδικών Hochland, Die Weissen Blätter, Corona, Deutsche Rundschau, γιά παράδειγμα, υπήρξαν συγγραφεῖς πού προσπάθησαν νά αντιδράσουν στήν πολιτιστική πολιτική τών ναζί Δημοσίευσαν έργα ή άρθρα μέ δικφορούμενο περιεχόμενο. Ὁποιος ήξερε νά διαβάζει άναμεσα στίς γραμμές, μπορούσε νά άποκρυπτογραφήσει κάποιο μήνυμα έχθρικό πρός τό ναζισμό. Παρ' δλα αύτά πρέπει νά παραδεχτούμε πώς οι προσπάθειες αύτές ύπηρξαν πολύ περιορισμένες. Ἡ αντίσταση στό έωτερικό τῆς Γερμανίας δέν ήταν τόσο έλαχιστη δοσοπίστευαν μέχρι τό έξηντα, άλλα ποτέ δέν είχε τήν έκταση πού τῆς άπεδωσαν γενναιόδωρα δρισμένα άτομα πού παιζουν κάπως ύπερβολικά εύκολα μέ τόν τίτλο τοῦ «άντιστασιακοῦ»⁹

Ἐνας δχι εύκαταφρόνητος άριθμός συγγραφέων – αύτό πρέπει νά τό άναγνωρίσουμε – πού έμειναν στή Γερμανία, άψήφησαν τά στρατόπεδα συγκεντρώσεως και τό θάνατο άντιδρώντας δυναμικά διαμέσου τῆς παράνομης προπαγάνδας ἐνάντια στό χιπλερικό καθεστώς Χωρίς νά ένταχτούν σέ δργανωμένες άντιστασιακές διάδεξ, ἔκαναν τήν προσωπική τους μάχη ἐνάντια στό φασισμό, μόνο και μόνο γιά νά διαφυλάξουν τήν άξιοπρέπειά τους. Ἐτοι, τά ποιήματα τοῦ Ράινολντ Σνάιντερ, κυκλοφορούσαν χέρι μέ χέρι τό 1938, δ Ἐρνστ Βίχερτ είχε τό κουράγιο νά άντιταχτεῖ δημόσια στή ούλληψη τοῦ πάστορα Νημαύλλερ, μέ άποτέλεσμα νά κλειστεῖ γιά τέσσερις μήνες σ' ἑνα στρατόπεδο συγκεντρώ-

9 Ἐτοι παρουσιάζουν τόν Ἐρνστ Γιούνγκερ σάν ένα «γνήσιο αντιστασιακό». Μέσα στα δρια αύτοῦ τοῦ δοκιμου δέν έχουμε τήν πρόθεση νά αναλυσουμε τήν προσωπικότητα και τό έργο τοῦ Ἐρνστ Γιούνγκερ, απλώς διαπιστωνουμε πως τελείται μιά πολυ παράδοξη άποκατάσταση τόσο δοσον αφορά τά έργα του, δοσο και τή διαγωγή του τήν έποχή τοῦ έθνικοσσιαλισμοῦ Ισχυρίζονται πως μέ τά γραπτα του παρότρυνε τους «συνωμότες» γερμανούς νά διοργανωσουν τή συνωμοσία τῆς 20 Ιουλίου 1944 Χωρίς άμφιβολία, δ Γιούνγκερ τους συμπαθούσε άλλα δέν άνακατεύτηκε καθόλου μαζί τους γιατί ήθελε νά συμμεριστεῖ τήν τύχη τῆς Γερμανίας. Σέ μια «έρευνα πάνω στό γερμανικό μιλπαρισμό» που δημοσιευτήκε στήν έπιθεώρηση Documentis (Μάιος 1949) δήλωσε «Σέ μια δικτατορία σάν κι αυτή τοῦ Γ Ράιχ είχαμε τήν έντυπωση πως βρισκόμαστε μέσα σέ μιά ταχεια που έτρεχε μ δλη τῆς τήν ταχυτητα. Τό νά τραβήξει κανείς τό σήμα κινδύνου δέν ωφελούσε σέ τιποτα Μονάχα κάποιο έμπόδιο, ένα τείχος, μπορεί νά σταματήσει αυτή τήν κουρσα. Και ή αντισταση ήταν ακόμα πιό δυσκολη έπειδή οι συνωμότες δέν μπορούσαν νά υπολογίζουν παρά μονάχα στόν έαυτό τους, μιά και δέν είχαν καμιά έξωτερική βοήθεια ». Στά λόγια αυτά είναι αδυνατο νά μή διακρίνει κανείς ένα είδος απολογιας!

σεως διάδοχος Μπέρνερ Μπέργκενγκρυν προσπάθησε μέσα αέδυστο μυθιστορήματά του, πού έκδόθηκαν έπι Γ΄ Ράιχ, νά έκφρασει μιά συγκαλυμμένη καταδίκη τού ναζισμού¹⁰

Δίχως δώμας νά θέλουμε νά άμφισβητήσουμε τό θάρρος και τήν τιμιότητα αύτών τών συγγραφέων, άναρωτιέται κανείς μήπως ή σπουδαιότητα αύτού τού φαινομένου στό όποιο λιγό πολύ τούς έχουμε ένταξει – αύτού δηλαδή, πού όνομάστηκε έσωτερική μετανάστευση – έχει μεγαλοποιηθεί άρκετά Μ΄ αύτά τά λόγια έννοούμε γενικά τή στάση έκείνου πού μένει στή Γερμανία, κρατούμενος μακριά άπό τόν έθνικοσιαλισμό κι άρνούμενος νά έξυπρετήσει τή ναζιστική ιδεολογία, μά όποιοδήποτε έργο του Σ΄ αύτή τήν περίπτωση τού άπεμεναν δυό λύσεις. ή άπλα και ξεκάθαρα νά σωπάσει ή νά έξακολουθήσει νά γράφει άποφεύγοντας έσκεμμένα τά θέματα πού είχαν γίνει τού συρμού άπό τή χιτλερική προπαγάνδα. Οποιαδήποτε κι άν ήταν ή τελική λύση, έπρεπε – κι αύτό τό θεωρούμε πρωταρχικό – νάναι τό προϊόν μιάς προσωπικής έκλογής. Έννοείται πώς πρέπει νά κάνουμε μιά διάκριση άνάμεσα στούς συγγραφείς γιά τούς όποιους ή άπόδραση μέσα στό παρελθόν, τό δνειρό ή τά άχρονικά θέματα ήταν κάτι τό άπολυτα φυσικό, κάτι πού βρισκόταν σέ μιά βαθιά άνταπόκριση μέ τό ταμπεραμέντο τους και σ΄ έκείνους στούς όποιους ή άλλαγή τού ύφους και τών θεμάτων μαρτυρά μιά πραγματική έχθρότητα γιά τή ναζιστική έξουσία.

Σχετικά δώμας μέ τήν τοποθέτηση αύτής τής όροθετικής γραμμής έπικρατεί μιά μεγάλη σύγχυση. συγγραφείς πού συνεργάστηκαν μέ τούς ναζί κι άλλοι πού τό έργο τους, πρίν και μετά τό ναζισμό, φέρνει δίχως καμιά διάκριση τή αφραγίδα τής περίφημης γερμανικής έσωτερικότητας, τής διαχρονικότητας και τής άχρονικότητας, σήμερα στήν Όμοσπονδιακή Δημοκρατία θεωροῦνται σάν έκπρόσωποι τής έσωτερικής μετανά-

10 Και οι τρεις τους είναι συγγραφείς έπιτρεπασμένοι από τό Χριστιανισμό Τά δυό μυθιστορήματα τού Βέρνερ Μπέργκενγκρυν στα όποια αναφερόμαστε είναι τό *Der Grosslyrann und das Gericht* (1935) και τό *Am Himmel wie auf Erden* που έμφανιστηκε τόν Οκτώβριο τού 1940 και άπαγορευτήκε τό 1941 Ο Μπέργκενγκρυν δημοσιεύει και ποιήματα Ο Έρνστ Βίχερτ κλειστήκε στό στρατόπεδο τού Μπούχενβαλντ Όσο γιά τόν Ράινολντ Σνάιντερ αύτός δημοσιεύεις ένα ιστορικό διήγημα τό *Las Casas vor Karl V.* που φάνηκε σάν μιά καταδίκη τού ναζισμού (1938) Τά συνέτα που έγραψε κατά τή Χιτλερική εποχή. συγκεντρωθήκαν μετά τόν πόλεμο και δημοσιευτήκαν τό 1954

στευσης, θαν κι αυτοι, οι ιδιοι δέν ισχυρίζονται κάτι τέτοιο'' Τελικά, διαμέσου αυτής τής ἀποψης ἐπιδιώκεται ή δικαιωση κι ἀποκατάσταση οιλων τῶν συγγραφέων πού παρέμειναν στή Γερμανία παρά τήν ὑπαρξη τοῦ ἔθνικοσσιαλιστικοῦ καθεστώτος¹²

Πρέπει νά παραπρήσουμε πώς οι περισσότεροι ἀπό τούς συγγραφεῖς πού ἀποτελοῦν τό στόχο αὐτῆς τής συζήτησης εἰναι ἐκπρόσωποι τοῦ αστικοῦ τραντισιοναλισμοῦ Οι συγγραφεῖς τής ἀριστερᾶς εἰναι μιά ἄλλη ιστορία αύτοι στρατεύτηκαν πραγματικά Τελικά, παρακολουθοῦμε τήν ἀποκατάσταση αὐτής τής ἀστικῆς λογοτεχνίας πού συνέχισε νά ἐκδιδεται κάτω από τό Γ Ράιχ, ὑπηρετώντας τή ναζιστική πολιτική, στό μέτρο πού ὁ φιλελευθερισμός τοῦ Γκαιμπελς ἐπεδίωκε νά δώσει μιά καθυστχαστική εικόνα τού ἔθνικοσσιαλισμού στή γερμανική ἀστική τάξη και στούς λογοτεχνικούς κύκλους τοῦ ἔξωτερικοῦ Ἡ δημοσίευση ποιημάτων αφιερωμένων στή φύση δέν παρουσίαζε κανένα κίνδυνο. Και σ' ἔνα περιοδικό σάν τό Reich δηνού ό Γκαιμπελς ἔγραψε τακτικά ἔνα κύριο ἀρθρο, δημοσιεύτηκαν πολλά κείμενα πού δέν είχαν τίποτα τό δμεσα πολιτικό¹³ Μήπως, γι' αύτό, πρέπει γά θεωρηθοῦν σάν ἀντιστασιακές μαρτυρίες, Ἐννοεῖται πώς ἐκείνοι πού ἔδειξαν ἔκεκάθαρα τήν ἀποδοκιμασία τους γιά τό ναζισμό, ἀξίζουν νά ὀνομαστοῦν ἀντιστασιακοί. Ὁσο γιά κείνους πού κατέφυγαν σέ μιά λογοτεχνία φυγής, μέχρι ποιό σημείο ἐπεδίωξαν, μονάχα, νά προστατέψουν τή μικρή προσωπική τους ὑπαρξη και μέχρι ποιό σημείο προμήθευσαν στό ναζιστικό καθεστώς τό ἐπιχείρημα πού ζητοῦσε γιά νά ἀποδείξει πώς ἐπέτρεπε ἀκόμα μία «ἔλευθερη» λογοτεχνία,

Ο Τόμας Μάν, σ' ἔνα γράμμα του πρός τόν Ἐλβετό κριτικό Ἐντουαρντ Κορρόντι, στίς 3 Φεβρουαρίου 1933, δίκαια ἐπιμένει πάνω στά πολύ λεπτά δρια πού χωρίζουν τή λογοτεχνία τῶν ἐμιγκρέ ἀπό τή

11 Αυτή ειναι η περιπτωση τοῦ Χάνς Φρήντριχ Μπλουνκ πρώην προέδρου τοῦ Ἐπιμελητηρίου τής Κουλτουρας τοῦ Ράιχ. Ειναι ἐπισης και ή περιπτωση ταῦ Χανς Καρόσσα

12 Βλέπε τό τελευταίο μας κεφάλαιο

13 Συγγραφεῖς που σήμερα είναι γνωστοι, αλλά που την ἐποχή ἐκεινη δέν δημοσιευσαν σαφῆ εθνικοσσιαλιστικά ἔργα, ἀρχισαν την καρριέρα τους από τό Das Reich αναφέρουμε τάν ποιητή Κάρλ Κρόλοβ, τάν ἐπιστήμονα και ποιητή Μάξ Μπενοε που κι οι δύο τους ζοῦν οήμερα στή Δυτική Γερμανία και τόν ποιητή και πεζογραφο Φραντς Φυχμαν, που ειναι ἐνας απά τους καλυτερους συγγραφεῖς τής Ανατολικής Γερμανίας

λογοτεχνία τοῦ έσωτερικοῦ τῆς Γερμανίας, μέ τὴν ἐννοια πώς τόσο ἀπό τή μά δοσ κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἡ γερμανική λογοτεχνία βρίσκεται σέ μια δραματική θέση καὶ οι συγγραφεῖς πού ζοῦν ἀκόμα κάτω ἀπό τὸ Γ' Ράιχ δέν ἀσπάζονται ἀναγκαστικά, δλοι τους τίς ναζιστικές ιδέες. Τό 1938, ὁ κομμουνιστής ἡγέτης Βίλχελμ Πήκ στὸ *Deutsche Schriftsteller*, περιοδικό τῆς "Ενωσης τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων πού συγκέντρωνται τούς ἐμιγκρέδες συγγραφεῖς, σημειώνε πώς στὴ Γερμανία είχαν παραμείνει ἑκατοντάδες καλλιτέχνες πού ἀν καὶ ἀναγκάστηκαν νά γίνουν μέλη τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Κουλτούρας, ώστόσο δέν πρόδωσαν τήν ὑπόθεση τοῦ πνεύματος, τῆς προόδου καὶ τῆς κουλτούρας.

Ἡ πολεμική ἔγινε δημόσια ύστερα ἀπό τό 1945. Μετά ἀπό δώδεκα χρόνια ναζισμοῦ, ὁ Τόμας Μάν δέν διστάζει νά ἐπαναλάβει τά λόγια του καὶ νά καταγγείλει τό μύθο τῆς ἐσωτερικῆς μετανάστευσης. Διαπιστώνει, μέ πίκρα, πώς οι συγγραφεῖς πού κατά τό Γ' Ράιχ προτίμησαν νά παραμείνουν στὴ Γερμανία, θεωροῦνται καλύτεροι γερμανοί ἀπό τούς ἐμιγκρέδες. Κι δμως, λέει, δλα τά βιβλία πού δημοσιεύτηκαν στὴ ναζιστική Γερμανία ἔφερναν τό στίγμα τῆς ντροπῆς καὶ τοῦ αἰματος. "Ομως ἡ πραγματικότητα ἀπαιτοῦσε ἐναν πό εὐέλικτο τρόπο ἀνάλυσης. Πράγμα πού τό 1948 ὁ Ἀλφρεντ Ἀντερς δέν παρέλειψε νά τό ὑπενθυμίσει στό Μάν. Ἡ ἀντίδραση δμως τοῦ Μάν ἦταν κάτι παραπάνω ἀπό πικρία. Προερχόταν ἀπό τή συνειδητοποίηση τοῦ γεγονότος πώς ὁ ναζισμός δέν είχε ἀκόμα πεθάνει σέ μια Γερμανία πού ισχυρίζοταν πώς είχε ἀποναζιστικοποιηθεῖ¹⁴.

Πόσες φορές δέν ἔχει ἀκουστεῖ πώς τό μόνο πού ἔκαναν οι «χθεσινοί ἐμιγκρέ», ἦταν ν' ἀποφύγουν τήν εύθυνη τους σάν Γερμανοί, τήν εύθυνη τους ἀπέναντι στὴ Γερμανία. Αὔτη ἡ κατηγορία πού ἐκτόξευσε τό 1933 ὁ Γκόττφριντ Μπέν ενάντια στόν Κλάους Μάν, σημειώνει ἀκόμα ἐπιπτυχία. Καθησυχάζει τή συνειδηση δλων ἐκείνων τῶν

14. Συγκεκριμένα, ὁ Τόμας Μάν ἔστρεψε τά πυρά του ἐνάντια στους Φράνκ Τις καὶ Χάνς Φρήντριχ Μπλουνκ. Απ τήν ἄλλη μεριά, ὁ Ἀλφρεντ Νταιμπλιν, σέ ένα γράμμα του πρός τόν Χέρμαν Κέστεν στίς 3 Δεκεμβρίου 1948 σημειώνει μέ ειρωνεια καὶ πικρα πώς ὁ Γκλαϊζερ καὶ ὁ Γκόττφριντ Μπέν, που παλιά υπῆρξαν κι οι δυό τους υποστηριχτές τῶν ναζι, αποκαταστάθηκαν μέ πολυ μεγάλη φροντίδα. Άλλα οι πρωην ἔξοριστοι δέν ευνοήθηκαν τό ίδιο, αφοῦ μέχρι τό 1970 ἡ λογοτεχνία τῆς ἔξοριας δέν είχε καθόλου πέραση στήν Ομοσπονδιακή Δημοκρατία. Ο Ἀλφρεντ Νταιμπλιν αναγκάστηκε νά ἐκδωσει τό τελευταίο του μυθιστόρημα στό Ανατολικό Βερολίνο

διανοούμενων πού δέν είχαν μήτε τό κουράγιο νά φύγουν, μήτε τό θήρος νά συμμετάσχουν ένεργά στήν άντισταση. 'Οπωαδήποτε ή άντισταση δέν ήταν καθόλου εύκολη, άλλά ή μετανάστευση δέν ισοδυναμούσε καθόλου μέ λιποταξία μπροστά στά προβλήματα τής στιγμῆς. 'Όταν δριαμένοι «έμγκρεδες ού έσωτερικού» ή δριαμένοι πού φορούν αύτόν τόν τίτλο, άναθυμοῦνται τά συνειδησιακά τους προβλήματα καί τά βάσανά τους κάτω από τό Γ'. Ράιχ, μπορεῖ κανείς νά τούς παρακολουθήσει καί νά τούς καταλάβει άπόλυτα. 'Οχι δμως καί νά πλασάρονται σάν υάρτυρες καί νά θεωρούν τήν αύτοεξορία τών συναδέλφων τους σάν ένα πάνεμο λιμανάκι όπου έκεινοι πέρασαν μερικά χρόνια ήρεμίας!

Πράγματι, ή μετανάστευση ένός συγγραφέα σήμαινε πρώτα άπ' δλα τήν άπωλεια ένός κοινοῦ καί μιά μεγάλη άναστάτωση τής έπαγγελματικής του ζωῆς. 'Ο Λιον Φόλυχτβανγκερ έγραψε σχετικά, πώς ένιωθε νά χάνεται ή οικονομική του βάση, μά καί έξαπλιας τής γλώσσας δέν ήταν άπόλυτα σίγουρο πώς στό έξωτερικό θά μπορούσε νά βρει άναγνώστες. 'Ανέφερε έπίσης δλες τίς δυσκολίες πού άντημετώπιζε καθημερινά ο έξόριστος ουγγραφέας: τίς ψιλοδουλειές πού κάνει γιά νά ζήσει, τά χαρτιά πού δέν βρίσκονται πάντα αέ τάξη, τό δωμάτιο τού ξενοδοχείου πού πρέπει νά πληρωθεῖ, κι άπ' όπου μπορεῖ άπό τή μά στιγμή στήν άλλη νά τόν διώξει ή άστυνομία μαζί μέ τά δέματα τών χειρογράφων του. Αύτό τό μόνιμο σγχος δέν εύνοούσε καί πολύ τήν καλλιτεχνική δημιουργία.

ΕΝΑΣ ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

Πράγματι έπρόκειτο γιά έναν άληθινό άγώνα. Γιά πολλούς συγγραφεῖς, ή μετανάστευση ήταν ή μοναδική λύση πού τούς προσφερόταν γά νά γλυτώσουν τή φυλακή, τό στρατόπεδο συγκεντρώσεως, ή τό θάνατο Πάνω από διακόσιοι πενήντα γνωστοί συγγραφεῖς έγκατέλειψαν τή ναζιστική Γερμανία κι άνάμεσά τους οι διασημότεροι τής χώρας. 'Η Πράγα, ή Βιέννη, τό Παρίσι και τό Λονδίνο, ύπηρξαν οι πρώτοι σταθμοί τής περιπλάνησής τους. Κατόπιν διασκορπίστηκαν σ' άλοκληρο τόν κόσμο, ιδιαίτερα ύστερα άπό τό 1939 Μέχρι τήν κήρυξη τού πολέμου οι εύρωπαικές κυβερνήσεις τούς πρόσφεραν άρκετά φιλελεύθερα τό δικαίωμα τού άσυλου. 'Αργότερα δμως πάρθηκαν δριαμένα μέτρα

άπεναντι στούς γερμανούς έμιγκρέδες. Ὅτι έγινε μέ τίς γαλλικές άρχες τῆς ἐποχῆς, πού τούς ἐκλειναν σέ στρατόπεδα σάν τῆς Ριβεσάλτ ή τοῦ Βερνέ.

‘Ο Γκόλο Μάν, σ’ ἔνα λόγο πού ἔβγαλε στὸ Λουξεμβούργο στὶς ἀρχές τοῦ 1968, μὲ τὴν εὔκαιρία μᾶς ἐκθεστῆς μὲ θύμα «· Η γερμανική λογοτεχνία στὴν ἔξορία» ἐνέταξε Ἑκάθαρα τὸ δράμα τῶν ἐμιγκρέ μέσα στὴν κατηγορία τοῦ πολιτικοῦ. Δέν μποροῦσαν νάναι τίποτ’ ἄλλο παρὰ Γερμανοί, παρ’ ὅλο πού εἶχαν πάψει πλέον νά είναι, μά και πολλοί δέν εἶχαν πιά τὴ γερμανική ιθαγένεια. · Απ’ τὴν ἄλλη μεριά δέν μποροῦσαν νά προσαρμοστοῦν σέ βάθος, στά ήθη, τὶς συνήθειες καὶ τὴν κοινωνική ζωὴ τοῦ τόπου πού τούς φιλοξενοῦσε. · Ακόμα καὶ στὴν πιό γενναιόδωρη περίπτωση, ἀπλῶς τούς ἀνέχονταν. Αὐτή ή κατάσταση τούς ἔκανε νά νιώθουν παρὰ τὴ θέλησή τους συνδεδεμένοι μὲ τὴ Γερμανία καὶ ἡ λογοτεχνική τους ἔξορία γίνηκε διαμάς πολιτική. Τὸ προσωπικό τους πεπρωμένο ἔξαρτιόταν ἀπό τὰ πολιτικά γεγονότα, ἀπό τὸ μέγεθος τῆς ἀρνητικῆς τοῦ ναζιστικοῦ καθεστώτος. Κατά γενικό λοιπόν, κανόνα, ὁ ἐμιγκρέ συγγραφέας ἦταν κατ’ ἀρχήν, κάτω ἀπό τὴν πίεση τῶν περιστάσεων, ἔνας ἀντιφασίστας ἀγωνιστής. · Ἐπρεπε νά διαφωτίσει τὸν κόσμο γιά τὶς προθέσεις τῶν ναζί, νά ἀπογυμνώσει τὸ Γ΄ Ράιχ ἀπό τὴ φτηνή μυθολογία του καὶ νά προμηθεύσει τοὺς ἀντιστακούς τοῦ ἐσωτερικοῦ μὲ χρήσιμο λογοτεχνικό ύλικό: πολυάριθμα ἔργα, προπαγανδιστικά φυλλάδια, ἐφημερίδες καὶ περιοδικά πέρασαν ἔτοι στὴν ἴδια τὴ Γερμανία. · Ο ἀγώνας τους δέν συνίστατο λοιπόν τόσο στὴ συγγραφή ἔργων πού δέν θάβριοκαν ἀμέσως ἐκδότη, δοσ σέ μιά συνεχή, φυσική καὶ διανοητική προσπάθεια.

‘Οπως καὶ νάταν δμως, ὁ συγγραφέας ἐπρεπε νά δράσει καὶ γι· αὐτό ἐπρεπε νά δημιουργήσει δργανα δράσης. · Ιδρύθηκαν διάφορα φιλολογικά περιοδικά: τὸ *Neue Deutsche Blätter* στὴν Πράγα, τὸ *Sammlung* στὸ ‘Αμστερνταμ, τὸ *Wort* στὴ Μόσχα¹⁵ κ.λ.π. Σ’ ὀλόκληρο

15 Στὴ Μόσχα ἐκδιδόταν ἐπισης, ἀλλά πριν ἀπό τὸν ἐθνικοσσιαλισμό, ἡ ἐπιθεωρηση *Internationale Literatur* πού ἦταν τὸ δργανο τῶν «ἐπαναστατικῶν προλεταριακῶν συγγραφέων». Τὴ διεύθυνες ὁ Γιοχάνες Ρ Μπέχερ Μά παρόμοια ἐπιθεωρηση ἐκδιδόταν καὶ στὰ Γαλλικά, ἡ *Littérature internationale*.

Η ἐπιθεωρηση *Die Sammlung* βγῆκε σέ 24 τευχη ἀπό τὸ Μάρτιο τοῦ 1933 μέχρι τὸν Απριλιο τοῦ 1935. Η *Wort* ἐκδόθηκε στὴ Μόσχα ἀπό τὸ 1936 μέχρι τὸ 1939.

τόν κόσμο, λίγο πολύ δημιουργήθηκαν γερμανικοί έκδοτικοί οίκοι. ¹⁶ Ας άναφερουμε τις έκδόσεις Καρρεφούρ στό Παρίσι πού δημοσίευσαν πολυάριθμα πολιτικά κείμενα με θέμα τό ναζισμό τις έκδόσεις Μαλίκ στό Λονδίνο και Όρόρα στις Η.Π.Α. Από τήν άλλη μεριά οι έξοριστοι γερμανοί συγγραφεῖς ίδρυσαν ή – στήν περίπτωση πού ύπηρχαν ήδη στη Γερμανία – άνασύστησαν δργανώσεις πού θά τους βοηθούσαν νά υπερασπίσουν καλύτερα τόν έμπορο τους και τήν «κουλτούρα»¹⁷.

Μιά άπό τις σπουδαιότερες δργανώσεις αύτού τού είδους ύπηρξε ή Γερμανική Ένωση τών έξοριστων άνθρωπων τών γραμμάτων πού ίδρυθηκε στό Παρίσι τό 1933. Ο σκοπός της ήταν νά συγκεντρώσει δλες τις άντιφασιστικές δυνάμεις και νά τραβήξει μέ τό μέρος της τούς συγγραφεῖς πού δέν ήταν φασίστες άλλα είχαν παραπλανθεί μέσα στό ναζιστικό χώρο. Είναι γνωστό πώς έπαιξε ένα πολύ σπουδαίο ρόλο μέ τήν ύλικη βοήθεια πού πρόσφερε στούς έξοριστους γερμανούς συγγραφεῖς. Τόποι έξοριάς πού ήταν πολύ άπομακρυσμένοι μεταξύ τους, βρίσκονταν σ' έπαφή χάρη σ' αύτή: ή Ταεχοσλοβακία, ή Σοβιετική Ένωση, ή Άγγλια, οι Η.Π.Α., τό Μεξικό. Στό Παρίσι διοργάνωνε έβδομαδιαίες συγκεντρώσεις, δησού συζητώνταν και καθορίζονταν ή άγωνιστική τακτική ένάντια στή ναζιστική ιδεολογία. Κάτω άπό τήν αιγιάλη της πραγματόποιηθηκαν πάμπολλες έκδηλώσεις: τό 1934, συγκεκριμένα, έγκαινιασε τή Βιβλιοθήκη τής έλευθερίας, για νά διαφυλάξει δλα τά έργα πού είχαν καταδικαστεί άπό τό χιτλερικό καθεστώς¹⁸.

16 Ας σημειώσουμε έπισης πώς, πρός τιμήν τους, δριαμένοι άπ' αύτούς άγωνιστηκαν μέ τό δπλο στό χέρι ένάντια στό φασισμό στις διεθνείς ταξιαρχίες τής Ισπανίας. Τό βιβλίο τού Λουντβιχ Ρέν πάνω στόν πόλεμο τής Ισπανίας άποτελεί μιά πολύ σπουδαια μαρτυρία σχετικά, μ' αυτό τό γεγονός.

17 Η Freiheitsbibliothek ίδρυθηκε ένα χρόνο μετά άπό τό άουτο-ντά-φέ τών βιβλιών πού έγινε Μάιο τού 1933. Η έξοριστη S D S (Γερμανική Ένωση τών Άνθρωπων τών Γραμμάτων) ίδρυθηκε στό Παρίσι τό 1933. Η έπισημη παρουσίαση της άπό τόν τυπο, έγινε τόν Οκτώβριο τού 1933. Οι πρωτεργάτες της ήταν οι Χάινριχ Μάν, Ρούντολφ Λέοναρντ, Άννα Σέγκερς, Έγκον Έβιν Κίς, Γιόζεφ Ρότ και άλλοι. Τό φθινόπωρο τού 1933 ήρθε σ' έπαφή μέ τούς Ζάν-Ρισάρ Μπλόχ, Μπαρμπύς και Αραγκόν πού είχαν άναλάβει τήν A E A R (Ένωση έπαναστατών συγγραφέων και καλλιτεχνών) και τήν έπιθεώρηση Komptune.

Τά βιβλία τής Βιβλιοθήκης τής Έλευθερίας, κατασχέθηκαν άπό τή Γκεστάπο. Υστερά άπό τόν πόλεμο, δριαμένα άπ' αύτά βρέθηκαν σέ παλαιοβιβλιοπωλεία τού Παρισιού. Ισως νά διασκορπιστηκαν τυχαία άπό δώ κι' άπό κεί Μπορέ-

‘Ο ἀγώνας τῶν ἔξοριστων συγγραφέων ἔχει καὶ μά ἄλλη πλευρά πού ἀξίζει θά ύπογραμμιστεῖ: εἶναι ἡ χρησιμοποίηση τοῦ διεθνοῦς βήματος ἀπ’ ὅπου γίνεται ἡ καταγγελία τῆς ναζιστικῆς βαρβαρότητας. Οἱ Γιοχάνες Ρ. Μπέχερ, Φρήντριχ Βόλφ, Φ.Σ. Βάϊσκοπφ καὶ ἄλλοι πήραν, γι’ αὐτό τὸ λόγο, μέρος στὸ πρῶτο συνέδριο τῶν σοβιετικῶν συγγραφέων, τό 1934. Ἐνα χρόνο ἀργότερα στὸ Παρίσι συγκλήθηκε τὸ συνέδριο γιὰ τὴν προστασία τῆς κουλτούρας ὃπου συμμετεῖχαν πολλοὶ γερμανοὶ συγγραφεῖς. Ἐκμεταλλεύτηκαν ἐπίσης καὶ τὰ συνέδρια τῶν Πέν-κλάμπς γιὰ νά διαφωτίσουν τὴν κοινὴ γνώμη πάνω στὸ θέμα τῆς ναζιστικῆς Γερμανίας.

Δυστυχῶς παρ’ ὅλη αὐτὴ τῇ γενικῇ ἀντίθεση ἀπέναντι στὸ ἑθνικο-σοσιαλισμό, δέν ύπῆρχε μιά πραγματική, βαθιά, ὀργανική σύμπνοια ἀνάμεσα στοὺς ἔξοριστους Γερμανούς συγγραφεῖς. Ἀνήκαν στὰ ποὺ διαφορετικά ρεύματα πού πολὺ συχνά τούς χώριζαν. Αὐτὴ ἡ ἔλλειψη συνοχῆς τούς ἔκανε πιό τρωτούς, τόσο ἀπέναντι στὴν καταδίωξη τῆς Γκεστάπο δυο καὶ ἀπέναντι στὴν ἴδια τους τὴν ἀπελπισία. Πολύ ἀπ’ αὐτούς δέν μπόρεσαν ν’ ἀντέξουν τὰ βάσανα τῆς ἔξοριας καὶ αὐτοκόντησαν. Ἡ ἔξειδικευμένη δράση τῶν ὀργανώσεων τῶν συγγραφέων ύπῆρξε ἐντονη κυρίως μέχρι τό 1940. Κατόπιν οἱ ἔξοριστοι συγγραφεῖς πολέμησαν μέσα ἀπό τοὺς κόλπους τῶν ἀντιστασιακῶν δικτύων ἢ μέσα ἀπό πιο πλατιά πολιτικά κινήματα ὅπως ἤταν ἡ Ἐπιτροπή τῆς ἐλεύθερης Γερμανίας (*Freies Deutschland*) πού πρόεδρός της στὴ Μόσχα ύπῆρξε ὁ ποιητής Ἐριχ Βάινερτ καὶ εἶχε παρακλάδια σέ πολυάριθμες χώρες.

Καὶ τί ἀπόγινε μέ τὶς διάφορες στάσεις πού υιοθέπησαν οἱ γερμανοὶ συγγραφεῖς ἀπέναντι στὸ ναζισμό, ὑστερα ἀπό τὸ τέλος τοῦ πολέμου, Ἡ πολεμικὴ πού δναψε γύρω ἀπό τὸ θέμα τῆς ἑσωτερικῆς μετανάστευσης μᾶς δίνει μιὰ ἵδεα γι’ αὐτές. Μερικοὶ ἀπό τοὺς συγγραφεῖς πού εἶχαν συνεργαστεῖ μὲ τοὺς ναζί, ἔγιναν ἀνθρώποι τῆς ἀριστερᾶς, κάποτε καὶ κοιμουνιοτές¹⁸. Ἀλλά σέ γενικές γραμμές φαίνεται πώς ὁ καθένας

σαμε νά διαπιστώσουμε πώς μερικά κατέληξαν στὴν Εθνική Βιβλιοθήκη Ὁπως ἔγινε μέ τὸ ἔργο τοῦ Κάρλ Αἰνστάιν *Die sechzehnte Botschaft* (Τό ἀσχημό νέο) πού ἔνα ἀντίτυπό του, πού βρισκεται τώρα στὴν Εθνική Βιβλιοθήκη, φέρνει τὴ σφραγίδα τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ελευθερίας

18 Τέτοια εἶναι, γιά παράδειγμα, ἡ περιπτωση τοῦ Ἀρνολντ Μπρόννεν που μπήκε στὴν ἐνεργό ἀντίσταση τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Γ’ Ράιχ. Πρέπει ἐπίσης ν ἀναφέρουμε τὸν Κούρτ Κόρριντ που οπήν *Ανατολική Γερμανία* ἔφτοσε μέχρι τό

παρέμεινε στίς παλιές του άποψεις. "Ένα μεγάλο μέρος των παλιών έμιγκρέδων, άποφάσιας νά ζήσει στήν Ανατολική Γερμανία. Τό ύπόλοιπο άπόμεινε ακορπιαμένο σ' όλοκληρο τόν κόσμο. "Οσο γιά τούς συγγραφεῖς πού είχαν παραμείνει στή Γερμανία, κατά τή διάρκεια τού χιτλερικού καθεστώτος, αύτοί ξαναβρήκαν στή Δυτική Γερμανία, τόν παλιό τους δρόμο: οι μέν τήν άστική παράδοση καίοι ύπόλοιποι, πού ήταν άναγκασμένοι νά δικιολογηθούν, διάλεξαν τό δρόμο τού άντικομμουνισμού και τής άπολογητικής τής έξουσίας. Σ' ένα άπό τά γράμματά του σ' Γκόπτφριντ Μπέν άναγγέλλει περήφανα πώς δέν είναι καθόλου διατεθείμένος νά παραδεχτεί πώς είχε άδικο και νά πει *Pater peccavi*. Καί σ' Έρνστ Γιούνγκερ δηλώνει αέ σάπια συζήτηση τά έξης: «Ο Χίτλερ πέτυχε πάρα πολλά και στήν άρχη, πρέπει νά τό παραδεχτούμε, αύτό έγινε χάρη στή συμπάθεια τού έξωτερικού. Τά πράγματα μπερδεύτηκαν μονάχα μέ τίς αυξανόμενες έπιτυχίες. Σκέφτομαι γιά παράδειγμα, τήν είσοδό μας στή Ρωσία: είδα μέ τά μάτια μου μέ τί χαρά μας ύποδεχτηκαν. Οταν δημος άρχισε ή φαβερή καταπίεση, ή συμπάθεια χάθηκε. Αύτό δέν είναι παρά ένα άπό τά πολλά παραδείγματα πού μας δείχνουν μέ ποιόν τρόπο οι άνθρωποι αύτοί σπατάλησαν τά άτού μας»¹⁹.

σημείο νά άναπροσαρμόσει στά σοσιαλιστικά δεδομένα ένα μυθιστόρημα πού είχε δημοσιεύσει έπι Γ' Ράιχ κάνοντας τήν άπολογια τού έθνικοσσοιαλισμού!

Ο Έρνστ φόν Σάλομον, έγκαταστημένος στήν Ομοσπονδιακή Δημοκρατία, έγινε άνθρωπος τής δικτυρεάς βάζοντας μάλιστα και τήν ύπογραφή του κάτω άπό τά κείμενα διαμαρτύριας ένάντια στόν άτομικό έξοπλισμό

19 Συζήτηση πού δημοσιεύτηκε στήν *Quinzaine Littéraire* τής 15-31 Ιανουαρίου 1969. Η συζήτηση αύτή είναι πολύ σημαντική και θ' άξιζε ένα πολύ πλατύτερο σχόλιο. Ο Έρνστ Γιούνγκερ διέπεται άπό τόν ίδιο άνορθολογισμό πού τόν κατείχε και πριν άπό τόν πόλεμο. Οι κριασίς του γιά τόν Χίτλερ είναι χαρακτηριστικές δέν καταδικάζει καθόλου τις άρχες τού έθνικοσσοιαλισμού και δέν έννοει μέ κανένα τρόπο νά καταλάβει πώς ο ναζισμός θά δηγούσε όπωσδήποτε στόν πόλεμο και τή βαρβαρότητα.

7. Τό Γ' Ράϊχ καὶ ἡ λογοτεχνία του

Έχει κατανήσει πιά κοινοτυπία ν' άκομμε καί νά διαβάζουμε στέ σχετικά έγχειριδια πώς ο ναζισμός δέν δημιούργησε καμά άξιόλογη λογοτεχνία καί συνεπώς δέν άξιζει νά μιλάμε γι' αύτήν. Αναρωτιέται κανείς μήπως αύτό δέν άποτελεῖ παρά μιά ψεύτικη πρόφαση γιά ν' άποφ ύγουμε νά θέσουμε τά πραγματικά έρωπήματα. Πράγματι, πού δύναγεται μιά τέτοια διαβεβαίωση; Πρέπει νά συμπεράνουμε πώς δρισμένοι άξιόλογοι συγγραφεῖς μπόρεσαν νά παραμείνουν στή Γερμανία τοῦ Γ' Ράϊχ κι άκόμα καί νά συνεργαστοῦν μέ τούς ναζι, χωρίς ώστόσο τά βιβλια τους νά πρέπει νά θεωρηθοῦν σάν λογοτεχνικές μαρτυρίες τής ναζιστικής έπιπροσής. Άν σπρώξουμε τό συλλογισμό στά άκρα, συμπεραίνουμε άκόμα πώς ή λογοτεχνία πού έξακολουθεῖνά διαβάζεται καί νά έκτιμέται στή Γερμανία, δέν θά μποροῦσε ποτέ νά θεωρηθεῖ ύποπτη γιά ύποκείμενο ναζισμό¹, πράγμα πού άποκαθιστά τή γερμανική λογοτεχνία στό σύνολό της: ή «καιτή» λογοτεχνία πού ίσως ύπηρξε ναζιστική, έχει τήμερα πιά, ξεχαστεῖ ή «καλή» δέν ύπηρξε ποτέ ναζιστική καί γι' αύτό ξίζει τό ένδιαφέρον πού τίς δείχνουν άκόμα καί σήμερα. Οι συλλογισμοί αύτοι τού είδους μᾶς κάνουν ν' άποφεύγουμε τά ούσιαστικά έρωπήματα: νά μάθουμε μήπως κατά βάθος, ή «καλή» λογοτεχνία μποροῦσε έπισης νάναι ναζιστική². Σέ τελευταία άνάλυση άρνιόμαστε έτοι νά έξετάσουμε αέ τί συνίσταται ο ναζισμός μέσα στή λογοτεχνία.

1 Όπως είναι, συγκεκριμένα, ή ηθογραφική λογοτεχνία ή άκόμα ή λογοτεχνία τής μάζας

2 Πράγμα πού στήν Όμοσπονδιακή Γερμανία, έπιπρέπει νά άπαλλαγοῦν άπό κάθε κρίμα, δρισμένοι συγγραφεῖς πού οι σχέσεις τούς μέ το ναζισμό ύπηρξαν,

Μερικά άποσπάσματα μιᾶς Μικρής Ιστορίας τῆς γερμανικῆς ποίησης³, που έκδόθηκε στή Γαλλία τό 1939, μᾶς δείχνουν – πέρα από τό κάπως ύπερβολικά «ἀντικειμενικό» χαρακτήρα τοῦ βιβλίου πού τό κατατάσσει ἀνετα στήν πλευρά τῆς ἐπεξηγηματικῆς ἀπολογίας – ποιές τάσεις ἐπιδιώκουν νά ἐνεργοποιήσουν οἱ ναζί, ἀκόμα κι ἀν οι προσπάθειές τους ἐνμέρει ἀποτυχαίνουν. Ο συγγραφέας του γράφει σχετικά μέ τό ναζισμό: «Κατ' ἀρχὴν φαίνεται πώς αὐτό τό κίνημα πού δημιουργήθηκε ἀπό τούς νέους, πού βασίζεται πάνω σέ νεανικές και ἐνθουσιώδεις δυνάμεις και γεμίζει τίς καρδιές και τά μυαλά μέ μιά κρυφή μέθη κι' ἔνα μόνιμο ἐνθουσιασμό, βασισμένο σέ μιά μυστικιστική ἐπικοινωνία μέ τόν Φύρερ, είναι προορισμένο νά προκαλέσει μιά καινούρια λυρική ἐκρηκτή κι είναι σίγουρο πώς ἀπ' αύτούς τούς νέους λυρικούς, τούς ἀπολογητές τῆς νέας Γερμανίας, δέν λείπουν οι ἐπίσημες ἐνθαρρύνασις...».

'Αφοῦ ἀναφέρει, συγκεκριμένα, τά ὄνδηματα τῶν Ἐρβίν Γκουΐντο Κόλμπενεγιερ, Γκόττφριντ Μπέν, Χάνς Καρόσσα, Ρούντολφ Μπίντινγκ ἀνακατεύοντάς τους δλους μαζί χωρίς νά φροντίσει νά ἀναλύσει τήν ιδιαίτερη καλλιτεχνική εύαισθησία τοῦ καθενός, διατυπώνει τήν ἀκόλουθη κρίση γιά τή λογοτεχνική παραγωγή τοῦ Γ'. Ράϊκ: «Ολοι αύτοι οι συγγραφεῖς δέν βγῆκαν στήν ἐπιφάνεια μέ τό χιτλερικό κίνημα. Αποδέχτηκαν και δόξασαν τή νέα τάξη, ἀλλά δέν ἔξαρτώνται ἀπ' αύτήν. Από τό πλήθος τῶν νέων ποιητῶν πού ἐνθαρρύνονται ἀπό τή δικτατορία, μπορούμε νά συγκρατήσουμε τά ὄνδηματα τῶν Ρίχαρντ Μπίλλινγκερ, Χάνς Χάντεριχ Ἐρλερ, Ζέραερ, Χέρμαν Κλαούντιους, Κάρλ Μπραίγκερ, Γιόζεφ Βίνκλερ, Χέρμπερτ Μπαίμε και Μπάλντουρ φόν Σίραχ. Ποιά είναι ή ἀξία αύτοῦ τοῦ λυρισμοῦ πού ἔξυμνει τήν προσωπικότητα τοῦ Φύρερ, τήν ἀνανέωση τῆς Γερμανίας, τό πνεύμα τῆς συντροφικότητας και τῆς ἀφοσίωσης πού ἐπικρατοῦν μέσα στήν καινούρια κοινότητα; Στό σύνολό της ή ποιότητα αύτής τῆς παραγωγῆς είναι ἀρκετά μέτρια. Η ἔθνικοσ-οικαλιστική Γερμανία περιμένει ἀκόμα τούς ποιητές τῆς κι ίως κάποια μέρα νά τούς ἀποκτήσει».

τό λιγότερο, διφορούμενες. Σέ ἀκραίες περιπώσεις, ὁ Γκόττφριντ Μπέν και ὁ Χάνς Καρόσσα, παρουσιάζονται σάν «έμιγκρέδες τοῦ ἑωτερικοῦ», και ὁ Ἐρντ Γιούνγκερ σάν ἔνας «γνήσιος ἀντιστασιακός»!

3 Μπαρτελεμύ "Οττ, Μικρή Ιστορία τῆς γερμανικῆς ποίησης, Ανρί Ντιντιέ, Παρισι, 1939, σελ 83-85

Πέρα από μιά ύπερβολη προβλεπτικότητα πού άφήνει, τελικά, νά γίνει πιστευτό πώς διασισμός θάταν ίκανός νά δώσει μιά πλατιά άνθηση στήν πολιτιστική ζωή, ή κρίση αύτή περιέχει και μιά δύση άλήθειας: ή ναζιστική λογοτεχνία δέν γεννήθηκε μέ τήν άνοδο τοῦ Χίτλερ στήν έξουσία. Από τή μιά μεριά ύπηρχαν κοινά σημεία άνάμεσα στό καθαυτό ναζιστικό κίνημα (πού παρουσιαζόταν σάν τό μοναδικό «έθνικον» τύπου κίνημα πού διέθετε ένα λαϊκό έρειομα άρκετά δυνατό γιά νά τοῦ έξασφαλισει τήν κατάκτηση τοῦ Κράτους) και στούς διανοούμενους πού είχαν έπιπρεπεστεῖ από τόν «νεο-έθνικισμό». Κατά βάθος παρά τίς άναντίρρητες διαφορές τους συγγένευαν έξαιρετικά μέ τούς ναζί ο' ένα σημείο: στόν άντιδημοκρατισμό. Μάλιστα, πολλοί απ' αύτούς θά προσχωρήσουν στό Γ' Ράιχ χωρίς καμιά δυσκολολία⁴. Ο Στέφαν Γκεόργκε, μέχρι τό θάνατό του άρνηθηκε νά συμβιβαστεῖ μέ τούς ναζί, παρ' δύο πού είχε προβλέψει και κτηρίζει τήν έγκαθιδρυση ένός «νέου Ράιχ» άλλα οι έφαμιλλοι του (Έρνστ Μπέρτραμ, Κούρτ Χίλντεμπραντ, Κάρλ Πέτερσον, κ.λ.π.) είχαν πολύ λιγότερους ένδοιασμούς νά ύποστηριξουν τή ναζιστική «έπανάσταση»⁵. Από τήν άλλη μεριά, δπως έπιχειρήσαμε

4 Γιά παράδειγμα ένα ρεύμα πού προέρχεται από τόν Μαΐλερ βάν ντέν Μπρούν άποδέχεται χωρίς άντιρρηση όλες τίς ρατσιστικές και αισθητικές αντιλήψεις τών ναζί. Σ ένα άρθρο τοῦ Λόταρ Στένγκελ Φόν Ρουτκόβσκι μέ τόν τίτλο «Rassische Grundlagen von Bildung, Kunst und Kultur» στά Süddeutsche Monatsschrift τοῦ Μαΐου 1934, μ δύο πού δ συγγραφέας δηλώνει πώς βασίζεται στόν Μαΐλερ βάν ντέν Μπρούν, κτηρίσει τό ρατσισμό σάν τή βασική άξια ένός μεγάλου πολιτισμού, καθώς και τόν άφανισμό τοῦ «έθραικον νομαδισμού» χάρη μιᾶς σταθερής βαθιά ριζωμένης κουλτούρας.

Γιά δ, τι άφορδε τόν «Οσβαλτ Σπένγκλερ, πού κατά τή στιγμή τοῦ θανάτου του τό 1934, μονάχα περιφρόνηση έτρεφε γιά τόν Χίτλερ, παρ' δύο πού είχε εύχηθει τόν έρχομό ένός καινούριου Καισαρα οι αισθητικές του άποψεις συμφωνούσαν άπολυτα μ' δλα αύτά πού έπιχειρήσαν οι ναζί, στόν πολιτιστικό τομέα Αγνόθες ήθελημένα τά καλλιτεχνικά κινήματα τοῦ καιρού του, θεωρώντας τήν «παρακμή» σύμφυτη μέ τό μοντερνισμό τής έποχής». Έται χλεύασε τόν έξπρεσιονισμό σάν μιά αισχρή φάρσα, σάν μιά στιγμή τής ιστορίας τής τέχνης πού τήν είχαν άπεργαστεί άποκλειστικά οι έμποροι πινάκων βλέπουμε πώς οι κρισεις του δέν άπέχουν και πολύ άπό τίς κρίσεις τών ναζί.

5 Ο Κλών Νταβίντ γράφει μέσα στή θέση του « Ο Γκεόργκε συγκαταλέγεται πράγματι άνάμεσα στους πρόδρομους τοῦ ναζισμού. Η άπαντηση που ισχυει γι αύτόν ισχυει και γιά τό Νίτσε Τιθεται τό έρωτημα άνένας συγγραφέας είναι υπευθυνος γιά τά αφάλματα πού διαπράττονται αέ βάρος του. Απαντούμε ναι Κάθε ιδέα έχει και μιά κατωφθεία και έπιλεγει ή ίδια πρός ποιά κατεύθυνση θά κατρακυλήσει. Ο Χίτλερισμός αιτός πού δ Νίτσε και δ Γκεόργκε θ άποστρέφονταν, είναι, έν τούτοις, έγγραμένος μέσα στό έργο τους. Κατόρθωσε υποβάλλον-

νά δείξουμε προηγουμένως, δχι μόνο οι αισθητικές θεωρίες τών ναζι
άναγονται στις έθνικιστικές ιδέες πού είχαν διαδοθεί στη Γερμανία άπο
τό 190 αιώνα, άλλα και τά βιβλία πού κριθηκαν αάν «πρότυπα» άπο τήν
έθνικοσσαλιστική κριτική, είχαν έκδοθεί πρίν άπο τό 1933. Ένω στό
παρελθόν δλα αύτά τά έργα θεωρούνταν κατώτερα, μέ τή χιτλερική
δικτατορία άνυψωθηκαν στό έπιπεδο τής «λογοτεχνίας». Τό κυριότερο
όργανο καθορισμού τών πεπρωμένων τής γερμανικής λογοτεχνίας, είναι
ή έπιθεώρηση *Die Neue Literatur*, μέ διευθυντή τόν Βίλ Φέσπερ. Ή
έπιθεώρηση αυτή πού ίδρυθηκε τό 1910, μέχρι τό 1931, δνομαζόταν *Die*

τάς το σέ μια μικρή τροποποιηση νά τό χρησιμοποιήσει γιά τούς σκοπούς του Η
μνησικακία, δ σαρκασμός, ή άπογνωση γέννησαν μέσα στούς δυό ποιητές σάν μια
άναποδη δψη τού ιδανικού κόδαμου που πρόβαλλαν μάταια, τις εικόνες μάς άνα-
γεννητικής βαρβαρότητας Οι μή εύαισθητοι άναγνώστες δψησαν στήν άκρη τό
σαρκασμό και συγκράτησαν τό μάθημα «Οταν κηρύσσουμε τόν Αντιχριστο κατα-
λήγουμε νά τόν φέρουμε στόν κόδομο» (Stefan George, I A C , 1952, σελ 369)
Πρέπει δμως νά διαφροποίασουμε κάπως αύτές τις κρίσεις Δέν μπορούμε νά
χαρακτηρισουμε «φασιστικό» άτιδηποτε χρησιμοποιήθηκε άπο τούς ναζι, μόνο και
μόνο έπειδη άκριβώς χρησιμοποιήθηκε «Οπως είπαμε ήδη, οι άξιολογήσεις τών
ναζι έξαρτιόνταν άπο τις άναγκες πού έπεβαλλαν οι ιδεολογικοι προσανατολισμοι
τής σπιγμής τό ούσιαστικό είναι τό έχης Οι ναζι διέστρεφαν τά πράγματα Ό
Χαλίντερλιν και δ Μπινχνερ ύπηρξαν φασιστες, Κι δμως τούς είχαν «ναζιστικο-
ποιήσει» Υπάρχει ένα γράμμα τής Ρόζας Λούξεμπουργκ δπου έκφραζει τό
θαυμασμό της γιά ένα ποίημα τού Στέφαν Γκεόργκε

6 Γενικά ή «λογοτεχνία» αυτή κατά τό διάστημα τού μεσοπολέμου, στή Γαλ-
λια πέρασε άπαρατήρηη Είναι άλήθεια, πώς ήταν πολύ δύσκολο ν' άνακαλυψει
κανεις σ αύτήν, έργα μέ ύψηλή λογοτεχνική άξια Άλλα ή μεγάλη κύκλωφορα
αυτών τών κακών μυθιστορημάτων μάς δειχνει πόσο πολύ διαβάζονταν και πόσο
βαθά, οι ιδέες πού έξεφραζαν μπορούσαν νά ριζώσουν μέσα στή συλλογική συ-
νειδηση Στή Γαλλια τά βρισκει κανεις μέσα στά ειδικά περιοδικά σάν τή Γερμανική
Έπιθεώρηση «Υστερά άπο τόν Α» Παγκόσμιο πόλεμο μπορούμε νά διαβάσσουμε
ο αυτήν πολυάριθμα κειμενα πού άναφερονται σέ έθνικιστικά (Πάουλ Έρνστ,
Βάλτερ φόν Μόλο κ λ π) και άντιστηματικά έργα Γιά τό έτος 1939, στή σελίδα 150,
ύστερα άπο μά παρουσιαση τών τελευταιων βιβλιων τών Φρήντριχ Γκρήζε, Ρ Γ
Μπιντιγκ, Βιλχελμ Σαΐφερ, Βιλχελμ φόν Σόλτς, Στέφαν Αντρες και Χάνς Φάλλαν-
τα, διαβάζουμε μά παράδοξη διαπιστωση πάνω στήν κατάσταση τής λογοτεχνίας
«Παρ δλα αύτά πιστεύουμε πώς άπ' αυτή τήν άντικειμενική έπισκοπηση μπορού-
με νά βγάλουμε μερικά έμφανή συμπεράσματα πρώτα-πρώτα, πώς στή Γερμανία
έξακολουθει νά ύπάρχει μά μυθιστορια πού ν' άξιζει τόν κόπο Δεύτερο, πως οι
συγγραφεις φροντίζουν πολύ τήν καθαρότητα τής μητρικής τους γλώσσας Τέλος
πώς δ άριθμός τών έργων (πού έδω κάναμε μονάχα έναν πρόχειρο άπολογισμό
τους), ή ποιότητά τους και ή έπιπυχια τους, άποδειχνουν τή μόνιμη προτίμηση τού
συγχρονου γερμανού άναγνώση, γιά τήν ποηηση, τή φύση και τις άνθρωπινες άξι-
ες»

Schöne Literatur: Η ίδια ή άλλαγή του τίτλου είναι ιδιαίτερα ένδεικτική. Σύμφωνα με τις έθνικιστικές άρχες, άπο δώ και πέρα, με την αύξανόμενη έπιπροσή του έθνικοσσιαλιστικού κόμματος, τό θέμα ήταν νά όριστε ξεκάθαρα ένα «καινούριο» λογοτεχνικό πρόγραμμα καί νά ύποστηριχτεί μά λογοτεχνία πού θά παρέμενε στις «αιώνιες άξεις του γερμανικού λαοῦ». Άφού πήρε χωρίς κόπο αύτή τή στροφή, η *Neue Literatur* ύποστηριξε, ύστερα από τό 1933 δλα τά μέτρα «κάθαρσης» πού πήραν οι ναζί. Κατέκρινε τήν «παρακμή» πού σημάδεψε τή λογοτεχνία άναμεσα στό 1920 μέ 1932 δταν «ή ποίηση, τό θέατρο, τό μυθιστόρημα κατευθύνονταν από φασουλήδες καί ή καλή λογοτεχνία πνιγόταν μέσα σ' ένα κύμα παραλογισμοῦ».

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗ ΓΗ

Αύτές οι άπόψεις πού παρουσίασε η *Neue Literatur* δέν έχουν τίποτα τό πρωτότυπο, τίποτα τό καινούριο: «ή έπιστροφή στό παρελθόν» άποτελεί τήν ούσιαστική βάση αύτής τής λογοτεχνικής «έπανάστασης». Σέ ποιό παρελθόν, Αύτού πού βυθίζεται στά κατάβαθμα τής γερμανικής γλώσσας. Έπι δεκάδες χρόνια δτο «Αντολφ Μπάρτελς, μανόταν ένάντια στήν καταστροφή τής γερμανικής γλώσσας από τις ξένες λέξεις. Άπο τό 1933 καί μετά, μέ τή βοήθεια τών όπαδών του, μπορεί ν' άποδυθείσε μιά άνοιχτή έκστρατεία ύπερ του έξαγνισμού τής γλώσσας: έπρεπε νά τήν άπαλλάξουν από τόν «έκπτωτικό διανοσυμενισμό», (πού πήγαζε από τό «έβραικό» καί τό «μαρξιστικό» στοιχείο) καί νά ξαναγυρίσουν στήν «πρωτόγονη γλώσσα τών χωρικών».

Πράγματι, διαμέσου τής γλώσσας, έκφράζεται μέ τόν πιό έντονο τρόπο τό ρίζωμα, δεσμός μέ τή γῆ. Σύμφωνα μέ τόν Χάνς Γιόστ, τόν άντιπροσώπευτικότερο ναζί συγγραφέα, μονάχα ή άγάπη τής γλώσσας μπορεί νά δδηγήσει στήν κατανόηση τής πατρόδας. Χωρίς αύτή τήν άγάπη τά πάντα στερούνται από σώμα καί δύναμη. Ή γλώσσα, λέσι, είναι ή ένοσάρκωση τής ψυχής κι αύτή ή ψυχή μπόρει νά γίνει άντιληπτή μονάχα μέσα στή γῆ καί, στή συγκεκριμένη περίπτωση, στή γερμανική γῆ.

Μέ τήν εύκαιρια τής τεσσαρακοστής όγδοης έπετείου του Φύρερ καί πάλι δτο Χάνς Γιόστ έξιμνει τό μυστικιστικό δεσμό του ναζί δικτάτορα

μέ τή βαθύτερη ψυχή τοῦ λαοῦ του, τονίζοντας πώς πέρα ἀπό διοικητική δρθιλογιστική λειτουργία, ἐδῶ ὁ μεγαλύτερος συντελεστής γονητείας είναι ή γλώσσα, τό γεγονός τῆς γερμανικῆς λαλίας. Σύμφωνα μὲ τὸν Γιόστ, ὁ Ἀδόλφος Χίτλερ ἀξίζει νάναι ὁ ἡγέτης τῆς Γερμανίας, ἀκριβῶς ἐπειδὴ κατέχει αὐτή τὴν ἀσυνήθιστη δύναμη, τὴ δύναμη ἐνός καλλιτέχνη, νά κατακτᾶ τούς ἀκροατές του μὲ τή γονητεία τῆς γλώσσας, μᾶς γλώσσας πού συναντᾶ τό αἰώνιο τῆς γερμανικῆς γῆς καὶ μαζί τῆς τίς βαθιές ρίζες τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ.

‘Απ’ αὐτό τό ρίζωμα, πού ἡ γλώσσα ἀποτελεῖ τό αἰώνιο σύμβολό του, ἰδιαίτερα μάλιστα ἡ χωριάτικη γλώσσα πού δέν ἔχει ἀκόμα μολυνθεῖ ἀπό τὸν κοινοπολιτισμό καὶ τή διαφθορά τῆς πόλης, περνάμε ἐντελῶς φυσικά στή λατρεία τῶν προγόνων. Κι αὐτή καταλήγει στό ρατσισμό Σ· ἔνα μυθιστόρημα τοῦ 1910 τό *Meister Joachim Pausewang* ὁ Ἐρβιν Γκουΐντο Κόλμπενεγιερ βάζει γιά παράδειγμα, ἔναν ἀνθρώπο τοῦ λαοῦ, ἔναν τσαγκάρη, νά διηγείται τή ζωή του καὶ θυμούμενος τὸν πατέρα του πού πέθανε σέ ξένη γῆ, μεταδίδει μὲ ἐπισημότητα στούς ἀπογόνους του τή δύναμη καὶ τό καθήκον τοῦ αἵματος πού πηγάζουν ἀπό τή θυσία τοῦ προγόνου τους γιά τήν πατρίδα, ἔξορκιζοντάς τους νά διαιωνίσουν μέ τή σειρά τους τήν ἀγνότητα τοῦ αἵματος.

Μέ τήν ἔξυμνηση τῆς γερμανικῆς γῆς καὶ τοῦ παρελθόντος τῆς, φτάνουμε φυσικά στήν ἔξαρση τῶν γερμανικῶν μύθων. Γι’ αὐτό καί κατά κάποιον τρόπο, ἡ ἀγροτική λογοτεχνία ἀποκτᾶ γιά τούς ναζί ἔνα ὑψηλὸ πολιτικό νόημα. Σχετικά μὲ τόν Ἐμίλ Στράους ἔναν ἀπό τούς ἐκπροσώπους αὐτῆς τῆς ἀγροτικῆς λογοτεχνίας στίς ἀρχές τοῦ αἰώνα, ὁ γερμανιστής δοσίλογος Ἀντρέ Μεγιέρ ἐπιμένει τό 1942 νά μᾶς τονίζει πόσο προδρομικός ὑπῆρξε σάν πολιτικός συγγραφέας: «Οἱ σημερινές ἔθνικοσσαιαλιστικές ιδέες, συμφωνοῦν ἀπόλυτα μέ τής ιδέες τοῦ Ἐμίλ Στράους, ἔνας ἀπό τούς πιό ἀντιπροσωπευτικούς συγγραφεῖς τῆς καινούριας Γερμανίας – ἔνας ἀπό τούς μεγαλύτερους Ιωας –, ἐπειδὴ μπόρεσε μέ τό πάντα πολύ προσωπικό καὶ πολύ μουσικό του στύλ νά ἐκφράσει τίς βαθιές του παρατηρήσεις πάνω στόν ἰδιαίτερο σύνδεσμο πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στόν ἀνθρώπο καὶ τή φύση». Μέ τόν ίδιο τρόπο μὲ τήν εύκαιρια τοῦ θανάτου του, τό 1943 σέ ηλικία ἑβδομηνταεσάρων χρόνων, ἔνα ἀνώνυμο σημείωμα στήν *Comœdia* περιγράφει συνοπτικά τή σταδιοδρομία τοῦ Ροῦντολφ Χέρτσογκ ὑπενθυμίζοντας πώς εἶχε γνωρίσει μιά τεράστια ἐπιτυχία στίς λαϊκές μάζες ζωγραφίζοντας «μέσα

στούς οίκειους χώρους τους, πλάσματα άντιπροσωπευτικά τῆς φυλής τους, βαθιά προσηλωμένα στή γενέθλια γῆ τους⁷.

Πρέπει τέλος νά σημειωθεῖ ίδιαίτερα, τό γεγονός πώς γενικά ἀπ' αύτή τή λογοτεχνία πού είχε τήν έκτιμηση τῶν ναζί έβγαινε ή άπολογία τῶν ἄλογων δυνάμεων. Αύτός ό άνορθολογισμός ύπηρξε άντικείμενο πολλῶν φιλοσοφικῶν μελετῶν: θέλησαν ν' ἀποδείξουν πώς οι βάσεις τῆς ναζιστικῆς θεωρίας βρίσκονταν στόν Φίχτε, στόν Χέγκελ, στόν Νίτσε κι ἀργότερα στόν Σπένγκλερ καὶ τό Χάίντεγκερ. Φαίνεται πώς οι γερμανικές μάζες είχαν εύαισθητοποιηθεῖ στόν άνορθολογισμό ἀπό ἄλλες αἵτιες. Δέν είχαν βέβαια διαβάσει καὶ, πολὺ περισσότερο, δέν είχαν ἀφομοιώσει τά ἔργα ὅλων αὐτῶν τῶν φιλοσόφων. Ἀντίθετα ἐπί Δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης, ύπηρχε μιά ἀσυνήθιστη κίνηση βιβλίων ἀφιερωμένων στόν πνευματισμό, τή χειρομαντεία, τή μετεμψύχωση καὶ σέ ἄλλες ἀπόκρυφες ἐπιστῆμες. Τήν ἐποχή αύτή ἐπίσης, ή 'Ανατολή ἔξασκοντας μιά τεράστια μυστικιστική γονητεία. Οι πολιτικές καὶ οἰκονομικές συνθήκες τήν ἐπομένη τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, ἐσπράχναν τούς Γερμανούς νά δραπετεύσουν ἀπό τό πραγματικό καὶ νά βροῦν καταφύγιο στό άνορθολογιστικό.

Ίδιαίτερα στή λογοτεχνία, οι ρομαντικές ἀντιλήψεις σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες ό ζωϊκός δυναμισμός καὶ ή πορεία τῆς ιστορίας ρυθμιζονται ἀπό ἄλογες δυνάμεις, δέν ἦταν καθόλου νεκρές. Σάν ἀντίδραση ἐνάντια στό θετικισμό, ἐνάντια στήν ἐπιστημονική ἀνάπτυξη πού ἐπικαλεῖτο η ὑλιστική φιλοσοφία, οι ναζί συγγραφεῖς ἐξύμνησαν τίς «μυστηριώδεις δυνάμεις πού μᾶς δένουν μέ τή γῆ»⁷. Ή ναζιστική λογοτεχνία πόνταρε πάρα πολὺ σ' αύτόν τόν άνορθολογισμό, μιά καὶ κάθε ἀποτελεσματική προπαγάνδα προσπαθεῖ ν' ἀγγίξει τήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, νά ξυπνήσει τό συναίσθημά του κι δχι νά τοῦ ἀναπτύξει τό κριτικό του πνεῦμα. Στό *Mein Kampf* ό Χίτλερ δείχνει μιά μόνιμη περιφρόνηση γιά τή λογική· γιά νά ὑποτάξει κανείς τίς μάζες πρέπει ν' ἀπεισθυνθεῖ στό ἐνστικτο.

7 Αυτή είναι συγκεκριμένα η περιπτώση τοῦ μυθιστοριογράφου Χέρμαν Στέρ που μέ τήν ἀνοδό τοῦ ναζισμοῦ γνωρίσει μιά ασυνήθιστη ἐπιτυχία

ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Αύτή είναι ή βάση πού πάνω της διαρθρώθηκαν τά κυριότερα λογοτεχνικά ρεύματα πού μπόρεσαν νά συνεχίσουν τήν υπαρξή τους και τήν άναπτυξή τους κάτω από τό ναζισμό. Άν τά έξετάσουμε σχηματικά μπορούμε νά τά χωρίσουμε σέ τέσσερα, άλλά άκόμα κι άν καθορίσουμε δρισμένα από τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τού καθενός απ' αύτά και πάλι δέν θά μπορούμε ν' άποφανθούμε ξεκάθαρα και μέ άκριβεια άν ένας συγγραφέας άνηκει σ' αύτό ή έκεινο τό ρεύμα. Μερικές φορές δλα τά στοιχεία βρίσκονται άνακατεμένα, κι αύτό συμβαίνει ιδιαίτερα στήν πολιτική λογοτεχνία πού έξέδωσαν οι ναζι.

Τό πρώτο σημαντικό ρεύμα άντιπροσωπεύεται από τούς έθνικιστές συγγραφεῖς. Τά έργα τους χρονολογούνται πρίν από τό 1933 άλλά οι ναζι τά οίκειοποιήθηκαν. Ό έθνικοσσιαλισμός ταυτίστηκε μ' αύτού τού είδους τήν πολιτική λογοτεχνία. "Εμπεισες ν' άφομοιώσει δλη τήν πολεμική λογοτεχνία⁸ πού γεννήθηκε από τόν πόλεμο τού 1914 - 1918. Τά θέματά της τίς πιό πολλές φορές, άπηχούσαν τίς άντικειμενικές βλέψεις τού γερμανικού ίμπεριαλισμού και πιό συγκεκριμένα, τό πολιτικό πρόγραμμα τής πανγερμανιστικής Λίγκας 'Ικανοποιούσαν, ιδιαίτερα, τίς άπατησεις τής άστικής τάξης πού δέν μπορούσε νά παραδεχτεί τήν ταπείνωση τής Γερμανίας στή συνθήκη τών Βερσαλλιών, μήτε τήν έγκαθιδρυση τής Δημοκρατίας.

Ό πόλεμος είναι τό εύνοούμενο θέμα τών μυθιστορημάτων τής μηουρζουαζίας. Είναι φανερό πώς άν και σ' δλη τήν Εύρωπη τής έποχής έκεινης έχει διαδοθεί μιά λογοτεχνία τού πολέμου, τά μυθιστορήματα πού σημειώνουν μεγαλύτερη λογοτεχνική έπιτυχια είναι έκεινα πού χαρακτηρίζονται άπό τό φιλειρηνισμό σάν τή Φωτιά τού Μπαρμπύς και τό Ούδεν νεώτερον από τό Δυτικόν Μέτωπον, τού Ρεμάρκ. Άντιθετα, μέσα στή φασιστική προσπική, μιά δλόκληρη μυθολογία και μιά φιλοσοφία περιβάλλουν τόν πόλεμο και τό στρατό. Υπάρχουν άρκετά κοινά σημεία άναμεσα σέ συγγραφεῖς σάν τόν Μαριννέτι, τόν Έρνστ Γιούνγκερ και τόν Ντριέ λά Ροσέλ, πού είδαν τόν πόλεμο σάν μιά εύκαιρια δπου άνθρωπος βρίσκει τή δυνατότητα ν' άποδειξει τήν υπαρξή του και τόν

8 Υπογραμμίζουμε ιδιαίτερα τήν έπιτυχια που είχαν τά έργα τού Βάλτερ Φλέξ αντιδραστικού συγγραφέα (γεννήθηκε τό 1887 στό Αιγεναχ και πέθανε τό 1917)

ήρωισμό του και τὸν θεώρησαν σάν μά άναγκαιότητα πού ἔξασφαλίζει τὴν πρόδοτο τοῦ πολιτισμοῦ

Δέ θά χρησίμευε σέ τίποτα νά άναφέρουμε ἐναν κατάλογο όνομάτων μιά πληθώρα βιβλίων πού ἔξυμνοῦσαν τὸν πόλεμο ἐκδόθηκε κάτω ἀπό τὸ Γ'. Ράχ. Αὐτό πού πρέπει νά ύπογραμμίσουμε, εἶναι τὸ γεγονός πώς ἀν καὶ ἀξιολογικά εἶναι πολὺ ἀνισα μεταξύ τους, ὥστόσο ἔχουν κοινές ιδεολογικές καταβολές. Οι καταβολές αὐτές χρονολογοῦνται πολὺ πρὶν ἀπό τὴν ἀνοδὸ τοῦ Χιτλερ στὴν ἔξουσία. Μποροῦμε νά τὶς συνοψίσουμε λέγοντας μαζί μὲ τὸν Μπερνάρντι, γιά παράδειγμα, πώς ὁ πόλεμος δὲν εἶναι μιά βαρβαρότητα ἀλλά μιὰ πολιτικὴ ἀναγκαιότητα γιά τὸ συμφέρον τῆς βιολογικῆς, κοινωνικῆς καὶ ήθικῆς προσδού. Εἶναι ἡ ύψηλότερη ἐκφραση τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁλοι οἱ φασισμοὶ κήρυξαν αὐτὴ τὴ λατρεία τοῦ ἀγώνα καὶ τῆς βίας σάν ἔνα νόμο τῆς ἔξελιξης καὶ τῆς ζωῆς. Ὁ Ἀλφόνς ντέ Σαπωμπριάν ἔγραψε τὸ 1937 μέσα στὴ Δέσμη τῶν δυνάμεων: «Ο ἀγώνας πρέπει νά ύπάρχει. Ο ἀγώνας γεννάει καὶ συντηρεῖ τὴ ρώμη τῆς καρδιᾶς. Διαμέσου τοῦ ἀγώνα ὁ ἀνθρωπος φτάνει στὴν ψηλότερη ἐκφραση».

Δίπλα στούς προπαγανδιστές τῆς ἑθνικιστικῆς μνησικακίας (πού τά, ἀρκετά ἀδύνατα ἀπό λογοτεχνικὴ ἀποψη, βιβλία τους διαφημίζουν τὶς θεσεις τοῦ γερμανικοῦ ἴμπεριαλισμοῦ: ἀνάγκη τοῦ ζωτικοῦ χώρου, ἀντιμπολεσθικισμό, ύπεράσπιση τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ κ.λ.π.) ύπάρχει καὶ μιά πέρυγα διανοούμενων ἑθνικιστῶν. Οι συγγραφεῖς δικαιῶνουν τὸν πόλεμο δχι τόσο ἐπειδὴ νιώθουν ταπεινωμένη καὶ πληγωμένη τὴν ἑθνικὴ τους περηφάνεια, δσο ἐπειδὴ τὸν θεωροῦν σάν τὴ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας. Εδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μὲ μιά ιστορικὴ ἀποψη. Οι ἐκπρόσωποι τῆς «συντηρητικῆς ἐπανάστασης» ἐπηρεασμένοι ἀπό τὸ νιτασιμό, κατατάσσουν τὸν πόλεμο ἀνάμεσα στὶς στοιχειακές δυνάμεις πού ἀνανεώνουν τὴ φύση⁹.

Συνεπῶς, ὁ πόλεμος γι' αὐτοῦς, δχι μονάχα βρίσκεται στὴ βάση τοῦ ζωϊκοῦ δυναμισμοῦ ἀλλά ἀποτελεῖ καὶ τὴν πηγὴ τῶν ἀνθρώπινων ἀξιῶν: εἶναι μιά σχολὴ ἡρωίσμοῦ, ἀναπτύσσει τὸ πνεύμα τῆς συντροφικότητας καὶ δίνει στὸ ἀτομο τὴν αἰσθηση τῆς ἑθνικῆς κοινότητας. Ἡ ἐμπειρία τοῦ

9 Αυτός ἐπισῆς συντελεῖ καὶ στὴν ἀνανέωση τοῦ κοινωνικοῦ σωματος. Ὁλοι οἱ φασισμοὶ ἐπέμεναν ιδιαιτερα στὸ γεγονός πως ὁ πόλεμος φέρνει τὴν «έθνική ἀνασυγκρότηση». Τὸ 1914, ὁ Μωρις Μπαρρές βλέπει ἐπισῆς τὸν πόλεμο σάν ενα μέσο «συγκέντρωσης τῶν ἐνεργειακῶν ὄποθεμάτων τοῦ ἔθνους».

πολέμου θεωρείται σάν μιά μύηση ένηλκίωσης. Στόν πόλεμο, μέσα από τη δειλία ή τό θάρρος του ό δυνατώπος άνακαλύπτει τό βαθύτερο έαυτό του¹⁰. "Οσο γιά τό έθνος αύτό γίνεται δύοσένα πιό ισχυρό άνάλογα μέ τις μάχες στις οποίες συμμετέχει" Έτοι, άναγκαστικά, ο πόλεμος έξιδανικεύεται. Πάιρνει ένα μυθικό χαρακτήρα. Πρέπει νά τραγουδηθεί γιά νά γίνει θρύλος και νά μήν ξεχαστεί ποτέ, άλλως τό έθνος κινδυνεύει νά χάσει τήν άρρενωπότητά του.

"Εξιδανικευση, μυθοποιηση, έπικληση τών μαστηριακών δυνάμεων τής ζωής και τής φύσης: αύτόν τόν δρόμο δανείζεται και ό «νεορωμαντισμός». Άλλωστε μέ τή συμβολική, τίς μεταφορές και τό πάθος του τρέφει τήν έθνικιστική λογοτεχνία. Αύτό τό δεύτερο λογοτεχνικό ρεύμα είναι μιά έπιβιωση τής ρωμαντικής παράδοσης. Αύτή ποτέ δέν έξαφανίστηκε τελείως στή Γερμανία: στίς άρχες, μάλιστα, τούι αιώνα είχε δυναμώσει άρκετά σάν άντιδραση ένάντια στό νατουραλισμό· ή στάση τού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος πού στό 7ο συνέδριο πού συγκλήθηκε στή Γκότα, καταδίκασε τίς πεσσιμιστικές περιγραφές τών νατουραλιστών συγγραφέων, δέν κατάφερε παρά νά ένθαρρύνει τίς μάζες νά στραφούν πρός αύτή τήν παρηγορητική, ιδεαλιστική και μυστικιστική λογοτεχνία¹¹.

"Ο άνορθολογισμός άποτελεί τό βασικότερο χαρακτηριστικό τής: έξυμνηση τού ένστικτου, άρνηση τού θανάτου, καταφυγή στό δνειφρο. "Όλοι οι έκπρόσωποι αύτού τού νεορωμαντισμού δέν μπορούν νά θεωρηθούν σά ναζί άλλα ένα μέρος τους ύποταχτηκε σ' αύτόν μέ πολύ μεγάλη βιάση: ή "Ινα Σάιντελ, ο Μπέρρις φόν Μυνχάουζεν, ο Βίλχελμ φόν Σόλτς, ο Χέρμαν Στέρ Και άλλοι. Σπήν ποίηση ή πιό συνηθισμένη

10 "Ένας ναζί κριτικός ό Χάνς Β Χάγκεν γράφει σχετικά • σχεδόν δλος ό κόσμος συμφωνεῖ πως ό πόλεμος έχει τήν καταστροφική δύναμη τής τρέλλας. Πρέπει δμως νά περιοριστούμε σ' αύτή τήν άπωψη. Σπήν περιπτωση αύτή θάχουμε μά νατουραλιστική άντιμετώπιση τών πραγμάτων Σήμερα δμως, τό θέμα δέν είναι μονάχα νά μεταφράσουμε τήν άπλη και καθαρή πραγματικότητα, άλλα ν' άναπύξουμε πις ήθικές άξιες πού περιέχονται σ' αύτή. Ό πόλεμος λοιπόν έπιβάλλει έδω έπιταγές τήν προετοιμασία τής μάχης και πή χαρά τής θυσίας."

11 Τό συνέδριο τής Γκότα έγινε τό 1896. Τό βασικό θέμα συζήτησης ήταν τό νατουραλιστικό περιοδικό, *Die Neue Welt*. Οι σοσιαλ-δημοκράτες ήταν έπιτρεσομένοι από τίς άστικές άντιληψεις καταδίκαζαν τήν πρωτοπορία, προτιμώντας τίς δοκιμασμένες συνταγές τών λαϊκών μυθιστορημάτων

φόρμα τους ήταν ή μπαλάντα, στήν πρόζα τό διήγημα. Μιά λανθάνουσα θρησκευτικότητα διαποτίζει τά έργα τους, δισχετα ἀν υμνοῦν τῇ φύσῃ, τούς χωρικούς ή τόν Φύρερ.

Οι ναζί έπωφελήθηκαν άπ' αύτόν τό νεορωμαντισμό, συνεχίζοντας τήν τεχνοτροπία του και χρησιμοποιώντας τά θέματά του. τό σκοτάδι, τό μυστήριο πού λούζει τά ποιήματα τῶν ἐκπροσώπων αύτοῦ τοῦ λογοτεχνικοῦ ρεύματος, τό μεθύσιο τῶν αισθήσεων, ἔνας ψεύτικος πανθεϊσμός. Όλα αύτά τά ξαναβρίσκουμε στά τυπικά ναζιστικά έργα, μέσα στά θέματα κλειδιά, τῶν ἴδεολογικῶν ἀναγκῶν τῆς στηγμῆς. Βάζουν τή φύση νά ύμνησει τήν αἰώνια Γερμανία, τήν πρωταρχική ἀρμονία, τή συμφιλίωση τῶν πλαισιάτων. Μέσα σ' ἔνα συμπαντικό ἀνακάτεμα, ή μάννα-γῆ και ὁ ἀνθρωπος παρουσιάζονται νά δουλεύουν ἀντάμα στούς καινούριους καιρούς. Παρακινοῦν τόν ἀναγνώστη νά ἀφεθεῖ στό ἐνστικτό του, νά καταφύγει στίς στοιχειακές δυνάμεις και νά ἀφεθεῖ σ' αύτές.

Βλέπουμε λοιπόν πώς αύτός ὁ νεο-ρωμαντισμός, ρίχνει τό βάρος στήν ἀναβίωση τοῦ παρελθόντος. Αύτή παρουσιάζεται συνήθως σά μιά ἀμυνα τῆς «έθνικής κοινότητας» και τῶν «παραδοσιακῶν ἀξιῶν» τῆς, σάν μιά ἐπιστροφή στό «αἷμα» και τή «γῆ» κι αύτό κάνει τό νεο-ρωμαντισμό νά πλησιάζει τό τρίτο λογοτεχνικό ρεῦμα: τοῦ «τοπικισμοῦ» και τῆς ήθογραφικῆς λογοτεχνίας. Ἐλλαστε κι αύτό τό ρεῦμα ἀναπτύχτηκε ἐπίσης ξεκινῶντας ἀπό τό νατουραλισμό. Προέρχεται άπ' αύτόν ἄλλα ἀφαιρώντας του τόν κριτικό του χαρακτήρα ἀπέναντι στήν κοινωνία τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἀντιδραστική λογοτεχνία πού προστίθεται στό νατουραλισμό στά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα και κτρύσσει μά ἐπαρχιακή τέχνη, άπ' δλες αύτές τίς ἀρχές συγκράτησε μονάχα ἔνα πράγμα: τήν πιστή ἀντιγραφή τῆς πραγματικότητας. Ἀλλά η πιό βαθιά και ή πιό σημαντική πραγματικότητα τῆς Γερμανίας είναι ή πραγματικότητα τῆς γερμανικῆς γῆς.

Κι ἔκει ἀκόμα οι ναζί, ἀπλῶς συνέχισαν μά κληρονομιά. Αύτή ή τοπικιστική λογοτεχνία στήν ἀρχή δέν είχε κανένα πολιτικό προσανατολισμό. Ἀλλά οι έθνικιστές (τό περιβάλλον τοῦ Ἀντολφ Μπάρτελ) τήν οἰκειοποιήθηκαν πολύ σύντομα: δινας ἔχθροι τῆς βιομηχανοποίησης πού δέσυνε τήν πάλη τῶν τάξεων, πίστευαν πώς μπροστά στούς διεφθαρμένους κύκλους τῆς Βερολινέζικης πρωτεύουσας, ἔκεινη συμβόλιζε τήν ἀγνότητα Μόλις ἐγίνε κτήμα τῆς έθνικιστικῆς ἴδεολογίας σφραγίστηκε ἀναπόφευκτα ἀπό ἔνα στοίχειο *Völkish*, δηλαδή συνδεδεμένο μέ τό λαό στήν πιό βαθιά φυλετική του ἐννοία. «Οταν οι ναζί ἀνέβηκαν στήν

έξουσία θέλησαν νά τήν άπορροφήσουν τόσο όλοκληρωτικά ώστε έφτασαν μέχρι τό σημείο νά συστήσουν στόν κόσμο νά διαβάσει έναν άπο τούς έχθρούς τους, τόν "Οσκαρ Μαρία Γκράφ"¹², και μάλιστα δла τά έργα του έκτος άπο ένα πού έπειδή τό παρουσίασαν σάν έργο «Βαυαροῦ» συγγραφέα, γλύτωσε τό άουτο-ντά-φέ τών βιβλίων στίς 10 Μαΐου 1933 (Πρός μεγάλη του άτιμωση, δηως δήλωσε ό ίδιος σέ μιά άνοιχτή έπιστολή του πρός τούς έθνικοσσιαλιστές ήγέτες).

Τό έπεισδιο αύτό μᾶς δείχνει προπάντων τόν έπαμφοτερισμό τῆς τοπικιστικής λογοτεχνίας: μερικές φορές μᾶς είναι δύσκολο νά ξεχωρίσουμε έκεινη πού είναι έμπνευσμένη άπό τό ναζισμό άπό έκεινη πού δέν είναι. Η έπιστροφή στή γῆ συναντίεται σέ δλες τίς φασιστικές θεωρίες δηοιαδήποτε κι άν είναι ή άναφερόμενη χώρα κι άποτελεῖ ένα άπό τά λάπτ-μοτίβ δλων τών έθνικιστικών κινημάτων. Μέσα στό «Μυθιστόρημα τῆς έθνικής ένέργειας», δ Μωρίς Μπαρρές, βάζει έναν άπο τούς ξεριζωμένους κατοίκους τῆς Λωρραίνης νά λέει: «Νιώθω μέσα μου νά μικραίνει, νά χάνεται ή γαλλική έθνικότητα, δηλαδή ή ούσια πού μέ στηρίζει και πού χωρίς αύτήν θά χανόμουν. Πρέπει νά συνεχίσουμε, νά προφυλάξουμε, νά μεγαλώσουμε αύτήν τήν ένέργεια πού κληρονομήσαμε άπό τούς πατεράδες μας». Όταν οι ναζί περιγράφουν χωρικούς ριζωμένους στή γενέθλια γῆ τους, δηως έκαναν οι Κόλμπενεγιερ, Έμιλ Στράους και Ρούντολφ Χέρτσογκ, δέν έννοούν τίποτα τό διαφορετικό.

Τό βασικό θέμα δλων τών έργων τους, στόν τομέα τῆς τοπικιστικής λογοτεχνίας είναι ο άγώνας τών δεμένων μέ τή γῆ πλασμάτων. Ενάντια στήν άποσύνθεση πού δημιουργεῖ ή τεχνική πρόσδοσος. Άλλα, κι αύτό τό σημειώσαμε ήδη, ή γῆ παίρνει μιά μυθική διάσταση: είναι θεματοφύλακας τών αιώνιων άξιων. Ο χωρικός και οι άγροτικές κοινότητες ζούν στό ρυθμό τῆς γῆς και τήν άκούν πού τούς καλεῖ νά ξεπεράσουν τό έφήμερο. Από τή μιά μεριά είναι ή μάνα-γῆ και ή άχρονικότητα άπό τήν άλλη οι έπιφανειακές άλλοιώσεις τοῦ χρόνου, πού κρυσταλλώνονται στήν κοινωνική και πολιτική ζωή. Ο δινθρωπος γνωρίζει τήν ειρήνη μονάχα σάν ύποταχτεί στίς άπατήσεις τῆς γῆς. Ανευθυνότητα μπροστά στό παρόν,

12 Αύτοδίδακτος και ειφηνιστής, δ Ο Μ Γκράφ (1894-1967) είχε πάρει μέρος στήν έπανάσταση τών σπαρτακιστών Τό 1933, αύτοεξοριστήκε στήν άρχή στή Βιέννη, κατόπιν τό 1934 στήν Τσεχοσλοβακία και τό 1938 στή Νέα Υόρκη, δηως και πέθανε Δημοσιεύσας τήν άνοιχτή έπιστολή του μέ τόν τίτλο «Κάψτε με»¹³ στήν *Arbeiterzeitung* (Βιέννη) στίς 11 Μαΐου 1933

πνεῦμα παραίτησης, ύποταγῆς: ούσιαστικά νά ποῦ δδηγεῖ τελικά, ή ήθογραφική λογοτεχνία.

Τή χωρίζει μονάχα ἕνα μικρό βήμα, ἀπό τήν καθαρά προπαγανδιστική λογοτεχνία τῶν ναζί: τόσο ἡ μιά δσο καὶ ἡ δλλη ἀγωνίζονται γιά τήν αιώνια Γερμανία. Ἡ ἐμπνευση τοῦ ποιητῆ γεννιέται ἀπό τή μυστικιστική του ἐνωση μέ τό «αἰώνιο αφρίγος τοῦ Ράιχ». Σ' αὐτόν τὸν ἀγώνα, ὁ ποιητής ἀναλαμβάνει τήν ἀποστολή του μέ περηφάνεια. Δέχεται νά ύπηρετήσει ὀλοκληρωτικά τήν «έθνική κοινότητα», νά ύποταχτεῖ σ' αὐτήν, δηλαδή στό Κράτος πού είναι ἡ ἀπόρροια αὐτῆς κοινότητας καὶ νά ύμνησει τούς ύπερασπιστές του, τούς στρατιώτες τῆς μαύρης στρατιᾶς. Ὁ Χάνς Γιόστ πήν ἀνοιξη τοῦ 1933 δηλώνει πώς ὁ συγγραφέας είναι ἐκεῖνος πού θά δοξάσει τίς πράξεις καὶ τήν ἀφοσίωσή τους, θά ύμνησει τό θριαμβό τους καὶ θά ἐκφράσει τήν ἀγάπη τοῦ λαοῦ γι' αὐτούς.

Ἐτοι ἔνας ἀριθμός συγγραφέων, μπῆκε στήν ύπηρεσία τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος καὶ ἔξυμνησε μέ τά ἔργα του τίς βασικές γραμμές τοῦ ἔθνικοσσοκαλιστικοῦ δόγματος¹³. Πρέπει δικας νά τούς διαχωρίσουμε ἀπό τούς συγγραφεῖς πού ἔξετάσαμε προηγουμένως ἐπειδὴ αὐτοὶ ικρυζαν ἔκαθαρα, χωρίς κανένα πέπλο μυστηρίου, τήν κάθαρο τοῦ γερμανικοῦ αἵματος, τό διωγμό τῶν Ἐβραίων, τόν πόλεμο ἐνάντια στόν μπολαεβικισμό καὶ τήν προσπάθεια κατάκτησης δλόκληρου τοῦ κόσμου. Σέ ἀναρίθμητα λαϊκά τραγούδια ξαναβρίσκουμε τά ίδια θέματα, μ' ἔνα ἀπόλυτα στρατιωτικό λεξιλόγιο κι δλα τά σύμβολα τῆς βίας.

Ἡ περίπτωση τοῦ Χέρμαν Κλαούντιους είναι κάπως ξεχωριστή. Δέν ἔξομοιώθηκε μέ τούς πραγματικά ναζί συγγραφεῖς, ἀλλά χρησιμοποιήθηκε ἀπό τούς ναζί χωρίς ν' ἀντιδράσει. Προερχόμενος ἀπό τό νεο-ρωμαντισμό καὶ τή σοσιαλδημοκρατία ἐγγυήθηκε προσωπικά γιά τό ναζισμό, τόσο σάν μέλος τῆς ἀναδιοργανωμένης Πρωσσικῆς Ἀκαδημίας δσο καὶ μέ τή χρησιμοποίηση τῶν ποιημάτων του ἀπό τούς ναζί. Ἔνα ἀπ' αὐτά γραμμένο ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου μέ τόν τίτλο Ἐμεῖς πού είχε γίνει πασίγνωστο σάν ἐνα ἐργατικό τραγούδι μέ μουσική τοῦ Μίκαελ Ἐνγκλερτ, καταχωρήθηκε στίς ναζιστικές ἀνθολογίες σάν δείγμα ἐργατικῆς ποίησης. Ἐπειδὴ ή ναζιστική τακτική ἀπέβλεπε στήν ἐνταξη τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος μέσα στούς κόλπους τοῦ Γ' Ράιχ, πολλά

13 Αναφέρουμε ἐνδεικτικά τοὺς Χάινριχ Ἀνακερ, Χάνς Μπάουμαν, Χάνς Γιόστ, Γκέραρντ Σουμαν, Μπάλντουρ φόν Σιραχ κτλ

έργατικά τραγούδια, άπλα και ξάστερα, μέ μιά σχετική τροποποίηση του κειμένου τους, μπήκαν στό ρεπερτόριο τών έπισημων χορωδιών ή τραγουδιόντων στις μαζικές έκδηλωσεις, ύστερα από τό 1933. Δέν χρειάστηκε δμως νά γίνει καμά άλλαγή στό ποίημα του Χέρμαν Κλαούντιους. Ἡταν άπόλυτα κατάλληλο γιά τό Γ' Ράιχ. Πράγματι τό κειμενό του είναι τόσο διφορούμενο, ώστε μπορεί, χωρίς καμά δυσκολία, νά παραχωρήθει στούς ύποστηριχτές τῆς «έθνικής κοινότητας». Σ' αύτό οι άνθρωποι περπατοῦν πλάι-πλάι, δεμένοι μέ τό παρελθόν, μέ τά παλιά τραγούδια πού συνοδεύουν τό βήμα τους· δεμένοι, άκόμα, μέ τή γερμανική φύση. Κι αύτή ή μέσα στήν έμπιστοσύνη πορεία δδηγεί στήν άμόνοια, σ' ένα φωτεινό μέλλον.

Ο Χέρμαν Κλαούντιους έγινε κι ο άγαπημένος ποιητής τών στρατιωτών. Ο Φιλίπ Λαβαστίν πού τόν συνάντησε στό Παρίσι τό 1941 τονίζει πώς είχε γράψει πολύ ώραια πολεμικά ποίηματα και πώς ή ναζιστική Γερμανία τόν θαύμαζε πάρα πολύ: «Είναι ένας λαϊκός ποιητής μέ πήν πιό σωστή έννοια τού δρου. Επειδή γνωρίζει καλά ποιές λέξεις πρέπει νά χρησιμοποιήσει γιά νά συγκινήσει τό λαό πρός τόν όποιο άπευθύνεται και γιά τόν όποιο μιλά. Ο τόνος του είναι πάντα άπλός και ειλικρινής. Πολλές άπό τίς στραφές του τίς υιοθέτησαν ό λαός και ό στρατός και τίς τραγουδούν τίς ώρες πού νιώθουν πήν άνάγκη μας ένθάρρυνσης και μιᾶς παρηγοριάς, άνάγκη πού τή νιώθουμε δλοι δσοι έχουμε συνειδητοποιήσει τό ύψηλό νόημα τών τραγικών στιγμών πού ζούμε».

Οσο γιά τήν καθαρά προπαγανδιστική λογοτεχνία, αύτή χαρακτηρίζεται άπ δλα τά έλαττώματα τού είδους αισθηματισμό, σχηματισμό, προσπάθεια έντυπωσιασμού. Η περίληψη τού «Σλάγκετερ» τού Χάνς Γιόστ, γραμμένη στό έξαφυλλο τού ίδιου τού βιβλίου μάς δίνει νά καταλάβουμε, ποιές τυπικές άρετές πρέπει νά διαθέτει κάθε δραματικό έργο αύτού τού είδους. Μέσα άπό τή δράση – και πάνω σ' ένα κοινωνικό φόντο δπου διαφαίνεται ή σύγκρουση άνάμεσα στή διαφθορά και τήν άγνότητα, άνάμεσα στή δημοκρατία και τό ναζιστικό καθεστώς – πρέπει νά βγαίνει άνάγλυφη ή εικόνα τού ήρωα πού έχει ταυτίσει δλόκληρη τήν ύπαρξή του μέ τήν τύχη τῆς Γερμανίας· τό ένδιαφέρον τού άναγνώστη ή τού θεατή, αιχμαλωτισμένο άπό τή δραματική ένταση πρέπει νά τόν παρακινεῖ νά άποκομίσει ένα διδαγμα άπ' αύτά πού τού παρουσιάζονται,

νά νιώσει δηλαδή τήν έπιθυμία νά θυσιαστεῖ κι' έκεινος στό βωμό του γερμανικού μεγαλείου.

ΜΙΑ ΥΠΟΘΕΣΗ ΠΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΕΝΣΤΙΚΤΟΥ

“Οταν τό 1936, τοῦ ἀφαιρέθηκε ὁ τίτλος τοῦ ἐπίτιμου διδάκτορα τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βόννης, ὁ Τόμας Μάν φάντησε στὸν κοσμήτορα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς πώς ὁ οκοπός τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ ήταν νά κάνει τούς γερμανούς ἑνα λαός πειθήνιο, ἀπογυμνωμένο ἀπό κάθε κριτικό πνεύμα, τυφλό καὶ φανατισμένο. Ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη ἡ Προπαγανδιστική λογοτεχνία τοῦ Γ'. Ράιχ, ἀντανακλά τέλεια τίς προθέσεις τῶν ναζί. Στὴ ναζιστική ποίηση οἱ μεταφορές εἰναι ἀφηρημένες: ἀναφέρονται στὴ φωτιά, τίς φλόγες, τὸν θιταμό, τὸ ἀτσάλι, τὰ ὅστρα κ.λ.π. Πρέπει νά διαβάσει κανεὶς κάτω ἀπό τίς λέξεις γιά νά βρεῖ τούς συσχετισμούς μὲ τήν πραγματικότητα. Πρόκειται γιά ἐπικλήσεις πού ἀπευθύνονται στὴν «κοινότητα». Σ' αὐτές γίνεται μά πολὺ συχνή χρήση λέξεων καὶ εἰκόνων παρμένων ἀπό τὸ Θρησκευτικὸ ρεπερτόριο: τὸ ἔθνος «ἀνασταίνεται» γιά νά μείνει στὴν «αιώνιότητα». Ἡ ἀφοσίωση στὸ Φύρερ, πού ψάλλει αὐτή ἡ πολιτική ποίηση, εἰναι ἡ ἐκφραση μᾶς πίστης¹⁴. Οἱ ποιητές δὲν εἰναι παρά οἱ ἀπόστολοι τοῦ Φύρερ καὶ τά ἔργα τους ἀπλές ἀσκήσεις ρητορικῆς προορισμένες νά ἐμφυσήσουν στό κοινό μιά θρησκευτική ὑποταγὴ.

14 Ο Φερνάν ντε Μπρινάν, γράφει στήν Ἐπιθεωρηση τοῦ Παρισιοῦ (15 Οκτωβρίου 1937) «Ἀν βασιστοῦμε σέ μιά σύγκριση που, νομίζω, υπῆρξα ὁ πρώτος πού τήν ἔκανε, καὶ πού τώρα ἔχει πιά γίνει κοινότυπη, θά μπορουσαμε ἀνετα νά πούμε πως τὸ συνέδριο τῆς Νυρεμβέργης εἰναι ἡ ἐπίσια συνοδος τῆς Χιτλερικῆς Θρησκείας. Εκεὶ διατυπωνονται τά δόγματα κι από κεὶ ξεκινοῦν οι ἐγκυκλοι. Ο ἐθνικοσοσιαλιστής, κάθε ἀλλο παρά ἐνοχλεῖται δταν βλέπει τήν πιστή του νά παρουσιάζεται αάν ἑνα Θρησκευτικό κινῆμα. Είναι ἔνας πιστός, ἔνας ἀπόστολος κι ἔνας φανατικός. Προσθέτει ακόμα καὶ τό ἀκόλουθο παράδειγμα σχετικά μέ τη λατρεία τοῦ Φύρερ. «Αυτή τή χρονιά, στή Νυρεμβέργη ἐβλεπε κανεὶς παντοῦ ἑνα χαρακτικό που παριστανε τά Φύρερ νά μιλάει δρθιος μπροστά ο ἑνα τραπέζῃ που γυρω του ήταν καθισμένοι οι ἑκστασιασμένοι συντροφοι του. Γιά υπότιτλο είχε αυτά τά λόγια «Ἐν αρχῇ ἦν δο Λόγος». Πρόκειται γιά μιά εικόνα τοῦ λειτουργικοῦ Υπάρχουν αρκετές παρόμοιες μαρτυριες που ἐπιβεβαιωνουν μιά ἐντυπωση που χρόνο μέ χρόνο γίνεται δλο και ἐντονότερη»

Σ' αύτή τή διαδικασία έπικοινωνίας πού ξεκινά άπό τό σήμα στόν άποδέκτη τοῦ σήματος ή ξεκάθαρα πολιτική ναζιστική λογοτεχνία μεταφέρει μονάχα ένα κενό μήνυμα. Όλη ήσημασιολογική πληροφόρηση θυμίζει τό παρελθόν ή συνθήματα τοῦ ραδιοφώνου και τῆς έφημερίδας ή τέχνη τῆς προπαγάνδας, γράφει δο Χίτλερ στό *Mein Kampf* συνίσταται στό συνεχές άναμάσημα τῶν ίδιων έννοιων Σ' αύτό προστιθεται και τό γεγονός πώς, σύμφωνα μέ τή ναζιστική νοοτροπία, δο συγγραφέας δέν άντιμετωπίζει όρθολογιστικά τήν κληρονομιά τοῦ παρελθόντος. Ή κληρονομιά αύτή ξεπηδάει αύτόματα μέσα άπό τίς «ένστιγματικές βιολογικές του άξιες», έται πού δ άναγνώστης αναπόφευκτα θά νιώσει μιά «βιολογική συγκίνηση». Μ' αυτόν τόν τρόπο δο δρόμος τῆς έπικοινωνίας περνάει άπό ένστικτο σέ ένστικτο χωρίς καμιά διανοητική παρέμβαση.

Βέβαια όλόκληρη ή ναζιστική λογοτεχνία δέν περιορίζεται σ' αύτά τά τέσσερα ρεύματα πού καθορίσαμε περιλαμβάνει και μερικές περιθωριακές διμάδες δημοσίες γιά παράδειγμα, τούς έκπροσώπους τῆς έργατικής λογοτεχνίας¹⁵. Απ' τήν άλλη μεριά, κάτω άπό τό Γ'. Ράιχ μπόρεσαν νά παρουσιαστούν και μερικά έργα, πού άν και γενικά δέν έχουν καμιά κοινωνική δύναμη δέν θά μπορούσαν νά χαρακτηριστούν σάν έπιρεασμένα άπό τό ναζισμό. Είτε δημως έκφραζει άμεσα τούς σκοπούς και τίς έπιδιώξεις τοῦ ναζιστικοῦ καθεστώτος είτε κρύβεται πισω άπό φαινομενικά ούδετερες λέξεις και θέματα δο συγγραφέας δέ διαθέτει πιά παρά μιά άπατηλή γλώσσα είναι αιχμάλωτος τοῦ λόγου του άντι νά κυριαρχεῖ πάνω σ' αύτόν έχει φυλακιστεί μέσα στό κλουβί τῆς ρητορικής.

15 Ο Χάνς Β. Χάγκεν γράφει σχετικά μέ τήν έργατική ποιηση «Παλιά, η λογοτεχνία έκφραζε τό μίσος γιά τήν έργασια. Η έργασια γιά τούς προλετάριους ήταν κάτι τό δυσάρεστο, δέν ήταν παρά ένα μέσο νά κερδίσουν χρήματα. Τότε κυριαρχούσε δ άξεστος ύλισμός. Σήμερα κυβερνά δ ιδεαλισμός, η έργασια παρουσιάζεται σάν ένα καθήκον, σάν κάτι που έξευγενίζει τό άτομο».

8. Τό τραγούδι τῶν σειρήνων

Τούτο το άρθρο από διάφορες πηγές μεταβολές που έγιναν στή σύνθεση και τήν πολιτική όργάνωση τῆς γερμανικής κοινωνίας, είναι εύνόητο πώς και τό λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό κλίμα τῆς χώρας, πού ήταν κάποτε ή Γερμανία, διλαξε πολύ. Σήμερα έχουμε δυστιχά Γερμανικά Κράτη. Στό καθένα από αύτά, έχει έπιβληθεί μιά καινούρια γενιά συγγραφέων και καλλιτεχνῶν, πού στήν πλειοψηφία τους καταδικάζουν μέ εξαιρετική αφορδότητα τό ναζισμό. Ένώ ή κατάχρηση τῆς προπαγάνδας από τόν Γκαιμπελς και τόν Ρόζενμπεργκ θά μποροῦσε νά σπρώξει τούς μεταπολεμικούς συγγραφείς στήν τέχνη γιά τήν τέχνη, παρό δια αύτά, ή ποιοτική λογοτεχνία τῶν γερμανόφωνων χωρῶν από τό 1945 και μετά πατάει πάνω στήν ιστορία γιά νά έπιτεθεί στόν έθνικο σοσιαλισμό. Από τόν Χάινριχ Μπαϊλ ως τούς Άλφρεντ Αντερς, Γκύντερ Γκράς, Πέτερ Βάις ή Λουίζε κι από τήν Άννα Σέγκερς ως τόν Μπρούνο Απίτς και τόν Γιούρεκ Μπέκερ βρίσκουμε πάρα πολλά μυθιστορήματα πού άναφέρονται άμεσα στό Γ. Ράιχ.

Μέ κάποια δειλία, μέχρι τά χρόνια τοῦ έξηντα, και μέ διαρκῶς αύξανόμενη σοβαρότητα και δύναμη κατόπιν, οι καλύτεροι έκπρόσωποι τῆς σύγχρονης γερμανικής λογοτεχνίας, Δυτικοί κι Ανατολικοί, προσπάθησαν νά ξαναδώσουν στά βιβλία τους μιά κριτική διάσταση. Γιά τούς νεώτερους από αύτούς, είχε φτάσει ό καιρός πού είχε άναγγειλει - προφητικά σχεδόν, και μάλιστα προτού άκόμα τά ναζιστικά έγκληματα γίνουν παγκόσμια γνωστά, - ό Ελβετός γερμανιστής Μωρίς Μυρέ «κάποια μέρα, έγραφε, τά παιδιά αύτῶν πού σήμερα χειροκροτοῦν τούς επίσημους παραλογισμούς τοῦ χιτλερισμοῦ, θά χύσουν δάκρυα ντροπῆς

γιά τά ρατσιστικά έγκληματα τῶν Γερμανῶν, καὶ γιά τὴν ἀξιοθήνητη ἐντύπωση πού δημιουργεῖ ἡ Γερμανία στὸ ἔξωτερικό, ἔξαιτιας ἐνός ἀσύδοτου καθεστώτος».

‘Αν κοιτάξουμε τὴν κατάσταση ἔξωτερικά, θά ἀναγκαστοῦμε μᾶλλον νά διαπιστώσουμε πώς ἐξω ἀπό τὴ λογοτεχνία πού ἐκπροσωποῦν αὐτοὶ οἱ συγγραφεῖς, στήμερα δὲν ὑπάρχει ἀλλη γερμανικὴ λογοτεχνία. Τά γερμανικά ἔργα πού ἀναφέρονται ἀπό τὸν ξένο τύπο, ἐκφράζουν, στὸ σύνολό τους, ἐνα κατηγορητήριο ἐνάντια στὸ ναζισμό καὶ τῶν διάδοχων μορφῶν του. Δέν ἔχουμε τὴν πρόθεση νά συντάξουμε ἐναν κατάλογο αὐτῶν τῶν βιβλίων καὶ νά δειξουμε τὴν ἐξέλιξη αὐτῆς τῆς λογοτεχνίας ὑστερα ἀπό τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Τὸ ἐρώτημα πού μᾶς ἀπασχολεῖ ἐδῶ, εἰναι ἀν ἔξακολουθεῖ νά ύφισταται μιὰ λογοτεχνία ἑθνικοσσιαλιστικῆς προέλευσης καὶ γραμμῆς, μιὰ λογοτεχνία πού συνεχίζει νά είναι προπαγανδιστικός φορέας τοῦ ναζισμοῦ καὶ πού η βασικὴ ιδεολογικὴ ἀποστολὴ τῆς είναι νά τὸν ύπηρετεῖ, ἐπιδρώντας πάνω στὸ κοινό. Ἐξυπακούεται πώς μέ τὸν δρό ναζισμός ἐννοοῦμε δπως καὶ προηγουμένως ἐναν ειδικό καὶ ιστορικά καθορισμένο φασισμό.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΗΡΟΤΗΤΑΣ

‘Απ’ αὐτή τὴν ἀποψη, καὶ μόνο ἀπ’ αὐτήν, πῶς είναι τὰ πράγματα στὴν Ἀνατολικὴ Γερμανία. Ἡ ἡδη ὑπάρχουσα αὔστηρότητα ἀπέναντι σέ κάθε ἐκδήλωση ἀπόψεων πού δέν συμφωνοῦν ἀπόλυτα μέ τὴν ἐπισημη ἀποψη, γίνεται ἀκόμα πιὸ ἀδιάλλακτη ἀπέναντι σ’ ὅποιαδήποτε ἐκφραση ἴμπεριαλιστικῶν καὶ ναζιστικῶν ιδεῶν. Ἡ πολιτικὴ αὐτή δέν σημαίνει πώς ἔχουμε νά κάνουμε μὲ μιὰ ὀλοκληρωτικὴ καὶ ριζικὴ ἀλλαγὴ τῶν πνευμάτων μήτε πώς οἱ ναζὶ ή οἱ θαυμαστές τοῦ ναζισμοῦ είναι ἀνύπαρκτοι. Σημαίνει πώς δέν διαθέτουν καμιά δυνατότητα ἐπιρροής δέν διαθέτουν πιὰ δημοσιογραφικά δργανα μήτε εύκαιριες νά ἀνασυγκροτηθοῦν νά ξαναενωθοῦν. Βρίσκονται σέ ἀδυναμία νά ἐκδηλώσουν τὰ ναζιστικά τους πιστεύω

Τό 1954, δ Ἀλεξάντερ Ἀμπους, ἐνας ἀπό τοὺς κομμουνιστές ἥγετες τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας, σ’ ἑνα λόγο του στὴ Δρέσδη δήλωσε πώς δέν ὑπῆρχε θέμα νά ἐπιτραπεῖ ἡ ἐκδοση μιὰς φιλοπόλεμης

και μιλιταριστικής λογοτεχνίας, έπειδή, καθώς διευκρίνισε άναφερόμενος στήν έμπειρια τῆς γενιάς του, ή άνεκτικότητα αύπη θά σήμαινε στέρηση τῆς έλευθερίας τῶν ούμανιστῶν συγγραφέων. Ἡ στάση αὐτῆς πού ίσως νά σοκάρει τά πνεύματα πού έχουν διαμορφωθεῖ σύμφωνα μέτις άρχες τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας, συμφωνεῖ μέ τη στάση τοῦ Μπρέχτ μέσα στήν «Ἀνοιχτή ἐπιστολή πρός στούς γερμανούς συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες» τό Σεπτέμβρη τοῦ 1951 Κι ἐπισημοποιήθηκε μέ μιά δημόσια δήλωση πού έκανε ὁ Βάλτερ Ούλμπριχτ στίς 25 Νοεμβρίου 1953, στή λαϊκή Συνέλευση ύποστριξε πώς και στίς δυό Γερμανίες ἐπρεπε νά διανέμονται, έλευθερα, δλα τά βιβλία, τά περιοδικά και τά φίλμς μέ μόνη ἔξαιρεση τά ἔργα πού έξυμνοῦσαν τόν πόλεμο και ύποδαύλιζαν τό μίσος άνάμεσα στούς λαούς.

Μέχρι τώρα, άνάμεσα στά δυό γερμανικά κράτη δέν έχει γίνει καμιά συμφωνία πάνω σ' αὐτή τή βάση. Ἀλλά ή Ἀνατολική Γερμανία έχει κρατήσει μά γραμμή συμπεριφορᾶς σ' αὐτήν δέν μπορεῖ κανείς νά βρεῖ βιβλία πού νά έξυμνοῦν τούς στρατιώτες τοῦ Γ' Ράιχ και νά έκφράζουν ρατσιστικές και ἐπεκτατικές ιδέες μέσα στό γενικό κλίμα τοῦ πανγερμανισμού, τοῦ γερμανικού ψηφιαλισμού και τοῦ ναζισμού. Είμαστε ύποχρεωμένοι νά βεβαιώσουμε, δίχως καμιά ἀπολογητική πρόθεση, πώς έκεινοι πού έποστηριζουν δτι ή Ἀνατολική Γερμανία έχει τόν «όλοκληρωτισμό» τοῦ Γ' Ράιχ άναφέρονται στήν άπαγρευση τῶν βιβλίων ἀπό τίς άρχες ή στήν παρεμπόδιση τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας (πράγμα πού είναι ἀξιοθήηντο, ἀλλά ἀπό ιστορική ἀποψη δέν έχει καμιά σχέση μέ τή διαιώνιση τοῦ φασισμοῦ), κι δχι σέ έκδοσεις Ἀκόμα κι δταν πρόκειται γιά βοηθήματα μελέτης πάνω στόν έθνικοσσιαλισμό, τά άποσπάσματα τῶν κειμένων και τῶν λόγων τῶν ναζι ἡγετῶν δέν διατίθενται στά βιβλιοπωλεία

Ἄντιθετα, οι ἀντιναζοί συγγραφεῖς (ξενιτεμένοι, ἀξόριστοι, ἀντιστασιακοί) κατέχουν μιά πολύ σπουδαια θέση στούς καταλόγους τῶν ἑκδοτικῶν οἰκων Ἀν γιά λόγους καθαρά οικονομικούς ή έξαιτιας μιᾶς ἀκαμπτης ιδεολογικῆς προσήλωσης στούς κανόνες, δρισμένοι ἀπ' αύτούς δέν έκδοθοῦν αύτό ισοδυναμεῖ - μ έναν παράλογο και ἐπισημονικά ἀνυπόστατο τρόπο, - μέ τήν κατηγορία πώς συνεχίζουν τή λογοτεχνική κληρονομιά τῶν ναζι. Μιά ἐντελῶς σχετική δμοιότητα τῶν κυβερνητικῶν μεθόδων (καταπίεση τῶν ιδεῶν πού θεωρούνται βλαβερές, δογματικές ἀπόψεις ἀναφορικά μέ τήν τέχνη, στέρηση ἐπαγγέλμα-

τος και ιθαγένειας, έξαναγκασμός σέ μετανάστευση), θέτει σέ αμφισβήτηση την έσωτερική λειτουργία ένδος καθεστώτος πού τιτλοφορεῖται σοσιαλιστικό. Ωστόσο δέν δικαιώνει τό χαρακτηρισμό αύτής της Γερμανίας σάν φασιστικής, έπειδή ο φασισμός ύπακούει σέ δλλα κριτήρια κι' έπειτα ή χώρα δέν δείχνει κανένα δείγμα κρυπτοναζισμού. Καμιά άπό τις ιδεολογικές άρχες του Γ'. Ράιχ, δηλαδή τόν αντιμπολαεβικισμό, τόν αντισημιτισμό, τήν άποθέωση της βίας και τού «ύπερανθρώπου», τήν κατάκτηση του «ζωτικού χώρου». Και στό μέτρο πού τό έκδοτικό σύστημα δέν ύπακούει στούς κανόνες της έλευθερης έπιχειρησης, στό μέτρο πού δλα έλέγχονται, ή παρατήρηση αύτή δέν άναφέρεται μονάχα σέ μερικούς έκδότες άλλα σέ μια όλοκληρη χώρα.

ΟΙ ΒΑΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΛΑΞΙΣΜΟΥ*

Αντίθετα, ή βιβλιοπαραγωγή τής 'Ομοσπονδιακής Γερμανίας (πρέπει βέβαια νά λάβουμε ύπόψη μας και τις οικονομικές' και πολιτικές δυνάμεις πάνω στίς όποιες βασίζεται) δέν διαφέρει και τόσο άπο έκεινη τής Δημοκρατίας τής Βαϊμάρης

Έδω οι βάσεις άποκαταστάθηκαν πρός όφελος μιᾶς φιλελεύθερης οικονομίας. Αναμφισβήτητα, έχουν δημοσιευτεί πολυάριθμα έργα πού καταγγέλουν τήν έξουσία και τά ταμπού αύτής της κοινωνίας. Από τό 1965 περίπου, οι μεγάλοι έκδοτικοι οίκοι, στήν προσπάθειά τους νά ικανοποιήσουν τις άπαιτησεις ένδος νέου κοινοῦ άποτελούμενου έν μέρει άπό τή σπουδάσουσα νεολαία, άνοιχτηκαν διάπλατα στά ρεύματα τής άριστερᾶς και τής άκρας - άριστερᾶς. Μήτε δημως αύτό τό άνοιγμα

* Λαξιομός Θεολογικό, φιλοσοφικό και πολιτικό συστήμα που παρουσιάζει μό ιπερβολική τόση γιό συνδιαλλαγή, για συμφιλιωση

1 Όπως γράφει και δ Α Π Λαντέν σ 'ένα άρθρο του στά Διεθνή Τετράδια τό 1953 «Οι ασανταδύο γερμανοί τραπεζίτες και βιομήχανοι που καταδικάστηκαν σάν έγκληματιες πολέμου γιά τήν υποστήριξη που πρόσφεραν στή ναζιστική πολιτική (άναφορά τής άμερικάνικης έπιπροπής Κύλγκορ στίς 11 Οκτωβρίου 1945) άμηντησεύτηκαν, άφέθηκαν έλευθεροι και ξαναβρέθηκαν έπικεφαλής τής γερμανικής οικονομίας» («Ο Αντενάουερ στά ίχνη τού Χιτλερ», Διεθνή Τετράδια Νο 53)

μήτε οι μεμονωμένες προσπάθειες γιά τήν άνάπτυξη μᾶς καινούριας έργατικής λογοτεχνίας δέν άλλαξαν τήν κατάσταση στις βασικές της δομές. Πράγματι δλες οι έπιστημονικές μελέτες, είτε προέρχονται από τά πανεπιστημιακά ίνστιτούτα είτε από τά ύπουργικά γραφεῖα, συμφωνοῦν στό έξης: ή κουλτούρα, σχεδόν σ' δλες τίς μορφές διάδοσής της, κυριαρχεῖται από τά μονοπώλια.

Έτσι έχουμε σάν αποτέλεσμα τή μαζική κυκλοφορία έργων πού τό μόνο τους προσόν είναι νά καταναλώνονται γρήγορα και εύκολα έξασκώντας συγχρόνως και μιά έντονη ιδεολογική έπιρροή. Πάνω από τό 70% τῆς διηνολικής βιβλιοπαραγωγῆς τῆς Όμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας μέσα στή δεκαετία τοῦ έξηντα, άνήκε σ' αύτό τό είδος τῆς «λογοτεχνίας». Τό 1964, γιά παράδειγμα, τό μυθιστόρημα τοῦ Γκύντερ Γκράς Τά σκυλισια χρόνια, έφτασε τά 125.000 άντιτυπα σημειώνοντας έτσι τή μεγαλύτερη κυκλοφορία στήν κατηγορία τῶν «φιλολογικῶν» μυθιστόρημάτων. Όμως, τήν ίδια άκριβώς έποχή ένα φτηνό μυθιστόρημα τοῦ Αρνολντ Κρίγκερ κυκλοφόρησε σέ 800 000 άντιτυπα. Από στατιστικές πού έγιναν πάνω σέ είκοσιμια δανειστικές βιβλιοθήκες τοῦ Μονάχου, βγαίνει τό άκολουθο συμπέρασμα: κατά τό 1969, δάνεισαν τό συγγραφέα Χάινριχ Μπαϊλ 499 φορές, τόν Γκύντερ Γκράς 497, τόν Τόμας Μάν 291, τόν Μάρτιν Βάλσερ 246. Όσο γιά τούς άλλους συγγραφεῖς άνηκουν δλοι στή φτηνή λογοτεχνία και οι άναγνωστες τούς δανείστηκαν 963 477 φορές.

Η κοινωνική διείσδυση αύτων τῶν βιβλίων τρέχουσας κατανάλωσης, πετυχαίνεται κυρίως διαμέσου τῶν λεσχῶν. Οι λέσχες αύτές άναμφισθήητα συνέβαλαν πολύ στήν αύξηση τοῦ άναγνωστικοῦ κοινοῦ, κι' ή πλευρά αύτή είναι άσφαλώς κάτι τό θετικό, άλλά συγχρόνως συνέβαλαν και στήν πανομοιότυπη έκλογή τῶν τίτλων. Οι συγγραφεῖς πού μέχρι τό 1970 φιγουράριζαν μέσα στά έκδοτικά τους προγράμματα, γνωρίζοντας έτσι μιά κυκλοφορία πού σέ σύγκριση μέ τήν κυκλοφορία τῶν έκδοτικῶν οίκων ήταν τεράστια, υπῆρξαν σχεδόν πάντοτε οι ίδιοι. Σύμφωνα μέ τούς καταλόγους τους ό Λούντβιχ Γκανγκόφερ και ή Ίνα Σάιντελ μέσα στή δεκαετία τοῦ έξηντα διαβάζονταν δσο και τήν έποχή τοῦ Γ'. Ράιχ Αύτή ή φιλολογική σαβούρα, γνωρίζει μιά άσυνήθιστα μόνιμη δόξα. Παρ' δλο πού οι λέσχες τοῦ βιβλίου έκδιδουν και σύγχρονα ποιοτικά έργα, τίς περισσότερες φορές δέν έκαναν τίποτ' άλλο παρά νά συντηροῦν τό κυριαρχο γοῦστο

Βέβαια, δλες οι καπιταλιστικές χώρες γνωρίζουν λίγο-πολύ, παρόμοιες καταστάσεις. Η μονοπώληση τής λογοτεχνικής παραγωγής και τό σύνολο τών οικονομικών συνθηκών εύνοούν μιά τεράστια κατανάλωση έκδόσεων πού τώρα κατατάσσονται στήν κατηγορία τής «φιλολογίας» ή «παρα-φιλολογίας». Άλλα οι πολιτιστικές άναφορές αυτών των έκδόσεων διαφέρουν άναλογα με τήν ιστορική έξέλιξη τής κάθε χώρας. Η Γερμανία λοιπόν, δπου τό δημοκρατικό πνεύμα ποτέ δέν ρίζωσε άρκετά βαθιά, διαποτίστηκε άπό τις άντιδραστικές ίδεες. Στήν Όμοσπονδιακή Δημοκρατία, παρ' όλο πού ό ναζισμός έχει καταδικαστεί έπισημα, δπως έγραψαν και οι Άλεξάντερ και Μαργκαρέτε Μίτσερλιχ τό·1967, πρέπει άκόμα νά γίνουν πάρα πολλά γιά νά μπορέσει κανείς νά πει πώς ό ναζισμός παραμεριστήκε πραγματικά². Μέ διάφορες παραλλαγές, άλλα χωρίς νά μεσολαβήσει καμιά διακοπή άπό τό 1945, τά διανοητικά και πολιτικά σχήματα τών ναζί συνέχισαν λίγο-πολύ νά στοιχειώνουν τή συλλογική συνείδηση. Και ή έπιβιωσή τους ύπηρξε άκόμα πιό έντονη μιά και οι πρώην ναζί κατεῖχαν τά πιό ύψηλά πολιτικά πόστα

Καταλαβαίνει λοιπόν κανείς πώς οι συγγραφείς και δημοσιογράφοι τής άριστεράς, πού είχαν γίνει πολύ εύαισθητοι άπέναντι σ' ένα σύστημα μονοπώλησης, πού τά δυσάρεστα άποτελέσματά του τά είχαν ήδη δοκιμάσει έπι Δημοκρατίας τής Βαϊμάρης, καταγγέλλουν μέ σφοδρότητα αύτό πού άποκαλούν «έργοστάσια διαμόρφωσης τής κοινής γνώμης». Θεωρητικά, ή δύναμη τής όποιασδήποτε λογοτεχνίας, φαίνεται πολύ περιορισμένη. Εκείνοι πού διαβάζουν άστυνομικά μυθιστορήματα ό-

2 Alexander und Margarete MITSCHERLICH, *Die Unfähigkeit zu trauern*, Piper Verlag, München, 1967 σελ 42 Βλέπε έπισημης τή αελιδά 20 τοῦ ίδιου βιβλίου, σχετικά μέ τό θέμα τής έπισημης πολιτικής τής Όμοσπονδιακής Δημοκρατίας πού μένοντας δέομια άνεκπλήρωτων πόθων και όνειρων (άνάκτηση τών έδαφών που ανήκουν στήν Πολωνία, γιά παράδειγμα) δέν έκανε καμιά προσπάθεια γιά νά καταλάβει τά άποτελέσματα τού ναζισμού, και ιδιαίτερα τήν έπιδρασή του πάνω στήν ψυχολογική συνείδηση τών Γερμανών. Οι αελιδές δπου οι δυό αύτοι ουγγραφείς μάς έξηγουν πώς βλέπουν τό φαινόμενο τής μετανάστευσης στήν Όμοσπονδιακή Γερμανία, είναι έπισημης πολύ άξιοσημειώτες ή αποναζιστικοποιηση, γράφουν, δέν προχώρησε και πολυ μακριά, και ο Δυτικογερμανός πολιτης προβάλλει τό παρελθόν του, περισσότερο πάνω στόν κάτοχο τοῦ Ritterkreuz (άλλωστε τώρα ξαναφοριούνται τά διακοσμητικά διακριτικά τοῦ Γ' Ράιχ) παρά πάνω στόν έμιγκρέ Γερμανό. Η μετανάστευση κατά τήν περιόδο τοῦ ναζισμού, θεωρείται γενικά σάν μιά πράξη δειλίας και ληπταξίας

πιασδήποτε δέν καλούνται νά γινουν έγκληματιες, όπως δέν άσπάζεται κανείς ύποχρεωτικά τις φασιστικές ιδέες διαβάζοντας φασιστες συγγραφεις Θάταν σφάλμα νά ύπερεκτιμήσουμε τό ρόλο τοῦ βιβλιου πάνω στήν κοινωνία ' Επιδρά πάνω στό κοινωνικό σύστημα, άλλα δέν τό καθορίζει 'Οσο γιά τά πραγματικά λογοτεχνικά έργα, αύτά δέν περιορίζονται στήν εκπλήρωση μιάς ιδεολογικής άποστολής ' Άλλα κάθε λογοτεχνική παραγωγή έντασσεται μέσα σ' ένα σύνολο πού μέ τό παιχνίδι τῶν άλληλεπιδράσεων συντελεῖ στή διαμόρφωση μιᾶς συλλογικής νοοτροπίας Σπήλην όμοσπονδιακή Δημοκρατία, ή θεματική αύτής τῆς πνευματικής τροφής πού προσφέρεται γιά μιά μαζική κατανάλωση, είναι οι σχεδόν ίδια μ' έκεινη πού ύπήρχε πριν από τήν άνοδο τοῦ Χίτλερ στήν έξουσια και πού διευκόλυνε τή φασιστικοποίηση τῶν μαζῶν όταν δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες οικονομικές συνθήκες³

ΜΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΜΑΖΑΣ

Πρώτα θά πρέπει ν' άναφέρουμε μά λογοτεχνια φυγής πού έξιδανικεύει τό παρελθόν ' Εδώ διακρίνουμε πολλούς τύπους μυθιστο-

3 Η κατάσταση αυτή είχε έπιπτωσεις και στις χώρες που γειτονεύουν μέ τήν όμοσπονδιακή Δημοκρατία ' Έτσι βλέπουμε νά μεταφέρεται στό έξωτερικό, μιά εικόνα τῆς γερμανικής λογοτεχνίας, που προκαλεί κατάπληξη Σπή Γαλλία, γιά παράδειγμα, τά μυθιστορήματα ταῦ Κόνσαλικ, ειδικαῦ τοῦ ἀντιμπολεσβικιοῦ ἔφτασαν νά πουλιούνται στά κιδόκια τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν ἐνῶ σέ διάστημα μεγαλυτερο τοῦ ἐνός χρόνου, οι 'Επιστολές τοῦ Τόμας Μάν προσέλκυσαν μονάχα 500 άναγνώστες' ' Επρεπε νά περιμένουμε μέχρι τό 1972 γιά νά μπορέσουμε νά διαβάσουμε στά Γαλλικά τήν πλήρη ἑκδοση τοῦ 'Έρρικου Δ τοῦ Χάντρι Μάν Μέχρι τότε τά έργα του δέν βρισκονταν σέ κανένα βιβλιοπωλείο Τό ίδιο άλλωστε συνέβαινε και μέ τά έργα τῶν 'Αρνολντ Τσεβάϊχ, Λέοναρντ Φράνκ, Λιον Φόρχτ-βανγκερ, Κλάους Μάν και τόσων άλλων έξοριστων ουγγραφέων Αντιθετα, ρχεδόν δλα τά έργα ταῦ 'Ερνστ Γιούνγκερ έκδόθηκαν στά Γαλλικά, δριμένα μάλιστα άπ αυτά έπανεκδόθηκαν παλλές φορές Τό έργο του «Πάνω στις μαρμάρινες απόκρυμνες ακτές» που σημειωσε μά πολυ μεγάλη κυκλαφορία στις Εκδόσεις Τσέπης (Hachette), έχει μά εισαγωγή δπου διηγερφέας παρουσιάζεται σάν ένας άπο τους πρώτους πού άντιστάθηκαν στόν έθνικοσσιαλισμό'

Από τό 1945 ώς τό 1972 κανένα άπο τά άπομνημονευματα τῶν αντιφασιστῶν

ρημάτων Σέ μιά πρώτη κατηγορία, ύπάρχουν τά λεγόμενα ιστορικά μυθιστορήματα τίς περισσότερες φορές έχουν για ήρωες άριστοκράτες κι' έγκωμιάζουν άμεσα τό ιδεώδες τῆς αύτοκρατορίας. Η πλοκή είναι άσημαντη και τό βασικό θέμα τους είναι ό έρωτας. Μιά άλλη κατηγορία έκπροσωπεῖται άπό τά τοπικιστικά μυθιστορήματα μέσα άπό τίς άγροτικές ιστορίες, έξυμνείται ή χώρα, τό «γερμανικό τοπίο» και ή «γερμανική φύση». Στό σύνολό της, ή λογοτεχνία αύπη, άσχετα άπό τόν τύπο τού συγκεκριμένου μυθιστορήματος, έκφραζει μέ κάθε τρόπο· μιά φυγή μπροστά στήν κοινωνική πραγματικότητα Ψυχαγωγεῖ μέ τήν έννοια πώς άπομακρύνει τόν άναγνώστη άπό τά πραγματικά προβλήματα τῆς σύγχρονης κοινωνίας.

Υπάρχει και μιά πληθώρα άλλων βιβλίων πού έπιδιώκουν νά προσφέρουν στό κοινό τους δλων τών ειδών τίς αύταπάτες άκόμα και πάνω στήν ίδια τήν καθημερινή πραγματικότητα ιστορικές πλαστογραφήσεις τού Γ. Ράιχ⁴ πού προσπαθούν νά τό άπαλλάξουν άπό κάθε εύθυνη γιά τά έγκληματα του (ό Χίτλερ και τό περιβάλλον του παρουσιάζονται σάν μιά συμμορία τρελῶν πού κατέλαβε τήν έξουσία), κατάργηση τών κοινωνικών τάξεων μέ τόν έρχομό τῆς κοινωνίας τῆς άφθονίας, έγκώμια γιά τούς συντελεστές τού «οίκονομικού θαύματος».

Εκείνη δμως πού γοητεύει περισσότερο τό κοινό, είναι ή «πολεμική λυγοτεχνία». Πέρα άπό μιά άναπαιυλα τήν έπομένη τῆς ναζιστικής ήττας, ξαναβρήκε γρήγορα άναριθμητούς πελάτες Σύμφωνα μέ τίς στατιστικές τού 1965 στήν άμοσπονδιακή δημοκρατία πάνω άπό έκατό άνωτεροι άξιωματικοί τού χιτλερικού στρατού, είχαν μιά λογοτεχνική δραστηριότη-

συγγραφέων (Γκύντερ Βάιζενμπορν, Λουντβιχ Μαρκούζε, Γιάν Πέτερσεν, Μαξιμιλιαν Σέρ, Άλφρεντ Καντόροβιτς, κλπ) δέν δημοσιευτήκε στά Γαλλικά, μέ μόνη έξαιρεση τού Έρινστ Έριχ Νότ, άλλα τά άπομνημονευματά τών Όπτο Ντίτριχ, Όπτο Άμπετζ, Άλμπερτ Σπέέρ, ή τού Άρνο Μπρέκερ, αυτά δημοσιεύτηκαν

4 Είναι φανερό πώς και ή Γαλλία δέν άπέφυγε αύτή τήν πλημμυρίδα τών βιβλίων πού παρουσιάζουν τό ναζισμό κάτω άπό μιά άπατηλή δψη ή άκόμα κι άπολογητική δψη Σαδισμός, φτηνός έρωτισμός, πιπεράτα άνεκδοτα δλα αυτά τά βριοσκουμε σέ πολυάριθμα μυθιστορήματα πού άναφέρονται στή ζωή τών ναζιτήγετών ή στούς έρωτες τού Χίτλερ στούς οίκους άνοχής τών Ές Ές. Διυό γερμανοί συγγραφείς σημειώνουν μιά ιδιαιτερη έπιτυχια στή Γαλλία, άν κρίνουμε άπό τήν έπιβλητική παρουσία τών βιβλίων τους στά κόσκια τών σιδηροδρομικών σταθμών ή Κουρτ Γκέρβιτς και ο Χάιντς Κ. Κάνσαλικ

τα είτε κατέχοντας θέσεις σέ εκδοτικους οίκους είτε γράφοντας οι ίδιοι έργα, συνήθως τά άπομνημονεύματά τους

“Αλλωστε στίς δυτικές δημοκρατίες έχει γίνει πά μόδα ή δημοσίευση άπομνημονεύματων από τούς πρώην ναζί. Όλοι προσπαθοῦν πολύ έπιδεξια νά βγάλουν τόν έαυτό τους λευκή περιστερά ή νά μειώσουν τίς εύθυνες τους στήν περίπτωση πού τις παραδέχονται. Άν πιστέψουμε σ’ αύτούς, ό μόνος, ή σχεδόν ό μόνος ύπευθυνος είναι ό Χίτλερ. Ένας από τούς πιό πετυχημένους «συγγραφεῖς» αύτοῦ τοῦ ειδους πού στρέφονται έναντια στό ναζιστικό καθεστώς, είναι ό παλιός ύπουργός έξοπλισμοῦ τοῦ Χίτλερ, ό άρχιτεκτονας Άλμπερτ Σπέερ. Ο ιδεολογικός άντικτυπος τών άπομνημονεύματων του ύπηρξε πολύ ισχυρός Παρουσίαζοντας τόν έαυτό του σάν έναν «καλλιτέχνη» και «τεχνικό» πού μέχρι τό 1944 δέν ήξερε τίποτα γιά τά στρατόπεδα έξόντωσης, και ένμέρει έξομολογούμενος τίς άμαρτιες του, προκάλεσε πή συμπάθεια πολλών άναγνωστών άκριβώς δηως είχε κερδίσει και πήν έπιείκια τοῦ δικαστηρίου τής Νυρεμβέργης. Μ’ αύτόν τόν άντιπεριστασμό θόλωσε τά νερά σχετικά μέ τίς άπαρχές τοῦ Γ’ Ράϊχ και πήν πραγματική φύση τοῦ γερμανικοῦ φασισμοῦ. ρίχνει τό βάρος στή δαιμονική πλευρά τοῦ Χίτλερ και ούσιαστικά σωπαίνει πάνω στό ρόλο τής μεγάλης βιομηχανίας στή Γερμανία, πριν και κατά τή διάρκεια τής ναζιστικής δικτατορίας

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΣΕΙΡΗΝΩΝ

Πλάι σ’ αύτή τή λογοτεχνία πού είναι άπλως διαποτισμένη μέ τίς ναζιστικές ιδέες ή θέματα πού έξυπηρέτησαν τό ναζιστικό καθεστώς (άντιδραστικός τοπικισμός, μιλιταρισμός, άντιμπολασβικισμός), έξακολουθοῦν νά έκδιδονται χωρίς καμιά δυσκολία και βιβλία άπόλυτα άντάξια τοῦ Γ’ Ράϊχ⁵. Είναι πλατιά γνωστή ή καλωσύνη πού έπεδειξαν οι άρχες

5 Σέ μιά μελέτη του άφιερωμένη στό έργο τοῦ Ούβε Κ Κέτελσον, *Völkisch-nationale und nationalsozialistische Literatur*, Metzler 1976, ό Ζώρ-, Αρτουρ Γκόλντομιτ γράφει «σό ρόλος τοῦ έβδομαδιαίου έντυπου τής Χιτλερικής Νεολαίας, *Der gute Kamerad*, ύπηρξε πάρα πολύ σπουδαίος. Αρκετά άπό τά σημερινά νεολαίστικα έντυπα, προέρχονται από αύτό. Πρόκειται γιά κάτι που τό άγνοούμε, ένω θάπρεπε νά μάς άνησυχει». Υπογραμμιζει έπισης πώς τό σημερινό ήθογρα-

τῆς Ομοσπονδιακής Γερμανίας απεναντί στους ναζί έγκληματιες Ἐτοι ύπάρχουν πολυάριθμες ἐνώσεις και δημοσιεύματα πού ἐντελῶς απροκάλυπτα και μέ ελάχιστο κινδυνο νά υποστούν κάποια δικαστική διωξη, υμνοῦν τίς ἀρετές και τή δόξα τῶν «στρατιωτῶν τῆς μαυρης στρατιᾶς» Καθώς μπορει νά αντιληφθει κανεις διαβάζοντας ἐφημεριδες και περιοδικά πού πουλιοῦνται σε κάθε περιπτερο, αύτή ᷣ φιλελεύθερη κοινωνία ἐπιτρέπει νά πλέκεται δημόσια και μέ κάθε ἀτιμωρησια τό ἐγκωμιο τῶν ναζί δολοφόνων

Οι παλιοι ποιητές τῶν ναζί φρόντισαν κι' ἔκεινοι νά ἐπωφεληθοῦν απ' αύτή τήν ευμένεια, (ἡ συγνώμη,) ὅταν πολυ σύντομα τούς ἐπετράπηκε και πάλι νά δημοσιευουν Ανασυντάχτηκαν για νά ἀλληλοβοηθηθοῦν Οι δργανώσεις τῆς δεξιᾶς και τῆς ἄκρας δεξιᾶς τούς δέχτηκαν στις ἐφημεριδες τους Μερικοι ἀπ' αύτούς προσπάθησαν, μέ τὸν τρόπο τους, νά ἀποκατασταθοῦν μέ τὸν ισχυρισμό πώς ὅτιδήποτε και νά συνέβη ἔκεινοι δέν ἔχασαν ποτέ τήν ἀνθρωπιά τους Ὁ Χάνς Καρόσσα τό 1951 διαγράφει τήν ὁμολογία πιστῆς του ὑπέρ τοῦ Γ' Ράιχ, τονίζοντας τά σφάλματα τῆς χιτλερικής πολιτικής και ἀφήνοντας νά ἐννοηθεῖ πώς ἀπό πάντα ἀποδοκίμαζε τό ἐθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς Ἰσχυρίζεται μέ ἀφέλεια πώς ὑπῆρξε ἀκόμα και ἀντιστασιακός βοήθησε ἔκεινους που καταδιώχτηκαν ἔξαιτιας τῆς «ψυλῆς» τους ᷣ τῆς ἔχθρας τους γιά τό ναζισμό Τό 1953, ὁ Χάνς Φρήντριχ Μπλούνκ περιγράφει, μέ τή σειρά του τήν «ἀνθρωπιά» του δέν θά ξεχάσει ποτέ, δηλώνει αύτόν τὸν ὑπέροχο ἀνθρωπο τὸν Μπενζαμέν Κρεμιέ, και θλίβεται γιά τό φριχτό τέλος του σ' ἓνα στρατόπεδο συγκεντρώσεως Τό 1956, ἔχουμε τὸν Χάνς Γκρίμ πού στὸν τόμο τῶν «Ἐξομολογήσεών» του, ἀποκαλύπτει πώς ἀπό τό 1934 ὑπῆρξε ἀπό τό βάθος τῆς καρδιᾶς του ἔνας συνοδοιπόρος τῶν ἀντιστασιακῶν τοῦ ἑσωτερικοῦ

Οι συγγραφεῖς αύτοι, σιγά-σιγά ξανάβγαλαν στήν ἐπιφάνεια δλο τό παλιό τους όπλοστάσιο· μυστικισμός τῆς γερμανικής ψυχῆς, ρατσισμός, ἀνορθολογισμός, «αἴμα» και «γῆ» Γιά νά τούς ἔξασφαλίσει μιά κάποια κυκλοφορία, ὁ Χάνς Γκρίμ, ἴδρυσε, μερικά χράνια μετά τὸν πόλεμο, τό

φικό μυθιστόρημα ἔξακολουθει στή Δυτική Γερμανία νά είναι τό ἰδιο ὅπως και ἐπι Γ' Ράιχ • Ο ωραίος κυνηγός, που συνήθως ὀνομάζεται Σέπ, ἀποτελεῖ μιά προέκταση τόσο τοῦ ναζί πρότυπου δσο και ὀρισμένων ηρωων τοῦ Volksbuch (Ρύθε-
zahli) Σ αυτό ὀφειλεται τό δικφορουμενο στοιχειο του δσο και ᷣ μόνιμη διάρκεια του»

δικό του έκδοτικό οίκο. Από τόθανατό του μέχρι και σήμερα, διευθύνεται από την κόρη του, πού άκολουθεί εύλαβικά τήν πορεία τοῦ πατέρα της, και πού κάθε χρόνο διοργανώνει, μέ την ίδια πάντα εύλαβεια, και μέ τή βοήθεια μερικών γέρων έπιζωντων συντρόφων του, τίς Ποιητικές Ἡμέρες τοῦ Λίπολνταμπεργκ. Ἔνας από τούς πιό τακτικούς συμμετέχοντες, ύπηρξε, γιά καιρό, ὁ Χέρμπερτ Μπαΐμε, μέ την ιδιότητα του σάν πρόδερος τῆς Γερμανικῆς Ἀκαδημίας γιά τή διαπαιδαγώγηση και τήν κουλτούρα, δργανισμού πού είχε σάν σκοπό του τη διαώνιση τῆς μνήμης τῶν Κόλμπενεγιερ, Μπλούνκ και ἄλλων χαιδεμένων «λογοτεχνῶν» τοῦ Γ' Ράιχ.

Ο ίδιος Χέρμπερτ Μπαΐμε, αύτός ὁ παλιός ἐπισημος τροβαδοῦρος τῶν ναζιστικῶν ὄρδων ίδρυσε τό 1949 μιά ἐπιθεώρηση τήν *Klütter Blätter* καθώς και τόν έκδοτικό *Oíko Türmer Verlag*. Ἔνα χρόνο ἀργότερα τήν 1η Μαΐου 1950, ίδρυσε στό Μόναχο τό Πολιτιστικό Γερμανικό Ἐργο τοῦ Εύρωπαϊκοῦ Πνεύματος, μέ προορισμό τήν προβολή και τή διάδοση τῶν συντηρητικῶν και ἔθνικιστικῶν λογοτεχνικῶν τάσεων. Κατά τό χειμώνα τοῦ 1953 - 1954 οἱ ἐκδηλώσεις πού διοργονώθηκαν μέ δική του πρωτοβουλία, συγκέντρωσαν πάνω ἀπό δεκαπέντε χιλιάδες ἀτομά ἐνῶ τόν ἐπόμενο χρόνο ὁ ἀριθμός τῶν συγκεντρωθέντων ἀτόμων διπλασιάστηκε. Σ' αύτές τίς ἐκδηλώσεις, οι Χάνς Γκρίμ, Βίλ Φέσπερ, Κόλμπενεγιερ και Μπλούνκ διάβαζαν, δημόσια, ἀποστάσιμα ἀπό τά βιβλία τους, ἔχοντας στό πλάι τους τήν πρώην νεανική φρουρά τῶν ναζι ποιητῶν τόν Ἐμπερχαρντ Βόλφγκανγκ Μαϊλερ, τόν Χάιντς Σάουβεκερ, τόν Χάινριχ Ζίλιχ, τόν Γκέραρντ Σούμαν. Υοτερα ἀπό αύτή τήν ἐπιτυχία ὁ Χέρμπερτ Μπαΐμε ἐπεδίωξε ἀκούραστα τή δημιουργία κι ἄλλων ἀντιδραστικῶν δργανώσεων. Κάθε χρόνο, χάρη στήν πρωτοβουλία του, συγκαλιότων ἔνα Γερμανικό Πολιτιστικό Συνέδριο, πού ἀργότερα μετασχηματίστηκε στίς Ἡμέρες τῆς Γερμανικῆς Κουλτούρας. Τό Σεπτέμβριο τοῦ 1969 ἀπονεμήθηκε γιά πρώτη φορά ἔνα καινούριο λογοτεχνικό βραβεῖο πού καθιερώθηκε ἀπό τό Πολιτιστικό Ἐργο. Τό βραβεῖο Σίλλερ πού τό συνδέεται ἔνα ποσό 10 000 μάρκων. Τό πήρε ὁ τεχνοκριτικός Ρίχορντ Β. Ἀιχλερ φανατικός πολέμιος τῆς «πολιτιστικῆς παρακμῆς» πού ἐπιτελεῖται κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τῶν «τσαρλατάνων τῆς τέχνης» και τῶν «μπολασεβίκων».

Τήν Πεντηκοστή τοῦ 1960 ίδρυθηκε ἡ Εταιρεία γιά μιά ἐλεύθερη δημοσιογραφία, ἀπό ἐκδότες, δημοσιογράφους, βιβλιοπώλες και συγ-

γραφεῖς τῆς ἴδιας νοοτροπίας μ' ἔκείνους τοῦ Πολιτιστικοῦ Ἐργου τοῦ Γερμανικοῦ Πνεύματος Ἐκπροσωπεῖ κι' αὐτή, τις ναζιστικές τάσεις πού ἔχουν ἐπιζήσει κάτω ἀπό τὴν Ὀμοσπονδιακή Δημοκρατία Ἐχει τὴν ἰδιομορφία νᾶναι διεθνῆς καὶ νά στηριζεται στά φασιστικά κινήματα τοῦ ἑξατερικοῦ ἐνῶ στὴν ἀρχή ἀριθμοῦσε γύρω στὶς δυό δωδεκάδες μέλη περίπου, δέκα χρόνια ἀργότερα ισχυριζόταν πώς εἶχε πάνω ἀπό τετρακόσια, διασκορπισμένα σέ δέκα χῶρες καὶ τρεῖς ἡπείρους. Οι πρῶτες δημόσιες ἐμφανίσεις τῆς ἡταν ἐκδηλώσεις διαμαρτυρίας ἐνάντια στὸ μπουκοτάρισμα τῆς «έθνικῆς καὶ στρατιωτικῆς λογοτεχνίας» καὶ ἐνάντια στὶς ἀπαγορεύσεις πού ἀφοροῦσαν τὴν ἐκδοση τῶν πολεμικῶν ἀπομνημόνευμάτων Ἐν ὁνδματι τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκφρασης ζητεῖ νά δοθεῖ καὶ πάλι ἡ ἀδεια τοῦ λόγου στούς ἔθνικιστές ποιητές καὶ συγγραφεῖς πού εἶχαν ἔξαναγκαστεῖ σέ σιωπή ἔξαιτιας τῆς μονοπώλησης τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας ἀπό τὴν ἄκρα ἀριστερά Ἐτοι ἡ Ἐταιρεία ὑπερασπιζεται ἐντελῶς ξεκάθαρα τῇ ναζιστική κληρονομιά Ἀκόμα καὶ στὸ λεξιλόγιο τους, οι «πολιτιστικές» τῆς ἀπαιτήσεις ταυτίζονται ἀπόλυτα μὲ τὶς ἀντίστοιχες τῶν ναζι μπροστά στὸν «ἀντεθνικισμό» τῶν συγγραφέων τῆς μόδας, ὑποστηρίζει μιά «γνήσια τέχνη» καὶ πολεμᾶ ἐνάντια στὴν ἀποσύνθεση τῆς «γερμανικῆς κουλτούρας»

Πιό μετριόφρονες ἀπ' αὐτήν, οι «έταιρειες τῶν φίλων» (ὅπως κάνουν στὴ Γαλλία γιά τὸν Ντρέ λά Ροσέλ καὶ τὸν Μπραζιγάκ) προσπαθοῦν νά ξαναζωντανέψουν τὰ «έργα» τῶν συγγραφέων πού συμβιβάστηκαν μέ τὸ Γ' Ράιχ ύπάρχει ἐνα ἴδρυμα Βίλ Φέσπερ, χάρη στὸ στοιο ὁ παλιός διευθυντής τῆς ναζιστικῆς ἐπιθεώρησης *Die Neue Literatur* ἐπανεκδόθηκε μ' δλες τὶς τιμές, μιά ἔταιρεια φίλων τοῦ Κόλμπενεγιερ, μιά ἀλλη γιά τὸν Χάνς Φρήντριχ Μπλούνκ Ἡ μνήμη τοῦ Ἀντολφ Μπάρτελς ἔξακολούθησε νά διατηρεῖται ἀπό μιά ὅμαδα πιστῶν

Γιορτάζουν μέσα σέ οικογενειακή ἀτμόσφαιρα, μέ δημόσια ἀνάγνωση ὁρισμένων ἀπό τὰ γραπτά τους, τὶς ἐπέτειους τῶν μεγάλων ἀπόντων, ἐνῶ οι ἐπιζώντες, ὁ καθένας μέ τὴ σειρά του, ἐρχονται νά τοὺς ἀποτίσουν φόρο τιμῆς αὐτή ὑπῆρξε ἡ περίπτωση τοῦ Βίλχελμ Πλέγιερ πού τό 1962 στὴ Λιππολντομπεργκ, ἐπλεξε τό ἑγκώμιο τῶν Χάνς Γκρίμ, Βίλ Φέσπερ καὶ Ἐρβιν Γκουλντο Κόλμπενεγιερ πού τούς χαρακτήρισε σάν «ένσαρκωση τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς συνείδησης τοῦ καιροῦ τους»

Ἀναμφισθήτητα, σήμερα ἡ ἐπίδραση δλων αὐτῶν τῶν λογοτεχνῶν περιορίζεται, βαοικά, σ' ἑνα κλειστό κύκλωμα, ουχνά διαμέσου πρακτο-

ρειων διανομής, πού είναι γνωστά μονάχα στους μυημένους ή στούς άναγνωστες τού ακρο-δεξιού τύπου, άλλα τό γεγονός είναι ένα ή 'Ομοσπονδιακή Δημοκρατία τής Γερμανίας τούς έπετρεψε νά άνασυνταχτούν, νά άναδιοργανωθούν και νά έπιδοθούν σέ μιά δημόσια δραστηριότητα διαδιδοντας τις ίδιες ιδέες πού προπαγάνδιζαν και έπι Γ' Ράιχ. Έχουν φτάσει στό σημείο νά θεωρούνται πώς άποτελούν άναπόσταστο τμήμα τής δημόσιας ζωής, άκριβως δπως και οι άλλοι συγγραφεῖς αύτό μᾶς μαρτυρά και ή έπισημη άποδοχή τού έκδοτικού οίκου Συτς. ειδικευμένου στή δημοσιευση προναζιστικών έργων, στήν Αγορά τού Βιβλίου τής Φρανκφούρτης, τό 1972 Τελικά δέ έκδοτικός αύτός οίκος άποκλειστηκε μονάχα ύστερα από μιά διαδήλωση διαμαρτυρίας

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΓΕΝΕΩΝ

Τά φαινόμενα αύτά άξιζουν άκόμα περισσότερο τήν προσοχή μας. έπειδή συνδέονται μέ τις γενικές πολιτικές συνθήκες Δέν είναι τυχαίο πώς ένας άπό τούς τομείς πού στήριξε έπι δεκαετίες τις ναζιστικές έπιβιώσεις είναι δι τομέας τής έκπαιδευσης. Και πράγματι, ποιά είναι ή εικόνα τής λογοτεχνίας, πού προσφέρεται άκόμα στούς μαθητές τής 'Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας, είκοσι χρόνια μετά τόν πόλεμο, μέσα άπ' τά σχολικά τους βιβλία. Η σύγχρονη λογοτεχνία μόλις πού άναφέρεται Η λογοτεχνία τής Δημοκρατίας τής Βαϊμάρης παρουσιάζεται κυριως μέσα άπό τά πιό συντηρητικά της ρεύματα Η έπισημη γραμμή εύνοει τούς συγγραφεῖς πού κατά τό Γ' Ράιχ παρέμειναν στή Γερμανία παρά έκεινους πού άποφάσισαν νά μεταναστεύσουν. Τό 1964, μιά έκπομπή τής Βαυαρικής τηλεόρασης άνακοινωσε τ' άποτελέσματα μᾶς έρευνας πάνω στά σχολικά άναγνωστικά. Απ' αύτά έβγαινε τό συμπέρασμα πώς οι μαθητές κινδύνευαν νά σχηματίσουν μιά έντελως παραπλανητική εικόνα τού κόσμου, άποπροσανατολιστική τόσο γιά τή ζωή τους δσο και γιά τις σχέσεις τους μέ τήν πραγματική κουλτούρα Μέσα στά σχολικά άναγνωστικά, ή Πρώσσικη Ακαδημία τών τεχνών, ή άναδιοργανωμένη από τούς ναζί, παρουσιαζόταν είκοσι φορές περισσότερο σέ σχέση μέ τούς συγγραφεῖς πού έξοριστηκαν ή καταδιώχτηκαν από τό χιτλερικό

καθεστώς Μέσα στά 161 βιβλια πού έξετάσπηκαν, βρίσκονταν δέκα κειμενα τοῦ Χάινριχ Μπαιλ ένάντια σέ έκατό τῆς Ἀγκνες Μήγκελ και τρια τοῦ Φράντς Βέρφελ σέ άντιθεση μέ έβδομήντα έπτα τοῦ Μπέρρις φόν Μυνχάουζεν

‘Από τό 1965 οι κριτικές ένάντια σέ μιά παρόμοια παρουσίαση τῆς γερμανικής λογοτεχνιας αύξηθηκαν πολύ ‘Ενα βιβλίο τῶν Πέτερ Γκλότζ και Βόλφγκανγκ Λανγκενμπούχερ πού θεωρήθηκε σάν άντι-έγχειριδιο⁶, μ δόλους τούς συγγραφεῖς πού συνήθως καταφρονοῦνται άπό τούς άντιδραστικούς, άπό τόν Χάινε μέχρι τόν Κάρλ Φόν Όσσιέτακυ, έδωσε τό σύνθημα γιά μιά δλλαγή ‘Ο Μπρέχτ, ή ‘Άννα Σέγκερς, ο Βάλτερ Μπέντζαμιν και πολλοι άλλοι βρίσκονται σήμερα μέσα στά σχολικά άναγνωστικά Πολυάριθμοι κοινωνιολόγοι, συγγραφεῖς και έκπαιδευτικοι διεξάγουν έναν άδιάκοπο άγώνα, συχνά δύσκολο και θορυβώδη ένάντια στις συντηρητικές έπιρροές.

Παρ’ δλα αύτά, άς μήν αύταπατώμαστε μέ τή σκέψη πώς οι τάσεις γιά φασιστικοποίηση έχουν έξαφανιστεί έντελως άπό τόν πολιτιστικό τομέα⁷ ‘Άλλωστε τά έργα τῆς λογοτεχνικής κριτικής πού γνώρισαν μεγάλη έπιτυχία κάτω άπό τό Γ’ Ράιχ, άπό τό 1945 ένμέρει έπανεκδόθηκαν έστω και μέ κάποια μικρή τροποποίηση και παρέμειναν γιά πολύν

6 Πέτερ Γκλότζ και Βόλφγκανγκ Λανγκενμπούχερ, *Versäumte Lektionen*, Sigbert Mohn Verlag, Gütersloh 1965 Οι μελέτες ένός Γάλλου καθηγητή τοῦ Ρομέρ Μεντέρ, είχαν μεγάλη άπήχηση στήν ‘Ομοσπονδιακή Γερμανία ‘Απ’ αυτές έβγαινε τό ουμέρασμα, πως τά σχολικά βιβλια έπρεπε νά έπανεξεταστούν μ ένα πιό αυστηρό κριτικό πνεύμα

7 Οι δυσκολίες που παρεμβλήθηκαν γιά νά μήν διθεί τό ιδιαιτερα συμβολικό δνομα τοῦ Χάινε, στό Πανεπιστήμιο τοῦ Ντύσσελντορφ, είναι έπισης ένδεικτικές ένός δριαμένου πνεύματος πού κάθε άλλο παρά έχει χαθεί άπό τήν ‘Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Η έπιτροπή πού άνελαβε αυτή τήν πρωτοβουλία, ίδρυμένη τό 1968 μέ τήν συμπαράσταση πολλών Γερμανών και ξένων διανοούμενών άναγκάστηκε νά υποχωρήσει παρά τήν έντονη υποστήριξη τών σοσιαλδημοκρατικών δημοσικών άρχων τοῦ Ντύσσελντορφ στήν 6 Μαρτίου 1972 τό σχέδιο άπορριφτηκε από τή Συμγέλητο τοῦ Πανεπιστημίου (*Satzungskonvent!*) Προσπαθωντας νά δικαιολογήσει αυτή τήν άπόφαση, ο Ρούντολφ Βάλτερ Λέοναρντ έγραψε στό έβδομαδιαίο περιοδικό *Die Zeit* πώς μᾶλλον ή έξαφάνιση κάθε ίχνους τοῦ Χάινε στό διάστημα 1933-1945, είχε σάν άποτέλεσμα τό γεγονός πως πολλοι πανεπιστημιακοι καθηγητές γνωρίζαν έλαχιστα τό έργο του ‘Έτσι αποκαλυπτεται πώς γιά πάρα παλλους από τούς συμπολιτεις του ο Χάινε έξακολουθησε – πέρα άπό τό Γ’ Ράιχ – νά παραμένει ένα φόβητρο!

καιρό στήν άγορά Σ' αυτά τά έργα, βέβαια, δινεται πολυ περισσότερη σημασία στά έθνικιστικά ρεύματα παρά στις δημοκρατικές και έπαναστατικές τάσεις. Ή έπιδρασή τους δέν ήταν και τόσο άσημαντη δυο θά μποροῦσε κανείς νά ύποθέσει. Οι λογοτεχνικές άξιες πού έπέβαλαν δέν έχουν άπολυτα άνασκευαστεί, ιδιαίτερα στό πλατύ κοινό παρ'. δλο πού χάρη στή νέα γενιά τών διανοούμενων και τών φοιτητών, οι αύστηρα έθνικιστικές άντιληψεις παραχωροῦν, όλοινα περισσότερο, τή θέση τους στήν έντιμότητα και τήν έπιστημονική αύστηρότητα

Έκείνο πού μένει κυριώς νά διορθωθεῖ, νά παρουσιαστεῖ πιό έπιστημονικά, είναι ή εικόνα τού ίδιου τού ναζιστικού καθεστώτος έτσι όπως έμφανιζεται στά σχολικά έγχειριδια και ιδιαίτερα στά βιβλια τής ιστορίας. Σπάνια έμφανιζονται οι οικονομικές έμπλοκές τού ναζισμού. Πολύ συχνά άποφεύγουν νά έξηγήσουν στούς μαθητές πώς λειτουργούσαν τά στρατόπεδα συγκεντρώσεως, και τί κέρδος άποκόμιζαν οι γερμανικές έπιχειρήσεις άπο τήν έκμετάλλευση ένός φτηνού έργατικού δυναμικού. Συνήθως περιορίζονται σ' ένα είδος ψυχολόγησης τής ιστορίας (κι' αύτή ή άποψη ύποστηριζεται κι' άπο τίς έφημεριδες μεγάλης κυκλοφορίας). Αντί νά άναλύσουν τό παιχνίδι τών οικονομικών και πολιτικών δυνάμεων, άποδιδουν τήν πορεία και τήν εύθυνη τών γεγονότων στά άτομα και στήν ιδιαίτερη ψυχολογική δομή τους⁸.

Πρέπει έπισης νά πούμε πώς υστερεά άπό τό 1945 και γιά ένα άρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, οι νέοι δέν μποροῦσαν νά έχουν καμιά σοβαρή γνώση σχετικά μέ τό ναζισμό, έξαιτιας τού άντικομμουνισμού μέ τόν

8 Άπο μά συζήτηση που έγινε στήν Καρλσρούη στις 14 Δεκεμβρίου 1974, μέ θέμα τά μέτρα πού θάπρεπε νά παρθοῦν γιά νά έκδημοκρατιστεί τά περιεχόμενο τής διδασκαλιας πού γινόταν στό Μπάντεν - Βιρτεμπερκ, διαπιστωθήκε πώς τά ιστορικά βιβλια υπάκουαν σ' ένα άντιεπιστημονικό προσανατολισμό που δέν έπετρεπε νά κατανοθεῖ ή πραγματική φύση τού ναζισμού. Γιά παράδειγμα, οι μαθητές διδάσκονταν πως ή Δημοκρατία τής Βαϊμάρης χάθηκε γιά δυό βασικούς λόγους: έπειδή στή βουλή έκπροσωπούνταν ένας πολύ μεγάλος άριθμός πολιτικών άποχρώσεων πού έκανε αδύνατο τό σχηματισμά μιᾶς σταθερής πλειοψηφίας κι έπειδή υπῆρχαν δυό έξτρεμιστικά κόμματα, τό ναζιστικό και τά κομμουνιστικό που οι συνδυασμένες πιέσεις τους έπέφεραν τήν πτωση τής δημοκρατικής τάξης.

Από τήν άλλη μεριά, ή κήρυξη τού Β' Παγκόσμιου Πόλεμου παρουσιαζόταν σάν συνέπεια τής άποφασης ένός και μοναδικού άνθρωπου τού Χίτλερ και συνεπώς αυτός ηταν δι βασικός υπευθυνος γιά τά πάντα

όποιον φρόντισαν νά παραγεμισουν τά βιβλια τους⁹ Τά παλιά ρατσιστικά κλισέ πού χρονολογοῦνται από τήν έποχή του χιτλερικού άντιμπολεσβικισμού, φιγουράρουν άκόμα μέσα σ' όριαμένα σχολικά βιβλία παρ' δηλη τήν έπαγρύπνηση πολλών σημερινῶν έκπαιδευτικῶν πού τά έπισημαίνουν και τά καταγγέλλουν Βλέποντας τόν προσανατολισμό πού δίνουν αύτά τά βιβλία, οι φράσεις πού έγραφε τό 1947 δ 'Αλμπέρ Μπεγκέν στό «Πνεύμα» έξακολουθοῦν νά διατηροῦν τήν έπικαιρότητά τους «Συνάντησα έλάχιστους Γερμανούς πού νά τούς βασανίζει ή γνώση τών χιτλερικών έγκλημάτων», δημολογοῦσε και πρόσθετε «'Αλλά αύτοι

9 Στό πρόγραμμα πού δημοσιευει τό χριστιανοδημοκρατικό κόμμα στήν κατεχόμενη από τους Βρετανούς ζώνη, τό 1946, διαβάζει κανεις, πως τόν καιρό πού ή «ύλιστική» θεωρια απότελούσε τήν πνευματική υποδομή του ύερμανικού Κράτους, ή οικονομια και ή κουλτούρα ήταν φυσικό νά χαθοῦν μ' άλλα λόγια, αποδίδοντας στό Γ' Ράιχ ένα «υλιστικό» ύπόβαθρο, αύτόματα τοποθετούμε στήν ίδια κατηγορια μ' αύτό, τά καθεστώτα που άποκαλούνται σοσιαλιστικά Τήν 1η Απριλίου 1947, σέ μια πραεκλογική έκδήλωση στό Βιελεβέιλ ("Westfalen Zeitung" τής 1ης Απριλίου) δ 'Αντενάουερ γίνεται άκόμα πιό σαφής, δταν δηλώνει πώς ο καπιταλισμός ισοδυναμεί μέ τό σοσιαλισμό, μιά και οι δυό τους προέρχονται από τόν «ύλισμό» δπως και ο έθνικοσοσιαλισμός και πώς ο κόδαμος έπρεπε νά ξαναγυρισει στις πνευματικές» άξιες, δηλαδή στή χριστιανική σκέψη

'Από τήν δλλη μεριά, η πολιτική, άναφορικά μέ τούς Γερμανούς που διωχτήκαν από τά έδάφη πού μετά τόν πόλεμο άντεπιστράφηκαν στήν Πολωνια και στήν Ταεχοσολοθρακία, έπεδωκε βεβιασμένα νά διαφυλάξουν τις παραδόσεις τους και νά τις διατηρήσουν σάν ένα ξένο σώμα στό έσωτερικό τής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας 'Ετοι τόν Ιανουάριο τού 1950 τό πρόγραμμα του χριστιανοδημοκρατικού κόμματος έλεγε πώς έπρεπε νά βοηθηθοῦν οι «πρόσφυγες» και νά ένταχθοῦν μέσα στήν οικονομική ζωή, χωρίς δμως νά λημνονείται τό γεγονός πώς τό πρόβλημά τους θά ρυθμιστεί μονάχα μέ τήν έπανακτηση τών παλιών γερμανικών έδαφών τής 'Ανατολής Τό Σεπτέμβριο τού 1953 δ 'Αντενάουερ έβγαλε ένα λόγο δπου δρίζε πώς η Δυτική Γερμανία έπρεπε να θέσει σκοπό της τήν άπελευθέρωση τής 'Ανατολικής ζώνης από τό «ζυγό τής σοβιετικής καταπιεσης και σκλαβιάς»

Είναι εύνόητο πώς γι αύτή τήν κατάσταση δέν εύθύνονται μόνο οι Δυτικοί γερμανοί 'Οπως έγραψε και ή έφημεριδα *Les Echos* στήν 4 Σεπτεμβρίου 1953 «Είναι κονό μυστικό πώς η σημερινή δομή τής Δυτικής Γερμανίας οφειλει τήν ύπαρξή της στήν άνάγκη τών Η Π Α και τών Δυτικών τους συμμάχων νά δημιουργήσουν ένα όχυρο στή σοβιετική έπέκταση Τό όχυρο πρέπει νά εισχωρεί δσο τό δυνατόν περισσότερο μέσα στήν 'Ανατολή Τό γεγονός αύτό έπιτάσσει τήν ένωση τών δυό Γερμανιών και τήν μετέπειτα ένταξη τής 'Ενωμένης Γερμανίας, στήν Ευρωπαϊκή 'Αγορά»

άποτελούν τήν έξαιρεση. Οι άλλοι όταν δέν άρνούνται τά γεγονότα, τά πνιγουν μέσα στό άστριστο κλίμα ένός γενικού σφάλματος, κοινού σ' δλους τούς λαούς, ή άκόμα καλυτερα, τά φορτώνουν όλα στήν πλάτη μερικών άρχηγών και μερικών έπαγγελματιών δημίων»

“Αλλωστε οι ήγέτες τής Όμοσπονδιακής Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας γιά πολύν καιρό και μέχρι τό 1969, είχαν δειξει μιά έξαιρετικά δικφορούμενη στάση άπεναντι στό ναζισμό Τό 1959, έγκαινιάζοντας ένα σχολείο, ό Τέοντορ Όμπερλαΐντερ άπετισε φόρο τιμής στήν Αγκνες Μήγκελ δηλώνοντας πώς δεκατρία σχολικά ιδρύματα βαφτιστήκαν μέ τ' άνομα αύτής τής έθνικιστριας και προναζί συγγραφέα Κατά τήν έβδομη-κοστή έπετειο τῶν γενεθλίων του, τό 1965, ό Έρνστ Γιούνγκερ λάβαινε δυό έπισημα τηλεγραφήματα τό ένα άπό τόν πρόεδρο Χάϊνριχ Λύμπικε και τό άλλο άπό τόν καγκελλάριο Λούντντιχ Έρχαρντ Τήν ίδια χρονιά ό Γκύντερ Γκράς άποκάλυπτε σ' ένα λόγο του πώς οι πολιτικοί αύτοί κάτω άπ' τά τσιτάτα τους, τά δανεισμένα άπ' τόν Γκαΐτε, άντλούσαν άδισταχτα άπό τή γλωσσολογική κληρονομιά τοῦ Γκαϊμπελς, παιζοντας μέ μιά φωτιά πού ήταν πάντα έτοιμη νά κάψει τά βιβλία και τούς πίνακες πού δέν τούς ήταν άρεστοι

Είναι βέβαιο πώς οι καιροί έχουν πιά άλλάξει. Πολλοί νέοι δέν διστάζουν νά ύποβάλλουν τολμηρές έρωτήσεις πάνω στό παρελθόν, νά τό άποκαλύπτουν και νά έπιρριπτουν συγκεκριμένες κατηγορίες. Κι αύτό τό κάνουν μέ θάρρος, διαύγεια κι αύταπάρνηση, μέ κίνδυνο νά βλάψουν τή σταδιοδρομία τους. Άς μᾶς έπιτραπεί άμως ν' άμφιβάλλουμε γιά τό άν ναζισμός ξεπεράστηκε συλλογικά στήν Όμοσπονδιακή Γερμανία¹⁰. Όσο δλέθρια κι' άν ύπηρξε ή πολιτιστική πολιτική τῶν ναζί

10 Πράγμα πού δέν σημαινει, βέβαια, πως ή χώρα αυτή πρέπει νά έξομοιωθεί μ' ένα φασιστικό κράτος ό χαρακτηρισμός αύτός είναι πολύ βαρύς γιά νά χρησιμοποιείται κάθε τόσο, χωρις καμά πολιτική άναλυση. Δυστυχώς ή ναζιστική φρίκη έχει γίνει ένα είδος έγγυησης γιά τήν παγκόσμια ήσυχη ουνειδηση. Γεγονός πού έπιτρέπει αέ πολλούς νά περνούν έν οιωτή ή νά υποτιμούν τό μέγεθος τής άπανθρωπιάς που μπορεί νά έκδηλωθει τήν κάθε στιγμή σέ όποιοδήποτε μέρος τοῦ κόσμου. Η Γαλλία δέν άποτελεί έξαιρεση σ' αυτό. Και στή Γαλλία έπισης, άπό τήν περιοδο τής κυβέρνησης τοῦ Βισύ, μέχρι τούς άποικιακους πολέμους, άπό τό ρατοισμό μέχρι τή δημόσια άποκατάσταση τῶν πρωην συνεργατῶν ή άπανθρωπά αυτή κάθε άλλο παρά έχει άναγνωριστεί, καταγγελθεί και χτυπηθεί βιαία άπό τις έπισημες άρχες. Τό νά όχυρώνεσσι πιων άπό έναν έπιδερμικό άντιγερμανισμό, άποτελεί μιά εύκολη λυση γιά ν' άποφύγεις τά πραγματικά έρωτήματα που είναι ουσιαστικά πολιτικά κι όχι ψυχολογικά

δέν ύπηρξε έν τούτοις κι ἀτελέσφορη Ακόμα κι ὅταν τά ἔργα πού διαδίδουν ἀμεσα τό ναζιστικό οὐστήμα ἀναφορᾶς ἐξαφανιστοῦν ἐντελῶς, καλά θά κάνουμε νά ἐπαναλάβουμε μαζί μέ τόν Μάρξ «Ἡ παράδοση ὅλων τῶν νεκρῶν γενεῶν πιέζει μὲν ὅλο τῆς τό βάρος πάνω στό νού τῶν ζωντανῶν¹¹».

11 Μέσα στό «18η Μπρυμαιρ τοῦ Λουδοβικού Βοναπάρτη» «Die Tradition aller toten Geschlechter lastet wie ein Alp auf dem Gehirn der Lebenden» Αὐτό πού αυμπεραίνει κανείς, και σ' αὐτό πρέπει νά ἐπιμεινουμε, είναι πως ὁ ναζισμός δέν είναι κάτι τό ἀποκλειστικά γερμανικό

Σχόλια και συμπληρωματικά ντοκουμέντα.

1. Προκαταρκτικά

Ι ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΘΗΚΑΝ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΥΣ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΕΠΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΤΗΣ ΒΑ Ι ΜΑΡΗΣ

1. Δικαστικές διώξεις (1928)

Στήν έφημερίδα *Monde* με διευθυντή τόν Μπαρμπύς, στίς 9 Ιουνίου 1928 διαβάζουμε:

‘Ο Γκεόργκε Γκρός είχε ζωγραφίσει μερικές μάσκες γιά τό έργο «Οι περιπέτειες τοῦ καλοῦ στρατιώτη Σθέϊκ» διασκευή από τό ταέχικο μυθιστόρημα τοῦ Χάσεκ πού άνεβηκε αύτό τό χειμώνα στό θέατρο Πιοκάτορ τοῦ Βερολίνου. Η *Malik-Verlag* έξεδωσε τά σχέδια αύτά σ’ ένα δλυμπουμ πού τό κατέσχε ή άστυνομία με πήν πρόφαση πώς πρόσθαλε πή θρησκεία. Η κατάσχεση αύτή προκάλεσε τίς διαμαρτυρίες τοῦ άριστεροῦ τύπου.(...)

‘Η γερμανική δικαιοσύνη καταδιώκει τούς προλεταριακούς συγγραφεῖς. Υστερα από πή δίκη τοῦ ποιητή Γ.Ρ Μπέχερ έχουμε πή δίκη τοῦ Χάνς Λόρμπεερ πού κατηγορεῖται γιά έσχατη προδοσία έξαιτίας ένός Sprechchor γιά τόν Κάρλ Λίμπκνεχτ

Λιγούς μήνες άργότερα, τό Δεκέμβρη τοῦ 1928, οι έπιθέσεις έναντια στόν Γκεόργκε Γκρός έπαναλαμβάνονται

‘Ο Γκεόργκε Γκρός ό μεγάλος έπαναστατικός γερμανός ζωγράφος και ο έκδότης του ό Βίλαντ Χέρτσφελντε, καταδικάστηκαν πήν περασμένη έβδομάδα, από τό δικαστήριο τοῦ Σαρλότεμπουργκ, σε δυο μήνες φυλακή και σε δυο χιλιάδες μάρκα πρόστιμο, ό καθένας τους ‘Ο λόγος: συκοφαντική δυσφήμηση και προσβολή τῶν δημοσιών έκκλησιαστικῶν θεομῶν, πού έμπιπτουν στήν παράγραφο 166 τοῦ Ποινικοῦ κώδικα.

‘Ο Γκεόργκε Γκρός έκανε τό σφάλμα νά δημοσιεύσει ένα δλμπουμ μέ τόν τύλο «πίσω πλάνο», πού περιείχε έναν άριθμό σχεδίων πού χρησιμευσαν στό άνεβασμα τοῦ έργου «Οι περιπέτειες τοῦ καλοῦ στρατιώτη Σβέικ», στό θέατρο Πιακάτορ

2. Η έπαναστατική λογοτεχνία διώκεται

Στίς 5 Μαρτίου 1932, ή Monde άναγγέλλει τίς συνέπειες τῆς πολιτικῆς τοῦ καγγελλάριου Μπρύνινγκ:

Τό δάταγμα τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, τῆς 10ης Αύγουστου 1931, ύποτάσσει τή Γερμανία σ’ ένα καθεστώς λογοκρισίας πού παρεμποδίζει σοβαρά πήν έλευθερία τοῦ συγγραφέα Μέ μά σειρά από μέτρα πού έπεβαλλε τόν τελευταίο καιρό ή δάστυνομία και οί δικαστικές άποφάσεις, διώκεται ή προλεταριακή λογοτεχνία, ένω τά έντυπα τοῦ έθνικοσσιαλιστικοῦ κόμματος, φιγουράρουν άτιμώρητα στίς βιτρίνες δλων τῶν βιβλιοπωλείων, και έξυμνούν τόν έμφύλιο πόλεμο και τόν πόλεμο πού γίνεται γιά έκδικηση.(..)

II ΟΙ NAZI KAI Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1 Μερικές έκστρατειες

Τό 1929, οι ναζί άρχισαν μιά βίαιη έκστρατεια ένάντια στό διορισμό τοῦ Μάξ Ράινχαρτ στή θέση τοῦ θεατρικοῦ διευθυντή τοῦ φεστιβάλ τοῦ Μονάχου Η έκστρατεια αύτή κατέληξε άκόμα και σέ διαδηλώσεις στίς οποίες πήρε μέρος και ο ίδιος ο Χίτλερ

Τό 1930, ήρθε ή σειρά τοῦ φίλμ πού γυριστήκε πάνω στό μυθιστόρη-

μα τοῦ Ρεμάρκ, «Ούδέν νεώτερον ἀπό τό δυτικόν μέτωπον».

Τό Μάρτιο τοῦ 1930, οἱ ναζί βουλευτές καταθέτουν στή βουλή ἐνα σχέδιο νόμου, πού δέν ψηφίστηκε διμως, ὑπέρ τῆς προστασίας τοῦ ἔθνους, πού συνίστατο στήν ἀπαγόρευση τοῦ κάθετι πού δέν συμφωνοῦσε μέ τό «γερμανικό πνεύμα», καὶ στή νομική καθιέρωση τοῦ δρου «προδοσία ἐναντί τῆς κουλτούρας» (Kulturverrat) πού ἐπέφερε βαριές ποινές φυλάκισης

Τό 1932, οἱ ναζί πέτυχαν νά ψηφίστει ἀπό τή Διάίτα τῆς Πρωσίας, μιά ἀπόφαση πού ἀπαγορεύει τήν ἀνανέωση τῶν συμβολαίων δλων τῶν μή-γερμανῶν ἡθοποιῶν καὶ ἀποκλείει ἀπό τό θεατρικό ρεπερτόριο, δλα τά ἔργα πού κρίνονται σάν ἀντεθνικά, ειρηνιστικά ἢ ἡθικά ἐπιζήμια.

2. Ὁ Βίλχελμ Φρίκ ύπουργός στή Διάίτα τῆς Θουριγγίας

Στό ἔργο του «'Ο ἔθνικοσσταλισμός δδεύοντας πρός τό Γ' Ράιχ» (Hachette, 1932) ὁ Ρενέ Λωράν μᾶς δίνει ὄριαμένα στοιχεῖα ἀναφορικά μέ τόν Βίλχελμ Φρίκ. Ὑπενθυμίζει, συγκεκριμένα, πώς παρουσιάστηκε δίπλα στόν Λούντεντορφ καὶ τόν Χίτλερ μπροστά στό Ἀνώτατο Δικαστήριο τῆς Λειψίας ἐπειδή πήρε μέρος στήν ἐνοπλή ἔξεγερση τοῦ Μονάχου στίς 9 Νοεμβρίου 1923 καὶ καταδικάστηκε σέ δεκαπέντε μῆνες στρατιωτικῆς φυλάκισης καὶ σέ χιλια μάρκα πρόστιμο σάν συνένοχος προδοσίας Σχετικά μέ τό ράλο του στήν κυβέρνηση συνασπισμοῦ πού σχηματίστηκε στή Θουριγγία, ὁ συγγραφέας σημειώνει

Τό 1929, ὥστερα ἀπό τίς ἔκλογές στή Διάίτα τῆς Θουριγγίας, δονομάστηκε ύπουργός Ἐσωτερικῶν. Ἄλλοι λένε πώς ἡ πολιτική δραστηριότητα αὐτοῦ τοῦ ύπουργοῦ ὑπῆρξε ἀξιοπρόσεκτη ἀπ' δλες τίς πλευρές, κι' ἀλλοι πώς ὁ Φρίκ φάνηκε γελοιος, ἰδιαίτερα δταν διόρισε τόν Μ. Γκύντερ στήν ἔδρα τῆς ἀνθρωπολογίας στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἱένας. Πάντως τήν 1η Ἀπριλίου 1931 ἀπαυδημένοι ἀπό τίς ιδιοτροπίες οι λαϊκοί πού μέχρι τότε τόν ύποστηριζαν, τοῦ ἀπέσυραν τήν ἐμπιστοσύνη τους.

Ἀναφέρει ἐπίσης ἀποσπάσματα ἀπό ἑνα λόγο πού ἔβγαλε ὁ Βίλχελμ Φρίκ στή Φρανκφούρτη – πάνω – στόν Ὀντερ τόν Οκτώβριο τοῦ 1931, δπου ἀναγγέλλει πώς οι ναζί, μόλις πάρουν τήν ἔξουσία. Θά

έξαφανίσουν τό μαρξισμό μέσα σέ εικοσιτέσσερις ώρες, μέ τήν «έκκαθάριση» μερικών δεκάδων χιλιάδων «μαρξιστών άρχηγῶν»

III. ΜΙΑ ΠΛΗΜΜΥΡΙΔΑ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ένα σχέδιο προγράμματος τής Ένωσης τῶν Επαναστατικῶν Προλεταριακῶν Συγγραφέων, προφανῶς συνταγμένο άπό τόν Λούκατς καταγγέλλει τή φασιστοποιηση τῶν μαζῶν πού συντελεῖται διαμέσου άναριθμητων βιβλίων

Δέν μποροῦμε νά κρίνουμε τή γερμανική άστική λογοτεχνία, άποκλειστικά άπό τά άξιόλογα έργα τῆς Ένω έπικεφαλής τῆς κυριαρχοῦν μιά βαθιά κατάθλιψη, ή έλλειψη πίστης γιά τό μέλλον, ο πεσσισμός, ή άμφιθολία και ο μυστικισμός, δλόκληρος ο πανίσχυρος μηχανισμός τῆς άστικής τάξης, ο ειδικευμένος στή λογοτεχνία τῆς μάζας, έξακολουθεί νά δουλεύει μέ τίς δυνάμεις του σχεδόν άθικτες. Άπό τίς μικρές ιστορίες πού δημοσιεύονται στά καθημερινά έντυπα, μέχρι τά μυθιστορήματα τοῦ Courths-Mahler, ή τά άστυνομικά μυθιστορήματα ή λογοτεχνία αύτή έξακολουθεί σήμερα νά διοχετεύεται όπως και πρίν, μέ χιλιάδες άντιτυπα στίς έργατικές μάζες. Ο τύπος τό ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος, τό θέατρο, τό σχολείο, οι δανειστικές βιβλιοθήκες, οι ένώσεις τῶν άναγνωστῶν ύπηρετοῦν τή διάδοση αύτής τῆς λογοτεχνίας

Τό ίδιο ντοκουμέντο έπιμένει πάνω στή διάδοση μιᾶς λογοτεχνίας πού θά μποροῦσε νά χαρακτηριστεῖ φασιστική

Σχετικά μ' αύτό τό θέμα, θά πρέπει νά δοθεί πολύ μεγάλη προσοχή στή δημιουργία μιᾶς καθαρά φασιστικής λογοτεχνίας, πού δέν περιορίζεται πιά στήν άναφορά τῶν πολεμικῶν έμπειριῶν, άλλα θάλθηκε νά πραγματεύεται, άποθλέποντας σέ άντιδραστικούς στόχους, όλες τίς πλευρές τῆς άνθρωπινης ζωῆς και σέ συνάρτηση μέ τή λογοτεχνία τῆς καθολικής προπαγάνδας ειδικά, διεξάγει μέσα στούς κόλπους τῆς μικροαστικής τάξης (άνάμεσα στίς γυναικες) μά πολύ έπιπλεια και

δραστήρια έκστρατεία πού προπαγανδίζει τό μίσος και τόν πόλεμο
ένάντια στή Σοβιετική Ένωση.

IV. ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

1. Ό κατά προσέγγιση άριθμός τών μελών τής 'Επιπροπής τοῦ 'Αγάνα

γιά τή γερμανική κουλτούρα

1η Απριλίου 1929	300
1η Ιανουαρίου 1930	600
1η Ιανουαρίου 1931	1000
1η Ιανουαρίου 1932	2100
1η Ιανουαρίου 1933	6000
1η Απριλίου 1933	10000
1η Ιουλίου 1933	21700
1η Οκτωβρίου 1933	38000

Οι άριθμοι άναφέρονται από τόν Ράινχαρντ Μπόλλμους, *Das Amt Rosenberg und seine Gegner D.V.A., Stuttgart*, 1970.

2. Ό μέσος δρος τής κυκλοφορίας τής έφημερίδας "Volkischer Beobachter", από τό 1926 ώς τό 1932

1926		10.997
1927		13.869
1928		16.782
1929		26.715
1930		84.511
1931		108.746
1932		126.642

Οι άριθμοι αύτοι δόθηκαν από τόν Ερνστ Κάρλ Μπέννερ, *Deutsche Literatur im Urteil τών "Volkischen Beobachters", 1920-1933* (Ein Beitrag zur publizistischen Vorgeschichte τών 10. Μάιος 1933), άνεκδοτη διατριβή, Πανεπιστήμιο τοῦ Μονάχου, 1954.

2. Σχετικά μέ μιά αίσθητικοποίηση τής πολιτικής

I. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΚΑΙ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Στίς 25 Φεβρουαρίου 1920, στό Μόναχο, τό 'Εργατικό έθνικοσσοιαλιστικό κόμμα τής Γερμανίας (N.S.D.A.P.) έκανε μιά συνέλευση κατά τή διάρκεια τής όποιας καθορίστηκε ένα πρόγραμμα πού περιείχε είκοσιπέντε προτάσεις. Όριστικοποιήθηκε στίς 22 Μαΐου 1926.

Παραθέτουμε τήν παράγραφο 23, πού άναφέρεται ειδικά στά λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά προβλήματα, πού άναγγέλλει ξεκάθαρα τήν πολιτική πού θά έφαρμοστεί άπό τό 1933 και μετά..

'Απαιτοῦμε ένα νόμο πού νά καταπολεμά τό ήθελημένο πολιτικό φέμα και τή διοχέτευσή του στόν τύπο. Γιά τή δημουργία ένός γερμανικού τύπου άπαντούμε:

- a) Οι άρχιστυντάκτες και δλοι οι συνεργάτες τών γερμανόφωνων έφημερίδων νάναι όποιαδήποτε ουμπατριώτες μας.
- b) Οι ξένες έφημερίδες νά έκδιονται μονάχα μέ τή σαφή έγκριση τού Κράτους. Νά μήν τούς έπιτρέπεται νά τυπώνονται στή Γερμανική γλώσσα.
- γ) Ν' άπαγορευτεί μέ νόμο όποιαδήποτε οίκονομική ουμμετοχή στίς μή-γερμανικές έφημερίδες, ή ν' άπαγορευτεί στούς μή-Γερμανούς νά έξασκούν μιά όποιαδήποτε έπιφροή πάνω σ' αύτές τίς έφημερίδες. Σέ

περίπτωση παράβασης αύτοῦ τοῦ νόμου, ή ἐφημερίδα θά κλείνεται καί οι μή-Γερμανοί πού ἐργάζονται σ' αὐτήν, θ' ἀπελαύνονται ἀμέσως

Οι ἐφημερίδες πού ἀντίκεινται στό δημόσιο καλό, πρέπει ν' ἀπαγορευτοῦν· Ἀπαιτοῦμε ἔνα νόμο ἐνάντια στά καλλιτεχνικά και λογοτεχνικά ρεύματα πού διαθρώνουν τὴν ἔθνική μας ζωή, και τὴν κατάργηση κάθε δημοσιεύματος και θεάματος πού βρίσκεται σέ ἀντίθεση μὲ τὶς παραπάνω ἀπαιτήσεις.

II. Ο ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ ΑΔΟΛΦΟΣ ΧΙΤΛΕΡ

1 Ὁπως ἔθλεπε σ' ἴδιος τὸν ἑαυτό του

Στὸν «Ἀγώνα» του, δι Χίτλερ ἀναφέρει τὴ ζωή του καὶ τὶς σχέσεις του μὲ τὴν τέχνην. Περιγράφει τιὼς θέλησε νά γίνει καλλιτέχνης καὶ πόσο γοητεύτηκε από τὸ Μόναχο, τὴν πόλη τοῦ καλλιτεχνικοῦ μποεμ-σμοῦ ἀλλά καὶ «μητρόπολη τῆς γερμανικῆς τέχνης». Πήγε ἐκεῖ πὴν ἀνοιξη τοῦ 1912, θέλησε τόσο πολὺ νά ἐκδηλώσει τὸ θαυμασμό του γι' αὐτή τὴν πόλη, ώστε τὸ Μόναχο ἐγίνε ἡ πρωτεύουσα τοῦ ναζιστικοῦ κινήματος. Τὸ συγκρίνει μὲ τὴ Βιέννη «ἀληθινή βασιλωνία τῶν φυλῶν». Γι' αὐτὸν τὸ Μόναχο εἶναι ὁ τόπος διοῦ ἡ προσωπικότητά του διλοκληρώθηκε. Χάρη στὴ γοητεία πού ἀνέδιδε ἡ πόλη τοῦ Λουδοβίκου Β' τῆς Βαυαρίας (ἀναφέρεται ιδιαίτερα σ' αὐτὸν), ἡ «εὔαίσθητη ψυχή» του μπόρεσε νά βρεῖ τὸν κατάλληλο χῶρο γιά τὴν καλλιτεχνική τῆς ἀνάπτυξην.

Ἀπό τὸν «Ἀγώνα» συμπεραίνουμε ἐπίσης πώς οἱ καλλιτεχνι-κές του ἀπόψεις συνιστοῦν μιὰ ἀντίδραση ἀπέναντι στὴν «πολιτιστική παρακμή» πού ἀποδίδει στοὺς Ἐβραίους. Ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μὲ μιὰ ἀποκάλυψη κι' ἐπιμένει σ' αὐτό Κάποια στιγμή, διηγεῖται, συνειδητοποίησε πώς δλα τὰ λογοτεχνικά σκουπίδια, δλες οἱ θεατρι-κές ἀνοησίες, ἡ προσποιητή ζωγραφική, ἡ τανέργο τῶν Ἐβραίων. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ μὲ τὸν τύπο, διοῦ ἀνακάλυπτε πώς οἱ ἐπιθέσεις ἐνάντια στὸ Γουλιέλμο Β', τὰ ἐγκώμια γιά τὴ Γαλλική δημοκρατία, οἱ μειωτικές κρίσεις γιά τούς Γερμανούς, προέρχονταν ἀπό δημοσιογράφους Ἐβραι-

ους. Έτοι, συνεχίζει, ή γλώσσα τῶν ἄρθρων ἀρχισε νά ἡχεῖ στ' αὐτά του μ' ἔναν ξενικό τόνο. Απ' δλες αύτές τίς διαιπιστώσεις ἔβγαλε ἀμέσως τό ἐπιβαλλόμενο συμπέρασμα: δλες αύτές οι «παλιανθρωπιές» συνδέονταν μ' ἔνα σύστημα και συνεπώς τό σύστημα αύτό ἐπρεπε νά καταστραφεῖ.

Γιά τόν Χίτλερ λοιπόν τά πάντα ἀλληλοεξαρτώνται. Πιστεύει πώς ή πολιτιστική παρακμή, ή αύτό πού ἐννοεῖ μ' αὐτόν τόν δρο, ἀνοίγει τό δρόμο στήν παρακμή τῶν πολιτικῶν θεσμῶν. Κατά τή γνώμη του, τά καλλιτεχνικά και λογοτεχνικά ἔργα ἔξασκον μά πρωταρχική ἐπιρροή πάνω στή χώρα. Αύτό ἔξηγει τό ἐνδιαφέρον πού δείχνει γι' αύτά και τό μεγάλο ρόλο πού ἐπαιξε ή τέχνη κάτω ἀπό τό Γ'. Ράιχ. Καθιερώνει μά πολύ στενή σχέση ἀνάμεσα στίς ιδέες, τά διανοητικά κατασκευάσματα και τίς πρακτικές ἐφαρμογές πού σημειώνονται σ' δλους τούς τομεῖς Γ'. αύτόν τά πάντα ξεκινούν ἀπ' τήν ιδέα.

Μηχανικά, καταλήγει σέ δρισμένα συμπεράσματα. στά μάτια του, οι ἐβραϊκής καταγωγής καλλιτέχνες δέν μπορούν παρά νά ἐπιτελοῦν ἔνα ἔργο πού διαφθείρει τό πνεύμα. Ένα καθεστώς ύποταγμένο στούς Έβραίους (τόσο ή φιλελεύθερη δημοκρατία δσο και τό σοσιαλιστικό σύστημα ἀφού δέν επειδή παρά νά γεννήσει μά τέχνη παρακμής. Δίνει τόν δρισμό τού «καλλιτεχνικού μπολασβικισμού» πολύ πρίν δ' ἀγώνας ἐνάντια σ' αύτόν μπει σέ ημερήσια διάταξη μέ τήν καταγγελία τῆς ἐκφυλισμένης τέχνης. Τοῦ φαίνεται ἀπόλυτα λογικό νά παρουσιάζει τόν κυβισμό και τόν ντανταίσμό σάν ἐκκεντρικότητες τρελλῶν και προπάντων σάν «ἀποσυνθετικά» στοιχεῖα πού ἀναγγέλλουν και προετοιμάζουν τήν ἐγκαθίδρυση τού Μπολασβικικού Κράτους. Πιστεύει πώς αύτά τά πολιτιστικά φαινόμενα πρέπει νά συνειδητοποιηθοῦν ἀλλιώς ή Γερμανια σύντομα θ' ἀποσυντεθεῖ πολιτικά.

Η πρωτοτυπία τού Χίτλερ ἔγκεπαι στό γεγονός πώς αύτοπροβάλλεται σάν καλλιτέχνης και γνώστης τῆς τέχνης και ἐπαναλαμβάνει τίς κοινοτοπίες τῆς μικροαστικής τάξης φορώντας τή μάσκα τού ειδικοῦ και ἐντάσσοντας τίς κρίσεις του σ' ἔνα γενικό πολιτικό προσανατολισμό, ἐνώ τά συναισθήματα αύτά ἔμεναν συχνά λανθάνοντα, μερικές φορές καταχωνιασμένα ἀπό ντροπή, ἀνέκφραστα, κρυμμένα μέσα στίς μάζες. Σημειώνει κανείς πώς ποντάρει συνέχεια πάνω στό στοιχεῖο τού ἀνορθολογικοῦ πού ἐπιτείνει τήν ἀδριστή ἐντύπωση μᾶς «παρακμής» και

βασίζεται πάνω στήν άνησυχία, τήν κακοδιαθεσία, τό φόβο, τήν δύωνία. Ό χαρακτηρισμός τοῦ «τρελοῦ» πού ἀποδίδει στούς μοντέρνους καλλιτέχνες, είναι ἐνδεικτικός τοῦ τρόπου μέ τόν ὅποιο προσπαθεῖ νά ἔκμεταλλευτεῖ τόν τρόμο γιά τό «άνώμαλο» πού φωλιάζει μέσα στό συλλογικό ύποσυνείδητο συντηρώντας τή μόνιμη ἀπειλή ἐπικείμενων κατακλυσμῶν. Οι μοντέρνοι καλλιτέχνες, Ἐβραῖοι ἢ μπολασεβίκοι, οἱ τρελλοί – διλοις τούς περιμένει ἡ ἴδια τύχη, ἡ συστηματική ἔξοντωση. Η ὑπαρξη λογοτεχνικῶν ρευμάτων σάν τόν φουτουρισμό, τόν κυβισμό καὶ τόν ντατισμό ἀποτελεῖ γιά τόν Χίτλερ τήν ἀπόδειξη μιᾶς προχωρημένης πολιτικῆς ἀποσύνθεσης, τό διλφάνερο σύμπτωμα μιᾶς «άρρωστικας» πού πρέπει ὀπωαδήποτε νά καταπολεμηθεῖ ἡ τουλάχιστο νά περιορισθεῖ ἔτσι πού νά μήν φτάσει νά κυριαρχήσει σ' διό τό Κράτος.

2. "Οπως τόν είδαν οι ἄλλοι

Τό περιβάλλον τοῦ Χίτλερ συντήρησε γι' αύτόν τό μύθο μιᾶς ἔξαιρετικῆς καλλιτεχνικῆς προσωπικότητας. Κι' αύτό πρίν ἀκόμα ἀπό τό 1933. Στό Λαϊκό Παρατηρητή τῆς 10ης – 11ης Ἀπριλίου 1932, ὁ Μπάλντουρ φόν Σιράχ τόν παρουσιάζει σάν ἔνα ἀτόμο προικιαμένο μέ μιά ἔμφυτη δημιουργική θέληση, κι' ἔξαιρετικά καλλιεργημένο. Τό νά καταφεύγουν στήν τέχνη, γιά νά δικαιολογήσουν τό μεγαλεῖο τοῦ Χίτλερ ἀποτελεῖ ἔνα ἐνδιαφέρον ἐπιχείρημα πού τό συναντάμε πολύ συχνά. Σημαίνει πώς ἀρχικά ἔκιναῦν ἀπό ἔνα ἀξιώμα πού λέει πώς κάθε ισχυρή προσωπικότητα καὶ ιδιαίτερα κάθε πολιτική προσωπικότητα είναι ὀπωαδήποτε κι' ἔνας καλλιτέχνης, μέ τόν τρόπο του βέβαια. Θεωρήθηκε αύτονότο πώς ἔνας μεγάλος ἀντρας δέν μπορεῖ παρά νάναι προπαγανδιστής καὶ στυλοβάτης τῆς κουλτούρας. Μιά κι' είναι φανερό πώς ὁ Χίτλερ είναι ἔνας μεγάλος ἀντρας είναι ὀπωαδήποτε ἔνας καλλιτέχνης. Αύτός είναι ὁ ἐπαγγεικός συλλογισμός τοῦ Μπάλντουρ φόν Σιράχ, πού ἀντιπαραθέτει τόν Χίτλερ στόν Χιντενμπουργκ πού τοῦ ἔλειπε ἔντελῶς τό καλλιτεχνικό πνεῦμα. Ἐνώ ὁ Χίτλερ, κατά τόν Σιράχ πάντα, ἔχει ἔνα ταλέντο κι' ἔνα ἐνστικτο γιά τά καλλιτεχνικά πράγματα, δσο λιγοι Γερμανοι. Και κάτι ἀκόμα πιό σημαντικό μεταδίδει στούς ἄλλους τήν καλλιτεχνική του ἀντίληψη. Ο Μπάλντουρ φόν Σιράχ τελειώνει τό διθύραμβο του, ἔκφραζοντας τή βεβαιότητα πώς ἡ ἐποχή τοῦ Χίτλερ δέν θά-

ναι μόνο μιά έποχή φυσικής άλλα και πνευματικής παντοδυναμίας γιά τη Γερμανία

Κατά τήν περίοδο τοῦ Γ' Ράιχ ή ιδέα αύτή προπαγανδίστηκε έντονα μέσα από τρία λάττ-μοτίβ.

- Ο Χίτλερ είναι ένας καλλιτέχνης, ύπηρξε ο άρχιτεκτόνας και ο κατασκευαστής του έθνικος αιαλιστικού Κράτους

- Τό Κράτος αύτό πρέπει νά θεωρηθεί σάν ένα έργο τέχνης έπεισής έχει τή δαμή, τή διοργάνωση, τήν άρμονία και τήν ένότητα ένδος έργου τέχνης

- Ο Χίτλερ άγαπα τήν τέχνη και είναι ο ειύεργέτης τῶν όμοίων του, τῶν καλλιτεχνῶν.

Ο Άντολφ Βάγκνερ, ο ύπεύθυνος τοῦ Οίκου τῆς Τέχνης τοῦ Μονάχου, έγκωμιάζει τόν Χίτλερ, στήν ήμέρα τῆς Γερμανικής Τέχνης, πού διοργανώθηκε στίς 15 Οκτωβρίου 1933, χαρακτηρίζοντάς τον «άρχιμάστορα» τοῦ Γ' Ράιχ πού μέ τά χτυπήματα τῆς σφύρας του ξανάδωσε ψυχή στό γερμανικό λαό, μιά ψυχή πού τώρα ύλοποιεῖται στήν πέτρα Μ' αύτή τήν εύκαιρια ο Λαϊκός Παρατηρητής τοποθετεῖ τόν Χίτλερ δίπλα στόν Μπάχ και τόν Μπετόβεν

Στίς 16 Αύγουστου 1934, ή έφημερίδα τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος δέν διστάζει σ' ένα άνώνυμο άρθρο τῆς, νά μιλήσει έξι όνόματος δλων τῶν Γερμανῶν καλλιτεχνῶν

Είναι περιπτό ν' άναφέρουμε στούς καλλιτέχνες τό ένδιαφέρον τοῦ Φύρερ γιά τή διατήρηση και τήν άποτελεσματικότητα τοῦ θεάτρου, τῆς μουσικής και τοῦ κινηματογράφου. Όλος ο κόσμος τό γνωρίζει άνάμεσα στίς χιλιάδες τῶν Γερμανῶν δι Χίτλερ δέν παύει νά έπικαλεῖται τήν κοινωνία τῶν άληθινῶν καλλιτεχνῶν. Ο γερμανός καλλιτέχνης έκφραζει στό Φύρερ τήν εύγνωμοσύνη του γιά τό μεγάλο και θερμό του ένδιαφέρον Ή έξουσία τοῦ Φύρερ και οι καλλιτέχνες έχουν πά γίνει ένα, τόσο στό παρόν δσο και στό μέλλον. Μέσα στό Ράιχ τοῦ Αδόλφου Χίτλερ δέ θρίσκεται μήτε ένας γερμανός καλλιτέχνης πού νά μήν άνταποκρίνεται καταφατικά μέ τήν πό βαθιά πεποίθηση, στά σχέδια και στό πνεύμα τοῦ Φύρερ πάνω στήν πολιτική και στήν τέχνη.

Σ' ένα άρθρο τῆς έπομένης, έπίσης άνώνυμο, έκφραζεται ή έγνωμοσύνη τῶν καλλιτεχνῶν άπέναντι στή δημιουργική δύναμη τοῦ Χίτλερ

Δέν ύπάρχει κλάδος τῶν πλαστικῶν τεχνῶν δου ὁ Χίτλερ – παρ’ δλες τὶς τεράστιες ἔργασίες του ἀναφορικά μὲ τὴν πολιτικὴ τοῦ Κράτους – νά μὴ δείχνει ἔνα ἐντονο προσωπικό ἐνδιαφέρον. Μέ τίς πρωτοβουλίες του, τὶς ἐνθαρρύνσεις του καὶ τὴν ἐκτίμηση πού δείχνει ἀπέναντι σὲ κάθε τὸ ὄφραιο καὶ σὲ κάθε πετυχημένο ἔργο ὁ Φύρερ ἀποδεῖμευσε ἔνα ρεῦμα ἐνέργειας πού ἀπελευθέρωσε τὴν καλλιτεχνικὴν ζωὴν ἀπό τὴν ἀποχαύνωση, τὸν ἐκχυδαίμονα καὶ τὴν διαστροφήν πού τὴ διέκριναν τὰ τελευταῖα χρόνια. Μιά καινούργια ζωὴ δημιουργεῖται στὰ μουσεῖα, στὶς ἐκθέσεις, στὶς ἀκαδημίες. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ οἱ καλές τέχνες εὐγνωμονοῦν γι’ αὐτό τὸν Ἀδόλφο Χίτλερ τὸν ἀρχιτεχνίτη τοῦ Γ’ Ράιχ!

Οο γιά τὸν Γκαιμπελς πού δέν τοιγουνευεύταν καθόλου αὐτοῦ τοῦ εἰδους τὶς φιλοφρονήσεις τὸ Νοέμβριο τοῦ 1935 στὸ Ἐπιμελητήριο τῆς Κουλτούρας, ἐγκωμιάζει στὸ πρόσωπο τοῦ Φύρερ, τὸν προστάτη τῶν τεχνῶν.

Οι γερμανοὶ καλλιτέχνες χαιρετοῦν σ’ αὐτὸν τὸν προστάτη ἀγιο τῆς τέχνης τους. Ἐκείνος διευθύνει ὅποδήποτε σχετίζεται μὲ τὴν διαισηση μᾶς γνήσια γερμανικῆς τέχνης καὶ κουλτούρας. Οι γερμανοὶ καλλιτέχνες νιώθουν χαρά καὶ περηφάνεια μὲ τὸ αἰσθήμα πώς ὁ Φύρερ εἶναι δικός τους. Πώς εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ πνεύματός τους, ἡ ὀρμὴ τῆς ὀρμῆς τους, τὸ φτερό τῆς φαντασίας τους, τὸ ἀστρο τῆς ἐλπίδας τους.

Στὶς 24 Ἀπριλίου 1936, ὁ Λαϊκὸς Παρατηρητής δημοσιεύει ἔνα ἀρθρό πάνω στὸν καλλιτέχνη ζωγράφο Χίτλερ καὶ τὶς ἀκουμαρέλλες του Κάτω ἀπό τὸν τίτλο «Ἡ τέχνη σάν θεμέλιο τῆς δημουργικῆς δύναμης στὴν πολιτική», παρουσιάζεται μιά αὐնθεση τῶν θεμάτων πού ἀναφέραμε παραπάνω. Ἔτοι διαβάζουμε:

Σήμερα ξέρουμε πώς τὸ γεγονός πώς ὁ Χίτλερ δέν συγκαταλέχτηκε, παλιά, ἀνάμεσα στοὺς πολυάριθμους μαθητές τῆς Ἀκαδημίας ζωγραφικῆς τῆς Βιέννης, δέν ἤταν τυχαίο. Τὸ πεπρωμένο του τὸν καλοῦσε σὲ κάπι πολὺ πιό μεγάλο, ἀπό τὸ νά γίνει ἔνας καλός ζωγράφος ἡ ἐνδεχόμενα ἔνας καλός ἀρχιτέκτονας. Τὸ ζωγραφικό του ταλέντο δέν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μιά τυχαία πλευρά τῆς προσωπικότητάς

του, άλλα ένα βασικό χαρακτηριστικό τοῦ πυρήνα τῆς υπαρξής του. Υπάρχει ένας άρρηκτος έσωτερικός δεσμός άνάμεσα στίς καλλιτεχνικές έργασίες τοῦ Φύρερ και τό Μέγα Πολιτικό του έργο. Η καλλιτεχνία δρίσκεται έπισης στή ρίζα τῆς άναπτυξής του σάν πολιτικοῦ. Η καλλιτεχνική του δραστηριότητα δέν είναι άπλως μιά τυχαία νεανική άσχολία, μιά άκομα έκφραση τῆς πολιτικής ιδιοφυΐας αὐτοῦ τοῦ άνθρώπου, είναι ή απαρχή δλης τῆς δημιουργικής του θεωρίας.

Τό Κράτος, πού τή διεύθυνσή του άνέλαβε ό Χίτλερ, παίρνει έντελως φυσικά, μιά καλλιτεχνική μορφή, κάτω άπό τή δική του παράτρυνση:

‘Ο Φύρερ προσέδωσε στόν δρό πολιτική, τήν έννοια μᾶς κατασκευής κι’ αύτό τό κατόρθωσε μονάχα έπειδή ή πολιτική του θεωρία βασιστηκε πάνω στίς γνώσεις πού άποκόμισε άπό τήν καλλιτεχνική του δραστηριότητα, πού τή δημιουργικότητά της τή δοκίμασε ό ίδιος, προσωπικά.

Τό 1936 ό έπισημος φωτογράφος τοῦ Ράιχ, Χάινριχ Χόφφμαν, έξεδωσε ένα δλμπουμ μέ τίς άκουαρέλλες τοῦ Χίτλερ. Έξι άπό τίς ρεπροντογίες ήταν έγχρωμες ένω ή έβδομη άσπρομαυρη.

III. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΤΕΧΝΗ;

1. Η έκφραση τῶν φυλετικῶν ιδιοτήτων ένός λαοῦ

Στήν έπιθεώρηση *Hochschule und Ausland* τοῦ Νοεμβρίου 1933, ο καθηγητής Σοῦλτζε-Νάουμπουργκ χαρακτηρίζει τήν κουλτούρα σάν μιά έκφραση τῆς φυλής. Αύτή είναι ή πρώτη και βασική άρχη σύμφωνα μέ τήν έθνικοσσιαλιστική άντιληψη τῆς τέχνης

Τό φιλοσοφικό θεμέλιο κάθε κουλτούρας βασίζεται πάνω στίς εἰδικές, ήθικές και φυσικές ικανότητες και πάνω στόν τρόπο μέ τόν όποιο κατευθύνουν τήν πορεία τῆς φυλής πού είναι ό φορέας αύτής τῆς κουλτούρας. Μιά κουλτούρα λοιπόν, δέν μπορεῖ νάχει ένότητα και

συνεπώς νάναι δημιουργική στήν πλήρη έννοια τοῦ δρου, παρά μονάχα δταν ὁ λαός ἀποτελεῖται ἀπό μά καὶ μοναδική φυλή ἡ τουλάχιστον ἀπό ἀρμονικά ἔνωμένες φυλές πού διευθύνονται ἀπό μά μοναδική φυλή.

Ἄν ἔνωθοῦν φυλές πού οἱ φυσικές καὶ ἡθικές κληρονομικές τοὺς ἴδιότητες παρουσιάζουν πολύ μεγάλες διαφορές μέ τίς ἴδιότητες τῆς θετῆς τους πατρίδας, δημιουργούνται περιπλοκές πού δταν ξεπεράσουν δριαμένα δρια καταλήγουν στήν ἀταξίᾳ ἡ ἀκόμα καὶ στήν ἀποσύνθεση ὀλόκληρης τῆς κουλτούρας τοῦ λαοῦ, πού δέχτηκε στούς κόλπους του τίς ξένες φυλές. Αύτό συνέβη ἀρχικά στή Γερμανία, δταν μέ τή μετανάστευση καὶ μέ τό ρυθμό τῶν γεννήσεων οἱ Ἐβραίοι πολλαπλασιάστηκαν τόσο πολύ, ὥστε ἡ ποσοστιαία τους ἀναλογία πρός τό γενικό πληθυσμό ἔγινε ἀρκετά σημαντική.

Αύτό συνέβη προπάντων ἀργότερα, δταν ἡ ἐπιρροή τῶν Ἐβραίων πάνω στήν πολιτική καὶ οἰκονομική ζωὴ δχι μόνο ξεπέρασε κατά πολύ τά δρια πού ἀντιστοιχοῦσαν στόν ἀριθμό τους, ἀλλά καὶ οἱ ἴδιαι λίγο-πολύ ἐτειναν πρός τήν ἡγεμονία

Πρέπει νά λάθουμε ύπόψη μας αύτά τά πράγματα ἀν θέλουμε νά καταλάθουμε ἀκριβῶς τή βασική ἀρχή τῆς ἑθνικοσοσιαλιστικής ἀποψης γιά τήν τέχνη.

Στό συνέδριο τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος τό 1933, δι Χίτλερ ἔβγαλε ἔνα μακροσκελή λόγο πάνω στήν τέχνη δπου ἀναπτύσσει παρόμοια ἐπιχειρήσατα. Δηλώνει συγκεκριμένα

Δέν μποροῦμε νά διαχωρίσουμε τήν τέχνη ἀπό τόν ἀνθρωπο. Τό σολόγκαν πού ύποστηρίζει πώς ἡ τέχνη ειδικά μπορεῖ νά γίνει διεθνής, είναι κούφιο καὶ ἀνόητο.

Kai ἀναφέρεται, γιά παράδειγμα, στόν ἑλληνικό πολιτισμό.

Ο Ἑλληνας δέν δημιούργησε ποτέ μέ βάση μιά διεθνή προοπτική, ἀλλά μόνο μέ τόν ἑλληνικό τρόπο, πράγμα πού σημαίνει πώς κάθε ξεκαθαρισμένη φυλή γράφει μέ τό ἴδιο τῆς τό χέρι στό μεγάλο βιθλίο τῆς τέχνης, ἀρκεῖ νά μήν είναι ἐντελῶς στερημένη ἀπό κάθε παραγωγική, καλλιτεχνική ικανότητα, δπως γιά παράδειγμα είναι ἡ ιουδαϊκή φυλή

Γι' αύτό τό λόγο ή έθνικοσσιαλιστική άντιληψη τής τέχνης πρέπει νά διατηρηθεί μέ πολλή φροντίδα 'Ο Χίτλερ καταγγέλλει τούς άρριβι- στες και έφιστα τήν προσοχή στις ραδιουργίες τους 'Έχουμε τήν έντυπωση πώς έχει γιά στόχο του κάποιον σάν τόν Γκότφριντ Μπέν, άφοῦ δ τελευταίος είχε έκφωνήσει στό ραδιόφωνο ένα λόγο πάνω στό νέο Κράτος και τούς διανοούμενους, τόν 'Απρίλιο τοῦ 1933, δηλαδή μόλις μερικούς μήνες πρωτύτερα, κι' άκόμα, δντας έξπρεσσιονιστής, θεωρούνταν σάν ένας μή έντεταλμένος έκπρόσωπος τής γερμανικής τέχνης.

Τό έθνικοσσιαλιστικό κίνημα και ή ηγεσία τοῦ κράτους δέν πρέπει μέ κανένα τρόπο, κι' άκόμα περισσότερο στόν πολιτιστικό τομέα, νά άνεχτούν τούς άνικανους ή τούς τσαρλατάνους, πού άλλάζοντας συνέχεια σημαία και μάλιστα μ' έναν τρόπο σάν νά μή συμβαίνει τίποτα έντασσονται στό καινούριο Κράτος γιά νά μπορέσουν, γιά μιά άκόμα φορά, νέχουν τόν πρώτο λόγο πάνω στά θέματα τής τέχνης και τής πολιτιστικής πολιτικής 'Αν ή Θεία Πρόνοια μάς παρουσιάσει τούς άνθρωπους πού θά μπορέσουν νά έκφράσουν καλλιτεχνικά τήν πολιτική θέληση και τίς έπιτεύξεις τής έποχής μας, αύτό τό άγνοούμε 'Εκείνο δμως πού γνωρίζουμε είναι δπι οι έκπρόσωποι τής παρακμής, πού θρίσκεται πισω μας, δέν πρέπει μέ κανένα τρόπο νά γίνουν ξαφνικά οι σημαιοφόροι τοῦ μέλλοντος 'Η τά προϊόντα τής προηγούμενης παραγωγής τους άνταποκρίνονται σέ μιά προσωπική τους έμπειρια σέ κάτι πού τό έζησαν οι ίδιοι, όπότε οι άνθρωποι αύτοι άποτελούν έναν κινδυνό γιά τό ύγιες πνεύμα τοῦ λαούμας, και πρέπει νά τεθούν κάτω άπό ιατρική παρακολούθηση ή δέν άποθλέπουν παρά στήν καθαρή κερδοσκοπία όπότε έχουμε νά κάνουμε μέ κλέφτες και πρέπει νά τούς κλείσουμε στά ιδρύματα πού προορίζονται γι' αύτούς 'Σέ καμά περίπτωση δέν πρόκειται νά άφήσουμε αύτά τά στοιχεία νά ψευτίσουν τήν πολιτιστική έκφραση τοῦ Ράιχ μας 'Επειδή είναι τό δικό μας κράτος κι' δχι τό δικό τους

Γιά τόν Χίτλερ, δπως έξήγησε και στό Ή' κονγκρέσο τοῦ ναζιστικού κόμματος τό 1936, ένα άτομο δέν μπορεί νά θεωρηθεί δημιουργός ήν πρώτα άπ' δλα δέν είναι στενά δεμένος μέ τό λαό του Πιστεύει δμως πώς βασικά τίθεται και τό άξιωμα πώς ύπάρχουν λαοί πού είναι βιολογικά προορισμένοι γιά δημιουργοί κι' άλλοι πού δέν είναι 'Έτσι ξεχωρίζει και

πάλι τούς Ἐβραίους πού κατά τή γνώμη του δέν δημιούργησαν ποτέ τίποτα σ' δλη πήν ιστορία τους δυνατόν μᾶλλον άρνητές, και τούς Ἐλληνες πού μετέδωσαν τόν πολιτισμό τους στήν άνθρωπότητα.

Ξεκινώντας από κεī, ό Xίτλερ παραπρεī πώς ή άνωτερότητα αύτή δέν δφειλεται μόνο στή φυλή. Τουλάχιστον δχι περισσότερο άπ' δσο στήν οικονομική δύναμη. Ἀλλά πηγάζει από τό γεγονός πώς ή φυλή έκδηλώνει τή δημιουργική της ένέργεια στόν πολιτιστικό τομέα. Και καταλήγει πώς τό μόνο πού μετράει στήν ιστορία τής άνθρωπότητας, είναι οι πολιτιστικές ἐπιτεύξεις ἐπειδή αύτές ἐπιτρέπουν σ' ένα πολιτισμό νά κερδίσει τήν αιωνιότητα

Ἐπισής είναι ἀπαραίτητο, δηλώνει ό Xίτλερ, νά ύποστηριχθεί η κουλτούρα Πώς. Μέ τήν άνοικοδόμηση μᾶς λαϊκής κοινότητας και τήν καταπολέμηση δλων τών διαλυτικών στοιχείων Γι' αύτό τό λόγο, μονάχα ή άρχη τής έξουσίας, πού είναι ή ἐκφραση μᾶς πολιτικής θέλησης, μπορεί νά έξασφαλίσει τίς κατάλληλες γενικές συνθήκες γιά τή δημιουργία τών μεγάλων πολιτιστικών ἔργων.

Νά λοιπόν ή δικαιώσῃ τής δικτατορίας στό δνομα τής κουλτούρας. Ὁπερ ἔδει δειξαι. Ἀπό δώ και πέρα τό έθνικοσιαλιστικό Κράτος άναλαμβάνει τήν ἀποστολή νά πρωθήσει τήν άνάπτυξη μᾶς έθνικοσιαλιστικής τέχνης δεδομένου δτι κάθε ἐποχή πρέπει νάχει τίς πολιτιστικές ἐπιτεύξεις πού τήν ἐκφράζουν.

Συνεπώς όλα τά παρακλάδια μᾶς παρακμιακής τέχνης πρέπει νά κοποῦν. Τό μοναδικό κριτήριο πρέπει νάναι ή ύγεια. Ἀπ' αύτήν, δηλώνει ό Xίτλερ, θά γεννηθεί ή εύγενική φόρμα, ή φόρμα πού είναι απαλλαγμένη από τίς ἐφήμερες ἐπιρροές και βασισμένη πάνω στά άμετάβλητα χαρακτηριστικά τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ!

2. Αύτό πού μορφοποιεῖται από τό συναίσθημα

Τό 1937, ό Γκαϊμπελς ἐβγαλε ἔνα λόγο στό κινηματογραφικό Ἐπιμελητήριο, δπου διατύπωσε δρισμένες γενικές ἀπόψεις πάνω στήν τέχνη, γιά νά έξηγήσει κατόπιν τί άκριβῶς ἀπαιτοῦσε από τά φίλμς. Ἡ τέχνη, τόνισε, βασίζεται πάνω σέ νόμους αιώνιους πού ισχύουν γιά δλους τούς τομεῖς τής καλλιτεχνικής δραστηριότητας

Ἡ τέχνη δέν είναι τίποτ' ἀλλο παρά ἐκείνο πού μορφοποιεῖται από

τό συναισθήμα. Πηγάζει άπό τό συναισθήμα καί δχι άπό τή διάνοια. 'Ο καλλιτέχνης δέν είναι παρά έκείνος που αισθητοποιεί αύτό τό συναισθήμα. 'Η είδοποιός διαφορά του άπό τόν κοινό άνθρωπο δέν είναι τό γεγονός πώς διαθέτει συναισθήμα άλλα τό γεγονός πώς έχει τήν ικανότητα νά μορφοποιεί τά συναισθήματα. Και θά βρει άνταποκριση στήν καρδιά τών άνθρωπων δν κατέχει τό ύπεροχο χάρισμα νά μορφοποιεί έκεινα άκριθως τά συναισθήματα πού φωλιάζουν έκείνο τόν καιρό μέσα στήν καρδιά τής άνθρωπότητας.

Παρ' δλα αύτά δημως πρέπει νά προσαέξουμε, γιατί κι' δν άκόμα δικαλλιτέχνης έκφραζει αύτό πού άνταποκρίνεται στήν έσωτερική του άναγκαιότητα, ή τέχνη δέν είναι ποτέ άβεβαιη ώς πρός τούς στόχους της!

Κάθε τέχνη τείνει πρός κάπου. 'Η τέχνη έχει μιά τάση, ένα σκοπό, έναν προσανατολισμό. 'Όταν λέμε πώς οι κλασικοί άποτελούν μά δέξιαρεση αύτό συμβαίνει έπειδή δέν γνωρίζουμε τήν τάση τής τέχνης τους σ' δλη της τήν έκταση, μιά τάση πού δημως ύπηρξε όπωσδήποτε

Σκοπός λοιπόν είναι νά έπιβάλλουν στήν τέχνη τήν τάση τού έθνικοσσιαλισμού, άφου ή Γερμανία είναι έθνικοσσιαλιστική (μέ τόν ίδιο τρόπο, δημως λέει ο Γκαϊμπελς, πού ένα ρώσικο φίλμ είναι μπολεσβικό κι' ένα ιταλικό, φασιστικό) Γιατί δέν πρέπει ποτέ νά ξεχνάει κανείς, πώς ή τέχνη είναι μετασχηματιστής ένέργειας καί δικαλλιτέχνης πολύ κοντά στόν πολιτικό

'Ακριθώς δημως ή τέχνη δίνει μορφή στούς άνθρωπους, έται καί ή πολιτική δίνει μορφή σέ λαούς καί σέ έθνη

Μέσα άπό δλες αύτές τις θεωρίες διακρίνουμε ένα κοινό ναζιστικό ύπόβαθρο 'Ο Γκαϊμπελς δέν μιλά διαφορετικά αύτό τόν Χιτλερ Κι' οι δυό ξεκινούν άπό τήν άρχή πώς ο άνθρωπος είναι πρώτα άπ' δλα ένα βιολογικό όν καί πώς τό συναισθήμα ύπερισχύει πάνω στό λογικό Συναντούμε καί πάλι τή μόνιμη χρήση τού έντσιγματικού γιά νά κατορθώνεται εύκολότερα ή ύποδούλωση Τό συναισθήμα είναι έκείνο πού μᾶς έπιτρέπει νά χειριζόμαστε τή μάζα κατά τό κέφι μας, πράγμα πού δ

Μπρέχτ τό είχε καταλάβει πολύ καλά όταν έναντια στό άριστο τελικό σύστημα και τήν ταύτιση πρότεινε τό έπικό του θέατρο και τήν άποστασιοποίηση.

IV. ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

1. Ἡ τέχνη πρέπει νάναι προπαγάνδα,

έπειδή καὶ ή ίδια ἡ προπαγάνδα είναι μά τέχνη.

Κατά τή διάρκεια τής θεατρικής έβδομάδας πού δργανώθηκε στό Αμβούργο άπό τις 16 μέχρι τις 23 Ιουνίου 1935, ο Γκαϊμπελς έβγαλε ένα λόγο πάνω στούς καλλιτεχνικούς στόχους τοῦ Γ΄ Ράιχ. Άφου καταδίκασε τόν άτομικισμό, ύπογράμμισε πώς ο έθνικοσσιαλισμός άπαιτούσε μά τέχνη ζωντανή δεμένη μέ τή λαϊκή ψυχή. Έν τούτοις διαμαρτυρήθηκε έναντια στήν κατηγορία πώς ύποβιβαζαν τήν τέχνη σέ μιά άπλη προπαγανδιστική λεπτουργία. Πρώτα-πρώτα έπειδή η προπαγάνδα έτσι δπως τήν έννοούσε έκεινος, ήταν άπό μόνη της μιά όλοκληρη τέχνη

Τί θά γινόταν τό κίνημά μας χωρίς τήν προπαγάνδα; Καὶ τι θ' άπογινόταν τό Κράτος μας δν, καὶ σήμερα άκόμα, μά πραγματικ δημουργική προπαγάνδα δέν τοῦ έδινε τό πνευματικό του πρόσωπο; Μήπως καὶ ή τέχνη δέν άποτελείμα έκφραση αὐτής τής μορφοποιητικής ίκανότητας; Μήπως ύποβιβάζουμε τήν τέχνη δταν πή βάζουμε στό ίδιο έπίπεδο μέ τήν εύγενή έπιστήμη τής λαϊκής ψυχολογίας, έκείνη πού έσωσε πρώτη τό Ράιχ άπό τήν άθυσσο; Σέ μιά έποχή μιζέριας σάν τή δική μας, δέν μπορούμε νά βοηθήσουμε τό λαό μόνο μέ θεωρίες. Πρέπει νά τοῦ προσφέρουμε τίς πρακτικές δυνατότητες ν' άρχισει μά καινούρια ζωή. Κι αύτό άκριθώς κάναμε δλοι έμεις πού μοχθούμε καθημερινά γιά νά λύσουμε αύτά τά θέματα.

2 Ἐλευθερία τής τέχνης – άλλα καθορισμένη άπό τό Κράτος!

Στό έπήαιο συνέδριο τοῦ Ἐπιμελητηρίου τής Κουλτούρας ^{Φτό}

Βερολίνο, δ Γκαϊμπελς ἐκφώνησε στις 15 Νοεμβρίου 1935, ἐνα βαρυσή-
μαντο λόγο πού τὸ μεγαλύτερο μέρος του δημοαιεύτηκε ἐμμεσα στὸ
Λαϊκό Παραπηρητὴ τῆς 16ης Νοεμβρίου 1935, μ' ἐνα ἀνυπόγραφο
εισαγωγικό ἀρθρο πού ἐλεγε πώς ἡ ἐναρξη τοῦ συνέδριου ἔγινε
παρουσία τοῦ ἴδιου τοῦ Χίτλερ, τοῦ δημιουργού τῆς Νέας Γερμανίας και
συνεπῶς, εὔεργέτη τῶν καλλιτεχνῶν Ὡ ἐφημερίδα ἐπέμενε, ἐκτός
τῶν ἄλλων, σ' ἐνα ἀπόσπασμα τοῦ λόγου τοῦ Γκαϊμπελς αύμφωνα μέ τὸ
ὅποιο δ καλλιτέχνης δφειλε νά ύποταχτει στά καθήκοντα και στις
ύποχρεώσεις πού τοῦ ύπαγόρευε τὸ Κράτος Στήν πραγματικότητα δ
Γκαϊμπελς δέν ύπηρξε τόσο εύθύς Στήν ἀρχή μέ βάση τά δεδομένα τῶν
ἀριθμῶν, ἐψαλε ἐνα μεγάλο πανηγυρικό γιά τὴ φροντίδα πού ἐδειχνε τό
ναζιστικό καθεστώς ἀπέναντι α' δλες τίς τέχνες Κατόπιν καθόρισε
μέσα σε 10 ἀρθρα τήν ἀποστολή τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Κουλτούρας
Τά ἀρθρα 5 και 6, ἡταν ιδιαίτερα διφορούμενα ἀφοῦ ἀπό τῇ μιά δριζαν
πώς ἡ τέχνη είναι ἐλεύθερη κι' ἀπό τήν ἄλλη πώς ἡ τέχνη δφειλε νά
ἐνταχτει μέσα στά δρια πού ἐπέβαλλε τό κράτος

– Ό νόμος δέν μπορει νά προβλέψει και νά ρυθμίσει τά πάντα
ἰδιαίτερα γιά δ.τι ἀφορά τήν πολιτιστική ζωή, ισχύει ἡ ἀκόλουθη ἀρχή νά
μήν βασιζόμαστε τόσο στό νόμο, δσο στή φυσική αύξηση τῆς πολιτιστικής
μας δύναμης

– Στό νέο Κράτος, η ἐλευθερία τῆς καλλιτεχνικής δημιουργίας
είναι ἔξασφαλισμένη Ὡ ἐλευθερία αύτη λειτουργει μέσα στό ξεκάθαρο
περιγραμμα πού καθορίζουν οι ἀνάγκες μας και οι θένικές μας εύθύνες
Ὦμως τά δρια αύτά καθορίζονται ἀπό τήν πολιτική κι' δχι ἀπό τήν
τέχνη.

3. Ἐνάντια στήν παρακμή

‘Ο ἀγώνας ἐνάντια στήν παρακμή ἡ ἀκόμα ἐνάντια στόν «πολιτιστικό
μπολσεβικισμό» γιά μιά τέχνη γνήσια γερμανική, πού θά φέρνει τή
σφραγίδα τῆς αιωνιότητας είναι ἐνα ἀπό τά λάϊτ-μοτίβ τῶν λόγων ταῦ
Χίτλερ Μέ τήν εύκαιρια τοῦ συνέδριου τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος στή
Νυρεμβέργη τό 1935, δηλώνει’

Νά μιά ἐπανάσταση πού σαρώνει ἐνα ὅλόκληρο Κράτος ἐνώ

συγχρόνως προσπαθεί νά δημιουργήσει τά πρώτα θλαστάρια μιᾶς καινούργιας και μεγάλης κουλτούρας. Και, μά πήν πίστη μου, δχι μέ μιᾶς άρνητική έννοια! Γιατί παρ' δλους τούς λογαριασμούς πού έχουμε νά ξεκαθαρίσουμε μέ τούς έγκληματίες τῆς κουλτούρας δέν σκοπεύουμε νά σπαταλήσουμε τό χρόνο μας ζητώντας ίκανοποίηση απ' αύτούς τούς διαφθορείς τῆς τέχνης μας. Μιά γιά πάντα θά ισχύει ο άκολουθος κανόνας: σέ καμά περίπτωση, δέν θά παρασυρθοῦμε σέ άτελειώτες συζητήσεις μέ δτομα πού δν κρίνουμε από τά έργα τους πρέπει νάναι ή ήλιθιοι ή άπατεώνες. Θεωρούσαμε τίς περισσότερες ένέργειες έκεινων πού καθοδηγοῦν αύτούς τούς Ἡρόδοτρας τῆς κουλτούρας σάν καθαρά έγκλήματα

'Οριζει έπιστης τήν άποστολή τῆς τέχνης μέσα στό ναζιστικό Κράτος.

Γιά νά μπορέσει ή τέχνη νά πετύχει έναν τέτοιο σκοπό θά πρέπει νά είναι ο άγγελος τού εύγενικού και τοῦ ώραίου και συνεπώς φορέας τοῦ φυσικού και τοῦ ύγιούς.

Στήν περίπτωση λοιπόν, τῆς έπιτυχίας, καμά θυσία δέν θάναι άρκετά μεγάλη. Και στήν περίπτωση τῆς άποτυχίας θά πρέπει νά μετανώσουμε γιά κάθε δεκάρα πού ξοδέψαμε. Γιατί τότε ή τέχνη αύτή δέν θά έξασφαλίζει τήν ύγεια και συνεπῶς τήν άνανέωση και τήν αιώνιότητα, άλλα θάναι ένας φορέας έκφυλισμού και παρακμής. Αύτό πού μᾶς παρουσιάζεται σάν «λατρεία τοῦ πρωτόγονου» δέν είναι ή έκφραση μιᾶς άπλης άγνης ψυχής, άλλα ένσς έντελως νοοηροῦ και άθλιου έκφυλισμοῦ.

"Όταν δμως παραδεχόμαστε πώς ή τέχνη πρέπει νά βασίζεται στήν πραγματικότητα, τότε δέν πρέπει παράλληλα μέ τό ώραιο νά δείχνουμε και τό δσχημο, Σ' αύτό ο Χίτλερ άπαντά:

'Ασφαλώς ή τέχνη άνέκαθεν άσχολήθηκε και μέ τά τραγικά προβλήματα τῆς ζωής και χρησιμοποιώντας τα σάν μέσα δημιουργίας έδειξε τήν άντιθεση άνάμεσα στό καλό και στό κακό δηλαδή άνάμεσα στό χρήσιμο και τό θλαβερό. Ο σκοπός τῆς τέχνης δέν είναι νά αικαλίζει μέσα στά σκουπίδια γιά τά σκουπίδια, νά άναπταριστά τόν άνθρωπο μόνο

αέ μιά κατάσταση άποσύνθεσης, νά άπεικονίζει κρετίνους γιά νά συμβολίσει τό πέρασμα στή μητρότητα, ούτε νά μάς παρουσιάζει διαστρεβλωμένους ήλιθους σάν έκπροσωπους τῆς άντρικής δύναμης

‘Επανέρχεται σ’ όλα αύτά τά θέματα στό λόγο πού έβγαλε κατά τά έγκαινια τῆς έκθεσης πού διοργανώθηκε στό Οίκο τῆς γερμανικῆς τέχνης στό Μόναχο τό 1937. Ο πολιτιστικός τομέας, τονίζει και πάλι, δέν πρέπει νά παραμεληθεῖ:

Σ’ αύτόν τόν τομέα, περισσότερο όπ’ όπι σ’ δποιονδήποτε άλλον, δέβραιόμός ιδιοποιήθηκε τά μέσα και τούς θεαμούς πού διαμορφώνουν τήν κοινή γνώμη και σέ τελευταία άνάλυση, τήν κυβέρνηση. Ο Ιουδαιόμός σκοπεύει, χρησιμοποιώντας τή θέση του στόν τύπο, διαμέσου τῆς ύποτιθέμενης τεχνοκρητικῆς, όχι μόνο νά ένσπειρει τήν άταξία πάνω στίς φυσιολογικές θεωρίες γύρω από τήν ούσια και τήν άποστολή τῆς τέχνης, άλλα νά καταστρέψει διλοκληρωτικά τήν ύγιη και κοινή ευαίσθησία σ’ αύτόν τόν τομέα. Στή θέση τού φυσιολογικού άνθρωπινου νοῦ και ένστικτου παρεισέφρησαν διάφορα σλόγκανς πού μέ τήν έπιμονη έπανάληψή τους σηγά-σηγά βύθισαν στήν άθεβαιότητα ή τουλάχιστο φθισαν πολλούς άνθρωπους πού ασχολούνται μέ θέματα τέχνης ή κρίνουν τά καλλιτεχνικά έπιτεύγματα, σέ τέτοιο σημείο πού δέν τολμούν πά νά τά θάλουν άνοιχτά και ασθαρά μέ αύτήν τήν άκατάσχετη φραστική πλημμυρίδα. Αρχίζοντας από ύποθέσεις γενικής φύσης δπως γιά παράδειγμα, πώς ή τέχνη είναι διεθνής και φτάνοντας μέχρι τίς άναλύσεις τῆς καλλιτεχνικής δημιουργίας μέ καλομελετημένες έκφρασεις πού στό βάθος δέν ήθελαν νά πούν τίποτα, όλη ή προσπάθεια τού έθραινομού έπεδιώκει νά δημιουργήσει σύγχυση στήν άνθρωπινη διάνοια και τό ένστικτο πού μέχρι τότε ήταν ύγιη. Άπο τή μιά πλευρά χαρακτηρίζοντας τήν τέχνη σάν μιά αυλλογική έμπειρια διεθνιστικού έπιπέδου και σκοτώνοντας έτοι μ’ ένα γενικό τρόπο κάθε έννοια σύνδεσής της μέ τό λαδ, τή συνένωναν άκομα περισσότερο μέ τό πνεύμα τῆς έποχής πράγμα πού σήμαινε. Δέν ύπάρχει πιά τέχνη πού ν’ άντιστοιχει σέ λαούς ή καλύτερα σέ φυλές, άλλα μιά τέχνη πού άντιστοιχει σέ κάθε έποχή.

Σύμφωνα λοιπόν μ’ αύτή τή θεωρία ή ‘Ελληνική τέχνη δέν δημιουργήθηκε από τούς ‘Ελληνες άλλα γεννήθηκε από μιά ορισμένη

έποχή σάν έκφραση αύτών των Έλλήνων. Έννοείται πώς τό ίδιο ισχύει και γιά τη Ρωμαϊκή τέχνη πού σύμφωνα πάλι μέ τη θεωρία συνέπεσε έντελώς τυχαία μέ την άκμή τής παγκόσμιας ρωμαϊκής αύτοκρατορίας. Και άσφαλώς και οι μεταγενέστερες καλλιτεχνικές περίοδοι τής άνθρωπότητας δέν δημιουργήθηκαν άπό τους. Αραβες, τούς Γερμανούς, τούς Ιταλούς, τούς Γάλλους κ.λ.π. άλλα άποτελούν άποκλειστικά φαινόμενα τής έποχής κατά την όποια παρουσιάστηκαν. Γι' αύτό και σήμερα δέν υπάρχει γερμανική, γαλλική, γιαπωνέζικη ή κινέζικη τέχνη άλλα μόνο ή «μοντέρνα» τέχνη. Σύμφωνα μ' αύτή τήν άποψη ή τέχνη σάν τέχνη όχι μόνο έχει άποκοπεί έντελώς άπό τίς λαϊκές της πηγές άλλα άποτελεί τήν έκφραση ένός συγκεκριμένου χρόνου πού σήμερα χαρακτηρίζεται σάν μοντέρνος, κι' αύριο θά πάψει νά είναι, μιά και θά έχει γεράσει.

Μιά τέτοια θεωρία τοποθετεί τελικά τήν τέχνη και τήν καλλιτεχνική δραστηριότητα στό ίδιο έπίπεδο μέ τήν έργασία πού γίνεται στά μοντέρνα άτελιέ τών ραφτών και στούς οίκους μόδας.

Κι' αύτό σύμφωνα μέ τήν άρχη: Κάθε χρόνο και κάτι καινούριο στή θέση τού παλιού. Σήμερα ό έμπρεσσιονισμός, αύριο ό φουτουρισμός, κατόπιν ό κυβισμός, ό ντανταϊσμός και πάει λέγοντας. Είναι εύνόητο πώς άκόμα και γιά τίς πιστρελλές έπινοήσεις, άκόμα κι' δταν έχουμε νά κάνουμε μέ χιλιάδες άπ' αύτές, θά θρούμε-κι' έχουμε ήδη θρεί - τίς κατάλληλες χαρακτηριστικές όνομασίες. Άν τό πράγμα δέν ήταν τόσο θλιβερό θά μπορούσαμε νά διασκεδάσουμε πολύ άπαριθμώντας τά σλόγκαν και τίς θαρύγδουπες φράσεις πού χρησιμοποίησαν τά τελευταία χρόνια οι λεγόμενοι «λάτρεις τής τέχνης» γιά νά περιγράψουν και νά έρμηνευσουν τά άξιοθρήνητα προϊόντα τους.

Τι πρέπει νά γίνει, Νά έξαφανιστεί ή παρακμή μέ τήν έπιβολή μιᾶς «γερμανικής τέχνης».

Μέχρι τήν άνοδο τού έθνικοσσιαλισμού, στή Γερμανία ύπήρχε μιά τέχνη πού έφερε τήν έπονομασία, μοντέρνα τέχνη, δπως δηλαδή μάς δείχνει ή φύση αύτοῦ τοῦ δρου, μιά τέχνη πού άλλαζε άπό χρόνο σέ χρόνο. Όσο γιά τήν έθνικοσσιαλιστική Γερμανία, αύτή ζητά μιά τέχνη πού θάναι και πάλι μιά «γερμανική τέχνη» και πού σάν δλες τίς δημιουργικές άξιες ένός λαοῦ πρέπει νάναι και θάναι αιώνια

Kai vá tì úpágyetai úpoχreωtiká stá pεriɔriɔtiká mέtra

‘Ο κυθιαμός, ο ντανταίαμός, ο φουτουριαμός, ο έμπρεσσιονιαμός κ λ π δέν έχουν καμά δουλειά μέ τό γερμανικό λαό μας. Έπειδή όλες αύτές οι έννοιες δέν είναι μήτε παλιές μήτε μοντέρνες, είναι άπλως έπιπτευμένες φλυαρίες άνθρώπων στούς όποιους ο Θεός άρνήθηκε τό άληθινό καλλιτεχνικό ταλέντο κι’ άντι γι’ αύτό έχουν τό χάριαμα νά φλυαρούν και νά έξαπατούν.

Γι’ αύτό και διακηρύσσων γι’ άλλη μιά φορά πώς έχω πάρει πήν άμετάκλητη άπόφαση, άκριβώς όπως έκανα και μέ τήν πολιτική φαυλότητα, νά ξεκαθαρισω πή γερμανική καλλιτεχνική ζωή άπό όλες αύτές τίς βαρύγδουπες φράσεις

Δέν πρέπει νά νομιστεί πώς όλες αύτές οι άπλοϊκές τιράντες τοῦ Χίτλερ δέν έπηρέαζαν καθόλου τούς γερμανούς διανοούμενους πού είχαν μείνει στό Γ΄ Ράιχ. Ή πλύστη έγκεφάλου ήταν τόσο έντονη, οι έπαινοι πρός τόν καλλιτέχνη Χίτλερ τόσο έπιμονοι πού τά άπομογωμένα, καλλιεργημένα πνεύματα άρχισαν ν’ άμφιβάλουν γιά τήν όρθότητα τών άπόψεών τους

‘Αλλωστε οι γάλλοι προναζί, είχαν συμβάλει ένεργητικά σ’ αύτή τή σύγχυση τών άξιων. Οπως ο Φερνάν ντέ Μπρινόν ‘Εχοντας συμμετάσχει στό συνέδριο τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος τό 1937, τό μελλοντικό μέλος τής κυβέρνησης τοῦ Βισάύ, δημοσίευσε ένα λεπτομερή άπολογισμό τοῦ συνεδρίου, στήν ‘Επιθεώρηση τοῦ Παρισιού (15 Οκτωβρίου 1937) όπου, άφού μιλά μ’ ένθουσιασμό γιά τή φαντασμαγορία και τή λάμψη τής παράστασης τών ‘Αρχιτραγουδιστών τοῦ Βάγκνερ, έκφράζει τό θαυμασμό του γιά τό λόγο τοῦ Χίτλερ πάνω στήν κουλτούρα

‘Ηταν ένας λόγος πού κυλούσε κάπως άργα, όπου ο ρήτορας χρησιμοποιούσε καμά φορά, μερικές άπροσδόκητες περιφράσεις, άλλά ένας λόγος μεστός άπό πρωτότυπα και συγκλονιστικά νοήματα(.) ‘Έχει κανεις τήν έντυπωση πώς περιδιαβάζει μέσα σέ ένα σκοτεινό, καθεδρικό ναό, δησού οι φωτεινές λουριδες. Ξαφνικά, προβάλλουν άνάγλυφα δριαμένα έκπληκτικά κομμάτια κι’ άνακαλύπτει μέ κάποια κατάπληξη πώς ο ‘Αδόλφος Χίτλερ, αύτός ο θαυμαστός ρήτορας, μπορεί ύστερα από τόσες λαικές έκκλήσεις νά έκφωνήσει μπροστά στήν έλιτ τού

κόμματός του μιά τόσο δύσκολη διάλεξη σχετικά μέ τή φιλοσοφία πής τέχνης.

4 Γιά πήν καθαρότητα πής γλώσσας

Οι ναζί πού μιλούσαν και έγραφαν στά άλαμπουρνέζικα, παραδόξως κόπτονταν υπέρ μιᾶς γερμανικής γλώσσας άπαλλαγμένης από κάθε άκαθαρτο στοιχείο. Στις 9 Μαΐου 1933, ό βιλχελμ Φρίκ δήλωσε σχετικά

‘Η γερμανική γλώσσα είναι μιά άπό τις πολυτιμότερες άξεις μας Δυστυχώς ή αγνότητά της δέν διαφυλάσσεται πάντα μέ τήν άναλογη προσοχή. Μερικές φορές άκρα και οι έπισημες ύπηρεσίες χρησιμοποιούν περιπτούς ξενικούς δρους. Έδω τό σχολείο πρέπει ν’ άναλαβει μιά πολύ σπουδαία άποστολή. Σχετικά μ’ αυτό τό θέμα δέν πρέπει έπισης νά ξεχνάμε και τή γερμανική γραφή πού πρέπει πάντα νά έχει τά πρωτεία άπέναντι πής λατινικής

Στό Λαϊκό Παρατηρητή πής 22ας Σεπτεμβρίου 1934, ό μυθιστοριογράφος Χάνς Φρήντριχ Μπλούνκ παρουσιάζει τή γλώσσα σάν πήν ηχητική έκφραση πής ψυχῆς και τά γερμανικά σάν πήν ήχώ τού γερμανικού άιματος. Σέ μιά και μοναδική Γερμανία πρέπει ν’ άντιστοιχεί μιά και μοναδική γλώσσα. Μέ πήν κάθαρση και πήν ένοποιηση πής γλώσσας έχουμε στή διάθεσή μας ένα μέσο πού καταργεί τούς ταξικούς άνταγωνισμούς

Κατά τό διάστημα τῶν τελευταίων δεκαετιών, προσπάθησαν νά καθιερώσουν μιά ισότητα διαμέσου πής γλώσσας, παραγεμίζοντας τά κεφάλια τῶν ἀμόρφωτων ἀτόμων μέ ξενικές λέξεις και ξένες έννοιες νομίζοντας πώς έτοι θ’ ανέθαζαν τό έπιπεδό τους. Ή προσπάθεια άπέτυχε. Στό μέλλον θά προσπαθήσουμε νά άκολουθήσουμε έναν άλλο δρόμο νά ξαναθρούμε πήν άγνότητα τῶν εικόνων πού κρύβονται πισω άπό τις λέξεις, εικόνες πού είναι προσιτές γιά δύο τόν κόσμο και πού θά μάς θοηθήσουν - γιατί μπορούν νά μάς θοηθήσουν άποτελεσματικά - να έμποδισουμε πή δημιουργία ένός καινούριου προλεταριάτου στις μελλοντικές γενιές

Εξαγνισμένη, κωδικοποιημένη, ή γερμανική γλώσσα έξελιχτης κάτω από τό Γ' Ράιχ σ' ένα φοβερό όπλο καταπίεσης. Μέ την έπιμονη έπανάληψη ένός συγκεκριμένου λεξιλόγιου, πήρε τή μορφή ένός έξειδικευμένου ύποδουλωτικού μηχανισμού.

5 Έπιστροφή στις πατρογονικές παραδόσεις

Ο Μάττες Ζήγκιλερ, ειδικός τής έθνολογιας, μέ ύπεύθυνη θέση στις ύπηρεσίες τού Ρόζενμπεργκ έκθεται στό Λαϊκό Παραπρητή τής 14ης Ιανουαρίου 1937 τις γενικές κατευθύνσεις αύτοῦ πού χαρακτηρίστηκε σάν έπιστροφή στό «ιδεώδες τοῦ Βορρᾶ».

Έργο τής έθνολογίας είναι νά άπελευθερώσει τις πηγές τῶν παραδόσεων τοῦ Βορρᾶ, πού τίς έχουν φράξει τά ξενόφερτα στοιχεία και νά διασφαλίσουμε πή μελλοντική τους ροή.

Οι έθνικοσσαιαλιστικές γιορτές άποτελούν μιά συνοπτική εικόνα τῶν έθνικῶν μας δοξασιών. Ή γερμανική εύλαβεια και ή θόρεια πιστή σ' ένα Θεό, άντανακλώνται μέσα στήν πολύχρωμη κλιμακα τῶν παραδόσεων, τῶν μύθων τῶν παραμυθιῶν και τῶν τραγουδιῶν, μέσα στά λαϊκά ἥθη και θέματα και έμφανιζονται μέσα στά ιερά σημεία και σύμβολα πού τά συναντάμε σ' δλα τά χωριάτικα σπίτια μας και στίς καλλιτεχνικές δημιουργίες τῶν τεχνιτῶν μας.

Βέβαια δίνοντας αύτή τή βιαστική ἐρμηνεια δέν έχουμε ύπόψη μας νά δημιουργήσουμε μιά καινούρια θρησκεία μέ τά ιδεολογικά ύπολειμματα τής παλιάς. Αύτό θάταν μιά μέθοδος έλάχιστα φυσική, πού θά σημειώνε τήν άπαρχη ένός καινούριου δογματισμοῦ. Άλλά ή γνώση τής πλούσιας ιστορίας τής πνευματικής και ύλικής έξέλιξης τῶν προγόνων μας, μπορεῖ νά δνοίξει τά μάτια μας και νά δξύνει τήν ἀκοή μας γι' αύτό πού ταιριάζει ή δέν ταιριάζει στή φύση μας. Τότε θά νιώσουμε έπισης τό κάλεσμα και πή δύναμη τῶν αιώνιων δοξασιών τοῦ λαοῦ μας πού διατηρούνται ζωντανές ἀπό τήν προϊστορία μέχρι τίς μέρες μας. Δοξασίες πού μέσα στις τελετές τῶν στρατιωτικῶν δργανώσεων τοῦ κόμματος καθώς και στίς μεγάλες έθνικές μας γιορτές παίρνουν αύτές τις σύγχρονες μορφές πού ἐπάνω τους έπιβεθαιώνεται ή ξανακερδισμένη μας ένότητα.

V. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥΣ

1 Η άρχιτεκτονική σάν σύμβολο τοῦ καινούριου πολιτισμοῦ.

Ο Χέρμαν Ράουσνινγκ, μετανιωμένος ναζί πού πολύ γρήγορα στράφηκε έναντι στό γερμανικό φασισμό, κατέγραψε σ' ένα βιβλίο στίς συζητήσεις πού έκανε προπολεμικά μέ τόν Χίτλερ Πρώτα-πρώτα λοιπόν, ό Χίτλερ, άναγγειλε τήν πραγματοποίηση μεγαλεπίβολων σχεδίων Ἀλλά καὶ ή πιό ουηθιομένη κατασκευή ἐπρεπε νά ύπακούει κι αὐτή ο ὄριομένους κανόνες Οι κανόνες αύτοι ἔχουν διατυπωθεῖ καὶ σ' ένα προπαγανδιστικό φυλλάδιο γραμμένο στά γαλλικά, μέ τόν τίτλο Η κατοικία στή Γερμανία Γιά νά δικιολογηθεῖ ή αυταρχική ἐπιβολή αύτών τῶν κανόνων, χρησιμοποιείται ένα άνακτωμα ιδεολογικῶν καὶ οικονομικῶν ἐπιχειρημάτων.

Θέλουμε νά έκλεπτύνουμε τό γούστο, ν' άναπτύξουμε τήν αἰσθηση τῆς φόρμας, τῆς τεχνικῆς στερεότητας καὶ τῆς σωστῆς χρησιμοποίησης τῶν πρώτων ύλων Τέλος θέλουμε νά δώσουμε στόν καθένα νά καταλάβει ποιό είναι αύτό πού άνταποκρίνεται στίς ιδέες του, στά μέσα του καὶ στίς πραγματικές του άνάγκες.

Όπως καὶ η λογοτεχνία ἔτοι καὶ η άρχιτεκτονική πρέπει νά ξανασυνδεθεῖ μέ τή φυλή, μέ τά αἷμα καὶ τή γῆ. Οι χωριάτικες ἀρετές έξυμνοῦνται σάν πρότυπα πού φέρνουν τήν άνεση καὶ τήν καλοπέραση.

Σήμερα έχουμε πεισθεῖ γιά τή μεγάλη σημασία τῆς γενέθλιας γῆς. Συνεπώς δέν πρέπει νά μᾶς έκπλήσσει τό γεγονός πώς ἀκόμα καὶ στά πιό καλόγοιστα σπίτια τῶν πόλεων βρίσκει κανείς σήμερα κάτι τό χωριάτικο. Καὶ συγχρόνως νιώθει τήν έπιδραση.

Υπάρχουν έξάλλου δυσ πράγματα πού ἐπικυρώνουν αύτόν τό χωριάτικο χαρακτήρα ἀπό τή μιά ό διαρκώς αύξανόμενος θαυμασμός ἀπέναντι στήν παλά γερμανική χειροτεχνία, τήν παραγωγικότητά της, τή δύναμη καὶ τή σεμνότητά της, κι ἀπό τήν ἀλλη τό άθλητικό καὶ στρατιωτικό πνεύμα τής νέας Γερμανίας πού ἀπορρίπτει κάθε πού δέν

ίναι άπλο, ισχυρό καί χρήσιμο Καθένας ἀπ' αύτούς τούς παράγοντες τού ἀναφέραμε φέρνει, ἀναμφισθήτητα, τὴν ἴδιαίτερη σφραγίδα του Ἡ Συμβολή τῆς Γερμανίας στά προβλήματα πού παρουσιάζει, στὴν Εὐρώπη, ἡ σύγχρονη κατοικία, ἀποτελεῖ μιά σύνθεση τῶν παραπάνω ἡθικῶν ἰδεῶν

2 Μία καινούργια ζωγραφική

Ἐνας ιστορικός τῆς τέχνης, ὁ Φρίτζ Ἀλεξάντερ Κάουφμαν μᾶς ἀφρεσ μιά λεπτομερή ἀνάλυση γι' αὐτά πού ἀπαιτοῦσε τὸ Γ' Ράχ ἀπό τὴν ζωγραφική. Τὸ πνεῦμα του εἶναι ἀπολογητικό. Ἀφοῦ πρῶτα μᾶς λέει πώς οἱ καλλιτέχνες ἡταν ἀναγκασμένοι ν' ἀποβάλουν τὸ μοντερνισμὸν καὶ τὸ διανοούμενισμόν, τὸ ἀρρωστημένο, τὸ διεφθαρμένο καὶ τὸ γεροντικό, ὑπογραμμίζει τὸ θετικό χαρακτηριστικό τῶν ἔργων τους μιὰ ἀρρενωπή καὶ ύγιης ἀτμόσφαιρα. Ὅσο γιά τά θέματά τους, ἐπειδή ἔχουμε νά κάνουμε μέ μιά θεματική ζωγραφική, ἀναπαριστάνουν χωράτες, μητρόπτητες σ' ὅλη τους τὴν ἀνθηση, παιδιά, σίκογένειες πάνω στὴ δουλειά, γερμανικά τοπεῖα. Μέ δυστοιχία, μιά τάξη πραγμάτων ύγιη καὶ φυσική.

Καὶ τὸ ἴδιο τὸ στύλο εἶναι κλασικό, γράφει ὁ συγγραφέας μας. Τὸ ἐπίθετο «άκαδημαϊκό» θάταν πολὺ πιό σωστὸ ἀν κρίνουμε ἀπ' αὐτό τὸ ἀπόσπασμα πού ἀναφέρεται στὴν ἀναπαράσταση τοῦ ἀνθρώπινου σώματος.

Γιά τὴν σημερινή γερμανική ζωγραφική τὸ γυμνό σημαίνει πρῶτα ἀπ' δλα, ἀπεικόνιση μᾶς δυνατῆς καὶ ύγιοῦς ζωῆς. Δείχνει ἔνα ύγιες φυσικό ὑπόθαυρο, τὴν βιολογική ἀξία τοῦ ἀτόμου σάν βασική προϋπόθεση κάθε ἔθνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγέννησης. Ἡ γερμανική ζωγραφικὴ ἐπιδιώκει νά ἀναπαραστήσει ἐντελῶς φυσικά κορμιά, φόρμες τόσο τέλειες δημοσιεύονται, ἡ δομὴ τῶν μελῶν, ἡ εύγένεια μᾶς καθαρῆς φυλής, ἔνα δέρμα ύγιες καὶ φρέσκο, ἡ ἐμφυτη ἀρμονία τῆς κίνησης καθώς καὶ τὴν περρίσια τῆς ζωτικότητας, μέ δυστοιχία ἡ γερμανική ζωγραφικὴ ἀκολουθεῖ ἔνα μοντέρνο κλασικισμό καὶ συνεπῶς ἴδιαίτερα ἀθλητικό.

3 Ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ μύθου στὴ γλυπτική

Στὴν ἐβδομαδιαίᾳ γαλλική ἐκδοσῃ τῆς Die Pariser Zeitung τῆς 10ης

Όκτωβρίου 1943, ένα άρθρο άφιερωμένο στό γλύπτη Ρίχαρντ Σάιμπε τόν γεμίζει έπαινους έπειδή ξανάμπασε τό καλλιτεχνικό έργο μέσα στόν κόσμο τοῦ μύθου Μ' αὐτή τήν έννοια δι Ρίχαρντ Σάιμπε έκπροσωπούσε πνευματικά τήν έποχή του συντελώντας σ' αὐτό πού, σύμφωνα μέτόν άνώνυμο συγγραφέα τοῦ άρθρου, άποτελεῖ κάτι τό πολύ ούσιαστικό γιά τήν τέχνη σπή μυθοποίηση.

Πολύ λίγοι καλλιτέχνες κατόρθωσαν καὶ κατορθώνουν, δημουργώντας ένα έργο σάν αὐτό πού έξετάζουμε, ν' ἀποφύγουν τόν κίνδυνο τῆς ἀλληγορίας ή όποια χαρακτηρίζεται ἀπό τό γεγονός πώς περιέχει ένα άνεξάρπτητο κομμάτι πνευματικοῦ καὶ συγκινησιακοῦ νοήματος, πού είμαστε ύποχρεωμένοι νά τό συμπληρώσουμε μέ τή σκέψη καὶ τήν προσωπική συγκίνηση ἀν θέλουμε νά κατανοήσουμε τό έργο.

Μέσα στήν τέχνη τοῦ 19ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰώνα, συναντοῦμε ένα μεγάλο ἀριθμό, ἀπό ἀλληγορικά έργα ή έργα πού παρουσιάζονται σάν ἀλληγορικά, ἀπό τά όποια λείπει ἡ πραγματική ζωτική ἐνότητα ἀνάμεσα στήν ύλική ἔκφραση τοῦ θέματος καὶ τό νόημά του, ἀνάμεσα στό σῶμα καὶ τό πνεῦμα. Κι' δικαίως αὐτή ή ἐνότητα πρέπει νδαι οἱ βασικός σκοπός τῆς καλλιτεχνικῆς δημουργίας καὶ, σύμφωνα μέ τή γνώμη μας, η ιδιαίτερη ἐπιδίωξη τῆς έποχῆς μας πού ἀπαιτεῖ αὐτό πού θά μπορούσαμε νά ὀνομάσουμε μυθοποίηση

Είναι γνωστό πώς χαρακτηρίζουμε σάν μυθική τή νοοτροπία πού ἀνθρωποποιεῖ τίς δυνάμεις καὶ τά στοιχεῖα τῆς φύσης. Ή τέχνη τῶν Ἑλλήνων μᾶς φανερώνει τίς μεγάλες πλαστικές δυνατότητες πού προσφέρει στήν τέχνη αὐτή ή νοοτροπία. Είναι άδύνατο νά φανταστοῦμε ἐλληνική τέχνη δίχως τούς μύθους· χωρίς αὐτούς δέν θάφτανε ποτέ ἔκει πού ἔφτασε. Καὶ ή χριστιανική τέχνη ἐπίσης, ὀφείλει τήν υπαρξή τῆς στό γεγονός πώς ή μυθική σκέψη ήταν ἀκόμα ἀποτελεοματική καὶ ιαχυρή. Μονάχα στή σύγχρονη δυτική έποχή μας, η μυθική σκέψη κλονίστηκε ὡς τά θεμέλιά τῆς. Δέν είναι τυχαίο πού τήν ίδια στιγμή τελειώνει καὶ τό μπαρόκ, τό τελευταίο μεγάλο καλλιτεχνικό στύλ τῆς Δύσης πού περιέκλεισε μέσα του δλες τίς φόρμες. Από ἔκει καὶ πέρα ή τέχνη ἀναγκάστηκε νά ἐπιζήσει χωρίς τούς μύθους. Άλλα αὐτό δέν τής ἔφερε τύχη. Από τό τέλος τοῦ 18ου αἰώνα τό ένα στύλ διαδέχεται τό ἀλλο χωρίς νά μπορούμε νά δροῦμε ἀνάμεσά τους ένα πού νά ἔχει συλλάθει καὶ ἔκφράσει τό σύνολο τοῦ κόσμου

**4. Μιά άναπαράσταση τοῦ ναζιστικοῦ ίδανικοῦ.
ἡ τέχνη τοῦ Ἀρνο Μπρέκερ καὶ ὁ συμβολισμός τῆς.**

Ο ‘Αρνο Μπρέκερ ύπηρξε ἔνας ἀπό τούς πιὸ εὔνοούμενους γλύπτες τοῦ Γ’ Ράιχ χάρη στὶς καλές σχέσεις του μὲ τὸν Ἀλμπερτ Σπέερ. Ἐχει καυχθεῖ γιὰ τὶς γαλλικές του φιλίες, ιδιαίτερα μὲ τὸν Μαγιόλ καὶ τὸν Ζάν Κοκτώ. Ισχυρίστηκε ἐπίσης πώς γλύτωσε τὸν Πικάσο ἀπό τὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως

‘Αν θέλαμε νά γράψουμε ἑνα ἐπιμύθιο στά ἀπομνημονεύματά του, θά πρεπει ν’ ἀναγνωρίσουμε πώς ὁ Μπρέκερ βρῆκε ἔξαιρετικά καλὴ ὑποδοχὴ ἀπό τοὺς κύκλους τῶν Γάλλων διανοούμενων ποὺ ἤταν τῆς μόδας τὴν ἐποχὴ τῆς συνεργασίας μὲ τοὺς Γερμανούς. Ἔγινε μιὰ ἐκθεση ἔργων του στὸ μουσεῖο τῆς Ὁρανζερί ἀπό τὶς 15 ὥς τὶς 31 Μαΐου 1942 καὶ οἱ κορυφαῖοι δικανοούμενοι τοῦ κατοχικοῦ Παρισιοῦ τοῦ ἐπιδαψιλευσαν πολλές τιμές. Η τιμητική ἐφορευτική ἐπιτροπὴ τῆς ἐκθεσῆς, ἀποτελεῖτο ἀπό τοὺς Ἀμπελ Μποννάρ (πρόεδρος) Πώλ Μπελμοντό, Ἀνρι Μπουσάρ, Ρομπέρ Μπραζιγάκ, Ζάκ Σαρντόν, Ἀλφόνς ντέ Σατωμπριάν, Ρενέ Ντελάνζ, Ἀντρέ Ντεραίν, Σάρλ Ντεσπιώ, Ζάν Κλώντ Ντωντέλ, Κορνελίς Βάν Ντογκέν, Πιέρ Ντριέ λά Ροσέλ, Ἀντρέ Ντυνουαγίε ντέ Σεγκονζάκ, Ὁτόν Φριζ, Ζάκ Γκρεμπέρ, Λουι Ωτκέρ, Ζάν Ζανέν, Πώλ Λαντόβσκι, Ραϊμόν Λεγκέλ, Λουι Λεζέν, Ἀριστίντ Μαγιόλ, Ρολάν Ούντω, Ωγκύστ Περρέ, Μωρίς ντέ Βλαμίνκ, Ζάν Βαλτέρ

Τὴν ἐκθεση τὴν ἀνοιξε προσωπικά, ὁ Ἰδιος ὁ ὑπουργός Παιδείας, Ἀμπελ Μποννάρ, μ’ ἑνα λόγο του ὃπου ἔξυμνοῦσε τὸ ἡρωϊκό στοιχεῖο ποὺ χαρακτήριζε τὰ ἀγάλματα τοῦ Μπρέκερ

Οι δραματικές ὥρες ποὺ περνάμε ἀπαιτοῦν παντοῦ ἡρωες, ἀλλά τι εἰναι αὐτό ποὺ συνιστᾶ τὸν ἡρωισμό, Ἡ ἀπόλυτη προσφορά τοῦ ἔαυτοῦ μας δέν εἰναι ἀρκετὴ γι’ αὐτό. Ἡρωας εἰναι ὁ ἀνθρωπος ποὺ μᾶς ἀποκαλύπτεται ὅχι μόνο σ’ ὅλη του τὴν ἀνωτερότητα, ἀλλὰ καὶ σ’ ὅλη του τὴν πληρότητα. Υπάρχει ὁ ἡρωϊσμός ἐκείνων ποὺ ἐργάζονται κι’ ἐκείνων πού πολεμοῦν

‘Αλλά ὁ ἡρωϊσμός αὐτός, διευκρίνιζε ὁ Ζάκ Μπενουά-Μεσέν, ἢταν γέννημα τοῦ μεγαλείου τῆς ἐποχῆς τους

‘Αναντίρρητα ό πόλεμος έκανε πολύ πιό γόνιμη τή δημουργική δύναμη του Μπρέκερ. Καινούρια σύμβολα γεννήθηκαν, σύμβολα πού έκφράζαν πήν ήρωϊκή στάση μπροστά στή ζωή, τό πνεῦμα τής συντροφικότητας και τής άφοσιώσης. Μέσα στά σύμβολα αυτά, ο γερμανικός λαός θλέπει μεγενθυμένες τίς άρετές του πού είναι ή πιστή και ή αύταπάρνηση

Μέσα στόν κατάλογο αύτής τής έκθεσης, ο Ζάν-Μάρκ Καμπάνιε, έπιβεβαίωνει πήν παραπήρηση τοῦ Ζάκ Μπενουά-Μεσέν, λέγοντας πώς ο Μπρέκερ είχε ζήσει ένα διάστημα και στή Γαλλία και στήν Ιταλία, όλλα τό γνώριμο κλίμα τής Γερμανίας τόν έβαλε στό σωστό δρόμο.

Πράγματι άπό έδω και πέρα ο Μπρέκερ δέν θά ξαναεργαστεῖ γιά πήν εύχαριστηση μερικών συλλεκτών και μάς έλιτ. Θ' άπευθύνεται στό λαό άπό τή δημόσια πλατεία. Ή τέχνη του θά γίνει μιά άπλή γλώσσα, προσπήσει δλους, δμεση.. παγκόσμια.

Γυρίζοντας γιά νά ξαναθυθιστεί στά νάματα τής Γερμανίας, ο Μπρέκερ θρίσκει μιά φλογερή και ήρωϊκή νεολαία. Θά γίνει ο Γλύπτης τής

‘Αλλωστε, οι έπισκέπτες τής Όρανζερι, δέν έχουν άναγκη άπό δηγό γιά νά προσέξουν τίς μνημειακές μορφές πού άποτελούν τά πρόσφατα έργα ένός καλλιτέχνη πού κριθήκε δξιος νά αφυρηλατήσει πήν εικόνα τής γερμανικής νεολαίας. Ή νεολαία αύτή, δπως παλιά και οι ‘Ελληνες, πιστεύει στή δύναμη, γιατί πιστεύει προπάντων στήν δύναμη.

Μέσα σ’ αύτό τό γενικό κλίμα άναδρομής στήν Τέχνη τοῦ Μπρέκερ, οι έκδόσεις Φλαμμαριόν δημοσιεύουν μιά μονογραφία πού φέρνει πήν ύπογραφή τοῦ Σάρλ Ντεσπιώ μέ τίς ρεπροντυξιόν έκατόν εικοσιπέντε γκραβούρων. Ανάμεσά τους βρίσκονται τά πορτραΐτα τοῦ ‘Άλμπερτ Σπέερ, τοῦ Γκαιψελς, τής κυρίας Μάρτιν Μπόρμαν και τής δεσποινίδας ‘Εντα Γκαίρινγκ. Στή μονογραφία ξαναβρίσκουμε πήν ίδια έμμονή σχετικά μέ τό δεσμό πού ύπαρχει άναμεσα στά γλυπτά τοῦ Μπρέκερ και τό καινούριο ιδανικό τῶν νοζί

‘Η τέχνη αύτή πού θέλει νά έξιψωσει τό άτομο στήν δύναμη, πήν εύγένεια, πή δύναμη, πή φυσική ύγεια, πήν ήθική, ή τέχνη αύτή θάναι

άρρενωπή, θάναι άπλή, θάναι γυμνή· μήτε τά ύφασματα μήτε τό ρούχο
ένθουσίασαν ποτέ τά πλήθη

“Υστερα από δλα αύτά, ο Κριστιαν Μίχελφελντερ μέσα στή Deutschland/Frankreich (No 2, 1942) μάς δηλώνει μέ απόλυτη βεβαιότητα πώς ή
προσχώρηση στό ναζισμό είναι ο δρόμος τοῦ μέλλοντος

Οι ήρωες τοῦ Μπρέκερ διοργανώνουν τή θέλησή τους σάν νά
θρίακονται στό πρώτο στάδιο μιάς καινούριας έποχής. Έχουν συνειδηση
τῆς άποστολής τους άλλα συγχρόνως νιώθουν νά άνυψωνονται, νά
φέρονται άπό μιά δύναμη πού τούς ξεπερνά. Αύτό τούς δίνει ένα
καθάριο βλέμμα και μιά μοναδική άποφασιστικότητα. Τά πάντα μέσα τους
θρίακονται σέ μια άρμονική ένστητα πού δέν πήν ταράζει καμιά σκιά
άνησυχίας. Έχουν κάνει τήν έκλογή τους · Η δύναμη τῆς δράσης είναι
άποτυπωμένη στό πρόσωπό τους

5 Ή μουσική δραστηριότητα στήν ύπηρεσία τοῦ ναζιστικοῦ Ιεράδους

Στά Γαλλο-γερμανικά Τετράδια τοῦ Ιουλίου-Αύγουστου 1941, ένα
δρόμο τοῦ Άλφρεντ Κύχελ, γραμμένο στά γαλλικά μέ τὸν τίτλο «Η
σύγχρονη μουσική παιδεία», δαναφέρεται στό ρόλο τῆς μουσικῆς δραστη-
ριότητας κάτω άπό τό καθεστώς τοῦ Γ' Ράιχ. Στή μουσική άνατέθηκε τό
έργο τῆς «έξυψωσης τοῦ συναισθήματος», έκφραση πολύ άγαπητή στόν
Γκαιψπελς γιά νά παρασύρει τή νεολαία:

‘Η μουσική είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας μέσα στό έργο
τῆς Χιτλερικής Νεολαίας. Έννοείται πώς δέν δίνονται μαθήματα μουσι-
κῆς μέ τή σχολική έννοια τοῦ όρου· άλλα τραγουδούν, παιζουν μουσική,
διοργανώνουν μουσικές γιορτές δησι καλούνται καί τά νέα ταλέντα. Μ' αύ-
τό τόν τρόπο, έχει δημιουργηθεί μιά έξαιρετικά έντονη μουσική δραστη-
ριότητα πού έκδηλώνεται άκομα και στίς μικρότερες συναθροίσεις. Έν-
νοείται πώς οι φάλαγγες τῶν νέων μας τραγουδούν βαδίζοντας στούς
δρόμους.

‘Από τή μουσική ζωή τῆς Γερμανίας άποκλείστηκαν δχι μόνο οι Εβραίοι άλλα και κάθε ξένη μουσική συμπεριλαμβανομένης βέβαια και τῆς τζάζ. Άντιθετα ένθαρρύνθηκε ότιδήποτε, δπως έλεγε και ο Ρόζενμπεργκ, άνταποκρινόταν στό ρυθμό του γερμανικού αίματος-πράγμα πού έπέφερε τήν καταδική τῆς άτονικής μουσικής. Οι όρχηστρες και οι συναυλίες έδιναν στό λαό τήν εύκαιρια νά γίνει κοινωνός τῆς έθνικοσ-σιαλιστικής ιδέας. ‘Οπως τό έγραψε και τό 1934 ο έκδοτης τῆς έπιθεώρησης *Die Musik*, Φρήντριχ Βίλχελμ Χέρτσογκ

Θέλουμε μιά μουσική πού νάναι γεμάτη άπό τήν έκφραστική δύναμη τῆς έθνικοσσιαλιστικής ιδέας. Σάν έπαναστατική θά χρησιμεύει στήν πορεία πρός τά έμπρός σάν έθνική θάναι καινούρια σάν σοσιαλιστική, θά μπει στήν καρδιά του κάθε πατριώτη, χωρίς διάκριση ήλικιας, τάξης ή φύλου και θάναι κατανοητή άπ’ δλους.

6. Ο κινηματογράφος σάν μαζικό πολιτικό δπλο.

‘Από τίς άρχες τοῦ Γ’ Ράιχ, γράφτηκαν πολυάριθμα δρόμα πού ζητοῦσαν τή χρησμοποίηση τοῦ κινηματογράφου σάν πολιτικού δπλου. Ή εικόνα εύνοούσε τή διάδοση τῶν θεμάτων τῆς προπαγάνδας. Τό 1938 ζητοῦν άπό τδ φίλμ νά συμβάλλει στήν προπαγάνδα υπέρ τῶν γεννήσεων.

‘Επιθάλλεται όπωαδήποτε τό γύρισμα ταινιών μέθεμα τῶν προορισμό τῶν πολυάριθμων οίκογενειών. Ή φωτογραφία τῆς ζωής πού θά μάς παρουσιάζει ή ταινία – μά και ή φύση τῆς είναι νά παρουσιάζει φωτογραφίες – πρέπει νά έναρμονίζεται μέτοις πολιτικούς δημογραφικούς στόχους τοῦ Γ’ Ράιχ, ώς πρός τήν έκλογή τοῦ θέματος κι’ δσο τό δυνατόν, ώς πρός τήν έκτελεση τῶν λεπτομερειών. Τότε ο κινηματογράφος θά γίνει άληθινός σάν τή ζωή· έπειδή άληθινό σάν τή ζωή είναι έκεινο πού παραδεχόμαστε πώς στηρίζει, ένθαρρύνει και έξυψώνει τή ζωή.

Τόν Ιούλιο τοῦ 1937 ο Κάρλ Μπέλλινγκ, έκπρόσωπος τοῦ ναζιστικού κόμματος στό τμήμα κινηματογράφου τοῦ ύπουργειού προπαγάν-

δας, θέτει ώς άρχη, τή μέ διάφορους τρόπους ύποταγή τοῦ φύλμ στις έθνικοσσιαλιστικές ιδέες·

Τό κινηματογραφικό πρόγραμμα τοῦ κόμματος, δπως τό έπεξεργάστηκε κατά τήν περίοδο τοῦ άγώνα του γιά τήν έξουσία ἀπαιτεῖ τή δημουργία ἐνός καινούριου κινηματογραφικοῦ στύλου, μ' ἀλλα λόγια τή διείσδυση τῶν έθνικοσσιαλιστικῶν ιδεῶν μέσα στήν κινηματογραφική παραγωγή Κάποτε-κί' αὐτό πρέπει νά γίνει-ή κοσμοθεωρία μας, θά ύποτάξει όλους ἑκείνους πού παιζουν ἐνας ἀποφασιστικό ρόλο μέσα στὸν κινηματογράφο ή δουλεύουν γιά τὸν κινηματογράφο "Έχουμε τήν ἀπαίτηση, τό έθνικοσσιαλιστικό πνεύμα νά κυριαρχήσει πάνω στήν κινηματογραφική δημουργία "Ομως αὐτό δέν σημαίνει πώς ἀπό ἔδω και στό ἔξης θά γυρίζονται μονάχα θιλμς κομματικῆς προπαγάνδας

Ξέρουμε πώς τόσο δ Χίτλερ δσο και δ Γκαϊμπελς ἡταν φανατικοὶ τοῦ κινηματογράφου. Σ' ἔνα ἀνώνυμο βερολινέζικο γράμμα πού δημοσιεύεται στή Βελγική Ἐπιθεώρηση τήν 1η Φεβρουαρίου τοῦ 1939, ἔνας ἀπό τοὺς παλιούς φίλους τῆς ναζί σκηνοθέτιδας Λέν Ρίφενσταλ, ἀναφέρει μερικά ἀποσπάσματα ἀπό τις συζητήσεις πού ἔκανε μαζί τῆς "Η Ρίφενσταλ δίνει ἔνα πορτραϊτο τοῦ Χίτλερ δπου διαφαίνεται δ λάτρης τοῦ κινηματογράφου.

Πιστεύεται πώς δ Χίτλερ είναι τρελλός, αἰμοθόρος και φανατικός Θάπρεπε νά τὸν δῆτε τή νύχτα, στὸ μπαλκόνι του, νά ἀποθαυμάζει τὸν ἐναστρο οὐρανό, μιλώντας γιά τὸν Βάγκνερ χωρίς ν' ἀναφέρει λέξη γιά τήν πολιτική η ἀκόμα δταν ἐξηγεῖ πώς θλέπει τήν ἐξέλιξη τοῦ γερμανικοῦ κινηματογράφου. "Οταν συγκινεῖται ἀπό κάτι τά μάτια του βουρκώνουν ἀλλά δέν συζητᾶ ποτέ. Παρ' δλα αὐτά, ἐμένα μέ ἀκούει δταν τοῦ ἐκθέτω τά κινηματογραφικά μου σχέδια

"Ο Γκαϊμπελς ἀπό τήν πλευρά του ἐπέμενε πάντα στήν τεχνική τελειότητα τοῦ κινηματογράφου Οι έθνικοσσιαλιστικές ιδέες, ἔλεγε, δέν μποροῦν νάναι πειστικές, παρά μόνο διαμέσου ἀπλοποιημένων σλόγκαν. Μέσα ἀπό τήν ἀψογή ποιότητα τοῦ φύλμ, ἔπρεπε ν' ἀγγίξουν τήν καρδιά, νά ἔξυψώσουν τό συναίσθημα και νά ύποβάλλουν μά ήρωική

άντιληψη τοῦ γερμανικού πεπρωμένου Θαύμαζε τό «Θωρηκτό Ποτέμ-κιν» τοῦ Ἀιζενστάϊν και θά ἐπιθυμοῦσε νά κρατήσει τόν Φρίτς Λάνγκ στό ναζιστικό κινηματογράφο παρ' δλο πού ὁ τελευταῖος ἤταν μισο-έβραιος Χάρη σέ δικές του πρωτοβουλιες ή όμορφιά γιά τήν όμορφιά, ή γοητεία τῶν εικόνων ή τῆς ἐρμηνείας ἐνός ηθοποιοῦ, χρησιμοποιήθηκαν γιά ν' αὐξήσουν τή δύναμη τοῦ ναζισμοῦ ιδιαίτερα κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου

7. Ὁ συγγραφέας είναι ἕνας στρατιώτης

Στίς 15 Οκτωβρίου 1933, μ' ἔνα ἀρθρο πού ἐφερε τήν ύπο-γραφή τοῦ Ὀττο Νιππολντ ὁ Λαϊκός Παρατρηπής ζητοῦσε ἀπό τούς καλλιτέχνες νά πάψουν νάναι μόνο ζωγράφοι και γλύπτες, ἀρχιτέκτονες και συγγραφεῖς, ἀλλά νά γίνουν οι προστάτες κάθετι τοῦ ὡραίου πού κρύβεται μέσα στό γερμανικό ἀνθρώπο.

Πρέπει νά ἐνταχτοῦν στό μεγάλο ἐπαναστατικό μέτωπο τῶν ἐργα-τῶν και τῶν χωρικῶν και σάν στρατιώτες τοῦ Ἀδόλφου Χίτλερ νά γίνουν οι προάγγελοι τοῦ βαθιά γερμανοῦ ἀνθρώπου

‘Ο Χάνς Σέμ, υπουργός παιδειας, τό 1933, θέλει συγγραφεῖς-στρα-τιώτες κυρίως ἑκείνους πού γράφουν βιβλία γιά τή νεολαία

Τό καλό γερμανικό βιβλιο γιά νέους είναι τό βιβλιο πού ξεκινώντας ἀπό τή μεγάλη και γόνιμη τριαδικότητα σώματος, ψυχῆς και πνεύματος, ράτσας, λαοῦ και θεοῦ, διαμορφώνει νέους ἀνθρώπους πού γνωρίζουν πώς πρέπει νά γραπτωθοῦν ἀπό τή γῆ, ἀπό τό χῶμα τῆς γενέθλιας γῆς τους, ἀπό τήν πατριδα, ἀν θέλουν νά πραγματοποιήσουν τά ύψηλά ιδανικά, νά κατακτήσουν τά δστρα. Αύτό πού πρέπει νά γίνει μέ τή νεολαία μας δέν είναι νά δημιουργηθοῦν δινθρωποι πού κλεισμένοι μέσα στό δωμάτιο τους δέν ξέρουν τιποτα γιά τή ζωή, βιβλιοφάγοι μέ χλωμά μάγουλα, ἀλλά γερά παλληκάρια, δάντρες και γυναίκες αύθεντικά γερμα-νοι Αύτή είναι ή χρησιμότητα ἐνός καλογραμμένου και σωστά διαβασμέ-νου βιβλιου γιά τή νεολαία.

3. Η Δικτατορία Προχωρεῖ

I ΤΟ ΑΟΥΤΟ-ΝΤΑ-ΦΕ ΤΗΣ 10 ΜΑΙΟΥ 1933

1 Οι συνθήκες κάτω από τίς οποίες διαδραματίσηκε τό γεγονός

Στή γαλλική έφημερίδα «Le Temps» πής 15ης Μαΐου 1933, δημοσιεύεται μία τηλεγραφική άνταπόκριση μέ ήμερομηνια πής 11ης Μαΐου οπου δινεται μιά λεπτομερειακή περιγραφή τού άουτο-ντα-φέ τών βιβλίων Ο άνταποκριτής πής έφημεριδας στό Βερολίνο, σημειώνοντας τήν παρουσία ένός τεράστιου πλήθους, άναφέρει πώς τά κατασχεμένα βιβλία έφταναν τόν άριθμό τών 20 000 και περιγράφει τήν τελετή ώς έξης

Στις 10 τό βράδυ παρέλασε μιά άντιπροσωπεια φοιτητῶν ένω μπροστά πης προχωρούσε ή μπάντα τών Ταγμάτων Έφδου Λίγο άργοτερα έφτασε στήν πλατεία μιά μεγάλη πομπή πού πήν άποτελούσαν λαμπαδηφόροι φοιτητές ντυμένοι μέ τά έπισημα κουστούμια τού σωματείου τους Οι πυροσθέστες ράντισαν πήν πυρά μέ πετρέλαιο κι έθαλαν φωτιά Τότε τά καμιόνια έφεραν τά βιβλία και οι φοιτητές παρατάχηκαν σέ άλυαδα γιά νά τά ριξουν στις φλόγες Κάθε φορά πού ένα πακέτο ριχνόταν στή φωτιά οι φοιτητές και τό συγκεντρωμένο πλήθος ξεσπούσαν σ' ένθουσιωδεις ζητοκραυγές

Συμφωνα μέ πήν «Le Temps» δ Γκαιμπελς παρουσιάστηκε τά μεσάνυχτα γιά νά εκφωνήσει ενα λόγο

Σπήν «Illustration» τῆς 1ης Ιουλίου 1933 («Ποιά βιβλια κάηκαν στό Βερολίνο.»), ή Ίρέν Σεβρέζ, δημοσίευσε κι ἐκεινη μιά περιγραφή του δλοκαυτώματος Διευκρινίζει πώς κάθε φορά πού ριχνόταν στή φωτά ἕνα πακέπτο μέ βιβλια, μιά φωνή ἀνάγγειλλε τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τους, και τὴν καταδικαστική ἀπόφαση. Ὑποβάλλοντάς μας τὴν ιδέα πώς ἐμπνευστής τῶν ἑκφωνοιψένων φράσεων ἦταν ὁ Γκαϊμπελς, ἡ ἀρθρογράφος ἔξηγει τοὺς λόγους γιά τοὺς ὅποιους οἱ ναζί καταδικασαν τὰ συγκεκριμένα βιβλια, βασισμένη στὰ σχόλια πάνω στούς ἀναφερόμενους συγγραφεῖς. Ὁ Μάρξ πετιέται πρώτος στή φωτιά, μᾶς λέει, ἐπειδή θεωρεῖται θανάσιμος ἔχθρος τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ και ὁ Κάουτκι τὸν ἀκολουθεῖ ἀπό κοντά ἐπειδή ἔχει γίνει τὸ ζωντανό αύμβολο τοῦ μαρξισμοῦ. Ἐπειδή ὄρισμένες ἀπό τὶς παραπρήσεις τῆς μᾶς φαίνονται πολύ σωστές, ἀντιγράφουμε μερικές παραγράφους. Ἔται σχετικά μέ τὸν Φρόμντ λέει

Οἱ ἑθνικοσσιαλιστές φοβοῦνται πώς μιά θεωρία πού θεωρεῖ τὸν ἔρωτισμό σάν θάση δλων τῶν ἀνθρώπινων πράξεων, καταπνίγει τὴ μαχητικότητα τοῦ γερμανικοῦ ἥρωα και τὸν κάνει ἀνικανο γιά τὸν «ἀπελευθερωτικό ἄγώνα»

Ἡ ἀκόμα σχετικά μέ τὸν Βέρνερ Χέγκεμαν

Γνώρισε κάποια φήμη σάν ιστορικός κριτικός, ἀλλά ἔκανε τὴν ἀπερισκεψία νά κριτικάρει τὴ σχεδόν θεϊκή προσωπικότητα τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου και τόλμησε μάλιστα ν ἀμφιβάλει γιά τὴν ἀλάθητη κρίση του. Αὐτό εἶναι τὸ ἔγκλημα πού ἡ ἑθνικοσσιαλιστική κυβέρνηση δέν θά τοῦ τό συγχωρήσει ποτέ, ἐπειδή οι ἡγέτες τοῦ Γ'. Ράιχ θεωροῦν τὸν Φρειδερικό τὸ Μεγάλο σάν τὸ μεγαλύτερο πολιτικό πού κυβέρνησε ποτέ τὴν Πρωσσία

Κι ἀκολούθει ἡ πλήρης μετάφραση τῶν περιβόητων ἔξορκισμῶν τῆς φωτιᾶς

Πρώτος κήρυκας - Ἐνάντια στὴν πάλη τῶν τάξεων και τὸν ὄλιομδ! Γιά τὴν ἐνότητα τοῦ λαοῦ και τὴν ιδεαλιστική βιοθεωρία! Παραδίνω στή φωτιά τὰ γραπτά τοῦ Μάρξ και τοῦ Κάουτκι

Δεύτερος κήρυκας - 'Ενάντια στόν έκφυλισμό τών ήθων! Γιά μιά καλή ήθηκή! Γιά ένα οικογενειακό πνεύμα και γιά ένα πνεύμα του Κράτους!. Παραδίνω σπή φωτιά τά γραπτά τών Χάνριχ Μάν, 'Ερνοτ Γκλαϊζερ και 'Εριχ Καϊστνερ.

Τρίτος κήρυκας - 'Ενάντια στά χαμερπή αισθήματα και τήν πολιτική προδοσία άπέναντι τοῦ λαοῦ και τοῦ Κράτους! Παραδίνω σπή φωτιά τά γραπτά τοῦ Φρήντριχ Βίλχελμ Φαιρστερ

Τέταρτος κήρυκας - 'Ενάντια στήν ύπερεκτίμηση τῆς σεξουαλικής ζωῆς, πού διαφθείρει τά πνεύματα! Γιά τόν έξευγενισμό τῆς άνθρωπινης ψυχῆς! Παραδίνω σπή φωτιά τά γραπτά τοῦ Φρόντη

Πέμπτος κήρυκας - 'Ενάντια στήν πλαστογράφηση τῆς ιστορίας μας και σπή θεθήλωση τών μεγάλων ιστορικών μορφών! Γιά τό σεβασμό τοῦ παρελθόντος μας! Παραδίνω σπή φωτιά τά γραπτά τοῦ 'Εμιλ Λούντβιχ και τοῦ Βέρνερ Χέγκεμαν

Έκτος κήρυκας - 'Ενάντια στήν ξένη δημοσιογραφία και στίς ιουδαιο-δημοκρατικές της τάσεις! Γιά μιά ύπεύθυνη αυμβολή στό έργο τῆς έθνικής άνοικοδόμησης! Παραδίνω σπή φωτιά τά γραπτά τών Τέοντορ Βόλφ και Γκέοργκ Μπέρναρντ

Έβδομος κήρυκας - 'Ενάντια σπή λογοτεχνική προδοσία άπέναντι στούς στρατιώτες τοῦ μεγάλου Πολέμου! Γιά τή διαμόρφωση ένός ύγιοις λαϊκού πνεύματος!. Παραδίνω σπή φωτιά τά γραπτά τοῦ 'Εριχ Μαρια Ρεμάρκ

Όγδοος κήρυκας - 'Ενάντια στήν καταστροφή τῆς γερμανικής γλώσσας! Γιά νά καλλιεργηθεὶ αὐτή ή πολύτιμη κληρονομιά τοῦ λαοῦ μας! .Παραδίνω σπή φωτιά τά γραπτά τοῦ 'Αλφρεντ Κέρρ

Ένατος κήρυκας - 'Ενάντια στήν άδιαντροπία και τήν αύθάδεια! Γιά τό σέβας τοῦ άθανατου γερμανικοῦ πνεύματος! Παραδίνω σπή φωτιά τά γραπτά τοῦ Τουχόλουκι και τοῦ 'Οσσιέτου

2 Η έντύπωση πού δημιουργήθηκε στό έξωτερικό

Γενικά αύτό τό διλοκαύτωμα βρήκε μιά μεγάλη απήχηση στά ξένα δημοσιεύματα. Πράγματι είχε και μιά θεαματική πλευρά που είναι πολύ προσφιλής στό σκανδαλοθηρικό τύπο. Τά εικονογραφημένα περιοδικά σάν τό «Illustration» δημοσιεύσαν άκόμα και φωτογραφίες. Άλλα δέν έπιχειρήθηκε καμιά βαθύτερη άνάλυση τοῦ γεγονότος. Θεωρήθηκε

μᾶλλον σάν κάτι τό σχετικά άσήμαντο. Σ' ἕνα άνώνυμο σημείωμα τῶν «*Nouvelles littéraires*» τῆς 5ης Ιανουαρίου 1935 ἀναφέρεται σά μια ιδιότροπη ἐκδήλωση μὲ έλάχιστες πρακτικές ἐπιπτώσεις ή τουλάχιστο μέ επιπτώσεις πού δέν είναι καὶ τόσο τρομερές γιά τὴ λογοτεχνία, δοῦ θά μποροῦσε κανεῖς νά φανταστεῖ

Μιά σύντομη παραμονή στὸ Βερολίνο μᾶς θωηθᾶ νά καταλάθουμε πώς δοῦ φιλίχητη κι' ὅτι είναι ἡ λογοτεχνικὴ λογοκρισία τοῦ ναζισμοῦ δέν είναι κι' ἐντελῶς ἀπόλυτη. Μιά ἀπό δῶ, μιά ἀπό κεῖ, ύπάρχουν κι' ὀρισμένα παραθυράκια γιά τὰ καταδικασμένα θιθλία Μερικές φορές, τό δλοκαύτωμα στὶς δημόσιες πλατείες δέν ήταν παρά ἔνας συμβολισμός

II ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

1 Ὁ Γκαϊμπελς καὶ ἡ ἔξουσια του

Μ' ἔνα διάταγμα τῆς 30ης Ιουνίου 1933, ὁ Χίτλερ καθόριζε τὶς ἀρμοδιότητες τοῦ Γκαϊμπελς καὶ τοῦ ὑπουργείου Προπαγάνδας. Μέ τὴν εὐκαιρία, τό υπουργεῖο τῶν Ἐσωτερικῶν ἔπαιε νᾶναι ἀρμόδιο γιά τὴν καταπολέμηση τῆς σκανδαλιστικῆς καὶ βουλεβαρδιέρικης λογοτεχνίας. Ἐτοί δ' Γκαϊμπελς ἀνέβηκε στὸ ἀξιώμα τοῦ ἑθνικοῦ λογοκριτῆ.

Οοσ γιά τό Ἐπιμελητήριο τῆς Κουλτούρας, ἐπικυρώθηκε μ' ἔνα διάταγμα τῆς 22ας Σεπτεμβρίου 1933, πού κατ' ἀρχῇ ύπενθύμιζε πώς τό Κρατος πῆρε στὰ χέρια του τό ἔργο τῆς πολιτιστικῆς διοικησης τοῦ ἑθνους δημιουργώντας τό υπουργεῖο τῆς προπαγάνδας. Καὶ τά δυό ἡταν ἀποτελέσματα τῆς ίδιας μέριμνας

Καθῆκον τοῦ κράτους είναι νά καταπολεμήσει τά βλαβερά στοιχεῖα στό ἔσωτερικό τῆς κουλτούρας καὶ νά ἀξιοποιήσει τά ἀξιόλογα, σὲ συνάρτηση μέ τό αἰσθημα ύπευθυνότητας ἀπέναντι στὴν ἑθνικὴ κοινότητα. Μ' αὐτή πήν ἔννοια ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία παραμένει προσωπικὴ καὶ ἐλεύθερη. Παρ' δλα αὐτά ἡ πραγμάτωση τῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς τῶν ναζι ἐπιβάλλει τὴ συγκέντρωση δλων τῶν δημιουργῶν κάτω ἀπό τή

διεύθυνση τοῦ Γ' Ράιχ, όποιοσδήποτε κι' ἀν είναι ὁ τομέας δου
ἀνήκουν, σέ μια ὄργανωση πού θ' ἀποβλέπει στὸν ἐνωπισμό.

Αὐτό τὸ Ἐπιμελητήριο τῆς Κουλτούρας, ποὺ ὑπαγόταν στὸ Ὅ-
πουργό τῆς προπαγάνδας, ἀνέλαβε νά ουγκεντρώσει δλες τις ἐπαγγελ-
ματικές ὄργανώσεις ποὺ σχετίζονταν μὲ τὴν κουλτούρα Θεωρητικά
ἀποστολή του είχε τὴν ἀνάπτυξη τῆς γερμανικῆς κουλτούρας καὶ τὸν
ἐναρμονισμό τῶν συμφερόντων τῶν διαφόρων σχετικῶν ἐπαγγελμάτων

Ἡ πολυμορφία τῆς γερμανικῆς κουλτούρας δύνης στὸ ἀκόλουθο
ἀποτέλεσμα Ἀνάμεσσα στὸ θέατρο, τῆμουσική, τὸν τύπο κ.λ.π. δημιουρ-
γήθηκαν δρισμένοι τύποι σχέσεων ποὺ δυσκολεύουν τρομερά μιά
μεθοδική δράση. Στούς τομεῖς αὐτούς οἱ γνώσεις καὶ ὄργανώσεις
θριακούνται σέ ἀδιάκοπο πόλεμο μεταξύ τους. Γι' αὐτό καὶ τὸ Ράιχ δχι
μόνο είναι ύποχρεωμένο νά καθορισει τὸν πνευματικό προσανατολισμό,
ἄλλα καὶ νά πάρει στὰ χέρια του τὴν ἀναδόμηση καὶ τὴ συγκέντρωση
αὐτῶν τῶν ἐπαγγελμάτων

Στὸ Ἐπιμελητήριο κουλτούρας ὑπῆρχε

- ἔνας πρόεδρος, νόμιμος ἐκπρόσωπος τοῦ Ἐπιμελητηρίου, ποὺ
ήταν διπούργος Προπαγάνδας
- μιά πολιτιστική Σύγκλητος, ἀποτελούμενη ἀπό προσωπικότητες
ποὺ ουναθροίζονταν τέσσερις φορές τὸ χρόνο ὑστερα ἀπό πρόσκληση
τοῦ προέδρου είχε 100 μέλη. Ἡ πολιτιστική Σύγκλητος διορίστηκε ἀπό
τις 15 Δεκεμβρίου 1935
- Ἐνα πολιτιστικό συμβούλιο, ἀποτελούμενο ἀπό τοὺς προέδρους
τῶν διαφόρων ἐπιμελητηριῶν, ποὺ διαλύθηκε ἀρκετά γρήγορα, στὶς
15 Δεκεμβρίου 1935
- Ἐνα διοικητικό συμβούλιο, ἀποτελούμενο ἀπό τοὺς προέδρους
τῶν ἐπι μέρους ἐπιμελητηριῶν, ποὺ διορίζονταν ἀπευθείας ἀπό τὸν
ὑπουργό Προπαγάνδας
- Ἀπό τὴν ἄλλη μεριά ὁ κάθε πρόεδρος ἐνός εἰδικοῦ ἐπιμελητηρίου,
περιβαλλόταν ἀπό ἔνα προεδρικό συμβούλιο ἀποτελούμενο ἀπό δύο
τουλάχιστο μέλη, διορισμένα ἀπό τὸν πρόεδρο τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς
Κουλτούρας, δηλαδὴ τὸν ὑπουργό Προπαγάνδας

Τό 1935, δικαιούεται τὴ δραστηριότητα τοῦ Ἐπιμελητη-

ρίου τῆς Κουλτούρας, παραθέτοντας όριομένους άριθμούς

- τὸ Ἐπιμελητήριο καλῶν τεχνῶν εἶχε όργανώσει 64 ἀρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς καὶ μοιρασε ύποτροφίες ταξιδιοῦ σε 1100 καλλιτέχνες

- τὸ Ἐπιμελητήριο τύπου εἶχε αὐξῆσει σημαντικά τὴν κυκλοφορία περιοδικῶν καὶ ἐφημεριδῶν (ἀπό 18,7 ἑκατομμύρια ἀντίτυπα τὸ 1934, ἡ κυκλοφορία ἐφτασε στὰ 19 ἑκατομμύρια ἀντίτυπα στὶς ἀρχές τοῦ 1935) Στὸν τύπο εἶχαν δοθεῖ πολλές ἐπικουρικές πιστώσεις

- τὸ Ἐπιμελητήριο τῶν μουσικῶν εἶχε διοργανώσει 150 ἑκδηλώσεις ἡ συναυλίες Οι ἔορταστικές ἑκδηλώσεις πρός τιμὴν τοῦ Μπάχ καὶ τοῦ Χαΐντελ εἶχαν συγκεντρώσει πάνω ἀπό 200 000 ἀκροατές Ὁ ἀριθμός τῶν ἀνεργῶν μουσικῶν μειώθηκε κατά 50% Τέλος σημαντικές πιστώσεις διατέθηκαν γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῆς μουσικῆς

- τὸ Ἐπιμελητήριο ραδιοφωνίας θέσπισε λογοτεχνικά βραβεῖα καὶ βοήθησε στὴ διάδοση τῶν ἔργων τῶν νέων συγγραφέων Ἀπὸ 4,2 ἑκατομμύρια, οἱ ἀκροατές ἐφτασαν τὰ 6,8 ἑκατομμύρια

- τὸ Ἐπιμελητήριο κινηματογράφου ἔξακολούθησε τὶς προσπάθειές του σχετικά μὲ τὰ ἐβδομαδιαῖς ἐπίκαιρα καὶ ἰδρυσε κινηματογραφικά ἀρχεῖα Ὁ ἀριθμός τῶν θεατῶν τοῦ κινηματογράφου αὐξήθηκε κατά 10%

- τὸ Ἐπιμελητήριο θεάτρου ξανάνοιξε όρισμένες αἰθουσες Στὸ εἶχες ἡ Γερμανία διέθετε 181 μόνιμα θέατρα, 26 περιοδεύουσες σκηνές, 20 θιάσους πού ἐκαναν τουρνέ καὶ 81 μικρές περιοδεύουσες σκηνές Προβλέφτηκε ἡ ἴδρυση μᾶς ἀκαδημίας θεάτρου ὅπου θά μορφώνονταν οι νέοι καλλιτέχνες

2 Ἀντισημιτικά μέτρα

Σύμφωνα μὲ τὸ νόμο περὶ ιθαγένειας τοῦ Ράιχ, ποὺ δημοσιεύτηκε στὶς 15 Σεπτεμβρίου 1935, μονάχα ὅσοι εἶχαν ἀγνή γερμανική καταγωγὴ διατηρούσαν ὄλα τὰ πολιτικά τους δικαιώματα Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ἐπρεπε νὰ γίνεται μιὰ διάκριση ἀνάμεσα στούς «έθνικούς πολιτες» (Reichsbürger) καὶ στούς «πολίτες τοῦ Κράτους (Staatsbürger) πού δέν εἶχαν γερμανική καταγωγὴ ἢ δέν ἀνήκαν στὴ γερμανικὴ φυλὴ Οι μαζικές ἀφαιρέσεις τῆς γερμανικῆς ιθαγένειας ἀπ' ὅλους ὅσους θεωρήθηκαν σάν ἔχθροι τοῦ Κράτους, ὅπως ἐγινε μὲ πολλούς συγγραφεῖς, ἀποτε-

λούσαν μιά άνοιχτή έπιθεση ένάντια σέ κάθετι πού είχε έστω και θεωρητική σχέση μέ τή φιλελεύθερη δημοκρατία και ιδιαίτερα μέ τίς άρχες τῆς έπανάστασης τοῦ 1789 και τήν παγκόσμια Διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου

Κατά τό διορισμό τῆς πολιτιστικῆς Συγκλήτου στίς 15 Νοεμβρίου 1935, δ Γκαϊμπελς προσδιόρισε τή θέση τῶν Ἐβραίων μέσα στούς λογοτεχνικούς και καλλιτεχνικούς τομεῖς

Σήμερα τό Ἐπιμελητήριο τῆς Κουλτούρας ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπό τούς Ἐβραίους. Οι Ἐβραίοι δέν ἀναπτύσσουν πιά καμά δραστηριότητα στήν πολιτιστική ζωή τοῦ λαοῦ μας. Γι' αὐτό τό λόγο δέν μπορεῖ ἔνας Ἐβραῖος νά είναι μέλος όποιουδήποτε Ἐπιμελητηρίου.

‘Αντί αὐτοῦ, στούς Ἐβραίους, πού ἀποκλειστηκαν ἀπό τήν πολιτιστική ζωή τῆς Γερμανίας, δόθηκε γενναιόδωρα ἡ δυνατότητα νά καλλιεργήσουν τή δική τους πατρογονική κληρονομία. Η Συνομοσπονδία τῶν ιουδαϊκῶν πολιτιστικῶν ὅργανωσεων, δριθμεὶ 110 000 μέλη και συντηρεῖ τρία ἐθναϊκά θέατρα, πολλές ὁρχήστρες και διοργανώνει συνεχῶς κάθε εἰδους παραστάσεις σ' δλες τίς μεγάλες πόλεις τοῦ Ράιχ. Τό μόνο πού ἀπαγορεύεται στούς Ἐβραίους είναι ἡ συμμετοχή στή γερμανική κουλτούρα ἀκριθῶς δπως και ἀντιστροφα, κανένας γερμανός καλλιτέχνης δέν φιλοδοξεῖ νά πάρει μέρος στήν ἐθναϊκή πολιτιστική ζωή

‘Οπως ἔχουμε ήδη ἐξηγήσει ἡ ἀνοχή αὐτή ὑπῆρξε ἐντελῶς προσωρινή.

Μιά ἀπό τις πιό ἐνδεικτικές συνέπειες τοῦ ἀντισημιτισμοῦ υπῆρξε ἡ κατάργηση τῶν ἔργων τοῦ Χάινε ἀπό τα πανεπιστημιακά και μορφωτικά προγράμματα. Πράγματι, τά ἔξυγιαντικά μέτρα ἐπρεπε νά περιλάβουν και τά καλλιτεχνικά δημιουργήματα τοῦ παρελθόντος. Ἔντούτοις τό τραγούδι τῆς Λορελαΐ ἦταν τόσο δημοφιλές ώστε δέν μποροῦσε νά καταργηθεῖ. Τό κράτησαν λέγοντας πώς τό είχε γράψει ἔνας ἄγνωστος συγγραφέας. Η φήμη τοῦ Χάινε ἦταν τόσο μεγάλη, ὥστε ἀκόμα και μέχρι τό 1937, δρισμένα ἀπό τα λήντερ του φιγουράριζαν στό πρόγραμμα μερικῶν ἐπισημων συναυλιῶν. Στίς 3 Ιουνίου 1937, ἔνα ἀνώνυμο ἄρθρο τοῦ Schwarze Korps, δργανου τῶν S S, διαμαρτύρεται ἐνάντια σ' αυτή τήν κατάσταση

Τό ρωμαντικό φεστιβάλ πού διοργανώθηκε κατά τις έθδομάδες τέχνης τοῦ 1937, στή λευκή αίθουσα τοῦ Πύργου τοῦ Βερολίνου, είχε άρκετή μεγαλοπρέπεια Ἡ τραγουδιστρία Ἐμμι Σούμαν συνοδευόμενη στό πιάνο άπό τὸν Μίκαελ Ράουχασίδεν τραγούδησε τά ύπέροχα λήντερ τοῦ Λάίσνερ, πάνω σέ κείμενα διαφόρων ποιητῶν Στό πρόγραμμα ἀναφέρονταν οἱ Γκαΐτε, Μπάυρον, Ρύκερτ, Μπέρνς, Μόζερ καὶ Μούρ Μονάχα τρία Liedlein (μικρά λήντερ) πού προσφέρθηκαν σάν δώρο, ἐμοιαζαν ἀγνωστῆς προέλευσης: «Ἀνθος τοῦ Λωτοῦ» «Εἰσαι σάν ἔνα ἄνθος», «Τί θέλει αὐτό τό μοναχικό δάκρυ;»

Κι' ὅμως δέν πρόκειται γιά ποιήματα ἐνός ἀγνώστου γερμανοῦ συγγραφέα, πού λημονήθηκε μέ τό πέρασμα τῶν αἰώνων, ἀλλά γιά τρια στιχουργήματα τοῦ Χάίνριχ Χάινε πού ή τέχνη του δέν γίνεται καθόλου πιό Ἀρια, ὅταν ἀφαιροῦμε τ' ὄνομά του ἀπό τό πρόγραμμα. Παραμένει πάντα ἔνας τέλειος Ἐθραϊός ἐστω κι' ἀν τό φεστιβάλ τοῦ Βερολίνου μάς τὸν παρουσιάζει κάτω ἀπό τὴ μάσκα ἐνός γερμανοῦ ρωμαντικοῦ.

Μέ τή σειρά μας ἀναρωτιόμαστε κι' ἔμεις: τί θέλει αὐτό τό μοναχικό δάκρυ πού ἀστραψε μέσα στὸν Πύργο τοῦ Βερολίνου. Δέν ἔχουμε καθόλου δάκρυα γι' αὐτὸν τὸν Χάινε ὃχι ἐπειδή, δηως ἰσχυρίζονται μερικοί, εἴμαστε ἀνίκανοι νά καταλάθουμε τοὺς στίχους του, ἀλλά ἐπειδή θυμόμαστε ὅτι ὁ Χάινε, κατά τή διαμονή του στό Παρίσι, πληρώθηκε, ἀπό τή γαλλική κυβέρνηση γιά νά συκοφαντήσει μέσα στά κείμενά του τή Γερμανά

Είμαστε οἱ τελευταῖοι πού θά θέλαμε νά σθήσουμε τὸν Χάινε ἀπό τὸν κόσμο Ἀλλά, τουλάχιστο στή Γερμανία, ἔχουμε σκοπό νά τὸν ἐγκαταλειψουμε δόλοκληρωτικά στό Ἐθραϊκό Kulturbund πού στερεῖται πολὺ ἀπό ἔργα τέχνης καὶ πού καταφεύγει μόνιμα στὸν καλό γέρικο θασιλά τοῦ θάλες. Γιόχαν Στράους, γιά νά λαμπρύνει τις θραδυές του Ἐκεί βρισκεται ή θέση τοῦ Χάινε μιά θέση πού δέν πήν ἐποφθαλμιοῦμε καθόλου

Ομως, ἔμας, δέν μᾶς λείπουν καθόλου οἱ Γερμανοί καλλιτέχνες καὶ οι κλασικοί, πού φτάνουν γιά νά καλύψουμε ὃχι μόνο ἐθδομάδες τέχνης ἀλλά χρόνια τέχνης Γι' αὐτό, κάτω ή δειλία! Ἀς μᾶς κατονομάσουν θαρραλέα τοὺς συγγραφεῖς Τέλος, ἔχουμε τή γνώμη πώς ὁ θράχος τῆς Λορελαί θά στέκει πάντα δρθιος ἐστω κι' ἀν δέν τὸν τραγουδοῦμε πιά μέ τοὺς στίχους τοῦ Χάινε Αύτό θά μποροῦσαν νά τό ἔχουν ἀναφέρει ἐστω ἀπό σεβασμό πρός τά μέλη τῆς ἑθνικοσοσιαλιστικῆς πολιτιστικῆς

ένωσης πού, τήν ώρα πού άκούγονταν τά τρία λήντερ, άλληλοκοιτάζονταν με ύφος άνθρωπων πού βρισκονται σε πολύ στενάχωρη θέση.

3 Κάθαρση και νέα κριτήρια κριτικής άξιολόγησης

Στις 31 Μαρτίου 1935, άκυρώθηκε ό νόμος της 18ης Δεκεμβρίου 1926, πού άπαγδρευε τή δημοσιευση κειμένων πού πρόσβαλλαν τά χρηστά ήθη. Ο νόμος αύτός είχε πέσει σ' άχρηστια μέ τή δημιουργία τοῦ Επιμελητηρίου τῆς κουλτούρας Μέσα ἀπ' αύτό, τό έμπόριο τοῦ βιβλιου έλεγχόταν δλοκληρωτικά Μιά διάταξη της 25ης Απριλίου 1935 καθόριζε πώς τό λογοτεχνικό έπιμελητήριο είχε μοιράσει στούς πλασιέ βιβλίων και στά βιβλιοπωλεία, τόν κατάλογο τῶν έργων πού έβαζαν σε κίνδυνο τήν έθνικοσσιαλιστική κουλτούρα και ή διάδοση αύτών τῶν έργων κάτω ἀπό δόπιαδήποτε μορφή, άπαγορεύτηκε αύστηρά.

Η κάθαρση αύτή προχώρησε πολύ άργα και πολλά ἀρθρα άπαιτούσαν τή γρήγορη και άποτελεσματική έφαρμογή της Μέσα στό «Λαϊκό Παρατηρητή» διαβάζουμε τό 1933 πώς πολλοί βιβλιοπώλες·προσπαθούν νά κρύψουν μερικά βιβλία ἀπό τόν άστυνομικό έλεγχο Βρέθηκαν δλόκληρες βιβλιοθήκες, σε άμαξοστάσια, κελλάρια και σοφίτες Τό έπαγγελματικό δελτίο τῶν τυπογράφων στίς 26 Μαρτίου 1937, καταγγέλλει και διαμαρτύρεται γιά τό γεγονός πώς έκδιονται άκόμα γερμανικά ήμερολόγια μέ τοιτάτα έβραιων ουγγραφέων άκόμα και μέ ταλμουδικά ρητά! Η έφημεριδα *Ostdeutsche Morgenpost* τής 20 Απριλίου 1937 άποκαλύπτει κι έκεινη δριομένα φαινόμενα πού τά θεωρεῖ έκπληκτικά μιά έπιθεώρηση στά βιβλιοπωλεία και στίς βιβλιοθήκες τής περιοχής τοῦ Αννόβερου, αποκάλυψε πώς ή κάθαρση δέν είχε γίνει σωστά και πώς περιπου 50% τῶν άπογραφέντων βιβλίων θάπρεπε νά είχαν καταστραφεῖ

Τά στοιχεία αυτά πρέπει νά κριθοῦν μέ συνεση. Αναμφισβήτητα, ή κάθαρση στόν τομέα τής λογοτεχνίας και τής ζωγραφικής συνάντησε κάποια αντισταση. Η πώληση τῶν απαγορευμένων βιβλίων συνεχιστήκε στά κρυφά και δημιουργήθηκαν πολλές ιδιωτικές συλλογές μοντέρνων πινάκων. Έδω ομως ή έλπιδα τής κερδοσκοπίας έπαιξε τόσο μεγάλο ρόλο όσο και ή άντισταση στά διοικητικά μέτρα τῶν ναζί. Από τήν άλλη μεριά είχαν μιά τάση νά μεγαλοποιούν τά κρούσματα άπειθαρχίας, προκειμένου νά έντεινουν τά συστήματα τοῦ ελέγχου

Κατά τὸν ἴδιο τρόπο σε ὄρισμένα ἐντυπα (ὅπως στὴν *Frankfurter Zeitung*) μποροῦσε ἀκόμα νά βρεῖ κανεὶς μερικὲς προσπάθειες γιά μιὰ λογοτεχνικὴ κριτικὴ ποὺ νάναι σχετικά ἀπομακρυσμένη ἀπό τὰ ναζιστικὰ κριτήρια. Ὅμως δλα αὐτά δὲν ἀρκοῦν γιά νά μεώσουν τὴν ἔκταση τῆς κυριαρχίας τῶν ναζί πάνω στὸν τύπο καὶ στὴν ἐκδοτικὴ δραστηριότητα

Τὸ 1935, ὁ ἀρχισυντάκτης τῆς ναζιστικῆς ἐφημερίδας *Der Angriff* Σβάρτς Βάν Μπέρκ, δημοσιεύει ἑνα ἔργο μέ τὸν τίτλο *Die Stunde diktiert* (Αὐτό πού ὑπαγορεύει ἡ ὥρα, *Hanseatische Verlagsanstalt, Hambourg*) καὶ στὸν πρόλογό του ἔξηγει πῶς ἀντιλαμβάνεται τὸ λειτούργημα τοῦ δημοσιογράφου μέσα στὸ Γ' Ράιχ. Ἀναγνωρίζει μέ κυνισμό πῶς δὲν πρέπει ν' ἀπέυθυνονται στὸ μυαλό τοῦ ἀναγνώστη, νά μήν τὸν σπρώχνουν στὴ σκέψη ἀλλά νά τὸν γοητεύουν

Δέν εἶναι σωστό πῶς ὁ λαός θέλει νά τὰ ξέρει δλα Μονάχα οἱ διανοούμενοι εἶναι περίεργοι. Ὁσο γιά τὸ λαό, αὐτός θέλει κάτι τὸ τελείως διαφορετικό: θέλει νά μπορεῖ νά πιστεύει καὶ νά κυθερνιέται

Στὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1935 ἔγινε στὸ Βερολίνο ἑνα Συνέδριο κριτικῆς ύπό τὴν αἰγίδα τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Κουλτούρας. Ὁ Βίλχελμ Βάϊς, πρόεδρος τῆς Ὀμοσπονδίας τύπου ἐκφώνησε ἑνα λόγο δην τὸνισε πῶς ἡταν ἀπαραίτητο νά γίνει μιὰ κριτικὴ τῆς λογοτεχνικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κριτικῆς ἐτοι δπως γινόταν μέχρι τότε Μιά καὶ ὁ δημοσιογράφος ἡταν ἐπιφορτισμένος μ' ἑνα δημόσιο καθῆκον, δφειλε νά ἐνταχτεῖ μέ τὸ Κράτος καὶ πὴ ναζιστικὴ κοσμοθεωρία. Στὴν ἐφημερίδα *Der Westdeutsche Beobachter* τῆς 17ης Δεκεμβρίου 1935 πού, ἐκτός ἀπό δυσδ φράσεις, ἀναφέρει ἀτόφιο τὸ λόγο τοῦ Βάϊς ἀλλά μ' ἑνα ἅμμεσο στύλ, διαβάζουμε τὰ ἀκόλουθα

Αὐτό πού σήμερα εἶναι ἀποφασιστικό, δέν εἶναι τὸ ἄν ἑνα θεατρικό ἔργο θά χαρακτηριστεῖ καλό ἡ κακό ἀπό τὴν κριτική. Τὸ ἀποφασιστικό εἶναι γιά πιό λόγο γίνεται ἑνας ἀγώνας ἀπό οκηνῆς. Τόσο γιά τὴ μιά δσο καὶ γιά τὴν ἀλλη πλευρά, τόσο ἀπό τὴ μεριά τῆς τέχνης, δσο καὶ ἀπό τὴ μεριά τῆς κριτικῆς πρέπει νά ισχύει ἡ ἀκόλουθη παραπήρηση. «Ἡ ἀποψη τοῦ «ἡ τέχνη γιά τὴν τέχνη» εἶναι ἐντελῶς ἀστήριχτη γιά τὸ ἔθνικοσσα-λιστικό δόγμα. Τόσο ἡ τέχνη δσο καὶ ἡ κριτικὴ βρισκονται στὴν ὑπηρεσία ἐνδιάμεσης ἀνώτερου ιδανικοῦ, τοῦ ιδανικοῦ τῆς ἔθνικῆς τιμῆς και μιᾶς κουλ-

τούρας πραγματικά γερμανικής» Κανεὶς δὲ θά μποροῦσε νά ισχυριστεῖ πώς στό θέατρο καὶ στόν κινηματογράφο ἔχει ἐπιτευχθεὶ ἀπόλυτα αὐτό τό ιδανικό. Ἀλλά γιά νά τό φτάσουμε, ἔχουμε ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπό τή θετική συμβολή τῆς κριτικῆς

Ο Γκαϊμπελς δέχτηκε στό ύπουργειο του τά μέλη τοῦ ουνεδρίου Τούς έξήγησε πώς ἔνας κριτικός δέν ἦταν βέβαια ἔνας καλλιτέχνης, χωρὶς αὐτό νά σημαίνει πώς πρέπει νά βρισκεται στή διάθεση τῶν ἑρασιτεχνῶν καὶ τῶν ἀναρμόδιων. Ο κριτικός ἐπρεπε νάναι ἔνας σπεσιαλίστας κι' εἶναι ἀδιανόητο, γιά παράδειγμα, γιά ἔνα μουσικοκριτικό, νά μήν μπορεῖ νά διαβάσει μιά παρτιτούρα Καὶ τέλειωσε τό λογίδριο του ἑκφράζοντας τήν εύχη γιά τή δημιουργία μιᾶς σχέσης ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης ἀνάμεσα στούς καλλιτέχνες καὶ τούς κριτικούς ἐνόψει τῆς κοινῆς εύθύνης τους, ἀπέναντι σέ μιά μεγάλη, γνήσια γερμανική τέχνη

Τά λόγια αύτά προανάγγειλαν τή διάταξη τῆς 27ης Νοεμβρίου 1936, πού καταργοῦσε τόν παλιό τρόπο κριτικῆς

Στή θέση τῆς κρίσης του πάνω σ' ἔνα ἔργο τέχνης, ὁ κριτικός ἐπρεπε νά δίνει ἔναν καλλιτεχνικό ἀπολογισμό μέ σκοπό νά δώσει στό κοινό τή δυνατότητα νά σχηματίσει μόνο του μιά ιδέα γι αὐτό πού διάβαζε ἡ ἔγραφε Πέρα ἀπ' αύτά ἔνα καινούργιο ἐπάγγελμα ἔκανε τήν ἐμφάνισή του τό ἐπάγγελμα τοῦ καλλιτεχνικοῦ συντάκτη Ἡ δουλειά του ἦταν ἀπόλυτα υποταγμένη σέ δριαμένους κανονισμούς, καὶ δέν μποροῦσε κανεὶς νά γίνει συντάκτης πριν συμπληρωσει τά τριάντα ἐπειδή μιά κάποια ὥριμότητα θεωροῦνταν ἀπαραίτητη γιά σποιον ἀσχολιόταν μέ τά καλλιτεχνήματα Στήν πραγματικότητο ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μ ἔνα μέσον ἀπόλυτου ἐλέγχου πάνω στήν καλλιτεχνική ἀξιολόγηση καὶ τά καλλιτεχνικά κριτήρια

III ΆΛΛΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΤΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ

1 Η Δυναμη δια τῆς Χαρᾶς

Στής 27 Νοεμβρίου 1933 ιδρυθηκε η δργανωση. Η Δυναμη διά τῆς

Χαρᾶς (Kraft durch Freude). Παρουσιάστηκε σάν ενας συμπληρωματικός κλάδος του 'Εργατικού Μετώπου. 'Ο Δόκτορας Λέυ, διακήρυξε πώς σκοπός του ήταν νά προσφέρει στόν έργατη τή χαρά και τήν διμορφη γεύση τής ζωῆς, μέσα στά πλαισια ένός καθεστώτος πού ήθελε νά δειξει τό σοσιαλισμό στήν πράξη. Προσπαθούσαν δηλαδή νά μορφώσουν και συγχρόνως νά διασκεδάσουν τούς έργαζόμενους. 'Η Δύναμη διά τής Χαρᾶς περιελάμβανε πάρα πολλές ύπηρεσίες γιά τά ταξίδια και τίς περιηγήσεις, γιά τόν άθλητισμό, γιά τίς καλλιτεχνικές έκδηλωσεις, γιά τή βελτίωση τών τόπων έργασίας, γιά τόν έξωραίσμό τών έργατικών συνοικιών και πόλεων

Τό 1941 μιά προπαγανδιστική μπροσούρα γραμμένη στά γαλλικά δίνει έναν άπολογισμό αύτής τής προσπάθειας. 'Υπογραμμίζει τήν «έπαναστατική» γραμμή της, άφοῦ κατόρθωσε νά κάνει προσιπή στούς έργαζόμενους τήν καλλιτεχνική και πολιτιστική κληρονομιά τού γερμανικού έθνους. Μ' αύτόν τόν τρόπο συνέβαλλε στήν «συμφιλίωση τών τάξεων» γιά τό διφερούς τής «έθνικής κοινότητας».

Κατόπιν παραβέτει παραδείγματα αύτής τής δημαγωγίας. 'Η Δύναμη διά τής Χαρᾶς, διαθέτει θέατρο σ' δλες τίς μεγάλες πόλεις όπου οι έργαζόμενοι μπορούν ν' άπολαύσουν τά καλύτερα θεάματα μέ τό φθηνότερο είσητήριο.

Στή σημερινή Γερμανία τό θέατρο δέν άποτελει προνόμιο τών άνθρωπων πού έρχονται στίς παραστάσεις φορώντας τά θραδινά τους. Και ό μαθητευόμενος τεχνίτης, και ή πιό ταπεινή δακτυλογράφος μπορούν νά πληρώσουν τό είσιτήριό τους. Είναι δτό χέρι τους νά διαλέξουν τό κλασικό ρεπερτόριο ή τήν κωμωδία, τή μεγάλη διερα ή τήν όπερέπτα, τά συμφωνικά κονσέρτα ή τά ρεσιτάλ. Αύτό πού ισχύει γιά τό θέατρο και τή μουσική, ισχύει και γιά τίς καλές τέχνες.

'Η μπροσούρα αύτή, παραβέτει και άριθμούς. Βέβαια δέν μπορούν νά έπαληθευτούν, άλλα παρ' δλα αύτά άποκαλύπτουν μιά πραγματικότητα τήν τάση νά δοθεί μιά στρατιωτική διομή σ' άλσκληρη τή Γερμανία, διαμέσου ένός συστήματος πολιτιστικών έκδηλώσεων

Μέχρι τό Νοέμβριο τού 1938, τό Γραφείο τών 'Εορταστικών Βραδινών, είχε καταγράψει στό ένεργητικό του, 73 000 θεατρικές

παραστάσεις, πού τίς παρακολούθησαν 33.700.000 θεατές 15.600 συναυλίες, πού τίς άκουσαν 17 900 000 μουσόφιλοι διάφορες άλλες καλλιτεχνικές και πολιτιστικές έκδηλώσεις πού έφτασαν τόν άριθμό των 180 000 και προσέλκυσαν 70 έκατομμύρια άνθρωπους και 47 000 κινηματογραφικές προβολές πού έγιναν στήν έπαρχια, χάρη σε ειδικά αύτοκινητα μέ έγκαταστάσεις όμιλουντος κινηματογράφου, προβολές πού τίς παρακολούθησαν 18.650.000 θεατές Ἀργότερα οι άριθμοι αύτοι ξεπεράστηκαν πολύ, ιδιαίτερα κατά τήν περιόδο τοῦ πολέμου, έπειδή τότε ἡ Δύναμη διά τῆς Χαρᾶς, διοργανώνει, τακτικά, θεάματα, συναυλίες και κάθε είδους έκδηλώσεις γιά τούς γερμανούς στρατιώτες

2. Οι ύπηρεσιες τοῦ Ρόζενμπεργκ

Ὅπως έχουμε ήδη άναφέρει, ὁ Ἀλφρεντ Ρόζενμπεργκ, ἀνέλαβε τόν Ιανουάριο τοῦ 1934 μιά ἐπίσημη ἀποστολή Ὁνομάστηκε Ἐπιτετραμμένος τοῦ Φύρερ στὸν ἑλεγχο τῆς ιδεολογικῆς διαμόρφωσης τοῦ ναζιστικοῦ κινήματος

Κατά βάθος είχε τήν εύθυνη νά μεριμνᾷ γιά τήν καθαρότητα τοῦ δόγματος στὸ ἑσωτερικό τῆς χώρας Ἔτοι κατέληξε ν' ἀναμιχθεῖ σὲ τομεῖς πού κανονικά ἀνήκαν στὴ δικαιοδοσία τοῦ Γκαϊμπελζ, ιδιαίτερα ὅταν ἀποφάσιζε νά ἔξετάσει ποιά λογοτεχνικά ἔργα ἐναρμονίζονταν ἢ οὐχι μὲ τή ναζιστική ιδεολογία Γιά νά μπορέσει νά φέρει σέ πέρας τό ἔργο του, είχε στή διάθεσή του πολλές ύπηρεσίες

Ἐνα γραφείο ἑλέγχου πάνω στίς ἐκδόσεις (Amt Schrifttumspfe-
ge), πού οι ζηλωτές τοῦ Ρόζενμπεργκ τό παρουσιάζαν σάν ἐνα ἀπό τούς τρώτους λογοτεχνικούς τομεῖς πού ίδρυσαν οι ναζί Τό χρονολογοῦσαν ιπό τό 1932, ἡμερομηνία πού ἡ Λίγκα τοῦ Ἀγώνα γιά τή γερμανική κουλτούρα είχε ήδη ίδρυσει ἐνα γραφείο ἑλέγχου στήν Φραγκονία Τό γραφείο αύτό αποτελείτο ἀπό ενα «κεντρικό λειτοράτο» πού ἐπέβλεπε τό σύνολο τῶν νέων ἐκδόσεων Τό 1934 ὁ Ρόζενμπεργκ διέθετε μονάχα 23 λέιτορες Τό 1938 είχε 400 και τό 1940 πάνω ἀπό χιλιούς

Εκδόθηκαν πολλά δημοσιεύματα πού ἀπευθύνονταν σ' ὅλους τούς ἐπαγγελματιες πού ἀσχολοῦνταν μέ τό βιβλίο τό *Buch and Volk* γιά τούς βιβλιοπώλες τό *Bookscherkunde* πού ἦταν ἐνα φυλλάδιο μέ πληροφοριες γενικῆς φύσης πάνω στίς ἐκδόσεις τό *Kataloge* και τό *Dienst am Schrifttum*

– Τήν εθνικοσοσιαλιστική πολιτιστική κοινότητα. (*National sozialistische Kulturgemeinde*) που γεννήθηκε τό 1934 άπό τή συγχώνευση τῆς Λίγκας τοῦ Ἀγώνα (Kampfbund für deutsche Kultur) και τῆς Γερμανικῆς Σκηνῆς (Deutsche Bühne). Ἡ όργάνωση αύτή – χάρη στήν όποια δέ Ρόζενμπεργκ προσπαθοῦσε νά έξασκησε μά έπιφροή πάνω στίς μάζες, μέσα στή ναζιστική Γερμανία, περιορίζοντας τήν έξουσία τοῦ Γκαϊμπελς – ἐβγαζε ειδικά περιοδικά γιά κάθε πολιτιστικό τομέα δημοσίευσης, τό Volkstum und Heimat γιά τά λογοτεχνικά θέματα, τό Deutsche Bühnekorrespondenz γιά τό θέατρο και τό Völkische Kunst γιά τίς καλές τέχνες

– Ἐνα γενικό ἐπιτελείο (Einsatzstab Rosenberg), που όνομάστηκε ἔτοι σέ σχέση μέ τήν πολεμική κατάσταση ἀφοῦ ιδρύθηκε τό 1939 κι είχε γιά προσορισμό τή λετηλασία τῶν κατεχομένων χωρῶν. Συγκέντρωναν τά καλλιτεχνήματα και τά βιβλια πού τά ἐκλεβαν ἀπό τά μουσεῖα και τίς βιβλιοθήκες τῶν χωρῶν πού καταλαμβάνονταν ἀπό τά γερμανικά στρατεύματα. Μέ βάση αύτά, τά λάφυρα, δέ Ρόζενμπεργκ είχε προβλέψει τήν ιδρυση ἐνδές ίνστιτούτου ἐρευνῶν

IV ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

1 Ὁ διωγμός τῆς λεγόμενης ἐκφυλισμένης τέχνης

‘Ο Γκαϊρινγκ πού ἦταν ἔνας σκωτός συλλέκτης (άγαποῦσε προπάντων τά ζωγραφικά γυμνά) κατάλαβε πρός δφελός του τό λόγο τοῦ Χιτλερ κατά τήν Ἡμέρα τῆς Γερμανικῆς τέχνης στό Μόναχο τό 1937. Αισθάνθηκε δηλαδή πώς ἀναφορικά μέ τήν Πρωσσία, ἐπρεπε ν’ ἀναλάβει προσωπικά τή λήψη ἐκκαθαριστικῶν μέτρων ἐνάντια στή μοντέρνα τέχνη. Αυτό σήμαινε σφετερισμό τῶν δικαιοδοσιῶν τοῦ Γκαϊμπελς. Ἡ ἐφημερίδα *Le temps* δημοσίευε τό νέο στίς 7 Αύγούστου 1937 κι ἐδειχνει ποιά μορφή πήρε διωγμός ἐνάντια στή λεγόμενη ἐκφυλισμένη τέχνη

‘Αναγγέλλεται πώς τό πρόσφατο διάταγμα τοῦ στρατηγοῦ Γκαίρινγκ πού ἐπέβαλε τήν κάθαρση τῶν μουσείων, προκάλεσε ἀρκετά ἐντονες συζητήσεις στά ἀνώτερα κλιμάκια. Μέ τήν ιδιότητά του τοῦ ύπουργοῦ τῆς προπαγάνδας ὁ κύριος Γκαϊμπελς ισχυρίστηκε πώς ἡ κάθαρση ὑπάγεται στή δική του δικαιοδοσία, κι’ ὅχι στή δικαιοδοσία τοῦ ύπουργοῦ τῆς Παιδείας κυρίου Ρούστ.

‘Ο κύριος Γκαίρινγκ ἦταν ἔτοιμος νά ύποχωρήσει μπροστά σ’ αὐτές τίς δηλώσεις ἀλλά ὕστερα ἀπό παρέμβαση τοῦ Φύρερ ὁ κύριος Ρούστ διορίστηκε ὑπεύθυνος γιά τήν κάθαρση

Λέγεται πώς ὁ κύριος Γκαϊμπελς ἔχει σκοπό νά προχωρήσει τήν κάθαρση πολύ μακρύτερα ἀπ’ δτι προβλέπει τό διάταγμα τοῦ κυρίου Γκαίρινγκ. ‘Ηθελε νά ἔξαφανισει τά ἔργα τῆς ἐκφυλισμένης τέχνης, δηλαδή δλη τή μοντέρνα τέχνη, ὅχι μόνο ἀπό τάμουσεια, ἀλλά κι’ ἀπό τίς ιδιωτικές συλλογές δσο μικρές κι’ ἀν ἦταν

‘Αλλωστε ὁ διωγμός τῶν ἔργων τῆς ἐκφυλισμένης τέχνης ἔχει γίνει ἐνας πολιτικός στόχος βασικῆς σπουδαίοτητας. ‘Η μυστική ἀστυνομία ἔκανε ἐπανειλημμένες ἔρευνες στά καταστήματα τῶν ἐμπόρων πινάκων, καὶ τρεῖς ἀπ’ αύτούς ἀναγκάστηκαν νά κλείσουν τίς γκαλερί τους. ‘Αλλωστε, δλοι αύτοίοι ἐμποροι πινάκων είναι ‘Αριοι, μιά κι’ είναι γνωστό πώς τό ἐμπόριο τῶν ἔργων τέχνης ἔχει ἀπαγορευτεῖ στούς. ‘Εθραιοὺς

Στίς 3 Μαΐου 1938 δημοσιεύτηκε ἐνας νόμος σύμφωνα μέ τόν ὄποιο τά ἔργα πού μιά ειδική ἐπιτροπή θά ἐκρινε πώς ἀνήκουν στή λεγόμενη ἐκφυλισμένη τέχνη, θά κατάσχονταν ἀπό τό Κράτος χωρίς καμά ἀποζημίωση. Θά ἀπομακρύνονταν δριστικά ἀπό κάθε δημόσια ἡ ιδιωτική συλλογή.

2 Ἐνας ἀπαγορευμένος ζωγράφος

‘Ο Ἐρντ Μπάρλαχ πού ὑπῆρξε θύμα τῶν ναζιστικῶν μέτρων μιά καὶ τά ἔργα του θεωρήθηκαν πώς ἀνήκουν στήν ἐκφυλισμένη τέχνη, στίς ἀνέκδοτες σημειώσεις του που χρονολογούνται ἀπό τά τέλη ‘Ιουλίου 1937, περιέγραψε τί ἀκριβῶς σήμαινε γιά ἐνα ζωγράφο αύτή ἡ καινούρια κατάσταση πού ἦταν ἀναγκασμένος νά ύποστει

‘Ο ἀργός στραγγαλισμός που ὑφίσταμαι δέν είναι παρά ἡ ἀπομμηση

αύτοῦ τοῦ ἀλλου πού είναι ἡ πραγματικὴ γκαρρότα. Αὕτη δμως ἡ καλυμμένη πραγματικότητα ἔστω κι ἀν ἀποφεύγει τὸν εὔθυ δρόμο, δέ γίνεται λιγότερο θλιβερή – ἀπλῶς ἀκολουθεῖ ἕνα πλάγιο δρόμο. Τό καμουφλάζ γίνεται γά τὴν ἀνεση τοῦ δῆμου κι ὅχι γά τὴν ἀνακούφιση τοῦ μελλοθανάτου.

Δέ μοῦ δόθηκε καμά δυνατότητα ν' ἀκούω κάποια διευκρίνιση γά τοὺς λόγους τῆς καταδίκης μου, νά δώσω μιά ἀπάντηση στὴν ἐσφαλμένη κατηγορία πώς ἡ δραστηριότητά μου ύπηρξε ἐνοχη. Στερήθηκα τό μόνο ἐνδικο μέσο ἐνάντια σέ κρισεις πάνω στὸ ἔργο μου πού ἐρμηνεύηκαν δσχημα. Δέν μοῦ ἔδωσαν καμά προσοχή ὅταν τοὺς ἐξέθεσα τὶς πιό βαθιές ἐσωτερικές μου ἀνάγκες πού μέ κάνουν νά ζῶ καὶ νά κινοῦμαι σύμφωνα μ' ἔνα συγκεκριμένο τρόπο κι ἀναρωτιέμαι μέ τό δίκιο μου γιατὶ αὐτό τὸ βασικό δικαιώμα πού τό παραχωροῦν παντοῦ, τό ἀρνοῦνται σ' ἔναν καλλιτέχνη ἐνῷ τό ἀναγνωρίζουν σέ ὅποιοιδήποτε ἀτομο πού παραβαίνει τό νόμο, σέ κάθε μαστρωπό, κλέφτη, φονιά ἢ αἰσχροκερδή.

3. Ἡ μιζέρια τῶν συγγραφέων

Παρακάτω σᾶς δίνουμε μερικά ἀποσπάσματα ἀπό μιά ἀναφορά πάνω στὴν κατάσταση τῶν ἐργατῶν τοῦ πνεύματος ἐπί Γ' Ράιχ. Δέν μπορέσαμε νά βροῦμε παρά μονάχα τῇ γαλλική ἐκδοση κάπως ἀδέξια ἀλλωστε Πρόκειται γιά μερικές δακτυλογραφημένες σελίδες δίχως ἡμερομηνία πού μᾶλλον ουντάχηκαν τό 1936. Τό κείμενο είναι γραμμένο ἀπό τή σκοπιά τῆς Γερμανικῆς Ἐνωσης τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων (S.D.S) και οι συντάκτες του προσπαθοῦν συγκεκριμένα νά συνδυάσουν τὴν ὑπεράσπιση τῶν ύλικῶν συμφερόντων μέ μιά πολιτική διαμαρτυρία στὸ δνομα τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ούμφωνα μέ μιά στρατηγική πού δείχνει νά βασίζεται στὸ συνεργατισμό Νιώθουμε ἐκπληξη διαπιστώνοντας πώς στὸ κείμενο μάτω ἡ στάση τοῦ συγγραφέα, πού γιά νά κερδίσει τῇ ζωῇ του προσπαθεῖ νά δημοσιεύσει τά ἔργα του στὶς ναζιστικές ἐκδόσεις, θεωρεῖται σάν κάτι τό φυσικό. Είναι κι ἀυτό ἔνα παράδειγμα πού μᾶς δείχνει μέχρι ποιό σημείο ἔφταναν οι αύταπάτες πολλῶν ἐμιγκρέδων πάνω στὴν ἀληθινή φύση τοῦ φαοισμοῦ καὶ στὶς δυνατότητες γά ἀντίσταση ο ἀυτή τὴν ἐποχή

"Οταν τό 1933 ἡ Γενιαγή Ἐνωση τῶν Γερμανῶν Συγγραφέων

(R.D.S.), κηρύχτηκε δργάνωση στήν όποια θά ύπαγονταν άναγκαστικά δλοι οι συγγραφείς τῆς Γερμανίας, αύτό σήμαινε ήδη, κι' ἀληθινά, πήν ύποδούλωση δλων τῶν γερμανῶν συγγραφέων στις ἐπιταγές μᾶς ἔθνικοσσιαλιστικῆς δργάνωσης. Παρ' δλα αύτά οι συγγραφείς είχαν ἀκόμα τὸ δικαιωμα νά συγκεντρώνονται σέ διμάδες κι' ἔται τούς δινόταν ή δυνατότητα νά συμμετέχουν στή ζωή τῆς δργάνωσης. Ἀλλά ἡ ἀλλαγή τῆς δργάνωσης σέ Fachschaft (ἐπαγγελματική δργάνωση) και ἡ ύπαγωγή τῆς στό Ἐπιμελητήριο τῆς Κουλτούρας τοῦ Γ'. Ράιχ ἐπέφεραν δχι μόνο μιά ἀλλαγή στή μορφή τῆς δργάνωσης ἀλλά κι ἑνα περιορισμό τῶν δικαιωμάτων τοῦ συγγραφέα

Πράγματι, πρώτα πρώτα, η ἀναδιοργάνωση αύτή ἐξαφάνισε δλους τούς κοινωνικούς θεσμούς πού είχαν καθιερωθεῖ ἀπό τήν παλιά δργάνωση τῶν συγγραφέων, τή Γερμανική Ἔνωση τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων και πού πάνω τους βασιζόταν η οἰκονομική ύπόσταση τοῦ συγγραφέα. Πρακτικά, δ συγγραφέας δέν ἔχει πιά καμά νομική κάλυψη. Τό λεγόμενο νομικό τμήμα τοῦ Λογοτεχνικού Ἐπιμελητηρίου τοῦ Ράιχ ἀποφεύγει τή σχετική πληροφόρηση. Σέ περίπτωση διαφορῶν μέ τούς ἐκδότες ή σέ περίπτωση ἀρνησης καταβολῆς δφειλούμενης ἀμοιβής, δ συγγραφέας δέν ἔχει σήμερα κανένα σπίριγμα ἐνῶ ἀλλοτε τό νομικό τμήμα τῆς Ἔνωσης ρύθμιζε ἀμέσως τέτοιου είδους θέματα. Ἐκτός ἀπ' αύτό, η διαβίβαση τῶν χειρογράφων, η τοποθέτηση τοῦ κεφαλαίου κι δλοι οι ἐπαγγελματικοί σύμβουλοι πού ἀλλοτε διευκόλυναν τή ζωή τοῦ συγγραφέα, ἔχουν καταργηθεῖ. Ἀντίθετα, σήμερα δ συγγραφέας ύπόκειται σέ κανονισμούς πού παρεμποδίζουν τό ἔργο του. Ἐτσι, γιά παράδειγμα, ἑνα δάταγμα τῆς 2ας Ἰουλίου 1936 δρίζει πώς οι συγγραφείς δέν μποροῦν νά κάνουν ἐπαγγελματικά ταξίδια στό ἔξωτερικό παρά μονάχα ὑστερα ἀπό ἀδεια τοῦ λογοτεχνικού Ἐπιμελητηρίου τοῦ Γ'. Ράιχ

Γά δ.τι ἔχει σχέση μέ τήν οἰκονομική ἐνίσχυση, ἐννοεῖται πώς αύτή χορηγεῖται μόνο στούς ἔθνικοσσιαλιστές. Τό 1935, δαπανήθηκαν 500.000 RM γιά τή διάδοση τῆς ἔθνικοσσιαλιστῆς λογοτεχνίας. Κάθε χρόνο 250 000 RM δίνονται σάν ἐπιδοτήματα σέ βιβλία μέ ἔθνικοσσιαλιστικό περιεχόμενο. Τέλος γιά τούς ἀναξιοπαθόντες συγγραφείς μένουν μονάχα 100.000 RM. Ἀλλά δεδομένου πώς η θοήθεια αύτη δινεται μόνο στούς ἔθνικοσσιαλιστές και πώς τό λογοτεχνικό Ἐπιμελητήριο τοῦ Ράιχ ἀριθμεῖ 11 000 συγγραφείς, τό ποσδ πού ἀναφέραμε, δέν ἀρκει παρά γιά ἑνα περιορισμένο ἀριθμό προνομιούχων

Μέ βάση τίς έπισημες στατιστικές πής κίνησης τοῦ βιβλίου μποροῦμε νά ύπολογίσουμε τίς συνθηκαμένες άπολαβές ένός συγγραφέα. Ή μέση κυκλοφορία ένός μυθιστορήματος φτάνει τά 3.000 άντίτυπα. Ή άμοιθή τοῦ συγγραφέα δέν ξεπερνά τά 10% πής τιμῆς πώλησης κάθε χαρτόδετου βιβλίου, ποσοστό πού μεταφράζεται σέ 3,35 RM κατά μέσο δρο. Συνήθως πουλιούνται 1 500 άντίτυπα στό δάστημα ένός χρόνου. Έτοι τό έπήσιο εισόδημα ένός συγγραφέα φτάνει μόλις τά 500 RM άνά βιβλίο κατά μέσο δρο. Γι' αύτό ή Deutsche Allgemeine Zeitung βρίσκεται στήν άναγκη νά διαπιστώσει πώς αύπη πή στιγμή, έλαχιστοι συγγραφεῖς στό Γ'. Ράιχ είναι σέ θέση νά ζούν άπό τά βιβλία τους.

Γά δόλους αύτούς τούς λόγους πολλοί συγγραφεῖς δέν γράφουν βιβλία παρά μονάχα περιστασιακά ένώ στό μεταξύ έξασκουν κάποιο πρακτικό έπάγγελμα ή προσπαθοῦν νά δημοσιεύσουν δρθρα στίς έφημερίδες. Άλλα ο άριθμός τῶν έφημεριδών και τῶν περιοδικῶν έχει έλαττωθεῖ κατά πολύ κι' έτοι ή άμοιθή πού μπορεῖ νά κερδίσει κανείς άπό μιά σπουδαία έργασία άκομα και σέ μιά μεγάλη έφημερίδα, δέν ξεπερνά τά 3,5 ή τό πολύ τά 10 RM.

Κατόπιν άκολουθεῖ μιά δήλωση συμπαράστασης πρός τούς φυλακισμένους ή καταδιωκόμενους άπό τούς ναζί συγγραφεῖς και μιά δήλωση διαμαρτυρίας ένάντια στόν άφανισμό μιάς άνεξάρτητης έπιστημης, στόν έξοστρακισμό τῶν φιλελεύθερων και ούμανιστικῶν ιδεών άπό τή λογοτεχνία και στήν τοξίνωση τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ άπό προπαγανδιστικά ρατσιστικά έργα.

4. Τά λόγια τής νομίμοφροσύνης

I. ΤΟ ΝΕΟ ΡΑΙΧ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

1. Ένας καθορισμός με βάση τό ρατσισμό

Είδαμε προηγουμένως πώς οι ναζί άποκλεισαν τούς Έβραιους από τή γερμανική πολιτιστική ζωή. Μέσα στά έργα και στά δρα τά σχετικά με τήν ιστορία τής λογοτεχνίας, δικιολόγησαν αύτόν τόν άποκλεισμό με ειδικά έπιχειρήματα πού είχαν μιά έπιφαση έπιστημονικότητας. Ήταν στήν έπιθεώρηση Neues Volk Ένας κάποιος Γκέραρντ Καίλερ ίσχυρίζεται πώς οι Έβραιοι, έπειδή κατάγονται από τήν άνατολή και τή Μικρά Ασία, έχουν μιά τέτοια στοματική κατασκευή πού δέν μποροῦν νά μιλήσουν αωστά τά γερμανικά, μέ άποτέλεσμα νά γράφουν πάντα σ' ένα έβραικό στύλ, μιά κι' είναι βιολογικά άνικανοι νά έκφραστούν μ' ένα καθαρά γερμανικό ύφος. Σ' ένα βιβλίο του σχετικά με τή φημολογούμενη κυριαρχία τών Έβραιων πάνω στή λογοτεχνική ζωή από τό 1918 ώς τό 1933, δ' Βίλχελμ Στάπελ, χρησιμοποιεῖ μιά παρόμοια έπιχειρηματολογία, γιά νά έξηγήσει γιά ποιό λόγο πολλοί Έβραιοι έγιναν λογοτεχνικοί κριτικοί.

'Ακόμα κι' άν ένας έβραιος χρησιμοποιεῖ από παιδί τή γερμανική γλώσσα έκφραζοντας μέσα απ' αύτήν δλες του τίς σκέψεις, ή γλώσσα αύτή θάναι πάντα ένας ζωντανός όργανισμός πού δέν προέρχεται από τήν έβραική ούσια, τήν έβραική ψυχή και τή φυσική δομή τού Έβραιου Γι' αύτό τό λόγο άποτελούσε πάντα γι' αύτόν μιά έμμεση μορφή

έκφρασης και ποτέ μιά αύθόρμητη άπόρροια τής βαθύτερης ζωής του Κατάφερε μ' ἐπιπτηδειότητα και ίσως μάλιστα μέ μεγάλη ἐπιπτηδειότητα, νά παρακολουθήσει τούς ρυθμούς και τό ήχόχρωμα μᾶς γλώσσας πού είχε ήδη γραφεί πριν ἀπ' αύτόν, και μ' αύτόν τόν τρόπο νά έξασκησει κι' αύτός μά ἀμεση ἐπιδραση πάνω στούς Γερμανούς, ἀλλά τοῦ ήταν ἀδύνατο νά έκφραστει ἀνεπιπτήσευτα ἐπειδή αύτό πού πήγαζε αύθόρμητα ἀπό τήν ψυχή του προσέκρουε στήν ἀδυναμία τῶν γλωσσικῶν του μέσων Μποροῦσε νά ἐκδηλώσει μονάχα μά ἐπίκτητη τελειότητα ἀντί γιά μά τελειότητα πού νά προέρχεται ἀπό μά φυσική ἀνωτερότητα Μόλις προσπαθοῦσε νά θγάλει ἀμεσα τίς εἰκόνες μέσα ἀπό τήν ψυχή του φανερωνόταν μ' ἐνανάξιοθρήνητο τρόπο ή ἀσχήμεια τῆς ἔκφρασής του Γι' αύτό τό λόγο δ ἑβραϊος συγγραφέας ἀναγκάστηκε νά προβληματιστεί πάνω στή λογοτεχνία Ἀφιερώθηκε στήν κριτική τῆς λογοτεχνίας γιά νά μπορέσει νά ξεπεράσει τό πρότυπό του είτε μέ τήν ιδιαίτερη καλαισθησία του, είτε μέ ἐξεζητημένες πνευματικές ἔκφρασεις Τό ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα ήταν πώς,, δ 'Ἐβραϊος πού καταγινόταν μέ τή γερμανική λογοτεχνία, ήταν ἔνας κριτικός κι' ἔνας καλλιτέχνης συγχρόνως Ἡ συγχώνευση αύτῶν τῶν δυσδιοπήτων, τοῦ κριτικοῦ καὶ τοῦ καλλιτέχνη, μᾶς ἔδωσε τόν τύπο τοῦ φιλόλογου Καθώς οἱ Ἐβραίοι συγγραφεῖς δέν μποροῦσαν νά γίνουν γερμανοί συγγραφεῖς δπως θά ήθελαν, ἔγιναν φιλόλογοι Και δ πραγματικός τομέας τοῦ φιλόλογου είναι ή κριτική.

Τό ρεῦμα αύτό πού είχε ἐμφανιστεί πριν ἀπό τό Γ' Ράιχ, και πού σπριζεται σέ ραταιοικά κριτήρια, ἀπό τό 1933 και μετά, κυριάρχησε σ' δλα τά πανεπιστημιακά βιβλία Τό 1939, ἔνας διάσημος καθηγητής σαν τό Χάιντς Κίντερμαν, ὑποστριζει πώς ή ὑπαρξη τοῦ ναζιστικοῦ Κράτους προυποθέτει διπωδήποτε τήν καθιέρωση νέων ἀρχῶν

Πρέπει νά θεωροῦμε ἀξιόλογο μονάχα τό ἔργο πού ἐπενεργεῖ πάνω σ' ἐκείνον στόν διοιον ἀπευθύνεται (έφδον είναι «δεκτικός») μεταμορφώνοντάς τον φυσικά ή εἰσχωρώντας βαθιά μέσα του, δυναμώνοντάς τή θέλησή του και προικίζοντάς τον μέ θάρρος. Και [..] σύμφωνα μ' ἔναν προσανατολισμό πού δέν ἀντίκειται στήν πεμπτουσία τοῦ λαοῦ δπως ἔκφράζεται μέσα ἀπό τό σύνολό του, δέν ἀντίκειται δηλαδή στή λαϊκή ούσια

Μ' ένανάκόμα πιό κατηγορηματικό τρόπο, όχέλμουτ Λάνγκεμπού-
χερ θεωρεί σάν βασικό κριτήριο ποιότητας τήν ύποταγή στις άπαιτήσεις
τῆς έθνικής κοινότητας

‘Η αποστολή τοῦ συγγραφέα καθορίζεται από τις ζωτικές άνάγκες
τοῦ λαοῦ του και δπως δ καθένας, δ καλλιτέχνης πρέπει νά ύπηρετει τό
λαό. ‘Αν δέν άνταποκρίνεται σ’ αύτή τήν άπαιτηση, δν άπο τό λογοτεχνι-
κό του έργο δέν άπορρέει τίποτα τό έποικοδομητικό γιά τήν έθνική
κοινότητα, ή λογοτεχνία του δέν έχει κανένα νόημα γιά μᾶς. δσο τέλεια
φόρμα κι’ δν έχει.

Σύμφωνα μέ μιά λιγάκι διαφορετική πορεία, άλλα κατευθυνόμενη
πρός τούς ίδιους στόχους, τά έργα τοῦ Γιόσεφ Νάντλερ γνώρισαν μά
τεράστια έπιτυχία. ‘Αλλωστε δ Γιόσεφ Νάντλερ, καθηγητής στό Πανεπι-
στήμιο τῆς Βιέννης, είχε έπανασκευάσει τά έγχειριδιά του πάνω στήν
ιστορία τῆς λογοτεχνίας έτσι πού νά προσαρμόζονται στίς περιστάσεις.
Μιά έμπεριστατωμένη μελέτη πάνω στίς παραλλαγές τῶν κειμένων του,
θά μᾶς έπέτρεπε νά κατολάβουμε τίς άλλαγές τῶν σχέσεων άναμεσα
στή γερμανική λογοτεχνία και στή γερμανική κοινωνία στό διάστημα 1920
- 1945. ‘Εντούτοις ή βασική του μέθοδος έμενε πάντα ή ίδια, κι’ αύτή
άκριβώς τόν βοήθησε νά προσαρμοστεί τόσο άνετα στό ναζισμό. ‘Η
μέθοδος αύτή βασίζεται στήν άναλυση τοῦ συγγραφικοῦ στύλ άναλογα
μέ τόν τόπο καταγωγῆς τοῦ συγγραφέα. Γιά τόν Νάντλερ τό σῶμα τοῦ
γερμανικοῦ λαοῦ, άποτελείται από στοιχεία πού καθορίζουν τήν πνευμα-
τική του ζωή στήν άνατολή είναι οι άποικοι, στή δύση ή Ρηνανία πού
συγγενεύει μέ τή Γαλλία στό Βορρά τά πρωτοξαδέλφια τῶν Αγγλοσα-
ξόνων. ‘Οσο γιά τή Γερμανική εύφυστα, αύτή φανερώθηκε στήν άνατολή,
ιδιαίτερα στήν Πρωσσία και Σιλεσία. ‘Άλλα κάθε περιοχή δίνει τά δικά της
ιδιαιτερα χαρακτηριστικά.

- στήν άνατολή έχουμε τούς στοχαστές και τούς ιεσολόγους
ποιητές μ’ ένα μόνιμο ιστορικό πρόβλημα, τό πρόβλημα τῆς Πολωνίας.
- στήν Κάτω-Σαξονία, ένα βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα. ‘Η
περιοχή αύτή πού έχει έναν κυρίως άγροτικό πληθυσμό, άναγάγει τά
πάντα στή φύση και τήν άγροτική ζωή. ‘Απ’ τήν δλλη μεριά δημιουργεῖ
μά έντονη αἰσθηση τῆς γερμανικότητας.

- ή Ρηνανία βρίσκεται κοντά στή Γαλλία, κι’ ή ιδιομορφία της

προέρχεται άπό τις γαλλικές έπιδράσεις'. Η λογοτεχνία της άντανακλά τά δραματικά γεγονότα που τήν συντάραξαν. Από έκει προέρχεται και ο Στέφαν Γκεόργκε τόν όποιο ο Νάντλερθεωρεί προφήτη τοῦ Γ'. Ράιχ και πρόδρομος τής ιδέας τοῦ Φύρερ καθώς και οι Μπίντινγκ, Στράους και Γκμέλιν, που καταπίστηκαν προπάντων μέ πολεμικά και πατριωτικά θέματα.

Οι διαφορές αύτές δέν έμποδίζουν καθόλου τήν υπαρξη μᾶς ένότητας, που ό λογοτεχνικός ιστορικός μας σπεύδει ν' άποδειξει

Σ' δλες τίς έποχές ή μεγάλη γερμανική λογοτεχνία στρέφεται γύρω από τό μυστήριο τοῦ Θεοῦ μέσα στόν κόσμο. Είναι μιά λογοτεχνία άναζητητών τοῦ Θεοῦ, ιεροκτηρύκων και άνανεωτών τής πίστης. Τά άρχεγονα ένστικτα τοῦ χωρικού, σμίγουν μέσα της τό μυστήριο τής φύσης με τό μυστήριο τοῦ Θεοῦ. Αύπη ή άφοσίωση στό Θεό-Φύση με διάφορες παραλλαγές στίς ιδέες, στά αισθήματα, στίς πολιτιστικές φόρμες, κυριαρχεῖ σ' όλοκληρη τή γερμανική λυρική ποίηση

Τό σημαντικό γιά τόν Νάντλερ καθώς και γιά τόν Χιτλερ, τόν Γκαιμπελς και τόν Ρόζενμπεργκ, βρίσκεται στή συμφωνία που ύπάρχει άναμεσα στή λογοτεχνία και στά ιδανικά τής έθνικής κοινότητας:

Τά έργα που στρέφονται έναντι στίς άναγνωρισμένες άξεις μᾶς κοινότητας, τά έργα που τίς άρνούνται ή τίς δυσφήμοιούν δέν άποτελούν έργα τέχνης γι' αύτην τήν κοινότητα. Δέν ύφισταται έργο δταν άπ' αύτό άποκλείονται τά τρία ειδή σεβασμού που καθόρισε ό Γκαϊτε: σεβασμός γι' αύτό που βρίσκεται πάνω άπό μᾶς, γύρω άπό μᾶς και κάτω άπό μᾶς. Κάθε κοινότητα έχει τή λογοτεχνία έκεινη που τήν άγκαλιζει. Έκπαιδεύω κάποιον στήν κοινότητα σημαίνει τόν έκπαιδεύω στίς άξεις που έπιθάλλει αύπη ή κοινότητα, έκπαιδεύω κάποιον στήν τέχνη σημαίνει τόν έκπαιδεύω στήν κοινότητα, γιατί δέν μπορεῖ νά ύπάρξει τέχνη έξω άπό τήν κοινότητα.

Τό 1939, τά Γαλλογερμανικά Τετράδια δίνοντας μιά σύντομη άναλυση τών καινούριων έργων τής ιστορίας τής λογοτεχνίας, έκθέτουν τή μέθοδο τοῦ Νάντλερ διατυπώνοντας μερικές έπικρυλάξεις

Πάνω στό γερμανικό έδαφος, διακρίνει τίς παλιές φυλές σπή δύση και στό νότο και τίς νέες φυλές στό βορρά και στήν ανατολή. Σύμφωνα μέ τη θεωρία του, πού συζητιέται, ή ιστορική ανάπτυξη τής γερμανικής λογοτεχνίας και τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος, υπακούει σ' αὐτή τή διάκριση μεταξύ τῶν φυλῶν και τῶν έθνικῶν στοιχείων, ἔτσι πού οι νέες φυλές τῆς ανατολῆς είναι φορεῖς τοῦ ρωμαντικοῦ ίδεώδους ἐνῶ οι παλιές φυλές συνεχίζουν νά καλλιεργοῦν τό κλασικό ίδεώδες Στό σύνολό της ή θέση αὐτή είναι πολύ σαφής. Ἀλλά δταν πρέπει νά όροθετήσουμε τίς ἐποχές και νά περιλάβουμε σέ μιά διάδα τούς ποιητές ἐναν-έναν, ἔρχομαστε ἀντιμετώποι μέ διάφορες δυσκολίες δσο πισ πολύ πλησιάζουμε πρός τή σύγχρονη ἐποχή και τήν πολυπλοκότητά της, τόσο περισσότερο διαφαίνονται οι συνέπειες αὐτῆς τῆς γεωγραφικῆς διαφοροποίησης.

2 Μιά έπιστροφή στίς άγροτικές άρετές

Στίς ναζιστικές θεωρίες, και ιδιαίτερα στό περιβάλλον τοῦ Ρόζενμπεργκ (μέ τόν Χέλμουτ Λάνγκενμπούχερ και τόν Ἀρνο Μούλοτ) ο άγροτικός κόσμος παρουσιάζεται σάν τό ντεμπόζιτο τῶν ύγιων ζωτικῶν δυνάμεων τοῦ λαοῦ. Σύμφωνα μέ τόν Ἀρνο Μούλοτ, οι πολιτιστικές ἀνεπάρκειες προέρχονται ἀπό τόν ἀστικό πολιτισμό τῆς νότιας Γερμανίας, ἐνῶ ή βόρεια διατήρησε τίς μαρτυρίες μᾶς λαϊκῆς γερμανικῆς κουλτούρας πού ἔχει μιά ἀξιοσημείωπη ἐνότητα Γιά τόν Χέλμουτ Λάνγκενμπούχερ μιά «λαϊκή» λογοτεχνία, προυποθέτει ἔξ· δρισμοῦ τό ριζωμα στή γῆ

‘Η συνείδηση τοῦ κοινοῦ αἵματος, τοῦ κοινοῦ πεπρωμένου και τή ἀποστολή πού ἔπιθάλλουν, δημιουργεῖ στό συγγραφέα μιά ἑσωτερική προδιάθεση πού παιζει πολύ ἀποφασιστικότερο ρόλο ἀπό τό ύλικό και τή φόρμα Ἐπειδή μονάχα αύτή ή προδιάθεση μπορεῖ νά ἐγγυηθεῖ γιά τή συγχώνευση τοῦ ύλικου και τῆς φόρμας, μέσα σ’ ἔνα ἔργο τέχνης, πού, ἐπειδή ἀποτελεῖ τήν ἐκφραση τοῦ βαθύτερου είναι τοῦ λαοῦ μας, γίνεται ἀντιληπτό ἀπό μᾶς σάν «λαϊκό»

Ἐτσι μέσα στίς γερμανικές ιστορίες τῆς λογοτεχνίας δημιουργεῖται

ένας κατάλογος τῶν ἀρίστων διπου οι συγγραφεῖς τῶν ἀγροτικῶν μυθιστορημάτων κατέχουν τά πρωτεῖα· οι Γκούσταβ Φρένσσεν, Φρήντιχ Γκρήζε, Ἐμίλ Στράους γιά τὴν παλιά γενιά, και οι Ἀλμπερτ Μπάουερ, Χάινριχ Ἐκμαν, Κάρλ Χάινριχ Βάγγερλ γιά τὴν πιό νέα· Ἡ ζωγραφική ύποτάχτηκε ἐπίσης σ' αὐτή τὴν ἀναφορά στὸ χωριάτικο κόσμο, και ὁ Χάνς Τόμα προβλήθηκε σάν πρότυπο, χάρη στὸν τοπικισμὸν του. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1936, τὰ Γαλλογερμανικά Τετράδια γράφουν

‘Ο Χάνς Τόμα, συγκεντρώνει δλες τὶς ἀρετές τοῦ πρότυπου ζωγράφου τοῦ Γ'. Ράιχ. Γιός χωρικοῦ, μεγάλος θαυμαστῆς τῆς φύσης. θαθιά προστηλωμένος στὴ γενέθλια γῆ, περιφρονημένος ἀπὸ τοὺς σνόμπ, δεμένος διαμέσου τοῦ ἔργου του, μὲ τὸ λαό.... ἐνός ἔργου πού περιλαμβάνει ὡς καὶ τὶς εἰκονογραφήσεις πού ἔκανε σέ ημερολόγια γιά χωρικούς καὶ τεχνίτες —, δέν θέλησε ποτέ τὴν τέχνη γιά τὴν τέχνη καὶ κάτω ἀπό τὸ πινέλλο του κάθε τοπίο (καὶ πόσα δέν ἐφτιαξε!), κάθε παιδί, κάθε δέντρο, κάθε ζωὸ γίνεται ἑνα σύμβολο, ἑνα αἶνιγμα, μιά ἀπεικόνιση τῆς ζωῆς πέρα ἀπό τὸ χρόνο.

II. Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ

1. Ὁ λόγος τοῦ Χίτλερ σάν ὄργανο γοητείας

Οι ναζί ἔβλεπον στὴ γλώσσα, τὴν πηγὴ μᾶς μαζικῆς δύναμης · Οταν κανεὶς ξέρει νά τὴν χρησιμοποιεῖ σωστά, κατακτᾷ τὸν ἀκροατὴ του. Μέ τὴν εὔκαιρια τῶν γενεθλίων τοῦ Φύρερ, ὁ Χάνς Γίστ, σ' ἑνα λόγο του πού δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημερίδα *Münchner Neueste Nachrichten*, τῆς 20ῆς Ἀπριλίου 1937, περιγράφει τὸ ταλέντο τοῦ Χίτλερ μέ τὰ ἀκόλουθα λόγια

Οι κύκλοι πού είναι ξένοι πρός τὴ βαθύτερη οὐσία τοῦ Γερμανοῦ, κι ἀποτελοῦν αὐτό πού ἀποκαλοῦμε παγκόσμια γνώμη, συνηθίζουν πολύ νά γελοιογραφοῦν τὸν Ἀδόλφο Χίτλερ, ἀποδίνοντάς του τὰ χαρακτηριστικά ἐνός τυράννου, μόνο καὶ μόνο ἐπειδή δέν καταλαβαίνουν πή γλώσσα,

πήν έκφορά τοῦ λόγου, πήν προφητική δύναμη αύτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, σ' δλο τους τό βάθος, σ' δλα τους τά κίνητρα, σ' δλο τους τό δίκιο — μόνο και μόνο ἐπειδή είναι ἀνίκανοι νά καταλάβουν τά γερμανικά. 'Ο Ἀδόλφος Χίτλερ μιλάει γερμανικά και μόνο γερμανικά. Είναι ένας μάστορας τῶν γερμανικῶν και γι' αὐτό τό λόγο είναι ό Φύρερ δχι μονάχα δλων τῶν Γερμανῶν, ἀλλά και κάθε τι τό Γερμανικό γοητεύεται και κυριαρχεῖται ἀπ' αὐτόν Χάρη σ' αὐτή πή δύναμη, οι Γερμανοί πού ἀλλοτε ἐδειχναν κεντρόφυγες τάσεις, κατάφεραν νά φτάσουν σέ μια ἐνότητα, σ' ἑνα νέο δυναμικό πεδίο. 'Ο κόσμος θ' ἀναγκαστεῖ νά ἀσχοληθεῖ μέ τις ιδέες αύτοῦ τοῦ Γερμανοῦ, δπως ἀναγκάστηκε νά τό κάνει και στήν περίπτωση τοῦ Λούθηρου, αύτοῦ τοῦ αἰώνιου Γερμανοῦ. 'Ο Χίτλερ δέν διεκδικεῖ σάν μια ἀξεστή και ἐπιθετική δύναμη, ό Χίτλερ δέν κάνει προπαγάνδα, δχι δέν ἀποβλέπει στά συμφέροντα πού προέρχονται ἀπό τήν πολιτική ἔξουσία, οι ἀπαιτήσεις του είναι ἀπλά οι ἀπαιτήσεις τῆς γερμανικής συνειδησης, ἀναφέρονται σέ μια πολιτιστική πολιτική. Μιλάει γερμανικά, ἀποκλειστικά γερμανικά, δηλαδή μιλάει ἀποκλειστικά στούς Γερμανούς δλου τοῦ κόσμου. 'Αλλά τό κάνει ἀμειλικτα, — μιλάει σ' δλους τούς Γερμανούς. 'Η γλώσσα του είναι τό πιο ἀνήκουστο κάλεσμα πού ἀκουσει ποτέ ό κόσμος ἀπό ἑνα Γερμανό.

2 Στά μύχια τοῦ λαοῦ

'Η μαγική δύναμη τῆς γλώσσας είναι ἐπίσης παρούσα μέσα στή λεγόμενη γνήσια γερμανική λογοτεχνία. Αύτό ἀκριβῶς προσπαθεῖ νά ύποβάλλει ό Ἀρνο Μοῦλοτ, δείχνοντας πώς ἑνα κλειστό κύκλωμα δπου ἀναγράφονται σχέσεις αιτίου και αιτιατοῦ, ἀναπόφευκτα διαμορφώνει τή λογοτεχνική ἀξιολόγηση

'Ο γερμανός συγγραφέας ξαναστρέφεται πρός τό λαό του. Κι' αύτό πού κερδίζει ἀπό τή χάρη τής ὑποδοχής του, τοῦ τό ἀνταποδίδει κάτω ἀπό τή γερμανική, λαϊκή δψη τοῦ κόσμου και τοῦ Θεοῦ. Και δ λαός ἀναγνωρίζει τόν ἔαυτό του μέσα στή λογοτεχνία του. 'Η λογοτεχνία γίνεται ζωτική δύναμη ἡ γλώσσα της γεννημένη μέσα ἀπό τήν κοινότητα, δημιουργεῖ μια νέα κοινότητα. 'Ο κύκλος κλείνει ἀπό τήν ύποδοχή γεννιέται ἡ ἀποκάλυψη, ἀπό τήν ἀποκάλυψη τό κάλεσμα κι' ἀπό τό κάλεσμα ἡ δράση.

Μέσα στά Γαλλογερμανικά Τετράδια τοῦ Ιανουαρίου τοῦ 1937, ὁ Φρίτς βάν Μπρίσσεν κάνει τὴν Ἱδια παρατήρηση ἔεκινώντας ἀπό τὸ συγκεκριμένο παράδειγμα τοῦ Ἐμίλ Στράους καὶ τῇ χρήσῃ τῆς διαλέκτου ἀπ' αὐτὸν Γράφει σχετικά μὲ τὸ ἔργο του:

‘Απλωσεις γίς ριζες του μέχρι τίς ζωντανές πηγές τῆς λαικῆς ψυχῆς δησι θρῆκε τά παραμύθια καὶ τούς θρύλους, τούς ήρωες καὶ τούς δαγιους, μέχρι μέσα στὸ γερμανικό χωράφι, μέσα στὸ γενέθλιο τόπο, μέσα στὴ γλώσσα πού είναι γέννημα αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ἡ διάλεκτος καὶ πρῶτ’ ἀπ’ ὅλα ἡ Ἀλαμανική διάλεκτος δέν ἀποτελεῖ γιὰ τὸν Ἐμίλ Στράους, ἑνα δμεσο μέσο ἐκφραστης, πού μεταφράζει τίς σκέψεις καὶ τὰ λόγια τῶν ήρώων του. Ἡ διάλεκτος κατέχει μά πολὺ ἀνώτερη θέση μέσα στὸ ἔργο του, ἀποτελεῖ τὸ θάθος, τὴ ζωντανή ἀπόδοσφαιρα, τὴ μόνη συνοδεία αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Οἱ τραχιές λέξεις, οἱ χωριάτικες ἐκφράσεις καὶ ἡ χωριάτικη σημασιολογία ἐνσωματώθηκαν ἀρμονικά μέσα στὴ γλώσσα του

Στὸ πορτραΐτο τοῦ Χίτλερ δησι τὸ σκιαγραφεῖ ὁ Γκαϊμπελς τό 1937 στὰ γενέθλια τοῦ Φύρερ, ὁ δικτάτορας παρουσιάζεται σάν ἐνσάρκωση τῆς λαικῆς συνείδησης μέχρι καὶ στὴ γλώσσα της:

‘Υπάρχουν δινθρωποι πού ὁ λαός τούς σέθεται, κι’ ὅλλοι πού τούς τιμᾶ. Ἀλλά ἡ μεγαλύτερη εύτυχία γιά ἔναν ἡγέτη είναι ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ του. Καὶ ἡ μεγαλύτερη δόξα συνισταται στὴν ἔνωση μέ τὸν λαό του, μά ἔνωση πού είναι τόσο ἀδελφική, ὥστε μπορεῖσ’ ὅποιαδήποτε περίπτωση νά μιλάει στὸ λαό ἐν ὄνδρατι τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ. Αὕτη είναι ἡ περίπτωση τοῦ Φύρερ. Πράγματι είναι ὁ φορέας τῆς γερμανικῆς ἔθνικῆς θέλησης. Μέσα ἀπό τὴ φωνὴ του ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ.

III ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΙΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΕΝΟΥ

1 Ἡ ἀποθέωση τῶν ὑγιῶν καὶ δυνατῶν ήρώων

‘Ο Χίτλερ ἐπέμενε στὸ γεγονός πώς ὁ ἔθνικοσσιαλισμός ἔχει μά

ήρωϊκή κοσμοθεωρία. Σπήν έθνική κοινότητα έπρεπε νά έπιβληθεί ένα πνεύμα θυσίας πού θά φτάνει μέχρι τό θάνατο. Σύμφωνα μ' αύτή τήν προσωπική δ' ήρωισμός φτάνει στό άπογειό του μέσα στή μάχη και τόν πόλεμο. Οι συγγραφεῖς έπρεπε νά γίνουν «στρατιώτες» δημοσίως έχουμε ήδη άναφέρει μέσα στό δοκίμιό μας. "Οσο γιά τούς ναζί ή φυσική τους άποστολή, έκεινη πού δικαιώνε τήν ένταξή τους στό κόμμα, ήταν νάνι **"μαχητές"**.

Σ' ένα «Πανόραμα τῆς σύγχρονης Γερμανίας», (Παρίσι, 1941) πού δ συγγραφέας του Κλώντ Γκραντέ, έξιμνει τό ναζισμό, δρίζεται ξεκάθαρα δ' νέος λογοτεχνικός «ρεαλισμός» τού Γ' Ράιχ. Πρώτα πρώτα δέν τίθεται πιά θέμα μάς αύτόνομης τέχνης

Και ή τέχνη πρέπει μέ τόν τρόπο της νά έξυπηρετεί τήν καινωνική ύπόθεση, έχοντας γιά ήθική της έποδιάξη τή διαμόρφωση τού λαού, πού πρέπει νά τόν βοηθά νά συνειδητοποιήσει τόν ίδιο τόν έαυτό του, τή φύση του, τή φυλή του.

Κι' έπειτα, στούς άναγνώστες πρέπει νά προβάλλεται σάν πρότυπο ένας θετικός τύπος ήρωα:

'Ο ήρωας, σπήν τέχνη, δέν είναι πιά τό προβληματικό και θασανισμένο δτομο πού κάνει τόν άπολογισμό τών συμφορών του, είναι δ' δυνατός και ύγιης δινθρωπος πού διαδηλώνει τίς νίκες ή τίς ήττες του, άλλα πάντα μέσα σ' ένα ήρωϊκό πνεύμα.

2. Αίμα και γή

Ένα διάδοκο λογοτεχνικό ρεύμα κήρυξε τή «βόρεια άναγέννηση». Οι σπουδαιότεροι έκπρόσωποι του ήταν δ' Χάνς Φρήντριχ Μπλούνκ, δ' Μόριτς Γιάν και δ' Βιλ Φέσπερ. Ό τελευταίος άναπτύσσει τό θέμα ένάς ιστορικού μυθιστορήματός του μέ τά άκόλουθα λόγια:

Τό αίμα κατεβαίνει σάν ένας πανίσχυρος ποταμός, άπο τούς πιό πανάρχαιους χρόνους ώς έμας. Κι' έτσι έμεις ύπαρχουμε μέσα στίς πιό άπομακρυσμένες προγονικές γενιές μας κι' έκεινες ζοῦνε αύτή τή σπιγμή μέσα μας. 'Απ' αύτές προερχόμαστε και τό δικό τους αίμα κυλάει

στίς φλέθες μας Ούτε κι' αύτό δέν άποτελεί ιδιοκτησία μας. Είμαστε μονάχα ή κοίτη τοῦ ποταμοῦ δπου τό αιώνιο αἷμα κυλάει θρασομανώντας, τό αἷμα τῶν πατέρων μας, τό αἷμα τῶν παιδιών μας καὶ τῶν ἐγγονῶν μας καὶ τῶν πιὸ μακρινῶν μας ἀπογόνων Γι' αύτό δταν ὄνειρευόμαστε τό μέλλον ἀνατρέχουμε μέ τόση εὔχαριστη στό παρελθόν Σ' αὐτές τίς δυσ περιπτώσεις θρισκόμαστε μέσα στό στοιχεῖο μας κι' ὅχι μονάχα μέσα στή σύντομη ἐπικαιρότητα τοῦ παρόντος Ὁταν τιμοῦμε τούς πατέρες μας, απήν πραγματικότητα σπήνουμε τ' αὐτί μας στίς συγκεχυμένες φωνές τοῦ ίδιου μας τοῦ αἵματος καὶ διαισθανόμαστε μέ συγκίνηση λίγο ἀπό τό μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου καὶ τό μυστήριο τῆς ζωῆς

3. Καὶ μιὰ ἔργατικὴ λογοτεχνία

Στίς ἀρχές τοῦ αἰώνα στή Γερμανία ἀναπτύχτηκε μιὰ κοινωνικοῦ περιεχομένου λογοτεχνία. Τίς περισσότερες ὁμως φορές γραφόταν ἀπό διανοούμενους πού ἀνήκαν στήν ἀστική ἢ μικροαστική τάξη. Πάνω στά ἵχνη αὐτῆς τῆς λογοτεχνίας καὶ λίγο-πολύ ἐμπνεόμενη ἀπό τό σοσιαλ-δημοκρατισμό, γεννιέται μιὰ ἔργατική ποίηση, μέ κυριότερους ἐκπροσώπους τόν Χάινριχ Λέρες καὶ τόν Κάρλ Μπραϊγκερ. Ἐπίσης ὁ Χέρμαν Κλαούντιους πού ἦταν δάσκαλος κι' ὅχι ἔργάτης σάν τούς δύο προηγούμενους ἀνήκει σ' αύτό τό ρεῦμα παρ' ὅλο πού μερικές φορές στά ποιήματά του διακρίνουμε ἔναν τόν νεορωμαντισμοῦ. Αύτοι οἱ συγγραφεῖς οἱ ἐπονομαζόμενοι ἔργάτες, ύπέστησαν στήν πλειοψηφία τους, τόσο οἱ ίδιοι δρό καὶ τό ἔργο τους, τίς συνέπειες τῆς πολιτικῆς τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος Δηλαδή, μέ τόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, τά ποιήματά τους ἔγιναν σωβινιστικά ἢ καθαρά ἴμπεριαλιστικά κι' ὑστερα ἀπό τό 1933 οἱ συγγραφεῖς αύτοι, ἀφοῦ πέρασαν ἀπό μιὰ πολύ ἀκαθόριστη κοινωνική ιδεολογία πού δέν στηρίζοταν καθόλου στήν πάλη τῶν τάξεων, κατέληξαν στήν ἀνοιχτή ἡ κρυφή συνεργασία μέ τό ναζισμό Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπό τά κείμενά τους, στό μέτρο πού παρέμεναν πολιτικά ἀκαθόριστα, χρησιμοποιήθηκε ἀπό τούς ναζί γιά νά προσφέρει μιὰ κοινωνική ἐγγύηση στό Γ' Ράιχ. Δημοσιεύτηκαν αέ πολυάριθμες ἀνθολογίες καὶ ὁ Κάρλ Μπραϊγκερ πού γιά λίγο διάστημα εἶχε κλειστεῖ στό στρατόπεδο συγκεντρώσεως τοῦ Νταχάου ἔτυχε ν' ἀκούσει ἐκεῖ τά ποιήματά του νά τραγουδιώνται ἀπό τό ναζιστικό ραδιόφωνο!

Τό 1936 τά Γαλλογερμανικά Τετράδια άφιερώνουν μιά νεκρολογία στόν Χάινριχ Λέρς δημοσίευσαν στό σύνολο αυτής τής έργατικής ποίησης

Οι πνευματικές δυνάμεις τοῦ έργαζόμενου γερμανικοῦ πληθυσμοῦ, θρήκαν τὴν πιὸ σωστή καὶ τὴν πιὸ ὡραία τους ἐκφραστὴ μέσα στὴν έργατικὴ λυρικὴ ποίηση. Ἡ ποίηση αὐτὴ πού εἶναι σχεδόν ἀγνωστὴ στὴ Γαλλία, παρ' δὲ πού εἶναι πολὺ πιὸ σπουδαίᾳ ἀπό τίς λογοτεχνικές ἔξαρσεις ὄριαμένων λογοτεχνῶν πού νομίζουν πάς ἑκπροσωποῦν τοὺς έργατες, μαρτυρᾶ ἔναν ἐσωτερικό ἀνθρώπινο πλοῦτο πού τιμᾶ τόσα τίς συστατικές δυνάμεις τῆς έργατικῆς δσο καὶ τὴν νέα θέληση τῆς γερμανικῆς ποίησης

"Υστερα ἀπό τόσα χρόνια λογοτεχνικῆς ἐκζήτησης, οἱ στοιχειακές δυνάμεις τῆς ψυχῆς θρήκαν μιὰ καινούρια ἐκφραστὴ μέσα στὴν έργατικὴ ποίηση Αὐτό εἶναι τὸ αἰώνιο θαυμα τῆς τόσο ποικιλόμορφῆς κουλτούρας μας: νῦναι γεμάτη ἀπό δημιουργικές δυνάμεις, ἀκριβῶς τῇ σπηγμῇ πού μοιάζει ν' αὐτοκαταστρέφεται!"

Πέρα ἀπό κάθε μανιερισμό, οἱ έργατικοὶ ποιητές αφυρηλατημένοι ἀπό τὸν πόλεμο καὶ ἀπαυδημένοι ἀπό τὸ νοσηρὸ ἀστικό πολιτισμό, δρθώθηκαν ἐνάντια οὲ κάθε μηχανοποίηση κι' ἔγιναν οἱ κιτρικες καινούριων ζωτικῶν ἀξιῶν.

Μ' αὐτῇ τῇ σχεδόν θρησκευτικῇ ἀγνότητα καὶ μὲ τὴ σοθαρότητα τῶν ἀντιλήψεών τους ἔδωσαν μιάν ἀνέλπιστη ὁρμή στὴ γερμανικὴ ποίηση.

"Ανάμεσά τους δὲ δείμνηστος Χάινριχ Λέρς, ἦταν ἔνας ἀπό τοὺς καλύτερους πού ἀποτελοῦσαν τὴν περηφάνεια τῆς Γερμανίας.

Τό 1937, στά ίδια Γαλλογερμανικά Τετράδια ὁ Κάρλ Χάιντς Μπρέμερ κάνει μιὰ μελέτη πάνω στὸν "Αουγκουστ Βίννιγκ, ἀπ' δημοσίευσε τις ἀκόλουθες γραμμές.

Παρ' δὲ πού γιά πολὺν καιρὸν ἀνήκε στὴ σοσιαλδημοκρατία, μποροῦμε νά ποιμε πώς ύπηρξε ἐθνικοσοσιαλιστής πρὶν ἀπό τὸν ὄρο Στό Βίννιγκ δὲ βιωμένος ἐθνικοσοσιαλισμός εἶναι πρῶτα ἀπ' δὲ μιά σύνθεση τῆς γερμανικῆς ψυχῆς καὶ μιὰ φόρμουλα ζωῆς. Ἐπειδὴ οἱ λεπτομέρειες ἐνός αὐστηροῦ προγράμματος δέν ἀφοροῦν καθόλου τὸν ἐθνικοσοσιαλισμό πού ξεχειλίζει ἐξω ἀπό τὰ πλαισια ἐνός στενοῦ δογματισμοῦ

΄Η πορεία αυτή, πορεία ένός γερμανού δουλευτή, που είδε νά προβάλει ή αύγη τού σοσιαλιστικού κινήματος, έγινε ένα από τά ήγετικά μυαλά τῆς έργατικής δργάνωσης και πού όστερα άπό τή μεγάλη κατάρρευση τού παλιού ίδανικού, άποστράφηκε άπογοητευμένος τήν πολιτική και ξαναγύρισε στίς πηγές τῆς γενέθλιας γῆς του γιά νά συνεχίσει μόνος του τό δρόμο τού καθήκοντος και τοῦ άγώνα γιά μιά καινούργια κοινότητα – δλα αύτά ξεπερνώντας και τήν προσωπικότητα τοῦ ίδιου τοῦ Βίννιγκ έχουν μιά πολύ μεγαλύτερη διάσταση. Ό δρόμος τοῦ ποιητή δέν είναι πιά ο δρόμος ένός μοναχικού γερμανού έργατη, άλλα ο δύσκολος δρόμος δλων τῶν έργατῶν σ' αύτή τήν κρίσιμη χρονική καμπή. Είναι ο καθρέφτης τῶν έσωτερικῶν μας άγώνων, τῶν συνειδησιακῶν μας προβλημάτων, τῆς γερμανικῆς μας ψυχῆς, που ή άφθαρτη πίστη και οι ζωντανές της δυνάμεις παρουσιάζονται άκριβῶς τήν ώρα τῆς άπόγνωσης. Μέσα άπό τήν προσωπικότητα τοῦ Βίννιγκ, παρακολουθοῦμε τήν πορεία τῆς έσωτερικής διαμόρφωσης τῆς κοινότητας τοῦ γερμανικού λαοῦ στό διάστημα τῶν χρόνων πού ύπήρξαν άποφασιστικοί γιά τήν τύχη τῆς Γερμανίας. Γι' αύτό και τά θιθλα του παρουσιάζουν γιά μᾶς ένα μεγάλο ένδιαφέρον. Μᾶς βοηθοῦν νά αύτοανακαλυφτούμε και μᾶς δείχνουν τό δρόμο πού πρέπει νά άκολουθησουμε

4 Ένα θέατρο πού βοηθά στήν ύποδούλωση.

Οι ναζί έκαναν τό θέατρο ένα χῶρο πολιτικής έπικοινωνίας. Είπε πρόκειται γιά ένα στρατευμένο δημεγερτικό θέατρο, είτε γιά ένα λαϊκό θέαμα, ή γιά διασκεδαστικά έργα, πάντα λαβαίνεται ύπόψη τό ήθικό δφελος ύπερ τῆς έθνικοσσιαλιστικῆς κοσμοθεωρίας. Γιά παράδειγμα, δμολογούν μέ κυνισμό, πώς τό θέατρο στό στρατό άποτελεῖ μιά άπαραίτητη ξεκούραση, έτσι πού οι στρατιώτες νά ξεχνοῦν τίς δυστυχίες τοῦ μετώπου και νά άνακτούν τίς δυνάμεις πού θά τούς έπιτρέψουν νά ξεκινήσουν χαρούμενα γιά τή μάχη. Ό πόλεμος, δπως παρατηροῦν σοβαρά δρισμένοι ναζί κριτικοί, κατά κάποιο τρόπο ύπήρξε ένα διεγερτικό γιά τή θεατρική δημιουργία, ιδιαίτερα γιά τήν κωμωδία έπειδή οι στρατιώτες νώθουν άπό χιούμορ!..

Στό ύπαιθριο λαϊκό θέατρο πού όνομάστηκε Thingspiel, έγινε μ' έπιτυχία αύτή η έπικοινωνία. Τό 1934 στό Λαϊκό Παρατηρητή τῆς 20ης

Ιουλίου δ δραματουργός Ρίχαρντ Όυρινγκερ διατυπώνει τίς βασικές άρχες αύτοῦ τοῦ θεάτρου.

- ένα θέατρο πού δέν καταφεύγει αέρι νύμφες, νεράϊδες και δρυάδες, δηως γίνεται συνήθως στά ύπαιθρια θεάματα άλλα ένα θέατρο δησ παρεμβάλλεται ο ίδιος ο λαός. Δέν έχουμε πιά τήν έπικληση τού θρυλικού παρελθόντος άλλα τήν καθημερινότητα πού γίνεται θρύλος. Δέν έχουμε πιά μυθολογικά θέματα άλλα τά σύγχρονα προβλήματα πού γίνονται μύθοι
- ήθοποιούς άνώνυμους, ή δόξα άνήκει μονάχα στό λαό
- εικόνες θυσίας, ο λαός τήν τιμᾶ κι άπ' αύτό γεννιέται μά καινούρια πνευματικότητα
- δχι τέχνη, άλλα μά λατρευτική τελετή σέ μέρη καθαγιασμένα (ιστορικές τοποθεσίες)

Τό 1933 δ 'Οπτο Λάουμπινγκερ άναγγειλε πώς έπροκειτο νά δημιουργηθοῦν τετρακόσια θέατρα αύτοῦ τοῦ είδους. 'Αλλά τό 1935 οι άρχες διευκρίνισαν πώς μονάχα 25 θέατρα ήταν ύπό κατασκευή. 'Ο παλιός έξπρεσσιονιστής Κούρτ Χένικε γνώρισε κάποια έπιτυχία στή Χαιδελβέργη, μ' ένα έργο του, τό «*Der Weg ins Reich*» ('Ο δρόμος πού δηγει στό Ράιχ), πού χαιρετήθηκε αάν έργο πολιτικού διδακτισμού. 'Αλλά ύπηρξαν πολυάριθμες άποτυχίες. 'Η τελευταία άξιόλογη προσπάθεια αύτοῦ τοῦ τύπου έγινε κατά τούς 'Ολυμπιακούς. Αγώνες τοῦ 1936 μέ τήν ίδρυση τής Σκηνής Ντήτριχ 'Εκαρτ (Die Dietrich-Eckart Bühne) στό Βερολίνο. 'Έγκαινιάστηκε μ' ένα έργο τοῦ 'Εμπερχαρντ Βόλφγκανγκ Μαΐλερ. Κάθε ένίσχυση πού πρόσφερε τό 1934 δ Γκαϊμπελς σ' αύτό τό είδος τοῦ θεάτρου (είχε μάλιστα συγκεντρώσει και καμιά σαρανταρά συγγραφείς γιά νά φτιάξουν τό σχετικό ρεπερτόριο) καταργήθηκε δριστικά τό 1937.

' ένα έργο πού έκδόθηκε μέσα στόν πόλεμο, ένας Γάλλος καθηγητής πανεπιστημίου δ 'Ερνεστ Κλάιν, πού είχε τήν εύκαιρια νά μελετήσει τή ναζιστική Γερμανία κατά τή διάρκεια τής αιχμαλωσίας του, ('Η ψυχή και τά πρόσωπα τής Γερμανίας, Ozanne et Cie, Καέν 1943), άφιερώνει ένα μικρό κεφάλαιο στή λογοτεχνία και στίς τέχνες. 'Η έπιδιώξη τής άντικειμενικότητας δηως δείχνει και τό παρακάτω άποσπασμα πού άναφέρεται στό θέατρο, μπορεῖ εύκολα νά καταλήξει στήν άπολογητική:

“Αν καὶ ύπάρχουν λίγα άξιόλογα καινούρια έργα, πρέπει ν· αναγνωρίσουμε πώς ή σκηνοθεσία έχει γνωρίσει μιά ιδιαίτερη λάμψη καὶ πώς τά θεάματα τοῦ Μονάχου, τοῦ Βερολίνου, τῆς Φρανκφούρτης καὶ πῆς Λειψίας, καθὼς καὶ οἱ παραστάσεις τοῦ Μπαύρστ εἰναι πολὺ ύψηλοῦ ἐπιπέδου Πρέπει νά ύπογραμμιστεῖ μιά ἐνδιαφέρουσα προσπάθεια γιά ἀνανέωση τῆς δραματικῆς τέχνης πού ἐπιχειρεῖται ἀπό τὰ πολυάριθμα ύπαιθρια θέατρα Γιά παράδειγμα, στή Φρανκφούρτη – πάνω στό – Μαΐν ή ύπεροχη πρόσωψη τοῦ Δημαρχείου – Römer – χρησιμεύει γιά φυσικό σκηνικό σέ έργα δπως δ Ἐγκμοντ τοῦ Γκαίτε Ἡ μεγάλη κίνηση τοῦ πλήθους, οἱ λεπτές ἑναλλαγές τῶννυχτερινῶν σκοταδιῶν καὶ τῶν προβολέων δίνουν στά θεάματα ἕνα μεγαλεῖο καὶ μιά συγκανητική δύναμη πού είναι πραγματικά ἀσυνήθιστα. Είναι σίγουρο πώς χάρη στή γερμανική, θεατρική τεχνολογία, τό ἀνέθασμα καὶ ή σκηνοθεσία τῶν έργων γνώρισαν μιά μεγάλη καλλιτεχνική ἀνανέωση.

IV ΜΕΡΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

1 Ὅμνοι πρός τόν Φύρερ

Πολλοί συγγραφεῖς, μέλη τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος ή όχι, ύμνησαν μέ τούς στίχους τους τόν Χίτλερ. Περισσότερο ἀπό μιά πολιτική ποίηση, ἔδω ἔχουμε νά κάνουμε μέ μιά θρησκευτική ποίηση Ὁ Φύρερ ἔξομοιώνεται μ' ἕνα καινούριο Χριστό ή καὶ μέ τόν ἴδιο τό Θεό Σπήλην περίπτωση τουλάχιστον πού δέν ἐπικαλοῦνται τή βοήθεια τοῦ θεοῦ ὑπέρ τοῦ Φύρερ, δπως κάνει δ Χέρμαν Κλαούντιους

Κύριε/συμπαραστάσου στό Φύρερ/ἔτσι πού τό έργο του νά γίνει δικό Σου/ἔτσι πού τό έργο Σου νά γίνει δικό του/Κύριε/συμπαραστάσου στό Φύρερ!

Κύριε/συμπαραστάσου σέ δλους ἐμᾶς/“Έτσι πού τό έργο του νά γίνει δικό μας/“Έτσι πού τό έργο μας νά γίνει δικό του/Κύριε/συμπαραστάσου σέ δλους ἐμᾶς”

‘Ο Χάινριχ Άνακερ πού ύπήρξε έξαιρετικά παραγωγικός άναφορικά μ’ αύτοῦ τοῦ είδους τά έγκώμια ύμνει άπό τήν πλευρά του τό μεγαλείο τοῦ έπιτελούμενου έργου.

Τό έργο σου δρθώνεται δπως ύψωνονται οι μητροπόλεις!/φτιαγμένο γιά μιά γερμανική αιώνιστη/θά μεταφέρει τή γνώση τούτης τής έποχής/μέχρι τούς· άπογόνους τών άπογόνων μας.

‘Οσο γιά τόν Βόλφραμ Μπροκμάγιερ, ταπεινώνει στά πόδια τοῦ φύρερ έναν δλόκληρο λαό.

Είμαστε δλοι μαζί μὲ τόν άντρα/πού ξανάπλασε τή Γερμανία/ μᾶς κάλεσε, έμεις προχωρήσαμε,/κι αύτό πού φαινόταν άδιανόητο δρχισε νά πραγματοποιεῖται:/“Ένας λαός ξεσηκώθηκε στά δπλα!

Τώρα, έσυ Φύρερ κρατάς τήν τύχη μας/πήν τύχη τοῦ γερμανικοῦ έθνους/’Ακόμα κι δν χαθοῦμε άνώνυμοι/δέν πειράζει/ή Μεγάλη Γερμανία θά θγει άγνη κι άκηλιδωτη μέσα από τίς φλόγες

Τώρα ένας δλόκληρος λαός έχει σπηλώσει τό βλέμμα του πάνω σου/ μέ άγαπτη και έμπιστοσάνη./Μιά μέρα παρουσιάστηκες σέ μένα,/κι τώρα ένας δλόκληρος λαός θρίσκεται πισω σου,/γιά νά χτίσει τό καινούριο Ράιχ.

Κι δ,τι και νά γίνει. ό λαός σου άναγνωρίζει σ’ έσένα τόν έαυτό του, δσφαλτα και γιά πάντα./Είσαι ή φωτιά πού καίει μέσα μας./”Οταν κάποιος από μᾶς προφέρει τό δνομα τής Γερμανίας,/έσυ θρίσκεσαι ζωντανός μέσα του!

2 Κάλεσμα γιά τή θυσία

Τό καθήκον τής θυσίας γιά τή Γερμανία και τό Φύρερ ύπήρξε τό θέμα μιᾶς δλόκληρης προπαγάνδας γιά τούς νέους Σημαντικοί φορείς αύτής τής προπαγάνδας ύπηρξαν και τά ποιήματα “Έτσι ο Χέρμπερτ Μπαίμε γράφει

Γερμανία, νά ή αύγη!/Μέσα στή φωτιά πού μεγαλώνει/πιές τό

νεανικό και φλογερό μας αίμα/συγκέντρωσε τίς δυνάμεις σου, θγάλε μά
και μόνη κραυγή: λευτεριά ή θάνατος!

Γερμανία, νά ή αύγη!//Αρχίζουμε τήν πορεία,/δώσε τ' όνομά
σου γιά λάθαρο/πού πάνω άπο τά ποτάμια, τίς πόλεις και τά χωράφια/
κυματίζει σάν πυρσός!

' Γερμανία, νά ή αύγη!//Ο θεός στέκει μέσα στό φῶς,/Όρθώσου
άλλιως δέν θά σπείρει πή γῆ σου./Σπρώξε τό λαό σου στό άροτρο και στό
θωμόδ./Γιά νά ξαναγίνει και πάλι αύτό πού ήταν κάποτε:
Γερμανία, νά ή αύγη!

Στό παρακάτω πολεμικό έμβατήριο τοῦ Χάινριχ Ἀνακερ, οἱ στρα-
τιώτες παρομοιάζονται μέ τούς δρομεῖς τῶν Θυμυπιακῶν ἀγώνων πού
περνοῦν δένας στόν ἄλλον τήν ιερή φλόγα πού δέν πρέπει νά σφήσει.

' Ο πυρσός περνά ἀπό χέρι σέ χέρι.../"Οταν δέν θάνατος τόν ἀρ-
πάζει ἀπό κάποιον./Ο πιό κοντινός του τόν ξαναπαίρνει./Οι πυρσοί
ἄλλαζουν χέρια./Συνέχισε.

' Ο καιρός γοργά κυλᾶ και κανείς δέ ρωτά/πόσο καιρό δέν μεταφέρει
τόν πυρσό./Τό μόνο πού χρειάζεται είναι νά καίει καθάριος και λαμπρός/
Και μαζί του νά φλέγεται μιά καρδιά./Αύτό έχει σημασία.

Θά τόν μεταφέρουμε λοιπόν και σύ και έγώ/αύτόν τόν πυρσό, πρός
ένα τέλος μακρινό/στό τέρμα τοῦ δρόμου. 'Ο πυρσός λάμπει καθάρια!/
"Ηδη μπροστά μας, μέσ' τή σκοτεινιά καρτεροῦν/οι δλλοι!

3. "Eva έποικοδομητικό έργο

'Η «Έφημερίδα τῶν αιζητήσεων» τῆς 26ης Απριλίου 1933 σ' ένα
άρθρο της, πού ἀντί γιά ύπογραφή είχε μονάχα τά άρχικά P Nt.
περιέγραψε τή βερολινέζικη παράσταση «Σλάγκετερ» τοῦ Γιόστ-

Τό έργο αύτό τοῦ κυρίου Χάνς Γιόστ, μέ θέμα τή ζωή τοῦ
Σλάγκετερ, ἀνέβηκε γιά πρώτη φορά μπροστά στό βερολινέζικο κοινό,

ύστερα άπό μιά γενική δοκιμή πήν ήμέρα τῶν γενεθλίων τοῦ Χίτλερ πού πήν παρακολούθησαν μονάχα τά μέλη τῆς κυβέρνησης και μερικές χιλιάδες μελανοχίτωνες.

Στήν πρώτη πράξη πού είναι άτέλειωτη και βαρετή, και έκτυλισσεται μέσα στό φοιτητικό δωμάτιο τοῦ Λέο Σλάγκετερ, δι συγγραφέας μᾶς περιγράφει τούς δισταγμούς αύτοῦ τοῦ πρώην ἀξιωματικοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, πού ὅντας ἀκόμα πολὺ ἐπτρεασμένος ἀπό τῆς τραγικές ἀναμνήσεις τοῦ μεγάλου πολέμου, ἀρνεῖται νά γίνει ἔνας δυναμιτιστής τῶν στρατιωτικῶν τραίνων ή τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν Οι δισταγμοί αύτοί δέν ἀρέσουν καθόλου στό κοινό πού μέ τό πέσιμο τῆς αὐλαίας δέν ἀπευθύνει κανένα χειροκρότημα στούς ἀπογοτευμένους ήθοποιούς.

Στή Β' πράξη διάστις Γίστ ου μᾶς δίνει πήν καρικατούρα ἐνός σοσιαλδημοκράτη ἐπαρχιακοῦ κυβερνήτη, πρώην ἐργάτη πού νιώθει πολὺ ἀθολα μέσα στήν ἐπίσημη ζακέττα του και ντρέπεται γιά τά κοκκινιαμένα ἔργατικά χέρια του. Οι θεατές νιώθουν πολύ ικανοποιημένοι και χειροκροτοῦν δυνατά τίς τιράντες δπου διαφαινονται οι γελοίες ἀπαίτησεις τῶν «προδοτῶν τοῦ Νοέμβρη» πού δι κυβερνήτης Σνάιντερ ἀποτελεῖ τή γκροτέσκα ἐνσάρκωσή τους Αύτό είναι τό παρελθόν. Κατόπιν δι συγγραφέας μᾶς μεταφέρει στό παρόν καθώς και στό κυρίως θέμα τοῦ δράματος, παρουσιάζοντάς μας τή δραματική συζήτηση ἀνάμεσα σ' ἔνα γέρο ἀπόστρατο στρατηγό και στόν ἐφεδρο ἀξιωματικό Σλάγκετερ Ἀφοῦ πρώτα συνιστά πήν παθητική ἀντίσταση, δι στρατηγός ἐνθαρρύνει τό Σλάγκετερ ν' ἀγωνιστεῖ ἐνάντια στά γαλλικά στρατεύματα κατοχής. Οι διπλανοί μου χειροκροτοῦν ἐνθουσιασμένοι

Στή Γ' πράξη, τό δωμάτιο τοῦ ἡρωα πής ἀντιστασης ἔχει γίνει τό γενικό στρατηγείο ὄλων τῶν σαμποτέρ 'Ο Σλάγκετερ είναι δι ἀρχηγός πής ὄμαδας και δι γιός τοῦ σοσιαλιστή κυβερνήτη τοῦ Ντύσσελντορφ είναι ἔνας ἀπό τούς πιό ἀφοσιωμένους συνεργάτες του Παρ' δλες τίς προσπάθειες τῶν ηθοποιῶν ή δράση σέρνεται ἀξιοθήνητα Πάνω στήν ὥρα ἀκούγονται και μερικές ύθριστικές γιά τή Γαλλία τιράντες ίσα-ίσα γιά νά ύπενθυμίσουν στούς θεατές πώς πρέπει νά ἐκδηλώσουν πήν ικανοποιησή τους

Στή Δ' πράξη θλέπουμε πήν οικογένεια πής 'Αλεξάνδρας Τίλμαν πού μόλις πριν ἀπό λιγο ἔμαθε πώς ή ὄμαδα τοῦ Λέο Σλάγκετερ

πιάστηκε από τις γαλλικές άρχες. Ἐκολουθοῦν μακροσκελεῖς μονόλογοι τοῦ καθηγητῆ Τίλμαν πού θρηνεῖ τὶς ἀνώφελες θυσίες τοῦ Μεγάλου Πολέμου. Πρόκειται γιὰ μάτιερα σύρραγος προπαγάνδας εἰχε πήν πρόνοια νὰ τὸν ἀνεβάσει στὴ σκηνὴ γιὰ νὰ σταματήσει αὐτοὺς τοὺς ἡττοπαθεῖς λόγους. Ἡ μνηστὶ πού μέχρι τὴν ὥρα ἦταν ἐντελῶς σιωπηλὴ ἔρχεται μὲ τὴ σειρά τῆς νὰ μᾶς πεῖ τὸ τραγούδι τῆς καὶ παίρνει σά θέμα τῶν θρήνων τῆς τὴ φράση πού ἔχουν ἀποδώσει στὸν Ζώρζ Κλεμανσώ. «'Υπάρχουν 20 ἑκατομμύρια παραπανίσιοι γερμανοί» Σίγουρα θά προτιμοῦσε κι ἐκείνη κάπι τέτοιο, νὰ ὑπῆρχαν εἴκοσι ἑκατομμύρια παραπανίσιοι Γερμανοί γιὰ νὰ ἐπιχειρήσουν ἄλλη μᾶς φορά καὶ μὲ περισσότερες πιθανότητες ἐπιτυχίας τὴ μεγάλη περιπέτεια. Τό ίδιο θά ἐπιθυμοῦσε, χωρίς ἀμφιβολία καὶ ὁ κύριος Ἀδόλφος Χίτλερ. Τό πλήθος ποδοκροτεῖ ἀπό χαρά κι ἐλπίδα.

Τέλος ἀκούμε τὸ κουδούνιαμα τοῦ τηλεφώνου. Ὁ Λέο Σλάγκετερ καταδικάστηκε σὲ θάνατο ἐπειδὴ ἀνατίναξε μιὰ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Ὁ συγγραφέας δὲν νοιάζεται καθόλου γιὰ τὴν ιστορικὴ ἀλήθεια, ἀφοῦ δὲν λέει στὸ κοινὸ πώς στὴν πραγματικότητα ὁ ἡρωας πού τιμᾶ ἡ ἔθνικιστικὴ Γερμανία, εἰχε ἀνατίναξε ἐνα στρατιωτικό τραίνο, σκοτώνοντας τριάντα Γάλλους στρατιώτες. Ἡ Γαλλία ἔχει ύθριστεῖ δπώς τὸ ἐπιθυμοῦσαν. Τό γαλλικό πολεμικό συμβούλιο εἶναι ἐνα ἀνάξιο δικαστήριο. Ἀκούμε ἀκόμα τὸ ἀναπόφευκτο κουπλέ γιὰ τὸ «μεγάλο ἔθνος» πού βασανίζει μὲ ἀνάξιο τρόπο τὴν καλὴ Γερμανία μὲ τὰ δαπίλια αἰσθήματα καὶ τὰ καθαρά χέρια. Μέσα στὸ ἔργο βρίσκουμε τὰ πάντα. Ἡ συνεργασία ἀνάμεσα στὸν κύριο Χάνς Γιόστ καὶ τὸν κύριο Γκαιμπελ, ύπουργό προπαγάνδας, ὑπῆρξε ἀψογη. Ἡ σκηνὴ βιθύζεται στὸ σκοτάδι, τὸ δάπεδο τῆς σκηνῆς περιστρέφεται καὶ νῦμαστε μπροστά στὴν τελικὴ σκηνὴ. Ὁ ἡρωας στέκεται πλάτη πρὸς τὸ κοινό πού βλέπει μπροστά του στὸ βάθος τῆς σκηνῆς, τοὺς δώδεκα στρατιώτες τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος. Λένε στὸ Λέο Σλάγκετερ νὰ γονατίσει. «Ολα αὐτά θὰ πρέπει νῦχουν μιὰ αὔστηρη ἀκρίβεια. Στὴ Γαλλία καὶ στὸ Βέλγιο οι Γερμανοί ἔχουν ἔκτελέσει ἀρκετοὺς κατασκόπους καὶ δημήρους ώστε ν' ἀποκτήσουν μεγάλο ταλέντο σὲ παρθμοιες σκηνές. Οι δώδεκα Γάλλοι στρατιώτες πυροβολοῦν τὸ Σλάγκετερ καὶ μαζί τὸ κοινό κι ὅλόκληρη τὴ Γερμανία. Ἐχουμε νὰ κάνουμε μ' ἐνα συμβολισμό.

Αύτό τό κακό δράμα, παιγμένο άπό καλλιτέχνες πού έπιστρατεύουν δλο τό ταλέντο τους γιά νά καλύψουν τίς άδυναμίες τοῦ συγγραφέα είναι κι ἑνα σύμβολο σχετικά με τήν κατάσταση τῶν πνευμάτων στή Γερμανία, δεκαπέντε χρόνια ύστερα άπό τό χαμένο πόλεμο. Ανήκει στόν κύκλο τῶν θεατρικών, λογοτεχνικών και κινηματογραφικών έργων πού γράφτηκαν ύστερα άπό ἐντολή τῆς κυβέρνησης τοῦ Γ'. Ράιχ γιά νά κρατήσουν τήν κοινή γνώμη σέ μιά κατάσταση πυρετού γιά ἑναν ἀφανέρωτο ἀκόμα σκοπό

4. Ἐθνικά τραγούδια

Ο ἔπισημος ὅμνος τῶν Ταγμάτων Ἐφόδου, ήταν τό «Ξύπνα Γερμανία!», ποίημα τοῦ Ντήτριχ Ἐκαρτ, μελοποιημένο άπό τόν Χάνς Γκάνσσερ Φίλος τοῦ Χίτλερ και προσωπικότητα πού προβλήθηκε άπό τά πρώτα χρόνια τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος, ὁ Ντήτριχ Ἐκαρτ είχε ἑνα ἔντυπο τό «Auf gut deutsch» (Σέ καλά γερμανικά), ἀπ' δπου θάβγαινε τό 1921 ὁ Λαϊκός Παραπρητής Τό 1919 δημοσίευσε σ' αύπην τήν ἐπιθεώρηση ἑνα ποίημα μέ τόν τίτλο «Feuerjо». Οταν τό 1922 τά Τάγματα Ἐφόδου τοῦ ζήτησαν νά τούς γράψει ἑνα πολεμικό τραγούδι ἐπειδή παραπονιόντουσαν πώς δέν είχαν ἑνα ειδικά γραμμένο γι' αύτά, ὁ Ἐκαρτ τούς ἐδωσε αύτό τό ποίημα προσθέτοντάς του μιά στροφή στήν ἀρχή Τό τραγούδι ἀκούστηκε γιά πρώτη φορά στό συνέδριο τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος τό 1923

Ξύπνα Γερμανία! Ἐφοδος, Ἐφοδος, Ἐφοδος! Ἐφοδος, Ἐφοδος, Ἐφοδος! / Σημάνετε τίς καμπάνες τή μιά μετά τήν ἀλλη! / Σημάνετε γιά τούς ἀντρες, τούς γέρους τά παιδιά, / σημάνετε γιά νά θυοῦν άπό τά δωμάτια τους οι κοιωμένοι! / Σημάνετε νά κατεβοῦν τά κορίτσια τίς σκάλες, / σημάνετε ν' ἀφήσουν τίς κούνιες οι μανάδες! / 'Ο ἀέρας πρέπει νά μουγγιρίσει και νά θρυχηθεῖ! / 'Ας ξεσπάσει ἀς ξεσπάσει στή θροντή τῆς ἐκδίκησης! / Σημάνετε νά θυοῦν οι νεκροὶ άπό τούς τάφους! Ξύπνα Γερμανία!!

Ἐφοδος, Ἐφοδος, Ἐφοδος! Ἐφοδος, Ἐφοδος, Ἐφοδος! / Σημάνετε τίς καμπάνες τή μιά μετά τήν ἀλλη, / σημάνετε γιά νά λάμψουν οι σπίθες / 'Ο Ιούδας ἐρχεται γιά νά κυριεύσει τό Ράιχ / Σημάνετε

μέχρις δτου τά σκοινιά γινουν κόκκινα άπό τό αίμα, / σημάνετε τή φωτιά, τό μαρτύριο, τό φόνο, / σημάνετε πήν έφοδο, ή γή άς όρθωθει κάτω άπό τή βροντή πής σωτήριας έκδικησης! / Δυστυχία στό λαό πού σήμερα άκόμα όνειρεύεται! / Ξύπνα Γερμανία.

Τό έμβατήριο πού είχε γίνει σχεδόν έπισημος υμνος ήταν τό «Τραγούδι τού Χόροτ Βέσσελ»

Ψηλά πή σημαία. Συνταχθείτε σέ πυκνές γραμμές / τά Τάγματα 'Εφόδου παρελαύνουν μέθημα σταθερό και άποφασιστικό. / Τά πνεύματα τών συντρόφων πού σκοτώθηκαν άπ' τό κόκκινο Μέτωπο και πήν άντιδραση / παρελαύνουν έπισης μέσα στίς γραμμές μας

Στούς δρόμους κάντε τόπο στά Τάγματα τών μελανοχιτώνων, / στό δρόμο κάντε τόπο στόν δνδρά τών Ταγμάτων 'Εφόδου!! "Ηδη χιλιάδες δινθρωιστοί γεμάτοι έλπιδα στρέφουν τό βλέμμα πρός τόν άγκυλωτό σταυρό, / ξημερώνει ή μέρα πού θά φέρει πή λευτεριά και τό ψωμι!

Γιά τελευταία φορά νά πού μάς καλούνε σέ συνάθροιση, / ήδη είμαστε δλοι έτοφοι γιά πή μάχη. / Σέ λίγο οι χιτλερικές σημαίες θ' άνεμισουν σ' δλους τούς δρόμους. / Ή ύποδούλωση δπου νάναι τελειώνει

Βέβαια τά Τάγματα 'Εφόδου είχαν και πολλά άλλα τραγούδια Οι τέσσερις παρακάτω στίχοι μάς δίνουν ένα δείγμα τού δλου υφους

Τό σώμα έφόδου στέκει έτοφο / γιά πή μάχη πής μάζας. / Πρώτα πρέπει νά τρέξει τό αίμα τών 'Ιουδαίων / και τότε θάχουμε λευτερωθεῖ!

Καμιά φορά ή άνατριχιαστική χυδαιότητα και ή χοντροκοπιά ήταν άκόμα πιό έντονες. "Οπως σ' αύτό τό διάσημο πολεμικό τραγούδι πού τό τραγουδούσαν κυρίως οι ναζί φοιτητές δταν έκαναν παρελάσεις ή γυμνάσια·

'Ακονίστε τά μακριά μαχαιρία σας πάνω στά πεζοδρόμια! / Χώστε τά μαχαιρία σας στά κορμιά τών 'Εβραιών! Τό αίμα πρέπει νά κυλήσει σέ

κύματα, / Χέζουμε πήν έλευθερία πής δημοκρατίας τῶν Ἐβραίων

"Οσο γιά τό τραγούδι πής Χιτλερικής Νεολαίας, αύτό τόχες γράψει ό
ιδιος ό Μπάλντουρ φόν Σίραχ και τό κείμενο τό μελοποίησε ό Χάνς
"Οττο Μπόργκμαν

'Εμπρός! 'Εμπρός! ..ήχουν οι ήρωικές φανφάρες / 'Εμπρός! 'Η
νεολαία άψηφα κάθε κίνδυνο / Γερμανία, θ' αστραποβολήσεις από
φώς, / άκόμα κι άν έμεις πρέπει νά χαθούμε / 'Εμπρός! 'Εμπρός!
'Η νεολαία άψηφα κάθε κίνδυνο / "Οσο μακριά κι άν βρίσκεται
άκομα ό σκοπός, / ή νεολαία θά φτάσει στό τέρμα

Νεολαία! Νεολαία! Είμαστε οι στρατιώτες τοῦ μέλλοντος / Νεολαία!
Νεολαία! Έμεις θά κάνουμε τά αύριανά κατορθώματα / Nai! Τά
χτυπήματά μας γκρεμίζουν δ.τι μᾶς έναντιώνεται. / Νεολαία! Νεολαία!
Έμεις θά κάνουμε τά αύριανά κατορθώματα. / Φύρερ! Σοῦ άντκουμε, /
έμεις οι σύντροφοι σου είμαστε δικοί σου!

Ρεφραίν: Μπροστά μας κυματίζει ή σημαία μας, / ένας, ένας
πορειύμαστε πρός τό μέλλον. / Γιά τό Χίτλερ περνάμε μέσα από τό
σκοτάδι και τή μίζερια, / μέ τή σημαία πής νεολαίας γιά τή λευτεριά
και τό ψωμί. / Μπροστά μας κυματίζει ή σημαία μας. / 'Η σημαία
μας είναι οι νέοι καιροί, / και ή σημαία μας μᾶς δδηγεί πρός πήν
αιώνιότητα. / vai, ή σημαία είναι πάνω από τό θάνατο! Τό θάνατο!

5. Από τήν άποδοχή στήν άρνηση

I. ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ

1. Η δμολογία πίστης ένδει πετυχημένου συγγραφέα:

τοῦ Χάνς Χάιντς Ἐβερς

Τά έργα τοῦ Χάνς Χάιντς Ἐβερς (1871-1943), θεωρούνται κλασικά από τούς θιασώτες τῆς φανταστικής λογοτεχνίας, ιδιαίτερα μάλιστα στή Γαλλία.

Διαθέτουν δλα τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῶν καλλιτεχνικῶν προϊόντων τοῦ τέλους-τοῦ-αἰώνα, ἐκεῖνα πού ἔδω και λίγο καιρό τά χαρακτηρίζουμε σάν «παρακμιακά». Στή Γερμανία, δὲ Ἐβερς δέν ἔχαιρε ποτέ καλής φήμης μέσα στούς καλλιεργημένους λογοτεχνικούς κύκλους, κι ἀκόμα περισσότερο μέσα στούς λεγόμενους πρωτοποριακούς. Στά χρόνια τοῦ εἰκοσι θεωρούνταν μᾶλλον σάν ἕνας σκανδαλιστικός συγγραφέας πού προσπαθοῦσε νά κάνει λεφτά, μέ θέματα πού θά ἐντυπωσιάζαν ἐντονα τή φαντασία τῶν ἀναγνωστῶν, δηλαδή θέματα νοσηρά και μακάβρια. Ο Χάινριχ Μάν χαρακτηρίζει τά βιβλία τοῦ Ἐβερς ψευτο-δαιμονιακά και σκόπιμα ἀρρωστημένα. Γι' αύτὸν ἐπιστῆς τό λόγο δ Μπρέχτ ύποστηριζε πώς οι ναζί δέν θά μπορούσαν νά βροῦν πιό κατάλληλο συγγραφέα ἀπ' αύτὸν, γιά νά γράψει τή βιογραφία τοῦ Χόρστ Βέσσαελ «σ' δλόκληρη τή Γερμανία, λέει δ Μπρέχτ, δέν βρισκεται κανένας ἀλλος πού νά διαθέτει τή φαντασία αύτοῦ τοῦ πορνογράφου τῆς μόδας». Παρ' δλα αύτά ή βιογραφία αύτή

δημιούργησε ένα σκάνδαλο μέσα στούς ναζιστικούς κύκλους, προκαλώντας διάφορες πολεμικές, και τό 1935 άπαγορεύτηκε στόν Ἔβερς νά δημοσιεύει έργα του. Τόν κατηγόρησαν πώς τόνιας ύπερβολικά όρισμένες δχι και τόσο λαμπρές πλευρές τῆς ζωῆς τοῦ Χόρστ Βέσσελ, κηλιδώνοντας έτσι τή μνήμη τού, και δτι τόλμησε ν' ἀναμετρηθεῖ μέ έναν «ῆρωα» τοῦ ἑθνικοσοσιαλισμοῦ τή στιγμή πού δ ίδιος ήταν ἐκπρόσωπος τῆς ἀποδοκίμασμένης σκανδαλιστικῆς λογοτεχνίας. Πράγματι, δ Ἔβερς πλήρωνε τά λύτρα τοῦ καιροσκοπισμοῦ του Ἐχοντας προσχωρήσει ἀργά στό ναζισμό (πάντως πριν ἀπό τό 1933) βρήκε στήν ιστορία τοῦ Χόρστ Βέσσελ τήν εύκαιρία μᾶς καινούριας ἐπιτυχίας, κομμένης και ραμένης στά μέτρα του, ἀφοῦ δ περιβόητος «ῆρωας» τῶν ναζί, ήταν ένας μαστρωπός. Οι ναζί σκέφτηκαν ἀπό τήν πλευρά τους, πώς διασημότητα τοῦ Ἔβερς θάταν ένα ἀτοῦ γά τό κίνημα. Λέγεται ακόμα πώς τή βιογραφία αύτή τήν παράγγειλε δ Γκαιμπελς. Ὁπως και νάχουν τά πράγματα, δ Χίτλερ διέθεσε στόν Ἔβερς τό προσωπικό του ἀρχείο και διευκόλυνε τό ἔργο του. Ἀλλωστε τό βιβλίο ἀφιερώθηκε στό Φύρερ. Τό ἐβδομαδιαίο περιοδικό «Lu» τῆς 15ης Ἀπριλίου 1932, δημοσιεύσε ένα ἄρθρο τοῦ Ἔβερς μέ τόν τίτλο «Ἀδόλφος Χίτλερ». Συνοδευόταν ἀπό τό ἀκόλουθο εισαγωγικό σημείωμα

‘Ο κύριος Ἔβερς, συγγραφέας τοῦ μυστικιστικοῦ μυθιστορήματος «Μανδραγόρας», είναι δ πιό πολυδιαβασμένος συγγραφέας τῆς Γερμανίας. Ἀνήκει στό ἑθνικοσοσιαλιστικό κίνημα. Ἐπειδή θελήσαμε ένα πορτραΐτο τοῦ Φύρερ, καμωμένο ἀπό έναν ἀπό τούς θερμότερους όπαδούς του, ζητήσαμε ἀπό τόν Χάνς Χάιντς Ἔβερς αὐτό τό ἄρθρο πού είχε τήν καλωσύνη νά μᾶς στείλει’

Μήπως τό ἄρθρο αὐτό δημοσιεύτηκε μόνο στά γαλλικά, Ὡπως και νά ‘ναι παρ’ δλες τις προσπάθειες μας δέν καταφέραμε νά τό βροῦμε στά γερμανικά

Στά «Γαλλικά Γράμματα» τῆς 29ης Ἰουλίου 1970, δ Ούμπέρ Ζουέν τά βάζει, δίκαια, μ’ ἐκείνους πού λένε πώς δ Ἔβερς ύπτηρξε μέ τά έργα του, πρόδρομος τοῦ ναζισμοῦ ἀντί νά κατονομάζουν τούς πραγματικούς ύπευθυνους τοῦ Γ’ Ράιχ. Τό νά βρίσκει κανείς ἀποδιοπομπαίους τράγους ἀνάμεσα στούς συγγραφεῖς και τούς καλλιτέχνες είναι μά εύκολη ύπεκφυγή «Γιά δνομα τοῦ θεοῦ, δς ἀποφεύγουμε νά γράφουμε

δπως κάνουν. μερικοί, πώς ό ίδιος ό «Εβερς είδε τό ναζιστικό τρόμο νά ξεπηδά μέσα από τά έργα του κι έτοι ύπηρξε ένας από τους δημιουργούς του. Διάφοροι νέοι αυτοκτόνησαν και βρέθηκαν δρισμένα πονηρά μυαλά πού ύποστήριξαν πώς γι' αύτό έφταιξε ό Κοκτώ, ό Ζιντ ή ό Σάρτρ»

«Όταν άνεθηκα γιά πρώτη φορά τά σκαλοπάτια τού Φαιού Οίκου, δέν ένιωσα κανένα ιδιαίτερο καρδιοχτύπι 'Επι χρόνια, έχω δεῖ σ' δλες τίς γωνιές πής γής, τόσους μεγάλους δντρες, πολιτικούς, έφευρέτες, καλλιτέχνες, οικονομολόγους και βιομηχάνους, δντρες πού έπηρέαζαν έκατομμύρια άνθρωπους, έτσι πού δύσκολα πιά μποροῦν νά μ' έντυπωσιάσουν Αύτό πού μ' δδηγοῦσε στόν Χίτλερ δέν ήταν ή έπιθυμια νά δώ άκόμα μάτι σπουδαία, σύγχρονη προσωπικότητα, άλλα ή τίμια πρόθεση νά τεθώ στή διάθεση ένός άνθρωπου πού μάχεται σχεδόν όλομόναχος μέσα στό χειρότερο γερμανικό άδιέξοδο, γιά πήν έλευθερία μας

'Ενώ τόν περίμενα, σκεφτόμουν. Τί τό πραγματικά μεγάλο έκανε ό Χίτλερ, Βέβαια, μπρέσε, ξεκινώντας απ' τό μηδέν, νά δημιουργήσει ένα σπουδαίο κίνημα: μπρέσε νά συγκεντρώσει έκατομμύρια Γερμανούς πού άκούν τ' σνομά του σάν Εύαγγελιο 'Άλλα δλα αύτά είναι πράγματι έργο τών χεριών του; Τό άδυσώπητο πεπρωμένο και οι δηριοί καιροί μας, δέν έσπρωξαν τά πλήθη στήν άγκαλιά τού Χίτλερ,

«Ο 'Αδόλφος Χίτλερ δέν ύποσχόταν τίποτα Διεκδικούσε, άπαιτούσε, άνεθετε βαριά καθήκοντα σ' έκεινους πού τόν άκολουθούσαν: τούς ζητοῦσε τίς οικονομίες τους μέχρι πήν τελευταία δεκάρα, δλο τό μόχθο τούς άκόμα και τό αίμα τους Σ' δλους τούς λόγους του άντηχει ή ίδια σκέψη σάν ένα ρεφραίν. «'Ακόμα κι' άν δώσετε τή ζωή σας γιά πή Γερμανία, και πάλι δέ θάχετε δώσει τίποτα!» Στόν ίδιο, δπως και στούς σπαδούς του δέν άναγνωρίζει παρά καθήκοντα άπεναντι στό λαό - και μονάχα ένα δικαίωμα. τό δικαίωμα νά κάνει τό καθήκον του

«Έτσι ό Χίτλερ συγκέντρωσε γύρω τόν μιά ντουζίνα άνθρωπους, κατόπιν μερικές έκατοντάδες και τέλος χιλιάδες και έκατομμύρια 'Η παράξενη δύναμη πού διαχέεται από πήν προσωπικότητά του, διαμέσου τών ύπασπιστών του, περνάει στό λαό

Δέν ξέρω άν αύτός ό άνθρωπος μιλάει πάντα έτσι δπως μοῦ μίλησε 'Έχω πήν έντυπωση πώς μέ κατάλαβε μέ πή σιγουριά ένός ύπνοβάτη Τό θλέμμα του έμενε κάπου μετέωρο, κι ένα τραγούδι πλανιόταν στά χείλη του - ένα τραγούδι πού λέγεται Γερμανία Και τότε κατάλαβα: 'Ο

άνθρωπος αύτός ήταν ένας δμοιός μου, ένας ποιητής, ένας καλλιτέχνης, ένας διειροπόλος, – ένας Γερμανός. Ή καρδιά δέν όξιζει τίποτα χωρίς τό μυαλό. Άλλα όσο περισσότερο μιά σκέψη είναι σαφής και άπλη, τόσο περισσότερο διαμορφώνεται από τήν καρδιά. Ο Χίτλερ είναι ένας άνθρωπος τής καρδιάς, και ή καρδιά του ματώνει γιά τή Γερμανία. Ένα πλάσμα πού δέν είναι τίποτα παραπάνω από δημοσιογράφος, δέν θά τόν καταλάθει ποτέ.

‘Ο Χίτλερ έχει μόνο μιά άγάπη – τή Γερμανία. Ο δημοσιογράφος θά χαμογελάσει και θά πει: «Και λοιπόν,» Άλλα ό λαός τόν καταλαβαίνει και άνταποκρίνεται μέ μιά ίση άγάπη. Έκει βρίσκεται τό μυστικό τής έπιτυχίας του: δέν άπευθύνεται σέ δριαμένες λαϊκές τάξεις, άλλα σ’ δλο τό λαό. Ο Χίτλερ άντιτίθεται στίς μεμονωμένες και έγωιστικές όμαδικές προσπάθειες, δέν θέλει ν’ άκουσει τίποτα γιά τά ίδιαίτερα συμφέροντα τών χωρικών και τών έργατών, τών τεχνιτών και τών βιομηχάνων, τών θρησκειών και τών κοινωνικών τάξεων Γι’ αύτόν, ή πάλη τών τάξεων είναι ένα έγκλημα έναντια στήν πατρίδα. Ο Χίτλερ πολεμά γιά τήν ίδια τήν ψυχή τού Γερμανικού λαού!

Στήν άρχή δλοι οι πολιτικοί είδαν τήν προσπάθειά του σάν τό άθω άνειρο ένάς άνισόρροπο. Ο γερμανικός λαός, κατασπαραγμένος και διαιρεμένος δσο κανένας δλλος λαός στόν κόσμο, δηλητηριασμένος από τήν πολιτική, μέχρι τόν τελευταίο ψηφοφόρο (μέχρι ένα ποσοστό 90% ψηφίζουν στίς έπαναληπτικές έκλογές) δ λαός αύτός θά κατάφερνε ποτέ νά ξεχάσει τά ταξικά του συμφέροντα και νά ένωθει στέρεα και δυνατά; Κορόϊδευαν τόν άντρα πού ήθελε ν’ άνεβει στήν έξουσία, στό δνομα μιάς τόσο φανταστικής ιδέας

Σήμερα δέν γελάνε πιά, βλέποντας δώδεκα έκατομμύρια άνθρωπους νά προχωράνε πίσω από τό Χίτλερ Πολλά πολιτικά κόμματα ξέρουν πώς έχουν σαρωθεί από τή θύελλα τού έθνικοσσιαλισμού κι δλλα τρέμουν γιά τή ζωή τους. Προσπαθούν άκόμα άπεγγνωσμένα ν’ άντισταθούν, άλλα στό τέλος θά πέσουν. Ο άνθρωπος αύτός πού είχε πίστη σ’ δνειρό του, πέτυχε αύτό πού φαινόταν άκατόρθωτο. Έκανε τούς Γερμανούς νά νιώσουν Γερμανοί. Τδκανε γιά τό καλό τής Γερμανίας και γιά δλο τόν εύρωπαϊκό πολιτισμό. Αν ή Εύρώπη δέν έχει πέσει στά νύχια τού μπολαεθικισμού αύτό τό όφειλει σέ δυσ άνθρωπους στό Μπενίτο Μουσσολίνι και στόν Αδόλφο Χίτλερ.

Τό κείμενο αύτό τοῦ Ἐβερς παρουσιάζει ἔνα ἐνδιαφέρον πού δέν περιορίζεται στὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέα. Πράγματι σ' αὐτό διακρίνουμε τὰ βασικά σημεῖα πού ἔκαναν δρισμένους διανοούμενους Γερμανούς νά προσχωρήσουν ἐκεῖνο τὸν καιρό στὸ ναζισμό

- τὴ γοητεία τῆς ἔξαιρετικῆς προσωπικότητας, τοῦ ἀτόμου πού διαφέρει ἀπό τὸν κοινό ἀνθρώπο, τοῦ «ὑπερανθρώπου». Ἀλλωστε οἱ λογοτέχνες σάν τὸν Ἐβερς συνδέονται μὲ τὸν αἰσθητισμό, τὸ θαυμασμό γά τὸ ὡραῖο καθαυτό
- τὴν περιβόητη γερμανική εύαισθησία, πού βασίζεται στὴν καρδιά καὶ τὸ ἐνστικτο
- τὴ γερμανική πατρίδα, μὲ τὴν ἀρνηση τῶν κοινωνικῶν τάξεων
- τὸν ἀντιμπολασθικισμό, τὸ φόβο τοῦ κομμουνισμοῦ.

2. Ὁρκοι πίστης καὶ ὑπακοῆς

Κατά ἀπομίμηση τῆς ἐνταξης τῶν διανοούμενων στὴν ἡμεριαλιστική πολιτική τοῦ Γουλιέμου Β' τὸ 1914, μέ τὸ «Μανιφέστο τῶν 93» οἱ ναζί προσπάθησαν νά κερδίσουν τὴν ύποστηριξη τῶν συγγραφέων καὶ τῶν καλλιτεχνῶν. Ἡ γερμανική ἐνότητα καὶ ἡ ὁμοιογένεια τοῦ ἔθνους δέν ἐπέτρεπαν τὸν ἀποκλεισμό τοῦ συγγραφέα ἀπό τὴ λαϊκή κοινότητα, καὶ ἡ φόρμουλα «Ἐνας μόνο λαός, ἔνα μόνο Κράτος, ἔνας μόνο ἀρχηγός» (*Ein Volk, ein Reich, ein Führer*) ἦταν ἡ ναζιστική ἐκδοση τοῦ σλόγκαν τοῦ Γουλιέλμου Β' σύμφωνα μέ τὸ ὅποιο δέν ἀναγνώριζε πιά κόμματα, ἀλλά μονάχα Γερμανούς. Στίς ἀρχές λοιπόν τοῦ Γ' Ράιχ, οἱ Χίτλερ, Γκαϊμπελς καὶ Ρόζενμπεργκ φρόντισαν νά χρησιμοποιήσουν διάσημους διανοούμενους σάν διαφημιστικά διολώματα υπέρ τῆς ναζιστικῆς θεωρίας. Ὁπως ἡδη ἀναφέραμε, τὸ πρῶτο μετάλλιο ἐργασίας πού ἔκοψαν οἱ ναζί, ἔμπνεεται ἀπό τὴν ιδέα μᾶς συμμαχίας ἀνάμεσα σέ ἐργάτες, διανοούμενους καὶ χωρικούς, ἐνώ ἡ δεσπόζουσα κεντρική μορφή τοῦ Γκαΐτε διαλέχητη γιά νά ὑποδηλώσει τὴν πνευματικότητα τοῦ νεογέννητου καθεστώτος.

Τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1933, δηλαδή ὑστερα ἀπό τὰ δλοκαυτώματα τῶν βιβλίων κι ἀπό τὴ μετανάστευση πολλῶν συγγραφέων, δημοσιεύτηκε ἔνας κατάλογος δύδονταοχτώ προσωπικοτήτων πού ἔδιναν ἐνυπόγραφα ἔναν δρκο πίστης στὸν καγκελλάριο Ἀδόλφο Χίτλερ. Τό εἰσαγωγικό κείμενο διευκρίνιζε πώς κατέληξαν σ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση σπρωγμένοι

άπό τή σοβαρότητα τής κατάστασης κι άπό τή συναισθηση τῶν καθηκόντων τους πρός τήν άνοικοδόμηση τοῦ Γ' Ράιχ. Οι περισσότερες ύπογραφές άνηκαν σε έθνικιστές συγγραφεῖς (Μπόύμελμπουργκ, Μπλούνκ, Όουρινγκερ, Φρένσαεν, Γκρήζε, φόν Μόλο, Πόντεν κ.λ π.) πού άργοτερα έκαναν μιά λαμπρή καρριέρα στό Γ' Ράιχ έπισης σε συγγραφεῖς πού θεωροῦνταν πρωτοποριακοί (Μπέν, Μπρόννεν, Φλάκε, ά εκδότης Ρίχαρντ Άλφρεντ Μέγιερ) καθώς και σε δηλωμένους ναζί (Γιόστ, Φέσπερ) Μένει νά μάθουμε ἀν οι ύπογραφές αύτές είχαν λιγοπολύ άποσπαστεί μ' έκβιασμό. Άλλα κάτι τέτοιο δέν φαινεται πιθανό δταν παρακολουθήσουμε τήν πορεία αύτῶν τῶν συγγραφέων Μερικοί, δπως διηγήθηκε ό Όσκαρ Λαΐρκε, ύπογραψαν μέ τή θέλησή τους γιά νά προστατέψουν τούς έκδότες τους Μόνο ό Ρούντολφ Γ Μπίντινγκ διαμαρτυρήθηκε δημόσια γιά τή χρησιμοποίηση τοῦ όνδματός του χωρίς νάχει ένημερωθεί. Από δσους είχαν ύπογράψει μονάχα τρεῖς (οι Άρνολντ Μπρόννεν, Λέο Βάιαμάντελ, Μπρούνο Ε Βέρνερ) θά γίνουν πολέμιοι τοῦ ναζισμοῦ παιρνοντας ένεργο μέρος στά άντιστασιακά κινήματα.

Πιό παράξενη και πιό ύποπτη ήταν μιά έκκληση πού δημοσιεύτηκε στό Λαϊκό Παρατηρητή τής 18ης Αύγουστου 1934 ένας κατάλογος μέ προσωπικότητες τοῦ πνευματικοῦ κόσμου δήλωνε τήν ύποστήριξή του πρός τόν Χίτλερ γιά τό δημοψήφισμα τής 19ης Αύγουστου Μέ τόν Χίντενμπουργκ νεκρό, δλη ή έξουσία περνοῦσε στά χέρια τοῦ Χίτλερ. Μέσα από αύτή τήν έκκληση διαφαινόταν μιά τυφλή θρησκευτική πίστη Τό κείμενο παρότρυνε στήν άπόλυτη ύποταγή στό Φύρερ πού παρουσιάζοταν σάν ή έγγυηση τής ένότητας, τής έλευθερίας και τής άξιοπρέπειας τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ανάμεσα σ' αύτούς πού ύπόγραψαν, δριαμένα όνδματα δέν μᾶς προξενοῦν καμιά έκπληξη, δπως τῶν Βέρνερ Μπόύμελμπουργκ, Ρούντολφ Γ. Μπίντινγκ, Χάνς Φρήντριχ Μπλούνκ, Ρίχαρντ Όουρινγκερ, Γκούσταβ Φρένσαεν, Χάνς Γιόστ, Έρβιν Κόλμπενγιερ, Βέρνερ Κράους, Εμίλ Νόλντε, Γιόζεφ Τόρακ κ.λ.π. Άντιθετα παραξενεύμαστε πολύ συναντώντας τά όνδματα τῶν Έρνστ Μπάρλαχ και Μής βάν ντέρ Ρόχε

3. Από τήν πλάνη στήν ιδεολογική περιπλάνηση: Ο Γκόττφριντ Μπέν

Συμμετέχοντας σ' αύτό πού όνομάστηκε έξιρεσσιονισμός στό

μέτρο πού έκδηλωνόταν μέσα από τις έπιθεωρήσεις *Der Sturm* και *Die Action*, ό Γκόττφριντ Μπέν στάθηκε πάντα στό περιθώριο τῶν κοινωνικῶν και πολιτικῶν έκδηλώσεων, πού συνόδεψαν αύτό τό κίνημα στή Γερμανία. "Αλλωστε ο Κούρτ Χίλλερ έγραψε στά άπομνημονεύματά του πώς δεν ζούσε παρά μόνο γιά τη λογοτεχνία. Ένω κατά τό 1917-1920 οι περισσότεροι έξιπρεσιονιστές πήραν έπαναστατική θέση άκόμα κι' αν οι άποψεις τους παρέμεναν άδριστες και συγκεχυμένες, ή δική του θέση ήταν καθαρά αισθητικής τάξης. Πράγμα πού δέν τόν έμποδίσει νά συνεχίσει τις καλές του σχέσεις μέ τους έξιπρεσιονιστές πού μπήκαν στόν κοινωνικό άγώνα, άφοῦ διφέμφερτ κάτω από τήν αιγιδα τής *Aktion* τό 1917 συγκέντρωσε τά πρώτα άπαντα τῶν ποιημάτων του και διαδικαστές έστειλε κείμενα στήν ειρηνιστική έπιθεώρηση *Die Weissen Blätter* τοῦ Ρενέ Σικελέ.

Μέσα από τόν Μπέν διαβλέπουμε σίγουρα μιά δψη τοῦ έξιπρεσιονισμού. σ' αύτήν διακατεύονται δυό έπαναστατικά ρεύματα δην διαδικαστές ή αποτελεί, πολύ περισσότερο από τό Μάρξ, τόν κοινό παρανομαστή τό ένα πηγάζει από τόν αισθητισμό τοῦ τέλους τοῦ αιώνα, μέσα από τήν άρνηση τής χυδαιόπτητας τῶν Φιλισταίων και τό άλλο άντλει τή δύναμή του περισσότερο μέσα από τούς κοινωνικούς άγωνες. Είναι ή έποχη δην ή αστική τάξη άρχιζει νά γίνεται κυριαρχη μέ διποτέλεσμα μιά κριση τῶν άξιων, πού δημιουργεῖ σ' αύτή τή γενιά έναν έντονο άντιαστισμό. Τά χρόνια αύτά ή μόνη συναίσθηση πού έχει διπέν είναι συναίσθηση τής καταστροφῆς μιᾶς πραγματικόπτητας, τής διάλυσης ένός κόσμου πού βασιζόταν στίς φαινομενικά σταθερές άξιες τής αύτοκρατορικής Γερμανίας. Και μεταφράζει τήν προσωπική του έμπειρια απ' αύτή τήν κρίση, μέσα από τή ζωή του σάν γιατροῦ και τή συμμετοχή του στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο θάνατος, ή νοσηρότητα και ή σαπίλα πού άφθονοι στή λογοτεχνία τοῦ τέλους-τοῦ-αιώνα, έπηρέασαν μιά άλοκληρη γενιά σέ συνάρτηση μέ τό βίωμα μιᾶς άρισμένης κοινωνικής πραγματικόπτητας έτσι πού μέ βάση τήν παρουσία αύτῶν τῶν χαρακτηριστικῶν στοιχείων, μιᾶς είναι άδύνατο νά διακρίνουμε τόσο στόν Μπέν δοσο και σέ δλλους ποιητές τής έποχής πού βρίσκεται διαθητισμός και ποῦ ή κοινωνική διαμαρτυρία. Εδώ, καλυμμένος από τις περιστάσεις, ύπάρχει ένας βασικός έπαμφοτερισμός.

Ἐπι Δημοκρατίας τής Βαϊμάρης διπέν σέ δυό περιπτώσεις δίνει

σέ πολλούς τήν έσφαλμένη έντυπωση πώς έχουν νά κάνουν μ' έναν άνθρωπο τής άριστεράς σέ μια βίαιη έπιθεσή του ένάντια στήν άδιαφορία τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν άπέναντι στό συγγραφέα κι ένάντια στήν κρατική πολιτιστική πολιτική, πού βασίζεται μονάχα στή φιγούρα ένω σπρώχνει τούς ποιητές στή μιζέρια κι δταν δήλωσε ύπερ τῆς έλευσθερίας τῶν έκτρωσεων. Άλλα άπαιτεī έπιμονα μιά άγνη τέχνη Σ' ένα ραδιοφωνικό του διάλογο μέ τόν Γιοχάννες Ρ Μπέχερ τό 1930, άντιτιθεται σέ κάθε τέχνη σκοπιμότητας, έπειδή κατά τή γνώμη του ή σκοπιμότητα άνήκει στήν πολιτική κι όχι στήν τέχνη. Είναι έχθρικός άπέναντι στά ψευδο-έπιστημονικά ρεύματα μέ τά κοινωνικά θέματα, πού έκπροσωποῦνται άπό τήν ντοκουμένταρισμένη λογοτεχνία κι άπ' αύτό πού γενικότερα, όνομάστηκε ό Νέος Αντικειμενισμός.

Αύτή ή μόνιμη στάση του καθορίζει και τή στροφή του μπροστά στή κοινωνική κρίση πού άρχιζει τό 1930 Βάζοντάς τα μέ τόν ύλισμό πού τόν χαρακτηρίζει γέρικο και άντιδραστικό συνιστοῦσε σάν μοναδικό φάρμακο γιά τήν ήθική άταξία, δπου βρισκόταν ή Γερμανία, τήν έφαρμογή μάς μεταφυσικής τής φόρμας Τό 1932 σ' ένα κειμενό του μέ τόν τίτλο «Μετά τό Μηδενισμό» δίνει καθαρά τήν εικόνα μάς έθνικής κοινότητας πού κατορθώνει ν' άνανεωθεί χάρη σέ μια αύστηρη πειθαρχία στό δνομα αύτού πού όνομάζει άπόλυτο χαρακτήρα τής φόρμας. Τόν βλέπουμε λοιπόν νά σκιαγραφεί μιά μεταστοιχείωση τῶν αισθητικῶν άπαιτήσεων σε πολιτικές άξεις Ήδη ό εστέτ μιλάει μιά γλώσσα πού συγγενεύει πολύ μέ τῶν ναζί θεωρητικῶν, ιδιαίτερα τού Γκαϊμπελς πού πιστεύει πώς ο κάθε άληθινός πολιτικός είναι ένας καλλιτέχνης πού έπιβάλλει μιά φόρμα στό κοινωνικό οίκοδόμημα.

Τό 1933 μέ τήν άνοδο τῶν ναζί στήν έξουσια, ο Μπέν ύποστηριζει τήν πολιτική τους. Είναι χαρακτηριστική ή ένεργητική του συμβολή στήν άναδιοργάνωση τής Πρωσικής Ακαδημίας τῶν τεχνῶν. Τό ίδιο δειχνει και μιά σειρά άπό κείμενα και έμφανισεις του στή δημόσια σκηνή. Στις 25 Απριλίου 1933, συγκεκριμένα, ή Berliner Börsenzeitung δημοσιεύει τή ραδιοφωνική του όμιλα γιά τό Νέο Κράτος και τούς διανοούμενους. Σ' αύτό έκφραζει πήν προσχώρησή του στήν άνθρωπολογική καμπή πού σημειώνεται μέ τό Γ' Ράιχ

Τό νέο Κράτος γεννήθηκε παρά τήν έπιθυμια τῶν διανοουμένων. Ο, τιδήποτε, μέσα στήν τελευταία δεκαετία άνήκε στή διανόηση, ήταν

έχθρικό άπεναντι στή δημουργία αύτοῦ τοῦ νέου Κράτους. Ἐκεῖνοι που χαιρετούσαν μ' ἐνθουσιασμό κάθε ἐπαναστατική ἐκδήλωση πού προερχόταν ἀπό τὴν πλευρά τοῦ μαρξισμοῦ, πού τοῦ ἀπέδιδαν νέες ἀποκαλυπτικές ἀξίες, πού ἡταν ἔτοιμοι νά θυσιάσουν τά πάντα, ἀποφάσισαν χάρη τῆς πνευματικῆς τους τιμῆς νά θεωρήσουν τὴν ἑθνική ἐπανάσταση σάν ἀνήθυμη, ἀπωθητική καὶ κατευθυνόμενη ἐνάντια στήν ἐννοια τῆς ἱστορίας. Τί παράξενη νοοτροπία, καὶ τί παράξενη ἱστορία είναι αὐτή δημού θεωρούν τά μισθολογικά προβλήματα σάν τη βάση δλων τῶν ἀγώνων τῆς ἀνθρωπότητας! Τί διανοητική ἀνεπάρκεια, τί θημική ἀνεπάρκεια θά μπορούσαμε νά προσθέσουμε, είναι αὐτή, νά μήν μπορούν νά δούνε μέσα ἀπό τὴν ἀνοιχτή προοπτική τῆς ἀντίθετης πλευρᾶς σχετικά μέ τὴν πολιτιστική παραγωγή, μέσα ἀπό τά μεγαλειώδη συναισθήματά της γύρω ἀπό τὴ θυσία, μέσα ἀπό τὴν ἀπορρόφηση τοῦ ἔγω ἀπό τὸ σύνολο, τὸ Κράτος, τὴ φυλή, τὸ ἀκατάλυτο, μέσα ἀπό τό πέρασμα τῆς οἰκονομικῆς ὁμάδας στή μυθική ὁμάδα, νά μήν βλέπουν μέσα σ' δλα αὐτά, ἐκεῖνο πού είναι κατεξοχήν ἀνθρωπολογικό.

Αρνεῖται καὶ γελοιοποιεῖ κάθε κίνδυνο πού θά μποροῦσε νά διατρέξει ή ἀνθρωπότητα ἔξαιρίας τῆς ναζιστικῆς ἔξουσίας, παροτρύνοντας τὴ νεότητα νά δραστηριοποιηθεῖ, σύμφωνα μ' αὐτό πού δριζει σάν βιολογικό νόμο τῆς ἱστορίας:

Υπάρχει ἐνα γνήσιο νέο ἱστορικό κίνημα. Ἡ ἐκφρασή του, ἡ γλώσσα του, τὸ δίκαιο του ἀρχίζουν ν' ἀναπτύσσονται τυπολογικά δέν είναι μήτε καλό μήτε κακό, ἡ ὑπαρξή του ἀρχίζει. Ἡ ὑπαρξή του ἀρχίζει καὶ ἀντιμετωπίζει μά δυσφημωτική ἐκστρατεία ἀπ' δλες τίς φυλές πού γέρνουν πρός τό τέλος τους: Ἡ κουλτούρα ἀπειλεῖται, τά Ιδανικά ἀπειλοῦνται, τό δίκαιο, ἡ ἀνθρωπότητα ἀπειλοῦνται. "Ολ' αὐτά φτάνουν σ' αὐτά μας σάν ἔνας ἀπόχρος, ἔνας ἀπόχρος πού μάς ἔχει ἥδη ξανάρθει ἀπό τὴ Λομβαρδία, τὴν Οὐγγαρία, τίς Βερσαλλίες, μέ τὴν ἀφέξη τῶν Γαλατῶν, τῶν Γότθων, τῶν ἀθράκων. Ἡ ὑπαρξη αὐτοῦ τοῦ κανήματος ἀρχίζει κι δλο τό λεπτεπίλεπτο ἀνθος, δ.π τό ἐκλεκτό, δ.π τό καταξιωμένο, πεπέται μακριά ἀλλά αὐτές οι ἐπιθέσεις ἔξουσετερώνονται ἀπό τὴν ίδια τὴν ἱστορία, ἡ ἱστορία δέν λεπουργεῖ μέ ἐκλογές, δημοκρατικά, λεπουργεῖ μ' ἐνα στοιχειακό τρόπο σέ κάθε κρίσιμη καμπή της. Δέν καλεῖ σέ ἐκλογές, ἐπιλέγει τὸν καινούριο τῆς βιολογικό τύπο,

κάθε άλλη μέθοδος τής είναι άγνωστη, και νά δικαιούριος τύπος, τώρα είναι στό χέρι σου νά δράσεις και νά ύποφέρεις, νά κατασκευάσεις τό ιδεώδες τής γενιάς σου και τοῦ εἰδους σου χρησιμοποιώντας γιά οικοδομικό ύλικό τό χρόνο, μή διστάζεις, δράσε και ύπόφερε καθώς σου τό προστάζει δικαίος τής ζωῆς.

Σύμφωνα μέ τόν Μπέν, ύπερθυνας γιά τό μαρασμό τής Γερμανίας, είναι δικαίωμάς του. Μέσα στήν έννοια αύτοῦ τοῦ «ύλισμού» άνακατεύει τίς χυδαίες έννοιες τῶν συμφερόντων, τῶν ύλικῶν δρέξεων καθώς και τό μαρξισμό. Ἐπειδή στά μάτια του δικαίωμάς σκότωσε πήν ιδέας άφού άνεπτυξε πήν πάλη τῶν τάξεων και τόν άνταγωνισμό, γιά χάρη τῶν πεζά ύλικῶν άγαθῶν κι ἔται, σέ τελευταία άνάλυση, συνδέεται στενά μέ τόν καπιταλισμό. Μ' αύτή πήν προσπική, δικαίωμάς και δικαίωμάς δέν είναι παρά τά δυό συμπληρωματικά παραθυρόφυλλα τής ίδιας πραγματικότητας, πού πνίγει τό πνεῦμα και τίς μεγάλες άνθρωπινες έξαρσεις. Κι ἔτοι πρέπει νά άπορριφτοῦν και οι δύο Ὁ ναζισμός, άντιθετα, πιστεύει δικαίωμά του, προσφέρει στήν κοινωνία πή δυνατότητα νά φτάσει σέ μιά καινούρια άνθρωπινη ποιότητα, στό άπολυτο πρός τό όποιο τείνει αύθυδρμητα τό έσωτερικό είναι τοῦ κάθε άνθρωπου. Αύτό τό άξιωμα βασίζεται σέ μιά άποψη πού θεωρεῖ τό άνορθολογικό σάν τό πιο βαθύ, τό πιο δημιουργικό στοιχείο τής άνθρωπινης φύσης. Φαντάζεται πώς μέ τή ναζιστική έξουσία, δικαίωμάς, ή ύπεροχή τής διάνοιας θά παραχωρήσουν πή θέση τους στό ένστιγματικό, τό βιολογικό.

Ἐνας άπό τούς παλιούς θαυμαστές του, ο Κλάους Μάν, τοῦ έγραψε άπό τό Σαναρύ-σύρ-Μέρ, στίς 9 Μαΐου 1933, ζητώντας του νά τοῦ έξηγήσει τούς λόγους γιά τούς όποιους ύποστήριξε τούς ναζί. Χωρίς αύτό νά είναι άπαραίητο, μιά και ἐπρόκειτο γιά μιά προσωπική ἐπιστολή, ο Μπέν έσπευσε νά τοῦ άπαντήσει μέ μιά ἀνοιχτή ἐπιστολή που διαβάστηκε άπό τό ραδιόφωνο, δημοσιεύτηκε στήν Deutsche Allgemeine Zeitung μέ τόν τίτλο «Πρός τούς έμιγκρέδες» και κατόπιν άναδημοσιεύτηκε στό βιβλίο του «Τό νέο Κράτος και οι διανοούμενοι». Σ' αύτό μαστιγώνει τίς λογοτεχνικές, φιλοσοφικές και πολιτικές θεωρίες τῶν έμιγκρέδων πού δημιούργησε και οι ναζί τούς θεωρεῖ ντροπή τής Γερμανίας:

« Ἀρχιζουμε νά κηρυσσόμαστέ ύπερ τοῦ άνορθολογικοῦ, κατόπιν ύπερ τής βαρβαρότητος – και νά μας κοντά στόν 'Αδόλφο Χίτλερ...' »

“Ετοι μοῦ γράφετε, τή στιγμή πού στά μάπα δλου τοῦ κόσμου ἡ δοποτουνιστικὴ ἀποψή σας σχετικά μέ τὴν ἀνθρώπινη πρόδοδο, διαψεύστηκε οἰκτρά στὶς μεγαλύτερες περιοχές τοῦ πλανήτη μας, ἀποκαλύπτοντας αὐτὸ πού πραγματικά ἦταν: μά ἀποψη πεζή, ἐπιπόλαια, μά ἀποψη ἡδονιστική.” Ετοι μοῦ γράφετε, τή στιγμή πού πάντοτε στὶς ἀληθινὰ μεγαλειώδεις ἐποχές τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐκδηλώθηκε μονάχα διαμέσου τοῦ ἀνορθολογικοῦ, ἐνδέ ἀνορθολογικοῦ πού βρίσκεται κοντά στὴ δημιουργία καὶ ίκανοῦ νά δημιουργεῖ.
Ἐκεῖ πού βρίσκεστε αιμά στὶς λατινικές ἀκρογαλαίες σας, καταλάβετε ἐπιπέλους πώς τά γεγονότα πού διαδραματίζονται στὴ Γερμανία, δέν ἔχουν καμά σχέση μέ πολιτικά στρατηγήματα, ἀπ’ ἐκεῖνα πού θά μπορούσατε νά ξετινάξετε και νά ἀπογυμνώσεται μέ τό γνωστό σας διαλεκτικό τρόπο. Ἐδῶ πρόκειται γιά τὴν ἀνοδό ἐνδέ νέου θιολογικοῦ τύπου.

“Οταν οι ναζί ἀρχισαν νά καταδικάζουν τή λεγόμενη ἑκφυλισμένη ἔχην, ἡ ἐμπιστοσύνη του κλονίστηκε Παρ’ ὅλα αὐτά δέν λογικεύτηκε.
Ἐξακολουθεῖ νά ραίνει μέ ἀνθη τό νέο Κράτος καὶ δίχως καμά εἰρωνεία, νά τό ἐπαινεῖ γιά τό ἐνδιαφέρον του ἀπέναντι στά καλλιτεχνικά θέματα Προσπαθεῖ νά διορθώσει στὸ ἑσωτερικό τοῦ ουστήματος, αὐτά πού θεωρεῖ σάν λάθη τοῦ καθεστῶτος. Δέν θεωρεῖ τό καθεστώς σάν κακό, ἀπλῶς πιστεύει πώς τό χαλούν δριομένοι ἀνίκανοι. Αὐτή τὴν ἐννοια ἔχει ή ὑπεράσπιση τοῦ ἑξπρεσσιονισμοῦ πού διατύπωσε τό Νοέμβριο τοῦ 1933. Σώζει τούς ἑξπρεσσιονιστές ἀποδεικνύοντας πώς μποροῦν νά ἐνταχθοῦν ιδεολογικά στὸ ναζισμό. Τό κείμενο τελειώνει μ’ ἐναν παράδοξο παραλληλισμό ἀνάμεσα στὶς βασικές ἐπιδιώξεις τῶν ναζί και στὶς ἀντίστοιχες τῶν ἑξπρεσσιονιστῶν.”

Και νά πού μά διάδα σφυρηλατεῖ τό ἀπόλυτο - ύποτασσόμενη σ’ αὐτό ἐνώ συγχρόνως κυριαρχεῖ πνευματικά πάνω σ’ αὐτό - τόσφυρηλατεῖ σέ ἀδρές, ἀφηρημένες φόρμες: σέ πίνακες, στίχους, ήχους αύλοι. Είναι μά διάδα φτωχιά και ἀγνή, πού δέν νεμήθηκε ποτέ ἀστικές ἐπιτυχίες και δόξες, δέν τράφηκε ποτέ μέ τό λίπος πού τρέφεται ὁ συρφετός πού καταβροχθίζει τά πάντα. Τρέφεται μέ σκιές, κάνει τέχνη. Κι αὐτή ἐπίσης ἡ μικρή διάδα, πρίν ἀπό τὴν τελευταία ἱστορική καμπή, ζοῦ-

σε άπό τήν τέχνη πης δηλαδή ζοῦσε δντας ἔτοιμη νά πεθάνει, ζοῦσε άπό τό πιστό αἷμα τῆς Γερμανίας.

Στόν πρόλογο τοῦ ἔργου του «Τὸ νέο Κράτος καὶ οἱ διανοούμενοι», δηλώνει μέ αύθαδεια καὶ μέ προκλητικότητα ἀπέναντι στούς δημοκράτες ἀντιπάλους του πώς ἡ ύποστριξὴ του πρός τό ναζισμό εἶναι ἀπόρροια μᾶς δεκαπεντάχρονης πνευματικῆς ἐξέλιξης. Σ' ἐκείνους πού τόν κατηγοροῦν πώς φόρεσε τό ροῦχο του ἀπό τήν ἀνάποδη, πώς ἀπό τήν ἀριστερά πέρασε στή δεξιά, ἀπαντά πώς δὲν ὑπῆρξε ποτέ του ἀριστερός, μήτε γιά μά στιγμή καὶ πώς ἡ κατηγορία αὐτή δὲν στέκει οὔτε σάν ύπόθεση μά καὶ τό δημιουργικό στοιχεῖο δὲν βρίσκεται μήτε δεξιά, μήτε ἀριστερά, ἀλλά πάντα στό κέντρο.

Ἡ λαχτάρα του εἶναι νά δει τόν ἔξπρεσσιονισμό νά γίνεται ἀποδεκτός στή ναζιστική Γερμανία, μέ τόν ίδιο τρόπο πού ἔγινε ὁ φουτουρισμός στήν Ἰταλία Ἀλλωστε στίς 29 Μαρτίου 1934, ἐκείνος ἦταν πού ύποδέχητο ἐπίσημα τόν Μαρινέττι στό Βερολίνο. Μ' αὐτή τήν εύκαιρια ἔξυμνει τή μεγάλη μέριμνα τοῦ νέου Ράχ γιά τούς συγγραφεῖς καὶ παρουσιάζεται σάν πρεσβευτής τους ἐκφράζοντας τό συλλογικό θαυμασμό τους γιά τόν Χίτλερ. Στό λόγο του γιά τό θάνατο τοῦ Στέφαν Γκεόργκε, πού τελικά δὲν ἐκφωνήθηκε ἀλλά τυπώθηκε τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1934, χαρακτηρίζει τόν ποιητή σάν ἔνα καλλιτέχνη τῆς φόρμας, δείχνοντας πώς αὐτή ἡ συγγραφική ἀναζήτηση ἀνταποκρίνεται στίς προσπάθειες τῶν ναζί στόν τομέα τῆς πολιτικῆς.

Τέτοιου εἰδους θέσεις ἀποτελοῦν τήν πηγή τῆς παρανόησης πού – �数ερα ἀπό ἔνα ἄρθρο τοῦ Κλάους Μάν στήν ἐπιθεώρηση Die Sammlung τό Σεπτέμβριο τοῦ 1933 – θά κάνει τούς ἐμπιγκρέδες νά ἔξαπολύσουν μά ἐντονη πολεμική ἐνάντια στόν ἔξπρεσσιονισμό. Ὁ τίτλος τοῦ κειμένου τοῦ Λούκατς στό πρώτο τεύχος τοῦ 1934 τῆς Inrenationale Literatur εἶναι ἀρκετά ἐνδεικτικός «Μεγαλεῖο καὶ παρακμή τοῦ ἔξπρεσσιονισμοῦ». Τό Σεπτέμβριο τοῦ 1937, ξαναρχίζει μά μεγάλη συζήτηση στό Wort, μέ δυσδ ἄρθρα, τό ἔνα πάλι τοῦ Κλάους Μάν καὶ τό ἄλλο τοῦ Ἀλφρεντ Κούρελλα. Ὁ τελευταῖος βασισμένος στά λεγόμενα τοῦ Μπέν θείχνει λογικά τήν ἰδεολογική πορεία τοῦ ἔξπρεσσιονισμοῦ νά καταλήγει στό ναζισμό.

Ἡ θέση αὐτή θά συζητηθεῖ πάρα πολύ, καταλήγοντας σέ μά ἐμπεριστατωμένη μελέτη πάνω στό ρεαλισμό, στό Wort καὶ δ ἴδιος δ

“Αλφρεντ Κούρελλα θ’ άναγκαστεί στό τέλος νά διαφοροποιήσει τά πρώτα συμπεράσματά του. Τό έκπληκτικό δμως είναι, πώς κατά τή διάρκεια αύτών τών συζητήσεων κανείς δέν άσχολήθηκε μέ τήν πολιτιστική πολιτική τού Γ’ Ράιχ, μήτε μέ τήν προσωπική κατάσταση τού ίδιου τού Μπέν . Ο τελευταίος, ύστερα από τήν έξιντωση τού Ραιμ, άντιληφτηκε τό χάσμα πού ύπήρχε άνάμεσα στό Νέο Κράτος, δηως τό φανταζόταν και σ’ αύτό πού ζούσε στήν πραγματικότητα – μά φοβερή τραγωδία, δηως έγραψε και σ’ ένα γράμμα του τόν Αύγουστο τού 1934. Ή πορεία τής πτώσης του άρχιζε. Ή πτώση του είναι σχεδόν δριστική όταν άρχιζουν οι συζητήσεις στό Wort. Πράγματι τό 1935 ζητά νά ξαναγυρίσει στό στρατό. Μ’ αύτόν τόν τρόπο, είπε, δάλεξε μά άριστοκρατική μορφή μετανάστευσης. Τό 1936 γιά τήν πεντηκοστή έπετειο τών γενεθλίων του έκδόθηκε μά συλλογή ποιημάτων του. Αμέσως ή συλλογή άποδοκιμάζεται από τό έντυπο τών “Ες Ές, Das Schwarze Korps. Τό κατρακύλισμα είναι σύντομο· τό 1938 τόν άποκλείουν από τό λογοτεχνικό ‘Επιμελητήριο και τού άπαγορεύουν νά δημοσιεύει.

Σήμερα μόπορούμε νά παρακολουθήσουμε τήν πορεία αύτής τής πτώσης μέσα από τήν άλληλογραφία του έκεινης τής έποχής. Ήστερα από τό άρθρο τού Das Schwarze Korps πού τόν κατηγορούντες γιά έβραιο και άμοφυλόφιλο, άρθρο πού άναδημοσιεύτηκε στό Λαϊκό Παρατηρητή, φοβήθηκε μήπως διωχτεῖ απ’ τό στρατό. Απευθύνεται λοιπόν στόν Χάνς Γιόστ Φαίνεται πώς στίς 7 Ιουνίου 1936 δι Γιόστ και δι Γκαιψελς μεσολάβησαν ύπέρ του. Άλλα στίς 13 Αύγουστου, γίνεται νέα έπιθεση έναντιν του. Ο έκδότης του δέχτηκε ένα αισχρό γράμμα από τόν Ρόζενμπεργκ γεμάτο άπειλές, πού φτάνουν μέχρι τό στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Τήν έπομένη, δι Ρόζενμπεργκ πάλι, άπαγειν’ άφαιρεθεί τό ντύμα τού έξωφύλλου πού παριστάνει τό συγγραφέα σάν έναν δραματίστη τής νέας κοινότητας. Στίς 13 Οκτωβρίου άναγγέλεται πώς πρέπει ν’ άφαιρεθούν τέσσερα ποιήματα. Μόνο έτσι θά έπιπραπειή πώληση τής συλλογής, άλλα και πάλι χωρίς καμιά διαφήμιση. Ήταν μά άπλη χρονοτριβή! Τελικά, ή συλλογή άπαγορεύτηκε.

Βέβαια, ή ρήξη τού Μπέν μέ τό Γ’ Ράιχ δέν πραέρχεται απ’ αύτόν. Οφείλεται στήν πίεση τών ναζί κι αύτό παρά τήν έμφανή καλή του διάθεση. Άλλα όπωσδήποτε ύπήρξε. Συνεπώς, τό νά ένταξουμε τήν προσπάθειά του γιά τήν όλοκλήρωση τού έξπρεσσονισμού, μέσα στά πλαισια τής ναζιστικής πολιτιστικής πολιτικής, άποτελεί ένα διπλό σφάλμα προοπτικής τόσο πάνω στήν περίπτωση τού Μπέν δσο και

σχετικά μέ τή φύση τοῦ ναζισμοῦ. Δέν θά μπορούσαμε νά πούμε πώς ἡ πορεία τοῦ Μπέν είναι ἀληθινά χαρακτηριστική γιά τή γενιά τῶν ἔξπρεσσιονιστῶν Ἐκφράζει μᾶλλον τούς διανοούμενους ἐκείνους πού ἀπό αἰσθητισμό, ἀφέθηκαν νά ἔξαπατηθοῦν ἀπό τό ναζισμό.

Τό 1935 στό τελευταῖο πεζό κείμενό του πού δημοσίευσε ἐπί Γ΄ Ράιχ, δημολογεῖ πώς προσχώρησε στή θεωρία τοῦ Ἰταλοῦ φασίστα Τζούλιους Ἐβόλα, σύμφωνα μέ τήν ὅποια, τό ἀνθρώπινο δν δέν είναι παρά πνεῦμα, ἵνα ἀφθαρτο πνεῦμα πού ἀποτελεῖ μέτρο δλων τῶν πραγμάτων Αὐτό είναι τό σταθερό σημεῖο δπου γαντζώνεται ὁ Μπέν. Ὅποτερα ἀπό τήν ἀπογοήτευσή του πού δέν μπόρεσε, μέσα ἀπό τό ναζισμό, νά αποδώσει στό πνεῦμα τήν εύθυνη τοῦ καθορισμοῦ τῆς δράσης, ξαναγυρίζει στή θεωρία ἐνός ἀδιάκοπου ἀνταγωνισμοῦ ἀνάμεσα σ' αὐτά τά δυό Ἀπό ἐδῶ καὶ πέρα, μέχρι τό τέλος τῆς ζωῆς του θά ἀντιτάσσει αὐτές τίς δυό ἀρχές μέ τό πνεῦμα, τή στατικότητα, τή διάρκεια, τήν ἐκσταση ἀπ' τήν ἄλλη μεριά, τή δράση, τό γίγνεσθαι, τήν ιστορία Τελικά δ ἐστέξει ξαναγυρίζει δριστικά στόν ἐλεφάντινο πύργο του, δπου ἡ σκέψη είναι ἐπώδυνη κι δπου αὐτός δ μοναχικός πόνος ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιά τή δημιουργία, δπου τό πνεῦμα ἀπορριπτεῖ μιά πραγματική ζωή, πού ἀτέλειωτα, ἀσκοπα, γυρίζει γύρω ἀπό τόν ἑαυτό της, γιά νά δώσει μορφή σ' ἔναν κόσμο πού διαφορετικά είναι χάσις. Τόσο ἡ ἀποδοχή του γιά τό ναζισμό δσο καὶ ἡ ἀρνησή του, βασίζονται στήν ίδέα πώς τό μόνο πού μετράει πραγματικά, είναι δύναμος τῆς ἐκφραστῆς. Είναι αὐτό πού δ Μπέν ἀποκαλεῖ ἡ ἀνάγκη δημιουργίδς ἐκ τού μηδενός. Τό πνεῦμα πού είναι ὑπερβατική ἀρχή διεγείρεται ἀπό τή δημιουργική ἐνέργεια σέ μια διπλή κίνηση κατάλυσης καὶ κατασκευῆς

Μετά τόν πόλεμο δ Μπέν ἐπανέρχεται στό παρελθόν του γιά νά δηλώσει στή «Διπλή Ζωή» πού είναι ἡ αύτοβιογραφία του, πώς πίστευε σέ μια ἀληθινή ἀνανέωση τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ καὶ περίμενε πώς δ ναζισμός θά ἔβγαζε τή Γερμανία ἀπό τήν ἀποχαύνωσή της, μέσα στό φονξιοναλισμό, τόν ἐπιστημονισμό καὶ τόν ὀρθολογισμό Συνεπώς πλανήθηκε ἐπιδώκοντας τόν ἀνθρωπισμό, τή γεναιοδωρία, τήν κουλτούρα Ἀλλωστε ἐπικαλεῖται πολύ σοβαρές δικαιολογίες, ἐνώ συγχρόνως ἀναγνωρίζει πώς δ Κλάους Μάν είχε δεῖ καθαρότερα ἀπ' αὐτόν Ἰσχυρίζεται πώς δντας ἀποληπτικός, δέν διανοήθηκε νά τά βάλει μέ τόν Φύρερ καὶ νά μεταναστεύσει. Τόσο μᾶλλον πού δ Χίτλερ είχε ἀνέβει νόμιμα στήν

έξουσια. Τέλος δέν είχε μελετήσει ποτέ του τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος.

“Οπως βλέπουμε, ό Μπέν παριστάνει τὸν ἀθῶν Ἀρνεῖται νά δεῖ τὸ βάθος τοῦ σφάλματός του. Κλεισμένος μέσα στὰ προβλήματα τοῦ λυρικοῦ Ἐγώ, προτάσσει τὸ καβούκι τοῦ ἐστέτ, σ' ὅλους δοσις ἐπαναλαμβάνουν σ' αὐτά του, θεωρίες γιά κοινωνικές ἀλλαγές. Ἀν μετά τὸ 1945 γνωρίζει αὐτή τὴν ἐπιτυχία σπήν Ὁμοσπονδιακή Γερμανία, αὐτό δέν ὄφειλεται μονάχα στὸ γεγονός πώς τὸ ἔργο του διαποτίστηκε ἀπό τὴν αἰσθητή τῆς καταστροφῆς, τῆς ἀποσύνθεσῆς, τοῦ Μηδενός, σὲ μιά ἐποχὴ ὁπου γκρεμίζονταν τὰ μεγαλεπήβολα δνειρα πού είχαν ὑποβάλει στή νεολαία οι ναζί, ἀλλά ἐπειδή κολάκευε τὴν καλὴ ουνειδηση τῶν γερμανῶν διανοούμενων πού ὅπως κι αὐτός, είχαν ἀντιληφτεῖ ἀρκετά καρίς τὴν ἀποτυχία τοῦ ἐθνικοσοσκαλισμοῦ, ἐπιμένοντας ὥστόσ νά ζήσουν αὐτό τὸ δράμα μέχρι τὸ τέλος του.

II. Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΟΣΣΙΕΤΣΚΥ

Στὶς 23 Νοεμβρίου 1936, τὸ βραβεῖο Νόμπελ τῆς εἰρήνης, δόθηκε σ' ἕνα γερμανό δημοσιογράφο, τὸν Κάρλ φόν Ὁσσιέτσκου Μέ τὴν εύκαιρια στὸ Παρίσι διοργανώθηκε μά τιμητική βραδιά. Ἐνας ἀπό τοὺς διμιλητές τῆς δ' Ἀνρί Γκυερνύ δήλωσε συγκεκριμένα τὰ ἐξῆς

Τίποτα δέ θάταν πιό ἐπίκαιρο ἀπό τὸ νά iδρυσουμε, δηκως τὸ ζῆτησε κι ἐκεῖνος ἀλλά μάταια, μά λαϊκή ἐνωση δλων τῶν δημοκρατῶν, τὸ διεθνές συνδικάτο δλων τῶν δημοκρατῶν πού ἀπειλούνται ἀπό τὸ διεθνή φασισμό Νομίζω πώς είναι ἀκόμα καιρός.

Αφού γιά ἕνα διάστημα συνεργάστηκε σπήν ἐφημερίδα *Berliner Wochszeitung* καὶ κατόπιν στὸ φιλελεύθερο ἐβδομαδιαῖο περιοδικό *Tageblatt*, δ' Ὁσσιέτσκου μπήκε στὴ *Weltbühne* πού ἐκείνη τὴν ἐποχὴ διευθυνόταν ἀπό τὸν Ζήγκφριντ Γιάκομπσον. Ἀπό ἐδῶ καὶ πέρα ἡ μοίρα του ουνδέθηκε στενά μέ αὐτό τὸ ἐβδομαδιαῖο ἐντυπο τῆς ἀριστερᾶς καὶ τὸ 1927 ὑστερα ἀπό τὸ θάνατο τοῦ Γιάκομπσον ἀνέλαβε ἐκείνος τὴ διεύθυνσή του

Ποιές ήταν οι πολιτικές ιδέες του 'Οσσιέτσου, Σιγά-σιγά, παρ' όλο πού συμμεριζόταν τίς άποψεις τους, συνειδητοποίησε τόν ιεδαλισμό των ειρηνιστικών κινημάτων κι δταν τό 1923 ή Ρούρ καταλήφτηκε από τά γαλλικά στρατεύματα, ή ρήξη του μαζί τους όλοκληρώθηκε. Άλλα παρέμεινεν έχθρος δλων τών έξτρεμιστών, τόσο τής άριστερᾶς δσο και τής δεξιάς. Παρ' δλα αύτά υστερα από μιά άργη πορεία κατέληξε νά συντονισει τή δράση του μέ τούς κομμουνιστές. Τό 1929 άναγγέλλει στήν Weltbluhne πώς δέν θ' άρνιόταν μιά συνεργασία μαζί τους. Και τό 1929 διαδήλωνε δημόσια στό πλευρό τους γιά νά διαμαρτυρηθεί γιά τά θύματα τής άστυνομικής βίας τής 1ης Μαΐου. Από έδω και πέρα καλεί τούς δημοκράτες νά συνενωθοῦν γιά νά άγωνιστοῦν έναντια στό φασιστικό κίνδυνο. Δίχως νά ναι κομμουνιστής μήτε μαρξιστής, πίστευε πώς ήταν δυνατό και μάλιστα άναγκαιό νά μάχεται κανείς μαζί μέ τούς κομμουνιστές στ' δνομα μιᾶς δίκαιης ύπόθεσης.

Παρ' δλη τήν άπογοήτευσή του από τίς πολιτικές έξελιξεις μετά τό 1930, συνέχισε νά πιστεύει πώς δν ή δημοκρατία στηριζόταν πάνω στίς μάζες θά θριάμβευε όπωσδήποτε. Είχε τή γνώμη πώς οι χοντροκομμένοι μονόλογοι τού Χίτλερ και τού Γκαιμπελς, δέν θά μποροῦσαν νά έπιβληθοῦν στό γερμανικό λαό (άπ' αύτή τήν άποψη συμμεριζόταν τή γνώμη τού Τόμας Μάν πού τό 1931, σέ μιά συνέντευξή του πρός μιά ιταλική έφημεριδα δήλωσε πώς μιά νίκη τών ναζί ήταν κάτι τό έντελως άδιανότη). Σέ μιά συζήτηση στρογγυλής τραπέζης πού διοργανώθηκε από μιά κομμουνιστική έπιθεώρηση, ό 'Οσσιέτσου δήλωσε πώς τό ναζιστικό κίνημα δέν διέθετε κανένα βαθύ λαϊκό έρεισμα και συνεπώς δέν θά μποροῦσε νά διαρκέσει. Αντίθετα μέ πολλούς διανοούμενους τής άριστερᾶς πού άρκούνταν νά περιφρονοῦν τή χοντροκοπιά του ναζιστικού δχλου, έπέμενε πάνω στούς οικονομικούς λόγους πού έπέτρεψαν τήν άνάπτυξη τού έθνικοσοσιαλισμού και ύπόδειχνέ τόν κάθε άλλο παρά εύκαταφρόνητο ρόλο πού έπαιξαν σ' αύτή τήν ύπόθεση οι βιομήχανοι. Ο άγώνας έναντια στούς έκπροσώπους τής βαριάς βιομηχανίας, έναντια στόν έπανεξοπλισμό τής Γερμανίας – αύτό κατά τή γνώμη του ήταν τό βασικότερο καθήκον τής στιγμής.

Οι μιλιταριστές δέν μποροῦσαν νά τού συγχωρήσουν αύτή του τήν έπιμονή. Όταν στή Weltbluhne δημοσιεύτηκαν δυό άρθρα τού Βάλτερ Κράιζερ πάνω στήν άεροπορία, διοργανώθηκε μιά συνωμοσία έναντιόν του τόν κατηγόρησαν πώς δημοσιευσε κρατικά μυστικά. Μεταξύ τών

άλλων τόν ύποστήριξε καί ο Τόμας Μάν καθώς καί ο 'Αλμπερτ 'Αϊνστάιν, άλλα ο 'Οσσιέτους καταδικάστηκε αέ δεκαοχτώ μήνες φυλακή. 'Αμνηστεύτηκε ύστερα άπό έπτα μήνες, τό Δεκέμβριο τοῦ 1932. Η έλευθερία κράτησε πολὺ λίγο. Στις 27 Φεβρουαρίου 1933, ή Γκεστάπο χτυπούσε τήν πόρτα του. Λίγες ώρες πριν, έχοντας πληροφορηθεῖ γιά τίς συλλήψεις πού γίνονταν έξαιτίας τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ Κοινοβουλίου, είχε άποφασίσει νά παραμείνει στή Γερμανία -έπειδη σκέφτηκε δτι φυγή του θά έδειχνε πώς βρισκόταν έναν άδικο. Οδηγήθηκε στή φυλακή τοῦ Σπαντάου, δπου κλειστήκαν καί οι συγγραφεῖς 'Εγκον 'Ερβιν Κίς και Λούντβιχ Ρέν. Αύτή ήταν ή αρχή μιᾶς περιπλάνησης κατά τή διάρκεια τῆς οποίας θά γνώριζε διάφορα στρατόπεδα συγκεντρώσεως.

'Ενας άπό τούς πρώτους πού έπέστησε τήν προσοχή τοῦ κόσμου στήν τύχη τοῦ 'Οσσιέτους ήταν ο Τόλλερ, πού προσπάθησε νά κερδίσει τήν ύποστήριξη προσωπικοτήτων δλων τῶν παρατάξεων 'Αλλά καί ο Χίτλερ είχε φίλους τό ίδιο ισχυρούς, δπως μας δείχνουν τά παρασκήνια τῆς άπονομής τοῦ βραβείου Νόμπελ. Τό 1934 ή γερμανική Λίγκα τῶν δικαιωμάτων τοῦ άνθρωπου, είχε προτείνει γιά ύποψήφιο τόν 'Οσσιέτου, μέ τήν ύποστήριξη τῶν Ρομαίν Ρολλάν, 'Αλμπερτ 'Αϊνστάιν, Βιρτζίνια Γούλφ, Μπέρτραντ Ράσσελ, 'Άλντους Χάξλεϋ, Λέον Μπλούμ 'Ο Τόμας Μάν, άπό τήν πλευρά του, είχε γράψει ένα μακροσκελές γράμμα στήν έπιτροπή Νόμπελ, μέ τό όποιο πρότεινε καί ύποστήριξε μέ ζέση αύτή τήν ύποψηφιότητα. 'Αλλά δλες αύτές οι άξεπαινες και άναγκαιες προσπάθειες δέν μπόρεσαν νά έξουδετερώσουν τή ναζιστική διπλωματία. Οι ναζί άπευθύνθηκαν άμεσα στή νορβηγική κυβέρνηση Στις 21 Νοεμβρίου 1935, ή 'Επιτροπή Νόμπελ άνάγγειλε πώς αύτό τό χρόνο δέν θά γινόταν ή άπονομή τοῦ Νόμπελ Ειρήνης. Τήν ίδια μέρα πού γνωστοποίηθηκε αύτή ή άνακοίνωση, δυσ νορβηγικές έφημεριδες δημοσίευαν ένα άρθρο τοῦ Κνούτ Χάμσουν πού προκάλεσε έκπληξη σέ πολλές χώρες. 'Ο συγγραφέας τῆς «Πείνας» έβρισκε θλιβερό τό γεγονός πώς δλο καί πιό μανιασμένοι όπαδοι ήθελαν νά άπονεμηθεῖ τό Νόμπελ Ειρήνης στόν Κάρλ φόν 'Οσσιέτου Στις 6 Αύγουστου 1929 - ειρωνεία τῆς τύχης! - ο ίδιος ο Κάρλ 'Οσσιέτου είχε συντάξει στή Βέλτισθη τό τιμητικό άρθρο γιά τό Χάμσουν πού γιόρταζε τήν έβδομη προστή έπετειο τῶν γενεθλίων του.

'Ομως ή έκστρατεία γιά τήν άπελευθέρωση τοῦ 'Οσσιέτου συνεχίστηκε Κινδύνευε νά ζημειώσει τούς περίφημους 'Ολυμπιακούς

Αγώνες τοῦ 1936'. Από τήν ἄλλη μεριά, ότι Οσαιέτακυ ἦταν ασθαρά δρρωστος και ότι θάνατός του θά ήταν σέδιεθνές επίπεδο καταστροφικός για τὸν Χίτλερ. Τότε ότι Γκαίρινγκ διέταξε νά τὸν πάνε σένοσοκομείο. Εἶχε προσβληθεῖ ἀπό φυματίωση. Παρ' ὅλα αὐτά ή ἀπελευθέρωσή του ἐγίνε δεκτή μέτανακούφιση ἀπό τοὺς δημοκράτες ὅλου τοῦ κόσμου. Οσο γιά τοὺς ναζί, για τοὺς οποίους ἦταν μιὰ εύκαιρια νά δειξουν τό δῆθεν φιλελευθερισμό τους. Στις 23 Νοεμβρίου 1936, ἡ Έπιπροπή Νόμπελ, μπόρεσε νά ἀναγγειλει πώς γιά τό ἔτος 1935 τό βραβεῖο Νόμπελ τῆς Ειρήνης, δινόταν στὸν Οσαιέτακυ και γιά τό 1936, στὸν ἀργεντινό ύπουργό Λάμας.

Η συνέχεια δεῖξε πώς οι ναζί χρησιμοποίησαν ὅλα τά μέσα τους γιά νά οικειοποιθοῦν τό χρηματικό ποσό πού δόθηκε στό Οσαιέτακυ. Άλλα δυστυχώντας ἦταν πιά ἀνίκανος ν' ἀμυνθεῖ πέθανε στὶς 5 Μαΐου 1938.

III. ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

1. Ο Γιοχάννες R. Μπέχερ και ἡ ἀντιφασιστική ἐνότητα

Από τό 1933, ο Μπέχερ πήρε τό δρόμο τῆς ἔξοριας. Από τὴν Μόσχα διεύθυνε τὴν ἐπιθεώρηση τοῦ γερμανικοῦ τμήματος τῆς Διεθνοῦς Ἐνωσης τῶν ἐπαναστατικῶν, συγγραφέων, τὴν Internationale Literatur. Ανέπτυξε μιά ἀδιάκοπη δράση ὑπέρ τῆς ἀντιφασιστικῆς ἐνότητας, πιστεύοντας πώς πρῶτα ἀπ' ὅλα ἐπρεπε νά ἐπιζήσει η γερμανική λογοτεχνία. Γι' αὐτό ἐπρεπε νά προετοιμάζουν ἀκόύραστα τὴν ἀναγέννησή της, νά καταγγέλλουν τὴν ναζιστική προπαγάνδα πού στειροποιοῦσε τὴν δημιουργική δύναμη τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ και νά προτρέπουν τοὺς συγγραφεῖς πού εἶχαν παραμείνει στὴ Γερμανία, νά πετάξουν ἀπό πάνω τους τό ψέμα και τὴ δουλοπρέπεια.

Η στάση του ἀπέναντι στὴν ἑσωτερική μετανάστευση μοιάζει ἀρκετά πολύπλευρη δὲν καταδικάζει ἑκείνους πού δὲν μπόρεσαν ἀκόμα νά βροῦν τό δρόμο πού θά τοὺς δόηγήσει στὸ πλευρό τῶν ἀντιφασιστῶν και στὴ δραστήρια ἀντίσταση. Έπικαλεῖται τὴ μοναξιά ἑκείνων πού παρά τὴν ναζιστική βαρβαρότητα, συνέχισαν νά τιμοῦν «τό καλό, τό ἀληθινό, τό

ώραϊο» μεσα άπό τόν ένθουσιασμό τους γιά τή γερμανική ποίηση, μούσική και ζωγραφική

Τήν ίδια έπιμονή δείχνει και τό 1941, μπροστά στις θεωρίες πού άναγγέλλουν τό θάνατο τής τέχνης (ϋστερα άπό τό Αουσβίτζ, δέν είναι πιά δυνατή ή λογοτεχνία – αυτό είναι ένα θέμα πού έπανερχεται συχνά στή Γερμανία, ύστερα άπό τό 1945) τονίζοντας πώς δέν πρέπει νά φορτώνουν δλες τίς εύθυνες στήν πλάτη τής λογοτεχνίας

Συμμετέχοντας στό Α' συνέδριο τών σοβιετικών Συγγραφέων τό 1934, οάν έκπρόσωπος τών Γερμανών τοῦ Βόλγα, καθόρισε μιά πολιτική συνασπισμού άνάμεσα σ' δλους τούς άντιφασίστες.

Τό δημερινό μας καθήκον πρός τό όποιο συγκλίνουν τά πάντα, είναι ο διώνας ένάντια στό φασισμό και τόν ψηφιαλιστικό πόλεμο. Κάτω άπό τό σήμα τής πιεστικής άναγκης τοῦ παρόντος, κάτω άπό τό σήμα τοῦ παρελθόντος και τής παλιτιστικής κλήρονομάς, κάτω άπό τό σήμα τοῦ μελλοντος, στρεφόμαστε έν δψει: τοῦ κοινοῦ διώνα, πρός δλους τούς έχθρούς τοῦ φασισμοῦ, πρός δλους δσους άνπτίθενται στίς φρικαλεότητες ένός έγκληματικού πολέμου. Κάτω άπό αυτό τό σήμα, τείνουμε τό χέρι στούς ούμανιστές συγγραφεῖς, στούς λογοτεχνικούς έκπροσώπους τοῦ ρεαλιστικοῦ δρθοῦ λόγου, σ' δλους έκείνους πού άναζητοῦν πήν άλήθεια

Δέν άρνιόμαστε τό χέρι μας στούς ύποταγμένους συγγραφεῖς πού στήν πιό άποφασιστική σπιγμή ύπηρξαν πολύ άδυνατοι και πίστεψαν πώς θά μπορούσαν νά πραγματώσουν τήν καλλιτεχνική και άνθρωπινη ύποστασή τους κάτω άπό τή μάσκα τοῦ άγκυλωτοῦ σταυροῦ, άλλά πού τώρα, ιδιαίτερα ύστερα άπό τίς 30 'Ιουνίου, άρχιζουν νά ξυπνοῦν και νά άντιλαμβάνονται πήν πραγματικότητα Δέν άποκλείουμε δλους έκείνους τούς συγγραφεῖς πού πεσμένοι μέσα στήν καλλιτεχνική και ύλική μιζέρια λαχταρούν μιά βασική άλλαγή τών τωρινών συνθηκών και οι όποιοι δταν προσχώρησαν στή Γερμανία τοῦ Χίτλερ δέν ήξεραν τί έκαναν

2. Η διαμαρτυρία ένός συγγραφέα παγκόσμια γνωστοῦ τοῦ Τόμας Μάν.

Ο Τόμας Μάν έγινε έμιγκρες έντελως τυχαία, παρ' δλο πού άργότερα τό διάλεξε μέ τή θέλησή του γνωρίζοντας πολύ καλά τί κάνει Πράγματι ένω έκανε μιά περιοδεία μέ διαλέξεις στό έξωτερικό, δέχηκε

μιά βίαιη έπιθεση γι' αύτά πού είπε άναφορικά μέ τό Βάγκνερ και πού τά είχε ήδη πεῖ στό Μόναχο στις 10 Φεβρουαρίου (τό κείμενο κατόπιν δημοσιεύτηκε μέ τόν τίτλο «*Η δδύνη και τό μεγαλείο τοῦ Rīcharnt Βάγκνερ*»). Ύστερα άπό συμβουλή τοῦ γιοῦ του Κλάους, μέ τόν όποιο έπικοινώησε πλευρωνικά, άποφάσισε νά μείνει στήν Έλβετία μαζί μέ τή γυναίκα του. Άλλωστε έλπιζε πώς αύτή ή άπουσία του άπό τή Γερμανία θάταν έντελώς πρόσκαιρη και δέν συγκατάλεγε τόν έαυτό του άνάμεσα στούς έμιγκρέδες. Αντίθετα προσπαθούσε νά κρατηθεῖ σέ άπόσταση άπ' αύτούς. Η έπιθυμία του ήταν, καθώς έλεγε, νά μήν άποκοπεί άπό τό άναγνωστικό του κοινό. Μονάχα στις άρχες τοῦ 1936, ίστερα άπό ένα άρθρο τοῦ *Έντουαρτ Κορρόντι* στήν *Neue Zürcher Zeitung*, έγκαταλείπει τήν έπιφυλακτικότητά του και έκδηλώνεται ύπερ τῶν έξοριστων συγγραφέων. Από έκει και πέρα δύγνας του ένάντια στό ναζισμό θά προσλάβει μιά πλατιά έκταση: δημιλίες, γράμματα, συμμετοχή σέ έπιτροπές βοήθειας. Κατόπιν δταν μετανάστευσε στις Η.Π.Α. δέν σταμάτησε ν' άναλώνεται γιά τήν καταστροφή τῶν φασισμῶν στήν Εύρωπη έξακολουθῶντας συγχρόνως και τό συγγραφικό του έργο. Στίς 2 Δεκεμβρίου 1936 οι ναζί τοῦ στέρησαν τή γερμανική ιθαγένεια. Και στίς 19 τοῦ ίδιου μήνα, λάβαινε ένα γράμμα άπό τόν κοσμήτορα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βόννης, πού τόν πληροφορούσε πώς τοῦ είχε άφαιρεθεῖ δί τίτλος τοῦ έπίτιμου διδάκτορα πού τοῦ είχε άπονεμηθεῖ πρίν μερικά χρόνια. Τότε άπάντησε μέ μιά άνοιχτή έπιστολή δπου κάνει τό κατηγορητήριο τοῦ ναζισμοῦ δείχνοντας τί τόν έσπρωξε σ' αύτό *Ένα άπό τά ούσιαστικότερα έπιχειρήματά του, ήταν πώς ή βαρβαρότητα τοῦ Γ' Ράιχ προετοίμαζε τόν πόλεμο.*

*Ή έννοια και δ στόχος τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τοῦ έθνικοσσιαλισμοῦ δέν άφηνουν κανένα περιθώριο γιά άμφιβολίες. Τό μόνο πού έπιδιώκει αύτό τό σύστημα είναι νά μορφοποιήσει τό γερμανικό λαό δέν δψει τοῦ πολέμου, άφοϋ πρώτα άποκλείσει, καταπνίξει ή καταστρέψει κάθε άντιδραση πού θά μπορούσε νά τοῦ χαλάσει τά σχέδια. Θέλει νά κάνει αύτό τό λαό δέν άπεριόριστα πειθήνιο δργανο, μακριά άπό κάθε κριτική σκέψη πού θεωρεῖται σάν άφρώστια, νά τόν φέρει σέ μιά κατάσταση τυφλής άγνοιας και φανατισμοῦ Καμά δλλη έννοια, κανέναν δλλο στόχο, καμά δλλη αίπολογία, δέν μπορεῖ νάχει αύτό τό σύστημα *Όλες οι έπιθέσεις του ένάντια στήν έλευθερία, τό δίκαιο και τή**

άνθρωπην εύτυχία, περιλαμβανομένων και τῶν κρυφῶν του ἐγκλημάτων πού τά παραδέχεται μέ απάθεια, δέν βρίσκουν τή δικαίωσή τους παρά μονάχα στήν ιδέα μιᾶς πολεμικῆς προετοιμασίας, σπρωγμένης στίς ἀκραίες της συνέπειες. Ἀφήστε κατά μέρος τήν ιδέα τῆς πολεμικῆς προετοιμασίας και τό μόνο πού ἀπομένει είναι ἔνα ἀποτρόπαιο ἐγκλημα κατά τῆς ἀνθρωπός, ἔνα κακούργημα ἐντελῶς σπερημένο ἀπό κάθε ἔννοια καὶ ὀκοπιώδητα.

Ο ναζί Ἐρνστ Κρίκ, πρύτανης τοῦ πανεπιστημίου τῆς Χαιδελβέργης, ἀπάντησε στὸν Τόμας Μάν στήν ἐπιθεώρηση Volk im Werden τὸ Μάρτιο τοῦ 1937. Κάτω ἀπό τήν πέννα του, ὁ συγγραφέας τοῦ «Μαγικοῦ Βουνοῦ» μεταβλήθηκε σ' ἔνα δολερό ψεύτη, ποιητὴ τῆς παρακμῆς και τῆς ηθικῆς στήψης. Και κάτι ἄλλο, οὗτε κάν μιλοῦσε γερμανικά

Ἡ γλώσσα σου σέ προδίδει ω Γαλλαῖε! Δέν ξέρουμε σέ ποιό λαδ ἀνήκει ἀκόμα αὐτή ή γλώσσα, ποιά είναι ή ψυχή πού τήν ἔμπνεει. Ἐκεῖνο πού ξέρουμε είναι πώς αὐτή ή θεβιασμένη, παραστολισμένη καὶ μπερδεμένη γλώσσα, πραγματική γλώσσα ἐνός χορευτή-σχοινοθάπη κι ἐνός συγγραφέα πού κοροϊδεύει τόν ίδιο τόν ἑαυτό του, αὐτή ή γλώσσα ή χωρίς γεύση καὶ δύναμη δέν είναι γερμανική καὶ γι' αὐτό δέν μπορεῖ νά ἔχει καὶ καμά πλαστικότητα.

3. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἑξόριστου συγγραφέα σύμφωνα μέ τόν Κλάους Μάν.

Στά ἀπομνημονεύματά του, πού στήν ἀρχή ἐκδόθηκαν στ' ἀγγλικά, ὁ Κλάους Μάν ἀναφέρει πώς οι συγγραφεῖς, ἀντίθετα μέ ὅλους κύκλους ἑξορίστων ἡταν ἔνωμένοι μέ μιά βαθιά ἀλληλεγγύη. Ἰως αὐτή ή ἀποψη νά σηκώνει συζήτηση, ἀλλά δέν πρέπει νά ξεχνάμε πώς οι ἐμπικρέδες συγγραφεῖς δέν μποροῦσαν νά ξεφύγουν ἀπό τήν κοινή μοίρα πού τούς ἔδενε μεταξύ τους καὶ πώς ή ἑξορία δέν ἡταν γι' αὐτούς μιά εύκαιρια νά ζήσουν μακριά ἀπό τόν κόσμο. Μ' αὐτή τήν ἔννοια ὁ Κλάους Μάν καθορίζει μέ ἀκριβεια τήν ἀποστολὴ τους:

Ο γερμανός ἑξόριστος συγγραφέας, θεωροῦσε τήν ἀποστολὴ του διπλή: ἀπό τή μιά μεριά ἐπρεπε νά πληροφορήσει τόν κόσμο πάνω στό Γ' Ράλη καὶ νά ἐπιστήσει τήν προσοχή πάνω στήν ἀληθινή φύση τοῦ

καθεστώτος ένώ συγχρόνως έπρεπε νά διατηρήσει τήν έπαφή του μέ τήν άλλη Γερμανία τήν καλύτερη, τήν παράνομη Γερμανία έκείνη πού άντιστεκόταν μυστικά και νά έφοδιάζει τό άνποτασιακό κίνημα τού έσωτερικού μέ λογοτεχνικό ύλικό από τήν άλλη μεριά έπρεπε νά άναζωογονήσει τή μεγάλη παράδοση τής Γερμανικής ιδιοφυΐας και γλώσσας μιά παράδοση πού δέν είχε πιά καμά θέση στή χώρα τής καταγωγής της, και νά τήν άναπτύξει μέ τήν προσωπική του συμβολή στή λογοτεχνική δημουργία.

4 'Ο Έριχ Βάινερτ και δ ρόλος τής έμιγκρεδικής λογοτεχνίας στόν κρυφό άγώνα μέσα στή Γερμανία.

Μέ τήν εύκαιρια τοῦ Α' ΔιεθνοῦΣυγγραφικοῦ Συνεδρίου γιά τήν προστασία τής κουλτούρας, πού έγινε στό Παρίσι από τίς 21 μέχρι τίς 25 Ιουνίου 1935, δ ποιητής Έριχ Βάινερτ προσπάθησε νά δείξει πώς ή έμιγκρεδική λογοτεχνία, μπορούει νά παιξει ένα πολύ σπουδαίο ρόλο μέσα στή μυστική άντισταση ένάντια στό ναζισμό μέ τήν προϋπόθεση πώς δ ουγγραφέας δέν θάταν άπομονωμένος, άλλα θά βρισκόταν σ' έπαφή μέ τούς άγωνιστές τής έργατικής τάξης. Απόδειξη τής άποτελεσματικότητας τού άγώνα μέ δηλο τή λογοτεχνία, είπε ο Βάινερτ, είναι οι αντιδράσεις τῶν ναζι μπροστά στις παράνομες άντιφαιοιστικές μπροσούρες. Επισης πάνω σ' αυτό είχε νά τούς πεί και τή δική του προσωπική έμπειρια μέ τή διάδοση τῶν δικῶν του ποιημάτων. Οριομένοι άντιφαιοιστες έφτασαν μέχρι τό σπίτι του γιά νά ζητήσουν κείμενά του, τή στιγμή πού δ ίδιος βρισκόταν έξδριστος στό έδαφος τοῦ Σάαρ

Θά χαμογελάσετε ίσως μέ τή σκέψη πώς πρόκειται γιά κάπι τό άπιστευτο κι δύμας είναι άλληθνό: ήρθαν μέχρι τό σπίτι μου γιά νά βρούνε χειρόγραφά μου, τήν έποχή πού πολεμούσα στό Σάαρ ένάντια στό Χίτλερ. Ένώ λοιπόν έπαιρνα μέρος σέ δρισμένες συζητήσεις σχεδόν δίπλα στά γερμανικά σύνορα (μερικές φορές άπειχαν μόνο πέντε λεπτά από κει) έμφανιστηκαν μερικοί σύντροφοι κάτοικοι τῶν γειτονικῶν γερμανικών περιοχών (γνώριζαν τά μυστικά μονοπάτια τού δάσους), έφοδιάστηκαν μέ ποιήματα και έξαφανιστηκαν περνώντας, και πάλι νιύχτα, τά σύνορα, μέσα από τά δάση.

Μερικοί νέοι άπό τή θύρεια Γερμανία πού έφτασαν στό Σάαρ γιά μά
έκδρομή έμειναν έκει πολλές μέρες και έμαθαν άπέξω μιά όλόκληρη
σειρά πουλημάτων μου γιά νά γυρίσουν πίσω μ' ένα λαθραίο προϊόν πού
ήταν άδύνατο νά κατασχεθεί από τό τελωνείο. Ένας μάλιστα σύντροφος
είχε τήν τόλμη νά γυρίσει πίσω μέ μιά όλόκληρη δέσμη χειρογράφων.
Λίγον καιρό άργότερα έμαθα πώς μέ βάση αυτή τή δέσμη θγήκε μά
όλόκληρη συλλογή. Είχαν πολυγραφήσει και συνδέσει τά φύλλα και κάτω
άπό τ' όνομά μου έβαλαν τόν τίτλο «Ποιήματα τοῦ ἄγων». Ξέρετε
τί σημαίνει τό φτιάχμιο ένός τέτοιου βιβλίου; Πρέπει νά συγκεντρωθούν
χρήματα στά κρυφά πρέπειν ἀγοραστούν μεγάλες ποσάτητες χαρτιού
άπό έκατό διαφορετικά μέρη γιά νά μήν προκληθούν ύποψίες· πρέπει νά
συσκευαστούν· βαριά πακέτα στά κρυφά· πρέπει νά δουλέψει μιά
μηχανή μέσα σέ μια κρυψώνα· ή πώληση πρέπει νά γίνει μέ παράνομο
τρόπο – κι από πάνω σάς άκολουθεί μόνιμα ή σκιά τοῦ δήμου! Ξέρετε τί
σημαίνει αύτό;

5. Η χρηματοποίηση τῶν διεθνῶν ἀμβώνων

Από τήν άρχη τῆς ἀντιναζιστικῆς μετανάστευσης δηλαδή άπό τό
Φεβρουάριο τοῦ 1933 οι συγγραφεῖς έπεδίωξαν νά ουντηρήσουν στό έ-
ξωτερικό τις ύπαρχουσες λογοτεχνικές όργανώσεις (Λίγα τῶν ἐπανα-
στατικῶν προλεταριακῶν συγγραφέων, γερμανική Ἐνωση τῶν ἀνθρώ-
πων τῶν γραμμάτων, Γερμανικό τμήμα τοῦ Rep - Club) Πράγματι έπρεπε
νά διασφαλιστεῖ ή δυνατότητα τῆς κοινῆς ἀμυνας άπό τήν πλευρά τῶν
ἔξοριστων συγγραφέων και διεγαλύτερος κίνδυνος ήταν τό διασκόρπι-
σμα τῶν ἀτόμων. Γι' αύτό τό λόγο ιδρύθηκαν και περιοδικά καθώς και
έκδοτικοι οίκοι πού συνήθως ύποστηρίζονταν άπό πολιτικές όργανώσεις
ή άπό έπιτροπές βοηθείας. Από τήν δλλη πλευρά ουμμετέχοντας στά
μεγάλα διεθνή συνέδρια, οι έξοριστοι γερμανοί συγγραφεῖς έβρισκαν
τήν εύκαιρια νά καταγγείλουν τό ναζισμό και νά τραβήξουν τήν προσοχή
τοῦ κόσμου πάνω στίς ιδιαίτερες συνθήκες πού είχαν έπιβληθεί στήν
τέχνη και στή λογοτεχνία. Σ' αύτό τόν τομέα ό Τόλλερ ἀνάπτυξε μά
πολῦ έντονη δραστηριότητα: δέν διστασε νά συμμετάσχει σέ συ-
ναντήσεις πού είχαν καθαρό πολιτικό χαρακτήρα (γιά παράδειγμα στήν
ἀντί-δικη γιά τήν πυρκαϊά τοῦ Καινοβουλίου, πού έγινε τό 1933 στό Λον-
δίνο) μέ σκοπό, δικας είπε και σέ μια συνέντευξή του στόν «Ἀδιάλλα-

κτο» στις 15 Σεπτεμβρίου 1933, νά δημιουργήσει ένα πλατύ ρεῦμα πληροφόρησης γιά τούς διωγμούς τών έλευθερων πνευμάτων και τών Έβραιών, άπό τό γαζιστικό καθεστώς. Παρόμοια ήταν και ή περίπτωση του Κλάους Μάν που ίδρυσε στις Κάτω-Χώρες τήν έπιθεώρηση *Die Sammlung*. Θά μπορούσαμε βέβαια νά άναφερουμε και πολυάριθμα άλλα άνομα μιά και ή συγγραφική δραστηριότητα έξαρτιόταν μ' ένα τραγικό τρόπο άπό τήν κοινωνική κατάσταση. Από κεί και πέρα ήταν δύσκολο νά γίνει ένας διαχωρισμός άνάμεσα στή λογοτεχνική έργασία και τόν πολιτικό άγωνα.

Στό Α' Συνέδριο γιά τήν προστασία τῆς κουλτούρας, πού διοργανώθηκε στό Παρίσι άπό τίς 21 ώς τίς 25 Ιουνίου 1935, ή γερμανική λογοτεχνία έκπροσωπείτο άπό τούς άκολουθους συγγραφεῖς: τόν Γιοχάννες P. Μπέχερ, τόν "Ερνστ Μπλόχ, τόν Μπέρτ Μπρέχτ, τόν Μάξ Μπρόντ, Τόν Λιον Φόδιχτβάνγκερ, τόν Λέοναρντ Φράνκ, τόν "Αλφρεντ Καντόροβιτς, τόν "Αλφρεντ Κέρρ, τόν "Έγκον Έρβιν Κίς, τόν Ρούντολφ Λέοναρντ, τόν Χάινριχ Μάν, τόν Χάνς Μαραβίτσα, τόν Λούντβιχ Μαρκούζε, τόν Ρόμπερτ Μούζιλ, τόν Γκούσταβ Ρέγκλερ, τήν "Αννα Σέγκερς, τόν Μπόντο Ούχζε, τόν "Εριχ Βάινερτ. Σ' αύτό τόν κατάλογο πρέπει νά προσθέσουμε και τόν Γιάν Πέτερεν πού ήρθε άπό τή Γερμανία ίνκόγκνιτο. Άνάμεσα στά μέλη τού προεδρίου πού προτάθηκαν άπό τόν Ζάν Κασσού κατά τήν έναρξη τού συνεδρίου, ουγκαταλέγονταν συγκεκριμένα, ό Χάινριχ Μάν και ό "Έγκον Έρβιν Κίς γιά τή Γερμανία καθώς και ό Ρόμπερτ Μούζιλ γιά τήν Αύστρια. "Ολοι αύτοί οι συγγραφεῖς ύποστηριζαν τόν άγωνα ένάντια στό ναζισμό άλλα μέ διαφορετικούς τρόπους. Μπορούμε νά διακρίνουμε πολλές κατευθύνσεις:

- Ή μοίρα τού συγγραφέα έξετάστηκε πολύ πλατιά. Είτε ειδικά ή μοίρα τού έμιγκρε συγγραφέα ("Αλφρεντ Κέρρ) πού δέν μπορεί νά έκδώσει έργα του στό έξωτέρικό, είτε ή μοίρα αύτή, αέ συνδυασμό μέ τήν άναγκη τού πολιτικού άγωνα (Μπέχερ, Μπρέχτ, Μαραβίτσα, Λέοναρντ).

- Συζητήθηκαν και οι τρόποι διεξαγωγής τοῦ άγωνα. "Άλλοι πίστευαν πώς ό κυριότερος σκοπός τους έπρεπε νάναι τό ξεσκέπαομα τής ιδεολογικής άπάτης τών ναζί κι' άλλοι πώς έπιβαλλόταν μιά συμμαχία μέ τίς παράνομες έργατικές δργανώσεις, και πιό συγκεκριμένα άκόμα, μέ τίς κομμουνιστικές (Μπέχερ, Μαραβίτσα).

- Έξετάστηκαν έπισης και τά αισθητικά προβλήματα. Μιά άλοκληρη

διμάδα (Κίς, Φόρχτβάνγκερ, Μαρσβίτσα, Βάινερτ) ύποστηριξε πώς διάντιναζιστικός άγώνας των συγγραφέων στόν τομέα της ίδιας της γραφτής, δέν ήταν καθόλου άχρηστος και πώς οι περιστάσεις άπαιτούσαν τίς κατάλληλες φόρμες. Άλλοι πάλι (Μάξ Μπρόντ, Ρόμπερτ Μούζιλ) θεωρούν την πολιτική και τή λογοτεχνία αάν διαχωρίστούς τομείς. Ο λόγος τού Ρούντολφ Λέοναρντ στράφηκε κυρίως ένάντια σ' αύτή τήν τάση: κατάγγειλε τόν άτομικισμό πολλών συγγραφέων πού ισχυρίζονταν πώς δέν έκαναν καμιά ύποχώρηση στό θέμα της αύτονομίας της λογοτεχνίας, τή σπιγμή πού ή δραστηριότητά τους έξαρτιόταν άπο τούς νόμους τού έμποριου κι έτσι θέλοντας και μή ύποτάσσονταν στά μεγάλα ύλικά προβλήματα.

– Τέλος, ή ένότητα δλων των άντιφασιστών, τοποθετήθηκε σέ πρώτο πλάνο. 'Η άνάγκη γι' αύτή τήν ένότητα έκφραστηκε ίδιαίτερα έντονα άπο τόν Λέοναρντ Φράνκ πού έπέμενε πώς έπρεπε νά ξεχάσουν διδήποτε τούς χώριζε γιά νά άντπάξουν ένα ένιαίο μέτωπο στό φασισμό.

"Οταν συγκαλεῖται τό Β' Συνέδριο των συγγραφέων διό πόλεμος μαίνεται στήν Ισπανία. 'Ενα μέρος τού Συνεδρίου διεξήχθηκε άπο τίς 4-8 Ιουλίου τού 1937 στή Μαδρίτη και στή Βαλέντσια, και τό ύπολοιπο άπο τίς 16-17 Ιουλίου στό Παρίσι Στήν Ισπανία οι Γερμανοί έκπροσωπήθηκαν άπο τόν Λούντβιχ Ρέν και τόν Βίλλι Μπρέντελ πού κι οι δυό τους πολεμούν μέ τίς Διεθνείς Ταξιαρχίες και στή Γαλλία άπο τόν Μπρέχτ, τόν Χάινριχ Μάν και τόν Τόλλερ, ένω δ Λίον Φόρχτβάνγκερ και δ Τόμας Μάν είχαν έπιλεγεί μέλη της διευθύνουσας έπιτροπής της γενικής Συνομοσπονδίας Συγγραφέων πού είχε ιδρυθεί στό τέλος τού Α' Συνεδρίου άπο τόν Μπαρμπύς.

Κι έκει άκόμα διάντιφασιστικός άγώνας άποτελεί τό έπίκεντρο των συζητήσεων σέ συσχετισμό μέ τή λογοτεχνική δραστηριότητα. Διαγράφονται δυό δρόμοι πού συγκλίνουν στόν ίδιο σκοπό: νά μάχεσαι μέ τήν πέννα και τό ντουφέκι ή νά κάνεις τήν πέννα σου ντουφέκι. 'Ο Τόλλερ δείχνει άκριβώς πώς αύτές οι δυό λύσεις άποκαλύπτουν τήν ίδια βασική στάση: πώς διό πόλος τού συγγραφέα δέν άποτελεί μονάχα μιά έργασία πάνω στό υφος και τή φόρμα, άλλα και μιά ήθική άποστολή. Οι συγγραφείς, λέει δ Τόλλερ, πρέπει νά διαφυλάξουν τήν άπειλούμενη πνευματική έλευθερία.

'Άλλα κατά τή διάρκεια αύτῶν των δυό Συνεδρίων δλα τά μέλη πού

συμμετείχαν σ' αύτά διαπνέονταν άπό τό ίδιο ιδανικό . Η συμμετοχή τους όφειλόταν στόν αντιφασισμό τους μέ δόπιαδήποτε μορφή κι ἀν τόν έκδήλωναν Δέν συνέβαινε δημως τό ίδιο και μέ τίς συνελεύσεις τών συγγραφέων δημόσια οι θέσεις τους κατά τίς συγκεντρώσεις τών Reth Λόγω τής πληθώρας τών τάσεων και τών άποψεων πού έκπροσωπούνταν σ' αύτά, κάτι τέτοιο θάχε τεράστια διεθνή άπήχηση

Ἐτοι στό 14ο Συνέδριο τών Reth-Clubs πού έγινε τό 1936 στό Μπουένος Αυρες, παρενέβηθ δ' Εμιλ Λούντβιχ, πού είχε τήν έλβετική ύπηκοστητα, ἀλλά ήταν γερμανόφωνος συγγραφέας. Προσπάθησε νά ξεπεράσει τόν παραδοσιακό ἀπολιτικισμό πού χαρακτήριζε τίς συγκεντρώσεις τών Reth και νά τραβήξει τήν προσοχή πάνω στήν κατάσταση τών συγγραφέων στή ναζιστική Γερμανία και τό πρόβλημα πού έθετε στή διανόηση δ' ναζισμός

Ἐχω τήν τιμή νά σᾶς μιλήσω στό όνομα τών έξδριστων Γερμανών συγγραφέων Προσωπικά, είχα τήν τύχη νά μεταναστεύσω στήν Έλβετία ύστερα ἀπό μιά νεανική μου ἀπόφαση, ἐδώ και τριάντα χρόνια και νά είμαι ἐδώ και καιρό, Έλβετός πολίτης. Ἀλλά ύπηρξα πάντοτε ένας Γερμανός συγγραφέας και ἔνα βράδυ τοῦ Μαΐου τοῦ 1933, είχα τή μεγάλη τιμή νά μοιραστώ τήν τύχη τών καλύτερων συμπατριωτών μου, πάνω σέ κάποιες πυρές. Είχα μιά καλή θέση ἀνάμεσα στόν Χάινε και τόν Σπινόζα και μού φαινόταν πολύ πιό ἀξιο νά καώ ἀνάμεσα σέ δυό ιδιοφυῆς ράτσας, παρά νά στεφθῶ ἀπό κάποιο ρατσιστή συγγραφέα.

Τά θιθλία μας, θιθλία συγγραφέων πού σᾶς είναι πολύ γνωστοί, τά θιθλία τοῦ Χάινριχ Μάν, τοῦ Τόμας Μάν, τοῦ Στέφαν Τσεβάχ, τοῦ Ρεμάρκ, τοῦ Φόρχτβάνγκερ και πολλών ἀλλών ἀφοῦ πρώτα σημείωσαν ἀλλεπάλληλες ἔκδσεις κι ἔγιναν κατά κάποιο τρόπο ἔνα κοινό ἀγαθό στή Γερμανία, ξαφνικά κτηρύχτηκαν προδότες τής πατρίδας ἀπό ἔνα κόμμα πού πήρε τήν ἔξουσία

Οι Έθραιοι και οι κομμουνιστές δέν ἀποτελούν καθόλου τήν πλειοψηφία τών δολοφονημένων ἢ τών φυλακισμένων. Οι δημοκράτες «Ἄριοι» γνώρισαν τήν ίδια τύχη. Ο ύπέροχος Όσσιέτοκυ, πού είχε προταθεῖ γιά τό θραβείο Νόμπελ ἀπό ἔνα μεγάλο μέρος τής παγκόσμιας κοινῆς γνώμης, έλιωσε μέσα στίς φυλακές αύτοῦ πού ἀποκαλούμε Γ·

Ράιχ. Οι περισσότεροι άπό τους συγγραφεῖς πού κάηκαν δέν είχαν
άσχοληθεί ποτέ μέ πολιτικά θέματα. Οι δικτάτορες ισχυρίζονται πάντα
πώς οι έχθροί τους είναι έχθροί τής κοινωνίας. 'Όταν ένας συγγραφέας
δέν συμφωνεί μαζί τους τὸν ἀντιμετωπίζουν σάν «κομμουνιστή». Κανένα
μέλος τοῦ τμήματός μας δέν είναι και δέν ύπηρξε μέλος τοῦ κομμουνι-
στικοῦ κόμματος. Μέσα στά κατηγορητήρια διαβάζουμε συχνά. «εἰς τὴν
οἰκίαν τοῦ κατηγορουμένου εύρεθησαν εἰρηνιστικά ἔγγραφα». 'Υπάρ-
χονταν ἐπίσης και καθολικοὶ συγγραφεῖς πού είναι ἔξοριστοι, μόνο και μόνο
ἐπειδή συνεχίζουν νά πιστεύουν στήν Παλαιά Διαθήκη. 'Ο συγγραφέας
πού δέν ἀποδέχεται τό φιλοσοφικό πρόγραμμα τῶν ναζί δπου δύ πόλεμος
παρουσιάζεται σάν ένα είδος υγιεινῆς ἀγωγῆς γιά τούς λαούς, ἀναγκά-
ζεται νά σταματήσει τήν ἔκδοση τῶν βιβλίων του στή Γερμανία.

Δέν έχω ακού νά κάνω μιά ιεραρχική ἀξιολόγηση ἀνάμεσα στούς
Γερμανούς συγγραφεῖς, ἀλλά παρ' δλα αύτα είναι παράξενο τό γεγονός
πώς σχεδόν δλοι οι Γερμανοί καλλιτέχνες πού ἔχουν μά παγκόσμια φήμη
είναι αύτοι τή στιγμή φυλακισμένοι ή ἔξοριστοι, ἐνώ κανείς ἀπό τους
συγγραφεῖς πού ἀναγνώρισε τό Γ'. Ράιχ δέν είναι γνωστός πέρα ἀπό τά
σύνορα τής Γερμανίας. Οι δυό διάσημοι συγγραφεῖς πού ἀποτελοῦν τό
καύχημα τῶν ναζί, ὁ Στέφαν Γκερόγκε και δ 'Οσθαλντ Σπένγκλερ ύπηρ-
ξαν έχθροι αύτού τοῦ καθεστώτος η ἀγάπη τῶν ναζί γι' αύτούς είναι μά
ἀγάπη μονόπλευρη, αύτά τά δυό μεγάλα πνεύματα πέθαναν μέσα σέ μιά
πικρή ἐγκατάλειψη

Οι Γερμανοί ποιητές και συγγραφεῖς πού χαρακτηρίστηκαν αἱρετι-
κοί, δέν μ' ἔστειλαν πέρα ἀπό τόν ὀκεανό γιά νά ἐκλιπαρήσω τή βοήθεια
τῶν ξένων συντρόφων τους. Τά βιβλία μας διαβάζονται σ' ὀλόκληρο τόν
πολιτισμένο κόσμο. 'Ενώ τά βιβλία τῶν συγγραφέων τοῦ Γ'. Ράιχ
διαβάζονται μονάχα στή Γερμανία.

'Ιως κάποιοι ἀπό σᾶς θά προτιμούσαν νά κρατηθείσιωπή σχετικά μ'
αύτό τό θέμα. 'Ιως μερικοί ἀπό σᾶς νά μᾶς βλέπουν σάν φτωχούς
ἀδελφούς πού παραπονοῦνται ἐνοχλητικά Θάθελα νά τούς πῶ: δέ
ζητάμε τίποτα, ἀλλά ἀφοῦ ἐδῶ γίνεται συζήτηση γιά τόν κοινωνικό ρόλο
τοῦ πνεύματος, τό βρίσκω τερατώδες σέ μιά μεγάλη χώρα πού ίως
κάποτε νά ήταν μά ἀπό τίς πιό πολιτισμένες χώρες τοῦ κόσμου, νά
διαχωρίζουν τό συγγραφέα ἀπό τήν ἀποστολή του και νά τόν κατεβάζουν
στό ἐπιπέδο τοῦ γραφειοκράτη και τοῦ μισθοσυντήρου ἐπαγγελματία
ποιητή Βρίσκω τερατώδες τό γεγονός πώς στή χώρα τοῦ Σίλλερ ἔχουν

καταργήσει πήν ἐλευθερία τοῦ λόγου γιά πήν όποια μαλήσατε μέ τόση εὐλάβεια.

Σέ κάθε συνέδριο συναντᾶ κανείς άποσταλμένους πού ισχυρίζονται πώς τά Rep-Clubs δέν ἔχουν καμά σχέση μέ τήν πολιτική κι δημως δλοι μιλήσαν γιά πολιτική. Μάς προσκαλοῦν πάντα νά κατοικήσουμε μέσα στήν Ἐδέμ τοῦ πνεύματος. Ἐπιτρέψτε μου νά σας διαβεβαιώσω πώς και σέ ἄλλες ἐπίσης χώρες αύτοί οι ώραιοι κήποι θά περικυκλωθοῦν ἀπό πολυθόλα πού οι κάννες τους όπωσδήποτε δέν θάναι στραμμένες πρός τά έξω.

Ποιά είναι τά δρια άνάμεσα στήν πολιτική και πή λογοτεχνία; Ἐδώ και δυσ χρόνια ή παραγωγή τοῦ θετίου στή Γερμανία, μειώθηκε κατά 45%. Αύτό είναι ἔνα πρόβλημα καθαρά λογοτεχνικό; Ὁ Φύρερ τόλμησε νά διακηρύξει πώς ή Βαϊμάρη – ή Βαϊμάρη μας – είναι ἀτιμασμένη ἐπειδή ύπηρξε ἔδρα πής Ἐθνοσυνέλευσης πής Γερμανικῆς Δημοκρατίας. Αύτό είναι ἔνα θέμα πής πολιτικής ή πής λογοτεχνίας; Γιά παράδειγμα θά μπορούσαμε ἔμεις νά ισχυριστούμε πώς ή Νυρεμβέργη ἀτιμάστηκε γιά πάντα ἐπειδή ἔκει κάνουν τίς συγκεντρώσεις τους οι ναζί; Ὁ πρύτανης τοῦ ἀρχαιότερου Πανεπιστημίου πής Γερμανίας, δήλωσε σέ μιά πανηγυρική συνεδρία, πώς ή ἀντικειμενική ἐπιστήμη είναι μιά σκέτη λέξη καὶ πώς τό Πανεπιστήμιο διφείλει νά σκέπτεται ἀποκλειστικά σέ συνάρτηση μέ τό κράτος. Σάς ρωτῶ και πάλι. αύτό είναι ἔνα θέμα πής πολιτικής ή πής λογοτεχνίας;

Αφοῦ κατόπιν ἔδειξε σέ τί γελοίες ἔρμηνειες πής Ἰστορίας κατέληγαν οι ναζί συγγραφεῖς γιά νά ἐπιβεβαιώσουν τό «βόρειο πνεῦμα» τους, θέτει καὶ πάλι τό πρόβλημα πής ὑπευθυνότητας τῶν διανοουμένων.

Ἐνα διεθνές συνέδριο συγγραφέων μπορεῖ ν' ἀδιαφορήσει μπροστά σέ τέτοια γεγονότα; Ήδεα τοῦ ἀγώνα ἐνάντια στή βαρβαρότητα και ύπερ πής ἐλευθερίας τοῦ λόγου δέν ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς βασικότερες ἀρχές πής συνομοσπονδίας μας. Αύτό δέν διακήρυξε ό καθένας ἀπό τούς διμιλητές πού ἀκούσαμε αύτές τίς μέρες;

Ἴως δλοι δσοι βρίσκονται μέσα σ' αύτή πήν αἰθουσα νά μήν ἔχουν πήν ἴδια γνώμη πάνω στό θέμα τοῦ πολέμου. Ὁμως σήμερα στά σχολεία και στά Πανεπιστήμια ἐτοιμάζουν τόν πόλεμο. Μέ συμβούλεψαν νά μήν προφέρω ἔδω μέσα πή δυσοίωνη λέξη «πόλεμος», γιά νά μήν ταράξω πήν

είδυλλιακή άτμοσφαιρα πής συγκέντρωσής μας. "Όταν ένα καθεστώς καταφέρει νά διατηρηθεί γιά μερικά χρόνια χάρη σ' αύτό πού σήμερα άποκαλούμε «δυναμισμό» του, τότε τό μεγαλύτερο μέρος πής κοινής γνώμης άρχιζει νά πιστεύει στις ίκανότητες αύτού του καθεστώτος.

"Αν άποφάσισα νά έπιστήσω πήν προσοχή σας πάνω σ' αύτά τά πράγματα, είναι γιατί θέλησα νά σας δώσω νά καταλάβετε πώς ή τύχη τών Γερμανών συγγραφέων μπορεί αύριο νά γίνει και δική σας, στήν Εύρώπη τουλάχιστον. Από τό ένα συνέδριο στό άλλο, θέλειμε νά μεγαλώνει ο άριθμός τών χωρών πού ύποτάχτηκαν στή λογοκρισία. "Αν μάς δοθεί ή εύκαιρια νά συναντηθούμε άλλη μιά φορά πρίν άπό τόν πόλεμο, ο άριθμός αύτός θάχει γίνει άκόμα μεγαλύτερος. Σήμερα βρίσκεστε καθισμένοι στήν κορυφή του θουνου, άλλα τά νερά πής πλημμύρας άνεβαίνουν. "Ιως, τό έπόμενο συνέδριο μας νά γίνει σ' ένα μικρό διγωστό νησί πής 'Ωκεανίας πού οι άρχαιολόγοι του μέλλοντος θά δνομάσουν τό θυστατο καταφύγιο του άνθρωπου πνεύματος. Αύτός πού έπιμένει νά σωπάνει μπροστά σ' αύτά τά προβλήματα είναι σάν κι' έκεινον τόν άστρονόμο πού κατά πήν πιό κρίσιμη σπιγμή μιᾶς έπιδημίας. Έλεγε: «"Ολα αύτά δέν μέ άφορούν, έγώ ένδιαφέρομαι μονάχα γιά τόν ούρανό». Διυστυχώς δικας, η έπιδημία κατάφερε νά τόν κάνει νά ένδιαφερθεί και γιά τά πράγματα πής γής.

Μίλησα έπειδή ποτεύω πώς έχω καθήκον νά σας πληροφορήσω. Άλλα και γιά ένα άλλο λόγο έπίσης: δν κάποια μέρα ένας ιστορικός θελήσει νά μιλήσει γιά ένα διεθνές συνέδριο στοχαστών καί καλλιτεχνών πού έγινε τό 1936, νά μήν μπορέσει νά πεί πώς τό συνέδριο αύτό έμεινε θουβό μπροστά στούς τεράστους κινδύνους πού άπειλούσαν τό πνεύμα και τούς ύπηρέτες του.

Τό συνέδριο έκλεισε μ' ένα μήνυμα συμπάθειας πρός τούς έξοριστους και διωκόμενους γερμανούς συγγραφείς.

Τόν έπόμενο χρόνο τό συνέδριο τών Ren-Clubs έγινε στό Παρίσι στίς 20 και 27 Ιουνίου. Τότε ο Λιον Φόδύχτριβάνγκερ κατέθεσε μά πρόταση διατυπωμένη ώς έξῆς:

1. Τό 150 διεθνές συνέδριο τού Ren-Club έκφράζει τή διαμαρτυρία του ένάντια στό γεγονός πώς ή γερμανική κυβέρνηση έμποδίσει, μέ καταναγκαστικό τρόπο, τό θραβευμένο μέ τό Νόμπελ τού 1936 γιά πήν

ειρήνη, συγγραφέα 'Οσσιέτου, νά παρουσιαστεί μπροστά στήν έπιτροπή τού Νόμπελ στό 'Οσλο και νά έκφωνήσει πήν προσφώνηση πού έπιβάλλεται από τό καταστατικό τού ιδρύματος Νόμπελ.

2 Τό 15ο συνέδριο τού Pen-Club έκφράζει πή διαμαρτυρία του έναντια στό γεγονός πώς ή γερμανική κυβέρνηση έμποδίζει, έξ αιτίας τών ιδεών τους, ένα μεγάλο άριθμό συγγραφέων νά συνεχίσουν τό έργο τους και έπιδιώκει νά τούς διυφημήσει

'Η γερμανική κυβέρνηση έθαλε σ' ένέργεια δλο τόν πανίσχυρο μηχανισμό πης γιά νά καταδώξει τούς γερμανούς συγγραφείς πού παρέμειναν πιστοί στήν έλευθερη σκέψη, κατηγορώντας τους γιά προδοσία και αισχροκέρδεια

Κύριοι και Διαπητοί συνάδελφοι, κατά πή γνώμη μου, πρέπει νά άντιταχθούμε μέ τόν πιό κατηγορηματικό τρόπο, έναντια στίς μεθόδους πού χρησιμοποιεί ή κυβέρνηση τού Ράχ γιά νά πολεμήσει τούς Γερμανούς συγγραφείς πού έμειναν πιστοί στήν έλευθερη σκέψη. 'Εδώ πρόκειται γιά μιά μάχη πού ένδιαφέρει δχι μόνο τούς Γερμανούς συγγραφείς άλλα δλα τά μέλη πής μεγάλης πνευματικής οίκογένειας, όποιαδήποτε έθνικότητα κι δν έχουν Γι' αυτούς τούς λόγους, ή γερμανική θάμα δχει πήν τιμή νά καλέσει τό 15ο διεθνές συνέδριο τού Pen νά άσπαστεί πήν πρότασή του

Τελικά, ή πρόταση αύτή τροποποιήθηκε και ψηφίστηκε διμόφωνα πήν έπομένη, στίς 25 Ιουνίου μέ τήν άκολουθη μορφή

Τό 15ο συνέδριο πής συνομοσπονδίας Pen έκφράζει πή διαμαρτυρία του έναντια στίς διαιώτητες πού είχαν γιά θύματά τους πολυάριθμους συγγραφείς πής Γερμανίας, όπαδούς πής έλευθερίας πής έκφρασης και ίδιαίτερα έναντια στό γεγονός πώς ή γερμανική κυβέρνηση έμποδίσει μέ έξαναγκασμό τό θραβευμένο μέ τό Νόμπελ ειρήνης τού 1936, συγγραφέα Κάρλ Φόν 'Οσσιέτου, μέλος τών Pen νά παρουσιαστεί μπροστά στήν έπιτροπή Νόμπελ στό 'Οσλο και νά έκφωνήσει πήν προσφώνηση πού έπιβάλλεται από τό καταστατικό τού ιδρύματος Νόμπελ.

6 Οι κυριότερες έπιθεωρήσεις

Πρέπει νά κάνουμε μιά διάκριση άνάμεσα στούς διάφορους προσα-

νατολισμούς άναγνωρίζοντας συγχρόνως πώς πολύ συχνά οι προσανατολισμοί αύτοι άλληλοδιασταυρώνονται μέσα στήν ίδια έπιθεώρηση.

– Μέ την έπιθεώρηση *Die Sammlung* πού έκδόθηκε από τό Μάρτιο τού 1933 μέχρι τόν Αύγουστο τού 1935 (24 τεύχη) στό “Αμστερνταμ, Ο Κλάους Μάν θέλησε νά δώσει ένα λογοτεχνικό δργανο σ’ δλους τούς ταλαντούχους γερμανούς συγγραφείς πού άρνιόντουσαν νά σωπάσουν μπροστά στό στραγγαλισμό τής πνευματικής έλευθερίας από τούς ναζί

– Τό *Neue Tagebuch* έκδόθηκε στό Παρίσι από τόν ‘Ιούλιο τού 1933 μέχρι τήν δνοιξη τού 1940. Διαδέχητε τό *Tagebuch* έχοντας τόν ίδιο διευθυντή, τόν Λέοπολν Σβάρτσχιλντ. Ή έκδοσή του ήταν έβδομα-διαία.

– Η *Mass und Wert* μέ έκδότες τόν Τόμας Μάν και τόν Κόνραντ Φάλκε, ιδρύθηκε τό Σεπτέμβριο τού 1937 και έσθησε τόν ‘Απριλίο τού 1940. Στήν άρχη ήταν δίμηνη και κατόπιν τρίμηνη. Ούμανιστική και ύπεράνω κομμάτων χαρακτηρίστηκε από τόν Τόμας Μάν σάν συντρητική καθόσον έξασφάλιζε τή διαφύλαξη τής γερμανικής κουλτούρας και έπαναστατική έπειδή ή έπιδική της δέν ήταν νά καθηλωθεί μέσα στήν παράδοση. Ό Τόμας Μάν τή θέλει νά διακρίνεται περισσότερο από ένα έποικοδομητικό πνεύμα παρά από ένα πνεύμα πολεμικής

– Η *Neue Weltbühlne* έμφανιστηκε από τό 1935 ώς τό 1939 στή Βιέννη, τήν Πράγα, τή Ζυρίχη και τό Παρίσι ‘Αποτελεί συνέχεια τής *Weltbühlne* άλλα μ’ ένα διαφορετικό πολιτικό προσανατολισμό. Πέρασε από τό φιλελευθερισμό·τής άριστεράς (διευθυντής της ήταν ο Κάρολ φόν ‘Οσσιέτσκυ) αέ μιά συμπάθεια πρός τό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα και τήν πολιτική του τού Λαϊκού Μετώπου

– Τό *Wort* ήταν ή πιό σπουδαία λογοτεχνική έπιθεώρηση πού έξέδωσαν οι γερμανοί κομμουνιστές Δημιουργήθηκε στή Μόσχα, τό 1936, ήταν μηνιαία και έκδιδόταν μέχρι πού έγινε τό γερμανο-σοβιετικό σύμφωνο τό 1936. ‘Ανοιχτή σ’ δλους τούς έμιγκρέδες γερμανούς συγγραφείς, θεωρήθηκε ή πρακτική έφαρμογή τής πολιτικής τού Λαϊκού Μετώπου στόν ταμέα τής λογοτεχνίας Δημοσίευε τόσο τόν Τόμας Μάν, τόν Γιόζεφ Ρότ και τόν Στέφαν Τοβάιχ, πού δέν ήταν μαρξιστές, δοσ και τήν ‘Αννα Σέγκερς ή τόν Λούντβιχ Ρέν πού ήταν μέλη τού κομμουνιστικού κόμματος. Σ’ αύτή τήν έπιθεώρηση έγιναν οι πιό ένδιαφέρουσες λογοτεχνικές συζήτησεις, ιδιαίτερα ή περίφημη συζήτηση πάνω στό έξπρεσσοινισμό.

– Η Internationale Literatur ήταν στήν άρχη τό δργανο τοῦ γερμανικοῦ τμήματος τῆς Διεθνοῦς Ἐνωσης τῶν συγγραφέων πού ιδρύθηκε κατά τό συνέδριο τοῦ Χαρκόβ. Τή διεύθυνσή της τήν άνέλαβε ὁ Μπέχερ και ἡ ἐπιθεώρηση διαχωρίστηκε ἀπό τήν Littérature Internationale πού είχε τόν ίδιο μ' αύτην τίτλο κι ἐκδιδόταν σέ πολλές γλώσσες στή Μόσχα. Ἐκδόθηκε ἀπό τόν Ιούνιο τοῦ 1931 μέχρι τό Δεκέμβριο τοῦ 1945. Ἀπό τό 1935 και μετά ήταν μηνιαία κι ἔφερνε τόν ύπότιτλο Deutsche Blätter (Γερμανικές αελιδες) μόλις διαχωρίστηκε ἀπό τίς δλλες ἑκδόσεις, δηλαδή ὑστερα ἀπό τό τρίτο τεῦχος τοῦ 1933.

– Η ἐπιθεώρηση Neue Deutsche Blätter ἑκδόθηκε στήν Πράγα ἀπό τόν Βίλαντ Χέρτζφέλντε ἀπό τό 1933 ώς τό 1935. Κατά κάποιο τρόπο ήταν τό δργανο πού προηγήθηκε ἀπό τό Wort. Γιά πρόγραμμά της είχε τό δραστήριο ἀγώνα ἐνάντια στό ναζισμό μέ κείμενα πού τόν ξεσκέπαζαν και τάν πολεμοῦσαν. Τό πρώτο τεῦχος του ἀρχίζε μέ τά ἀκόλουθα λόγια: «Δέν ύπάρχει οὐδετερότητα. Γιά κανέναν. Ἀκόμα λιγότερο γιά τό συγγραφέα. Ἀκόμα κι ἐκεῖνος πού σωπαίνει παίρνει μέρος στόν ἀγώνα...».

6. Άπο τή μεριά τῆς Γαλλίας

I. ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Η ναζιστική Γερμανία δέν γοήτευσε δρισμένους πολιτικούς ή κοινωνικούς κύκλους στη Γαλλία μονάχα άπό την έποχή του πολέμου και τῆς έγκαθίδρυσης τῆς κυβέρνησης τοῦ Βισύ. Στήν πραγματικότητα ή συνεργασία μέ τούς Γερμανούς, έκδηλώθηκε δημόσια πολύ πρίν άπό τό 1940. Βέβαια, τότε οι θεωρίες ύπερ τῆς συνεργασίας δέν είχαν μήτε τήν έκταση μήτε τήν ένταση πού πήραν κάτω άπό τό καθεστώς τοῦ Πεταίν. Άλλα είχαν τά ύποστηριγματά τους αέ διάφορες δργανώσεις και στόν τύπο. Οταν παρουσιάζουμε τή συνεργασία άποκλειστικά σάν δημιούργημα τῶν περιστάσεων, κάνουμε ένα ιστορικό αφάλμα. Οι δοσιλογοι τῆς κατεχόμενης Γαλλίας, κατά ένα μεγάλο μέρος τους, ήταν έτοιμοι νά συνεργαστοῦν μέ τούς εύφωπούς φασισμούς πολύ πρίν ξρθει ή Κατοχή – και τό δήλωσαν κιόλας. Άπο τήν άλλη μεριά, ή ναζιστική Γερμανία, βάλθηκε μέ ζηλο νά έρεθισει τήν καλή τους θέληση.

1. Η γοητεία πού έξασκησε ό ναζισμός

πάνω στούς Γάλλους διανοούμενους

Υστερα άπό πρωτοβουλία τοῦ Πιέρ Βιενό, ιδρύθηκε μά Γαλλογερμανική έπιτροπή, έν δψει μάς οίκονομικής συμφωνίας, άνάμεσα στή Γαλλία και τή Γερμανία. Υστερα άπό αύτό, τό 1927, άποφασίστηκε ή δημιουργία και άνάπτυξη δυό έπιθεωρήσεων πού θά συνέβαλλαν στήν

προώθηση τῆς ἀμοιβαίας γνωριμίας τῶν δυό χωρῶν ἔτοι γεννήθηκε ἡ «*Revue d' Allemagne*» στό Παρίσι και ἡ *Deutsch-französische Rundschau* στό Βερολίνο. Τό 1933, ἡ τελευταία μέ διευθυντή τόν Ὀττό Γκράουτοφ καταργήθηκε ἀπό τούς ναζί Ὅστερα ἀπό συμβουλή τοῦ Ὀττό Ἀμπετς, τοῦ μελλοντικοῦ ναζί πρεοβευτῆ στή Γαλλία, πήν ἀντικατέστησαν μέ μιά ἄλλη, πού ἐφερνε τόν ἴδιο σχεδόν τίτλο, τή *Deutsch-französische Monatshefte* ἡ τά *Γαλλό-γερμανικά Τετράδια*, πού ἡ ἑκδοσή τους ουνεχίστηκε κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου.

Ο Ὀττό Ἀμπετς, πού ἦταν παντρεμένος μέ Γαλλίδα, κι εἶχε ἀσχοληθεῖ μέ νεολαΐστικα κινήματα μέσα στά πλαίσια τῆς γαλλογερμανικῆς προσέγγισης, διοργάνωσε μιά τεράστια ἐπιχείρηση-γονητεία μέ στόχο τούς γάλλους καλλιτέχνες και ουγγραφεῖς Ἐτοι τόν Ιανουάριο τοῦ 1934, διοργάνωσε στό Βερολίνο μιά συνάντηση, κατά τή διάρκεια τῆς δηοίας ὁ Ντριέ λά Ροσέλ ἐκανε μιά δύμιλια Συγκεκριμένα ὁ Ἀμπετς συνδέθηκε μέ τόν Ζάκ Λυσαίρ ὑπέύθυνο τῆς ἐφημερίδας «*Notre Temps*» τῆς ἐποχής, διακεκριμένο συνεργάτη τῶν Γερμανῶν καί κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου, διευθυντή τῆς ἐφημερίδας «*Nouveaux Temps*». Ὅπηρξε πρωτεργάτης τῆς περιβόητης Γαλλο-γερμανικῆς Ἐπιτροπῆς και τῆς *Deutsch-französische Gesellschaft*, πού ἦταν τό βερολινέζικο δύμόλιογό της, μέ μοναδικό δῆθεν οκοπό τήν ἀνάπτυξη μᾶς καλύτερης γνωριμίας ἀνάμεσα στούς δυό λαούς.

Τά *Γαλλο-γερμανικά Τετράδια* δημοσίευσαν πολλούς γάλλους ουγγραφεῖς στά γερμανικά (Ἀντρέ Σαμοδόν, Ζάν Γκυενό, Ζάν Ζιρωντού, Ἀνρύ ντέ Μοντερλάν, κ.λ.π) τόσο ἀριστερούς δοσ και δεξιούς γιά νά δειξουν τό φιλευλευθερισμό τῆς ναζιστικῆς Γερμανίας Ἡταν μιά φοβερή ἐπιχείρηση διαφθορᾶς Ὁ Ζύλ Ρομαίν, πού ἀντιλήφθηκε ἀργότερα τό λάθος του, ἐπεσε μέσα σ' αὐτήν τήν παγίδα ἀπό αὐτή τήν ἐποχή τοῦ ειρηνικοῦ «συνεργατισμοῦ» ἔχει ἀφήσει σέ μιά μπροσσούρα τό «Γαλλο-γερμανικό ζεῦγος», τή μαρτυρία τῶν αύταπατῶν του Μέ ἐπαφές μεταξύ ουγγραφέων και ἑκδοτῶν τῶν δυό χωρῶν και μέ τή δημιουργία λογοτεχνικῶν ἀποστολῶν ἐπεδίωκαν νά δελεάσουν τούς Γάλλους ουγγραφεῖς και νά ἔξουδετερώσουν τήν ἀποδοκιμασία τους σχετικά μ'. αύτά πού διαδραματίζονταν στή ναζιστική Γερμανία

Παράλληλα μέ τά *Γαλλο-γερμανικά Τετράδια*, ἑνα πανεπιστημιακό γραφεῖο συνέβολλε ἀκόμα περισσότερο σ' αὐτή τήν παραπλάνηση Διοργάνωνε διαλέξεις, συναυλίες και σχολικά ταξίδια. Τέλος τό Νοέμ-

βριο τοῦ 1937, στό Παρίσι, ἐγκαινιάστηκε τό Ἰνστιτοῦτο Γκαῖτε.

2. Μιά προναζιστική λέσχη διανοούμενων

‘Από τὴν ὅλη μεριά, στό Παρίσι ύπηρχε ἔνα εἶδος λέσχης μαζί μὲ βιβλιοπωλεῖο, πού ὄνομαζόταν ὁ Κύκλος τῆς Ἀριστερῆς Ὁχθῆς κι ἀποτελοῦσε μιά ἔδρα δραστηρίας προπαγάνδας ύπερ τοῦ ναζισμοῦ. Νά τι γράφει ὄχετικά μ’ αὐτό τὸ θέμα ἡ «Νέα Εὐρώπη» στό τεῦχος τῆς 8ης Ἰουλίου 1939

Θά χρειαζόμαστε σελίδες καὶ σελίδες γιὰ ν’ ἀναλύσουμε ἑστῶ καὶ συνοπτικά τὶς ποικίλλες καὶ συνήθως διακριτικές ἐνέργειες τοῦ κυρίου Ἀμπετ. Γιά ν’ ἀναφέρουμε μονάχα ἔνα παράδειγμα, ὁ Κύκλος τῆς Ἀριστερῆς Ὁχθῆς ἦταν τὸ σπίτι του Προσπαθοῦσαν βέβαια νά δώσουν μά ἀλλαγή, ἀνεβάζοντας στὴν ἔδρα ριζοσπάστες-σοσιαλιστές, συνδικαλιστές καὶ μάλιστα καὶ κομμουνιστές Ἀλλά ὁ πραγματικός τους σκοπός παρέμενε τὸ ίδιο ἐμφανῆς. Βασικά ἐπεδίωκαν νά ἔξασφαλίσουν τὸ μεγαλύτερο δυνατό ἀκροατήριο, κι ἰδιαίτερα ἀποτελούμενο ἀπό νέους, στοὺς διηλητές πού ἔρχονταν ἀπό τὸ Ράιχ. Γενικά σωστοί, οἱ Γερμανοὶ διηλητές περιορίζονταν νά πλέκουν τὸ ἐγκάμιο τῶν δικῶν τους θεσμῶν καὶ συνθηκῶν ζωῆς. Οι κύριοι Ρομπέρ Μπραζιγάκ, Πιέρ Γκαξότ ετ τοτὶ quanti ἀνελάμβαναν νά μιλήσουν γιὰ τὶς δικές μας. Κι ἀν κάποιος ἐκδήλωνε τὴν ἐπιθυμία νά μελεπῆσει τὰ πράγματα ἐπὶ τόπου ἀρκοῦσε μιά κουβέντα στὸν κύριο Ἀμπετ, καὶ ὁ ἐπισκέπτης αὐτὸς γινόταν δεκτός στὸ Βερολίνο μέ τὴν πιό μεγάλη φροντίδα, καὶ χωρίς καμά οἰκονομική ἐπιθάρυνση, ἐμενε σ’ ἔνα σπίτι ἐτομασμένο εἰδικά γι’ αὐτό τὸ σκοπό Μήπως ἔνα θράδυ δέν είδαμε τὸ γενικό ἐπιτελείο τῆς Ἀριστερῆς Ὁχθῆς νά γιορτάζει τὸν κύριο Ἀμπετ τραγουδώντας μαζί του στὰ γερμανικά μέ ἔξαρση ἐθνικοσοσιαλιστικά τραγούδια; Αὐτό τὸ ἀπλό γεγονός θάταν ἀρκετό γιά νά μᾶς πείσει, ἀν χρειαζόταν, πώς στὴ Γαλλία ὑπάρχουν καὶ Γάλλοι πού δέν είναι μονάχα ἐθνικοσοσιαλιστές, μέ τὴ γενική ἔννοια τοῦ δρου ἀλλά καθαυτό χιτλερικοί, δηλαδή γερμανοὶ ἐθνικοσοσιαλιστές

3 Ἐνα δργανο ἀνάμεσα στ’ ἀλλα

Τό «Γκαῖτε» πού ἔβγαινε τὴν 1η καὶ 15η κάθε μήνα, παρουσιάστηκε

τόν 'Απρίλιο του 1938 σάν ένα δίμηνο φυλλάδιο πνευματικής πληροφόρησης γιά μά γαλλο-γερμανική συνεννόηση. Διευθυνόταν από τόν Φερνάν Ντεμέρ, και ή άναφερόμενη σάν διεύθυνση τού περιοδικού ήταν ή δική του: 82, avenue Parmentier, Παρίσι. Στήν άρχη, από τήν 1η 'Απριλίου μέχρι τίς 15 Μαΐου ήταν ρονεοτυπία. 'Υστερα από τό 5ο νούμερο τυπωνόταν σέ τέσσερις σελίδες, και τό σχήμα του μεγάλωσε τό Νοέμβριο τού 1938, γιά νά γίνει μά μπροσσόύρα τόν 'Ιανουάριο τού 1939. 'Ανάμεσα στούς συνεργάτες του ήταν οι : Φερνάν Ντεμέρ, Ζάκ Παντύ, Φαμπέρ και Φερνάν ντέ Μπρινόν Συνολικά τό «Γκαϊτε» βγήκε δεκατέσσερις φορές.

Κάτω από τήν αιγιδα του δόθηκαν έπισης και μαθήματα γερμανικής γλώσσας γιά τούς Γάλλους και γαλλικής γιά τούς γερμανούς, μέ στόχο τή «γαλλο-γερμανική κατανόηση». Σ' αύτά πρέπει νά προσθέσουμε μιά βιβλιοθήκη και μιά ύπηρεσία μεταφραστῶν.

Στό No 11 τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1938, ο Φερνάν Ντεμέρ έγραψε πώς θέλησαν νά καταποντίσουν οικονομικά τό έντυπό του και πώς οι έπιθεωρήσεις μέ τίς όποιες συνεργαζόταν άρνιόντουσαν, στό έξης, νά δημοσιεύουν δρθρα του. Δηλώνει πώς κι έκείνος θά συντηρεῖται μονάχα από τά προσωπικά του άγαθά και δέν θά έξαρτάται από κανένα παρά μόνο από τόν ιδεαλισμό του. Στό No. 12 τῆς 15ης Δεκεμβρίου 1938 οι κατηγορίες του γίνονται πιό συγκεκριμένες: έκείνοι πού έπιχειρησαν νά καταστρέψουν τό φυλλάδιο του είναι οι 'Εβραιοί. Καταγγέλλει τή λεγόμενη έπιρροή τού έξωτερικού μέ λόγια πού τά διακρίνει ένας έντονος άντισημιτισμός

Μέσα άπ' δλα τά θέματα πού δημοσιεύονται στό «Γκαϊτε», περνάει ένα προ-ναζιστικό πνεύμα. Τήν πρώτη θέση κατέχει τό θέμα πῆς συνεργασίας καθώς κι ένας έντονος άντισημιτισμός κι άπεριφραστα έγκωμια γιά τίς πολιτιστικές έπιτεύξεις τού Γ' Ράιχ. 'Η έλλειψη πῆς έλευθερίας στή ναζιστική Γερμανία φαινόταν στό Φερνάν Ντεμέρ άπλως σάν μιά συκοφαντία Δημοσίευσε ένα δρθρο γιά τό «Σχολείο τών πτωμάτων» τού Σελίν, δπου ύπογράμμισε πώς συμφωνοῦσε άπόλυτα μέ τό άντισημιτικό πνεύμα τού έργου

Στό No 7 τῆς 1ης Ιουλίου 1938 μέ τήν εύκαιρια μιάς παρουσιασης τού Χάνς Καρόσσα, τά βάζει μέ τίς διαδόσεις σύμφωνα μέ τίς όποιες τό ναζιστικό καθεστώς κατάπνιγε πήν καλλιτεχνική δημιουργία

‘Αν πιστέψουμε δριούμενα δτομα πού χρησιμοποιούν τό ψέμα γιά σκοπούς πού πολλοί Γάλλοι δέν λένε άκόμα νά τούς καταλάβουν, θά μπορούσαμε νά σκεφτούμε πώς στή Γερμανία δέν ύπάρχουν πιά συγγραφεῖς και πώς κάθε πνευματική ζωή έχει σταματήσει, ένω τά γράμματα άνθιζουν κι έκει δπως κι έδω και οι ποιητές και μιθιστοριογράφοι της είναι τό ίδιο πολυάριθμοι μέ τούς δικούς μας.

‘Επαναλαμβάνει τούς ίδιους ισχυρισμούς τήν 1η Δεκεμβρίου 1938 σ’ ένα μεγάλο άρθρο πάνω στόν Πώλ ‘Αλβέρντ:

‘Η σύγχρονη γερμανική λογοτεχνία δέν στερείται καθόλου από εκπροσώπους και μπορούμε νά βεβαιώσουμε πώς, δπως και παλιά, έτοι και σήμερα τό μιθιστόρημα, ή ποίηση, τό δοκίμιο και ή κριτική άνθιζουν πέραν-τού-Ρήγου τό ίδιο καλά κι έλευθερα δσο και σέ μας.

‘Αλλά πώς θά μπορούσε νάταν διαφορετικά τή στιγμή πού έπικεφαλής τής Γερμανίας βρίσκεται ένας άληθινός μαικήνας δπως μᾶς πληροφορεί ένα άνώνυμο σημείωμα τής 15ης Ιουνίου 1938,

‘Ενω πρίν από μερικούς μήνες ή ίδιωπική πρωτοβουλία προσπαθούσε μάταια νά διοργανώσει μιά έκθεση γερμανικής τέχνης στό Παρίσι, τό Βερολίνο προσκαλούσε έπισημα τούς γάλλους ζωγράφους και τούς έκανε μιά θερμή ύποδοχή.

Οι Γερμανοί άγρασαν πολλά γαλλικά έργα και πρώτος-πρώτος έδωσε τό παράδειγμα ο κύριος Χίτλερ. Συγκεκριμένα άγρασε ένα μικρό γλυπτό, πού έ καλλιτέχνης του τό πουλούσε 20 000 φράγκα. Τό γλυπτό γοήτευσε τόσο πολύ τό Φύρερ, ώστε δήλωσε πώς ένα τόσο άξιόλογο έργο άξιζε πολύ περισσότερα κι έδωσε στό δημιουργό του 30.000 φράγκα

II. Η ΝΑΖΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Καταλαμβάνοντας τή Γαλλία τό μόνο πού σκέφτονταν οι ναζί ήταν νά τήν άπομυζήσουν ύλικά και πνευματικά. ‘Απ’ τή μιά μεριά ύπηρχε ή

λεηλασία στόν τομέα τῆς οικονομίας κι ἀπό τήν ἄλλη ἡ προπαγάνδα κι ἡ αισχροκέρδεια Αύτή ἡ ύποδούλωση τῆς γαλλικῆς διανόησης πέφασε ἀπά δυό δρόμους Στήν ἀρχῇ μέος ἀπό τά δργανα τῆς ἀμεσῆς ἐπιφροής· τις ὑπτρεσίες τῆς πρεσβείας, τό γερμανικό ἴνστιτούτο και τά γαλλόφωνα ναζιστικά ἐντυπα δην τό Signal, τήν ἔφημεριδα *Pariser Zeitung*, τήν ἐπιθεώρηση *Deutschland/Frankreich* και τά Γαλλο-Γερμανικά Τετράδια Κατόπιν μέ τή χρήση τῶν στοιχείων τῆς ἴδιας τῆς ὑποταγμένης χώρας, δηλαδή ἀξιοποιώντας τή διάθεση γιά συνεργασία πού εἶχαν ὀρισμένοι Γάλλοι, και μέ τήν ἔφαρμογή ἐνός αὐστηρού συστήματος λογοκρισίας ἐντυπα δην τό Idées, Comœdia, Panorama, ἡ τό θαυμάσιο παλιό περιοδικό «Νέα Γαλλική Ἐπιθεώρηση», θά παιξουν στό ἔξης τό ρόλο πού θά τούς ἐπιβάλλουν οι ναζι ἀφήνοντάς τους ἓνα ἐλάχιστο περιθώριο αύτονομίας Δημιουργήθηκε ἓνα ἑτερογενές σύνολο ὄνομάτων ἀπό τούς συγγραφεῖς τῶν ἀρθρων και τῶν συνεργασιῶν πού δημοσιεύοντουσαν σ' δλο αύτό τόν τύπο ·Από τούς εἰλικρινεῖς και φανατικούς φασίστες μέχρι τούς ἀρριβίστες λογοτέχνες, – μέ ἐνδιάμεσους τούς ἀφελεῖς πού ἀφήνονται νά χρησιμοποιηθοῦν ἡ ἀκόμα κι ἐκείνους πού πίσω ἀπό αύτή τήν πρόσωψη συμμετέχουν στήν ἀντίσταση, – τό φάσμα είναι πολύ εύρυ Συχνά μάλιστα και παραπλανητικό ·Ἐπειδή παραξενεύομαστε πολύ δταν βλέπουμε ύπογραφές ἀξιόλογων συγγραφέων δίπλα σέ ύπογραφές μέτριων φασιστῶν ἰδεολόγων ἡ ἀτάλαντων συγγραφέων Οι ναζι εἶχαν τήν ἰκανότητα νά ἐκμεταλλεύονται τά πάντα και ἀρκετοί συγγραφεῖς παρασύρθηκαν σχεδόν χωρίς νά τό καταλάβουν Μάς προξενεῖ ἐπισης ἐκπληξη ἡ διαπίστωση πώς ὀρισμένοι, ἀρχικά ἀριστεροί, διανοούμενοι πού εἶχαν καταπολεμήσει τό ναζισμό κατά τά πρῶτα χρόνια ἐγκαθιδρυσης τοῦ Γ· Ράιχ, γίνονται προπαγανδιστές τῆς Γερμανικῆς Εύρωπης, τοῦ γερμανισμοῦ, τοῦ ρατσισμοῦ ἡ τοῦ φασισμοῦ σάν συστήματος διακυβέρνησης Μερικοί θά προσχωρήσουν στήν ἀντίσταση τήν τελευταία στιγμή, μετά τό Στάλινγκραντ, δταν θ' ἀντιληφθοῦν πώς οι ναζι ἔχασαν δλα τους τά χαρτιά.

Στό ἐσωτερικό αύτού τοῦ αισχροῦ κοπαδιοῦ, πού ὑπηρέτησε τις φιλοδοξίες και τά σχέδια τῶν ναζι, ὀρισμένοι Γάλλοι γερμανιστές διακριθηκαν ιδιαίτερα στό ἔργο τῆς πολιτικῆς προπαγάνδας ἡ τῆς δῆθεν τέτοιας Σύχναζαν στό Γερμανικό ἴνστιτούτο, και συμμετεῖχαν στίς ἐκδηλώσεις του γύρω ἀπό τό διευθυνή του Κάρλ ·Ἐπτινγκ ·Ἐπειδή ἦταν γερμανιστές πιστευαν πώς ἀπό δῶ και πέρα εἶχαν χρέος νά

βοηθήσουν τούς συμπατριώτες τους νά γνωρίσουν τή ναζιστική Γερμανία. Τό αποτέλεσμα ήταν νά φτύσουν τούς έμιγκρέδες συγγραφεῖς γιά νά ύμνησουν άξιοθήνητους λογοτέχνες ή τό ναζιστικό «μεγαλείο». Ανάμεσα σ' αύτούς τούς στρατευμένους γερμανιστές τά όνδρατα πού συναντούμε πιό συχνά είναι τοῦ Έζέν Μπεστώ, τοῦ Ρενέ Λάσον και τοῦ πιό άτιμου, έξαιτίας τοῦ νοσηροῦ άντισημιτισμοῦ του, τοῦ Άντρε Μεγιέρ

1. Η ναζιστική πίεση πάνω στις γαλλικές έκδόσεις

Μέ την Απελευθέρωση ήρθε ή ώρα τῶν άπολογιομῶν. Όχι μονάχα γιά τούς συνεργάτες άλλα και γιά τό σύνολο τοῦ Γαλλικοῦ Εθνους. Επειδή έπρεπε νά ύπολογιστοῦν οι άπωλειες πού είχε ύποστει άπό τή ναζιστική καταπίεση και άπό τή δουλική κυβέρνηση τοῦ Βισύ, σχηματίστηκαν διάφορες έπιτροπές. Η έπιτροπή πού έξέτασε τό ρόλο τῆς Γερμανικής έπιφροής πάνω στή γαλλική ακέψη, παρατήρησε πώς, παρά τήν παράνομη πώληση έργων πού είχαν άπαγορευτεί άπό τίς άρχες, οι ζημιές πού είχαν προκληθεί άπό τίς άπαγορεύσεις ήταν σημαντικές. Επίσης σημείωσε.

Μ' ένα πιό γενικό τρόπο, παρατηροῦμε πώς οι Γερμανοί έπειδιώξαν ν' αύξησουν τήν έπιφροή τους πάνω στή Γαλλική λογοτεχνία μέ πιό άπλα άκόμα μέσα: κάνοντας διάσημους τούς λογοτέχνες πού πίστευαν στήν ιδέα τής συνεργασίας μέ τούς Γερμανούς, ύποστηριζόντας τόν τάδε διάσημο έκδότη πού προσπαθοῦσε νά παρασύρει τούς συναδέλφους του στή νέα τάξη κλπ.

Αύτή ή ίδια συμβουλευτική έπιτροπή, πού οι έργασίες της δημοσιεύτηκαν τό 1947 άπό τό Έθνικό Τυπογραφείο, σημειώνει μά μοναδική περίπτωση ίδρυσης έκδοτικής έπιχειρησης: τή Βιβλιοθήκη τής Αριστερής. Οχθης, πού έγκαινιάστηκε στίς 25 Απριλίου 1941 και ειδικεύτηκε στή ναζιστική προπαγάνδα. Ο πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου αύτοῦ τοῦ οίκου ήταν ένας Γερμανός, ο δόκτορας Κάρλ Φράνκ Στούς έξι συμπληρωματικούς διοικητικούς οι τρεῖς ήταν έπισης Γερμανοί.

· Ακόμα άποκαλύφτηκαν περιπτώσεις γερμανικής οικονομικής συμμετοχής σε γαλλικές έπιχειρήσεις: στις έκδόσεις Σορλό, Ντενοέλ και ντέ Κλυνύ.

· Άναμεσα στά μέτρα πού δυνάμωσαν τό ναζιστικό έλεγχο πάνω στις γαλλικές έκδόσεις βρίσκουμε τ' άκολουθα.

– ίδρυση, τήν 1η Απριλίου 1942, κάτω από τήν άμεση πίεση τοῦ κατακτητή, τῆς Έπιπροπής έλέγχου τοῦ τυπογραφικοῦ χαρποῦ. Κάθε χειρόγραφο έπρεπε νά ύποβληθείσ· αὐτό τόν όργανομό. Δέν μπορούσε νά γίνει καμά έκτύπωση χωρίς νούμερο θεώρησ. · Ο κύριος σκοπός αυτής τῆς Έπιπροπής ήταν νά κάνει μιά πρώτη διαλογή και νά περιορίζει τόν άριθμό κυκλοφορίας·

– έγκριση τῆς Propaganda-Ableitung (τμήμα προπαγάνδας) γιά κάθε έκδοση και γιά κάθε ποσότητα πού είχε έπιπραπεί από τήν παραπάνω Έπιπροπή

– κατάσχεση τῶν πρακτορείων Hachette Πράγμα πού διευκόλυνε τόν αύστηρό έλεγχο τῆς διανομῆς τῶν βιβλίων.

Οι ναζί κατακτητές ύποχρέωσαν τό συνδικάτο τῶν Γάλλων έκδοτῶν νά καθιερώσει ἐναν κατάλογο ἀπαγορευμένων έργων · Ονομάστηκε κατάλογος · Όττο και δημοσιεύτηκε τό Σεπτέμβριο τοῦ 1940 · Αρχίζε μ' αὐτόν τόν πρόλογο

· Επιθυμώντας νά συμβάλουν στή δημιουργία μιᾶς πιό ύγιοις άτμοσφαιρας και θέλοντας νά δημιουργήσουν τίς κατάλληλες συνθήκες γιά μιά σωστότερη κι ἀντικειμενικότερη έκτιμηση τῶν εύρωπαικῶν προβλημάτων, οι Γάλλοι έκδότες ἀποφάσισαν ν' ἀποούρουν από τίς βιβλιοθήκες και τά βιβλιοπωλεία τά έργα πού άναφέρονται σ' αὐτόν τόν κατάλογο, ή σέ ἄλλους ἀνάλογους καταλόγους πού μπορεῖνά δημοσιευτοῦν ἀργότερα. Πρόκειται γιά βιβλία πού μέ ένα πνεύμα ἀπάτης και σκοπιμότητας, δηλητηρίασαν συστηματικά τή γαλλική κοινή γνώμη · Ιδιαίτερα έπισημαίνονται τά έργα τῶν πολιτικῶν φυγάδων, ή τῶν · Εβραίων συγγραφέων πού, προδίνοντας τήν φιλοξενία τῆς Γαλλίας, τήν ώθοῦσαν ἀδιστακτα πρός ἐναν πόλεμο πού έλπιζαν πώς έξυπηρετοῦσε τά έγωιστικά τους σχέδια

Τόν ίούλιο του 1942, ένα άνακοινωθέν γνωστοποιούσε πώς δικάλογος Όπτο δέν ισχει πά, και πώς είχε άντικασταθεί από έναν δλλο μέ καινούρια σύνθεση. Ο πρόεδρος τού συνδικάτου τών έκδοτών, Ρενέ Φιλιππόν, τόνιζε στό εισαγωγικό του σημείωμα:

Πρόκειται γιά τήν έφαρμογή μέτρων πού συμφωνούν μέ τό πνεύμα τῆς λογοκριασίας. Αύτοι οι δροι πού δέν δείχνουν νά προκαλούν καμά σοβαρή ύλική ζημιά στις γαλλικές έκδόσεις, αφήνουν στή γαλλωτή σκέψη τό μέσον νά έξακολουθήσει τήν άναπτυξή της, καθώς και τήν έκπολιτιστική της άποστολή, σχετικά μέ τήν προσέγγιση τών λαών.

2. Ένα «εύρωπαικό» πολιτιστικό περιοδικό

Τό πρώτο τεύχος τού «Panorama» βγήκε στίς 18 Φεβρουαρίου 1943. Ή διεύθυνσή του ήταν: Παρίσι, 121, Boulevard Haussmann, και διευθυντής του δόνομαζόταν Πιέτρο Σολάρι. Ύπεύθυνος έπι τῆς ύλης Π. Καρντίν-Πετι. Διαχειριστής Ζώρζ Ντονκύ. Αριθμός άδειας έκδοσης 342. Τυπωμένο στό Παρίσι από τόν Curial-Archeageau. Υπότιτλος: «Έβδομαδιαίο Εύρωπαικό περιοδικό». Στήν τελευταία αελίδα είχε τήν άκολουθη πλαισιωμένη ένδειξη. «Πανόραμα, έβδομαδιαίο εύρωπαικό περιοδικό, πωλεῖται αέ δλη τήν Εύρώπη». Τό κύριο άρθρο τού πρώτου, κιόλας, τεύχους προπαγάνδζει ύπέρ τῆς συνεργασίας. Τό πρόσχημα ήταν, πώς κανείς δέν μπορούσε νά μείνει άμετοχος στή σύρραξη, πώς αύτό ήταν μά άναχρονιστική ίδέα και πώς έπρεπε νά άνασυσταθούν οι λογοτεχνικοί δεσμοί, άνάμεσα στά καλύτερα εύρωπαικά πνεύματα:

Θά δώσουμε τήν εύκαιρια στούς έκλεκτούς τῆς Εύρώπης, νά πλησάσσουν τούς συγγραφεῖς, τούς καλλιτέχνες, τούς στοχαστές τών πιό διαφορετικών χωρών, τούς πιό διακεκριμένους και τούς καλύτερους τῆς κάθε χώρας. Κι ίως δ άναγνώστης νά έκπλαγει δταν διαπιστώσει πόσο συγγενικοί είναι μεταξύ τους, σ' ένα θεωρητικό έπίπεδο, δ γερμανός διηγηματογράφος και δ Έλλος δοκιμογράφος· δ Ίταλός ζωγράφος και δ Ουγγρος. Ισπανός ή Φινλανδός ποιητής πού θά τού παρουσιάσσουμε. Θά έκπλαγει δταν διαπιστώσει πώς ύπάρχει ήδη μά κοινή Εύρωπαική γλώσσα, πού άνταποκρίνεται είτε τό θέλοιμε είτε δχι, σ' αύτην τήν τόσο πολυσυζητημένη λέξη, «συνεργασία».

Φαίνεται πώς τό περιοδικό αύτό έβγαινε μέχρι τόν Αύγουστο τού 1944. Συγκέντρωσε γύρω του τό δάνθος αύτών πού άποκαλούμε άνθρωπους τής κουλτούρας. Βρίσκουμε τήν ύπογραφή τού Μοντερλάν, τού Μαρινέττη, τού Ραμόν Φερναντέζ τού Η. Ρ. Λενορμάν, τού Έμιλιο Τσέκκι κλπ Τό περιοδικό είχε δηλώσει άπειρες φορές πώς ή κύρια έπιδική του ήταν ή δημιουργία μιᾶς εύρωπαϊκής συνειδησης. Και τό τί άκριβώς σημαίνει αύτό, μᾶς τό έξηγει ο Ραμόν Φερναντέζ στό τεύχος Νο 5 τής 18 Μαρτίου 1943, δταν σχολιάζει τό βιβλίο τού Έντουαρντ Βιντερμάγιερ « Η Ευρώπη σέ πορεία» (έκδ Σύγχρονο βιβλίο, -1943)

Γιά τόν κύριο Έντουαρντ Βιντερμάγιερ ή άποστολή τής έπαναστατικής δημιουργίας τού 20ού αιώνα, άνατέθηκε κυρίως στή Γερμανία Γιά τό συγγραφέα, αύτό είναι ένα γεγονός πού δλοι πρέπει νά τό καταλάβουν καλά και πού, έννοείται, θά σθήσει τίς αύταπάτες τίς όποιες τρέφουν οι έχθροι τής νέας Εύρωπαϊκής τάξης. Συνεπώς κι αύτό έχει μεγάλη σημασία γιά μᾶς, δσο περισσότερο καλή θέληση θά δειξουμε στήν κατανόηση αύπτης τής νέας τάξης, τόσο μεγαλύτερες πιθανότητες θά δειξουμε νά βροῦμε σ' αύτήν μιά θέση μόνιμη και μεγάλη. Στό κύλισμα τού χρόνου, ή Ιταλία, κατόπιν ή Γερμανία, και ύστερα κι άλλα κράτη πήραν τό ρυθμό τού νέου θηματισμού. Ή Γαλλία έχει παρεμποδιστεί από τή συνωμοσία τών έπιζώντων τού παλιού κόσμου καθώς κι έκείνων πού είχαν οικονομικά ώφελη άπ' αύτόν. Θάναι μάταιο νά συζητάσει σχετικά μέ τήν πρωτοκαθεδρία, και νά δειχνει τή δυασφέσκεια της γιά τόν καινούριο κόσμο. Γιατί σ' αύτόν τόν καινούριο κόσμο και πουθενά άλλού, τό πνεύμα της θά μπορέσει νά ξανανθίσει

Τό «Πανόραμα» δέν είχε μόνο τήν τιμή νά δημοσιεύσει πολλά κείμενα Γερμανών, άλλα περισσότερο συνεργασίες τών στρατευμένων γερμανιστών ιδιαίτερα τού Έζέν Μπεστώ και τού Ρενέ Λάσον. Άλλωστε ή δουλειά τους δέν ήταν πάντα άρνητική Έγραψαν κι άρκετά ένδιαφέροντα άρθρα γιά τόν Γκαΐτε, τόν Χαίλντερλιν, τόν Χέμπελ, τόν Στέφαν Γκεόργκε και τόν Ρίλκε Όμως ουνήθως άναφέρονται σέ συγγραφεῖς πού εύνοοῦνται άπό τό Γ' Ράιχ. Είναι χαρακτηριστικές οι άκολουθες γραμμές πού έγραψε δ' Έζέν Μπεστώ γιά τόν Μπρούνο Μπρέμ, στό Νο 25 τής 5ης Αύγουστου 1943.

‘Ο Μπρέμ έχει ίκανότητες δραματιστή πού τού έπιτρέπουν πέρα από τά γνωστά σέ δλους γεγονότα νά θρίσκει τίς αιτίες πού τά δημούργησαν πίσω από τούς άνθρώπους τά κινητρά πίσω από τά λόγια, τίς κρυφές ακέψεις. Και γι’ αύτό τά θιβλιά του σημειώνουν μιά τόσο βαθιά και συνεχή έπιτυχία, γι’ αύτό τόσοι άνθρωποι τά θλέπουν σάν το φάρο πού φωτίζει τό δρόμο τού μέλλοντος...

Σήμερα πολεμάει γά νά ύπερασπιστεί τήν Εύρώπη, άλλα δ λοχαγός Μπρέμ πού πολέμησε στήν Έλλάδα και τή Ρωσία, είναι συγχρόνως κι ένας γενναίος και θερμός ύπερασπιστής τής Μεγάλης Γερμανίας, ένας από έκεινους πού νιώθουν καλύτερα τί θά σημαίνει γά τό μέλλον τού δυτικού πολιτισμού και γιά τόν αύριανό εύρωπαικό κόσμο, ή νέα Εύρώπη Τό έργο του είναι έργο ένός πολύ καλλιεργημένου συγγραφέα πού έθεσε τό ταλέντο του στήν ύπηρεσία τής άνδρισης τών συμπατριωτών του και στήν έργασία αυτή βρήκε τήν ικανοποίηση τού έκπληρωμένου καθήκοντος και τή χαρά νά συμμετέχει σ’ ένα άπό τά μεγαλύτερα έργα τής παγκόσμιας ιστορίας.

Τέλος τό «Πανόραμα» σάν καλό «εύρωπαικό» περιοδικό, ήταν βέβαια άντισημπτικό. Ένας κάποιος Βάντερπουλ, είχε δημοσιεύσει στή Μερκύριο ντέ Φράνς μιά μπροσσούρα μέ τόν τίτλο «Η τέχνη δίχως πατρίδα: ένα ψέμα», μ’ έναν πρόλογο τού Ζάν-Μάρκ Καμπάνιε δημοσιεύθηκε κανείς συγκεκριμένα. «Τά έβραικά πρόσωπα, σήματα και συναισθήματα πηγάζουν άπό τό χάος και θά δημιουργοῦν άδικοπα τό χάος». Ο Άλφρόνς Σεαέ, βρήκε τήν εύκαιρια νά έμβαθύνει περισσότερο στό θέμα, και νά διατυπώσει τίς «Σκέψεις πάνω στήν έβραική τέχνη» σέ δύο άρθρα του στίς 11 και 18 Μαρτίου 1943. Τά έπιχειρήματά του είναι περίπου τά ίδια μέ τού Αδόλφου Χίτλερ, μιά και θεωρεί τούς Έβραιους, άπόστολους τής άταξίας και ούσιαστικά άνικανους γιά κάθε καλλιτεχνική δημιουργία

‘Η δύμορφιά είναι ένα σύνολο άναλογιών, μιά άρμονία πού δέν τούς έχει άποκαλυφτεί ποτέ. Γι’ αύτό και πέφτουν μέ τόση εύκολιά στό γελοϊο, τό τερατώδες.

Δέν ύπάρχει, ισχυρίζεται, καμιά έβραική τέχνη, άλλα μονάχα μιά διαφθορά τής τέχνης άπό τούς Έβραιους, κι αύτό διαμέσου τού διεθνισμού και τών χρημάτων τους:

Έτοι οι Έβραιοι καλλιτέχνες δημιουργησαν σχολή μέ μπλόφες, κερδοσκοπικά κόλπα, μέ τό θράσος και πήν άδιαντροπά, τό δικφαρούμενο και τό κακό γούστο. Μιά σχολή τσαρλατανισμού κάι κατεδάφισης. Αύτος ήταν ό χαρακτήρας πής φύσης τους, πής φυλής τους.

3. Ένα ναζιστικό πολιτιστικό ίνστιτούτο

Τό Σεπτέμβριο τοῦ 1940, στό Παρίσι άνοιξε ένα γερμανικό ίνστιτούτο. Διαδέχτηκε τό ίνστιτούτο Γκαΐτε, κι είχε διευθυντή του τόν Κάρλ Έππινγκ. Ο άναπληρωματικός διευθυντής, ήταν ό γερμανός λέκτορας πής Σορβόννης, Κάρλ Χάιντς Μπρέμερ. Διαλέξεις, μαθήματα γλώσσας, κινηματογράφος, συναυλίες, δημόσιες άναγνώσεις συγγραφέων: αύτά τά κατοχικά χρόνια, ή γερμανική κουλτούρα, διοχετεύεται άποκλειστικά άπό τους ναζί, διαμέσου τού γερμανικού ίνστιτούτου. Στό βιβλίο του πάνω στήν άντισταση τῶν διανοούμενων στή Γαλλία, «Η Διανόηση στόν πόλεμο», δ Λουί Παρρό, οπιμεώνει πώς πλήθη άνθρώπων συνέρρεαν σ' αύτό. Έκει, πράγματι, μπορεῖ κανείς νά ουνανήσει Γάλλους καλλιτέχνες, ουγγραφεῖς ή πανεπιστημιακούς καθηγητές, δπως άναφέρει στ' άπομνημονεύματά του ένας έμπειρος γνώστης τοῦ πράγματος, δ ναζί γλύπης, Άρνο Μπρέκερ. Τό 1942, διοργανώθηκαν περίπου έβδομήντα διαλέξεις, οι περισσότερες πάνω σέ πολιτικά ή ρατσιστικά θέματα. Η έπιρροή αύτοῦ τοῦ ίνστιτούτου ήταν πολὺ μεγάλη έπειδή είχε και παρακλάδια στήν έπαρχια δπου έπαναλαμβάνονται οι έκδηλώσεις τοῦ Παρισιού Θεάματα και διμιλητές έκαναν διάφορες περιοδείες. Σέ πολλές μεγάλες πανεπιστημιακές πόλεις ιδρύθηκαν παραρτήματα τοῦ ίνστιτούτου (Μπορντώ, Ντιζόν, Μπεζανσόν, Πουατιέ κλπ.)

Έβγαλε και διάφορες μπροσσούρες καθώς και μιά έπιθεώρηση τό 1942: πή «Deutschland / Frankreich». Στό είσαγωγικό άρθρο τοῦ πρώτου τεύχους, δ Όττο Άμπετς δηλώνει πώς ή Γαλλία και ή Γερμανία έχοντας άμοιβαία άποδεχτεί τίς διαφορές τους, άποτελούν φορείς τῶν εύρωπαικῶν ιδανικῶν πού θά ρυθμίσουν τό κοινό τους μέλλον. Και δ Κάρλ Έππινγκ οικιαγραφεῖ ένα πρόγραμμα

Κατά τούς μελλοντικούς αιώνες θά έξακολουθήσουμε νά ζούμε μέσ' πήν κακομοφρά τῶν γαλλο-γερμανικῶν διαφορῶν; Ή θά κατορθώσουμε νά ξεφορτωθούμε αύτό τό βαρύ φορτίο, μέσα στή σιγκεκριμένη

δουλειά τής εύρωπαικής άνοικοδόμησης, Ὡ ιδιαίτερη ἀποστολή αὐτῆς τῆς ἐπιθεώρησης, είναι ἡ συνένωση τῶν δυνάμεων πού θά συμβάλλουν στὴ δημιουργία ἐνός καινούριου πνεύματος μέσα στὸ γαλλο-γερμανικό διάλογο.

Τό Γερμανικό Ἰνστιτούτο, μέ τή βοήθεια γάλλων συγγραφέων και ἑκδοτῶν, δημιούργησε μιά ἐπιτροπή πού θά μελετοῦσε τίς δυνατότητες μετάφρασης γερμανικῶν ἔργων γιά τοὺς γαλλικούς ἑκδοτικούς οἰκους Μέ τήν ἐπιβλεψη τοῦ Κάρλ Ἐπιτινγκ, συντάχτηκε ἔνας κατάλογος γερμανικῶν βιβλίων πού τά συνιστοῦσαν μέ μεγάλη θέρμη Ἡταν τό ἀνάποδο τοῦ καταλόγου Ὄττο. Ὁνομάστηκε κατάλογος Ματτίας, καὶ τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1941 στάλθηκε στὸν πρόεδρο τοῦ συνδικάτου τῶν γάλλων ἑκδοτῶν γιά νά τό κυκλοφορήσει σ' δλους τούς συναδέλφους του. Τό 1943, ὁ Ζώρζ Μπλόν γράφει στὸ Deutschland/Frankreich πώς ἀπό τήν ἀνακωχῇ καὶ μετά πάνω ἀπό 250 γερμανικά βιβλία μεταφράστηκαν στὰ γαλλικά καὶ ἐγκωμιάζει τή ναζιστική πολιτιστική πολιτική

Θά μπορούσαμε νά περιμένουμε δν δχι μιά ἀχαλίνωτη πνευματική εἰσθολή, τουλάχιστο μιά πνευματική καταπίεση. Ἐνα ξεδιπλωμα στρατευμένης ιδεολογίας καὶ αισθητικῆς Ὅμως, μιά ἀπλή ἐπισκόπηση δλων αὐτῶν τῶν ἔργων, πού παρουσιάστηκαν στὸ γαλλικό κοινό, δείχνει ξεκάθαρα πώς ἡ πνευματική παραγωγή τοῦ Γ' Ράιχ ἔχει ξεπεράσει τό ἀρχικό στάδιο τοῦ ιδεολογικοῦ ἀγώνα. Σήμερα προσφέρονται στό πνεύμα μας, δλες οἱ Γερμανικές ἀξίες. Τά μόνα δνόματα πού λείπουν είναι τῶν Ἑβραιών συγγραφέων καὶ πρέπει νά παραδεχτοῦμε πώς αὐτό δέν δίνει τήν ἐντύπωση πώς ἡ πνευματική παραγωγή ἔχει φτωχύνει.

4. Μιά ἀξιοσημείωτη ἀνθολογία

Ἐνα ἀπό τά πιό ἀξιοσημείωτα προϊόντα ἀύτῆς τῆς συνεργασίας, ὑπῆρξε ἡ ἀνθολογία τῆς γερμανικῆς ποίησης πού δημοσιεύτηκε τό 1943 ἀπό τίς ἑκδόσεις Στόκ κάτω ἀπό τή διεύθυνση τοῦ Ρενέ Λάσον καὶ τοῦ Γκεόργκ Ραμπούζε Ἀλλωστε στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου σημειώνεται πώς ἡ ἐργασία αὐτή δέ θά μποροῦσε νά πραγματωθεῖ διχως τή βοήθεια τοῦ γερμανικού Ἰνστιτούτου Ἡ ἀνθολογία αύτή, παρουσιάσμενη ἀπό τόν Κάρλ Ἐπιτινγκ μᾶς δείχνει ποῦ ἀπέβλεπαν οι πολιτιστικές προσπάθειες

τῶν ναζί. Ὁ Χάινες ἀπουσιάζει ἀπό αὐτήν καθώς και δλοι οι λεγόμενοι ἔβραιοι ἢ μπολαεβίκοι συγγραφεῖς, ἀλλά βρίσκουμε ὅλους τούς ἀτάλαντους ποιητές πού τά μοναδικά τους προσόν είναι δι τοι δοξολογοῦν τὸν Χίτλερ.

Γύρω ἀπό αὐτή τὴν ἀνθολογία ἔγινε μά τεράστια προπαγάνδα. Ἀποστάματά τῆς δημοσιεύτηκαν στὸ «Πλανόραμα» και τὴν «Comœdia». Στὸν τύπο, πολυάριθμα ἀρθρα χαιρέπτησαν τὸ θετικό ἀποτέλεσμα τῆς «συνεργασίας». Ὁ Ρενέ Λάσον περιόδευσε στὴν ἐπαρχίᾳ δίνοντας διαλέξεις. Στά παράνομα Γαλλικά Γράμματα πού συγκέντρωναν ἀντιστασιακούς και ἀντιφασιστες γάλλους συγγραφεῖς, δ Ἀντρέ Ρουσσώ εἰδε τὴν δλη ὑπόθεση σάν μιά ἐπιχειρηση κατάφωρης προδοσίας πού ὑστερα ἀπό τὴν Ἀπελευθέρωση, ἐπρεπε νά δηγήσει στὴν καταδίκη τοῦ ἐκδοτικοῦ οἰκου Στόκ, γιά συνεννόηση μέ τὸν ἔχθρο Τό Φεβρουάριο τοῦ 1944 γράφει.

Ἡ ἀνθολογία Στόκ, ἀποτελεῖ μέρος τῆς χιτλερικῆς ἐπιχειρησης πού ἐπιδιώκει νά φέρει τὴ Γερμανία ἐπικεφαλῆς τῆς Εύρωπης, δῆθεν νά τὴν ὑποστηρίξει και νά πήν διοργανώσει

5. Τὰ ώραια ταξίδια στὴ Βαϊμάρη

Οι ἀνθρωποι τῶν γαλλικῶν γραμμάτων πού ἦταν ὑπέρ τῆς συνεργασίας, ὑστερα ἀπό πρωτοβουλία τοῦ Ὅπτο Ἀμπετς προσκλήθηκαν στὶς λογοτεχνικές συναντήσεις τῆς Βαϊμάρης τό 1941 και 1942. Ἐπρόκειτο γιά «εύρωπαικά» συνέδρια. Ὁ Ὅπτο Ἀμπετς, γράφει στ' ἀπομνημονεύματά του πώς ἡ πρόσκληση τοῦ 1941 ἔγινε ἐρήμην τοῦ Γκαιμπελς πού δυσαρεστήθηκε πολὺ γι' αὐτό. Ἡ δυσαρέσκειά του ὀφειλόταν στὶς διαμαρτυρίες τοῦ Μουσοολίνι πού δέν ἦθελε ν' ἀκούσει τίποτα γιά μά πολιτιστική Εύρωπη δηση τὴν πρωτοκαθεδρία θά τὴν είχε ἡ Γερμανία Αὔτες οι ἀπολογίες τοῦ Ὅπτο Ἀμπετς, δηση προσπαθεῖ νά παρουσιαστεῖ σάν νά μήν διακατέχεται ἀπό τις καθαρά ναζιστικές ἀπόψεις πού διαφαινονται σ' δλα του τά ἀπομνημονεύματα, δέν μποροῦν νά θεωρηθοῦν σοβαρές. Πῶς νά πιστέψει κανείς, πώς οι ἐπιπρόσωποι δεκατεσσάρων εύρωπαικῶν χωρῶν συμμετείχαν στὶς συναντήσεις τοῦ 1941 χωρίς τὴν ἔγκριση τοῦ Γκαιμπελς, και πώς τό ἔγχειρημα ἐπαναλήφτηκε τό 1942,

Πολλοί ἀπό τούς Γάλλους πού προσκλήθηκαν, δημοσιεύσαν κολα-

κευτικές έντυπώσεις σχετικά μέ τα ταξίδια τους και τή ναζιστική πολιτιστική πολιτική. Έτοι ό Ντριέ λά Ροσέλ και ό Μαρσέλ Ζουαντώ έγραψαν τις σκέψεις τους στή «Νεα Γαλλική Επιθεώρηση». Ο Ραμόν Φερναντέζ έγραψε τις έντυπώσεις του στή «Comœdia» δημοφιλής πώς ή συνάντηση τού 1941 ήταν τό σύμβολο ένός δημιουργικού διαλόγου και τής έλπιδας γιά μιά καινούρια ζωή. Στό Deutschland/Frankreich, ό Αντρέ Φραινιώ είδε σ' αύτήν τό πρελούδιο γιά τή δημιουργία ένός μέσου εύρωπαικού κλασικισμού. Ο ζωγράφος Ντυνουαγιέ ντε Σεγκονζάκ, στή «Comœdia» τής 29 Νοεμβρίου 1941, σ' ένα διάλογό μέ τόν Μαξιμιλιανό Γκωτιέ, πλέκει τό έγκώμιο τών γερμανικών συνθηκών πού εύνοούν τήν καλλιτεχνική δημιουργία.

Στήν πολιτική, δέν είμαι πιό άρμόδιος από σάς Παρ' δλα αυτά δς μοῦ έπιτραπεῖ νά πώ πώς έκει (στή Γερμανία) τό Κράτος ένδιαφέρεται πολύ γιά τούς καλλιτέχνες και πώς τό κονό έχει άποκτήσει ένα τεράστιο ένδιαφέρον γιά τήν τέχνη, χάρη σέ δρισμένα συνθήματα πού ξεκινούν από ψηλά Μάς δημιουργείται ή ξεκάθαρη έντυπωση πώς μιά πανίσχυρη πνοή, έξω κι απ' αύτούς τούς ίδιους, σπριζει τούς γερμανούς καλλιτέχνες.

Στήν «Comœdia» τής 17ης Οκτωβρίου 1942, ό Αντρέ Τεριβ, γυριζόντας από τή Θουριγγία, ύμνει τή δημιουργική έλευθερία πού δφειλει τήν υπαρξή της στή ναζιστική γεναιοδωρία

Τό μεγαλόπρεπο και συγκινητικό φθινόπωρο τής πράσινης Θουριγγίας, δέν έχει άκόμα τή μελαγχολία τών πραγμάτων πού πεθαίνουν· ένα πολύ πλούσιο και τιμημένο παρελθόν μοιάζει έδω τό ίδιο γόνιμο, και τό ίδιο νέο και μιά άνοιξη. Άν στήν Εύρωπη ύπάρχει ένας τόπος φυσικής συμφιλίωσης, είναι τούτος έδω. Είναι περιπτώ νά πούμε πώς οι Γάλλοι νιώθουν έδω τό ίδιο έλευθεροι και καλόδεχτοι δσο και πριν από τάν πόλεμο.

Οσο γιά τόν Ζάκ Σαρντόν, τό 1942 κι αύτός έπισης, στό Deutschland/Frankreich, στή δνομα τού φιλελευθεριόμου έκφράζει τό θαυμασμό του γιά τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις πού έπεβαλαν οι ναζί και γιά τις εύρωπαικές άντιληψεις πού θά έξασφαλίσουν τήν προστασία τής Γαλλίας:

Θά δνομάσω φιλελεύθερο, αύτό πού σέβεται τή ζωή

Τό μέλλον τής Εύρωπης φαίνεται καθαρά. "Η θάνυκήσει ή Γερμανία, ή θά κυριαρχήσουν ή Ρωσία και δικαίουμασμός Μπροστά στή νίκη τής Ρωσίας μέ τούς άσιατικούς της παραπόταμους, δι 'Αγγλο-Αμερικάνος, μακρινός και εύμετάθολος, δέν θά μπορεῖ νά κάνει τίποτα

Σέ μά Εύρωπη κομμουνιστική δηλαδή διεθνική, ή Γαλλία έξαφανίζεται. Αύτό είναι κάτι πού δέν έπιδέχεται άντιφρήσεις. Σέ μιά Εύρωπη κάτω από τήν έποπτεια τής Γερμανίας, ή Γαλλία διατηρεῖ τήν υπαρξή της έπειδή ή Γερμανία είναι δι πνευματικός μας συγγενής γνωρίζει ποιά δξιά άντιπροσωπεύει ή Γαλλία

Σάν Γάλλος, και πιό συγκεκριμένα, σάν φιλελεύθερος Γάλλος, έκανα τήν έκλογή μου και γνωρίζω ποιός είναι δ δρόμος μας

III Η ΝΑΖΙΣΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΟΠΩΣ ΤΗΝ ΕΒΛΕΠΑΝ

ΟΙ ΚΟΛΑΚΕΣ ΓΑΛΛΟΙ ΚΟΝΔΥΛΟΦΟΡΟΙ

1. Ένας ολάνθιστος λυρισμός

"Υστερα άπό τήν έκδοση τής άνθολογίας τής γερμανικής ποίησης τῶν Ρενέ Λάσον και Γκεόρκ Ραμπούζε, οι έφημεριδες και τά περιοδικά, δημιουργούσαν έναν άναφέραμε, βάλθηκαν ν' άνακαλύψουν και νά προβάλουν τό μεγαλείο τής ναζιστικής λογοτεχνίας. Στό Deutschnland/Frankreich, (No 6, 1943) δ Ρομπέρ Πιτρού, γιά παράδειγμα, γράφει.

Δυστυχώς, πολλοί Γάλλοι είχαν μιά πολύ θολή ιδέα σχετικά μέ τήν έξέλιξη τού γερμανικού λυρισμού. Ή έργασια αύτή θά τούς προσφέρει ούσιαστικές διευκρινίσεις γι' αύτήν και θά τούς γεμισει μ' έναν άνεπιφύλαχτο θαυμασμό. Άλλοι πάλι, άρνιόντουσαν τήν υπαρξη μιᾶς γερμανικής ποίησης ύστερα από τό 1933 Θά δούνε πώς δι γερμανικός λυρισμός, πού κάθε άλλο παρά πέθανε μέ τόν Ράινερ Μαρια Ρίλκε, ξαναγεννιέται σήμερα σ' δλη του τήν άνθηση και πώς προσωπικότητες σάν τόν Καρδσσα και τήν Άγκνες Μήγκελ περιθάλλονται από μιά πλειάδα δορυφόρων άπλων και συγκινητικών

2. Ένα έπικό ύφος

Πάντα μέσα στό Deutschland/Frankreich (No 1, 1942) δ Μωρίς Μπέτς, γνωστός σάν δ μεταφραστής τοῦ Ρίλκε, σ' ένα χρονικό του μέ τό τίτλο «Γερμανικά πολεμικά βιβλία» δείχνει πώς οι γερμανοί συγγραφεῖς τοῦ Γ'. Ράιχ, δέ θά μπορούσαν νά μείνουν άσυγκίνητοι μπροστά στό θαυμαστό εύρωπαικό έπιχειρημα τῶν ναζί:

‘Η γερμανική πολεμική λογοτεχνία βρίσκεται άκόμα στις άρχες της και δέν θά μπορούσαμε νά προβλέψουμε τι θ' άπογίνει μέ τή συνολική καταγραφή μᾶς τόσο έξω από τό μέτρο περιπέτειας, μέ θάση αύτά τά λίγα ντοκουμέντα κι αύτά τά λίγα δδοιπορικά σημειώματα πού ή ποικιλομορφία τους μᾶς ξαφνιάζει. Ή καταγραφή τῶν γεγονότων, ο συσχετισμός τῶν τεχνικῶν συνθηκῶν τῆς μάχης κατέχουν άκόμα μά πολύ σπουδαία θέση σ' αύτά τά έργα. Τό έργο θά δλοκληρωθεῖ πολὺ άργότερα καί τότε τά γεγονότα θ' άποκαλύψουν τό πραγματικό τους νόημα. Άλλα μπορούμε νάμαστε σίγουροι πώς ή περιπέτεια αύτή θά έκφραστεί όπωσδήποτε μ' ένα ύφος έπικό, μ' έκεινον τόν ήρωαίκο ρεαλισμό πού τόν προανάγγειλαν ήδη δρισμένα πολεμικά βιβλία τοῦ “Ερνστ Γιούνγκερ. Αύτή τή λατρεία τῆς ένεργητικότητας, αύτές τίς δύριες και ύπεροχες έξαρσεις πού σέ μᾶς έκφραστηκαν από έναν Μοντερλάν καί από έναν Ντρέ λά Ροσέλ, τίς ξαναβρίσκουμε πό φλογερές καί πιό άδρες, μέσα σέ μιά μαρτυρία τοῦ Φρίτς “Οττο Μπούς, πάνω στή μάχη τοῦ Νάρθικ δπου περιγράφει τή δραματική σύγκρουση δνάμεσσα στόν έγγλεζικο καί τό γερμανικό στόλο, μέσα στό νορβηγικό φίόρντ πού είναι σπαρμένο από νάρκες.

Νορβηγία, Πολωνία, Βέλγιο, Γαλλία, Γιουγκοσλαβία, Έλλάδα, Ρωσία, Αφρική.. πόσα πεδία μαχῶν καί πόσες συναρπαστικές εικόνες μᾶς άνθρωπινης έμπειρίας πού άρχιζει νά βρίσκει τήν πλήρη τῆς έκφραση μέσα στά γερμανικά πολεμικά βιβλία! “Ορθιος, λές και στέκει πάνω σ' έναν τεράστιο περιστρεφόμενο δίσκο, δ γερμανός στρατώπης είδε νά προχωρούν πρός συνάντησή του, οι στρατοί, οι χώρες καί τά δνειφρα δλων τῶν σημείων τοῦ δριζόντα

3 Έγκώμια γιά μά «στρατευμένη» λογοτεχνική κριτική καί λογοτεχνία

‘Ο Αντρέ Μεγιέρ, πού τόν έχουμε ήδη άναφέρει, ύπηρξε δ φανα-

τικός άπόστολος μιᾶς λογοτεχνικής κριτικής ρατσιστικού τύπου. Σάν πρότυπα προτείνει τοῦ Γερμανούς "Αντολφ Μπάρτελς καὶ Βίλλ Φέσπερ Σπήν "Comœdia" τῆς 5 Δεκεμβρίου 1942, γράφει:

Καὶ οἱ δυό τους ὑπῆρξαν οἱ πρωταθλητές μᾶς ἀληθινά ἔθνικής λογοτεχνίας καὶ σέ μια ἐποχὴ δου τὸ πράγμα ἐγκυμονοῦσε κάποιους κινδύνους, καταπολέμησαν τὴν εἰσθολή τῶν Ἐβραίων μέσα στή γερμανική λογοτεχνία

Kai ἐπαινεῖ ιδιαιτερα τὸν Βίλλ Φέσπερ

Ο Φέσπερ μπορεῖ νά θεωρηθεῖ σάν ὁ διάδοχος, σάν ὁ συνεχιστής τοῦ Μπάρτελς, δυτικού προπάντων ὁ ἐκδότης τῆς ἐπιθεώρησης Die Schöne Literatur. Ἀπό τὴν ἀρχὴν, ἡδη, ἀνάγγειλε τὴν πρότασή του νά διεξάγει ἔναν ἀνεξάρτητο, ἐννομο ἀλλά ἀνένδοτο ἄγωνα γιά μια ἐλεύθερη, ὑγιή, οὐσιαστική λογοτεχνία πού θά ἔχει τίς ρίζες τῆς μέσα στή γερμανική γῆ. Ἐπί εἰκοσι χρόνια δέν ξέφυγε ποτέ ἀπό τή γραμμή πού είχε χαράξει ὁ ίδιος. Ἐκανε τὴν ἐπιθεώρησή του ἔνα ἀγωνιστικό δργανο καὶ – προπάντων μέ τὴν κύρια στήλη του *Unserer Meilung* ('Η γνώμη μας) – διυσκόλεψε πολὺ τῇ ζωή δλης τῆς ιουδαιομαρξιστικῆς κλίκας πού ἀπό τό 1918 μέχρι τό 1933 πλημμύρισε μέ τά δύσοσαμα προϊόντα τῆς τή λογοτεχνική ἀγορά τῆς Γερμανίας. Μέ μια ἀμείλικτη αὐστηρότητα κατάγγειλε τίς ὑποπτες κομπίνες αὐτῶν τῶν λογοτεχνῶν – ἐμπόρων, ξεφούσκωσε τά διαφημιστικά τους μπαλόνια, ξεσκέπασε τίς γελοιότητές τους, ἀποκάλυψε τὴν ἔξεζητημένη κενότητα τῆς σκέψης τους, τή μηδαμινότητα τῆς τέχνης τους.

Ἐπίσης μέ τή σειρά *Heimat und Athene* (Γενέθλια γῆ καὶ πρόγονοι) πρόσφερε σχεδόν σ' δλους τούς μεγάλους σύγχρονους Γερμανούς συγγραφεῖς, τὴν εὐκαιρία νά δώσουν πολύτιμες πληροφορίες γιά τίς ρίζες τους καὶ γιά τό χρέος τους ἀπέναντι στό γενέθλιο τόπο τους.

Στήν *Comœdia* τῆς 197ης Δεκεμβρίου 1942, ὁ ίδιος ὁ Ἀντρέ Μεγιέρ ἀναφέρει μιὰ ἐκδήλωση δημόσιας ἀνάγνωσης ἀπό τό συγγραφέα Χάινριχ Τίλλιχ. Αὕτη ἡ ἐκδήλωση πού διοργανώθηκε ἀπό τό γερμανικό ινστιτούτο, είχε γίνει στό Παρίσι μιὰ ἐβδομάδα πριν. Τό ἐγκώμιο τοῦ Μεγιέρ ἀναφέρεται σέ δυό πράγματα. ὁ Τίλλιχ ἦταν

προικισμένος μέ αἰσθηση χιούμορ ἐπίσης ἔξεδήλωσε τίς πολιτικές του πεποιθήσεις.

Τήσερε νά περνάει μέ μεγάλη δινεση ἀπό τό σοθαρό στό ἑλαφρύ, ἀπό τό αύστηρό στό διασκεδαστικό. Τοστερα ἀπό τήν πολύ ὡραιά και πολύ δραματιστή νουθέλλα *Der baltische Graf* ('Ο βάλτιος κόμης), τό χαρούμενο ἀνέκδοτο *Der erlistete Mitgißt* ('Η προίκα πού κερδίθηκε μέ πονηριά) προκάλεσε πολύ γέλιο. Στόν πρόλογό του, δ Τίλλιχ, ὑπενθύμισε τήν ἐκπολιτιστική δράση τῶν Γερμανῶν στή νοτιοανατολική Εύρωπη, και τίς ύπτηρεισές πού πρόσφεραν ἀπειφερες φορές στήν Εύρωπη γλυτώνοντάς την ἀπό τήν κατακτητική πλημμύρα τῶν Τούρκων ή τῶν Ρώσων, καθώς και τήν ἀχαριστία μέ τήν όποια τούς ἀντάμειψαν. Και κανένας σύγγραφέας δέν μπορεῖ νά μᾶς ἔξηγήσε: καλύτερα ἀπ' αὐτόν τήν ἀναγκαιότητα αύτῆς τῆς καινούριας Εύρωπης πού μόλις γεννιέται στίς Ρώσικες πεδιάδες και στόν Καύκασο και πού αύτή τή φορά, στήν ἀναγέννηση τῆς συμμετέχει ὀλόκληρη ή Τρανσυλβανία - Σάξονες, Ούγγροι και Ρουμάνοι.

Παρ' ὅλα αύτά, σύμφωνα μέ τά γραφόμενα τοῦ Ἀντρέ Μεγιέρ στήν *Comœdia* τῆς 22ας Μαΐου 1943, ή Γαλλιά θάπρεπε προπάντων νά γνωρίσει τό μυθιστοριογράφο Χάνς Φρήντριχ Μπλούνκ.

Τον ἔπρεπε νά περιοριστούμε στή γνωριμία, ἐνός μονάχα συγγράφεα μέσα ἀπό τούς πολλούς πού ἀποτελοῦν τό καύχημα τῆς σημερινῆς Γερμανίας, ἵως τελικά ή ἐκλογή μας θάπρεπε νά πέσει στόν Μπλούνκ. Τό ἔργο του κυριαρχεῖ πάνω σ' ὀλόκληρη τή σύγχρονη λογοτεχνική παραγωγή, κι αύτό δχι μόνο χάρη στόν ἐπιβλητικό του όγκο. Εμπνευσμένο ἀπό ἓνα ξεκάθαρο ἔθνικοσσαιαλιστικό πνεύμα, ἀποτελεῖ τήν πληρέστερη ἔκφραση τῶν τάσεων τῆς σύγχρονης Γερμανίας. Πέρα ἀπ' αύτό, φέρνει τή σφραγίδα μᾶς ἀδρῆς προσωπικότητας, ἔξαιρετικά πλούσιας και γοητευτικής και μᾶς καλλιτεχνικής ιδιοφυίας ἀπό τίς μεγαλύτερες τῆς ἐποχῆς [.]

Τό 1933 πήρε τήν *ικανοποίησή* του γιά τά θάσανα πού τράθηξε ἀπό τήν Ἰουδαιο-ρεπουμπλικανική Γερμανία. Όνομάστηκε μέλος τῆς νέας 'Ακαδημίας τῆς ποθησῆς και πρόσεδρος τοῦ 'Επιμελητηρίου συγγραφέων τού Ράιχ. Όμως ἐπειδή οι μεγάλες εύθύνες αύτῆς τῆς θέσης πού τίς

πήρε πολύ ζεστά, κόντευαν νά πνίξουν τό λογοτεχνικό του έργο, ύστερα από δυό χρόνια, παραχώρησε τή θέση του στόν Χάνς Γιόστ. Τό 1938 ο Φύρερ τοῦ άπενεψε τό μετάλλιο Γκαΐτε

Μή άρκούμενος νά παρουσιάζει στόν τύπο τούς ναζί συγγραφεῖς, δι' Αντρέ Μεγιέρ προτρέπει τούς γερμανιστές συναδέλφους του νά κάνουν κι αύτοι τό ίδιο Φωνάζει έναντιον έκεινων πού τοποθέτησαν στήν πρώτη θέση τήν «Ιουδαιομαρξιστική κλίκα» τῶν έμιγκρεδῶν και πού πριν άπό τό 1940 είχαν τό θράσος νά συμπεριλάβουν τό έργο τοῦ Άλφρεντ Νταϊμπλιν, μέσα στά πανεπιστημιακά προγράμματα. Στό Deutschland/Frankreich (No 1, 1942), γίνεται διάμειλικτος κριτής τους

Μέ τήν δρησή τους ν' άποδεχτούν τήν άνακατάταξη τῶν λογοτεχνικῶν άξιῶν πού συντελέστηκε πέρα άπό τό Ρήνο, οί γερμανιστές μας, δχι μόνο έπεμειναν σ' ἔνα σφάλμα και γίνονταν ἐνοχοί μᾶς μεγάλης ἀδικίας, ἀλλά ένισχυαν τήν ήδη άρκετά διαδεδομένη διποψή στή Γαλλία, σύμφωνα μέ τήν όποια διέθνικοσσιαλισμός είχε σκοτωσειή τουλάχιστον ἀλυσοδέσει τή σκέψη.

Και τούς γνωστοποιεῖ πώς ἔχουν καθῆκον νά συμβάλλουν στή Γαλλο-γερμανική συμφιλίωση, δηλαδή νά γίνουν λακέδες τῶν ναζί, μ' ἐναν τόνο πού θυμίζει χτύπημα μαστίγου.

Οι Γάλλοι και οι Γερμανοί δέν πρέπει πιά νά ἀλληλοθεωροῦνται σάν «κληρονομικοί ἔχθροι». Μέσα στήν ένωμένη και ειρηνεμένη Εύρώπη, μιά συνεργασία σ' δλους τούς τομεῖς θά τούς προσφέρει τεράστια ὠφέλη. Γιά νά πραγματωθεῖ ἡ ἀμοιβαία κατανόηση πού ἀποτελεῖ τήν ἀπαραίτητη βάση αὐτῆς τής συνεργασίας, οί γερμανιστές πρέπει νά στρωθοῦν στή δουλειά χωρίς ἀργοπορία.

IV. ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΙΑΣ ΓΟΗΤΕΥΣΗΣ

Η ναζιστική Γερμανία γοήτευσε ἑνα τμῆμα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ πού προερχόταν ἀπό δλα τά κοινωνικά στρώματα, και πρίν και μετά τό 1940

Πώς πραγματοποιήθηκε αύτή ή έπιβολή γοντείας; Βασικά, βέβαια, μέ την προπαγάνδα. Άλλα ανταποκρινόταν έπισης και σε όρισμένες βαθιές πολιτικές ή ψυχολογικές τάσεις. Μερικές από τις εικόνες που δίνουμε παρακάτω δείχνουν, μέσα από όρισμένα κείμενα, τόν τρόπο μέ τόν όποιο έκδηλωθηκε

1. Θαυμασμός γιά τη ναζιστική δύναμη και διοργανωτικότητα

Ήδη, πριν από τό 1914, πολλοί Γάλλοι νιώθουν ένα θαυμασμό γιά τή γερμανική τάξη, γιά τή διοργανωτική ικανότητα τών Γερμανών και γιά τήν άποτελεσματικότητά της στόν τομέα τής παραγωγικής έργασίας. Η ναζιστική Γερμανία κληρονόμησε αύτά τά σχήματα και τά έκμεταλλεύτηκε. Κάνουν τήν έμφανισή τους μέσα στήν πεζότητα τής καθημερινής ζωής, μέσα από τήν παραπήρηση πάνω στά κατοχικά στρατεύματα ή από τόν τρόπο που παρουσιάζεται ή ίδια ή·Γερμανία.

Ο τύπος τής μεγάλης κυκλοφορίας, άναδειχνει και συντηρεῖ δλα αύτά τά στοιχεία, μιά και σάν τύπος κατεχόμενης ζώνης, έλεγχεται δλοκληρωτικά από τις γερμανικές άρχες. Σ' ένα είκονογραφημένο περιοδικό δην «·Εθδομάδα» δην δλα τά άρθρα είναι άνυπόγραφα, μπορούμε νά παρακολουθήσουμε αύτή τή διεισδυση τών προναζιστικών πανηγυρικών που έσκεψημένα δέν·βασιζονται και πολύ στό ίδεολογικό ύπόβαθρο. Στις 6 Σεπτεμβρίου 1942, ένα άνυπόγραφο χρονικό δίνει μιά περιγραφή τής άτμοσφαιρας που βασιλεύει στό Βερολίνο Κάτω από μά φωτογραφία τοῦ Γκαϊμπελς διαβάζουμε:

Ό δόκτορας Γκαϊμπελς είναι ύπουργός Προπαγάνδας. Έκατοντάδες τηλεγραφήματα, άναφορές, ραδιοφωνικές έκπομπές και δρθρα τόν πληροφορούν γι' αύτά που συμβαίνουν σ' δλόκληρο τόν κόσμο. Κάθε πρωΐ συγκεντρώνει τούς συνεργάτες του γιά μά συνέντευξη και τούς δίνει τίς δδηγίες του. Ο δόκτορας Γκαϊμπελς συχαίνεται τό χαρτοθασίλειο, είπε πώς: «Διαύ τηλέφωνα άξιζουν περισσότερο από ένα χοντρό φάκελλο».

Ο Γκαϊμπελς, δινθρωπος διοργανωτικός, παντοδύναμος και πάνσοφος, άκολουθείται από κατάλληλες προσωπικότητες, νέες και μοντέρνες·

Τό πιό έντυπωσιακό καθημερινό συμβάν τοῦ Βερολίνου είναι άναντίρρητα ή συνέντευξη τύπου τοῦ δόκτορα Σμίτ, πληρεξούσιου ύπουργού και ἀρχηγοῦ τῆς ύπηρεσίας τοῦ ξένου τύπου. Γύρω του συνωστίζεται ἔνας πραγματικός πύργος τῆς Βαθέλ: διακόσιοι δέκα δημοσιογράφοι πού ἐκπροσωπούν τις ἐφημερίδες δλου τοῦ κόσμου ἐκτός ἀπό ἑκεῖνες πού ἀνήκουν στὸ ἀγγλοσαξονικό μπλόκ Αὐτή ή συνέντευξη τύπου είναι διάσημη σ' δλο τὸν κόσμο, ἐπειδὴ χάρη σ' αὐτῇ ὁ κόσμος μαθαίνει τὰ νέα δλῶν τῶν μετώπων δπου μάχεται ή Γερμανία. Μέχρι τώρα, ὁ κύριος Σμίτ μπορεῖ νά περηφανεύεται πώς δέν ἔχει ἀναγγείλει οὔτε μιά ἥττα. Είναι ἔνας ἀνθρώπος μὲ μέτριο ἀνάστημα. Και πολύ νέος, μιά καὶ είναι μόλις σαράντα χρόνων.

Κατάλαβε πώς στήν ψυχή τοῦ κάθε δημοσιογράφου κοιμάται ἔνας μποέμ. Δέν ἀπαιτεῖ καμά ἀτικέτα στή συνέντευξή του. Ὁλος ὁ κόσμος καπνίζει καὶ συνωστίζεται γύρω ἀπό τό μακρόστενο τραπέζι πού, καθώς τό θέλει ή παράδοση, είναι ακεπασμένο μ' ἔνα πράσινο χαλί. Ὁταν τελειώνει τήν ὄμιλα του σηκώνει τό κεφάλι καὶ ρωτά «Καμμιά ἐρώτηση;»

Ἐπίσης διάφοροι συγγραφεῖς, σάν τὸν Ἀλφόνς ντέ Σατωμπριάν, στή «Δέσμη τῶν δυνάμεων», ύμνησαν τή λεγόμενη ναζιστική ὑπεροχή Πιό πεζά ἀκόμα, ὄρισμένοι πανεπιστημιακοί καθηγητές, βρήκαν στή διοργανωτικότητα τοῦ Γ' Ράιχ ἔνα πρότυπο γιά τή γαλλική νεολαία. Ὁ Ζάν-Ἐντουάρ Σπανλέ, γιά παράδειγμα, πρύτανης τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ντυζόν καὶ διακεκριμένος γερμανιστής, ἀναφέρεται μὲ θαυμασμό στίς ἐπιτεύξεις τοῦ ναζιστικοῦ πανεπιστημίου σέ μιά διάλεξη πού ἔδωσε στό γερμανικό ινστιτούτο Ἐγκωμιάζει τήν ύποχρεωτική ἔθνική ἐργασία (Arbeitsdienst), τή στρατιωτική πειθαρχία καὶ τήν ἀρχή τῆς φυλετικῆς ἐπιλογῆς. Ἐτοι συστήνει τήν αύξηση τῶν πολιτιστικῶν ἀνταλλαγῶν ἀνάμεσα στή ναζιστική Γερμανία καὶ τή Γαλλία τοῦ Βισύ, ἀνταλλαγῶν πού θά συμβάλλουν ἀποφασιστικά στή δημιουργία μιάς νέας «εύρωπαικής κοινότητας»

Ἐπειδὴ, τέλος, δλοι μας νιώθουμε τήν ἀνάγκη μιάς φυσικῆς καὶ ἡθικῆς ἀνανέωσης, τήν ἀνάγκη ἐνδός νέου προσανατολισμοῦ καὶ μιάς νέας ἐνταξης γιά τή νεολαία, τήν ἐπείγουσα ἀνάγκη μιάς ὄλοκληρωτικῆς ἀναχώνευσης δλῶν τῶν πολιτικῶν μας ἥθων καὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος, καθώς καὶ τήν ἀνάγκη μιάς νέας κοινότητας, πού θά

θασίζεται κυρίως πάνω στήν έργασία και στήν άδιάκοπη συνεργασία ανάμεσα στήν έπιστημονική έρευνα, τήν έκπαιδευση και τίς βασικές τεχνικές τῆς ζωής

2. Μιά γοητεία αισθητικού τύπου

Τό θέαμα τῶν ναζιστικῶν παρελάσεων, οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες τοῦ 1936, οἱ συναυλίες, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ οἱ αὐτοκινητόδρομοι – αὐτή ἡ «αισθητικοίση τῆς πολιτικῆς» πού ἐπιχείρησαν οἱ ναζί, δημιούργησε μιά ἀρκετά ἐντονη ἐντύπωση στοὺς γάλλους συγγραφεῖς καὶ δημοσιογράφους πού ἤθελαν νά πιστεύουν πώς τούς συγκινοῦσε ἡ ὄμορφιά Τό ν' ἀσπασθοῦν τό γαζισμό, ἢταν γι' αὐτούς τούς ἐνθουσιώδεις ἑστέτ, μιά καλλιτεχνικὴ εὐχαρίστηση. Ὁ Ζ κ Σαρντόν, ὁ Ντρέ λά Ροσέλ καὶ μερικοὶ ἄλλοι, ἐπιμένουν πολὺ πάνω αὐτό Ὁ Σαρντόν, συγκεκριμένα, γράφει στό Deutschland/Frankreich (No 4, 1943)

Τό συναίσθημα πού μέ καταλαμβάνει δταν παραπρῷ τή γερμανική κοινωνία στό σύνολό της, είναι αισθητικῆς φύσης Ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μέ ἡθική ὄμορφιά (θάρρος, θέληση, αύταπάρνηση, παρουσίαση τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς ύγειας) καθώς καὶ μέ τό στύλ καὶ τήν πλαστικότητα Ἡ κοινωνία αὐτή διαθέτει στύλ καὶ στήν παραμικρότερη ἐκδήλωσή της. Ἀποπνέει μιά ποιοτική ἀτμόσφαιρα

Συχνά αὐτή ἡ καλλιτεχνικὴ εὐχαρίστηση συνδέεται μέ ιδεολογικές ἀξίες, τουλάχιστο μέ τήν ἀναφορά πού γίνεται σ' αὐτές Στό ἐργο τοῦ Ἀρνο Μπρέκερ, δέν διακρίνουμε μονάχα τήν πλαστική καθαρότητα, ἀλλά καὶ τόν «ἡρωϊσμό» τῶν ναζί πολεμιστῶν. Τό ίδιο γίνεται καὶ μέ τό παρακάτω ἀρθρό τοῦ P.E. Ζενέν στήν Paris-Soir τῆς 12ης Δεκεμβρίου 1941, μέ θέμα τήν Ἐβδομάδα Μότσαρτ («Ἡ ἀγνή μουσική ιδιοφυΐα, ὁ θεϊος Μότσαρτ δοξάστηκε στή Βιέννη») δπου ὁ ουντάκτης του ξεπερνᾶ τά καθαρά μουσικά προβλήματα γιά νά ἔξαρει τή ναζιστική Γερμανία σάν χώρα τῶν τεχνών. Αὐτή ἡ μουσική ἐπιτυχία τονίζεται τόσο ἐντονα γιά ν' ἀποδειχτεί πώς θά ἢταν ἀδύνατη δίχως τό ναζιστικό σύστημα

Μᾶς είναι δύσκολο νά φανταστοῦμε ἐδῶ στή Γαλλία πώς ἀκριβῶς

είναι μά έκδηλωση σάν την έθδομάδα Μότσαρτ Σπή Γαλλία, από τὸν 180 αιώνα καὶ μετά, ἡ τέχνη ἔγινε τὸ ἀποκλειστικὸ κληροδότημα μᾶς ξεχωριστῆς κάστας κι ὁ λαός δὲν ἔχει καμά συμμετοχὴ σ' αὐτὴν Κι ἐκεῖνοι ἀκόμα πού θάπρεπε νά τὸν διαφωτίσουν, δὲν ἔνδιαφέρονται καθόλου γιά τὴ μόρφωσή του δπως καὶ γιά τὴν ύλική του εύμαρεια Ἡ δημοκρατία πέθανε ἀπό τὴν ἀδυναμία τῆς νά παράγει ὅτιδήποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό λόγια

Ἐκεῖ-κάτω, ἀντίθετα, ὁ ἀληθινός σοσιαλισμός, καταβάλλοντας μά τεράστια προσπάθεια, ξύπνησε μέσα στὴ μάζα τὴ συνειδηση τῆς ἀξο-πρέπειας τῆς κι εἶδαμε ἐναν ὀλόκληρο πληθυσμό νά συμμετέχει στὸ δοξασμό μᾶς ἀπό τὶς μεγαλύτερες ιδιοφυίες τῆς πολιτιστικῆς του ιστορίας Ὁ γερμανικός λαός είναι μουσικός λαός Οἱ λεωφόροι τῆς Βιέννης φέρνουν τὰ ὄντα τοῦ Σοῦμπερτ, τοῦ Μπετόβεν, τοῦ Μπράμς, τοῦ Στράους Αὔτες τὶς ὄχτω μέρες, γύρω μας, μαζί μας, μά ὀλόκληρη πρωτεύουσα παρακολούθησε τὶς ἐκδηλώσεις πού μᾶς προσφέρθηκαν καὶ κάπι παραπάνω ἀκόμα, νιώσαμε σάν νά μᾶς φιλοξενοῦσε ἐνας ὀλόκληρος λαός

Γιά νά βροῦμε ἔδω σπή Γαλλία κάτι ἀντίστοιχο μ' αὐτὸ τὸ γενικό ἔνδιαφέρον πού προκαλεῖ αὐτὴ ἡ ἐκαστοσῆ πεντηκοστῆ ἐπέτειος ἐνός μεγάλου ἀντρα, θά πρέπει νά φέρουμε στὸ νοῦ μας μά διεθνή ἐκθεση

Ἀπό ἐκεὶ ἀπορρέει ἐντελῶς φυσικά, ἡ ποιότητα τῶν θεαμάτων πού παρακολούθησα καὶ γιά τὴν δπως θά μιλήσω ἀπό μά ἀλλή σκοπιά

Αὔτό πού πρέπει πρώτα-πρώτα νά σημειώσουμε είναι τὸ γεγονός πώς μά τόσο μεγαλόπερη ἐκδήλωση μπόρεσε νά γίνει σέ μιά τέτοια στιγμή Ἀποτελεῖ τὴ λαμπρή ἐκφραση μᾶς νεανικῆς ζωτικότητας

Νά ξεπερνάει τὶς ἀναριθμητες δυσκολίες τῆς πιό γιγάντιας σύγκρουσης σπήν ιστορία νά κυριαρχεῖ ἀπό τὰ χιόνια τῆς στέππας μέχρι τὶς δάμμους τῆς ἑρήμου, αὐτό τὸ τεράστιο καὶ τραγικό ἀνθρώπινο ἀνακάτωμα νά ἐπωιζεται τὴν ύπεράσπιση ἐνός πολιτισμοῦ καὶ συγχρόνως τὴν ἐγκαθίδρυση μᾶς νέας τάξης καὶ τέλος κατά τὸ ίδιο διάστημα νά παρούσιάζει στὸν κόσμο τὶς μεγαλύτερες πνευματικές ἀξίες γιά τὶς δποίες ἀγωνίζεται, συναθροίζοντας σέ μιά ἀπό τὶς πρωτεύουσές της τούς ἐκπροσώπους δέκαεπτά ἑθνῶν, αὐτὴ είναι ἡ δυναμική ἐπίδειξη τοῦ θεάματος δπου μᾶς προσκάλεσε ἡ κυβέρνηση τῆς νέας Γερμανίας

3. Γιά μιά πνευματική συνεννόηση μεταξύ δλων τῶν φασισμῶν στό δνομα τῆς καινούριας Εύρωπης

“Οπως είδαμε και στά προηγούμενα κείμενα, τό θέμα τῆς καινούριας Εύρωπης έπαναλαμβανόταν συνέχεια κατά τήν περίοδο τῆς Κατοχῆς. Η έπιχειρηματολογία του παρουσιάζει τή σωτηρία τῆς Γαλλίας μέσα στήν κοινότητα όπου βρίσκεται η Γερμανία. Αναγνωρίζεται η ήγεμονία τῆς Γερμανίας, άλλα τονίζεται τό γεγονός πώς οι Γερμανοί δέν έπιδιώκουν τήν ύποταγή τῆς Γαλλίας και πώς ο καλύτερος τρόπος γιά νά διαφυλαχτεί η όντότητα τῆς Γαλλίας, είναι. ή ύποστηριξη τῆς πολιτικής τῆς συνεργασίας. Οι ιδέες αύτές στρέφονται έναντι στή Σοβιετική. Ένωση και γενικότερα έναντι στόν κομμουνισμό ή τόν «ιουδαιο-μπολαεβικισμό». Τό πιό παράδοξο είναι, πώς έδω οι ίδιοι ένός άκαθόριστου προγερμανικοῦ ρατοισμοῦ ένώνονται μέ τούς έκπροσώπους ένός «λατινικοῦ» ρατοισμοῦ. Είτε οι έπιλεγόμενες άναφορές είναι δανεισμένες άπό τόν ιταλικό φασισμό, είτε άπό τή ναζιστική Γερμανία, τό άποτέλεσμα είναι τό ίδιο.

“Ο Κάμιλλος Μωκλαίρ πού στά νιάτα του, πρίν άπό τό 1914, συμπαθούσε τά σοσιαλιστικά κινήματα (μάλιστα τήν έποχή έκείνη διακήρυξασ τόν «κοσμοπολιτισμό» του), έγινε ένας τεχνοκρατικός πού οι άπόψεις του έμοιαζαν πολύ μέ τίς άπόψεις πού άνεπτυξαν οι ναζί Κατακρίνοντας τούς «μέτοικους», τήν «έκφυλισμένη» τέχνη και τήν «άποσύνθεση» τών μοντέρνων ζωγράφων, κατέληξε στή ουνεργασία και διαδήλωσε τό δηλητηριώδη άντισημιτισμό τόν διαμέσου τού τύπου “Όντας κυρίως ύποστρικτής μιᾶς «λατινικότητας» συναντίεται μέ τούς ρατοιστές άδιοιστες του, πού ύποστηρίζουν τή «γερμανικότητα». Στή «Matin» τής 17ης Νοεμβρίου 1941 προτείνει τήν άνασύσταση τών πνευματικών δεσμών άναμεσα στή Γαλλία και τήν Ισπανία, γιά νά πάψουν τά παράπονα τών νεαρών φαλλαγγιτών πού βλέπουν τούς Γάλλους κυρίως σάν έχθρούς τού Φράνκο Σάν παραδείγματα πρός μίμηση προβάλλει τά ταξίδια πού έκαναν στή Γερμανία οι Γάλλοι καλλιτέχνες και συγγραφεῖς «πού βρήκαν μιά τόσο καλή ύποδοχή άπό τό Γ’ Ράιχ». Σύμφωνα μέ τή γνώμη του θάταν ίδεωδες νά άκολουθήσουν αύτό τό δρόμο γιά νά προετοιμάσουν τήν Εύρωπη τού αύριο.

“Η έξαγνιαμένη Γαλλία ή άπαλλαγμένη άπό τόν Έβραιο, τόν κομ-

μουνιστή και τό μασόνο, ή Γαλλία πού θάχει ξαναθρεῖ πήν πίστη της και θά μισεῖ τά ψέματα πού πήν έχουν θλάψει τόσο πολύ, αύτή ή Γαλλία δφείλει ν' ἀπλώσει ἔνα πιστό χέρι στή νεολαία τοῦ Ἀλκαζάρ και τῆς Τερουέλ. Καὶ ή συνδυασμένη τους δράση πρέπει νά διεισδύσει και νά πείσει τά βαθύτερα στρώματα τῶν δυό ἐθνῶν Βέβαια, κατά τή διάρκεια αύτοῦ τοῦ πολέμου ἀνάμεσα σέ βάρθαρους και σέ πολιτισμένους, ἐτοιμάζεται μιά εὐρωπαϊκή συνεργασία δίκαιη και ἀρμονική δπου ή Ἰσπανία θά έχει κι αύτή τή θέση της, σάν τή Γαλλία. Ἡ μεσογειακή λατινική κουλτούρα θᾶναι ὁ θεματοφύλακας τῆς ιστορίας τους. Οι δυό ιδιοφυίες τους, θά πρέπει νά ἐνωθοῦν δίχως νά διαλυθοῦν ή μιά μέσα στήν δλλη. Νά γιατί οι διανοούμενοι μας πρέπει νά συνεργαστοῦν μέ τούς συναδέλφους τους τῆς καινούριας Ἰσπανίας, πού μᾶς ἀνταπόδωσε τό καλό ἀντί τοῦ κακοῦ. Κι ἀπ' αύτή τήν παράλληλη, πλούσια, ποικιλόμορφη ἐνωση, ἀπ' δπου θάχει ἀποκλειστεῖ κάθε φθόνος, ἀπ' αύτή τήν ἀρμονία τῶν διαφόρων ἐθνικῶν φύτων θά γεννηθεῖ ή ιδιοφυτα αύτοῦ τοῦ πραγματικά καινούριου κόσμου πού θᾶναι ή αύριανή Εὐρώπη.

V ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ

‘Ο δργανωμένος ἀντιφασισμός παρουσιάστηκε στή Γαλλία ἀμέσως ύστερα ἀπό τή νικη τοῦ Μουσσολίνι στήν Ἰταλία Ἰδιαίτερα ὁ Μπαρμπύς χάρη στά περιοδικά πού ἐμψύχωνε, προσπάθησε νά συγκεντρώσει δλους τούς ἀντιφασιστες συγγραφεῖς και διανοούμενους μέ τήν προσποτική ἐνός κοινοῦ ἀγώνα Μποροῦμε νά παρακολουθήσουμε τά ἵχνη τῶν προσπαθειῶν τους στό ἑβδομαδιαίο ἐντυπο Mondre και στό Front Mondiale Πριν ἀπό τό θάνατό του, τό 1935, ἀνάλωσε τίς δυνάμεις του προσπαθώντας νά ιδρύσει διεθνεῖς ειρηνιστικές δργανώσεις κι ἐπιτροπές συμπαράστασης πρός τούς φυλακισμένους ἀντιφασιστες

1 Ἐκκλήσεις και προειδοποιήσεις γιά τό γερμανικό φασισμό

Στις ἀρχές τοῦ ναζισμοῦ ἐκείνο πού ἀποτέλεσε κυρίως ἀντικείμενο τῶν ἐκστρατειῶν διαμαρτυρίας ἦταν ή ἀπελευθέρωση τοῦ Ντιμιτρώφ

και κατόπιν τοῦ Ἐρνστ Ταῦλμαν Σπή «Monde» τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1934, ὁ Μπαρμπύς κάνει μάτι ἐκκληση πού τελειώνει μέ τίς ἀκόλουθες φράσεις

‘Οταν δέν συμμετέχουμε στό παγκόσμιο κίνημα διαμαρτυρίας, δταν δέν βάζουμε δλα τά δυνατά μας γιά νά βοηθήσουμε σπή σωτηρία τῶν γερμανῶν ἀντιφασιστῶν, γινόμαστε συνένοχοι τῶν βάρβαρων δολοφόνων.

Αύτή πή σπιγμή, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά, κάνουμε ἐκκληση σπήν ἀνθρώπην συνειδήση, ἐπικαλούμαστε τά καλύτερα αἰσθήματα τῶν ἀντρῶν καί τῶν γυναικῶν δλων τῶν παρατάξεων νά προσχωρήσουν σ’ αύτό τό μεγάλο μέτωπο πής συμπαράστασης πρός τά θύματα τοῦ φασισμοῦ καί τοῦ ἀγώνα ἐνάντια στό φασισμό

Τό παράδοξο εἶναι πώς πήν ἐκκληση αύτή πήν ύπογραψε κι ἔνας μελλοντικά διάσημος ἀντισημίτης λιβελλογράφος, ὁ Λουί-Φερντινάν Σελίν. Ὁ συγγραφέας τοῦ «Ταξιδιοῦ σπήν ἄκρη πής νύχτας», ἐστειλε αύτό τό δικφορούμενο γράμμα στὸν Μπαρμπύς δπου δ μελλοντικός ύμνητης πής ναζιστικής πολιτικής ἐκφράζει κάποια πίστη σπήν «καλωσύνη» τοῦ Χίτλερ. Στό γράμμα αύτό διαφαίνεται κάποιος δισταγμός λές καί δ Σελίν ἐξαναγκάστηκε νά τό γράψει:

‘Αγαπητέ Μπαρμπύς

Κανεὶς δέν ἦταν ικανότερος ἀπό σᾶς στό νά συντάξει αύτή πή διαμαρτυρία πού, ἐννοεῖται, προσυπογράφω μαζί σας

‘Ελπίζω πώς μέ τή σημερινή κατάσταση τῶν πραγμάτων δέν θάναι πολὺ ἀργά ἀστε ἡ κίνηση αύτή νά ἔχει ἔνα θετικό ἀποτέλεσμα Ἐκτός δν τά Χριστούγεννα δ Χίτλερ δώσει κάποια πολιτική χάρη.

Τίς περισσότερες φορές ἡ ζωὴ ἐξαρπίέται ἀπό παρόμοιες ἀνοησίες!

‘Αλλά ἔσεις είσαστε δ καλύτερος κριτής.

‘Ἐγκάρδια δικός σας,

Λ. – Φ Σελίν.

Φυσικά δ Μπαρμπύς δέν ἦταν δ μόνος πού ἔδειξε τέτοια ὀξυδέρ-

κεια μπροστά στά γεγονότα, πρέπει δμως νά άναγνωρισουμε πώς έλάχιστοι συγγραφείς διέθεταν τήν αύταπάρνησή του και τό χάρισμά του νά έμψυχώνει και νά κινητοποιεί. Ύστερα από τό 1935 τά άντκρασιστικά κινήματα πού ένμέρει δημοιόργησε ό ίδιος στή Γαλλία συνεχίστηκαν και μάλιστα ιδιαίτερα μετά τό Φρανκιστικό πραξικόπημα ένάντια στήν Ισπανική Δημοκρατία τό 1936

Οι γερμανοί άντκρασίστες έβρισκαν ένεργητική συμπαράσταση με τίς συγκεντρώσεις και τίς πολυάριθμες μπροσούρες άλληλεγγύης, δησού συμμετείχαν συγγραφείς σάν τους Ρισάρ Μπλόχ, Ζάν Κασσού, Αντρέ Σαμσόν, Αντρέ Ζίντ (πρίν από τό ταξίδι του στή Σοβιετική Ένωση), Αντρέ Μαλρώ, Βικτώρ Μαργκερίτ κ.λ π. καθώς κι όλόκληρη ή διάδα πής «Κομμούνας», πής έπιθεώρησης τών έπαναστατικών συγγραφέων μέπικεφαλής τους Λουί Άραγκόν και Πώλ Νιζάν. Στόν πρόλογο μιᾶς μπροσούρας τοῦ 1935 μέ τόν τίτλο «Οι νεκροί μιλούν στούς ζωντανούς», ό Φρανσίς Ζουρνταίν, γιά παράδειγμα, τιμά τους γερμανούς άντκρασίστες.

Άν καταφέρουμε νά σταματήσουμε έγκαιρως τό χέρι τοῦ γερμανικοῦ φασισμοῦ πού άπεργάζεται τόν πόλεμο, άν καταφέρουμε νά κάνουμε άκινδυνο αύτό τό κουτί πής Πλανδώρας προτοῦ ξεπεταχτεί από μέσα του ένας καινούριος αιμάτινος κατακλυμός, αύτό θά τό χρωστάμε προπάντων στό έργο πού έπιτελούν αύτή πή στιγμή οι γερμανοί άντκρασίστες, άψηφώντας τό θάνατο.

Όμως παρ' δλη αύτή πή βασικά πολιτική και άνθρωπινη ύποστηριξη, οι έφημεριδες και τά περιοδικά πής Γαλλίας δέχονταν μέ μεγάλη τοιγγουνιά τους γερμανούς έμιγκρέδες συγγραφείς. Οι τακτικές συνεργασίες τους περιορίζονταν σέ δρισμένα έντυπα δπως πή «Νέα Εύρωπη» πού διεύθηνε ή Λουιζ Βάις, πή «Monde», πήν «Εύρώπη» ή πήν «Κομμούνα». Όμως σέ δρισμένα σπουδαία δργανα δπως ήταν ή «Έπιθεώρηση τοῦ Παρισιοῦ», ή «Έπιθεώρηση τών Δύο Κόσμων» ή «Έφημερίδα τών αυζηπήσεων» και τά «Χρονικά», διάφορες προσωπικότητες έπέμεναν νά έπανέρχονται στό θέμα πής κατάστασης πού έπικρατούσε στό έσωτερικό πής ναζιστικής Γερμανίας και πής μοιρας τών έμιγκρέδων μεταξύ άλλων, οι Ρομπέρ ντ' Άρκούρ, Μωρις Μυρέ, Άρμάν Πιεράλ, Λουι Ζιγιέ. Ο τελευταίος, σ' ένα άρθρο του πάνω στήν

γερμανική λογοτεχνία που δημοσιεύτηκε στήν έπιθεώρηση «Le Point» σ' ένα τεῦχος τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1938 σημειώνει:

Έχει συμβεῖ ποτέ κάπι παρόμοιο στήν ιστορία; Όλη ή ήθική έλιτ
ένός λαοῦ, διλοι οι άληθινοι του ήγετες και καλλιτέχνες έξοστρακίζον-
ται, καταδιώκονται, έξορίζονται άπό τή χώρα Όλη ή δόξα τῶν γερμα-
νικῶν γραμμάτων, ένας Τόμας Μάν, ένας Χάινριχ Μάν, ένας Στέφαν
Τοσάϊχ, ένας Φράντς Βέρφελ, ένας Νταιμπλιν νάναι διασκορπισμένοι
έδω κι έκει ζῶντας σέ τυχαία καταφύγια στήν Έλβετία, στήν Αγγλία
στή Γαλλία, στίς ΗΠΑ, στίς τελευταίες φιλόξενες και φιλελεύθερες
χώρες.

Κοντολογής, ύστερα άπό τά μεγάλα δλοκαυτώματα τοῦ 1933 δηού
είδαμε τή Γερμανία νά καίει πανηγυρικά όποιονδήποτε δέν ακεφτόταν
σάν τόν κύριο Χίτλερ, ύστερα άπό τό Kulturkampf πού κήρυξε τό Γ'-
Ράιχ έναντια σ' όποιονδήποτε τολμούσε ν' άπομακρυνθεί άπό τόν
'Αλλάχ και τόν Προφήτη του, μπορούμε νά πούμε πώς ή γερμανική
διανόηση βρίσκεται πά μονάχα έξω άπό τή Γερμανία. Ή Γερμανία
τέθηκε μόνη της σέ κατάσταση άποκλεισμού. Έγινε ένα τεράστιο
στρατόπεδο συγκεντρώσεως, ένα στρατόπεδο τυφλών, πού τούς κυ-
θερνούν πράγματα τυφλά, ένστικτα, πάθη, παραληρήματα και έφιάλτες
Τί θ' άπογίνει μ' αύτήν; Θά τό δοῦμε καθαρά Στό μεταξύ, τό ναζιστικό
Κράτος πέτυχε τό γενικό κενό, τήν πλήρη στειροποίηση, τόν άπολυταρ-
χιαμό τοῦ φίμωτρου Έδω έχουμε νά κάνουμε μέ τό θρίαμβο τοῦ
όλοκληρωτικοῦ Κράτους Σκέφτεσαι, δρα μέ μισεῖς!

2. Μιά άνοιχτή έπιστολή τοῦ Ρομαίν Ρολλάν

Διπλα στόν Μπαρμπύς και ύποστηρίζοντας δλες τίς πρωτοβουλίες
του, μέσα σ' δλες τίς διεθνείς άντιφασιστικές έκστρατείες βρισκόταν
κι ο Ρομαίν Ρολλάν. Έκείνος πού είχε τόσο διαβαστεί και θαυμαστεί
στή Γερμανία έγινε εύθυς ο έπιθετικός στόχος τῶν ναζιστικῶν έφημε-
ριδων Στίς 9 Μαΐου 1933, ή Kölnerische Zeitung τόν κατηγόρησε πώς
ένωσε τή φωνή του μέ τό «μπολαεβικικό» κόρο τῶν έχθρων τῆς
Γερμανιάς Ή έπιθεση αύτή άποτελούσε συγχρόνως και μιά ξεκάθαρη
όμολογία πώς άπό έδω και στό έξης ή ναζιστική Γερμανία θεωροῦσε τόν

έαυτό της σάν τόν χωροφύλακα τής Εύρώπης ένάντια στόν κομμουνισμό.

Πρόσφατα άκόμα ο *Romaín Rollán* είχε ταχθεί ύπερ τών άπαιπτσεων τής Γερμανίας γιά μιά έμπεριστατωμένη άναθεώρηση τών συνθηκών Δέν τόν ένοιαζε καθόλου πώς έτοι τράβηξε έπάνω του τό μίος τών Γάλλων οιδινιστών, έπειδή έκεινος άπέβλεπε στήν Εύρώπη και τήν πολιτιστική της κληρονομιά και γι' αυτό προσπαθοῦσε νά πετύχει μιά καλύτερη ειρήνη. Έπειδή άκριθώς διέθετε αύτή πήν δξεδέρκεια θα-πρεπει και νά δειξει κατανόηση άπέναντι στήν έθνική γερμανική κυβέρνηση. Γιατί χάρη στήν καθορισμένη δράση αύτής τής κυβέρνησης, ή Γερμανία γλύτωσε άπό τό μπολεσβικό χάος. Κι' δν ή Γερμανία έπεφτε θύμα του, τό χάος αύτό δέν θά σταματοῦσε στά σύνορα τοῦ Ράιχ. Ποιός ξέρει δν δέν θά κυριαρχοῦσε τό ίδιο και στά γαλήνια μέρη δπου σήμερα λυσσομανούν ένάντια στή Γερμανία, κάτω άπό τό πρόσχημα τοῦ πολιτισμού και τής ειρήνης.

Ο *Romaín Rollán* άπάντησε ο' αύτές τις έπιθέσεις μέ μιά έπιστολή πού δημοσιεύτηκε στή *Kölnische Zeitung* τής 21ης Μαΐου 1933, δ-που έξήγησε τή στάση του και τό θαυμασμό του γιά τή Γερμανία τοῦ Γκαϊτε και τοῦ Μπετόβεν, κι δχι γιά τή Γερμανία τών βάρβαρων ναζι. Στρέφοντας τις κατηγορίες ένάντια στούς άπολογητές τοῦ Χίτλερ κα-τάγγειλε τή ναζιστική πολιτική σάν ξεκάθαρα όλεθρια γιά τή Γερμανία

Μιά τέτοια πολιτική άποτελεί έγκλημα δχι μόνο ένάντια στό άνθρω-πινο πνεύμα, άλλα και ένάντια στό ίδιο σας τό έθνος. Όχι μόνο τοῦ άφαιρείτε ένα μεγάλο μέρος άπό τις δυνάμεις του άλλα τοῦ στερείτε και τήν έκτιψη τών καλύτερων φίλων του μέσα στόν κόσμο. Οι «Φύρερ» σας κατάφεραν νά κάνουν τούς έθνικοτές και τούς διεθνι-στές δλων τών χωρών νά ένωθούν έναντιον σας. Άρνιέστε νά τό δεῖτε. Προτιμάτε νά μιλάτε γιά συνωμοσία κατά τής Γερμανίας. Κι δμως, έσεις, μόνοι σας, συνωμοτήσατε ένάντια στόν ίδιο τόν έαυτό σας

Και γιά ύστερόγραφο πρόσθετε αύτά τά λόγια, πού καλοῦσαν τούς γερμανούς διανοούμενους νά πάρουν μιά θέση άναφορικά μέ τά πρόσφατα μέτρα τών ναζι ένάντια στό πνεύμα

Θεωρείτε σάν συκοφαντίες τις καταγγελίες του ξένου τύπου γιά τό χιτλερικό φασισμό.

Διαψεύδετε, λοιπόν, τις ίδιες τις δηλώσεις τών άρχηγών σας, – τού Χίτλερ, τού Γκαΐρινγκ, τού Γκαϊμπελς –, πού δημοσιεύτηκαν και έκφωνήθηκαν από τό ραδιόφωνο; Οι προτροπές τους ύπέρ τής θίας, οι άποψεις τους σχετικά μέ τό ρατσισμό πού είναι προσβλητικές γιά τίς άλλες φυλές δημοσίευσης είναι ή έθραική, όλο αύτό τό άπομεινάρι ένός Μεσσαίωνα πού στή Δύση έχει ξεπεραστεί από καιρό – διαψεύδετε αύτά τά άπερισκεπτά δλοκαυτώματα βιθλίων πού διαβάζονται σ' όλόκληρο τόν κόσμο. Διαψεύδετε αύτή πήν όλο θράσος διείσδυση τής πολιτικής στις άκαδημίες και τά πανεπιστήμια; Φαντάζεστε άλλθεια, πώς οι μεγάλοι έξοριστοι έπιστημονες και καλλιτέχνες δέν βαραινούν στή ζυγαριά τής παγκόσμιας κοινής γνώμης πολύ περισσότερο από τούς γελοίους άφορισμούς τών ιεροεξεταστών σας,

Αύτή ή έπεμβαση τού Ρομαίν Ρολλάν στήν όποια οι ναζί έδωσαν μεγάλη δημοσιότητα γιά νά δειξουν τό φιλελευθερισμό τους, προκάλεσε μιά σειρά από άντιδράσεις πού άποτελούσαν όμολογίες πιστης και ύπακοης στό γερμανικό φασισμό. Τό άποτέλεσμα ήταν ένα βιβλίο, *Sechs Bekenntnisse zum neuen Deutschland* ("Εξη όμολογίες πιστης ύπέρ τής νέας Γερμανίας") Πλάι στόν Ρούντολφ Γκ Μπίντινγκ και στόν Έρβιν Γκουλντο Κόλμπενεγιερ, ένας Γάλλος, δε Βαρώνος Ρομπέρ Φάμπρ-Λύς, άπέρριπτε τά λεγόμενα τού Ρομαίν Ρολλάν σάν έντελως λανθασμένα. Ο Φάμπρ-Λύς, διοργανωτής μιάς εύρωπαικής ρατσιστικής Ένωσης μέ έδρα τό Βερολίνο (μάλιστα παρουσιάστηκε έκει σαν δημιουργός ένός γαλλικού έθνικοσσιαλιστικού κινήματος), δήλωσε μέ βεβαιότητα πώς ή «ναζιστική έπανασταση» έπειτα ήθηκε χωρίς καμιά αίματοχυσία και πώς έπρεπε νά χρησιμεύσει σάν ύπόδειγμα γιά άλη πήν Εύρώπη.

Σάν Γάλλος δέν έχω νά πω στό συμπατριώτη μου παρά ένα μονάχα πράγμα πώς γιά δ.τι άφορά τή Νέα Γερμανία πλανιέται άπόλυτα

‘Αλλά πρώτα απ’ όλα διαμαρτύρομαι ένάντια στίς κακοήθειες και τά ψέματα πού διαδίδουν ένάντια στή Γερμανία οι ένδιαφερόμενοι κύκλοι

Προσθέτω πώς τά ἄουτο-ντά-φέ, πού μ’ ένα γελοιο τρόπο έπιμε-

νουν νά τά παρουσιάζουν σάν έγκλήματα κατά τού πνεύματος είναι, άντιθετα, κατά τή γνώμη μας, τό σύμβολο μιᾶς πνευματικής άναγέννησης, γιά δλους δσους είναι ύγιεις, εύγενεις καί τίμωι

Έκμεταλλεύομαι τήν εύκαιρια γιά νά συμβουλέψω τή νέα Γερμανία νά μήν σκοτιζεται καί πολύ γιά τίς κακοήθειες καί τά ψέματα

΄Η νέα Γερμανία θρίσκεται κάτω από τό σήμα πής άρρενωπής δύναμής Τό μόνο πού χρειάζεται είναι έπαγρυπνηση Και οι δξιοι πής πατριδας τους ήγέτες πού πήν κυθερνούν, θά ξέρουν νά έπαγρυπνοδν.

Στίς 5 Δεκεμβρίου 1938, δ Ρομαίν Ρολλάν δστελνε μιά άλλη άντιναζιστική διαμαρτυρία στήν Παγκόσμια Ένωση πής έβραικής κουλτούρας Έκει διαδήλωνε τήν άλληλεγγύη του πρός τούς καταδιωκμενους έβραιους, τήν περιφρόνηση του γιά τόν άντισημιτισμό καί τή βεβαιότητά του πώς δ ναζισμός θάφηνε τή Γερμανία σημαδεμένη γιά πολύν καιρό, μέ μιά ντροπιασμένη πληγή Άν κοιτάξουμε μέ πόση βιαιότητα ένα τμήμα πής γερμανικής νεολαίας διατύπωσε τό καπηγορητήριο ένάντια στούς πατέρες της, ύστερα από τό 1945, τό γράμμα αύτό γίνεται προφητικό (δ ναζί γλύππης Άρνο Μπρέκερ θάκανε πολύ καλά νά τό παραθέσει στά άπομνημονεύματά του, άντι νά περιγράψει τίς περιπέτειες μιᾶς άκατόρθωτης έπισκεψής του στόν Ρομαίν Ρολλάν, στό καταφύγιό του στό Βεζελαί μέσα στόν πόλεμο, θέλοντας νά δώσει στόν έαυτό του μιά έπίκραση ούμανισμού)

Κανείς έχθρός πής Γερμανίας δέ θάταν ίκανός νά πήν προσθάλει καί νά τή ζημειώσει σάν αύτούς τούς δθλιους μανιακούς τού ρατσισμού, πού πήν άτυπάζουν στά μάτια πής οίκουμένης Ή άνακληση τού έδικτου πής Νάντης φτώχυνε τή μοναρχική Γαλλία γιά αιώνες Ή προγραφή τού έβραικού λαού πής Γερμανίας πήν κάνει νά χάνει τό καλύτερο αίμα πής διανόσης της Ή δειλία, ή άγριότητα καί ή χαμέρπεια αύπης πής προγραφής θά σημαδέψει τό μέτωπο πής Γερμανίας μέ μιά ντροπή πού θά χρειαστούν αιώνες γιά νά ξεπλυθει

3 Μέσα από τούς έμιγκρεδες – δ ύμνος τού μέλλοντος

Τό Φεβρουάριο τού 1939, ή επιθεώρηση «Κομμούνα» άφιέρωνε ένα ιδιαίτερο τεῦχος στό γερμανικό ούμανισμό Στίς άνυπόγραφες

εισαγωγικές της σελίδες τονιζονταν δύο βασικά στοιχεία αναφορικά μέτο γερμανικό φασισμό

- άντιθετα μέτο πή διαδεδομένη άποψη, ό γερμανικός φασισμός δέν άρνιέται πήν κουλτούρα στό σύνολό της καταστρέφει όρισμένες πνευματικές δυνάμεις γιά νά άναδειξει άλλες. Οι ναζι καταβάλλουν μιά μόνιμη προσπάθεια ύπερ τής λεγόμενης «νέας κουλτούρας»

- τό έθνικοσσιαλιστικό φαινόμενο συνδέεται άρρηκτα μέτο τά μόνιμα χαρακτηριστικά τοῦ γερμανοῦ και τις συμφείς γερμανικές άξιες

Σύμφωνα μέτο πήν «Κομμούνα» αύτή η εντονη άντιθεση άνάμεσα στις αντιδραστικές και τις προοδευτικές δυνάμεις, αναμεσα στή γερμανική διανόηση και τις γερμανικές κυβερνήσεις μπορεῖ νά θεωρηθεῖ σάν μιά σταθερά τής ιστοριας

Βρισκόμαστε μπροστά σέ δυσ άντιθετες παραδόσεις πήν παράδοση τής ρομφαιας και πήν παράδοση τοῦ πνεύματος Θά πρέπει νά πούμε πώς μονάχα ή μιά τους έκπροσωπει πή Γερμανια, πώς ύπάρχουν δυσ Γερμανιες, άπό τις όποιες ή μιά μονάχα είναι αιώνια, Αύτό θ' άποτελούσε μιά έπικινδυνη τύφλωση Ἡ άλήθεια είναι πώς έχουμε νά κάνουμε μέτο δυσ έξισου σταθερές δψεις τής Γερμανιας Ἡ Γερμανια είναι ένα αιώνιο πεδίο μάχης άνάμεσα στόν ύψηλότερο πολιτισμό και πήν πιό άπανθρωπη βαρβαρότητα Χωρις σταματημό, μέσα στήν πορεια τής ιστοριας, ή χώρα τών ποιητών και τών στοχαστών, ή χώρα πού είναι άξια αύτοῦ τοῦ ώραιου τίτλου ριχτήκε στήν τρέλλα τής άλαζονειας και τοῦ μίσους Χωρις σταματημό, μέσα στήν πορεια τής ιστοριας, ο κόσμος πήν κάνει νά καταλαβαινει τό λάθος της και πάντα οι μεγάλοι γερμανοι άντρες σώζουν πήν έθνική τιμή

Ἐται τό τεῦχος αυτό λιγο πολύ έκφραζει μιά πολύ διαδεδομένη στή Γαλλία άποψη συμφωνα μέτο πήν όποια ή Γερμανια έρμηνεύεται ψυχολογικά και πού καταλήγει νά περιορίσει τό γερμανικό φασισμό στήν άδιάκοπη έπαναληπτική έκδηλωση τής αιώνιας γερμανικής ψυχής

Αύτός ο ρυθμός πρόκειται κάποια μέρα νά σταματήσει, Τό εύχρημαστε μ' δλη μας πήν καρδιά, σάν Εύρωπαιοι και σάν Γάλλοι, δηλαδη σάν ούμανιστές Ἀλλά βλέπουμε πολύ καλά πώς ή σημερινή Γερμανια έγκαταλείπεται μέτο φρενιτίδα στό σκοτεινό γερμανικό πνεύμα που ο

Τάκιτος έχει ήδη περιγράψει τόσα καλά

Η έρμηνεια αύπή ήταν διαποτισμένη μέσα σ' ένα είδος γαλλικής αυταρεσκειας, σ' ενα ιδεαλισμό άξιων που προέρχονταν από τήν έπανασταση τοῦ 1789, μέ αποτέλεσμα νά ριχνει ενα πέπλο πάνω στη φυση και τις συνέπειες τοῦ φασισμού που σχεδόν μπερδεύεται μέ τήν κάθε είδους άντιδραστική γερμανική έξουσία

Εν τούτοις τό τεῦχος αύτό τῆς «Κομμουνας» παραμένει μιά σημαντική συνεισφορά, που ταιριάζει άλλωστε μέ τό γενικό προσανατολισμό τῆς έπιθεώρησης στό θέμα τῶν έμιγκρεδων άντιφασιστῶν Αύτη ήταν ή θέση του 'Ο Άραγκόν προσπάθησε νά τήν έκφρασει σέ μια «Ευγνωμοσύνη πρός τή Γερμανία», μ ένα μεταδοτικό πάθος δου πεζόρκιζε νά μήν έξομοιώνουν τή μεγάλη γερμανική σκέψη μέ τά τσανάκια μιᾶς έφήμερης δικτατορίας

Θά πρέπει νά γνωρισουμε στόν κόσμο τά κείμενα τῶν μεγάλων συγγραφέων τοῦ παρελθόντος γιά νά καταπολεμήσουμε αύτό τό μίσος που δημιουργεῖται άπο τά πογκρόμ και πού δέν μᾶς άφήνει πιά νά διακρινουμε άνάμεσα στήν άθανατη Γερμανία και τούς έφήμερους κυριους τῆς Γνωρίζουμε έλάχιστα τόν Μπαΐρνε και τόν Μπύχνερ. Ο Χάινε δέν διαθάζεται άρκετά στή Γαλλία

'Αλλά γράφοντας αύτά, σκέφτομαι πώς ή περιφρόνησή μας γιά τούς νεκρούς δέν είναι τόσο έξοργιστική δσο ή άγνοιά μας γιά τούς ζωντανούς Μήπως και τώρα δέν ζούν άνάμεσά μας οι Χάινε, οι Μπύχνερ και οι Μπαΐρνε, Αύτούς τούς ζωντανούς πρέπει νά διαθάσουμε, αύτους που άποτελούν πή φτερωμένη και πάλλουσα διαμαρτυρία τῆς γερμανικής ψυχῆς'

Δέν άρκει νά πιστοποιούμε τούς δεσμούς τοῦ παρελθόντος Πρέπει νά πιστοποιήσουμε τούς σημερινούς δεσμούς, τήν ύπαρξη τῶν σημερινῶν άνθρωπων 'Υπάρχει ο Τόμας Μάν και ύπάρχει ο Μπέρτ, ύπάρχει ο Χάινριχ Μάν και ύπάρχει ή 'Αννα Σέγκερς, ύπάρχει ο Λιον Φόδύχτθάνγκερ και ύπάρχει ο Βιλλι Μπρέντελ, ύπάρχει ο 'Εμιλ Λούντβιχ και ύπάρχει ο 'Έγκον 'Ερβιν Κις ύπάρχει ο 'Εριχ Μαρία Ρεμάρκ και ύπάρχει ο Λούντβιχ Ρέν, ύπάρχουν (δίχως νά έχουμε τήν πρόθεση νά έπικυρώσουμε τή βίαιη προσάρπηση τῆς Αύστριας) ο Φράντς Βέρφελ και ο Μούζιλ Τόσα όνδματα που άποτελούν τήν

έλπιδα και τὸν ὅμνο τοῦ μέλλοντος · Υπάρχουν τραγούδια, ιστορίες και δυνατές κραυγές · Υπάρχουν δλα αὐτά πού περνάνε σ' αὐτούς ἀπό τὸ μεγάλο φιμωμένο πλήθος και πού ἐκφράζονται μέσα ἀπό τὰ φλογερά τους λόγια, τὸ ταλέντο τους, τὴν όργη τους

Κάθε ἀληθινός Γάλλος πρέπει νά γνωρισει, νά ἀγαπήσει και νά ύποστηριξει αὐτή τὴν ἔξοριστη Γερμανία Είμαστε μακριά ἀπ' τὰ πράγματα ἄλλα ἔχοντάς το συνειδητοποιήσει ἐστώ και ἐλάχιστα ἀς εύχαριστήσουμε στὸ πρόσωπό τους τὴν πατρίδα τους γιά δλα δσα μᾶς πρόσφερε ἀπό τὸν Χαιλντερλιν ὡς τὸν Σουύμαν ἀπό τὸν Χέγκελ ὡς τὸν Βάγκνερ, ἀπό τὸν Χάινε ὡς τὸν Βέντεκιντ · Ας στρέψουμε τὸ βλέμμα σ' αὐτούς, εἰναι τὸ παράδειγμα, εἰναι ἐκεῖνοι πού δὲν ἔσθησαν

4 Μιά ἀλλιώτικη ἀνθολογία γερμανικῆς ποιησης

Στὴ Γαλλία ἐκδόθηκαν πολλές μαρτυρίες και ντοκουμενταρισμένα ἔργα, σχετικά μέ τὸν ἀγῶνα τῶν ἀντισταοιακῶν ἐνάντια στὸ ναζί κατακτητὴ · Από τὸ τέλος κιόλας τοῦ 1945, ὁ Λουι Παρρό, πού εἶχε πάρει κι ὁ ἴδιος μέρος στὴν ἀντισταση, ἔγραψε τὸ « Η διανόηση στὸν πόλεμο » (La Jeune Parque, Παρίσι) δπου μιλάει γιά τὶς παρόνομες ἐκδόσεις, γιά τὴν ἵδρυση τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς συγγραφέων και τῶν «Γαλλικῶν Γραμμάτων» και γιά τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐκδόσεων Minuit Περιέγραψε δλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἀντιστασης τῶν διανοουμένων στὸ ναζισμό συγγραφεῖς, δημοσιογρόφοι, μουσικοι, ηθοποιοι, κινηματογραφιστές, καθηγητές, δικηγόροι, γιατροι μπῆκαν δραστήρια στὸν ἀγῶνα, δπως μᾶς δειχνει αὐτό τὸ συναρπαστικό βιβλίο Στὸ κεφάλαιο πού ἀφιερώνει στὸ γαλλικό πανεπιστήμιο, ἀναφέρεται συγκεκριμένα στὸ θάνατο τοῦ φιλόσοφου Ζώρζ Πόλιτζερ πού τουφεκιστήκε ἀπό τοὺς Γερμανούς, στὴ δολοφονία τοῦ Μάρκ Μπλόχ, ἀπό τέσσερις φονιάδες, τὸ βράδυ τῆς 16ης Ιουνίου 1944 και στὴ σύλληψη και μεταφορά σὲ στρατόπεδο ουγκεντρώσεως τῶν τριῶν παγκόσμια διάσημων ἐπιστημόνων τοῦ κοινωνιολόγου Μωρίς Άλμπιθάς τοῦ σπεσιαλίστα τῆς θερμοδυναμικῆς Ζώρζ Μπρυά και τοῦ σινολόγου Άνρύ Μασπερό

Οι Μωρίς Άλμπιθάς, Άνρύ Μασπερό και Ζώρζ Μπρυά – τρεῖς ἀνθρωποι ἀνάμεσα σὲ τόσους ἄλλους – πέθαναν ύστερα ἀπό πολλούς ἔξευτελομούς και πόνους στὸ στρατόπεδο τοῦ Μπούχενθαλντ δπου

πέθαναν τόσοι και τόσοι γάλλοι πατριώτες, θύματα τής φοβερότερης βαρβαρότητας πού παρουσιάστηκε ποτέ στόν κόσμο. Ύπήρξαν πολύ χαρακτηριστικές προσωπικότητες αύτού του γαλλικού πανεπιστημίου πού δέ μάς άπογοήτευσε ποτέ και πού άκόμα και στις πιό σκοτεινές μέρες πρόσφερε γιά παράδειγμα πή γεμάτη άξιοπρέπεια στάση τών καλύτερων έκπροσώπων του

Ο Άλαιν Γκερέν έπισης, στή μνημειακή του εικονογραφημένη ιστορία τής Αντίστασης (Club Diderot, Παρισι, 1972) άφιερώνει ένα άρκετά μεγάλο μέρος στόν άγώνα τών συγγραφέων και τών καλλιτεχνών. Ο Πιέρ Σεγκέρς ασχολήθηκε μέ τό ίδιο θέμα στό έργο του «Η Αντίσταση και οι ποιητές της». Έργο ιστορικό και άνθιτολογικό συγχρόνως πού άποτελούσε τήν ανάπτυξη μάς διδακτορικής διατριβής (Παρισι 1974). Όσο γιά τόν Φλοριμόν Μπόντ αυτός άσχολήθηκε πιό ειδικά μέ τήν ιστορία τών Γερμανών άντιφασιστών, μέσα στή γαλλική Αντίσταση (Ed Sociales, Παρισι)

Ένα έπεισδιο αυτού τού άγώνα υπῆρξε ή έκδοση μάς μικρής άνθιτολογίας μέ τόν τίτλο «Οι έξόριστοι», πού περιείχε άποκλειστικά Γερμανούς ποιητές. Έκδόθηκε τό 1944 κάτω από τήν αιγιδα τής Εθνικής Επιτροπής συγγραφέων, άπό τις έκδοσεις «Minuit» Μεταφραστής τών ποιημάτων ήταν ο Ζάκ Ταρντιέ πού χρησιμοποιούσε τό ψευδώνυμο Αρμόρ και ή παρουσιασή τους έγινε από τόν Κλωντ Μπελλανζέ κάτω άπό τό ψευδώνυμο Μώζ. Επειδή δύσκολα μπορούσε κανεις νά έρθει σ έπαφή μαζί τους κι έπειδή η προσαρμογή τών ποιημάτων τους στά γαλλικά ήταν πολύ δύσκολη οι έξόριστοι ποιητές πού παρουσιάστηκαν σ αύτήν τήν ανθολογία, ήταν τελικά έλαχιστοι Παρ' δλα αυτά έβρισκε κανεις τόν Μπρέχτ, τόν Τόλλερ, τόν Τουχόλσκι, τόν Φριτς φόν Ούντρουχ, τόν Βέρφελ και τόν Στέφαν Τοβάιχ. Άλλωστε τό ένδιαφέρον βρισκόταν μέσα στήν ίδια τήν πραξη αυτής τής παρανομης έκδοσης αυτή ή διγλωσση έκδοση είχε οκοπό νά δειξει πώς ή Γερμανια δέν ήταν ο ναζισμός και νά απαντήσει στις ψευδολογίες τού γερμανικού ινστιτουτου. Ο Κλωντ Μπελλανζέ, επιμένει πανω σ αυτό στόν πρόλογό του

Πρόσφατα δημοσιεύτηκε στό Παρισι μιά διγλωσση άνθιτολογία τής γερμανικής ποιησης, άπό τις άρχες της μέχρι σημερα. Η σχετικη

πρωτοβουλία ήταν τοῦ γερμανικοῦ ίνστιτούτου Πρόκειται γιά δυό μεγάλους τόμους πού διευθυντής τοῦ ίνστιτούτου δόκτορας Κάρλ ‘Επτινγκ θέλησε νά παρουσιάσει δίος Ή έκδοση αύπη έγινε δεκτή μέ κάποιο ξαφνιασμα Πράγματι ή στιγμή ήταν πολύ άκατάλληλη γιά μιά παρόμοια γιορταστική έκδήλωση και μάλιστα μ’ όλη τή λάμψη πού θέλησαν νά τις προσδώσουν, σέ μιά χώρα κατεχόμενη

Η κίνηση αύπη ήταν άκαρη Λυπόμαστε έπισης πού ένας μεταφραστής, δι κύριος Ρενέ Λάσον κι ένας γαλλικός έκδοτικός οίκος – οι έκδόσεις Στόκ τῶν κυρίων Ντελλαμαν και Μπουτελλώ, άλλιως Ζάκ Σαρντόν – προσφέρθηκαν γιά κάτι τέτοιο δν και θά μπορούσε κανεὶς νά πει πολύ περισσότερα γιά λογαριασμό τους

Διευκρινίζε πώς οι « Εξόριστοι » δέν άποτελούσαν παρά μιά προσπάθεια πού θάπρεπε νά συνεχιστεῖ μετά τὸν πόλεμο

Αύπη ή έκδοση προετοιμάζει και άναγγέλλει πήν άληθινή άνθολογια πού θ’ άντικαταστάσει τούς δυό αισχρούς τόμους τοῦ 1943 Ήγγραφεται μέσα στήν πνευματική γενιά έκεινου πού έκφράζει ή γαλλική σκέψη μέσα από πήν καταπίεση, διαμέσου τῶν έκδόσεων Minuit Θέλουμε νά διακηρυξει πήν περηφάνεια τῶν γραμμάτων

Γιά πολύν καιρό, ή άνθολογια τῶν έκδόσεων Στόκ έλαφρά τροποποιημένη, άνάλογα μέ τις άνατυπώσεις, παρέμεινε στή γαλλική άγορά πέρα από τό 1945 Βέβαια τά καθαρά ναζιστικά κειμενα άφαιρέθηκαν Ήπισης τό δνομα τοῦ γερμανοῦ συνεργάτη τῆς τοῦ Γκεόργκ Ραμπούζε έξαφανιστηκε, γιά νά μεινει μονάχα τό δνομα τοῦ Ρενέ Λάσον Πάντα μέ πήν ύπογραφή τοῦ Ρενέ Λάσον, και χωρις καμιά έκφραση θλιψης σχετικά μέ τις συνθήκες τῆς πρώτης τῆς έκδοσης κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου, οι έκδόσεις Marabout (Βρυξέλλες) λιγο-πολυ μέ κάποιες τροποποιήσεις και συμπληρώματα τύπωσαν τούς δυό τόμους αυτῆς τῆς άνθολογιας σέ βιβλια τοέπτης, τό 1969

Συμπληρωματικές Πληροφορίες

· Ενδεικτικές χρονολογίες

1918

- 28 Όκτωβριου. Στή Γερμανία έγκαθιδρυεται τό κοινοβουλευτικό καθεστώς.
- 4 Νοεμβρίου Τό ναυτικό ξεσηκώνεται στό Κιελο
- 7 Νοεμβρίου Στό Μόναχο ξεσπάει ή έπανάσταση
- 9 Νοεμβρίου · Ο Φρήντριχ Έμπερτ, σοσιαλδημοκράτης, δριζεται καγκελλάριος Πλραίπηση τοῦ Γουλιέλμου Β'
- 11 Νοεμβρίου · Ανακωχή

1919

- 11-13 Ιανουαρίου Ο Γκούσταβ Νόσκε, μέλος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καταπνίγει τίς έργατικές έκδηλώσεις στό Βερολίνο
- 15 Ιανουαρίου Δολοφονούνται ο Κάρλ Λιμπκνεχτ και ή Ρόζα Λούξεμπουργκ
- 18 Ιανουαρίου Στό Παρίσι άνοιγει ή διάσκεψη γιά τήν ειρήνη.
- 19 Ιανουαρίου · Έκλογές
- 6 Φεβρουαρίου. Συγκέντρωση τής · Εθνοσυνέλευσης στή Βαιμάρη
· Ο Έμπερτ έκλεγεται πρόεδρος τής Δημοκρατίας
- 21 Φεβρουαρίου Δολοφονία τοῦ Κούρτ · Αϊσνερ
- 2-6 Μαρτίου. Ίδρυση τής κομμουνιστικής Διεθνούς στή Μόσχα
- 22 Ιουνίου · Αποδοχή τῶν στρατιωτικῶν δρων τής συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν άπό τήν · Εθνοσυνέλευση τής Βαιμάρης
- 11 Αύγουστου · Ο πρόεδρος τής Δημοκρατίας ύπογράφει τό Σύνταγμα τής Βαιμάρης · Από έδω και πέρα, η Γερμανία είναι μιά κοι-

νοβουλευτική Δημοκρατία, όπου ο πρόεδρος έκλεγεται κατόπιν γενικής ψηφοφορίας

Σεπτέμβριος 'Ο Αδόλφος Χίτλερ πού ήταν τότε έκπαιδευτής άξιωματικός αύστριακής έθνικότητας, στό 1ο σύνταγμα τών Βαυαρών ακροβολιστών, προσχωρεί στην Ενωση των γερμανών εργατών (*Deutscher Arbeiterverein*), πού ιδρυσαν οι Χάρρερ και Ντρέξλερ τόν Ιανουάριο τοῦ 1919

20-30 Οκτωβρίου Β' συνέδριο, τοῦ γερμανικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος έγινε κρυφά στή Χαιδελβέργη

1920

25-26 Φεβρουαρίου Γ' συνέδριο τοῦ γερμανικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος πού έγινε κρυφά στήν Καρλαρούη

13-17 Μαρτίου Τό πραξικόπημα τοῦ Κάπ και ή κατάπνιξή του χάρη σέ μιά γενική άπεργια

15-16 Μαρτίου Σχηματισμός τῶν κόκκινων πολιτοφυλακῶν στή Ρεύρ και τή Θουριγγία, γιά τήν καταπολέμηση τῶν όμάδων τῆς άκρας δεξιᾶς

'Αρχές Απριλίου Κύμα ένοπλης τρομοκρατίας ἐναντίον τοῦ προλετεαράτου στή Ρούρ

6 Ιουνίου Εκλογές Πρόσδος τῆς δεξιᾶς

Αύγουστος Τό γερμανικό έργατικό κόμμα τοῦ Ντρέξλερ γίνεται τό έθνικοσοσιαλιστικό έργατικό κόμμα (N S D A P)

1921

22 Ιουνίου-12 Ιουλίου Γ' συνέδριο τῆς κομμουνιστικής Διεθνοῦς στή Μόσχα

29 Ιουλίου ο Χίτλερ γίνεται πρόεδρος τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος

22-26 Αύγουστου Δολοφονία τοῦ Ματτίας Έρζμπεργκερ, βουλευτή τοῦ κόμματος τοῦ Κέντρου πού είχε υπογράψει τήν άνακωχή, ἀπό τήν άκροδεξιά οργάνωση Κόνσουλ

18-24 Σεπτεμβρίου Συνέδριο τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος στό Γκέρλιτς Υιοθέτηση ἐνδός νέου προγράμματος

5 Οκτωβρίου Ιδρυση τῶν Ταγμάτων Έφόδου (SA) τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος μέ έπικεφαλῆς τόν Έρνστ Ράιμ

1922

- 16 Απριλίου: Συνθήκη τοῦ Ραπάλλο άνάμεσα σπή Γερμανία και τή Σοβιετική Ένωση.
- 24 Ιουνίου: Δολοφονία τοῦ ύπουργοῦ Εξωτερικών Βάλτερ Ράτεναου, άπό τήν δργάνωση Κόνσουλ.
- 18 Ιουλίου: Νόμος γιά τήν προστασία τῆς Δημοκρατίας, προορισμένος νά πατάξει τίς άκροδεξιές δργανώσεις.
- 5 Οκτωβρίου: Η προεδρική έντολή τοῦ Εμπερτ έπεκτείνεται άπό τήν Εθνοσυνέλευση μέχρι τόν Ιούνιο τοῦ 1925.

1923

- 11 Ιανουαρίου: Κατοχή τῆς Ρούρ άπό τά βελγικά και γαλλικά στρατεύματα.
- Ιούνιος: Εναρξη τῆς καλπάζουσας οικονομικής κρίσης.
- 12-23 Ιουνίου: Συγκέντρωση τοῦ έκτελεστικοῦ συμβούλιου τῆς κομμουνιστικής Διεθνούς σπή Μόσχα. Ο άγώνας ένάντια στό φασισμό, δριζεται σάν ένα έπειγον έργο δλων τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων.
- 11-14 Αύγουστου: Γενική άπεργια ένάντια σπή κυβέρνηση Συπο.
- 13 Σεπτεμβρίου: Σχηματισμός μᾶς κυβέρνησης συνασπισμοῦ, μέ καγκελλάριο τόν Γκούσταβ Στρέσεμαν
- 23-25 Οκτωβρίου: Ενοπλη έξέγερση τοῦ προλεταριάτου τοῦ Αμβούργου, κάτω άπό τήν ήγεσία τοῦ Ερνστ Ταιλμαν.
- 8-9 Νοεμβρίου: Πραξικόπημα τῶν Χίτλερ και Λούντεντορφ στό Μόναχο Φυγή τοῦ Χίτλερ πού τελικά συλλαμβάνεται.
- 23 Νοεμβρίου: Προσωρινή άπαγόρευση τοῦ γερμανικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος.
- 30 Νοεμβρίου: Σχηματισμός κυβέρνησης μέ τόν Βίλχελμ Μάρξ τοῦ κόμματος τοῦ Κέντρου

1924

- 21 Ιανουαρίου: Θάνατος τοῦ Λένιν.
- 13 Μαρτίου: Διάλυση τοῦ Κοινοβουλίου.
- 1 Απριλίου: Δίκη τοῦ Χίτλερ στό Μόναχο. Καταδίκη αέ πέντε χρόνια φυλακής. Θά κάνει μονάχα τούς έννέα μήνες.
- 4 Μαΐου: Εκλογές. Τό ναζιστικό κόμμα καταλαμβάνει 32 έδρες (άντι γιά τίς 3 πού είχε πρίν)

- 3 Ιουνίου: Σχηματισμός τής δεύτερης κυβέρνησης Βίλχελμ Μάρξ.
- 17 Ιουνίου-8 Ιουλίου Συνέδριο τής κομμουνιστικής Διεθνούς στή Μόσχα
- 7 Δεκεμβρίου Νέες έκλογές ύστερα από διάλυση τοῦ Κοινοβούλιου. Απώλειες τῶν κομμουνιστῶν (17 έδρες) καὶ τῶν ναζί (18 έδρες).

1925

- 7.Φεβρουαρίου: Ἀναδιοργάνωση τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος.
- 28 Φεβρουαρίου: Θάνατος τοῦ προέδρου Ἐμπερτ.
- 26 Απριλίου. Ἐκλογὴ τοῦ Χίντενμπουργκ (δεύτερος γύρος) σάν προέδρου τῆς Δημοκρατίας Ἀλλοι υποψήφιοι Ταιλμαν ἀπό τὴν πλευρά τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος καὶ ὁ καθολικός Βίλχελμ Μάρξ, πού εἶχε τὴν ύποστήριξη τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος.
- 1 Μαΐου Οι Ναζί ιδρύουν τά τάγματα ἀσφαλείας τους (SS).
- 5-16 Οκτωβρίου. Συνδιάσκεψη τοῦ Λοκάρνο
- 1 Δεκεμβρίου: Ὑπογραφή τῶν συμφωνιῶν τοῦ Λοκάρνο, στὸ Λονδίνο.

1926

- 24 Απριλίου. Ὑπογραφὴ τοῦ συμφώνου τοῦ Βερολίνου ἀνάμεσα στή Γερμανία καὶ τή Σοβιετική Ἐνωση
- 17 Μαΐου: Ὁ Βίλχελμ Μάρξ γίνεται καγκελλάριος γιά τρίτη φορά.

1927

- 28 Ιανουαρίου Τέταρτη κυβέρνηση Βίλχελμ Μάρξ.
- 4-23 Μαΐου: Παγκόσμια οἰκονομική Διάσκεψη στή Γενεύη.
- 22 Αύγουστου. Ἐκτέλεση τῶν Σάκκο καὶ Βαντζέτι στίς Η Π.Α Ἐκδηλώσεις διαμαρτυρίας στήν Εύρώπη

1928

- 31 Μαρτίου. Διάλυση τοῦ Κοινοβουλίου.
- 20 Μαΐου. Ἐκλογές. Οι ναζί καταλαμβάνουν 12 έδρες.
- 29 Ιουνίου: Σχηματισμός κυβέρνησης συνασπισμοῦ μέ πρόεδρο τὸν Χέρμαν Μύλλερ, σοσιαλδημοκράτη.
- 17 Ιουλίου-1 Αύγουστου. Συνέδριο τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνούς στή Μόσχα, (πρόγραμμα καὶ καταστατικά)

- 28 Σεπτεμβρίου. Πρώτη δημόσια έμφανιση τοῦ Χίτλερ, μετά τής άπελευθέρωση του από τή φυλακή (Παλαι-ντέ-Σπόρ, Βερολίνο)
- 19 Οκτωβρίου. Ἰδρυση τῆς Γερμανικῆς Ἐνωσης τῶν ἐπαναστατικῶν, προλετάριων συγγραφέων.

1929

- 1 Μαΐου: Αύτό πού όνομάστηκε ὁ ματωμένος Μάης: 31 νεκροί στό Βερολίνο Κατάπνιξη τῶν ἐργατικῶν ἐκδηλώσεων, από τό σοσιαλδημοκράτη ἀστυνομικό διευθυντή Ζέργκιβελ
- 7 Ιουνίου: Καινούριο σχέδιο ἐπανόρθωσης τῶν πολεμικῶν ζημιῶν, τό σχέδιο Young
- 31 Ιουλίου: Διάσκεψη τῆς Χάγης Ἀποδοχὴ τοῦ σχεδίου Young.
- 3 Οκτωβρίου: Θάνατος τοῦ Στρέσεμαν

1930

- Ιανουάριος: Σχηματισμός κυβέρνησης συνασπισμοῦ τῆς δεξιᾶς, στή Θουριγγία, μὲ ύπουργό Ἐξωτερικῶν τό ναζί Βίλχελμ Φρίκ.
- 29 Μαρτίου. Κυβέρνηση Μπρύνινγκ (κόμμα τοῦ Κέντρου).
- 14 Σεπτεμβρίου: Ἐκλογές. Τό ναζιστικό κόμμα καταλαμβάνει 107 ἔδρες (δεύτερο κόμμα τοῦ Κοινοβούλιου).

1931

- 12 Ιουλίου: Διάταξη ἐνάντια στήν ἐλευθερία τοῦ τύπου
- Αρχές Οκτωβρίου: Δεύτερος κυβερνητικός σχηματισμός Μπρύνινγκ
- 11 Οκτωβρίου: Σχηματισμός τοῦ Μετώπου τοῦ Χάρτσμπουργκ (ναζί, ἑθνικοὶ-γερμανοί, Ἀτσάλινα Κράνοι)

1932

- 27 Ιανουαρίου: Ὁμιλία τοῦ Χίτλερ στό Ντύσσελντορφ, στή λέσχη Βιομηχανίας.
- 26 Φεβρουαρίου: Ὁ Χίτλερ παίρνει τή Γερμανική ύπηκοότητα.
- 4 Απριλίου: Ὁ Χίτλερ παίρνει τή Γερμανική ύπηκοότητα.
- 4 Απριλίου: Ο Χίτλερ παίρνει τή Γερμανική ύπηκοότητα.
- 30 Μαΐου: Παραίτηση τῆς κυβέρνησης Μπρύνινγκ
- 1 Ιουνίου. Ὁ Φόν Πάπεν σχηματίζει κυβέρνηση ἑθνικῆς ἐνότητας.

- 31 Ιουλίου: Ἐκλογές Τό ναζιστικό κόμμα με 230 έδρες, γίνεται ἡ πρώτη κοινοβουλευτική ὁμάδα.
- 13 Αύγουστου: Ἀρνηση τοῦ Χίντενμπουργκ νά δεχτεῖ γιά καγκελλάριο τὸν Χίτλερ. Ἐκείνος ἀρνεῖται νά γίνει ἀντικαγκελλάριος.
- 30 Αύγουστου: Ὁ Γκαίρινγκ ἐκλέγεται πρόεδρος τοῦ Κοινοβούλιου.
- 12 Σεπτεμβρίου. Διάλυση τοῦ Κοινοβούλιου
- 6 Νοεμβρίου. Νέες ἐκλογές Τό ναζιστικό κόμμα χάνει 34 έδρες
- 17 Νοεμβρίου: Παραίτηση τῆς κυβέρνησης φόν Πάπεν
- 2 Δεκεμβρίου: ὁ Φόν Σλάϊχερ καγκελλάριος.

1933

- 4 Ιανουαρίου. Ὁ Φόν Πάπεν καὶ ὁ Χίτλερ συναντῶνται στὸ σπίτι τοῦ τραπεζίτη Σραΐντερ στὴν Κολωνία.
- 12 Ιανουαρίου: Ὁ ζωγράφος Γκεόργκε Γκρός μεταναστεύει στὶς Η.Π.Α
- 28 Ιανουαρίου: Ὁ Φόν Σλάϊχερ ζητά ν' ἀναλάβει πλήρη ἔξουσία Ἀρνηση τοῦ Χίντενμπουργκ. Παραίτηση τοῦ Φόν Σλάϊχερ
- 30 Ιανουαρίου: Ὁ Χίντενμπουργκ καλεῖ τὸν Χίτλερ στὴν καγκελλαρία. Τό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα ρίχνει τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἀπεργίας. Ἡ ἐφημερίδα τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος Vorwärts, καλεῖ σὲ μιὰ διαδήλωση γιά τίς 6 Φεβρουαρίου, ἀλλά ἀπορρίπτει κάθε παράνομη ἐνέργεια καὶ τὴν ιδέα τῆς γενικῆς ἀπεργίας.
- 31 Ιανουαρίου: Ἐκκληση τοῦ Χίτλερ πρός τό γερμανικό ἔθνος
- 1 Φεβρουαρίου: Διάλυση τοῦ Κοινοβούλιου..
- ‘Αρχες Φεβρουαρίου: Ὁ Χάινριχ Μάν καὶ ἡ Κέτε Κόλλβιτς ύπογράφουν μιὰ ἐπείγουσα ἐκκληση γιά ἐνόπτητα τῆς ἀριστερᾶς. Ἡ ἐκκληση αὐτῇ τοιχοκολλήθηκε γιά τρεῖς μέρες σ' δλες τίς στήλες Μόρρις τοῦ Βερολίνου
- Μέσα στὸ Φεβρουαρίο: Οι ναζί ἐναντιώθηκαν στὸ σχέδιο τῆς Πρωσικῆς ἀκαδημίας τῶν τεχνῶν νά ὅργανώσει μιὰ ἐκθεση ἀφιερωμένη σ' ἔναν αἰώνα βελγικῆς τέχνης. Σέ ἔνδειξη διαμαρτυρίας ὁ Χάνς Παιλτσιγκ ἐγκαταλείπει τὴν Ἀκαδημία
- 15 Φεβρουαρίου: Ὁ Χάινριχ Μάν καὶ ἡ Κέτε Κόλλβιτς ύποχρεώνονται νά ἐγκαταλείψουν τὴν Πρωσική Ἀκαδημία τῶν τεχνῶν ‘Από ἀλληλεγγύη γι' αὐτούς ἀποχωρεῖ μὲ τὴ σειρά του καὶ ὁ Μάρτιν Βάγκνερ
- 27 Φεβρουαρίου: Πυρκαϊά τοῦ Κοινοβούλιου Κύμα συλλήψεων ἐνάντια

στούς δημοκράτες. Ο τύπος τοῦ γερμανικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος καθώς και δρισμένες σοσιαλδημοκρατικές έφημεριδες, άπαγορεύονται 5 Μαρτίου. Νέες έκλογές

10 Μαρτίου: Απαγόρευση και τῆς τελευταίας σοσιαλδημοκρατικής έφημεριδας τῆς *Bremmer Volkszeitung*.

13 Μαρτίου. Διορισμός τοῦ Γκαιμπελς στὸ ύπουργειο Προπαγάνδας

17 Μαρτίου: Αναδιοργάνωση τῆς Πρωσικής Ακαδημίας τῶν τεχνῶν.
Ανοιξη: Κλείσιμο μιᾶς ἐκθεσης νορβηγικῆς ζωγραφικῆς και γλυπτικῆς, ἔξαιτιας τῶν πολιτικῶν μέτρων πού υιοθετοῦν οι ναζί

Μάρτιος-Μάιος. Στή Δρέσδη τά έργα τῶν μοντέρνων καλλιτεχνῶν ἀποκλείονται ἀπό τὴν ἐκθεση τῆς Νέας Γκαλερί και ἀπό τὸ δημοτικό μουσεῖο Τὸ Σεπτέμβριο θά ἐκτεθοῦν στῇ γκαλερί τοῦ Δημαρχείου σάν δείγματα παρακμασμένης τέχνης.

1 Απριλίου: Μπουκοτάζ τῶν ἐβραϊκῶν καταστημάτων

7 Απριλίου: Νόμος σχετικά μὲ τὴν ἀνανέωση συμβολαίων τῶν ύπαλληλῶν

8 Απριλίου: Ο ζωγράφος Όπτο Ντίχ ἀπολύεται ἀπό τὴ θέση τοῦ καθηγητῆ στὴν Ακαδημία καλῶν τεχνῶν τῆς Δρέσδης

11 Απριλίου: Κλείσιμο τοῦ Bauhaus. Ο Γκαρίνγκ τὸ θεωρεῖ σάν μιά ἐστια τῆς μπολαεβίκικης κουλτούρας.

Μέσα στὸν Απρίλιο: Πολυάριθμοι ζωγράφοι-καθηγητές, ἀπολύονται ἀπό τὶς ἀκαδημίες. Ετοι γίνεται καὶ μὲ τὸν Πώλ Κλέε στὸ Ντύσσελτορφ. Από τὴν ἀλλή μεριά ψηφίζεται νόμος σχετικός μὲ τὰ Κράτη πού δριζει πώς οι κυβερνήσεις αὐτῶν τῶν Κρατῶν (*Landes*) γίνονται ἀπλῶς ἐκτελεστικά δργανα τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης. Από δῶ καὶ πέρα θά διοικοῦνται ἀπό διορισμένους κυβερνήτες

10 Μαΐου Ολοκαυτώματα βιβλίων στὰ περισσότερα γερμανικά πανεπιστήμια.

15 Μαΐου: Ο πρόεδρος τῆς πρωσικής Ακαδημίας τῶν τεχνῶν, Μάξ φόν Σιλλινγκς ζητᾶ τὴν παραίτηση τῶν Μής βάν-ντέρ Ρόχε. Εμιλ Νόλντε κ λ π

16 Μαΐου: Στὸ Δελτίο τῶν βιβλιοπωλῶν (*Börsenblatt für den deutschen Buchhandel*) ἐμφανίζεται ἡ πρώτη λιστα τῶν ἀπαγορευμένων βιβλίων

Ιούνιος Ιδρυση μιᾶς Πολιτιστικῆς Ενωσης τῶν γερμανοεβραϊων πού πίστευαν πώς ἔτοι θά μποροῦσαν ν' ἀντισταθοῦν στὰ ναζιστικά

μέτρα. Ανάμεσα στούς ιδρυτές της, οι: Κούρτ Σίνγκερ, Κούρτ Μπάουμαν, Βέρνερ Λεβί, Γιούλιους Μπάμπ Τό 1935 ό εβραικός τύπος, περιελάμβανε άκόμα, έξήντα έβδομαδιαία περιοδικά, έπιθεωρήσεις ή φυλλάδια, πού ή συνολική τους κυκλοφορία έφτανε τά 350.000 άντιτυπα Τά έντυπα αυτά έκδιδονταν κυρίως άπό τις έβραικές κοινότητες

6 Ιουνίου Διάταγμα τοῦ ύπουργείου Προπαγάνδας πού άποκλειεί τούς έβραιους και τούς ξένους, άπό τήν κινηματογραφική βιομηχανία: μονάχα οι καθαρότατοι γερμανοί μποροῦν νά έργαζονται στόν κινηματογράφο

14 Ιουλίου: Κατάργηση δλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων, έκτός άπό τό ναζιστικό κόμμα Νόμος πού άπαγορεύει τήν ίδρυση όποιουδήποτε νέου πολιτικού κόμματος

1 Αύγουστου: Έκδοση τοῦ πρώτου τεύχους τῆς πολυγραφημένης έπιθεώρησης *Stich und Hieb* πού ίδρυσαν ό Γιάν Πέτερσεν και μά δύάδα προλεταριακῶν συγγραφέων, δουλεύοντας μυστικά

23 Αύγουστου: Οι Λιον Φόρμπανγκερ, Αφρεντ Κέρ, Φ.Β Φέρστερ, Εμίλ Γκούμπελ, Χαΐνριχ Μάν, Ερνστ Τόλλερ, Κούρτ Τουχόλσκυ, κλπ χάνουν τή γερμανική ιθαγένεια

Σεπτέμβριος Τό καθεστώς άρχιζει τήν κατασκευή αύτοκινητοδρόμων Η εύθυνη αύτῶν τῶν έργασιών, άνατιθεται στό δόκτορα Τόντ Μέσα στό Σεπτέμβριο Στό Άμστερνταμ έκδιδεται τό πρώτο τεύχος τῆς λογοτεχνικής έπιθεώρησης *Die Sammlung* πού διευθύνεται άπό τόν Κλάους Μάν

15 Σεπτέμβριος Στήν Πράγα έκδιδεται τό πρώτο τεύχος τῆς έπιθεώρησης *Deutsche Blätter*, πού ίδρυουν οι Βίλαντ Χέρτζφελντε, Οσκαρ Μαρία Γκράφ, Αννα Σέγκερς και Γιάν Πέτερσεν

22 Σεπτέμβριος Ιδρυτικός νόμος τοῦ Επιμελητηρίου τῆς κουλτούρας

27 Σεπτέμβριος: Ψήφιση νόμου πού έπιτρέπει τήν Πολιτιστική Ενωση τῶν Εβραιών Η Ενωση θ' απαγορεύεται στίς 6 Φεβρουαρίου 1936, τήν έπομένη τῆς δολοφονίας τοῦ ναζι Γκούστλοφ άπό τόν Φρανκφούρτερ στό Νταβός

4 Οκτωβρίου Νόμος περι τύπου Κάθε δημοσιογράφος όφειλει νάναι γερμανός, άριος φυλετικά και πολιτικά καθαρός και προκισμένος μέ τις άπαραιτητες ικανότητες γιά νά έξασκήσει μά ήθική έπιρροή πάνω στό κοινό

13-15 Ὁκτωβρίου. Ἡμέρες τῆς γερμανικῆς τέχνης στὸ Μόναχο. Ο Χίτλερ βάζει τὸ θεμέλιο λίθο τοῦ οἰκου τῆς Γερμανικῆς Τέχνης. Ὁ Ἀλφρεντ Ρόζενμπεργκ ἐκφωνεῖ τὸ λόγο τῶν ἐγκαινίων, πλέκοντας τὸ ἐγκώμιο τῶν Ταγμάτων ἐφόδου πού, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη του, ἔκαναν πολὺ περισσότερα γιὰ τὴ γερμανικὴ κουλτούρα ἀπ' δ, τι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς καθηγητές τῶν Πανεπιστημίων.

15 Νοεμβρίου Ἐπίσημη ἴδρυση τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς κουλτούρας.

1 Δεκεμβρίου Νόμος πάνω στὴ συγχώνευση τοῦ Κράτους μὲ τὸ ναζιστικό κόμμα Τὸ ναζιστικό κόμμα παρουσιάζεται σάν ἐνοάρκωση τῆς ἰδέας τοῦ Κράτους. Διαθέτει μιὰ αὐτόνομη ὄργανωση πού δέν ύποκειται στὸν ἐλεγχο τοῦ Κράτους. Ἀντιθέτα τὸ κόμμα εἶναι αὐτό πού ἐλέγχει τὸ Κράτος

23 Δεκεμβρίου Ὁ Πιὼλ Κλέε μεταναστεύει στὴν Ἐλβετία.

1934

15 Ιανουαρίου Ὁ συγγραφέας Λούντβιχ Ρέν, καταδικάζεται γιὰ ἐσχάτη προδοσία ἀπό τὸ δικαστήριο τῆς Λειψίας (30 μῆνες φυλακή)

23 Ιανουαρίου Κάθε δημοσιογράφος ὅφειλε νὰ φέρνει ἐπάνω του μιὰ ειδικὴ κάρτα

30 Ιανουαρίου Νόμος γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ Ρόϊ. Τὸ ἀνώτατο δικαιο τῶν διαφόρων Κρατῶν ἀνατίθεται ἐπίσημα στὴν κεντρικὴ κυβέρνηση πού ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τροποποιήσει τὸ συνταγματικὸ τους δικαιο. Αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τῆς ὁμοσπονδίας τῆς Γερμανίας καὶ ἡ ἀρχὴ μιὰς συγκεντρωτικῆς ἔξουσιας

12 Φεβρουαρίου Ειδικὴ παιδεία, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία ἐνός γραφείου ἐλέγχου πάνω στὶς βιβλιοθήκες

16 Φεβρουαρίου Νόμος πού ρυθμίζει τὴ διοργάνωση τοῦ κινηματογράφου

5 Μαρτίου Στὸ Παρίσι ιδρύεται ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐπαγρύπνησης τῶν διανοούμενων ἐνάντια στὸ φασισμό, μὲ τοὺς Ἀλαΐν, Πιωλ Λανζεβέν και Πιωλ Ριβέ

10 Μαΐου Στὸ Παρίσι ιδρύεται ἡ Γερμανικὴ Βιβλιοθήκη τῆς ἐλευθερίας, ἔνα χρόνο ὑστερα ἀπό τὸ ὄλοκαυτωμα τῶν βιβλίων στὴ ναζιστικὴ Γερμανία

15 Μαΐου Νόμος γιὰ τὸ θεατρικό Ἐπιμελητήριο Ἐπισης νόμος

σύμφωνα μέ τὸν ὅποιο ἀπαιτεῖται εἰδική ἄδεια γιά τοὺς ζωγράφους καὶ τοὺς μουσικούς

10 Ἰουλίου: Θάνατος τοῦ συγγραφέα Ἐριχ Μύζαμ στό στρατόπεδο συγκεντρώσεως τοῦ Ὀριάνενμπουργκ

27 Ἰουλίου: Στὴ Γαλλία οἱ σοσιαλιστές καὶ οἱ κομμουνιστές ύπογράφουν μιὰ συμφωνία γιά ἐνότητα δράσης

Αὔγουστος: Α' συνέδριο τῶν σοβιετικῶν συγγραφέων στὴ Μόσχα. Οἱ Μπέχερ, Μπρέντελ, Χέρτζφέλντε, Πληφίερ, Τόλλερ καὶ Βόλφ, ἐκπροσωποῦν τοὺς Γερμανούς συγγραφεῖς

2 Αὐγούστου: Θάνατος τοῦ Χίντενμπουργκ.

5 Σεπτεμβρίου: Ὁ Χίτλερ ἐκθέτει τίς βασικές γραμμές τῆς ναζιστικῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς, στό συνέδριο τοῦ κόμματος.

9 Ὁκτωβρίου. Στὴ Γαλλία ὁ Μωρίς Τορέζ κάνει ἐκκληση γιά ἓνα Λαϊκό Μέτωπο.

Δεκέμβριος. Στὴ Νέα Υόρκη ιδρύεται ὁ ἔκδοτικός οἶκος *Aufbau*, δηση συνεργάζονται πολλοὶ ἔξδριστοι συγγραφεῖς.

1935

16 Μαρτίου. Καθέρωση τῆς ύποχρεωτικῆς διετοῦς στρατιωτικῆς θητείας.

21-24 Ἀπριλίου: Σειρά διατάξεων πού ύποτιθεται πώς προστατεύουν τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου. Ὁ ἀριθμός τῶν ιδιοκτητῶν Ἐφημερίδων περιορίζεται μέ νόμο

21-25 Ἰουνίου: Α' Διεθνές συνέδριο τῶν συγγραφέων στό Παρίσι. Συμμετέχουν οι Γιοχάννες Ρ. Μπέχερ, Ἐρνστ Μπλόχ, Μπέρτ Μπρέχτ, Λιον Φόιχτβανγκερ, Λέονταρντ Φράνκ, Ἀφρεντ Καντόροβιτς, Ἀλφρεντ Κέρ, Ἐγκον Ἐρβιν Κίς, Ροῦντολφ Λέοναρντ, Χάντριχ Μάν, Χάνς Μαροβίτσα, Λούντβιχ Μαρκούζε, Γκούσταβ Ρέγκλερ, Ἀννα Σέγκερς, Μπόντο Ούζε, Ἐριχ Βάινερτ καὶ Γιάν Πέτερσεν. Ο τελευταῖος ἐφτασε ἀπό τὴ Γερμανία κρυφά, καὶ παρουσιάστηκε μέ τὸ ψευδώνυμο Κλάους, γιά ν' ἀποφύγει τίς ἔρευνες τῆς Γκεστάπο (γι' αὐτό καὶ στὴ Γαλλία δημιουργήθηκε ἡ παρεξήγηση πώς ἐπρόκειτο γιά τὸν Κλάους Μάν) Ὁ λόγος του διαβάστηκε ἀπό τὸν Ἀντρέ Ζίντ

26 Ἰουνίου. Ἡ θητεία τῆς Ἐργασίας γίνεται ύποχρεωτική γιά δλους τοὺς νέους ἀπό 18-25 χρόνων καὶ τῶν δύο φύλων. Διάρκεια ἔξι μῆνες. Ασχολούνταν μὲ δασικές δουλειές, ἐκχερσώσεις καὶ γενικά μέ

πή γη. Στήν πραγματικότητα γιά τίς νέες γυναίκες ή θητεία αυτή έγινε ύποχρεωτική μονάχα τό Σεπτέμβριο του 1939. Μέχρι αύτη τήν ήμερομηνία, τήν άπαιτούσαν μονάχα άπό έκεινες πού ήθελαν ν' άκολουθήσουν άνωτερες σπουδές. Τίς περισσότερες φορές άπασχολούνταν στούς άγρους, σέ έργασίες νοικοκυριού ή μέ τή φροντίδα τών παιδιών.

1 Ιουλίου: Τροποποίηση του νόμου περί κινηματογράφου τής 28ης Ιουνίου 1935. Η άπαγόρευση ένός φίλμ δέν έξαρτάται πιά άπό μιά έπιτροπή λογοκρισίας, άλλα άπευθείας άπό τόν ίδιο τόν υπουργό Προπαγάνδας. Σάν δικαιολογία έπικαλέστηκαν τό γεγονός πώς η έπιτροπή λογοκρισίας ήταν άργη

3 Ιουλίου: Διάταξη σύμφωνα μέ τήν όποια δλα τά βουβά και διμέλούντα φίλμ πού γυρίστηκαν πρίν άπό τόν Ιανουάριο του 1933 θά προβάλλονταν μόνο μέ τήν δδεια μιάς έπιτροπής λογοκρισίας.

10-16 Σεπτεμβρίου: VII Συνέδριο τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος στή Νυρεμβέργη

26 Σεπτεμβρίου: Οι έχθροί τοῦ ναζιστικοῦ καθεστώτος συγκεντρώνονται στό ξενοδοχείο Λουτέτια τοῦ Παρισιοῦ. Κατά τή συγκέντρωση αύτή ιδρύεται μιά άντκρασιστική έπιτροπή γερμανῶν μέ πρόεδρο τόν Χάινριχ Μάν.

3 Οκτωβρίου: Εισβολή τής Ιταλίας στήν Αιθιοπία.

29 Νοεμβρίου: Στό ξενοδοχείο Γεώργιος Ε' τοῦ Παρισιοῦ ή Γαλλογερμανική Ένωση παρουσιάζεται γιά πρώτη φορά στό κοινό. Ο ύπευθυνος άθλητισμού τοῦ Γ' Ράιχ, Χάνς φόν Τσάμμερ Ούντ Όστεν, έκφωνεί ένα λόγο γιά τούς προσεχείς Όλυμπιακούς Αγώνες. Επίσης δι φόν Άρνιμ, πρόεδρος τής Γαλλο-γερμανικής Ένωσης (Deutsch-französische Gesellschaft) έκανε μιά προσφώνηση. Η Γερμανία βλέπει τόν έαυτό της σάν ένα δύχωρό έναντια στό μπολσεβικισμό και στίς καταστροφικές γιά τήν Εύρωπαϊκή κουλτούρα, έπιδιώξεις του. Η φιλειρηνική πολιτική τοῦ Άδολφου Χίτλερ, έχοντας πίσω της τήν πλειοψηφία τοῦ γερμανικοῦ λαού, είναι σέ θέση νά ξεπεράσει δλα τά έμποδια.

21 Δεκεμβρίου: Αύτοκτονία τοῦ Κούρτ Τουχόλσκυ στήν Ελβετία διου ζούσε έξόριστος

1936

15 Ιανουαρίου: Δημιουργία ένός Λαϊκοῦ Μετώπου στήν Ιτανία

3 Φεβρουαρίου: Βαρυσήμανη έπιστολή του Τόμας Μάν πρός τὸν Ἐλβετό κριτικὸν Εντουαρντ Κορρόντι. Άναφερόμενη στὴ μετανάστευση, σημειώνει πὴ δημόσια ρήξη ἀνάμεσα στὸν Τόμας Μάν καὶ πὴ ναζιστικὴ Γερμανία.

16 Φεβρουαρίου: Ἐπιτυχία τοῦ Λαϊκοῦ Μετώπου στὴν Ἰσπανία

21 Φεβρουαρίου: Ο Χίτλερ δέχεται αὲ ἀκρόαση τὸν Μπερτράν ντὲ Ζουβενέλ, ὃπου δηλώνει πῶς ἡ κληρονομικὴ ἔχθρότητα πού χωρίζει τὴ Γαλλία ἀπὸ τὴ Γερμανία εἶναι παράλογη καὶ πῶς μπροστά στὸ μπολσεβικικό κίνδυνο τὰ δύο γειτονικά κράτη πρέπει νά συνδεθοῦν μὲ δυνατούς φιλικούς δεσμούς

4 Μαρτίου: Κατὰ τὴν ἐναρξη μᾶς ἐκθεσῆς πάνω στὸν Φράντς Μάρκ στὸ Ἀννόβερο, οἱ ναζίσιλλαμβάνουν τὸ διευθυντὴ τῆς, Ἀλόϊς Σάντ. Τὸ βιβλίο του πάνω στὸν Φράντς Μάρκ καταστράφηκε.

7 Μαρτίου: Τά γερμανικά στρατεύματα καταλαμβάνουν τὴν ἀποστρατικοποιημένη ζώνη τῆς Ρηνανίας.

26 Απριλίου-4 Μαΐου: Ἐπιτυχία τοῦ Λαϊκοῦ Μετώπου στὴ Γαλλία.

‘Ιούνιος: Στὴ Μόσχα ιδρύεται ἡ φιλολογικὴ ἐπιθεώρηση Das Wort ποὺ θά ἐκδίδεται μέχρι τὸ Μάρτιο τοῦ 1939.

18 ‘Ιουλίου: Στὴν Ἰσπανία ξεσπᾶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

1 Αύγούστου: Ἐναρξη τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων στὸ Βερολίνο.

8-14 Σεπτεμβρίου: Η Συνέδριο τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος.

25 Οκτωβρίου: Γερμανο-ιταλικὴ συνθήκη (γέννηση τοῦ ‘Αξονα).

26 Νοεμβρίου: Ο Γκαιμπελς θέτει σὲ ἀπαγόρευση τὴν παραδοσιακὴ κριτικὴ τῆς τέχνης.

1 Δεκεμβρίου: Ο Ἀντολφ Ζῆγκλερ διορίζεται πρόδεδρος τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Κουλτούρας.

6 Δεκεμβρίου: Κατὰ διαταγὴ τοῦ ναζιστικοῦ καθεστῶτος, καταστρέφεται τὸ διγαλμα τοῦ Φέλεξ Μέντελσον-Μπαρτόλντου στὴ Λειψία. Ἡ Gazette de Lausanne δημοσιεύει μᾶ διαμαρτυρία τοῦ Γκυστάβ Μπορέ: «Οἱ μουσικοὶ δλου τοῦ κόσμου δέν ἔχουν ἄκόμα διαμαρτυρηθεῖ. Ἄς εὔχηθοῦμε νά μήν ἔχουν χάσει ἐντελῶς τὴν ίκανότητα ν’ ἀντιδροῦν καὶ ν’ ἀγωνίζονται γιά τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς τέχνης...».

1937

22 Ιανουαρίου: Η ἐφημερίδα Liberte ἀναγέλλει πῶς μονάχα δυσένοι συγγραφεῖς παιζονται στὶς γερμανικές σκηνές: Ο Μπέρναρ Σῶ

και ο Κνούτ Χάμσουν. Τό μοντέρνο άγγλικό, γαλλικό ή αμερικανικό θέατρο είναι, μ' άλλα λόγια, άγνωστο πέρα από τό Ρήνο.

30 Ἀκανουαρίου Ὁ Χίτλερ θεσπίζει τό έθνικό γερμανικό βραβείο τέχνης κι ἐπιστήμης, πού άπονέμεται κάθε χρόνο μὲ τήν εύκαιριά τοῦ συνέδριου τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος Ἐπίσης θεσπίζεται τό έθνικό βραβείο βιβλίου και φίλμ πού άπονέμεται τήν 1η Μαΐου στά καλύτερα βιβλία και φίλμς τῆς χρονιάς.

10-11 Ἀπριλίου: Οι ἐμιγκρέδες διοργανώνουν στό Παρίσι μιά διάσκεψη ὑπό τήν προεδρία τοῦ Χάινριχ Μάν, μέ σκοπό τήν ἰδρυση ἐνός γερμανικοῦ Λαϊκοῦ Μετώπου.

16 Ἀπριλίου: Τό γερμανικό γενικό ἐπιτελείο θεσπίζει ἔνα λογοτεχνικό βραβείο. Τό πρός ἄναπτυξη θέμα. ή ειρήνη κάτω ἀπό τή σκιά τοῦ στρατοῦ.

26 Ἀπριλίου· Στήν Ισπανία, βομβαρδισμός τῆς Γκουέρνικα.

24 Μαΐου: Διεθνής Ἐκθεση τοῦ Παρισιού. Ὁ δόκτορας Σάχτ έγκαινιάζει τό γερμανικό περίπτερο.

Ἰούνιος: Ἡμέρες Γαλλο-γερμανικῶν μελετῶν πού διοργανώθηκαν στό Παρίσι από τή Γάλλο-Γερμανική Ἐπιτροπή.

30 Ἰουνίου: Ἐναρξη τῆς ἐπιχείρησης «έκφυλισμένη τέχνη»: Γράμμα τοῦ Γκαϊμπελς πρός τόν Ἀντολφ Ζήγκλερ, δπου τοῦ ζητά νά συντάξει ἔναν κατάλογο τῶν ἔργων πού ἀνήκουν στήν έκφυλισμένη τέχνη, ἀπό τίς άρχες τοῦ αἰώνα.

1 Ἰουλίου: Φυλακίζεται ὁ πάστορας Μάρτιν.

18 Ἰουλίου: Ἐγκαίνια τοῦ Οίκου τῆς Γερμανικῆς Τέχνης, στό Μόναχο.

19 Ἰουλίου· Στό Μόναχο ἀνοίγει ἡ Ἐκθεση «Έκφυλισμένη τέχνη». ἐκτίθενται 730 ἔργα και παίρνουν μέρος 112 καλλιτέχνες. Περιοδεύουσα Ἐκθεση. Βερολίνο, Λειψία, Ντύσσελντορφ κ.λ.π.

Μέσα στόν Ἰούλιο· Ἀπαγόρευση τῆς ἐκθεσης τῆς Κέτε Κόλλβιτς, πού διοργανώθηκε μέ τήν ἔβδομηκοστή ἐπέτειο τῶν γενεθλίων τῆς.

Αὔγουστος: Ὁ Γκαϊρινγκ αφετερίζεται 14 ἔργα τῆς ἐκθεσης «Έκφυλισμένη τέχνη» 4 Βάν Γκόγκ, 4 Μούνκ, 3 Φράντς Μάρκ, 1 Γκωγκέν, 1 Σινιάκ, 1 Σεζάν

Σεπτέμβριος. Ἐπίσημη ἐπίσκεψη τοῦ Μουσσολίνι στή Γερμανία

Ἀρχές Σεπτεμβρίου: Γερμανική πνευματική ἔβδομάδα, στά πλαίσια τῆς Διεθνούς Ἐκθεσης τοῦ Παρισιού. Προσφέρεται ἔνα μουσικό πρόγραμμα ύψηλής ποιότητας, ιδιαίτερα μέ τόν Φούρτβαϊνγκλερ σάν μιά προπαγανδιστική ἐνέργεια.

19 Νοεμβρίου: Οι ναζί έγκαινιάζουν στό Παρίσι τό Ίνστιτούτο Γκαΐτε.
Στις 24 Νοεμβρίου δινεί μιά διάλεξη πάνω στήν αρχιτεκτονική.

1938

18 Μαρτίου: Διάταξη πού προβλέπει τήν ίδρυση μιάς Σχολής Κινηματογράφου (Deutsche Film-Akademie) πού ύπαγεται στή δικαιοδοσία τού υπουργείου Προπαγάνδας. Η Σχολή άνοιγει στό Μπάμπελσμπεργκ τήν 1η Νοεμβρίου 1938.

4 Μαΐου: Θάνατος τοῦ Κάρλ φόν Όσσιέτακυ.

15 Ιουνίου: Αύτοκτονία τοῦ ζωγράφου Κίρχνερ στήν Ελβετία.

19-25 Ιουνίου: Γαλλο-γερμανικό Συνέδριο στό Μπάντεν-Μπάντεν. Παράβριοκονται οι Φερνάν Μπρινόν, Ριέρ Μπενουά, Μαίρη Μαρκέ, Ωγκύστ Περρέ, Σασά Γκιπρύ κ.α.

8-20 Ιουλίου: Στό Λονδίνο γίνεται ή έκθεση τών μοντέρνων Γερμανών ζωγράφων: πρόκειται γιά μιά άπαντηση στήν έπιχειρηση «έκφυλισμένη τέχνη» τών ναζί.

Αύγουστος: Πρώτα άντισημπτικά μέτρα στήν Ιταλία.

29 Σεπτεμβρίου: Η σύνθηκολόγη τοῦ Νταλαντίε και τοῦ Τσάμπερλαιν, στή Διάσκεψη τοῦ Μονάχου.

Όκτωβριος: Η Ταεχοαλοβακία διαμελίζεται.

24 Όκτωβριου: Θάνατος τοῦ Έρνστ Μπάρλαχ στό Ροστόκ.

9-10 Νοεμβρίου: Νύχτα τών Σπασμένων Γυαλιών.

14 Νοεμβρίου: Απαγορεύεται στούς έβραιους νά παίρνουν μέρος στή γερμανική πολιτιστική ζωή, δηλαδή νά πηγαίνουν στό θέατρο, σέ διαλέξεις κ.λ.π.

1939

24 Ιανουαρίου: Υπογραφή μιάς μορφωτικής συμφωνίας άνάμεσα στούς φρανκιστές και τούς ναζί.

22 Φεβρουαρίου: Ο Γκαϊμπελς δινεί, έντολή νά καεί ή «σαβούρα» τής έκθεσης «έκφυλισμένη τέχνη».

24 Φεβρουαρίου: Ο Χίτλερ πρωτοστατεῖ στής γιορταστικές έκδηλώσεις πού διοργανώνονται γιά τήν έπετειο τής ίδρυσης τοῦ ναζιστικού κόμματος, στό Μόναχο

26 Φεβρουαρίου: Στή Λειψία άνοιγει μά ̄κθεση γερμανικής κατοικίας
15 Μαρτίου: Τά γερμανικά στρατεύματα εισβάλλουν στήν Τσεχοσλοβακία.

20 Μαρτίου: 1004 πίνακες και 3.825 άκουαρέλλες, γκραβούρες και σχέδια καίγονται στά Βερολίνο.

22 Μαΐου: Ο "Ερντ Τόλλερ αύτοκτονει στή Νέα Υόρκη.

23 Αύγουστου: Σύνφωνο μή-έπιθεσεως άναμεσα στή Γερμανία και τή Σοβιετική Ένωση.

3 Σεπτεμβρίου: Η Πολωνία συνθηκολογει.

12 Οκτωβρίου: Πρώτες μεταφορές τών Αύστριακών και Τσέχων έβραιών στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως τής Πολωνίας

1940

22 Ιουνίου: Συνθηκολόγηση τής Γαλλίας.

29 Ιουνίου: Θάνατος τοῦ Πώλ Κλέε στήν Ελβετία.

Σεπτέμβριος: Ιδρυση τοῦ Γερμανικοῦ Ίνστιτούτου (ναζιστικοῦ) στό Παρίσι.

24 Οκτωβρίου: Συνομιλίες Πεταίν-Λαβάλ και Χίτλερ στό Μοντουάρ.

1941

19 Απριλίου: Στή Ζυρίχη άνεβαίνει τό Μάνα Κουράγιο τοῦ Μπρέχτ.

29 Ιουνίου: Επίθεση έναντια στή Σοβιετική Ένωση.

31 Ιουλίου: Έναρξη τής «τελικής λύσης» γιά τούς Εβραιους.

23 Σεπτεμβρίου: Δοκιμάζονται οι θάλαμοι άεριών στό Αουσβίτς.

Οκτώβριος: Τρίτη συγκέντρωση συγγραφέων στή Βαιμάρη. Γιά πρώτη φορά κλήθηκαν και Γάλλοι συγγραφεῖς. Αμπέλ Μποννάρ, Ρομπέρ Μπραζιγιάκ, Ζάκ Σαρντόν, Ντριέ λά Ροσέλ, Ραμόν Φερναντέλ, Άντρε Φραινίκ, Μαρσέλ Ζουαντώ.

Νοέμβριος: Στό Μεξικό οι έξοριστοι ιδρύουν τόν έκδοτικό οίκο Freies Deutschland (Έλευθερη Γερμανία).

1942

10 Ιανουαρίου: Γενική έθνικοποίηση τής κινηματογραφικής βιομηχανίας στή Γερμανία. Ιδρυση τής Ufī

22 Φεβρουαρίου: Ο Στέφαν Τσεχάϊχ αύτοκτονει στό Rio Ντέ Τζανέιρο

24 Σεπτεμβρίου: Αρχίζει ή μάχη τοῦ Στάλινγκραντ

Μέσα στό χρόνο: Ο Αρνολντ Τσεβάϊχ iδρύει στή Χάϊφα πήν έπιθεώρηση Ανατολή (θά έκδιδεται μέχρι τό 1943).

Γιά τό 1942, σύμφωνα μέ τίς στατιστικές τοῦ Γερμανικοῦ Ινστιτούτου, βιομηχανικών έρευνών ἀ άριθμός τῶν κινηματογραφικῶν εἰσιτηρίων ἔφτασε τό 1 062 έκατομμύρια

1943

31 Ιανουαρίου-2 Φεβρουαρίου. Ο γερμανικός στρατός συνθηκολογεῖ στό Στάλινγκραντ

Μέσα στό Φεβρουάριο. Ἐκθεση ναζιστικῆς τέχνης στή Βιέννη: «Στή Βιέννη ἀνοιξε μιά ἐκθεση τῆς νέας γερμανικῆς τέχνης, πού τή διοργάνωσε δύ κύριος Μπάλντουρ Φόν Σίραχ 175 καλλιτέχνες ουμμετέχουν σ' αὐτή τήν ἐνδιαφέρουσα ἐκδήλωση τῆς νεολαίας τοῦ Ράϊχ καί τῆς νεανικῆς και ἀνθηρῆς τέχνης τῆς. Μέσα ἀπό τά 600 ἔργα πού παρουσιάζονται σ' αὐτήν, βλέπουμε νά διαγράφεται τό πρώτο περιγραμμα τοῦ μελλοντικοῦ καλλιτεχνικοῦ ιδανικοῦ τῆς Γερμανίας, πού θάχει ξεπεράσει τελειωτικά δλους τούς κινδύνους ἐνός νατουραλισμοῦ, πού πολλές φορές ἔχει παρεξηγηθεῖ και συχνά ή παρανόηση αὐτή κυριάρχησε γιά ἔνα μεγάλο χρονικό διάστημα. Δίπλα σέ μερικά γνωστά ὄνόματα φιγουράρουν και πολυάριθμα ἀγνωστα Μερικά ἀπ' αὐτά είναι μιά πραγματική ἀποκάλυψη γιά τό κοινό .» (Panorama No1, 18 Φεβρουαρίου 1943)

12-13 Ιουλίου: Ιδρυση τῆς ἑθνικῆς Επιτροπῆς Freies Deutschland (Ἐλεύθερη Γερμανία) στό Κρασνογκόρσκ, κοντά στή Μόσχα. Ο πρόεδρος τῆς ὄργάνωσης, είναι δό ποιητής Έριχ Βάινερτ. Ανάμεσα στά μέλη τῆς συγκαταλέγονται και μερικοί ἀξιωματικοί, αἰχμάλωτοι τῶν Σοβιετικῶν, ἀλλά και οι συγγραφεῖς Μπρέντελ, Βόλφ, δέκδοτης Μπέρτ φόν Κούγκελγκεν και δό οκτηνοθέτης Γκούσταβ φόν Βάνγκενχαϊμ

24-25 Ιουλίου. Πτώση τοῦ Μουσσολίνι στήν Ιταλία

8 Σεπτεμβρίου Συνθηκολόγηση τῆς Ιταλίας

Μέσα στό χρόνο Στή Νέα Υόρκη, οι Χάϊνριχ Μάν, Λίον Φόσχτβάνγκερ, Μπρέχτ, Άλφρεντ Νταϊμπλιν κ.ά. iδρύουν τόν ἐκδοτικό οίκο Ωρόρα, προορισμένο νά έκδιδει τούς ἐμιγκρέδες γερμανούς συγγραφεῖς

1944

- 6 Ιουνίου: Η άποβαση των συμμάχων στη Νορμανδία.
- 20 Ιουλίου: Απόστειρα ένάντια στό Χίτλερ.
- 25 Ιουλίου: Ο Γκαϊμπελς άναλαμβάνει πλήρη έξουσία γιά τήν διεξαγωγή τοῦ όλοκληρωτικοῦ πολέμου.
- 8 Αύγουστου: Δικη τῶν συνωμοτῶν τῆς 20 Ιουλίου.
- 25 Αύγουστου: Εισοδος τῶν συμμάχων στό Παρίσι.

1945

- 4-11 Φεβρουαρίου: Διάσκεψη τῆς Γιάλτας.
- 30 Απριλίου / 1 Μαΐου: Ο Χίτλερ καὶ ὁ Γκαϊμπελς αὐτοκτονοῦν.
- 8 Μαΐου: Η Γερμανία συνθηκολογεῖ.
- 23 Μαΐου: Ο Χίμμλερ αὐτοκτονεῖ.
- 20 Νοεμβρίου: Αρχίζει ή δίκη τῆς Νυρεμβέργης.

Βιογραφικά σημειώματα

1 ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΠΕΘΑΝΑΝ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ 1933, ΆΛΛΑ ΠΟΥ ΤΑ ΓΡΑΠΤΑ ΤΟΥΣ ΕΧΟΥΝ ΚΑΠΟΙΟ ΔΕΣΜΟ ΜΕ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΡΑΙΧ

ECKART Dietrich: Γεννήθηκε τό 1868 στό Παλατινάτο. Γιός συμβολαιογράφου. Φιλολογικές σπουδές και κατόπιν δημοσιογραφία στό Βερολίνο και στό Μόναχο. Τό 1921 είναι ύπεύθυνος πής ναζιστικής έφημερίδας *Völkischer Beobachter*. Έγραψε ποιήματα και πολιτικά δράματα ύπερ-σωβινιστικά και άντισημιτικά. Συνεργάτης και φίλος τού Χίτλερ. Πέθανε τό 1923. Στό Γ' Ράιχ οι ναζί τόν θεωρούσαν σάν τό μεγαλύτερο ποιητή πής έποχής

FLEX Walter: Γεννήθηκε τό 1887 στό Αίζεναχ. Ο πατέρας του ήταν καθηγητής λυκείου. Φιλολογικές σπουδές. Τό 1914 στρατεύθηκε έθελοντικά. Πέθανε τό 1917 κατά τή διάρκεια τούπολέμου Τά ποιήματα και τά πατριωτικά του δράματα τόν συνδέουν μέ τό νεο-ρωμαντισμό και τό νεο-ιδεαλισμό τών στρατιωτών πού είχαν φανατιστεῖ μέ τόν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Υπήρξε ένας άπά τούς «ήρωες» τού νεολαίστικου κινήματος

GANGHOFER Ludwig: Γεννήθηκε τό 1855. Γιός δημοσίου υπαλλήλου Σπούδασε φιλολογία και κατόπιν άσχολήθηκε μέ τό θέατρο και τή δημοσιογραφία. Από τό 1880 και πέρα άθροια παραγωγή λαϊκών

αισθηματικών μυθιστορημάτων. 'Ένας άπό τους άγαπημένους συγγραφείς του Γουλιέλμου Β'. Πέθανε τό 1920.

JAHN Friedrich: Γεννήθηκε τό 1778. Πατέρας πάστορας. Σπουδασε θεολογία στή Χάλλε Ζωή μποέμικη Τό 1800 δημοσίευσε μέ φευδώνυμο τό πρώτο του βιβλίο προσπαθώντας νά ξυπνήσει τόν Πρωσσικό πατριωτισμό. 'Απ' τό 1803 ώς τό 1805 διατέλεσε παιδαγωγός σε μά οικογένεια του Μέκλεμπουργκ. Τό 1809 πηγαίνει στό Βερολίνο και τό 1810 δημοσεύει τήν *Deutsches Volkstum* στό Lubeck Κατόπιν ένδιαφέρθηκε γιά τήν άναπτυξη τῆς γυμναστικῆς και διοργανώνει τόν άγώνα ένάντια στό Ναπολέοντα. Στά χρόνια πού άκολούθησαν καπηγορήθηκε έπανειλήμμένα και ζούσε κάτω άπό συνεχή έπιπληρησή. Μονάχα τό 1840 άπόκτησε άπολυτη έλευθερία κινήσεων Τό 1848 έκλεγεται βουλευτής Παραιτείται άπογοητευμένος Πεθαίνει τό 1852

LAGARDE Paul de: Γεννήθηκε τό 1827. 'Ο πατέρας του ήταν καθηγητής κολλεγίου. Σπουδές θεολογίας, φιλοσοφίας και άνατολικών γλωσσών. Παραμονή στό Λονδίνο και στό Παρίσι. Γιά έντεκα χρόνια δίδασκε σάν καθηγητής αέ διάφορα κολλέγια και κατόπιν πήρε μιά έδρα στό πανεπιστήμιο του Γκέππιγκεν τό 1869. 'Ασχολήθηκε μέ τήν ιδρυση μιᾶς καινούριας γερμανικής θρησκείας. 'Αντισημίτης, πρόδρομος του ρατσιστικού κινήματος. Πέθανε τό 1891

LANGBEHN Julius. Γεννήθηκε τό 1851. 'Ανώτερες σπουδές άλλα άρκετά δύσκολη ζωή. Τό 1880 ύποβάλλει μιά άρχαιολογική διατριβή στό πανεπιστήμιο του Μονάχου. Κάνει παρέα μέ τους ζωγράφους πού περιβάλλουν τόν Φέρντιναντ Αβενάριους. 'Από κεί και πέρα άδικοπος άγώνας γιά μιά κουλτούρα καθαρά γερμανική. Πέθανε τό 1907.

MAY Karl: Γεννήθηκε τό 1842 στή Σαξονία. Γιός ύφαντου υργού. Παιδικά χρόνια δύσκολα. 'Όταν ήταν δάσκαλος άπολύθηκε λόγω κλοπής Κατόπιν καταδικάστηκε αέ έπτα χρόνια φυλακή. Διάφορα ταξίδια 'Αρχίζει νά γράφει άγροτικές ιστορίες και κατόπιν περιπετειώδη μυθιστορήματα μέ ήρωες Ινδιάνους τῆς Βόρειας και 'Ανατολικής Αμερικής. Περιγράφει μέρη πού δέν δείχνει νά τάχει έπισκεψτεί ό ίδιος. Ρωμαντισμός τῆς άγριας φύσης και τῶν πρωτόγονων αισθημάτων Κηρύσει

μιά ήρωϊκή ήθική μέ μιά δύση αισθηματισμού. Πέθανε τό 1912.

MOELLER (VAN DEN BRUCK) Arthur: Γεννήθηκε τό 1876 στό Σόλινγκεν. Σπουδές στό Ντύσσελντορφ. Μεταξύ 1905 και 1914, μεταφράζει Ντοστογιέφσκι στά γερμανικά. Πολυάριθμα ταξιδιά. Κατά τόν πόλεμο ύπηρε πήσα στή στρατιωτική ύπηρεσία προπαγάνδας. Τό 1919 ήγειτικό μιαλό τών συντριπτικών κύκλων. Τό 1923 δημοσιεύει τό δοκίμιο Τό Γ' Ράιχ, πού πούλησε πάνω άπό 100.000 άντιτυπα μέσα σέ δέκα χρόνια. Αύτοκτονει στό Βερολίνο τό 1925. Έξαιτίας τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου του, θεωρήθηκε, δύσικα, ένα είδος άπόστολου τοῦ ναζισμού.

TREITSCHKE Heinrich von: Γεννήθηκε τό 1834 στίς Δρέσδη Σπούδασε ιστορία και πολιτικές έπιστημες. Κήρυξε τήν ένωση τῆς Γερμανίας κάτω άπό τήν ήγεια τῆς Πρωσίας. Κατέλαβε διάφορες καθηγητικές έδρες. Τό 1874, διορίστηκε στό Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου. "Υστερα έγινε βουλευτής. Υπήρξε διάποσμος ιστοριογράφος τῆς Πρωσίας άπό τό 1879 μέχρι τό 1894 έγραψε μιά μνημειώδη ιστορία τῆς Γερμανίας τοῦ 19ου αιώνα. Πέθανε τό 1896.

WESSEL Horst: Γεννήθηκε τό 1907 Στρατευμένος ναζιστής. Τό 1930 ύπηρξε τό θύμα σέ μιά ύπόθεση ήθων. Τότε έγινε ένας άπό τούς ήρωες τῶν ναζι. Ένα μάλιστα άπό τά ποιήματά του έγινε έμβατήριο τῶν Ταγμάτων Έφόδου (Die Fahne hoch) πού θά γίνει έθνικός υμνος τοῦ Γ' Ράιχ.

II ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ NAZI ΗΓΕΤΕΣ

AMANN Max: Γεννήθηκε τό 1891. Από τούς πρώτους διαδούς τοῦ ναζιστικού κόμματος. Ένας άπό τούς πρώτους ναζιέπιχειρηματίες Κυριάρχησε πάνω στό ναζιστικό τύπο. Υστερα άπό τό 1933, διετέλεσε πρόεδρος τοῦ δημοσιογραφικοῦ Επιμελητήριου. Πέθανε τό 1957.

DARRÉ Richard Walter: Γεννήθηκε τό 1895. Αγροτικός ήγέτης σύμφωνα μέ τή ναζιστική έκφραση. Αρχηγός τῆς άγροτικής συνομο-

σπονδίας και ύπουργός Γεωργίας και Τροφοδοσίας κάτω από τό Γ' Ράιχ.
Πέθανε τό 1952.

FRICK Wilhelm. Γεννήθηκε τό 1877. Ύστερα από τό 1924 βουλευτής.
'Υπουργός Έσωτερικών από τίς 10 Ιανουαρίου 1933 μέχρι τόν Αύγουστο τού 1943. Καταδικάστηκε σέ θάνατο στή δίκη τής Νυρεμβέργης.

FUNK Walter Γεννήθηκε τό 1890. Ναζί δημοσιογράφος, ειδικευμένος στά οικονομικά θέματα Τό 1933, γενικός γραμματέας στό ύπουργειο Προπαγάνδας. Αντιπρόεδρος τού 'Επιμελητηρίου τής Κουλτούρας τού Ράιχ. Τό 1937, ύπουργός Οικονομικών. Έλευθερώθηκε τό 1957 Πέθανε τό 1960

GOEBBELS Paul Josef: Γεννήθηκε τό 1897 στή Ρηνανία. Άκολούθησε άνωτερες σπουδές από τό 1917 μέχρι τό 1921. Διδακτορική διατριβή πάνω στό ρωμαντικό Wilhelm von Schütz. Στά χρόνια πού άκολούθησαν άφοσιώθηκε στή λογοτεχνία γράφει ποιήματα, δοκίμια και τό αύτοβιογραφικό μυθιστόρημα. Michael (πού έκδόθηκε τελικά, τό 1929, από τίς ναζί έκδόσεις Franz Eher). Δημοσιογράφησε σέ ναζιστικά έντυπα 'Από τό 1927 μέχρι τό 1935 διετέλεσε ύπεύθυνος τών έκδόσεων Angriff. Παράλληλα άναπτύσσει πολιτική δραστηριότητα Τό 1928 γίνεται βουλευτής Τό 1929, άναλαμβάνει τήν προπαγάνδα τού ναζιστικού κόμματος. Άπό τό 1940 και μετά γράφει τακτικά, τό κύριο άρθρο τού έβδομαδιαίου περιοδικού Das Reich. Αύτοκτονει μ' δλη του τήν οίκογένεια τήν 1η Μαΐου 1945.

GOERING Hermann. Γεννήθηκε τό 1893. Πιλότος κατά τόν Αγκόσμιο Πόλεμο Προσχώρησε στό ναζιστικό κόμμα τό 1922. Άρχηγός τών S.A Πήρε μέρος στό πραξικόπημα τού 1923. Μέχρι τό 1927, γάντια ξεφύγει τίς διώξεις έναντίον του, ζει στή Σουηδία και τήν Ιταλία. Άμηστεύτηκε, έξελέγη βουλευτής τό 1928 και πρόεδρος τής Βουλής τό 1932 Καταδικάστηκε σέ θάνατο στή δίκη τής Νυρεμβέργης και αύτοκτόνησε

HESS Rudolf Γεννήθηκε τό 1894. Προσχώρησε στό ναζιστικό κόμμα τό 1920 Καταδικάστηκε γάντια τό χιτλερικό πραξικόπημα τού 1923

Γραμματέας τοῦ Χίτλερ τό 1925 Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1933 ὀνομάζεται προσωπικός ἀναπληρωτής τοῦ Φύρερ. Καταδικάστηκε σέι ισόβια ἀπό τὸ δικαστήριο τῆς Νυρεμβέργης

HIMMLER Heinrich. Γεννήθηκε τό 1900. Πήρε μέρος στό πραξικό πόμπημα τοῦ Χίτλερ τό 1923 Ἀρχηγός τῶν SS. Τό 1943 ύπουργός Ἐσωτερικῶν ὑπεύθυνος γιά τις ἔξοντώσεις στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως Αὐτοκτόνησε τό Μάιο τοῦ 1945

HINKEL Hans Γεννήθηκε τό 1901 Σπουδές πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Μέλος τῶν ἐλεύθερων Σωμάτων ἀπό τό 1920 ὥς τό 1923. Προσχώρησε στό ναζιστικό κόμμα τό 1921 Ἀπό τό 1930 μέλος τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Λαϊκοῦ Παραπρητή Βουλευτῆς ὁ Ρόζενμπεργκ τόν διορίζει γενικό υπεύθυνο τῆς Λιγκας τοῦ Ἀγώνα γιά τὴ Γερμανικὴ κουλτούρα στό Βερολίνο καὶ τήν Πρωσία Ἀρχηγός τῆς μεραρχίας SS τό 1943 Πέθανε τό 1960

HITLER Adolf. Γεννήθηκε τό 1889 στήν ἀνω-Αύστρια. Προσπάθησε μάτακα νά μπει στήν Ἀκαδημία καλῶν τεχνῶν τῆς Βιέννης κι ἔγινε κοινωνικά ἀπόβλητος Συμμεριζεται τόν ἀντισημιτισμό τῶν ἔθνικιστικῶν διμάδων πού ύπηρχαν στήν Αύστρια πρίν ἀπό τό 1914. Τό 1913 φεύγει γιά τό Μόναχο. Στόν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κατατάσσεται ἐθελοντής Τό 1919 ἐρχεται σ' ἐπαφές μέ τό γερμανικό ἐργατικό κόμμα (Deutsche Arbeiter-Partei) πού τό 1920 θά ἔξελιχθει στό ἐργατικό ἔθνικοσσιαλιστικό κόμμα (N S D A P) Τό 1923, διοργανώνει τό πραξικό πόμπημα τοῦ Μονάχου μαζί μέ τόν Ludendorff Ἀπέτυχε καὶ καταδικάστηκε σέι 5 χρόνια φυλακή Πρόωρη ἀποφυλάκιση στό τέλος τοῦ 1924 Στό μεταξύ ἔγραφε τό Mein Kampf πού ὁ πρώτος τόμος του βγῆκε τό 1925 καὶ ὁ δεύτερος τό 1926 Ἀπό τό 1925 καὶ μετά ἀναδιοργανώνει τό ἐργατικό ἔθνικοσσιαλιστικό κόμμα Κατόπιν ταυτίζεται μ' αὐτό τό κόμμα. Αὐτοκτόνησε στίς 30 Ἀπριλίου 1945 στό Βερολίνο

LEY Robert Γεννήθηκε τό 1890 Ἦταν ἐπιφορτισμένος μέ τήν ἐπιμάρφωση τῶν συνδικάτων καὶ ύπεύθυνος γιά τή μοναδική ὄργάνωση πού τά συγχώνευσε δла, τό Μέτωπο Ἐργαοίας Μέθυσος, ἥταν διάσημος γιά τούς συχνά ἀκατάληπτους λόγους του Στή δίκη τῆς Νυρεμβέρ-

γης ύποστήριξε τήν άθωστητά του λέγοντας πώς δέν γνώριζε τίποτα γιά τίς ναζιστικές θηριωδίες. Αύτοκτόνησε στό κελλί του.

ROEM Ernst: Γεννήθηκε τό 1887. Ήταν άξιωματικός και πήρε μέρος στόν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Έγινε άρχηγός τών S.A. Τό Δεκέμβριο τού 1933 γίνεται υπουργός τού Ράιχ. Εξοντώθηκε από τόν Χίτλερ, στίς 30 Ιουνίου 1934.

ROSENBERG Alfred Γεννήθηκε τό 1893 στή Ρεβάλ (Έσθονία) από μιά γερμανική οικογένεια, έγκαταστημένη στις βαλτικές χώρες. Σπούδασε άρχητεκτονική στή Ρίγα, σέ μιά άνωτερη τεχνική σχολή. Τό 1915 έξαπτίας τού πολέμου, ή σχολή αύτή μεταφέρθηκε στή Μόσχα. Έκει ο Ρόζενμπεργκ θά ζήσει έπαναστατικά γεγονότα. Τό 1918 φεύγει γιά τό Μόναχο. Έκει συνδέεται μέ τόν Ντίτριχ Έκαρτ και συνεργάζεται στήν άντισημιτική του έπιθεώρηση, Auf gut deutsch (Σέ καλά γερμανικά). Μέων τού Ντίτριχ Έκαρτ, σχετίζεται μέ τόν Χίτλερ Μπαίνει στό ναζιστικό κόμμα και συνεργάζεται στή Völkischer Beobachter. Τό 1923 γίνεται άρχισυντάκτης της. Υπήρξε ο θεωρητικός τού ναζισμού. Τό 1930, συγκεκριμένα, δημοσιεύει τό έργο του 'Ο μύθος τού 20ου αιώνα. Άλλά ή ιδεολογική του έπιρροή ύπήρξε περιορισμένη μέ έξαιρεση ίσως τήν άντισημιτική του προπαγάνδα. Τό 1930, γίνεται βουλευτής. Ο Χίτλερ τόν έπικροτίζει μέ τά ιδεολογικά προβλήματα, τό 1934. Στή δίκη τής Νυρεμβέργης καταδικάστηκε σέ θάνατο και άπαγχονιστήκε στίς 16 Οκτωβρίου 1946.

RUST Bernhard: Γεννήθηκε τό 1883. Τό Μάρτιο τού 1925 δριστήκε ύπευθυνος τού ναζιστικού κόμματος στήν περιοχή τού Άννόβερου. Υπουργός θρησκευμάτων στό Κράτος τής Πρωσσίας τό Φεβρουάριο τού 1933 και υπουργός Παιδείας τού Ράιχ, τόν Απρίλιο τού 1934. Πέθανε τό 1944.

SCHIRACH Baldur von: Γεννήθηκε στό Βερολίνο τό 1907. Ο πατέρας του ήταν στήν άρχηγός άξιωματικός και κατόπιν έφορος τού θεάτρου τής Βαιμάρης και τού Βιομπάντεν Πήγαινε άκόμα στό Λύκειο δταν έγινε μέλος τού ναζιστικού κόμματος. Τό 1928, ύπευθυνος τής Ένωσης ναζί φοιτητῶν. Από τό 1930 μέχρι τό 1940, διευθύνει τή

Χιτλερική Νεολαία. Από τό 1936 και μετά, συνεργάζεται στενά μέ τόν Γκαιμπελς πάνω στίς πολιτιστικές δραστηριότητες τής Χιτλερικής Νεολαίας. Τό 1940, άντιπροσωπος τού Γ' Ράιχ στή Βιέννη. Ποιητής, έγραψε τούς στίχους πολλών ναζιστικών τραγουδιών Στή δίκη τής Νυρεμβέργης καταδικάστηκε αέ είκοσι χρόνια φυλακή. Άποφυλακίστηκε τό 1966. Πέθανε τό 1973

SCHOLZ Robert. Γεννήθηκε τό 1902. Τό 1920 σπουδαστής τών καλών τεχνών στό Βερολίνο. Από τό 1930 μέχρι τό 1933, τεχνοκριτικός 'Υπεύθυνος τής καλλιτεχνικής Ūlteris τής Völkischer Beobachter τό 1933. Χρέη διευθυντή στίς καλλιτεχνικές έπιθεωρήσεις Die Völkische Kunst και Die Kunst im Dritten Reich. Από τό 1937 γίνεται ένα άπό τά διοικητικά στελέχη τών πολιτιστικών ύπηρεσιών τοῦ Ρόζενμπεργκ. Συνέχισε τή δραστηριότητά του σάν τεχνοκριτικού λιστέρα άπό τό 1945. Βλέπε συγκεκριμένα τό Vom Eros in der Kunst (Türmer Verlag, Munich, 1970).

SPEER Albert. Γεννήθηκε στό Μανχάϊ τό 1907. Σπούδασε άρχιτεκτονική 'Αγωνιστής τοῦ ναζιστικού κόμματος άπό τό 1931 Γενικός 'Επιθεωρητής πολεοδομίας στό Βερολίνο, τό 1937. Τό 1942, ύπουργός Παραγωγής και 'Εξοπλισμοῦ, μέχρι τό τέλος τοῦ πολέμου 'Ο μόνος κατηγορούμενος στή δίκη τής Νυρεμβέργης πού παραδέχτηκε τήν ένοχή του. Καταδικάστηκε αέ είκοσι χρόνια φυλακή.

STRASSER Gregor: Γεννήθηκε τό 1892. Φαρμακοποίος. Πήρε μέρος στό πραξικόπημα τοῦ Χίτλερ τό 1923. 'Εκπρόσωπος τής άριστερής πτέρυγας τοῦ ναζιστικού κόμματος. 'Ηρθε αέ ρήξη μέ τόν Χίτλερ και έξοντώθηκε σύγχρονα μέ τόν Ράιμ, στίς 30 Ιουνίου 1934. 'Ο άδελφός του 'Οττο άποκόπηκε άπό τόν Χίτλερ τό 1930 και ίδρυσε τό μαύρο Μέτωπο τών έπαναστατικών έθνικοσσιαλιστών Μετανάστευσε τό 1933 και έζησε στόν Καναδά μέχρι τό 1955, όπότε γύρισε στήν 'Ομοσπονδιακή Δημοκρατία

STREICHER Julius Γεννήθηκε τό 1885. Τό 1921, ίδρυσε τό ναζιστικό κόμμα στή Νυρεμβέργη. Συμμετείχε στό πραξικόπημα τοῦ Χίτλερ τό 1923. Από τούς φανατικότερους άντιστημέτες, συντάκτης τής

Stürmer, έφημερίδας ειδικευμένης στόν άντισματισμό. Τό 1933, όχι λίγες διετίες μετά την αντιτίθεμένη παρουσία της Εβραϊκής ζήτημα και κυβερνήτη της Φραγκονίας Καταδικάστηκε από το δικαστήριο της Νυρεμβέργης και έκτελέστηκε τό 1946

WEISS Wilhelm Δημοσιογράφος Γεννήθηκε τό 1892. Προσχώρησε στό ναζιστικό κόμμα τό 1927. Ένας από τους ύπευθυνους για τόν τύπο, έπι της Ράιχ Πρόεδρος της Ομοσπονδίας γερμανικού τύπου και μέλος του προεδρικού συμβουλίου του δημοσιογραφικού Επιμελητηρίου.

ZIEGLER Adolf Γεννήθηκε τό 1892 στή Βρέμη. Ζωγράφος. Καλλιτεχνικές σπουδές στή Βαΐμάρη και τό Μόναχο. Μέλος του ναζιστικού κόμματος, ύπηρξε ένας από τους ύπευθυνους των καλλιτεχνικών θεμάτων, από τό 1925. Καθηγητική έδρα στήν Ακαδημία καλών τεχνών του Μονάχου τό 1933. Άνελαβε μεγάλες θέσεις στό Επιμελητήριο της Κουλτούρας του Ράιχ Διοργανωτής της έκθεσης της έκφυλισμένης τέχνης τό 1937.

ZIEGLER Hans Severus Γεννήθηκε τό 1893. Τό 1924, ιδρύει τήν έβδομαδιαία έπιθεώρηση *Der Völkische* πού άργότερα πήρε τήν όνομασία *Der Nationalsozialist*. Υπεύθυνος του ναζιστικού κόμματος στή Θουριγγία, από τό 1925 μέχρι τό 1931. Τό 1923, γράφει μιά προπαγανδιστική μπροσούρα πάνω στήν πολιτιστική έργασία σύμφωνα μέ τη ναζιστική προσποτική. Θεατρικά πόστα τό 1933 στή Θουριγγία. Μέλος της πολιτιστικής Συγκλήτου, τό 1936. Χωρίς νάναι μουσικός, τό 1937-1938 διοργάνωσε τήν έκστρατεία ένάντια στή λεγόμενη έκφυλισμένη μουσική.

III. ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΟΥ ΥΠΟΤΑΧΤΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ
ΤΟΥ Γ' ΡΑΙΧ, ΕΙΤΕ ΠΡΟΣΧΩΡΩΝΤΑΣ ΣΤΟ ΝΑΖΙΣΜΟ ΕΙΤΕ ΕΧΟΝ-
ΤΑΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΕΙ ΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΉΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΑΣ ΤΟΥ ΜΙΑ
ΠΡΟΣΚΑΙΡΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ, Ή ΑΚΟΜΑ ΔΕΧΟΜΕΝΟΙ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟ-
ΠΟΙΗΘΟΥΝ ΑΠ' ΑΥΤΟΝ.

ALVERDES Paul: Γεννήθηκε τό 1897 στό Στρασβούργο. Πατέρας άξιωματικός. Παιδικά χρόνια στό Ντύσσελντορφ. Τό 1915 κατατάσσεται έθελοντής. Μετά τό γυρισμό του άπό τόν πόλεμο, σπουδάζει νομικά και γερμανική φιλολογία στό Μόναχο. Έπι Γ' Ράιχ διευθύνει μαζί μέ τόν Κάρλ Μπέννο φόν Μέχοβ τή λογοτεχνική έπιθεώρηση, Das Innere Reich. Ύστερα άπό τό 1945 συνέχισε τή λογοτεχνική του σταδιοδρομία στήν Όμοσπονδιακή Δημοκρατία ίδιαιτερα γράφοντας παιδικά βιβλία.

ANACKER Heinrich: Γεννήθηκε τό 1901 στήν Έλβετία. Σπουδές στή Ζυρίχη και κατόπιν στή Βιέννη. Τό 1924, προσχωρεί στό ναζιστικά κόμμα και μετά γίνεται μέλος τών SA. Τό 1933 έγκαθισταται στό Βερολίνο. Τό 1934 παίρνει τό βραβείο Dietrich-Eckart. Θεωρήθηκε αάν ποιητής τής μαύρης στρατιάς. Έγραψε τούς στίχους πολ. υάριθμων τραγουδιών γιά τούς SA και τή Χιτλερική Νεολαία

BARTELS Adolf Γεννήθηκε τό 1862 Μελέτησε φιλοσοφία, φιλολογία και ιστορία τέχνης στή Λειψία και τό Βερολίνο. Άπό τό 1895 μέχρι τό θανάτό του, τό 1945, έζησε στή Βαϊμάρη Συνιδρυτής τού ήθιογραφικού λογοτεχνικού κινήματος τού τέλους τού αίώνα. Θεωρητικός μαζί δρισμένης λογοτεχνικής κριτικής μέ ρατσιστική γραμμή. Ο Χιτλερ τόν θαύμαζε πολύ και τόν έπιακέφητε τό 1926. Έπειδή δι Μπάρτελς δέν ήταν έγγεγραμένος στό κόμμα ό Χιτλερ τόν έκανε έπιτιμο μέλος στήν 80ή έπετειο τών γενεθλίων του, προσφέροντάς του τό παράσημο πού έπαιρναν συνήθως οι βετεράνοι τού κόμματος· τό χρυσό διάσημο.

BARTHEL Ludwig Friedrich. Γεννήθηκε τό 1898 Πήρε μέρος στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατόπιν σπουδάσει φιλολογία Νεορωμαντι-

κός, στήν άρχη ἔγραψε ποιήματα γιά τή φύση και κατόπιν σύμφωνα μέ τή συντηρητική παράδοση διάλεξε γιά θέμα του τόν πόλεμο. Πέθανε τό 1962.

BARTHEL Max: Γεννήθηκε τό 1893 κοντά στή Δρέσδη. Ἐργάτης σ' ἐργοστάσιο. Στήν άρχη ἀνήκε στό Κίνημα τῆς νεολαίας. Πήρε μέρος στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Πρώτη ποιητική συλλογή τό 1916. Μέλος τῆς Λίγκας τῶν σπαρτακιστῶν τό 1919. Κατόπιν δημοσιογράφος σ' ἔνα κομμουνιστικό ἐντυπο τοῦ Μανχάιμ. Τόν 'Ιούλιο τοῦ 1920, ὁ Κάρλ Ράντεκ τόν ἔστειλε σάν γερμανό ἀπεσταλμένο στό Β' συνέδριο τῆς κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς. Μ' αὐτή τήν εύκαιρια ἔκανε ἔνα μεγάλο ταξίδι μέσα στή Σοβιετική Ἔνωση. Τό 1923 ἔρχεται σέ ρήξη μέ τό κομμουνιστικό κόμμα και γίνεται μέλος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Πράγμα πού τό 1933 τόν ὀδήγησε νά δεχτεῖτό ναζισμό και νά δεχτεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ ἀπ' αὐτόν. Δημοσιογράφος κάτω ἀπό τό Γ'. Ράϊχ Ἀναπτύσσει δραστηριότητα στίς ύπηρεσίες προπαγάνδας. Τό 1933 σ' ἔνα αὐτοβιογραφικό μυθιστόρημα *Das Uhsterrliche Volk* (ὁ άθανατος λαός) ἐξηγεῖ πῶς ἀπό κομμουνιστής ἐργάτης ἔγινε ἔνας ὄπαδος τοῦ Χίτλερ. Τυπικό παράδειγμα τῆς διφορούμενης στάσης τῶν ἐργατῶν ποιητῶν πού ἔφτασαν σέ σημείο νά στρατολογηθοῦν ἀπό τούς ναζι

BAUER Josef Martin: Γεννήθηκε τό 1901 Θρησκευτικές σπουδές σ' ἔνα σεμινάριο. Κατόπιν ἐργάτης και τό 1927 δημοσιογράφος σ' ἔνα τοπικό ἐντυπο τῆς Ἀνω Βαυαρίας. Πήρε μέρος στόν Β' παγκόσμιο πόλεμο στό ἀνατολικό μέτωπο και αιχμαλωτίστηκε στή Ρωσία. Τά πετυχημένα μυθιστορήματά του ἀναφέρονται σ' αὐτή τήν περίοδο τοῦ πολέμου ἐνάντια στή Σοβιετική Ἔνωση μ' ἔναν ἐντονο ἀντιμπολεμεβικό τόνο. Πέθανε τό 1970.

BAUMANN Hans: Γεννήθηκε τό 1914 Πατέρας στρατιωτικός. Ἀπό πολὺ νωρίς, μέλος τῆς Χιτλερικῆς Νεολαίας. Ἐκπαιδευτικός. Τό 1934, κλήθηκε ν' ἀναλάβει τή διεύθυνση τῆς Χιτλερικῆς Νεολαίας, στό Βερολίνο. Θεωρεῖται οὐσιαστικά, σάν ὁ ποιητής τῆς Χιτλερικῆς Νεολαίας. Υστερα ἀπό τό 1945 ἔγραψε πολυάριθμα τραγούδια γιά τούς νέους τῆς Ομοσπονδιακῆς Δημοκρατίας, πού σημειώσαν τεράστια ἐπιτυχία. Σ' αὐτά τά μεταπολεμικά χρόνια τιμήθηκε μέ πολλά λογοτεχνικά βραβεῖα

BENN Gottfried: Γεννήθηκε τό 1886. Πατέρας, πάστορας Ἀνώτερες σπουδές θεολογίας και φιλολογίας προτού στραφεί πρός τήν Ἱατρική. Κατά τόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, στρατιωτικός γιατρός Ὅστερα ἀπό τό 1918 ἀνοίγει ἔνα γραφεῖο στό Βερολίνο. Στήν ἀρχή ἐξπρεσιονιστής και κατόπιν τείνει δλο και περισσότερο πρός μιά μορφή μηδενισμοῦ και αισθητισμοῦ. Σχετικά μ' αὐτό δέχτηκε τήν πολεμική τοῦ Κλάους Μάν, μεγαλύτερου γιοῦ τοῦ Τόμας Μάν. Κατόπιν ἀντιμετώπισε δυσκολίες μὲ τοὺς ναζί, πού τόν θεώρησαν σάν ἐκπρόσωπο μᾶς ἐκφυλισμένης τέχνης Ξαναγυρίζει στό στρατό σάν στρατιωτικός γιατρός Ἀπό τό 1936 μέχρι τό 1948 δὲν δημοσιεύει τίποτα ἄλλο ἐκτός ἀπό ἔνα μικρό βιβλίο ποιημάτων μὲ ἔξοδά του Ξαναρχίζει νά δημοσιευει υστερα ἀπό τό 1949. Βραβεῖο Georg-Büchner τό 1951 Πέθανε τό 1956

BERTRAM Ernst Γεννήθηκε τό 1884 Σπούδασε φιλολογία και ιστορία τέχνης Ἀπό τό 1922 καθηγητής γερμανικής φιλολογίας, στό Πανεπιστήμιο τῆς Κολωνίας Τό 1942, πήρε τό βραβεῖο Görres και τό 1944 τό λογοτεχνικό βραβεῖο τῆς Ρηνανίας Τυπικό παράδειγμα διανοούμενου, πού δντας ἡδη ἐθνικιστής πριν ἀπό τό 1933 και προσπαθώντας νά συνενώσει τήν κληρονομία τῆς Ἑλληνορωμαϊκής ἀρχαιότητας μὲ τή γερμανική μυθολογία, κατέληξε ἐντελῶς φυσικά, ὀπαδός τοῦ ναζισμοῦ Παρ' δλα αὐτά δὲν ἔγινε μέλος τοῦ κόμματος Τό 1946 ἀποκλείστηκε ἀπό τό Πανεπιστήμιο Πέθανε τό 1963

BEUMELBURG Werner Γεννήθηκε τό 1899 Πατέρας πάστορας Ἐθελοντής τό 1914 Μετά τόν πόλεμο σπουδάζει πολιτικές ἐπιστήμες στήν Κολωνία Τό 1930 ἐκλέγεται μέλος τῆς Πρωσικής Ἀκαδημίας τῶν τεχνῶν πού ἀναδιοργάνωσαν οι ναζί Ἐγραψε κυρίως πολεμικά ιστορικά μυθιστορήματα Δέχτηκε πολλά λογοτεχνικά βραβεῖα Πήρε μέρος στό Β' Παγκόσμιο Πόλεμο Πέθανε τό 1963

BINDING Rudolf G. Γεννήθηκε τό 1867 στή Βασιλεία Ἡμιτελεῖς σπουδές Ἱατρικής και νομικών Παίρνει μέρος στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο Γνωστός σάν ποιητής πού τόν διακρίνει ὁ κλασικισμός και ὁ συντηρητισμός Τόν θαύμαζε πολύ ἡ ἀστική νεολαία Τό 1933 σέ μιά ἀνοιχτή ἐπιστολή του πρός τόν Ρομαίν Ρολλάν, ὑποστηρίζει τό ναζιστικό καθεστώς Δέν ὑπῆρξε μέλος τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος ἀλλά δέχτηκε

πολλές λογοτεχνικές διακρίσεις έπι τον Ράιχ. Παρ' όλα αύτά κράπτησε μιά πολύ έντιμη στάση. Άρνήθηκε κάθε μορφή άντισημπισμού και δέν δέχτηκε νά ύποστηριξει τά μέτρα που πήρε ο Γκαιμπελς. Πέθανε το 1938.

BLOEM Walter Γεννήθηκε το 1868. Σπούδασε νομικά. Έλακησε το δικηγορικό έπαγγελμα. Κατόπιν έγινε θεατρικός σκηνοθέτης στη Στούπτγάρδη. Ήταν μέρος και στούς δυο Παγκόσμιους Πολέμους σαν άξιωματικός. Πέθανε το 1951. Μέ τα έθνικιστικού περιεχομένου μυθιστορήματά του που ήταν πολύ δημοφιλή, έπαιξε κυρίαρχο ρόλο στον Ράιχ.

BLUNCK Hans Friedrich: Γεννήθηκε το 1888 στην Αλτόνα Σπούδασε νομικά. Ήταν μέρος στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Από το 1933 μέχρι το 1935, διετέλεσε πρόεδρος του λογοτεχνικού Επιμελητηρίου. Το 1938 πήρε το βραβείο Γκαΐτε Σάν μυθιστοριογράφος της «Βόρειας άναγέννησης», γνώρισε πολύ μεγάλη έπιτυχία. Πέθανε το 1961.

BÖHME Herbert: Γεννήθηκε το 1907 στη Φρανκφούρτη. Σπούδασε φιλοσοφία. Το 1933 άσχολήθηκε με τις πολιτιστικές δραστηριότητες των SA. Συγγραφέας πολλών άνθολογών ναζιστικής ποίησης. Μετά το 1945 άναπτύσσει έντονη δραστηριότητα στούς κύκλους της άκρας δεξιάς. Έκπρόσωπος της λογοτεχνίας του αιματος και της γῆς. Πέθανε το 1972.

BREHM Bruno. Γεννήθηκε το 1892. Άξιωματικός στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Όντας αιχμάλωτος στη Ρωσία, γνωρίζει τόν Dwingel. Κατόπιν πολέμησε στό Μακεδονικό και στό Ιταλικό μέτωπο. Ύστερα από το 1918 σπούδασε ιστορία της τέχνης στη Βιέννη. Στήν άρχη ύπαλληλος έκδοτικού οίκου, και κατόπιν ζει άπό την πέννα του. Υψηλές θέσεις και διακρίσεις στη Βιέννη Ύστερα άπό την προσάρτηση της Αύστριας από τούς ναζί. Υπασπιστής στό Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μυθιστοριογράφος της Δουνάβειας μοναρχίας. Πέθανε το 1974.

BRÖGER Karl Γεννήθηκε το 1886 στη Νυρεμβέργη. Στήν άρχη

έργατης κατόπιν δημοσιογράφος σ' ἔνα συνδικαλιστικό ἐντυπο. Παίρνει μέρος στὸν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο Κατόπιν, μέλος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Τό 1933, φυλακίστηκε γιὰ λίγους μῆνες ἀπό τοὺς ναζι. Τά χρόνια πού ἀκολούθησαν προσχώρησε στοὺς ναζί ἀπό ὑποτακτικότητα Διάσημος σάν έργατης-ποιητής Παράδειγμα συγγενικό μὲ τοῦ Max Barthel. Τά ποιήματα πού ἔγραψε κατά τὴ διάρκεια τοῦ Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, τά ιδιοποιηθηκαν καὶ τά χρησιμοποίησαν οἱ ναζί. Πέθανε τὸ 1944

BRONNEN Arnolt Γεννήθηκε τὸ 1895 στὴ Βιέννη Στρατιώτης στὸν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Από τὸ 1922 προσπαθεῖ νά ζήσει ἀπό τὴν πέννα του Φίλος τοῦ Μπρέχτ. Τό 1933, ἔργαζεται στὴ ραδιοφωνία Ἐπιστρατεύτηκε στὸ Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Τότε μπαίνει σ' ἔνα ἀντιστασιακό δίχτυο στὴν Αὐστρία. Φυλακίστηκε λίγο πρὶν ἀπό τὸ τέλος τοῦ πολέμου σάν ἐνοχος ἐσχάτης προδοσίας. Τό 1945 δήμαρχος τοῦ Goisern (ἄνω-Αὐστρια) Κατόπιν δημοσιογράφος στὸ Λίντς. Τό 1955 ἔγκαθίσταται στὸ Ἀνατολικό Βερολίνο. Πέθανε τὸ 1959. Ἐνδιαφέρουσά περίπτωση γιά τὸ πέρασμά του ἀπό ἔνα ἀντικομφορμιστικό αἰσθητισμό τοῦ 1919 στὸ ναζιστικό «πραξικοπεμπτισμό» καὶ στὶς στενές σχέσεις μὲ τὸν Γκαϊμπελς, στὸ πρόσωπο τοῦ ὃποιου φάνηκε νά διέκρινε μιά ειλικρινή ἐπαναστατικότητα καὶ μιά μεγάλη ἀγάπη γιὰ τὴ λογοτεχνία. Πρέπει ἀκόμα νά διευκρινίσουμε πώς αὕτη ἡ προσκόλλησή του στὸ ναζισμό, φαίνεται ἀκόμα πιὸ περίεργη, τὴ στιγμὴ πού ὁ Bronnen δέν ἦταν ἔνας καθαρός «Ἄριος»

BURTE Hermann Γεννήθηκε τὸ 1879. Σπουδάζει ἐφαρμοσμένες τέχνες στὴν Καρλσρούη. Καθηγητής ζωγραφικῆς, ζωγράφος καὶ συγγραφέας. Πολλές τιμητικές διακρίσεις ἐπὶ τὴν Ράιχ. Μυθιστοριογράφος ἐθνικιστής καὶ ἀντισημίτης. Ήθογραφική ποίηση. Πέθανε τὸ 1960

CAROSSA Hans: Γεννήθηκε τὸ 1878. Σπουδές ιατρικῆς. Ἐργάζεται ταὶ σάν ιατρός ἀπό τὸ 1903 μέχρι τὸ 1929. Κατόπιν ζεῖ ἀπό τὴν πέννα του Πολλά λογοτεχνικά βραβεία. Τό ἔργο του χαρακτηρίζεται ἀπό ἔνα ούμανιστικό πνεῦμα. Ἐτοι ὁ Carossa μὲ τὴν προσκόλλησή του στὸ ναζισμό καθησύχαζε τὴ συνείδηση τῆς γερμανικῆς «ούμανιστικῆς» μπουρζουαζίας. Πέθανε τὸ 1956

CLAUDIUS Hettmann: Γεννήθηκε τό 1878. Άπο τό 1904 μέχρι τό 1934, δάσκαλος. Συμπαθούσε τούς σοσιαλδημοκράτες Ποιήματα και διηγήματα πού άναφέρονται σ' ἔνα συγκεκριμένο κόσμο. Μέ τόν τρόπο του έργατης ποιητής. Στρατολογήθηκε από τούς ναζί Σ' ἔνα διάσημο ποίημά του τραγούδησε πή δόξα τοῦ Φύρερ.

DINTER Arthur: Γεννήθηκε τό 1876 στήν Ἀλσατία Σπουδές φυσικών ἐπιστημών και φιλοσοφίας. Στήν ἀρχή καθηγητής λυκείου και κατόπιν σκηνοθέτης στό θέατρο Σύλλερ στό Βερολίνο. Διάσημος γιά τό ρωμαντικό ἀντισημιτικό του ἔργο *Die Sünde wider das Blut* (Τό ἀμάρτημα ἐνάντια στό αἷμα, 1917) πού τό 1934 ἐφτασε τά 250.000 ἀντίτυπα. Ἰδρυτής μιᾶς λαϊκῆς γερμανικῆς Ἐκκλησίας, πού ἀπαγορεύτηκε τό 1937. Πέθανε τό 1948.

DWINGER Edwin Erich Γεννήθηκε τό 1898 στό Κιέλο Πατέρας ἀξιωματικός τοῦ ναυτικοῦ. Μητέρα Ρωσίδα Τό 1914 κατατάσσεται στό στρατό σάν ἐθελοντής. Αἰχμαλωτίζεται στή Ρωσία και στέλνεται στή Σιβηρία. Δραπετεύει και πολεμάει μαζί μέ τούς λευκούς Ἐπιστροφή στή Γερμανία τό 1920. Ἀνήκει στό στρατόπεδο τῶν ἔθνικοσσιαλιστῶν. Στρατευμένος ἀντικομμουνιστής. Τό 1935 παίρνει τό περίφημο βραβείο Ντήτριχ Ἐκαρτ Πολεμᾶ στήν Ἰσπανία στό πλευρό τῶν φρανκιστῶν Ἐγραψε κυρίως πολεμικά μυθιστορήματα πού τά διέκρινε ἔνα ἀντιμπολεσθικό και ρατσιστικό πνεύμα

ERNST Paul: Γεννήθηκε τό 1866 Ἀνώτερες σπουδές. Ὄνομάσθηκε διδάκτορας τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἀπό τό Πανεπιστήμιο τῆς Βέρονης Μέλος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἀλλά τό 1900 ἀπομακρύνεται ἀπό τήν πολιτική. Τότε ἀρχίζει νά ζει ἀπό τήν πέννα του Τό 1925 ἀποτραβιέται στά κτήματά του. Ἀπό τά κοινωνικά δράματα περνάει στό ρατσιστικό ἔθνικιαμό. Οι ναζί, μέ τούς διοιους διλλωστε συμφωνοῦσε, τόν ἐκτιμοῦσαν πολύ Πέθανε τόν Μάιο τοῦ 1933

FECHTER Paul: Γεννήθηκε τό 1880 Σπουδές ἀρχιτεκτονικῆς και φιλολογίας Δημοσιογραφία ἀπό τό 1933 ὥς τό 1940, συνεκδότης και θεατρικός κριτικός τοῦ ἐβδομαδιαίου περιοδικοῦ *Deutsche Zukunft* και συνεργάτης τῆς ἐπιθεώρησης *Deutsche Rundschau* ἀπό τό 1933 ὥς

τό 1942. Ἐγραψε σημαντικά έργα ιστορίας τῆς λογοτεχνίας Πέθανε τό 1958.

FRENSENSEN Gustav: Γεννήθηκε τό 1863. Σπουδές θεολογίας. Πάστορας από τό 1890 ώς τό 1902. Ύστερα από τήν έπιτυχία του μυθιστορήματός του Jörn Uhl, ζει από τήν πέννα του. Ἀντισημίτης και έθνικιστής, πέρασε από τόν προτεσταντισμό σέ μακάριο γερμανική θρησκεία. Τιμήθηκε πολύ από τό Γ' Ράιχ. Πέθανε τό 1945

GMELIN Otto. γεννήθηκε τό 1886. Σπουδές μαθηματικῶν και φυσικῶν έπιστημῶν Τό 1914 άπαλλάχτηκε από τό στρατό γιά λόγους ύγειας. Ἐγινε καθηγητής λυκείου Ἀρχίζει νά γράφει στήν ἡλικία τών σαράντα χρόνων Δέν άνεπτυξε. Ἐνεργητική πολιτική δραστηριότητα άλλα τόν διέκρινε ό συντρητισμός Ἐγραψε ιστορικά μυθιστορήματα δημοφιλή σε όλη την Γερμανία που έχουν οικοδομήσει την πολιτική της σημερινής Γερμανίας. Πέθανε τό 1953.

GRIESE Friedrich. Γεννήθηκε τό 1890. Δάσκαλος. Πήρε μέρος στόν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατόπιν έζησε στήν Εξοχή. Ἐπηρεασμένος από τόν Κνούτ Χάμσουν. Εξέμινησε τόν άγροτικό κόδαμο και τίς δυνάμεις τῆς φύσης Χωρίς νά έγγραφει στό ναζιστικό κόμμα, δέχτηκε τις τιμητικές διακρίσεις που τοῦ επιδαφίλευσε τό Γ' Ράιχ Θεωρήθηκε σάν ένας χαρακτηριστικός έκπρόσωπος τῆς λογοτεχνίας τοῦ αιματος και τῆς γῆς. Ἀπό τό 1945 ώς τό 1946 έμεινε στή φυλακή. Μετά τήν άποφυλάκισή του έγκαταστάθηκε στό Λύμπεκ και δημοσιεύσεις κι ἄλλα βιβλία. Πέθανε τό 1975.

GRIMM Hans: Γεννήθηκε τό 1875 στό Βισμάρκεν Πατέρας καθηγητής Πανεπιστημίου Μετά τό Γυμνάσιο σπούδασε στή Λωζάνη και στήν Αγγλία. Ύστερα έζησε γιά ένα διάστημα στή Βόρεια Αφρική. Εγκαθίσταται στό Λίππολντσμπεργκ δημοφιλής μέχρι τό θάνατό του τό 1959. Τό πιό διάσημο μυθιστόρημά του είναι τό Volk ohne Raum (Λαός δίχως χώρο, 1926). Εκπρόσωπος μιᾶς άποικιοκρατικής ιμπεριαλιστικής λογοτεχνίας. Υστερα από τόν πόλεμο έγινε ένας ύπερασπιστής τῆς μνήμης τοῦ Χίτλερ, και συγκέντρωσε γύρω του διάσημους της ιστορίας.

JOHST Hanns: Γεννήθηκε τό 1890 κοντά στή Δρέσδη Πατέρας έκπαιδευτικός. Ποικίλες άνωτερες σπουδές. Τελικά έγινε ήθοποιός. Κατατάχτηκε έθελοντικά τό 1914, κατόπιν έγινε ειρηνιστής. Τό 1918 έγκαθίσταται κοντά στό Μόναχο Πέρασε άπό τόν έξπρεσσιονισμό στό ναζισμό. Έψηλές θέσεις έπι Γ' Ράιχ. Τό 1945 κλείστηκε σ' ένα στρατόπεδο δημοσίευσε κείμενα του, έπι δέκα χρόνια Τού άπαγορεύτηκε, έπισης, νά δημοσιεύσει κείμενα του, έπι δέκα χρόνια. Από τό 1955, δημοσιεύσεις ένα μυθιστόρημα

JÜNGER Ernst: Γεννήθηκε τό 1885 στή Χαυδελβέργη Πατέρας φαρμακοποιός. Έθελοντής τό 1914. Μέχρι τό 1923, έμεινε στό στρατό. Κατόπιν διάφορες σπουδές. Έκδότης έντύπων πής άκρας δεξιάς. Έπι Γ' Ράιχ άρνηθηκε κάθε έπισημη θέση. Πήρε μέρος στόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο σάν άξιωματικός. Διώχνεται άπό τό στρατό τό 1944, σάν υποπτος προδοσίας. Τό 1945 τού άπαγορεύτηκε νά έκδιδει άλλά ή άπαγόρευση πολύ σύντομα άκυρώθηκε

JÜNGER Friedrich Georg: Γεννήθηκε τό 1898, άδελφος τού προηγούμενου. Σπουδές νομικής. Συνδέθηκε μέ τά ίδια έθνικιστικά ρεύματα δημοσίευσε κι' ό άδελφός του. Τό 1934 τόν ύποπτεύτηκαν γιά άντιστασιακό. Σέ δηλη πή διάρκεια τού Γ' Ράιχ τόν έπιτηρούσε ή Γκεστάπο Βασικά ποιητής. Πέθανε τό 1977

KOLBENHEYER Erwin Guido: Γεννήθηκε τό 1878 στή Βουδαπέστη, στη Πατέρας άρχιτεκτονας. Σπουδές στή Βιέννη. Τό 1905 διδάκτωρ φιλοσοφίας. Κατά τόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο διοικητής σ' ένα στρατόπεδο αιχμαλώτων. Ήδη γνωστός άπό τά μυθιστορήματά του. Άνεπτυξε ένα βιολογικό ρατσισμό. Μέλος τού ναζιστικού κόμματος. Μεγάλες τιμές έπι Γ' Ράιχ. Τό 1945 τού άπαγορεύτηκε νά δημοσιεύει έπι πέντε χρόνια. Πέθανε τό 1962

LANGENBECK Curt: Γεννήθηκε τό 1906. Ειδικός στήν υφαντουργία. Στό διάστημα 1928-1929, διαμονή στήν Αμερική και στή Γαλλία γιά έπαγγελματικούς λόγους. Άλλα άπό τό 1930 παύει νά έξασκει τό έπαγγελμά του. Κάνει δρισμένες σπουδές και γράφει. Επηρεάζεται ιδιαίτερα άπό τόν Χάιντεγγερ. Προσαρμόζει τούς κανόνες τού άρχαιου

δράματος σπή ναζιστική δραματουργία Πέθανε τό 1953.

LERSCH Heinrich: Γεννήθηκε τό 1889. 'Εργάτης Διάσημος έργατης ποιητής τού Γ' Ράιχ. Πάρ' δλα αύτά, άποτελώντας μιά έξαιρεση από τους άλλους, κρατήθηκε πάντα μακριά από τις σοσιαλιστικές ιδέες. Πέθανε τό 1936

MIEGEL Agnes: Γεννήθηκε τό 1879. Σπούδασε ξένες γλώσσες (γαλλικά, αγγλικά, ιταλικά). 'Από τό 1920 ώς τό 1926, δημοσιογράφος. 'Από τό 1927 άρχιζει νά γράφει. "Έγραψε κυρίως μπαλλάντες, ήθογραφική ποιηση και κατόπιν στράφηκε στήν έθνικιστική και ναζιστική ποίηση 'Από τό 1945 ώς τό 1949 τής άπαγορεύτηκε νά δημοσιεύει. Πέθανε τό 1964.

MÖLLER Eberhard Wolfgang: Γεννήθηκε τό 1906 στό Βερολίνο. Γιός γλύπτη. Φιλολογικές σπουδές. Θεατρική δραστηριότητα. Μέλος τῶν S A από τό 1932 'Επισήμες θέσεις στόν τομέα τής προπαγάνδας κατά τήν περίοδο τού Γ' Ράιχ. Πολυάριθμα δράματα ναζιστικοῦ περιεχομένου "Ένας από τους πιό πολυπαιγμένους θεατρικούς συγγραφεῖς κατά τό διάστημα 1933-1945

MÜNCHHAUSEN Bötties von: Γεννήθηκε τό 1874 Σπούδασε νομικά και πολιτικές έπιστημες Πήρε μέρος στόν A' Παγκόσμιο Πόλεμο 'Ανήκει στό ίδιο ρεύμα μέ τήν Agnes Miegel. Αύτοκτόνησε τό 1945

PONTEN Josef: Γεννήθηκε τό 1883. 'Αγροτική οίκογένεια. Φιλολογικές σπουδές Πολλά ταξίδια στό έξωτερικό Τό 1920 έγκοθισταταί στό Μόναχο Περνά από ένα στύλ πού είναι άδριστα έπηρεασμένο από τόν έξιπρεσσιονισμό σ' έναν άντικειμενικό ρεαλισμό 'Ενδιαφέρθηκε γιά τή γερμανική μόρφωση τῶν Γερμανῶν τού έξωτερικοῦ Πέθανε τό 1940

SALOMON Ernst von: Γεννήθηκε τό 1902 στό Κίελο Πατέρας άξιωματικός 'Ο ίδιας πήγε στή σχολή Εύελπιδων 'Άλλα έγκατέλειψε τή στρατιωτική καρριέρα 'Από τό 1919 συχνάζει στούς άντιδραστικούς κύκλους, γίνεται μέλος τῶν 'Ελεύθερων Σωμάτων, συμμετέχει στό

πραξικόπημα τοῦ Κάπ. Ἀνακατεμένος στή δολοφονία τοῦ Ράτεναου. Καταδίκη σέ πέντε χρόνια φυλακή. Κατά τήν περίοδο τοῦ Γ' Ράιχ, ἀσχολεῖται μέ τὸν κινηματογράφο, προσπαθώντας νά κρατηθεῖ σέ ἀπόσταση ἀπό τοὺς ναζί καὶ τὸ ναζισμό. Τό 1945 φυλακίζεται Ἐμεινε κλεισμένος σ' ἑνα ἀμερικάνικο στρατόπεδο μέχρι τό 1946 Πέθανε τό 1972

SCHÄFER Wilhelm. Γεννήθηκε τό 1868. Ἀγροτική οἰκογένεια Γιά έφτα χρόνια δάσκαλος στή Ρηνανία. Κατόπιν στό Βερολίνο δπου συνδέεται μέ τὸν Richard Dehmel. Τό 1905 ιδρύει μιά ἐπιθεώρηση Δέχτηκε τήν ἐπίδραση τοῦ νατουραλισμοῦ. Στά χρόνια τοῦ τριάντα κράτησε ἔθνικιστική στάση. Τό 1941, πήρε τό βραβεῖο Γκαϊτε τῆς Πόλης τῆς Φρανκφούρτης. Πέθανε τό 1952

SCHAUWECKER Franz: Γεννήθηκε τό 1890 στό Ἀμβούργο Σπουδές ιστορίας καὶ λογοτεχνίας. Παίρνει μέρος στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο Γυρίζει σοβαρά τραυματισμένος. Κατόπιν ζει ἀπό τήν πέννα του στό Βερολίνο. Βρίσκεται κοντά στούς ἔθνικεπαναστατικούς, ιδιαίτερα κοντά στόν Ernst Jünger. Φανατικός ἀντιρεπουμπλικάνος Ὁ τίτλος ἐνός μυθιστορήματός του, *Aufbruch der Nation* ('Η ἀνοδος τοῦ ἔθνους, 1929) ἔγινε ἑνα ἀπό τά ναζιστικά σλόγκαν

SCHOLT Wilhelm von. Γεννήθηκε τό 1874 στό Βερολίνο Φιλολογικές σπουδές, φιλος τοῦ Πάουλ Ἐρνστ Ἀπό τό 1914 ὥς τό 1922, θεατρικός σύμβουλος στή Στούπτγάρδη. Συντηρητικός, τραντισιοναλιστής, ἐκπρόσωπος ἐνός νεοκλασικισμοῦ Συμπαθοῦσε τούς ναζί Τό 1953 σάν πρόεδρος τῆς Ὀμοσπονδίας θεατρικῶν συνθετῶν και συγγραφέων, ἐστειλε μιά ἀνοιχτή ἐπιστολή στόν πρόεδρο τῆς Ὀμοσπονδιακής Δημοκρατίας, γιά νά διαμαρτυρηθεῖ ἐνάντια στήν εισβολή τῶν ξένων συγγραφέων, στά θέατρα καὶ στούς ἔκδοτικούς οἰκους Πέθανε τό 1969

SCHUMANN Gerhard Γεννήθηκε τό 1911 Φιλολογικές σπουδές Μέλος τῆς Ἐνωσης ναζί φοιτητῶν και κατόπιν τῶν S A. Κατά τήν περίοδο τοῦ Γ' Ράιχ ἀσχολεῖται μέ τό θέατρο Πολλά λογοτεχνικά βραβεῖα γιά τά ποιήματα και τά δράματά του Υστερα ἀπό τόν πόλεμο,

έκδοτική δραστηριότητα. ο έκδοτικός του οίκος (Hohenstaufen Verlag) έκδιδει και πρωθει δλους τούς συγγραφείς πού έμπνέονται από τό ναζισμό ή θαυμάζονται από τούς ναζι.

SEIDEL Ina. Γεννήθηκε τό 1885 σπή Χάλλε. Πατέρας γιατρός Ύστερα από μιά σοβαρή άρρωστια, καταπιάστηκε μέ τή συγγραφή Γλυκανάλατα γυναικεία μυθιστορήματα, γεμάτα προτεστάντικη εύλαβεια και μυστικισμό Ανήκει στό νεορωμαντισμό. Μεγάλη διάδοση και έκτιμηση έπι Γ' Ράιχ. Πέθανε τό 1976.

STEHR Hermann Γεννήθηκε τό 1864 σπή Σλεσία Δάσκαλας τού χωριού Ύστερα από τό 1913 ζει από τή συγγραφή Στήν άρχη νατουραλιστής, κατόπιν έπηρεάζεται από τό μυστικισμό Έκπρόσωπος τής περιφημης γερμανικής έσωτερικότητας. Πολύ άγαπητός σπή μικροαστική τάξη. Ο Johst τόν χαρακτήρισε σάν τό μεγαλύτερο γερμανό συγγραφέα τής έποχής Πέθανε τό 1940

STRAUSS Emil. Γεννήθηκε τό 1866 στό Πιφορτσχάιμ Προτεοτάντικη οικογένεια. Φιλολογικές σπουδές Στήν άρχη τόν τραβᾶ ο νατουραλισμός, στό Βερολίνο κάνει παρέα μέ τούς Dehmel και Hauptmann Τό 1892 ταξιδί στή Βραζιλία Γυρίζοντας ζει από τό έπάγγελμα τού συγγραφέα. Μυθιστοριογράφος τής άγροτικής ζωής, τής ποιησης και τής χωριάτικης ύγειας Στό Γ' Ράιχ θεωρήθηκε σάν ενα ειδος κλασικού τής ήθογραφικής λογοτεχνίας μέ ρατσιστικές αποχρώσεις Πέθανε τό 1960

STRAUSS UND TORNEY Lulu Γεννήθηκε τό 1873 Πατέρας άξιωματικός Τό 1916, παντρεύεται τόν έκδότη Eugen Diederichs ('Ιένα), πού πεθαίνει τό 1930 Φίλη τής Agnes Miegel και ίδιο περιεχόμενο έργων μ' έκεινη ποιηση τής φύσης, πού έξελιχτηκε μέ φυσικότητα σέ ποιηση τού αιματος και τής γῆς Πέθανε τό 1956 σπή Ιένα

THIESS Frank Γεννήθηκε τό 1890 Φιλολογικές σπουδές Από τό 1915 ως τό 1919, δημοσιογράφος Κατόπιν άσχολήθηκε μέ τό θέατρο Από τό 1923, συγγραφέας Γράφει μιά ραφιναρισμένη πρόζα Έπι Γ' Ράιχ έζησε έν μέρει σπή Αύστρια και σπή Ιταλία Τό 1933, τέθηκε σπή

διάθεση τῶν ναζί ένω τίποτα δέν προμηνούσε κάτι τέτοιο. Ἐσπευσε νά προλάβει τίς ἐπιθυμίες τους. Τό 1941, δημοσίευσε ἔνα μυθιστόρημα δησού γινόταν μιά καλυμμένη κριτική ἐνάντια στή ναζιστική δικτατορία, πού ἀπαγορεύτηκε ἀμέσως. Ὅστερα ἀπό τό 1945 αὐτοπαρουσιάστηκε σάν ἔνας ἀντιστασιακός, σάν ἔνας ἐκπρόσωπος τῆς ἑσωτερικῆς μετανάστευσης.

TRENKER Luis. Γεννήθηκε τό 1892 στό Τυρόλο. Σπούδασε ἀρχιτεκτονική στή Βιέννη. Ἀπό τό 1931, δούλεψε στόν κινηματογράφο. Συγγραφέας περιπετειωδών μυθιστορημάτων πού διαδραματίζονται στό βουνό, διαποτισμένα μέ αντιδραστικές ιδέες.

VESPER Will: Γεννήθηκε τό 1882. Οἰκογένεια ἀγροτική και προτεστάντικη. Φιλολογικές σπουδές και κατόπιν ἐκδοτικός σύμβουλος στό Μόναχο. Ἀπό τό 1911 συγγραφέας. Ἀπό τό 1915 ως τό 1918 στρατιώτης. Ἀπό τό 1923 ως τό 1943 ἐκδίδει τήν ἐπιθεώρηση *Die Schöne Literatur* (πού τό 1933 μετονομάζεται σέ *Die Neue Literatur*). Τά θέματά του ἦταν ἔθνικιστικού περιεχομένου μέσα στή γραμμή τῆς γερμανικῆς μυθολογίας και τοῦ δηλωμένου ἀντισημιτισμοῦ. Πολυάριθμα ποίηματα πρός τιμήν τοῦ Χίτλερ. Πέθανε τό 1962.

WAGGERL Heinrich: Γεννήθηκε τό 1897. Πήρε μέρος στόν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μέ τό βαθμό τοῦ ἀξιωματικοῦ. Αίχμαλωτος στήν Ίταλία μέχρι τό 1920. Κατόπιν ἀρχίζει νά γράφει. Ἐπηρεασμένος ἀπό τόν Κνούτ Χάμσουν. Δέν ἀνέπτυξε πολιτική·δραστηριότητα, ἀλλά τά βιβλία του ἔξυπρέπησαν τούς ναζί μέ τόν ἀντιδιανοσυμενισμό τους και τήν ἐξύμνηση τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς.

WEHNER Josef Magnus Γεννήθηκε τό 1891. Στρατιώτης στόν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Τραυματίστηκε στό Βερντέν Πολεμικά μυθιστορήματα, σωβινιστικά και πολεμόχαρα, διαποτισμένα ἀπό καθολικισμό. Στά χρόνια τοῦ πενήντα ἔγραψε πολυάριθμα «μυστήρια». Πέθανε τό 1973.

WEINHEBER Josef: Γεννήθηκε τό 1892 στή Βιέννη. Ἐμεινε ὄρφανός ἀπό πολύ μικρός. Ἐβγαλε τό γυμνάσιο και κατόπιν δούλεψε σάν ταχυδρομικός ύπαλληλος. Ἀπό τό 1932 ζει ἀπό τή συγγραφή.

Βραβείο Μότσαρτ τό 1935, μέγα βραβείο τής Πόλης τῆς Βιέννης, τό 1940. Απολιτικός ποιητής, πού τό ταλέντο του δέν είχε άναγνωριστεῖ καθόλου μέχρι νά τὸν κάνουν διάσημο οἱ ναζί. Πράγμα πού τό ἀποδέχηται Αὐτοκτόνησε ἀπό τίς τύψεις τό 1945

WINNIG August: Γεννήθηκε τό 1878. Μαθήτευσε σάν χτίστης. Συνδικαλιστής ἡγέτης, μέλος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Τό 1920 διώχνεται από τό κόμμα Συγγραφέας-έργατης. Χρησιμοποιήθηκε ἀπό τοὺς ναζί πού παρουσίασαν τὴν πορεία του σάν χαρακτηριστική πορεία ἐνός δρισμένου ρεύματος τῆς ἀριστερᾶς, τοῦ σοσιαλδημοκρατισμοῦ, πού συμφωνεῖ μὲν πήν πολιτική τους. Ἀργότερα στράφηκε πρός τό χριστιανισμό. Πέθανε τό 1956

ZILLICH Heinrich: Γεννήθηκε τό 1898. Σουδητική καταγωγή. Πατέρας διευθυντής ἐργοστασίου. Τό 1914 κατατάχηκε ἐθελοντής. Κατόπιν ἀκολούθησε ἀνώτερες σπουδές. Λογοτεχνική δραστηριότητα στοὺς Σουδήτες. Τό 1936 ἐγκαθίσταται στό Μόναχο, κατόπιν στό Βερολίνο. Στρατευμένη λογοτεχνία ὑπέρ τοῦ γερμανικοῦ ἐπεκτατισμοῦ. Μετά τὸν πόλεμο ἔξακολούθησε ν' ἀναπτύσσει μιὰ δημοσιογραφική καὶ λογοτεχνική δραστηριότητα μέσα στοὺς ἀκροδεξιούς κύκλους τῆς Ομοσπονδιακῆς Δημοκρατίας.

ZÖBERLEIN Hans: Γεννήθηκε τό 1895 στή Νυρεμβέργη. Πατέρας παπούτσης. Ἐγίνε χτίστης Τραυματίστηκε στὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατόπιν ανέπτυξε ἀνατρεπτική δράση ἐνάντια στή Δημοκρατία. Ἀπό πολὺ νωρίς μέλος τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος καὶ τῶν S.A. Θανατική καταδίκη τό 1948 πού μετατράπηκε σέ ισόβια. Κατόπιν ἡ ποινή ἀνεστάλη. Πέθανε τό 1964. Ἐκπρόσωπος τῆς πολεμόχαρης λογοτεχνίας.

IV ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΡΡΑΙΧ ΕΠΑΙΞΑΝ ΚΑΠΟΙΟ ΡΟΛΟ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

BREKER Arno Γεννήθηκε τό 1900. Παλιός μαθητής τοῦ Γάλλου

γλύπτη Μαγιόλ Πολύ διάσημος γλύπτης του Γ' Ράιχ 'Εκπρόσωπος της μνημειακής τέχνης Περηφανευόταν πάντα για τις σχέσεις του με τήν καλή γαλλική κοινωνία. Δημοσίευσε έναν τόμο με απομνημονεύματα δύο όπου άσχολείται με πολυάριθμες προσωπικότητες της Γαλλίας

GÜNTHER Hans F.K.: Γεννήθηκε τό 1891 Καθηγητής στήν 'ένα τό 1931, στό Βερολίνο τό 1935 και στό Ωρίμπουργκ άπό τό 1941 ώς τό 1945 Ειδικός της ανθρωπολογίας, προπαγανδιστής του «ιδεώδους του βορρᾶ» και τής «βόρειας φυλής». "Οχι μόνο δημιούργησε ένα καλλιτεχνικό στύλο, πού νά ταιριάζει σ' αύτή τήν περιβόλητη φυλή άλλα και μά θεωρία πάνω στά χρώματα σύμφωνα μ' αύτόν, τό μπλέ και τό πράσινο, ήταν πνευματικά χρώματα.

KOLBE Georg Γεννήθηκε τό 1877 Γλύπτης Σπουδές στή Δρέσδη, τό Μόναχο, τό Παρίσι, τή Ρώμη Πέθανε τό 1947

SCHEIBE Richard: Γεννήθηκε τό 1879 'Από τό 1897 ώς τό 1899 σπουδές στήν 'Ακαδημία Καλών Τεχνών τής Δρέσδης και κατόπιν στό Μόναχο 'Από τό 1925 ώς τό 1933 καθηγητής γλυπτικής στή Φρανκφούρτη και κατόπιν στό Βερολίνο. "Ηδη γνωστός πρίν άπό τό 1933 Πέθανε τό 1964.

SCHULTZE - NAUMBURG Paul Γεννήθηκε τό 1869 'Αρχιτέκτονας, ζωγράφος, τεχνοκριτικός Τό 1930, διευθυντής τής 'Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών τής Βαϊμάρης. Τό 1928, δημοσίευσε ένα βιβλίο πάνω στήν τέχνη και τή φυλή.

"Οπως δ' Günther έτσι κι' αύτός προσπάθησε νά έπιβάλει μιά τέχνη πού νά ταιριάζει στή «βόρεια φυλή». 'Ο Χίτλερ δέν τόν συμπαθούσε πολύ Παρ' όλα αύτά άσκησε μιά τεράστια έπιρροή μέ τά βιβλια του.

THORAK Josef Γεννήθηκε τό 1889 Εύνοούμενος γλύπτης του Χίτλερ

TROOST Paul Ludwig Γεννήθηκε τό 1878 'Αρχιτέκτονας πού είχε κερδίσει τήν έμπιστοσύνη του Φύρερ πού τού άνέθεσε διάφορα έργα πρίν άκόμα άπό τό 1933, και ειδικά τήν έσωτερική διαρρύθμιση τού Φαιού Οίκου στό Μόναχο Πέθανε τό 1934

WILLRICH Wolfgang Γεννήθηκε τό 1897. Βασικά πορτραΐστας ζωγράφος Συνέταξε διάφορες μπροσούρες Σ' αύτές κήρυσσε πώς έπρεπε όπωαδήποτε νά καταπολεμηθείτη λεγόμενη έκφυλισμένη τέχνη και νά ένθαρρυνθεί τό «πνεῦμα τοῦ βορρᾶ». Μαζί μέ τόν Ἀντολφ Ζήγκλερ ὑπῆρξε ἔνας ἀπό τούς κυριότερους διοργανωτές τῆς ἐκθεσῆς «έκφυλισμένης τέχνης» τό 1937 Εἶχε τήν εύνοια τοῦ Βάλτερ Νταρρέ, πού τόν κάλεσε στό Βερολίνο γιά νά προβάλει καλλιτεχνικά τίς θεωρίες του γιά τό αἷμα και τή γῆ.

V. ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΟΥ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥΝ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΚΟΙΝΩΣ ΟΝΟΜΑΣΤΗΚΕ Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

BERGENGRUEN Werner Γεννήθηκε τό 1892 στή Ρίγα Πατέρας γιατρός Πήρε μέρος στόν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο Πολέμησε στις βαλτικές χώρες Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία και μέ τή μετάφραση Ρώσων κλασικών Ἀπό τό 1926 ώς τό 1927 έζησε στό Βερολίνο Μεταστράφηκε στόν καθολικισμό τό 1936 Ποιήματα, μυθιστορήματα, ταξιδιωτικά χρονικά, διηγήματα και βιβλία γιά παιδιά Τό μυθιστόρημά του, *Der Grosszyran und das Gericht*. ('Ο τύραννος και τό δικαστήριο, 1935) Θεωρήθηκε σάν ένα άντιφασιστικό έργο.

KLEPPER Jochen Γεννήθηκε τό 1903 Πατέρας πάστορας Σπουδές Θεολογίας Ἐγραψε ιστορικά μυθιστορήματα χριστιανικού περιεχομένου Συγγεκριμένα τό *Der Vater* ('Ο πατέρας) πού τό ἔγραψε τό 1937 κι ὅπου μέσα ἀπό τήν προσωπογραφία τοῦ βασιλιά τῆς Πρωσίας Φρειδερίκου-Γουλιέλμου Α', μελετά τό πρόβλημα τής γήινης τάξης σάν μιά ἀντανάκλαση τῆς Θείας τάξης Τό 1942, ἀποφάσισε ν' αὐτοκτονήσει μαζί μέ τήν ἐβραϊκής καταγωγής γυναικά του και τήν κόρη του γιά ν' ἀποφύγει τό στρατόπεδο συγκεντρώσεως

LEHMANN Wilhelm Γεννήθηκε τό 1882 στή Βενεζουέλα Πατέρας ἐμπορευόμενος. Σπουδές ἔνων γλωσσῶν Καθηγητής λυκείου Μυθιστορήματα διηγήματα και ποιήματα Γνωστός κυριώς γιά τά ποιήματά του που συχνά είχαν γιά θέμα τους τή φύση Τό 1935, δημοσιεύσεις μιά

συλλογή μέ τὸν τίτλο *Antwort des Schweigens* ('Απάντηση τῆς σιωπῆς) Πέθανε τό 1968

LOERKE Oskar Γεννήθηκε τό 1884. 'Αγροτική οικογένεια. Φιλολογικές σπουδές. 'Εκδοτική καρριέρα Γνωστός αάν ποιητής. Στά ποιήματά του είδαν ένα τρόπο διαφυγῆς ἀπ' τό Ναζισμό κι' ένα είδος άντιστασης άπεναντί του. 'Αφορες προπάντων ένα πολύ ένδιαιφέρον ήμερολόγιο, πού κράτησε κατά τή διάρκεια τοῦ Γ' Ράϊχ. Πέθανε τό 1941

RECK - MALLECZEWEN Friedrich Percyval: Γεννήθηκε τό 1884 στήν 'Ανατολική Πρωσσία 'Αριστοκράτης Πατέρας γαιοκτήμονας. Διάφορες σπουδές. Πολυάριθμα ταξίδια. Ταξίδεψε και στό Μεξικό δου πήρε μέρος στήν έπανάσταση Στό *Baukelsos*, μάι ιστορική μελέτη πάνω στή συλλογική τρέλλα πού δημοσιεύτηκε τό 1937, πραγματεύεται τό φαινόμενο τοῦ έθνικοσιαλισμοῦ. Συνελήφθηκε τό 1944 και πέθανε ἀπό τύφο στό στρατόπεδο συγκεντρώσεως τοῦ Νταχάου τό Φεβρουάριο τοῦ 1945.

SCHNEIDER Reinholt: Γεννήθηκε τό 1903. Πατέρας προτεστάντης. μητέρα καθολική. Μαθήτευας τυπογράφος. Πολυάριθμα ταξίδια. Τό 1938, ξαναγυρίζει στήν καθολική πίστη 'Επι Γ' Ράϊχ έγραψε άντιστασιακά ποιήματα Τό 1938 δημοσιεύει ένα ιστορικό διήγημα, τό *Las Casas vor Karl V* ('Ο Λάς Κάζας μπροστά στόν Κάρολο V), πού θά θεωρηθεῖ σάν ένα άντιναζιστικό κείμενο. Πέθανε τό 1958.

WIECHERT Ernst Γεννήθηκε τό 1887 στήν 'Ανατολική Πρωσσία Πατέρας δασονόμος. Σπουδές φυσικῶν ἐπιστημῶν και φιλοσοφίας Καθηγητής λυκείου μέχρι τό 1933. Τό 1938 φυλακίζεται γάι δυό μῆνες στό Μπούχενβαλντ γιά προτροπή σέ άντισταση μέσω τῶν γραπτῶν του (είχε ύπερασπιστεί τόν πάστορα Μάρτιν Νημαϊλλερ) Κατόπιν έζησε άποτραβηγμένος, έπιτρούμενος ἀπό τή Γκεστάπο. Τό 1939 δημοσιεύει ένα μυθιστόρημα πού γνώρισε ἐκπληκτική ἐπιτυχία, τό *Das einfache Leben* ('Η ἀπλή ζωή): σ' αύτό η φυγή θεωρήθηκε σάν μιά διαμαρτυρία ένάντια στό ναζισμό, στό μέτρο πού προσφέρει τή δυνατότητα νά ζήσει κανεὶς στή γῆ, σ' ένα κόσμο πιό πλούσιο και πιό άνθρωπινο γάι τό άτομο Πέθανε τό 1950

VI ΕΜΙΓΚΡΕΔΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

BECHER Johannes R Γεννήθηκε τό 1891 Σπούδασε φιλολογία και ιατρική στό Βερολίνο, στό Μόναχο και στήν Ἰένα, άλλα γρήγορα διέκοψε τις σπουδές τους Στό τέλος τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου, προσχώρησε στούς σπαρτακιστές και κατόπιν στό κομμουνιστικό κόμμα Τό 1933 μετανάστευσε (Πράγα, Βιέννη, Γαλλία, Σοβιετική Ενωση) Πέρασε δύο τόν πόλεμο στήν Ε Σ Δ όπου διεύθυνε τήν ἐπιθεώρηση *Internationale Literatur* Τό Μάιο τοῦ 1945 ἐπιστρέφει στή Γερμανία Ἀπό τό 1950 ώς τό 1953, πρόεδρος στήν Ἀκαδημία τῶν Τεχνῶν τοῦ Ἀνατολικού Βερολίνου Τό 1954 ὄνομάζεται ύπουργός Πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας Πέθανε τό 1958

BENJAMIN Walter Γεννήθηκε τό 1892 Δοκιμιογράφος και λογοτεχνικός κριτικός. Μετανάστευσε στή Γαλλία Αύτοκτόνησε τό 1940.

BRECHT Bert Γεννήθηκε τό 1898 στό Ἀουγκαμπουργκ Μετανάστευσε τό Φεβρουάριο τοῦ 1933 Ἐμεινε στίς χώρες τοῦ Βορρᾶ μέχρι τό 1940. Κατόπιν πήγε στίς Η Π Α Τό 1947 ξαναγύρισε στήν Εύρωπη Στήν άρχη μένει στήν Ἐλβετία και κατόπιν ἐγκαθίσταται στό Ἀνατολικό Βερολίνο. Πέθανε τό 1956

BROCH Hermann Γεννήθηκε τό 1886 στή Βιέννη Πατέρας βιομήχανος Σπούδασε θετικές ἐπιστήμες Τό 1909 διευθυντής τοῦ πατρικοῦ ἔργοστασιου και συγχρόνως σπουδές φιλοσοφικῆς. Τό 1938 φυλακιστήκε γιά ἔνα σύντομο διάστημα ἀπό τούς ναζί Ὅτερα ἀπ' αύτό μεταναστεύει στήν Ἀγγλία και κατόπιν στίς Η Π Α όπου και πεθαίνει τό 1951 Ὅπήρξε ἔνας ἀπό τούς μεγαλύτερους μυθιστοριογράφους τῆς Αύστριας

BRUCKNER Ferdinand Γεννήθηκε τό 1891 στή Βιέννη Ἀνθρωπος τοῦ Θεάτρου, πού στήν άρχη ἐπηρεάστηκε ἀπό τόν ἔξπρεσσιονισμό Τό 1933 ἐγκαταλείπει τήν Αύστρια γιά τή Γαλλία και τό 1936 φεύγει γιά τίς Η Π.Α όπου παίρνει και τήν ἀμερικάνικη ύπηκοότητα Γυριζει στή Γερμανία τό 1951 Πέθανε στό Βερολίνο τό 1958 Ἐγραψε ἔνα αντιναζιστικό δράμα πού γνώρισε ἐπιτυχία, τό Die Rassen (οι φυλές, 1933)

BREDEL Willi. Γεννήθηκε τό 1901 στό 'Αμβούργο ' Έργατης Τό 1916 μέλος τών Σοσιαλιστικών Νεολαίων Τό 1917 σπαρτακιστής Τό 1919 έγγράφεται στό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα Τό 1923, πήρε μέρος στήν έργατική έξεγερση τού 'Αμβούργου και καταδικάστηκε σέ δυο χρόνια φυλακή Τό 1930 καταδικάστηκε πάλι σέ δυο χρόνια φυλακή, σάν ένοχος έσχάτης προδοσίας, μέ τά δυσφημηστικά κείμενά του Τό 1932, ταξιδεύει στή Σοβιετική Ένωση. Τό 1933 κλείνεται σ' ένα στρατόπεδο συγκεντρώσεως και θά δώσει τήν πρώτη αύθεντική μαρτυρία, γιά τά στρατόπεδα, τό *Die Prüfung* ('Η δοκιμασία) Μεταναστεύει τό 1934 στή Σοβιετική Ένωση Γυρίζει στή Γερμανία τό 1945 και έγκαθίσταται στό 'Ανατολικό Βερολίνο. Ένας άπό τούς σημαντικότερους έκπροσώπους τής έργατικής λογοτεχνίας Πέθανε τό 1964

DÖBLIN Alfred: Γεννήθηκε τό 1878 Σπουδές ιατρικής. Άπό τό 1911 ώς τό 1933 γιατρός στό Βερολίνο. Τό 1933 μεταναστεύει. Γυρίζει στή Γερμανία τό 1945 άφού πέρασε δλόκληρη τήν περίοδο τοῦ πολέμου, στίς Η.Π.Α. Πέθανε τό 1957.

FEUCHTWANGER Lion. Γεννήθηκε τό 1884 στό Μόναχο Διάφορες φιλολογικές σπουδές. Παίρνει μέρος στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και δέχτηκε είρηνιστικές έπιπροσές Άπό τότε γίνεται προσδευτικός συγγραφέας. Δραματουργός και πετυχημένος μυθιστοριογράφος ιδιαίτερα μέ τά ιστορικά του μυθιστορήματα. Φίλος τοῦ Μπρέχτ. Τό 1933, μετανάστευση Φυλακίστηκε στή Γαλλία προτού καταφέρει νά φύγει γιά τίς Η.Π.Α., δπου και πέθανε τό 1958.

FRANK Leonhard. Γεννήθηκε τό 1882. Έργατης, κατόπιν ζωγράφος και σχεδιαστής. Τό 1914 άρνιέται νά πολεμήσει. Μεταναστεύει στήν 'Ελβετία τό 1915. Επιστροφή στή Γερμανία τό 1918 δπου παίρνει μέρος στά έπαναστατικά γεγονότα. Τό 1933 μεταναστεύει στήν 'Ελβετία κατόπιν στή Γαλλία και στίς Η.Π.Α. Γυρισμός στήν δύμοσπονδιακή Δημοκρατία τό 1950. Πεθαίνει στό Μόναχο τό 1961. Έγραψε πολλά μυθιστορήματα μέ σύμμανιστικό περιεχόμενο πού διακρίνονται άπό τό πνεύμα τής άριστερᾶς.

GABOR Andor. Γεννήθηκε τό 1884 στήν Ούγγαρια. Έγραψε στά

γερμανικά. Στά χρόνια τοῦ τριάντα πήρε μέρος στίς συζητήσεις γιά τὴν προλεταριακή λογοτεχνία. Μετανάστευσε στή Σοβιετική Ἐνωση τὸ 1933. Ἐπέστρεψε στήν Ούγγαρια τὸ 1945. Πέθανε στή Βουδαπέστη τὸ 1953. Ἐγραψε μά συλλογή ἀπό νουβέλλες πάνω στήν καθημερινή ζωή ἐπὶ Γ' Ράιχ

HEARTFIELD John: Γενήθηκε τὸ 1891. Προσχώρησε στό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα, μόλις ίδρυθηκε. Συμμετοχή στό ντανταϊσμό. Συνεργασία μέ τό Θέατρο τοῦ Πισκάτορ. Μετανάστευση τὸ 1933. Ἐπιστροφή στή Γερμανία (΄Ανατολικό Βερολίνο) τὸ 1950 Πέθανε τὸ 1968. Θεωρεῖται ἔνας ἀπό τούς σημαντικότερους ειδικούς στό φωτομοντάζ.

HEIDEN Konrad: Γενήθηκε τὸ 1901 στό Μόναχο Σπούδασε νομικά και οικονομικές ἐπιστῆμες. Ἀπό τό 1920 ἀρχίζει νά μελετᾶ τό ναζιστικό κίνημα και συναντιέται μέ τούς ἡγέτες του. Μεταναστεύει τὸ 1933, στή Γαλλία στήν ἀρχῇ και κατόπιν στίς Η.Π.Α ἀπου και πέθανε τὸ 1966 Πολλά βιβλία μέ θέμα τό ναζισμό (τό πρώτο δημοσιεύτηκε τὸ 1932 ἀπό τίς ἑκδόσεις Rowohlt).

HERZFELDE Wieland: Γενήθηκε τὸ 1896. Ἀδελφός τοῦ John HEARTFIELD και ἴδια πορεία μ' αὐτόν Ἰδρυσε τίς ἑκδόσεις Malik πού τίς διεύθυνε στή Γερμανία, ἀπό τό 1917 μέχρι τό 1933. Κατόπιν μεταναστεύει Γυρίζει στή Γερμανία (΄Ανατολικό Βερολίνο) τὸ 1948 Πέθανε τό 1972.

HILLER Kurt: Γεννήθηκε τὸ 1885. Ἐκπρόσωπος τῆς ἀκτιβιστικῆς πτέρυγας τοῦ ἔξπρεσσιονιστικοῦ κινήματος. Ἀπό τό 1933 – 1934 συνελήφθη πολλές φορές ἀπό τούς ναζί Μεταναστεύει τέλη Σεπτεμβρίου 1934 Ἀπό τό 1938 ώς τό 1946 μένει στό Λονδίνο Ἐπιστροφή στή Γερμανία (΄Ομοσπονδιακή Δημοκρατία) τὸ 1955 Πέθανε τό 1972

HORVATH Odón νον Γεννήθηκε τὸ 1901 στό Φιούμε Γερμανόφωνος Αύστροουγγρος Πέρασε τή νεότητά του στό Βελιγράδι και τή Βουδαπέστη Φιλολογικές σπουδές Θεατρική δραστηριότητα Ἐγραψε πολλά Θεατρικά ἔργα (Βραβείο Κλάιστ τό 1931) Ἐγκαταλείπει τή Γερμανία τό 1933 Πέθανε σέ δυστύχημα στό Παρίσι τό 1938

KANTOROWICZ Alfred: Γεννήθηκε τό 1899 στό Βερολίνο. Πήρε μέρος στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σπούδασε νομικά και φιλολογία Διδάκτορας τοῦ δικαίου τό 1923 Δημοσιογραφεί. Τό 1931 προσχώρει στό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα. Άπο τό 1933 ώς τό 1941 έξόριστος στή Γαλλία δημο προσπαθεί νά διοργανώσει τούς έμιγκρέδες συγγραφείς. Πήρε μέρος στόν Ισπανικό Εμφύλιο σάν αξιωματικός τής 8ης διεθνούς ταξιαρχίας. Τό 1941 μεταναστεύει στίς Η.Π.Α. Γυρίζει στό Ανατολικό Βερολίνο τό 1946 όπου άνέλαβε τά άρχεια Χάινριχ Μάν. Τό 1957 έγκαταλείπει τήν Ανατολική Γερμανία γιά τό Δυτικό Βερολίνο, και κατόπιν γιά τό Αμβούργο Συγγραφέας πολλών έργων μέθεμα τό πρόβλημα τής άντιναζιστικής μετανάστευσης. 'Ανάμεσά τους κι' ένα βιβλίο άπομνημονευμάτων

KRACAUER Siegfried: Γεννήθηκε τό 1889. Σπούδασε ιστορία τέχνης, κοινωνιολογία και άρχιτεκτονική. Άπο τό 1920 άσχολείται μέθη δημοσιογραφία. Μεταναστεύει τό 1933 στή Γαλλία και κατόπιν στίς Η.Π.Α. όπου και πέθανε τό 1966. Ειδικός τοῦ κινηματογράφου άλλα προπάντων δοκιμιογράφος. 'Έγραψε έπισης και μυθιστορήματα

LANGHOFF Wolfgang: Γεννήθηκε τό 1901 στό Βερολίνο. Στήν άρχη ναυτικός και κατόπιν ήθοποιός. Τό 1933 κλείστηκε γιά δεκατρεῖς μήνες σέ στρατόπεδο συγκεντρώσεως. 'Έγραψε σχετικά μιά πολύ σπουδαία μαρτυρία τό Die Moorsoldaten (Στρατιώτες τοῦ βάλτου, 1935) Τό 1934, φυγή στήν Ελβετία. 'Αγωνίζεται μέσα στούς κύκλους τών έμιγκρέδων και συγχρόνως άναπτύσσει θεατρική δραστηριότητα στή Ζυρίχη. Γυρισμάς στή Γερμανία (Ανατολικό Βερολίνο) τό 1946. Πέθανε τό 1966

LUDWIG Emil: Γεννήθηκε τό 1881 στό Μπρεσλάου. 'Εβραικής καταγωγής, τό 1902 μεταστρέφεται στό χριστιανισμό. Άπο τό 1906 ζει άπο τήν πέννα του. 'Έγραψε μ' έπιτυχία μυθιστορήματα κάι ιστορικές βιογραφίες. 'Ασχολήθηκε μέθη δημοσιογραφία. Πήρε τήν έλβετική ύπηκοότητα τό 1932. Τό 1933, στή Γερμανία καιγονται τά βιβλία του. Τό 1940 μεταναστεύει στίς Η.Π.Α. Γυρίζει στήν Ελβετία τό 1945 όπου και πεθαίνει τό 1948

MANN Heinrich Γεννήθηκε τό 1871 στό Λύμπεκ. Σπήν άρχη έπι-
ρεάστηκε από τόν έθνικισμό. Κατόπιν μελέτησε κι' έντυπωσιάστηκε
από τή Γαλλική Ἐπανάσταση τού 1789. Μέσα από τά μυθιστορήματα και
τά δρθρα του κάνει μιά έντονη κριτική ένάντια στό γουλιελμικό ίμπεριαλι-
σμό Τό 1933 μεταναστεύει στή Γαλλία και τό 1940 φεύγει γιά τίς Η.Π.Α.
Τό 1938 ύπηρξε πρόεδρος τής Ἐπιτροπής γιά ένα Γερμανικό Λαϊκό
Μέτωπο, στό Παρίσι. Νιώθει δλο και μεγαλύτερη συμπάθεια γιά τή
Σοβιετική Ἐνωση. Πεθαίνει τό 1950 στή Σάντα Μόνικα (Καλιφόρνια) ένω
έτοιμαζόταν νά φύγει γιά νά έγκατασταθεί στό Ἀνατολικό Βερολίνο.

MANN Thomas Γεννήθηκε τό 1875 στό Λύμπεκ. Μέχρι τά 1920
δέχτηκε έντονες έθνικιστικές έπιρροές Τή στιγμή τοῦ Α Ἀγακοσμίου
Πολέμου μαλλώνει μέ τόν άδελφό του πάνω σ' αύτό τό θέμα Κατόπιν
στρέφεται ἔξελικτικά πράς τίς δημοκρατικές ιδέες. Βραβείο Νόμπελ
λογοτεχνίας τό 1929 Τό 1933 άποφασίζει νά μήν ξαναγυρίσει στή
Γερμανία ύστερα άπό ένα ταξιδί πού έκανε στήν Ἐλβετία γιά νά δώσει
μιά διάλεξη. Μεταναστεύει στίς Η.Π.Α. τό 1938. Παίρνει πήν άμερικανική
ύπηκοσιτητα Ὁριστική έπιστροφή στήν Εύρωπη τό 1952, ύστερα άπότό
δυνάμωμα τοῦ Μακκαρθισμοῦ στίς Η.Π.Α. Πεθαίνει κοντά στή Ζυρίχη τό
1955

MANN Klaus. Γεννήθηκε τό 1906 στό Μόναχο. Πρωτότοκος γιός
τοῦ Τόμας Μάν. Σπήν άρχη άσχολήθηκε μέ τό Θέατρο. Γράφει έπισης
νουβέλλες και μυθιστορήματα. Τό 1938 μεταναστεύει και δημοσιογρα-
φεί ένάντια στό ναζισμό. Τό 1936 πηγαίνει στίς Η.Π.Α. δην παίρνει πήν
άμερικανική ύπηκοσιτητα τό 1949 Γυρίζει στή Γερμανία σάν πολεμικός
ἀνταποκριτής έχοντας καταταγεῖ στόν άμερικανικό στρατό. Αύτοκτονεί
στίς Κάννες τό 1949

MARCHWITZA Hans. Γεννήθηκε τό 1890 στή Σιλεσία. Ἐργάτης.
Ἐπαναστατική ιδεολογία. Συμμετέχει σ' δλα τά μεγάλα γεγονότα. Τό
1924, ἀνεργος Δημοσιογραφεῖ στά κομμουνιστικά έντυπα. Κατόπιν
γράφει μέ ύλικό τίς έμπειριες του σάν έργάτη. Τό 1933 μεταναστεύει.
Πολέμησε στόν Ἰσπανικό Ἐμφύλιο σάν άξιωματικός στίς διεθνεῖς
ταξιαρχίες Τό 1941 φεύγει γιά τίς Η.Π.Α. Ἐπιστροφή στή Γερμανία
(Ἀνατολικό Βερολίνο) τό 1946 Πέθανε στό Πότσδαμ τό 1965. Σάν τόν

Willi Bredel άνήκει κι' αύτός στό ρεύμα τών συγγραφέων-έργατών του μεσοπολέμου

MÜNZENBERG Willi: Γεννήθηκε τό 1889 στήν Έρφουρτη. Έργατης σε έργοστάσιο ύποδηματοποίας. Έρχεται σ' έπαφή με τούς Ρώσους έπαναστάτες. Κατά τόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο βρίσκεται στήν Ελβετία. Τό 1920 γίνεται μέλος τού γερμανικού κομμουνιστικού κόμματος. Υψηλές θέσεις μέσα στίς κομμουνιστικές δραγάνωσεις. Τό 1924 έπεξεργάζεται τό σχέδιο ένός συνεταιρισμού τύπου τής άκρας άριστεράς. Τόν ίδιο χρόνο έκλεγεται βουλευτής. Τό 1933 μεταναστεύει στήν Ελβετία και κατόπιν στή Γαλλία. Έξακολουθεί τήν έκδοτική του δραστηρότητα (έφημερίδες, άντιφασιστικά βιβλία). Υστερα άπό τίς μεγάλες δίκες τής Ρωσίας άπομακρύνεται άπό τό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα. Διώχνεται άπ' αύτό τό 1937. Πολύ έχθρικός άπέναντι στό γερμανο-σοβιετικό σύμφωνο. Βρέθηκε νεκρός στή Γκρενόμπλ τό 1940.

NOTH Erns Erich: (ψευδώνυμο τού Paul Krantz) Γεννήθηκε τό 1909 στό Βερολίνο Διάφορες άνωτερες σπουδές και κατόπιν δημοσιογράφος. Τό 1933 μεταναστεύει στή Γαλλία δημοσιογράφος. Τό 1941 πηγαίνει στίς Η.Π.Α. Έπιστρέφει στήν Εύρωπη τό 1963. Έχει γράψει μυθιστορήματα και δοκίμια.

OLDEN Balder: Γεννήθηκε τό 1882 στή Τσείκαου Δημοσιογράφος Πολλά ταξίδια. Βρισκόταν στήν Ανατολική Αφρική δταν ξέσπασε δταν Α' Παγκόσμιος Πόλεμος δημοσιογράφος. Τό 1920. Πολυάριθμα μυθιστορήματα που έγιναν έπιτυχίες. Τό 1933 μεταναστεύει. Από τό 1940 βρίσκεται στή Νότια Αμερική Πέθανε τό 1949 στό Μοντεβιδέο.

OTTWALT Ernst: (ψευδώνυμο τού Ernst Gottwalt Nicolas): Γεννήθηκε τό 1901 στήν Πομερανία. Μέλος τού Γερμανικού κομμουνιστικού κόμματος. Τό 1932 συνεργάζεται με τόν Μπρέχτ στήν ταινία *Kuhle Wampe*. Τό 1933 μεταναστεύει στή Σοβιετική Ένωση. Πολυάριθμες δημοσιεύσεις (δοκίμια και μυθιστορήματα). Πέθανε τό 1943 σ' ένα σοβιετικό στρατόπεδο.

PETERSEN Yan (ψευδώνυμο τού Hans Schwalm). Γεννήθηκε τό 1906 στό Βερολίνο 'Εργάτης. Άρχιζει νά γράφει σάν άνταποκρίτης τού κομμουνιστικού τύπου Παράνομη δραστηριότητα άπό τό 1933 μέχρι τό 1935. Κατόπιν μεταναστεύει στήν 'Ελβετία και στήν 'Αγγλία. 'Επιστροφή στό 'Ανατολικό Βερολίνο τό 1946. Πέθανε τό 1969: τό βιβλίο του *Unterwegs Strasse* ('Ο δρόμος μας) είναι τό πρώτο βιβλίο - ντοκουμέντο καθημερινής ζωῆς κατά τά πρώτα χρόνια τού Γ' Ράιχ.

PISCATOR Erwin Γεννήθηκε τό 1893. Έγγραφεται στό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα τό 1919 Θεατράνθρωπος. Άνεπτυξε ένα πολιτικό θέατρο. Μεταναστεύει τό 1934 'Επιστρέφει από τις Η.Π.Α στή Γερμανία (Δυτικό Βερολίνο) τό 1951. Πέθανε τό 1966.

PLIEVIER Theodor (σάν έξόριστος ύπεγραφε Plivier). Γεννήθηκε τό 1982 στό Βερολίνο Περιπετειώδηκ ζωή Ναυτικός. 'Αναρχικές τάσεις. Τό 1929 γνώρισε τήν έπιτυχία μέ το μυθιστόρημα *Des Kaisers Kuli*. Τό 1933 μεταναστεύει στή Σοβιετική 'Ενωση. Έγραψε ένα μεγάλο μυθιστόρημα ντοκουμέντο τό *Stalingrad* (1945). Γυρίζει στή Γερμανία τό 1945 μαζί μέ τόν 'Ερυθρό Στρατό. Τό 1947, έγκαταλείπει τή σοβιετική ζώνη κατοχής, γιά τόπο διαμονής τήν 'Ελβετία όπου και πεθαίνει τό 1955

RAUSCHNING Hermann. Γεννήθηκε τό 1887 στή δυτική Πρωσσία. Άνεπτυξε δράση υπέρ τού πανγερμανισμού από τό 1918 ώς τό 1926. Τό 1931 γίνεται μέλος τού ναζιστικού κόμματος. Πολιτικές ύπευθυνότητες στό Ντάντσιχ (Gdansk) Τό 1934, παραιτείται. Τό 1936 μεταναστεύει στήν Πολωνία, κατόπιν στήν 'Ελβετία, Γαλλία, 'Αγγλία και τελικά στις Η.Π.Α. Προσπάθησε, στηριγμένος στις γνώσεις του σχετικά μέ τό έσωτερικό τού ναζιστικού κόμματος, νά έπισημάνει τούς κινδυνούς πού έγκυμονούσε Διάσημος γιά τό βιβλίο του *Die Revolution des Nihilismus* ('Η έπανάσταση τού μηδενισμού, 1938).

REMARQUE Erich Maria Γεννήθηκε τό 1898. Τό πραγματικό του όνομα ήταν Erich Paul Remark. Στήν άρχή δημοσιογράφος. Συγγραφέας τού διάσημου φιλειρηνιστικού μυθιστορήματος Ούδέν νεώτερον από τό δυτικόν μέτωπον. Μεταναστεύει στήν 'Ελβετία και κατόπιν στής

Η.Π.Α Ἐπό τό 1947, ἀμερικανός πολίτης Πέθανε στό Λοκάρνο τό 1970

RENN Ludwig. Γεννήθηκε τό 1889. Τό πραγματικό του όνομα ήταν Arnold Vieth von Golssenau. Στήν άρχη ἀκολουθεῖ στρατιωτική καριέρα. Μετά τό 1918 στρέφεται πρός τόν κομμουνισμό. Ἐγραψε δύο μυθιστορήματα τό Πόλεμος (1928) και Μετά τόν πόλεμο (1930). Πήρε μέρος στόν Ἰσπανικό Ἐμφύλιο σάν άξιωματικός στις Διεθνεῖς ταξιαρχίες

ROTH Joseph. Γεννήθηκε τό 1884 στήν Ούκρανια. Ἐβραϊκής καταγωγῆς Σπουδές στή Βιέννη Ἐπό τό 1921 δημοσιογραφεῖ στό Βερολίνο Μυθιστοριογράφος τῆς αὐστροουγγρικής μοναρχίας. Ὁ ίδιος αὐτοχαρακτηρίζόταν σάν μοναρχικός Μεταναστεύει στήν Γαλλία. Ξεπέφτει στόν ἀλκοολισμό. Πεθαίνει τό 1939 στό Παρίσι.

SEGHERS Anna. Γεννήθηκε τό 1900 σπή Μαγεντία. Σπουδασε ιστορία τέχνης. Διδακτορική διατριβή τό 1924. Τό 1928 προσχωρεῖ στό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα. Συλλαμβάνεται τό 1933 και μόλις ἀποφυλακίζεται μεταναστεύει στήν άρχη στή Γαλλία και κατόπιν, τό 1941, στό Μεξικό. Ἐπιστρέφει σπή Γερμανία (Ἀνατολικό Βερολίνο) τό 1947 Ἐγραψε πολλά μυθιστορήματα, μερικά μέ θέμα τή μετανάστευση, δηπως τό *Transit* (1948), κι ἄλλα μέ θέμα τόν ἀντκρασιστικό ἀγώνα δηπως τό *Die Toten bleiben jung*: (Οι νεκροί μένουν νέοι, 1949).

TOLLER Ernst. Γεννήθηκε τό 1893. Κατά τόν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο γίνεται εἰρηνιστής. Τό 1919 πήρε μέρος στήν ἐπανάσταση τῆς Βαυαρίας και καταδικάστηκε σέ πέντε χρόνια ειρκτή. Ἀποφυλακίστηκε τό 1924. Ὅστερα ἀπό πολλά ταξίδια στήν Εύρωπη μεταναστεύει στίς Η.Π.Α τήν ἐποχή τοῦ ναζισμοῦ. Ἀπελπισμένος, αὐτοκτόνησε σπή Νέα Υόρκη τό Μάιο τοῦ 1939.

TUCHOLSKY Kurt. Γεννήθηκε τό 1890 στό Βερολίνο. Διάσημος γιά τά σατιρικά του κείμενα. Μόνιμος συνεργάτης τοῦ ἔβδομαδιαίου ἐντυπού *Die Weltbühne*. Ἐπό τό 1924 ἐγκαθίσταται στό Παρίσι και κατόπιν τό 1929 μεταναστεύει στήν Ελβετία δηπου αὐτοκτόνησε τό 1935

WALDEN Hergarth (ψευδώνυμο τοῦ Georg Levin). Γεννήθηκε τό 1878 στό Βερολίνο. Μουσικές σπουδές ιδιαίτερα στή Φλωρεντία Τό 1901 παντρεύεται μέ τήν ποιήτρια Else Lasker-Schüler. Αργότερα χωρίζουν. Μεγάλη δραστηριότητα στούς έξιπρεσιονιστικούς κύκλους γύρω από τήν έπιθεώρησή του *Der Sturm*. Τό 1929, ὁ Hergarth πού δέν είχε καμιά σχέση μέ τήν πολιτική νιώθει τόν κινδυνο νά πλησιάζει "Έρχεται σ' έπαφές μέ τό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα. Τό 1932 μεταναστεύει στή Σοβιετική Ένωση σάν καθηγητής ξένων γλωσσῶν στό Ίνστιτούτο τῆς Μόσχας. Κατόπιν συνεργάζεται στις έπιθεωρήσεις τῶν έμιγκρεδῶν. Τό 1941 έξαφανιστήκε στό Σαράταφ, μᾶλλον σέ κάποιο Σοβιετικό στρατόπεδο

VEINERT Erich. Γεννήθηκε τό 1890 στό Μάγκντεμπουργκ Μαθητευόμενος σέ έργοστάσιο Καθηγητής σχεδίου από τό 1910 μέχρι τό 1912 Στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ύπηρέτησε σάν άπλος στρατιώτης. Από τό 1921 δημοσιεύει σατιρικά ποίηματα Δουλεύει σάν τραγουδιστής σέ κέντρα Τό 1929, προσχωρεί στό γερμανικό κομμουνιστικό κόμμα. Τό 1933 μεταναστεύει. Πολεμάει στις διεθνεῖς ταξιαρχίες στήν Ισπανία Τό 1939 κλείνεται σ' ένα γαλλικό στρατόπεδο στόν "Αγιο Κυπριανό" (Άνατολικά Πυρηναία) Μετά τήν άπελευθέρωσή του μεταναστεύει στή Σοβιετική Ένωση. Τό 1943, πρόεδρος τῆς έπιτροπής Έλεύθερη Γερμανία (Freies Deutschland). Επιστρέφει στή Γερμανία (Άνατολικό Βερολίνο) τό 1946 Πέθανε τό 1953

WOLF Friedrich Γεννήθηκε τό 1888 Σπούδασε ιατρική. Στρατιωτικός γιατρός στόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τό 1918 παίρνει μέρος στά έπαναστατικά γεγονότα τῆς Δρέσδης Γίνεται μέλος τοῦ γερμανικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος τό 1928 Τό 1933 μεταναστεύει Γηγαίνει στή Γαλλία και κατόπιν στή Σοβιετική Ένωση. Συνιδρυτής τῆς Έπιτροπής Έλεύθερη Γερμανία. Γυρίζει στή Γερμανία (Άνατολικό Βερολίνο) τό 1945 Πέθανε τό 1953.

ZWEIG Stefan. Γεννήθηκε τό 1881 στή Βιέννη. Οπαδός τῆς ειρήνης από τόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Άλληλογραφία μέ τόν Ρομαίν Ρολλάν Τό 1934 άρχιζει νά ζει πότε-πότε στήν Αγγλία. Μεταναστεύει δριτικά τό 1938 Τό 1940 φεύγει γιά τίς ΗΠΑ και τό 1941 γιά τή Βραζιλία,

δπου αύτοκτονεί ένα χρόνο άργότερα. Συγγραφέας μιάς σημαντικής αύτοβιογραφίας, *Die Welt von Gestern* (‘Ο χθεσινός κόσμος).

ZWEIG Arnold Γεννήθηκε τό 1887. Πρωτοπαρουσιάζεται στή λογοτεχνία τό 1906. Σπήν άρχη έπηρεάζεται από τό σιωνισμό και τήν ψυχανάλυση, (άλληλογραφία μέ τόν Φρόδιντ). Συγγραφέας ένός διασπομού μυθιστορήματος, *Τό ζήτημα τού λοχία Γκρίσα* (1921) Μεταναστεύει τό 1933 ‘Επιστρέφει στή Γερμανία (‘Ανατολικό Βερολίνο) τό 1948 Πεθαίνει τό 1968

VII. ΆΛΛΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ.

BALAZS Bela Γεννήθηκε τό 1884. Ούγγρος Θεωρητικός τοῦ θεάτρου και τοῦ κινηματογράφου, ποιητής και δραματουργός Πήρε μέρος στήν ούγγρική έπανάσταση τών Συμβουλίων τό 1919 Κατόπιν μετανάστευε στή Βιέννη Τό 1926 στό Βερολίνο Τό 1931 μεταναστεύει στή Σοβιετική ‘Ενωση και γίνεται καθηγητής στή σχολή κινηματογράφου τής Μόσχας ‘Επιστροφή στή Βουδαπέστη τό 1946 Πέθανε τό 1949

BREMER Karl Heinz Τό 1931, νεαρός γερμανός τότε πηγαίνει νά σπουδάσει στό Πουατιέ ‘Από τό 1932 ώς τό 1933 σπουδές στή Σορβόννη δπου άρχιζει νά γράφει μιά διδακτορική διατριβή πάνω στό Ναπολέοντα Γ’ και τό Γαλλικό σοσιαλισμό, διατριβή πού παρουσιάζει στήν *Kairos* τό 1934 ‘Από τό 1936 ώς τό 1938, λέκτορας στή Σορβόννη και τήν άνωταπή ‘Εκόλ Νορμάλ ‘Έγραψε πολλά άρθρα γιά τή Γαλλία και τή γαλλική λογοτεχνία στίς γερμανικές έπιθεωρήσεις Τό 1939 έγραψε ένα δοκίμιο πάνω στό γαλλικό έθνικισμό (έκδοση τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Κιέλου) Τό Φεβρουάριο τοῦ 1942 στέλνεται στό ρωσικό μέτωπο δπου και πεθαίνει τόν Αύγουστο Στή ναζιστική έπιθεώρηση *Deutschland/Frankreich* (No 3, 1943), πού έκδιδόταν στό Παρίσι από τό γερμανικό Ινστιτούτο, δ Μοντερλάν πλέκει τό έγκωμιό του Δηλώνει συγκεκριμένα « ‘Ηρθε (δ Κάρλ Ήιντ Βρέμερ) νά μέ δεῖ τό 1937 ‘Ηταν έντονος, εύθυνς, γεμάτος ζωτικότητα Μπορούσε κανείς νά διακρίνει έπάνω του τό χωριάτη Σάν λέκτορας στήν ‘Ανώταπη ‘Εκόλ

Νορμάλ συνέθετε ἔνα ἔργο πάνω σπή Δεύτερη Αύτακρατορία, και τό σύγχρονο σοσιαλισμό. "Θελε ἐπίσης νά μεταφράσει δла τά βιβλία μου (είχε μεταφράσει τέσσερα) » . Ό Μοντερλάν προσθέτει πώς δι Bremeg είχε προσφέρει ἀνεκτίμητες ύπτρεσίες στό γερμανικό Ἰνστιτοῦτο «Πιστεύω πώς ἐλάχιστοι είναι οἱ γάλλοι συγγραφεῖς και διανοούμενοι τοῦ Παρισιοῦ, πού δέν τοῦ χρωστᾶνε μιά μεγάλη ἡ μικρή ἔξυπηρέτηση

EWERS Hanns Heinz Γεννήθηκε τό 1871 στό Ντύσσελντορφ Σπούδασε νομικά . Από τό 1897 ζει ἀπό τήν πέννα του Πολλά ταξίδια . Έγραψε νουβέλλες και φανταστικά μυθιστορήματα . Στήν ἀρχή τάχε καλά μέ τό ναζιστικό κόμμα, ἀλλά ἐπεσε σέ δυσμένεια ἀπό τό 1935 Πέθανε στό Βερολίνο τό 1943

FALLADA Hans (ψευδώνυμο τοῦ Rudolf Ditzen) Γεννήθηκε τό 1893 στό Γκραΐφσβαλντ Διάφορα ἐπαγγέλματα και τέλος δημοσιογραφία Τό 1929 δημοσίευσε ἔνα μυθιστόρημα μέ ἐπιτυχία, τό Bauern, Bonzen, Bomber (χωριάτες, βουδιστές και βόμβες) . Επί Γ'. Ράιχ προσπάθησε νά προσαρμοστεῖ στίς ναζιστικές συνθῆκες Δημοσίευει πολλά μυθιστορήματα Ξεπέφτει στόν ἀλκοολισμό. "Υστερα ἀπό τόν πόλεμο δ Johannes R. Becher, προσπάθησε νά τοῦ ἀποσπάσει μιά ξεκάθαρη καταδική τοῦ ναζισμοῦ τότε, τό 1947 έγραψε τό μυθιστόρημα, Jeder stirbt für sich allein (Καθένας πεθαίνει μόνο γιά τόν εαυτό του) Πέθανε τό 1947 στό Βερολίνο

GLAESER Ernst Γεννήθηκε τό 1902 Στήν ἀρχή ἀσχολήθηκε μέ τό θέατρο Συνεργάτης τῆς ἐφημερίδας Die Frankfurter Zeitung. Γνωστός πριν ἀπό τό 1933, γιά τά ἐπαναστατικά του μυθιστορήματα, ὅπως τό Frieden (Η ειρήνη, 1930) Μεταναστεύει στήν Ελβετία τό 1935 Γυρίζει στή Γερμανία τό 1939 γιά νά τεθεῖ στή διάθεση τοῦ Γ'. Ράιχ Γίνεται συντάκτης μιᾶς ἐφημερίδας τῆς Βέρμαχτ στή Σικελία Πεθαίνει τό 1963 στή Μαγεντια

GRANER Paul Μουσικούνθέτης Γεννήθηκε τό 1872 Στά τέλη τοῦ αιώνα, διευθυντής δρχήστρας στήν Αγγλία . Από τό 1910 ως τό 1914 διευθυντής τοῦ Mozartεum στό Σάλταμπουργκ . Από τό 1918 ως τό 1925, διδάσκει σύνθεση στό κονσερβατούάρ τῆς Λειψίας Κατόπιν

στό Βερολίνο. Ἀπό τό 1933 ἀντιπρόεδρος τοῦ μουσικοῦ ἐπιμελητηρίου τοῦ Ράιχ Ἐγραψε ὅπερες Πέθανε τό 1944

HUCH Ricarda· Γεννήθηκε τό 1864. Ποιήματα καὶ μυθιστορήματα αέ νεοραμαντικό στύλ. Ἐγραψε ἐπίσης βιογραφίες καὶ ἔργα σχετικά μὲ τὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας δπως γιά παράδειγμα, πάνω στό γερμανικό ρωμαντισμό. Πέθανε τό 1947

HUGENBERG Alfred· Γεννήθηκε τό 1865. Ἀνώτερος κρατικός λειτουργός μέχρι τό 1907 Κατόπιν γίνεται ἐπιχειρηματίας Συγχρόνως ἀσχολεῖται μὲ τὴν πολιτική Υπεύθυνος τοῦ ἑθνικογερμανικοῦ κόμματος (D V.N.P) Ὑπουργός Οικονομίας στὴν πρώτη κυβέρνηση Χίτλερ τό 1933 Παραιτεῖται τὸν Ἰούνιο 1933 Ἀποσύρεται στά κτήματά του Πεθαίνει τό 1951.

KANDINSKY Wassili· Γεννήθηκε τό 1866 Ζωγράφος, ιδρυτής τοῦ Γαλάζιου Καβαλλάρη μαζί μὲ τὸν Φράντς Μάρκ Ἐνας ἀπό τοὺς πιώτους ἑκπροσώπους τῆς ἀφηρημένης τέχνης Ἀπό τό 1922 ὡς τό 1933 δῦσακει στό Bauhaus. Κατόπιν ἐγκαθίσταται στή Γαλλία Πεθαίνει τό 1944.

KOKOSCHKA Oscar· Γεννήθηκε τό 1886 Σπουδές στή Βιέννη Αύστριακός ζωγράφος Συνεργάστηκε μὲ τὴν ἔξτρεσσιονιστική ἐπιθέωρηση Der Sturm πριν από τό 1914 Μετά τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο καθηγητής τῆς Ἀκαδημίας Καλῶν Τεχνῶν στή Δρέσδη. Τό 1931, ἐπιστρέφει στή Βιέννη Τό 1934, μεταναστεύει στήν Αγγλία. Τό 1954 ἐπιστρέφει στήν Ελβετία.

LOYNATCHARSKI Anatole· Γεννήθηκε τό 1875 Ρώσος πολιτικός, λογοτεχνικός κριτικός, δραματικός συγγραφέας Πρώτος κομμισάριος τοῦ λαοῦ στήν Παιδεία τῆς Σοβιετικής Ἐνωσης, μέχρι τό 1929 Πέθανε τό 1933

MARC Franz· Γεννήθηκε τό 1880 Ζωγράφος ιδρυτής τοῦ Γαλάζιου Καβαλλάρη, μαζί μὲ τὸν Καντίσκου. Πέθανε στό Βερντέν κατά τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο τό 1916

NOLDE Emil: Γεννήθηκε τό 1867. Τύ πραγματικό του δνομα ήταν Emil Hansen . Έξπρεσσιονιστής ζωγράφος. Μέλος της Γέφυρας, άλλα άνεξάρτητο πνεύμα . Υπήρξε προναζί, άλλα άπογοητεύτηκε από τούς ναζί δταν τού άπαγόρευσαν τήν «έκφυλιαμένη» ζωγραφική του.

THOMA Hans: Γεννήθηκε τό 1839. Ζωγράφος. Σπήν άρχη έπηρεασμένος από τόν Κουρμπέ, ύπήρξε έκπρόσωπος ένός άστικού ρεαλισμού, τραντισιοναλιστής μέ τά τοπια, τά πορτραΐτα και τίς νεκρές φύσεις του. Η ζωγραφική του έκτιμήθηκε από τούς άντιδραστικούς και άργότερα από τούς ναζί (πιστόητα στή λεπτομέρεια, έκφραση τής γερμανικής «ιδιοφυΐας»)

WEISENBORN Günther: Γεννήθηκε τό 1902 Σπούδασε ιατρική και φιλοσοφία. Τό 1930 ταξιδεύει στήν Αργεντινή. Τό 1931 συνεργάζεται μέ τόν Μπρέχτ πάνω στή διασκευή τής Μάνας τοῦ Γκόρκι . Από τό 1933 πού γυρίζει στή Γερμανία γράφει μέ διάφορα ψευδώνυμα. Τό 1937 συμμετέχει δραστήρια στό άντιστασιακό κίνημα τοῦ Βερολίνου. Από τό 1942 μέχρι τό 1945 στή φυλακή. Τό 1969 πεθαίνει στό Δυτικό Βερολίνο

WERNER Bruno E.: Γεννήθηκε τό 1896 Κριτική τέχνης και θεάτρου. Τό 1934 άποκλειεται από τό δημοσιογραφικό Επιμελητήριο Κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου ήταν κλεισμένος σ' ένα στρατόπεδο συγκεντρώσεως απ' δπου δραπέτευσε τό 1941 γιά νά ζήσει στήν παρανομία μέχρι τό 1945

Φιλμογραφία

Έπειδή ο κινηματογράφος έξετάζεται όλο και περισσότερο σε ουνάρτηση μέ τήν κοινωνική ζωή ή, σέ σύγκριση μέ άλλες καλλιτεχνικές έκφρασεις, σᾶς δίνουμε έδω τούς τίτλους μερικών φίλμς πού πραγματεύονται άμεσα τό ναζισμό, βοηθώντας μας δηλαδή νά κατανοήσουμε τή λειτουργία τοῦ φασισμοῦ σπή Γερμανία.

Τά πολεμικά ή κατασκοπευτικά έργα, πού είναι πάρα πολλά και συχνά κακής ποιότητας, δέν άναφέρονται σ' αύτόν τόν κατάλογο. Μετά τούς τίτλους άκολουθεί τ' όνομα τοῦ σκηνοθέτη, τ' όνομα τῆς χώρας παραγωγῆς και ή ήμερομηνία κυκλοφορίας τοῦ φίλμ. "Οσο γιά τά φίλμ πού γυρίστηκαν σπή σοβιετική ζώνη κατοχῆς, πρίν από τή δημιουργία τῆς Ανατολικής Γερμανίας, φέρνουν τήν ένδειξη. Γερμανία, Deda

Οι περιπέτειες τοῦ Βέρνερ
Χόλτ, Γιόχημ Κούνερτ, Ανατο-
λική Γερμανία, 1965

Διασκευή ένός μυθιστορήμα-
τος τοῦ Ντήτερ Νόλ Μέσα από
τή ζωή ένός άνθρώπου διηγείται
τήν πορεία τῆς νέας γενιάς τῶν
Γερμανῶν πού τούς κάλεσαν νά
πάρουν μέρος στήν πόλεμο. Τόν
ένθουσιασμό τους τόν διαδέχε-
ται ή άμφιβολία και τελικά περ-
νοῦν σπή άντισταση

Υπόθεση Μπλούμ, Έριχ
Ένγκελ, Γερμανία, Deda, 1948

Η άτμοσφαιρα πού ύπήρχε
πρίν από τό Γ' Ράιχ. Έπι Δημο-
κρατίας τῆς Βαϊμάρης, τό 1926,
δολοφονείται ένας λογιστής.
Ένοχοποιείται ένας έργοστα-
σιάρχης έβραικής καταγωγῆς.
Μιά ωραία άνάλυση τοῦ άντισημι-
τισμοῦ πρίν από τό 1933 (πού
προαναγγέλλει τά ναζιστικά μέ-
τρα)

· Η γέφυρα, Μπέρναρ Βίκι,
· Ομοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς
Γερμανίας, 1959

· Ενάντια στή θηριωδία τοῦ Πο-
λέμου Οι άντιδράσεις τῆς νέας
γενεᾶς τῶν στρατιωτῶν Τό φίλμ
μοιάζει μέ τό φίλμ τοῦ Γιόχαη
Κούνερτ πού άναφέραμε προη-
γουμένως.

Buntkarierten, Κούρτ Μέτζιχ.
Γερμανία, Ντέφα, 1949

Σχετικά μέ τό ρόλο τῆς μι-
κροαστικής τάξης στό πέρασμα
άπό τή γουλιελμική Γερμανία στό
ναζισμό

Τό Καμπαρέ, Μπόμπ Φόσσε,
Η ΠΑ., 1971.

Τό κλίμα και οι άνθρωποι μιᾶς
Γερμανίας πού ναζιστικοποιεῖται,
στις άρχες τοῦ Γ' Ράιχ. Περισσό-
τερο μιά αισθητική άναζήπηση
παρά μιά προσπάθεια κοινωνικῆς
άνάλυσης

Οι καταραμένοι, Λουκίνο Βι-
σκόντι, Ιταλία, 1968

Μιά οικογένεια βιομηχάνων
(πού μοιάζει έκπληκτικά μέ τούς
Κρούπ!) και ή ήθική τῆς κατά-
πτωση ἐνώ άκολουθεῖ τό δρόμο
τῆς μέσα στό ναζισμό

· Ο Αίχμαν καί τό Γ' Ράιχ,
· Ερβιν Λάζερ, Σουηδία, 1961

· Ενα ντοκυμανταίρ πάνω στόν
· Αίχμαν και τό ρόλο τού στό
διωγμό τῶν Εβραίων

· Ο Αληθινός φασίσμός, Μι-
καΐλ Ρόμ, Σοβιετική Ένωση,
1965

· Ενα άπό τά καλύτερα ντοκυ-
μανταίρ πάνω στό ναζισμό, μέ
εικόνες άρχειου πάνω στήν κα-
θημερινή ναζιστική προπαγάνδα
Μάς κάνει τελικά ν' άναρρωτι-
μαστε. σέ ποιό σημείο, ή συνει-
δηση καταλήγει νά προσαρμόζε-
ται στό ναζισμό,

· Ο Δικτάτωρ, Τσάρλι Τσάπλιν,
Η.Π.Α., 1940.

Διάσημη σάτιρα τοῦ Γ' Ράιχ,
πού τελειώνει μέ μιά έκκληση γιά
ειρήνη κι άνθρωπιά

Καί οι δήμιοι πεθαίνουν,
Φρίτς Λάνγκ, Η.Π.Α., 1942.

· Αποτελέσμα μιᾶς συνεργα-
σίας άναμεσα στούς Φρίτς Λάνγκ,
Μπέρτ Μπρέχτ και Χάνς Αισ-
λερ. Μιά νέα κοπέλλα κρύβει έ-
ναν άντιστασιακό, πού τό 1942
στήν Πράγα είχε δολοφονήσει
τόν Χάιντριχ

Ο λοχαγός και ο ήρωάς του, Μάξ Νόσσεκ, Όμοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, 1955

Μιά σάτιρα του γερμανικού μιλιταρισμού

Έκεινη τήν έποχή, Χ Κόυτνερ, Όμοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, 1947.

Πώς ένα γέρικο αύτοκινητο δζησε διαμέσου τῶν ιδιοκτητῶν του τήν περίοδο του Γ' Ράιχ Μιά καλή άναδρομή σέ μιά περιοχή

Γιακώβ ο Ψεύτης, Φράνκ Μπέγιερ, Ανατολική Γερμανία, 1975

Διασκευή μυθιστορήματος τοῦ Γιούρεκ Μπέκερ Σ' ένα γκέττο τῆς Πολωνίας πού έλέγχεται από τούς ναζί ένας έβραιος βρισκει ενα κόλπο γιά νά ξαναδώσει στούς συντρόφους του τήν έλπιδα τούς πείθει πώς έχει ένα ραδιόφωνο και τούς άναγγέλλει τακτικά νέα πού προαναγγέλλουν τήν ήπτα τῶν ναζί.

Η ζωή τοῦ Άδόλφου Χίτλερ, Πώλ Ρόθα Όμοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, 1975

Ντοκυμανταιρ. Χαρακτηριστικές εικόνες πού δείχνουν τήν

προσωπικότητα τοῦ Χίτλερ και τήν έπιβολή του πάνω στις μάζες

Λίσση, Κόνραντ Βόλφ, Ανατολική Γερμανία, 1957.

Διασκευή μάς μεγάλης νουβέλλας τοῦ Φ. Βάισκοπφ Δείχνει πῶς άνεβηκαν οι ναζί στήν έξουσία διαμέσου τῆς ιστορίας ένός νέου ζευγαριοῦ. Πρόβληματισμός γιά τὸν τρόπο πού ή Γερμανία έφτασε στό ναζισμό

Ο Αγών μου, Έρβιν Λάζερ, Σουηδία, 1959

Ντοκυμανταιρ πού δείχνει πῶς ένα έθνος τυφλώθηκε από τούς ναζί και βρέθηκε κάτω από τήν έξουσία τους

Οι διολοφόνοι είναι άνάμεσά μας, Βόλφγκανγκ Στάοιντε, Γερμανία, Ντέφα, 1946

Τό πρώτο γερμανικό μεταπολεμικό φίλμ, πού τό στύλ του θυμίζει τόν ιταλικό νεορεαλισμό

Θανάσιμη Θύελλα, Φράνκ Μπόρτζατζ, Η Π.Α., 1940.

Η οικογένεια ένός έβραιου καθηγητοῦ Πανεπιστημίου στις άρχες τοῦ Γ' Ράιχ Φίλμ προπαγάνδας ένάντια στό ναζισμό Τό

ύλικό του είναι ρεαλιστικό άλλά μερικές φορές τό διακρίνει μιά σχηματοποίηση

Γυμνό άνάμεσα στούς λύκους, Φράνκ Μπέγιερ, Ανατολική Γερμανία, 1962.

Οι τελευταίες έβδομάδες στό στρατόπεδο τοῦ Μπούχενβαλντ. Πώς ένας γέρος Πολωνός αιχμάλωτος φέρνει μαζί του στό στρατόπεδο ένα έβραιόπουλο τριών χρόνων, και ή προσπάθεια δλων νά τό προστατέψουν Διασκευή τοῦ διάσημου μυθιστορήματος τοῦ Μπρούνο Άπτς.

Οι άσυμφιλώτοι, Záv-Maria Στράουμπ, Όμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας, 1965

Διασκευή άπό ένα μυθιστόρημα τοῦ Χάινριχ Μπαϊλ, Μπιλλάρδο στίς έννιάμαση. Ο ναζισμός και ή μεταπολεμική Γερμανία τό παρελθόν έχει πράγματι ξεπεραστεῖ,

Ο Θυρωρός τῆς νύχτας, Λιλιάνα Καβάνι, Ιταλία, 1947

Φίλμ πού συζητήθηκε πολύ Παλιά φυλακισμένη σέ στρατό

πεδοσυγκεντρώσεως, ή Λουτσιά ξαναβρίσκει τυχαία τό βασανιστή της, σάν θυρωρό τῆς νύχτας σ' ένα μεγάλο ξενοδοχείο τῆς Βίεννης. Ή πώς τό θύμα ξαναγυρίζει έκούσια στό δήμιο του, έπιοιή τούς συνδέουν άρρηκτα δεσμά.

Καθηγητής Μπάμλοκ, Κόνραντ Βόλφ, Ανατολική Γερμανία, 1961.

Διασκευή ένός θεατρικού έργου τοῦ Φρήντριχ Βόλφ, άπό τό γιό του. Ένας φιλελεύθερος διευθυντής κλινικής, πού πίστευε πώς οι ναζιστικές ιδέες έχουν κάποιο μεγαλείο, άνακαλύπτει τήν άντισημπτική πραγματικότητα.

Πώς έγινα νέγρος, Ρόναλντ Γκάλ, Όμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας, 1959.

Διασκευή ένός κειμένου τοῦ αύστροούγγρου γερμανόφωνου συγγραφέα Όνταιν φόν Χόρβατ. Η Γερμανία τοῦ 1933 και ή έπιβολή τών αύταρχικών ναζιστικών μέτρων, και οι έπιπτώσεις τους πάνω σέ μιά όμαδα μαθητών

Διάφορα νούμερα

1. ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΠΑΔΩΝ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ (K.P.D.),
ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ (S.P.D.) ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΤΙΚΟΥ (N.S.D.
A.P.) ΕΠΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΒΑ ΙΜΑΡΗΣ

ΕΤΟΣ	K.P.D.	S.P.D.	N.S.D.A.P.
1919	<u>106.656</u>	<u>1.012.299</u>	
1920	<u>78.715</u>	<u>1 180.208</u>	
1921	<u>359.613</u>	<u>1 221 059</u>	
1922	<u>328.017</u>	<u>1 174.105</u>	
1923	<u>294.230</u>	<u>1.261.072</u>	
1924	<u>121.394</u>	<u>940.078</u>	
1925	<u>122.755</u>	<u>844 495</u>	<u>20 000</u>
1926	<u>134.248</u>	<u>806.268</u>	<u>50 000</u>
1927	<u>184.729</u>	<u>823.520</u>	<u>70 000</u>
1928	<u>130.000</u>	<u>867.671</u>	<u>100.000</u>
1929	<u>116.735</u>	<u>937 381</u>	<u>150 000</u>
1930	<u>135.808</u>	<u>1 021 777</u>	<u>350 000</u>
1931	<u>195.083</u>	<u>1 037 384</u>	<u>800 000</u>
1932	<u>287 180</u>	.	<u>1 000 000</u>

Γιά τό ναζιστικό κόμμα οι άριθμοι αύτοι άναφέρονται άπό τόν A Tyrell, στό Führer befehl..., Droste Verlag, Ντύσσελντορφ, 1969
Πήραμε τά μεγαλύτερα νούμερα κάθε χρόνου

2 ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΝΑΖΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ

Τό ποσοστό τῶν έργατῶν στό έσωτερικό τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος, σύμφωνα μέ πολυάριθμα ντοκουμέντα, έφτανε τό 28,1% Τό 25,6% ήταν ύπαλληλοι, τό 20,7% έλευθεροι έπαγγελματίες, τό 14% άγροτες και τό 8,3% κρατικοὶ λειτουργοὶ. Σύμφωνα μέ τίς έρευνες τοῦ Τυρέλ πού άνακάλυψε καινούργια ντοκουμέντα, οι άριθμοι αύτοι ήταν άρκετά φανταστικοί. Τό 1930, τό ναζιστικό κόμμα άριθμούσε μονάχα 30.718 έργατες άναμεσα στά μέλη του, πράγμα πού άντιστοιχεῖ μέ ένα ποσοστό 8,5%. Τό ποσοστό αύτό έπιβεβαιώνεται κι άπο ένα έπισημο στατιστικό έγγραφο τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος τοῦ 1935, δηπου άναφέρεται πώς στίς 30 Σεπτεμβρίου 1930, τό κόμμα άριθμούσε 34.000 έργατες.

3 ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 5 ΜΑΡΤΙΟΥ 1933

ΚΟΜΜΑΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΙ ΨΗΦΩΝ	ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ	%
N.S.D.A.P.	17.277.000	288	43 %
S.P.D.	7.182.000	120	18,3 %
K.P.D.	4.848.000	81	12,3 %
Z	442.500	74	11,2 %
D N.V.P.	3.137.000	52	8 %
B V.P.	107.400	18	2,7 %
D.V.P.	432.000	2	1,1 %
C.S.V.D.	384.000	4	1 %
D.D.P.	334.000	5	0,9 %
B P.	114.000	2	0,3 %
L.B.	84.000	1	0,2 %

Σύνολο ψηφοφόρων: 39 343 100

Αποχή: 11,3 %

Ποσοστό τοῦ λαοῦ πού κλήθηκε στίς κάλπες: 70 % περίπου.

Τά νούμερα αύτά άπο μόνα τους δέν σημαίνουν τίποτα, ἀν λάβουμε ύπόψη μας τίς συνθήκες κάτω άπό τίς όποιες έγιναν οι έκλογές τῆς 5ης Μαρτίου 1933. Όμως δείχνουν ένα πράγμα· παρ' δλη τήν τρομοκρατία και τίς παραβάσεις τοῦ νόμου, οι ναζί δέν κατάφεραν νά κερδίσουν τήν άπολυτη πλειοψηφία. Τά κόμματα τῆς άριστερᾶς παρ' δλους τούς διωγ-

μούς τῶν ἀγωνιστῶν τους, καὶ παρόλο που δέν μποροῦσαν νά κάνουν μάκανονική προεκλογική ἐκστρατεία, διέθεταν ἀκόμα τά 30% τῶν ψήφων Ἀντίθετα μέ διαβάζουμε σέ πάμπολλα ἔργα, οι ναζί δέν μπόρεσαν νά φτάσουν στήν ἀπόλυτη ἔξουσια παρά χρησιμοποιώντας ἀντιδημοκρατικά μέσα, καὶ ἐρήμην τῶν ἐκλογικῶν διαδικασιῶν Ἐξαιτίας τῶν ἀδυναμιῶν τοῦ Συντάγματος τῆς Βαΐμαρης, ἀδυναμία πού ἐπέτρεψε στὸν Χίτλερ ν' ἀποκτήσει πλήρη ἔξουσια, μπήκαν σ' ἐνέργεια δλα τά μέτρα ἑξαναγκασμοῦ διάλυση τῶν συνδικάτων, ἀκύρωση τῶν ἐντολῶν τῶν κομμουνιστῶν βουλευτῶν, κατάργηση δλων τῶν κομμάτων πλήν τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος, κ λ.π.

ΑΡΧΙΚΑ: N.S.D.A.P./Ναζιστικό κόμμα S.P.D./Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα K.P.D./Κομμουνιστικό κόμμα Z/Zentrum, Καθολικό Κέντρο D.N.V.P./Deutschnationale Volkspartei, Εθνικογερμανοί V.V.P./Bayernische Volkspartei, Βαυαρικό Κέντρο D.V.P./Deutsche Volkspartei, Λαϊκό κόμμα C.S.V.P./Christlich-Sozialer Volksdienst, Λαϊκή Σοοιαλχριστιανική Υπηρεσία (πού τὸν Ἰούλιο τοῦ 1933 ἐνώθηκε μέ τό ναζιστικό κόμμα) D.D.P./Deutsche Demokratische Partei, Δημοκρατικό Κόμμα· B.P./Bauernpartei, Κόμμα τῶν Χωρικῶν, L.B./Landbund, Ἀγροτική Λιγκα

4 ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Σύνολο νεκρῶν.....	54.800.000
Νεκροί στρατιώτες	27 000 000*
Πολίτες	24.500.000

Νεκροί κατά κράτη

Σοβιετική Ἐνωση	20 300 000
Ἰαπωνία καὶ ὅλες Ἀσιατικές χώρες	13.600 000
Πολωνία καὶ Βαλκανία	9 010 000
Γερμανία	6.600.000
Δυτικές χώρες	1.300 000
Ἴταλία καὶ Αὐστρία	750 000

* Δηλαδή τό 24% τῶν στρατευμάτων

Η.Π.Α.	229.000
Διάφορες χώρες	3.000.000

Οι αριθμοί αύτοί μᾶς δίνονται από τό Laschitza/Vietzke, Deutschland und die deutsche Arbeiterbewegung 1933-1945, Dietz Verlag, Berlin, 1974.

Σχετικά με όρισμένες πολιτικές δυνάμεις άναμεσα στό 1919 και τό 1933

Τό ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ (Deutsche Demokratische Partei D.D.P.) μέλος τοῦ συνασπισμοῦ τῆς Βαιμάρης, συμφωνοῦμε μέ τή γραμμή τῶν ρεπουμπλικάνων ἀλλά ἡταν ἔχθρικό ἀπέναντι στό μαρξισμό καὶ ἀπεῖχε πολὺ ἀπό ἓνα δημοκρατικό ἰδεώδες. Σύμφωνα μέ τούς θεωρητικούς τοῦ κόμματος (ό Φρήντριχ Νάουμαν τὸν ὅποιο ὁ Μάρτιν Χάίντεγγερ ἐπικαλέστηκε τό 1966 γιά νά δικιολογήσει τή στάση πού κράτησ τό 1933, ἐπαιξε ἑδῶ τό ρόλο τοῦ «πνευματικοῦ πατέρα») ἐπρεπε νά σκοπεύει στή δημιουργία μᾶς ἡγετικῆς ἐλίτ κι ὅχι σέ μιά ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στήν ἔξουσία καὶ τό λαό. Ἀλλωστε ἡ ισχύς τῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν θάπρεπε νά περιοριστεῖ ἀπό τήν ὑπαρξη ἐνός «χαρισματικοῦ ἀρχηγοῦ» μέ τὸν ὅποιον οἱ μάζες θά μποροῦν νά ταυτιστοῦν

‘Αντί τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας ὅπου οἱ μάζες συμμετέχουν πλατιά στή δημόσια ζωὴ, τό δημοκρατικό κόμμα ἀπέβλεπε σ’ ἑνα προεδρικό πολίτευμα, στριγμένο στούς τεχνοκράτες

‘Εκπρωσαπώντας, προπάντων, τά συμφέροντα τοῦ μή μονοπωλιστικοῦ γερμανικοῦ κεφαλαίου (τήν ἡλεκτρο-χημική βιομηχανία συγκεκριμένα), διέθετε ἑνα τεράστιο δίχτυο τύπου διαμέσου τῶν ἑταριῶν Μόσσες καὶ Οὐλσταϊν. Ἀνάμεσα στά μέλη του συγκαταλέγονταν προσωπικότητες σάν τόν Βάλτερ Ράτεναου πρόεδρο-γενικό διευθυντή τῆς A.E.G (γενική ἑταιρεία ἡλεκτρισμοῦ) πού δολαφονήθηκε τό 1922, ὅταν είχε γίνει ύπουργός Εξωτερικῶν Ἡ αριστερή του πτέρυγα περιελάμβανε ἑνα φιλελεύθερο ειρηνιστικό ρεῦμα, πού τό ἑντυπο δργανό του ἡ Weltbühlne ποῦ κατά κάποιο τρόπο θά γίνει τό περιοδικό τῶν διανοούμενων τῆς ἀριστερᾶς

Από τό 1920 οι όπαδοι τοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος αύξανονται συνεχῶς. Τό 1928, δι πρόεδρός του Ἐριχ Κόχ-Βέζερ τό συνένωσε μέ τή Νεο-γερμανική Τάξη (Jungdo) τοῦ Ἀρτουρ Μαχράουν, γιά νά σχηματίσει ἔνα καινούργιο κόμμα, τό Κόμμα τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους (Deutsche Staatspartei), πού δημουργήθηκε τόν Ἰούλιο τοῦ 1930. Ἡ ήγεσία του είχε πήν ακόλουθη σύνθεση. ὑπῆρχαν οι ύπευθυνοι τῆς Νεο-γερμανικῆς Τάξης (Ἀμπελ, Μπούρνεμαν, Χέρμαν, Μαχράουν), τοῦ παλιοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος (Ἀμπεγκ, Ντήτριχ, Χέους, Κόχ-Βέζερ, Χόππικερ-Ἀσχοφ), ἔνα μέλος τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος (Βίσσουμπ), μερικά τοῦ Ἐθνικοχριστιανικοῦ, και τέλος ἐκπρόσωποι τῶν χριστιανικῶν συνδικάτων (σάν τόν Γκλίμ, γιά παράδειγμα). Παρ' δλη αὐτή πήν ποικιλομορφία, τό καινούργιο κόμμα ἔχασε στίς ἐκλογές τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1930 (3,8% τῶν ψήφων). Τότε δι Ἀρτουρ Μαχράουν, ἔγκατέλειψε αὐτό τό συνασπισμό γιά νά ἐπιστρέψει στήν αύτονομία ἐνός δικοῦ του κομματικοῦ σχήματος. Κι ἐπειδή, ἀπό πήν δλλη μεριά, ή ἀριστερή πτέρυγα τοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος, είχε ἡδη ἀποσχιστεῖ ἀπ' αὐτό ἐπειδή δέν συμφωνούσε μέ τή συμμαχία πού ἔκανε μέ τή Νεογερμανική Τάξη, τό κόμμα σχεδόν διαλύθηκε (1% τῶν ψήφων στίς ἐκλογές τοῦ 1932).

Τό ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ (Zentrum, Z) στήν ἀρχή ἀντίταχτηκε, στή δημοκρατία πού προήλθε ἀπό πήν ἐπανάσταση τοῦ Νοεμβρίου. Δυσό ἀπό τίς προσωπικότητές του, δι Ἀντολφ Γκραΐμπερ και δι Ματτίας Ἐρζμπέργκερ, ἔργαστηκαν γιά νά πετύχουν μά προσαρμογή στίς περιστάσεις και μά νόμιμη ἀναγνώριση τοῦ ρεπουμπλικανισμοῦ. Τό κόμμα αὐτό, πού συνταραζόταν ἀπό σεχταριστικές τάσεις και ἐσωτερικές συγκρούσεις, ἔγερνε τελικά πάντα πρός τά δεξιά ἀπό συμπάθεια πρός τόν ἀύταρχισμό και γιά νά διατηρήσει τά παραδοσιακά συμφέροντα. Ἀνοιχτό στούς κενινωνικούς προβληματισμούς ἦρθε αέ διαφωνία μέ τό δημοκρατικό και τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα πάνω στά σχολικά θέματα, μά κι ἦταν ἀντίθετο στήν ιδέα τῆς λαϊκῆς ἐκπαίδευσης. Είναι χαρακτηριστικό πώς οι μεγάλες καθολικές ἐπιθεωρήσεις (ή Hochland γιά παράδειγμα) πού τό ύποστηριζαν, κατέληξαν νά ύποστηρίζουν ἀντιδραστικές θέσεις, κλεισμένες μέσα αέ πολιτικές ἀπόψεις πού χρονολογοῦνταν ἀπό τό 19ο αιώνα. Οι καθολικοί ψηφοφόροι του, πού ἦταν πρώτα ἀπ' δλα ἀντικομμουνιστές, ἐδειξαν μεγάλη εύαισθησία ἀπέναντι στή ναζιστική ιδεολογία. Ἀπό τό 1927 ἔγερνε δλο και περισσότερο ύπέρ τῶν καθαρά

δεξιών κομμάτων, συντελώντας μ' αύτόν τὸν τρόπο, στήν πτώση τῆς Δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης.

Τὸ ΛΑΙΚΟ ΚΟΜΜΑ (Deutsche Volkspartei, D.V.P.) ιδρύθηκε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1918. Τότε ἐκπροσωποῦσε τὶς δυνάμεις ποὺ ἦταν ἔχθρικές ἀπέναντι στὸ ρεπουμπλικανικό σύστημα τοὺς βιομήχανους, τοὺς ἐμπορευόμενους, ἐνα τμῆμα τῆς προτεστάντικης μεγαλοαστικῆς τάξης καὶ τοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους. Ὁ πιό γνωστός ἡγέτης του, ὁ Γκούσταβ Στρέζεμαν ἐνώθηκε μὲ τοὺς ρεπουμπλικάνους ὑστερα ἀπὸ τὸ ἀποτυχημένο πραξικόπεμπτο τοῦ Κάπ. Ἀλλά μετά τὸ θάνατό του τὸν Οκτώβρη τοῦ 1929, τὸ Λαϊκό κόμμα στράφηκε σαφῶς πρὸς τὰ δεξιά καὶ ἀπὸ τὸ 1930 οἱ ψηφοφόροι του προσχώρησαν στοὺς ναζί ἐτοι πού τὸ κόμμα δέν εἶχε πιά καμιά ἐκπροσώπηση (1,1% τῶν ψήφων στὶς ἐκλογές τοῦ 1932).

Τὸ ΕΘΝΙΚΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΚΟΜΜΑ (Deutsch-Nationale Volkspartei, D.N.V.P.) ἐκπροσωποῦσε κυρίως τοὺς πρώσους τοιφλικάδες καὶ κατόπιν καὶ τοὺς ὑπαλλήλους. Τὸ διεύθυνε ὁ Ἀλφρεντ Χούγκενμπεργκ χάρη οὐτὸν τὸ κόμμα μπόρεσε νά βρεῖ μά ὑποστήριξη στοὺς βιομηχανικούς κύκλους. Συντηρητικό, ἀντισημιτικό, ἀντιμαρξιστικό καὶ ἀντιειρηνιστικό τὸ κόμμα αὐτὸ συντέλεσε στὴ διαπήρηση δλων τῶν ἀντιδραστικῶν ιδεῶν, κάτω ἀπὸ τὴ Δημοκρατία τῆς Βαϊμάρης. Ὁπως ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τὸ Λαϊκό κόμμα, οἱ ψηφοφόροι του πῆγαν μὲ τὴ μεριά τῶν ναζί.

Τὸ ΑΤΣΑΛΙΝΟ ΚΡΑΝΟΣ (Stahlhelm) μά ἐνωση παλιῶν πολεμιστῶν, ποὺ ιδρύθηκε τὸ 1918 ἀπὸ τὸν Φράντζ Σέλντε. Ἐπίτιμος πρόεδρός τῆς ἦταν ὁ Χίντενμπουργκ. Ἡ ὅργάνωση αὐτὴ πῆρε ἐναν παραστρατιωτικὸ χαρακτήρα. Τὸ 1930 ἀριθμοῦσε 500.000 μέλη. Ἐπί Γ' Ράιχ, ὁ Φράντζ Βέλντε προσχώρησε στὸ ναζιστικό κόμμα καὶ ἄλλαξε τὸ Stahlhelm σὲ Λίγκα παλιῶν Ἐθνικοσοσιαλιστῶν πολεμιστῶν (Nationalsozialistischer Deutscher Frontkämpferbund, N.S.D.F.P.).

Ἡ ΝΕΟ-ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΤΑΞΗ (Jung-deutscher Orden, ἡ Jungdo) ιδρύθηκε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1920 στὸ Κάσσελ ἀπὸ ἐναν ἀξιωματι-

κό, τὸν Ἀρτούρ Μαχράουν. Σπήν ἀρχή εἶναι μιά παραστρατιωτική δργάνωση πού πολεμάει μαζί μέ τά Ἐλεύθερα Σώματα. Κατόπιν τό κίνημα αύτό περιβάλλεται ἐνα πολιτικό σχῆμα, μέ φεουδαρχικό και μυστικιστικό χαρακτήρα, πού κατευθύνεται ἐνάντια σ' αύτό πού δ Μαχράουν ἀποκαλεῖ ιούδαιο-μαρξιστική θεωρία. Ἐξάσκησε μά τεράστια ἐπιρροή πάνω στή νεολαία ἀπ' δημοσίου και στρατολόγησε τούς περισσότερους ὄπαδούς της.

Σύντομο λεξικό

1. ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

- Γενική Φοιτητική Συνομοσπονδία: Deutsche Studentenschaft
- Ατοάλιο Κράνος. Stahlhelm
- Επιτροπή Έλευθερη Γερμανία. Freies Deutschland
- Εθνικοσοσιαλιστική πολιτιστική κοινότητα: N.S. Kulturgemeinde
- Δύναμη διά τῆς Χαρᾶς: Kraft durch-Freude (K.d.F.)
- Εργατικό Μέτωπο. Deutsche Arbeitsfront
- Χιτλερική Νεολαία Hitler - Jugend
- Λίγκα τοῦ Ἀγώνα γιά τὴ Γερμανική κουλτούρα Kampfbund für deutsche Kultur
- Λίγκα τῶν ἐπαναστατικῶν προλεταριακῶν συγγραφέων: Bund proletarisches-revolutionärer Schriftsteller (B.P.R.S.)
- Λίγκα τῶν ναζί φοιτηῶν. N.S Deutscher Studentenbund
- Ναζιστικό κόμμα National-Sozialistische deutsche Arbeiterpartei
- Τάγματα Ἐφόδου. Sturm-Abteilungen (S.A)
- Τάγματα Ασφαλείας Schutz-Staffeln (S.S.)
- Γερμανική Ἐνωση τῶν Ἀνθρώπων τῶν Γραμμάτων Schutzverband Deutscher Schriftsteller (S.D.S.)
- Ἐνωση Γερμανῶν Συγγραφέων. Reichsverband Deutscher Schriftsteller (R.D.S.)

2 ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟ ΆΛΛΩΝ ΕΚΦΡΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙ-

ΜΟΠΟΙΗΣΑΜΕ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΜΑΣ

- Συλλογική ψυχή Volksgeist
- Εκφυλισμένη Τέχνη Entartete Kunst
- Αρχηγός Führer
- Εθνική κοινότητα Volksgemeinschaft
- Εργατική κοινότητα Arbeitsgemeinschaft
- Ζωτικός χώρος Lebensraum
- Γερμανικότητα Deutschtum
- Συμμόρφωση Gleichschaltung
- Αποδημητικά Πουλιά Wandervögel
- Κακογουστιά (Σαβούρα, φτηνή τέχνη) Kitsch
- Αρχή τῆς έξουσίας Führerprinzip
- Υγιές λαϊκό αίσθημα Gesunde Volksempfindung
- Κοσμοθεωρία Weltanschauung

Βιβλιογραφία

Έχουν γραφεῖ άναριθμητα έργα σχετικά μέ τό Γ΄ Ράιχ και τόν έθνικοσσιαλισμό. Σάς παραπέμπουμε λοιπόν πρώτα στίς ειδικευμένες βιβλιογραφίες, ιδιαίτερα σ' έκεινες πού έκδιδει στό Λονδίνο ή Wiener Library ό άναγνωστης άς κοιτάξει, γιά παράδειγμα, τό From Weimar to Hitler και τό German Jewry.

Έμεις από τήν πλευρά μας χρησιμοποιήσαμε κυρίως συλλογές από έφημεριδες, φυλλάδια και περιοδικά. Τά Γαλλο-Γερμανικά Τετράδια (Deutschfranzösische Monatshefte), τήν Comœdia, τήν Deutschland/Frankreich, Τά Κρυφά Γαλλικά Γράμματα, τό Panorama, τό Φυλές και Ρατσισμός, τό Λαϊκό Παρατηρητή (Völkischer Beobachter) και ά.

Έπισης άνατρέξαμε στά διάφορα έργα (άλληλογραφία, μυθιστορήματα, μελέτες, δρόμα) τών γερμανῶν συγγραφέων, πού γνώρισαν τό Γ΄ Ράιχ και είτε συνεργάστηκαν μέ τό ναζιστικό καθεστώς (Γκόττφριντ Μπέν, Χάνς Γκρίμ, Έρβιν Γκουλντο Κολμπενέγιερ κλπ.), είτε μετανάστευσαν (Γιοχάννες Ρ Μπέχερ, Βάλτερ Μπένζαμιν, Μπέρτ Μπρέχτ, Άλφρεντ Νταϊμπλιν, Χάινριχ και Τόμας Μάν κλπ.), είτε μπήκαν στήν άντισταση μέσα στή Γερμανία (Γκύντερ Βάιζενμπορν)

Όσο άφορά τό θέμα πού πραγματευόμαστε, ο αύτό τό βιβλιο, τό βασικότερο άρχειο πού διαθέταμε γιά πολύ καιρό άποτελείτο άποκλειστικά από τά έργα τού Γιόζεφ Βούλφ, πού τυπώθηκαν από τίς έκδόσεις Sigbert Mohn, και κατόπιν σέ βιβλια τοέπης από τίς έκδόσεις Rowohlt

WULF Josef, Die bildenden Künste im Dritten Reich, Sigbert Mohn Verlag, Gütersloh, 1963.

- **Literatur und Dichtung im Dritten Reich, id., ibid., 1963**
- **Musik um Dritten Reich, id., ibid., 1963**
- **Presse und Funk im Dritten Reich, id., ibid., 1964**
- **Theater und Film im Dritten Reich, id., ibid., 1964**

Κατόπιν πρέπει νά σημειωθοῦν τά έξης

- GILMAN S. L., **NS-Literaturtheorie**, Athenäum Verlag, Frankfurt/Main, 1971
- LOEWY Ernst, **Literatur unterm Hakenkreuz**, Europäische Verlagsanstalt, Köln, 1966.
- VONDUNG Klaus, **Völkisch-nationale und nationalsozialistische Literaturtheorie**, List Verlag, München, 1973

Ἐπίσης όριαμένα συβαρά κριτικά έργα πραγματεύτηκαν τή λογοτεχνία και τις τέχνες τοῦ Γ΄ Ράιχ Σ' αύτά τά έργα άναφέρονται, βοηθητικά, πολυάριθμα κείμενα

- ALBRECHT Gerd, **Nationalsozialistische Filmpolitik**, Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart, 1969.
- BOLLMUS Reinhard, **Das Amt Rosenberg und seine Gegner**, Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart, 1970.
- BRENNER Hildegard, **Die Kunspolitik des Nationalsozialismus**, Rowohlt Verlag, Hamburg, 1963
- DENKLER Horst/PRÜMM Karl, **Die deutsche Literatur im Dritten Reich**, Reclam Verlag, Stuttgart, 1976
- HINZ Berthold, **Die Malerei im deutschen Faschismus**, Hanser Verlag, München, 1974
- HINKEL Hermann, **Zur Funktion des Bildes im deutschen Faschismus**, AnaBAS-Verlag, Steinbach, 1975
- JENS Inge, **Dichter zwischen rechts und links**, Piper Verlag, München, 1971
- KETELSEN Uwe-K, **Völkisch-nationale und nationalsozialistische Literatur in Deutschland**, J B Metzler Verlag, Stuttgart, 1976
- KRON Friedhelm, **Schriftsteller und Schriftstellerverbände, Schriftstellerberuf und Interessenpolitik 1842-1973**, J B. Metzler Verlag, Stuttgart, 1976
- MULLER-MEHLIS Reinhard, **Die Kunst im Dritten Reich**, Heyne Verlag, München, 1976
- PETSCH Joachim, **Baukunst und Stadtplanung im Dritten Reich**, Hanser Verlag, München, 1976.
- SPIKER Jürgen, **Film und Kapital-Der Weg der deutschen Filmwirtschaft zum nationalsozialistischen Einheitskonzern**, Volker Spiess, Berlin, 1976

Τό 1973 έγινε στό Μιλάνο μιά συζήτηση μέθεμα «Τέχνη και φασισμός». Ένα μέρος τών δημιουργιών συγκεντρώθηκε στό Arte e fascismo in Italia e in Germania, Feltrinelli, Milano, 1974. Έπι πλέον, ό G. Manacorda σκιαγράφησε μιάν ιστορία τών τεχνών κατά τήν περίοδο τού φασισμού στήν Ιταλία, σ' ένα βιβλίο πού περιλαμβάνει ένα τμῆμα άρχειων.

Letteratura e cultura del periodo fascista, Principato, Milano, 1974.
Βλέπε ένστης

Fascismo e società Italiana (συλλογική έργασια), Einaudi, Torino, 1973.

MANGONI L., L'Interventismo della cultura, Laterza, Bari, 1974.

MASINI Ferruccio, Lo sguardo della medusa (Prospettive critiche sul Novcento tedesco), Capelli editore, Bologna, 1977.

SILVA Umberto, Ideologie e Arte del Fascismo, Mazzotta, Milano, 1973

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

I ΑΠ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΜΙΔΑ - Ήθική και πολιτική - Άπο τήν ή-
θική στήν αισθητική. - Μια λογοκρισία - Οταν τό ώραιο καθορίζεται
άπο τό Κράτος - Σχετικά μέ τό ναζισμό και τις ύποτιθέμενες άξιες
του -

„Ο ΑΕΤΟΣ ΚΑΙ Η ΔΡΥΣ - Άπο τόν Πρωσσισμό στόν ψπεριαλισμό ή σχετικά
μέ τήν ύποδούλωση τών μαζών - Έθνικισμός και κυριαρχο γοῦστο -
Βιβλία και περιοδικά γιά τή διάδοση τοῦ φασισμού - Ένας κινηματο-
γράφος έξαρτώμενος άπό άντιδραστικές δυνάμεις - Προναζιστικές
έκπολιτιστικές όργανωσεις

III ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΜΙΑ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ -Φουτουρισμός και φασισμός -
Στή Γερμανία - Ποιό ώραιο, - Ένας νέος τύπος καλλιτέχνη - Η
κωδικοποίηση ένός άκαδημαίσμού

IV Ο ΦΟΙΝΙΚΑΣ ΤΟΥ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ -Ο δρόμος πρός τήν έννομη
τρομοκρατία - Πρώτες έπιθεσίες ένάντια στούς θεσμούς - Υπουρ-
γείο Προπαγάνδας. - Ο Γκαϊμπελς και ή τακτική του - Ένα όλοκα-
τώμα βιβλίων και τό νόημά του - Μιά κουλτούρα πού ισοδυναμεῖ με
βαρβαρότητα

V ΕΝΑΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ -Τό έπιμελητήριο τῆς Κουλτούρας - Ο
έξοστρακισμός τῆς μοντέρνας τέχνης - Ένας πόλεμος έξυγιανσης -

Και γιά τή νεολαία βιβλία έποικοδομητικά - Κατήχηση διαμέσου τής ψυχαγωγίας. - Ό συγγραφέας είναι ένας στρατιώτης

VI ΥΠΕΡΗ ΚΑΤΑ - Τά αίτια μιᾶς συναίνεσης - Ποιοι άντιστασιακοί; - Ένας άντικρασιστικός άγώνας

VIII ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΣΕΙΡΗΝΩΝ - Ο δρόμος τής αύστηρότητας. - Οι βάσεις ένός λαξιαμού - Μιά λογοτεχνία τής μάζας - Τό τραγούδι τῶν σειρήνων. - Η παράδοση δλων τῶν νεκρῶν γενεῶν -

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ

I ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ - Παραδείγματα τῶν μέτρων πού πάρθηκαν ένάντια στούς συγγραφεῖς και καλλιτέχνες τής άριστερᾶς ἐπί Δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης. - Οι ναζί και ή πολιτιστική τους πολιτική - Μιά πλημμυρίδα ψηφιαλιστικῶν και ρατσιστικῶν βιβλιών - Όρισμένοι άριθμοί

II - ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΜΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ - Τό πρόγραμμα τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος αναφορικά μέ τὸν τύπο και τή λογοτεχνία - Ο καλλιτέχνης Αδόλφος Χιτλερ - Τι είναι η τέχνη. - Βασικές κατευθύνσεις - Σχετικά μὲ όρισμένες τέχνες και τὸν ιδιαιτερό ρόλο τους

III - Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΠΡΟΧΩΡΕΙ - Τό αουτο-ντά-φέ τῆς 10 Μαΐου 1933 - Οι βαθμίδες τῆς ύποταγῆς στὴν έξουσια. - Άλλα πολιτιστικά δργανα καταναγκασμοῦ. - Μαρτυρίες γιά τὴν κατάσταση τῶν συγγραφέων και τῶν καλλιτέχνῶν στὸ έσωτερικό τῆς ναζιστικῆς Γερμανίας -

IV - ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΦΡΟΣΥΝΗΣ - Τό νέο Ráih και ή πολιτιστική του κληρονομιά. - Η Γερμανική γλώσσα και ή δύναμή της - Τά χαρακτηριστικά μιᾶς λογοτεχνίας ναζιστικοῦ περιεχομένου. - Μερικά παραδείγματα -

V - ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΔΟΧΗ ΣΤΗΝ ΑΡΝΗΣΗ - Οι δρόμοι τῆς ύποταγῆς - Η υπόθεση Οσσιέτακου - Αγῶνες στὴν έξορια

VI -ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΡΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ. - Συνεργάτες πριν από τή συνεργασία.
- Ή ναζιστική λογοτεχνία δημιουργία τήν έβλεπαν οι κόλακες Γάλλοι κονδυλοφόροι - Εικόνες μιᾶς γοήτευσης - Άντιστασιακοί συγγραφεῖς και διανοούμενοι.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ -

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ -

ΦΙΛΜΟΓΡΑΦΙΑ -

ΔΙΑΦΟΡΑ ΝΟΥΜΕΡΑ -

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ 1919 ΚΑΙ ΤΟ
1933 -

ΣΥΝΤΟΜΟ ΛΕΞΙΚΟ -

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ -

Ο ΛΙΟΝΕΛ ΡΙΣΑΡ γεννήθηκε τό 1938. Ποιητής καί μελετητής, ειδικευμένος στή συγκριτική λογοτεχνία. Από τό 1967 είναι τακτικός συνεργάτης τοῦ *Magasin Littéraire*.

Άλλα έργα του: *Γερμανοί έξπρεσσιονιστές, Ναζισμός καί έξπρεσσιονισμός, Έγκυκλοπαίδεια τοῦ έξπρεσσιονισμοῦ* κ.λπ.

Τό έργο του **ΝΑΖΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ** īσως στήν Εύρωπη ν' ἀποτελεῖ ἔνα μοναδικό βιβλίο αύτοῦ τοῦ εῖδους, ἔνα βιβλίο, ὅπου τό συγκεκριμένο θέμα ἀναλύεται μέ άκριβεια καί πληρότητα. Ἔργο ἀπαραίτητο γιά ὅποιον θέλει νά κατανοήσει τήν πολιτιστική ίστορία τοῦ σημερινοῦ κόσμου.

Μεταφράστηκε σέ πολλές γλώσσες, γνώρισε παντού μεγάλη ἐπιτυχία κι ἀποτέλεσε θέμα πολυάριθμων ἄρθρων στίς ἐφημερίδες τῆς Λατινικῆς Αμερικῆς.